Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

S. V.
Ald. 1/5

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
5
7
RACCOLTA NENCINI

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

E CENTRALE-FIRENZE
INI
5
7
NENCINI

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

LIBRI DE RE RVSTICA.

M. CATONIS LIB. I.

M. TERENTII VARRONIS LIB. III.

L. IVNII MODERATI COLVMELLAE LIB. XII.

Eiusdem de arboribus liber separatus ab aliis.

PALLADII LIB. XIIII.

De duobus dierum generibus: simulq; de umbris, & horis, quæ apud Palladium.

Index omnium ferè rerum, quæ in his libris scitu dignæ leguntur.

Index græcarum dictionum.

Enarrationes priscarum uocum per ordinem literarum digestæ.

AL DVS

M. D. XXXIII.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ALDVS LECTORI S.

IAM pridem decreui: quacunq; in re possum: prodesse studiosis. Quam ob rem perquamutile uisum est futurum: si hic de diebus & qui in uigintiquatuor partes, & qui in duodecim diuiduntur: tum de horis, quae sunt apud Palladium: non nihil dicamus: Atq; eò magis, quod à per q̃paucis aetatis nostrae hominibus intelliguntur. Dierum duo sunt genera. alij naturales: alij ciuiles. Naturales, quibus nunc passim utimur: constant quatuor & uiginti partibus aequalibus ab occasu solis ad alterum occasum: quae horae appellantur: & graece ἰσημεριναί, latine aequinoctiales dicuntur. Ciuiles autem, ab ortu solis ad occasum constant duodecim partibus inaequalibus: quae graece καιρικαί, latine temporales, seu, quod idem est: uulgares nominantur. Atq; hae duodecim partes hybernis solstitijs breuissimae sunt, & tertia parte minores, quàm aequinoctiales: aestiuis autem longissimae: eademq; tertia maiores, quàm illae, &, quod sequens est: uincunt hybernas duabus quartis: siue, quod idẽ est, dimidio. id quod significare uoluit Virgilius eo uersu, An ne nouum tardis sydus te mẽsibus addas. idest Iunio, et Iulio. q̃bus horae longissimae sunt. At Vere, sole Ariẽtẽ, Autumno, Libram ingrediente: pares sunt aequinoctialibus: eademq; ab hyberno Solstitio ad aestiuum cum die crescente crescunt: ab aestiuo autem ad hybernum cum eodem decrescente decrescunt. Et quoniam singuli dies ciuiles, ac noctes totius anni, horis duodecim continentur, sexta diei hora semper est Meridies: & prima incipit oriẽte sole: Duodecima eodem occidente finitur. Verbi gratia, mense Martio cum hae ipsae horae temporales ferè pares sunt aequinoctialibus: prima hora diei ciuilis est eadem cum tertiadecima diei naturalis. Secunda, eadem cum quartadecima. Tertia, cum quintadecima. Quarta, cum sextadecima. Quinta, cum decimaseptima. Sexta, cum decimaoctaua. Septima, cum decimanona. Octaua, cum uigesima. Nona, cum uigesimaprima. Decima, cum uigesimasecunda. Vndecima, cum uigesimatertia. Duodecima, cum uigesimaquarta. Illud igitur in sacris literis: À sexta autẽ hora usq; ad Nonam, tenebrae factae sunt super uniuersam terram: intelligendum est à Decimaoctaua hora, usq; ad uigesimamprimam diei naturalis: ut nunc horae aguntur. Nam apud ueteres, Solaria in horas tam noctis, q̃ diei temporales non aequinoctiales diuidebantur. Mense autem Iunio: cum horae quam longissimae sunt: prima hora temporalis, est eadem, quae nona cum tertia parte decimae aequinoctialis: Secunda, quod reliquum decimae cum duabus tertijs undecimae. Tertia, quae duodecima cũ tertia parte undecimae. Atq; ita singulae tres horae

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

12, & respondeat quartæ. Nona, 15, quanta fuerat tertia. Decima, 19, quot pedum erat secunda. Vndecima, 29, quot prima. Et quoniam in horarum spatio Ianuarius cum Decembri mense conuenit: eædem erunt umbræ singulis horis hoc mense, quæ & Ianuario. Idem quoque faciendum est in cæteris mensibus; ut bini scilicet computentur: & Februarius in horarum mensura cum Nouembri mense concordet, Martius cum Octobri, Aprilis cum septembri, Maius cum Augusto, Iunius cum Iulio: quemadmodum in fine cuiusque mensis apud Palladium licet uidere. Illud apud eundem in fine postremi mensis his uerbis. Decembrem Ianuario in horis causa dispar adiunxit: cum linea simili ille augeatur: hic decrescat: intelligendum est & de umbris: quod tam ante meridiem, quam post, pares, atque eædem in singulis binis mensibus sint: idq; dispari causa: & de diebus: quos constat sex mensibus augeri: & sex decrescere. Nam etsi eadem quantitate sunt horæ mense Ianuario, qua & Decembri: eademq; mense Februario, qua & Nouembri: & sic in reliquis paribus: quemadmodum author ostendit: tamen ex singulis paribus quantum augetur alter: tantum alter diminuitur. Ascendente enim Sole à Capricorno ad Cancrum (ut supra diximus) dies semper augentur: decrescunt contra descendente illo à Cancro ad Capricornũ. Notandũ præterea, crescentibus diebus, decrescere semper umbras gnomonis: contra, decrescentibus illis: has semper augescere. & hinc est, quod mense Ianuario cum dies breuissimi sunt, & augentur: prima hora diei umbra gnomonis est longa pedes XXIX: Februario, quæ est longissima, XXVII: Martio, XXV: Aprili, XXIIII: Maio, XXIII: Iunio, XXII: Mense autem Iulio, cum dies longissimi sunt, & decrescunt. prima hora diei umbra gnomonis est longa pedes XXII: quæ est breuissima: Augusto, XXIII: Septembri, XXIIII: Octobri, XXV: Nouembri, XXVII: Decembri, XXIX. Id quod ut melius cognoscatur: subiunximus & eos menses: quibus dies augentur, umbris decrescentibus: & eos, quibus dies decrescunt, umbris crescentibus. Incipimus autem ab Ianuario, & Iulio: quorum altero dies sunt breuissimi: & semper augentur usque ad solstitium æstiuum: & umbræ longissimæ: sed decrescunt: quandiu dies augentur: Altero dies sunt longissimi, & semper decrescunt usque ad solstitium hybernum: & umbræ breuissimæ: sed augentur: quandiu dies decrescunt. Et licet à solstitijs incipiendum fuisset: quæ Decembri, & Iunio fiunt, tuncq; dies uel augeri: uel de=

crescere incipiunt: tamen incrementa, uel diminutiones dierũ cum diminutionibus, incrementisq; umbrarũ sic facilius dignoscuntur. qua quidem recognita, & dispar illa causa cognoscetur: qua in horarum spatio Ianuarius Decembri, Februarius Nouembri, Martius Octobri, Aprilis Septembri, Maius Augusto, Iunius Iulio adiuncti, linea simili, ut ait Palladius, augentur, uel decrescunt.

Ianuario augentur dies: & umbræ decrescunt.				Iulio decrescunt dies: & umbræ augentur.			
hora	1	ped.	29	hora	1	ped.	22
hora	2	ped.	19	hora	2	ped.	12
hora	3	ped.	15	hora	3	ped.	8
hora	4	ped.	12	hora	4	ped.	5
hora	5	ped.	10	hora	5	ped.	3
Hora	6	ped.	9	Hora	6	ped.	2
hora	7	ped.	10	hora	7	ped.	3
hora	8	ped.	12	hora	8	ped.	5
hora	9	ped.	15	hora	9	ped.	8
hora	10	ped.	19	hora	10	ped.	12
hora	11	ped.	29	hora	11	ped.	22

Februario augentur dies: & umbræ decrescunt.				Augusto decrescũt dies: & umbræ augentur.			
hora	1	ped.	27	hora	1	ped.	23
hora	2	ped.	17	hora	2	ped.	13
hora	3	ped.	13	hora	3	ped.	9
hora	4	ped.	10	hora	4	ped.	6
hora	5	ped.	8	hora	5	ped.	4
Hora	6	ped.	7	Hora	6	ped.	3
hora	7	ped.	8	hora	7	ped.	4
hora	8	ped.	10	hora	8	ped.	6
hora	9	ped.	13	hora	9	ped.	9
hora	10	ped.	17	hora	10	ped.	13
hora	11	ped.	27	hora	11	ped.	23

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

temporales continent quatuor æquinoctiales. Pari modo, quarta est eadẽ quæ tertiadecima cum tertia parte quartædecimæ. Quinta, quod reliquũ quartædecimæ cũ duobus tertijs quintædecimæ. Sexta, quod reliquum quintædecimæ cum integra sextadecima. & est Meridies. Item tres temporales, Septima: Octaua: Nona, sunt eædẽ, quæ quatuor æquinoctiales: uidelicet decimaseptima: decimaoctaua: decimanona: uigesima. Item decima: undecima: duodecima, eædem quæ uigesimaprima: uigesimasecunda: uigesimatertia: uigesimaquarta. Non ab re hic uisum est subiungere epigramma Martialis ad Euphemum structorem Domitiani: ubi harũ horarũ temporalium meminit. est autẽ hoc.

Prima salutantes, atq; altera detinet hora.
  Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam uarios exercet Roma labores:
  Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua Palæstris.
  Imperat extructos frangere nona toros.
Hora libellorum decima est Eupheme meorum:
  Temperat ambrosias cum tua cura dapes.
Et bonus ætherio laxatur nectare Cæsar:
  Ingentiq; tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos. gressu timet ire licenti
  Ad matutinum nostra Thalia Iouem.

Horæ autem, de quibus agit Palladius: sunt quæ diem ab ortu solis ad occasum diuidunt, in partes duodecim: quæ umbris sic deprehenduntur. Fiat planicies quadrata ad regulam, & libellam in loco aperto: qui toto die illustretur à sole: spectetq; uno latere septentrionem alio Meridiem: Solem alio orientem: occidentem alio. Deinde in medio quadrati collocetur indagator umbræ: qui græce γνώμων, seu σκιαθήρας dicitur, obserueturq; prima dies cuiusuis mẽsis: Verbi gratia, Ianuarij: idq; cælo sereno. tunc tacto gnomone à solis radijs: umbra gnomonis prima hora diei erit longa pedes 29. Secunda 19. Tertia 15. Quarta 12. Quinta 10. Sexta 9. atq; hac hora, semper (ut dixi) est Meridies: tunc enim sol altissimus facit umbras breuissimas. Deinde incipit declinare, & descendere ad occasum: atq; umbræ eadẽ, qua decreuerant: mensura augentur. quo fit, ut septima hora, quæ est prima post meridiem, umbra gnomonis sit longa pedes 10. & respondeat quintæ antemeridianæ (nam horæ ante sextam antemeridianæ, post sextam pomeridianæ appellantur) octaua sit longa pedes

Martio augentur dies: & umbræ decrescunt.

hora	1	ped.	25
hora	2	ped.	15
hora	3	ped.	11
hora	4	ped.	8
hora	5	ped.	6
Hora	6	ped.	5
hora	7	ped.	6
hora	8	ped.	8
hora	9	ped.	11
hora	10	ped.	15
hora	11	ped.	25

Aprili dies augentur: & umbræ decrescunt.

hora	1	ped.	24
hora	2	ped.	14
hora	3	ped.	10
hora	4	ped.	7
hora	5	ped.	5
Hora	6	ped.	4
hora	7	ped.	5
hora	8	ped.	7
hora	9	ped.	10
hora	10	ped.	14
hora	11	ped.	24

Maio dies augentur: & umbræ decrescunt.

hora	1	ped.	23
hora	2	ped.	13
hora	3	ped.	9
hora	4	ped.	6
hora	5	ped.	4
Hora	6	ped.	3
hora	7	ped.	4
hora	8	ped.	6
hora	9	ped.	9
hora	10	ped.	13
hora	11	ped.	23

Septembri decrescunt dies: & umbræ augentur.

hora	1	ped.	24
hora	2	ped.	14
hora	3	ped.	10
hora	4	ped.	7
hora	5	ped.	5
Hora	6	ped.	4
hora	7	ped.	5
hora	8	ped.	7
hora	9	ped.	10
hora	10	ped.	14
hora	11	ped.	24

Octobri dies decrescũt: & umbræ augentur.

hora	1	ped.	25
hora	2	ped.	15
hora	3	ped.	11
hora	4	ped.	8
hora	5	ped.	6
Hora	6	ped.	5
hora	7	ped.	6
hora	8	ped.	8
hora	9	ped.	11
hora	10	ped.	15
hora	11	ped.	25

Nouembri dies decrescunt: & umbræ augentur.

hora	1	ped.	27
hora	2	ped.	17
hora	3	ped.	13
hora	4	ped.	10
hora	5	ped.	8
Hora	6	ped.	7
hora	7	ped.	8
hora	8	ped.	10
hora	9	ped.	13
hora	10	ped.	17
hora	11	ped.	27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Iunio dies augentur: & umbræ decrescunt.				Decembri dies decrescunt: & umbræ augentur.			
hora	1	ped.	22	hora	1	ped.	29
hora	2	ped.	12	hora	2	ped.	19
hora	3	ped.	8	hora	3	ped.	15
hora	4	ped.	5	hora	4	ped.	12
hora	5	ped.	3	hora	5	ped.	10
Hora	6	ped.	2	Hora	6	ped.	9
hora	7	ped.	3	hora	7	ped.	10
hora	8	ped.	5	hora	8	ped.	12
hora	9	ped.	8	hora	9	ped.	15
hora	10	ped.	12	hora	10	ped.	19
hora	11	ped.	22	hora	11	ped.	29

SED sciendũ primos quosq; dies mensis descriptos tantum à Palladio: nec tantas fore umbras cæteris diebus cuiusque mensis: quantæ fuere primis: si quis eas describeret: sed semper uel minores, cum dies crescunt: uel maiores, illis decrescentibus. quæ si describerentur omnes: magnum efficerent uolumen. esset præterea opus multis annis: si id fieret in Europa. nam cum oporteat singulos quosque dies totius anni ab ortu solis ad occasum tunc esse serenos, nec id contingat unq̃ in Europa: obseruandi forent dies sereni multorum annorum: donec omnes describerentur. Quod quia laboriosum est: & longi tædij plenum: nec Palladius fecit, nec alius quisquam: nec forte erit unq̃ qui faciat. Sed de his hæc satis. tu uero Lector carissime uale: & me ama.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

LIBRI DE RE RVSTICA.

M. CATONIS LIB. I.

M. TERENTII VARRONIS LIB. III.

L. IVNII MODERATI COLVMELLAE LIB. XIII.

PALLADII LIB. XIIII.

AL DVS

M. D. XXXIII.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

STVDIOSIS S.

EX omnibus ijs actionibus, ad quas propter excellentiam animi natus unusquisque uidetur, nullam omnino præstantiorem esse duco, q̃ cum omni studio contendimus, ut non modo nostræ ætatis hominibus, sed ipsi etiam posteritati consulere possimus. itaque nos de ueteri nostro instituto hanc uoluntatem retinentes, denuo Moderatum Columellam cum alijs, qui rem rusticam suis libris complexi sunt, q̃ licuit accurate recognitum, nostris typis excusum emittimus. in qua editione, ut interim reliqua silentio prætermittam, indicem quidẽ certe, qualẽ adhuc in hosce scriptores desyderastis, addidimus. Fortunati uero in Columellæ carmen expositionem ea ratione omisimus, quòd neque satis dignus ille uidebatur, qui scriptori tam egregio ueluti interpres attexeretur: & studia uestra remorari magis, q̃ adiuuare poterat. nihil enim uobis ab officina nostra præstari uolumus, nisi quod fructum, & utilitatem non minimam afferat. Valete.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

INDEX

RERVM FERE OMNIVM, QVAE SCItu dignæ in rusticis scriptoribus leguntur, Index saneq; copiosus.

A

Absinthites uinum 213.a
Abrotonites uinum 213.a
Ablaqueandi ratio 110.a
Ablaqueare quid 243.b
Ablaqueatio uitium 281.a
Ablaqueatio 195.a
Acapna ligna 16.a
Aeditimus 23.a
Aedituus 23.a
Acetum quomodo fiat 205.a
Actus quadratus 28.a
Acetum ficulneum 208.a
Acescentis uini remedia 211.b
Accipitres q̃uo capiantur 59.b
Acetum è piris 255.b
Acini uuæ 279.b
Actus minimus 121.b
Actus quadratus 121.b
Acturi occasus 192.b
Acetum scylliticum 275.b
Acus ad uites pagendas 243.b
Admissura pecorũ q̃uo fiat 47.a
Admissarij forma 265.b
Admissura arietum 268.b
Admissuræ tẽpus in equis 144.b
Admissarius unus quot fœminis satisfaciat 145.a
Admissarij ætas 145.b
Admissarij asini sæuitiam quomodo temperes 148.a
Admissarij asini ætas 148.b
Adorei genera quatuor 82.b
Aedificandum q̃uo sit 1.b
Aedituus 23.a
Aestatis initium 33.b
Aegeum mare 42.a
Aetas equorũ & quorundam aliorũ aĩaliũ agnoscitur 50.a
Aequinoctium uernum 178 b
Aequinoctia & solstitia iuxta Hipparchum 179.a
Equinoctium autumni 179.a
Aequinoctium uernum 191.b
Aestatis initium 192.a
Aequinoctiũ autumnale 194.a
Aegyptiæ fœminæ 98.a
Aeris salubritas 232.a
Africus, q & uulturnus 194.a
Africus tempestatem significans 190.a
Africus quando cũ pluuia 19.a
Agricolationis laus 1.a
Ager qualis sit cõparandus 1.a
Ager q̃uo uisendus 1.b
Ager gallicus 23.b
Agricultura 24.b
Agricultura ars necessaria 25 b
Agriculturæ diffinitio 25.b
Agriculturæ principia 25.b
Agriculturæ finis 25.b
Agriculturæ partes quatuor 26.b
Agriculturæ partium subdiuisio 26.b
Ager campester, collinus, montanus 26.a
Ager optimus 26.b
Agrorũ gradus nouẽ 26.b
Ager alius ad aliam rem aptus 26.b
Ager uicinus urbi emẽdus 71.a
Agricolationem negligi 67.b

Agriculturam esse neceßsariam 68.a
Agriculturam artem innoxiam 68.a
Agricolas quàm multa scire oporteat 69.a
Agricolæ tria neceßsaria 70.a
Agri modus 72.b
Ager domino imbecillior sit 72 b
Agrestis fabrica generalis 235.b
Agri humidi cultura 267.b
Agrorum iteratio 274.b
Agri colendi ratio quibus constet 232.a
Agna 121.b
Agricolæ & pastoris societas 135.b
Ager optimus qui 233.b
Agnorum cura 151.a
Agni quomodo pascendi 151.b
Ager pessimus qui 233.a
Agri emendi ratio 234.b
Agnorum nutricatus 45. a
Agni qua ætate castrandi 45.a
Agri siluestres 274.b
Alui deijciendæ ratio 21.b
Altinetes oues 45.a
Alui apium 64.b
Aluearia quomodo transferenda 65.a
Alicastrum 82.b
Albuelis 95.a
Alligatoris officium 113.a
Albarium opus 236.a
Aluearia 242.a
Aluearia suffiri oportere 267 a
Aluearium castratio 273.a
Aluearium castratio 283.a
Althea 284.a
Allium 286.b
Altinæ uaccæ 144.a
Altinetes oues 149.b
Aluo pullorum exitum non habenti remediũ 163.a
Aluearia qualia esse debeant 174.a
Aluearia quomodo collocanda 174.a & b
Aluearia quomodo transferenda 18.a
Alui quomodo castrãdæ 193.a
Allium punicum 198.a
Allij serendi ratio memorabilis 198.b
Alba longa 47.b
Amylum 13.a
Amurcæ usus multiplex 13 b
Amurca 39.a
Amurca condenda 40.a
Ambitio 68.a
Amineæ duæ 94.a
Amethistos 95.a
Amineæ fœcundæ 98.b
Amineæ uites in Italia antiquißimæ 98.b
Amerina salix 119.b
Amigdala 246.b
Amineæ 249.a
Amigdala 234.a
Amelli radix 177 b
Animalia inuisibilia 28.b
Anni diuisio 33.b
Animalium generandi principium 41.b
Anseres quales eligas 61.b
Anserum fætura 61 b
Anseris collum caputq́; imbecillum 62.a
Anetum septa 62.a
Anserum pullos quomodo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

farcias 62.a
Anseres feri ac uarij 61.b
Anima 100.a
Anseres 239.a
Anserum iecur ut tenere-
scat 239.b
Anisum 261.b
Anserum laus 167.b
Anseres non ubiq; alẽdos 167.b
Anserarium 167.b
Anseres quali forma et co
lore 168.a
Anserum admissura 168.a
Anserum fœtura 168.a
Anserum pulli quomodo
alendi 168.a
Anserum sagina 168.b
Anatum pastio 168.b
Anatum cibaria 169.a
Anatum admissura 169.a
Anatum oua & pulli 169.a
Anethum 200.a
Andromedæ ortus 193.b
Apicæ oues 44.a
Appij parsimonia 53.b
Apes unde nascantur 53.b
Apes non solitariæ 53.b
Apes ratione & arte uti 53.b
Apium laudes 64.a
Apium rex 64.a
Apes musarum uolucres 64.a
Apium utilitas 64.a
Apiastrum 64.a
Apis forma 65.a
Apium sanitas quomodo
exploretur 65.a
Apium pedes sex 65.a
Apes quõ pascẽdæ per tem
pestates 65.b
Apibus aqua suggerenda 65.b
Apium rixantium reme-
dia 66.a
Apes quomodo reuiuiscant 66.a
Apothecæ 75.b
Apianæ 94.b
Apium statio 242.a
Apum emptio 242.b
Apes uti ne fugiant 242.b
Apianæ 249.a
Apibus ægris remedia 266.b
Apibus felicitas noxia 266.b
Apium syluestrium inue=
stigatio 268.b
Apium fuga seruanda 273.a
Apium discordantium si=
gna 273.b
Apum cura 288.a
Apyrenum quõ facias 133.b
Apulæ oues 149.b
Apiaria 159.b
Aper 172.a
Apes Iouis nutrices 172.b
Apes quando & ubi pri=
mum natæ 172.b
Apũ uaria genera 172.b
Apes q̃diu durent 172.b
Apum soboles propagan-
da 172.b
Apum pastio 173.a
Apibus quæ plantæ uti-
les 173.a
Apum sedes 173.b
Apes fideliter & pure tra
ctandæ 173.b
Apibus aqua necessaria 173.b
Apes ut comparandæ 175.a
Apes syluestres quomodo
inuenias 175.a
Apes syluestres quomodo
capiendæ 175.a

Apes quomodo contine= as 176.a
Apum iras quomodo com= pescas 176.a
Apium paucitas quomodo emendetur 176.b
Apum ægrotantium medecinæ 177.b
Apes quomodo reuiui== scant 177.b
Apibus laborantibus quo= modo susurras 178.a
Apium interitus ex prouẽ tu florum 178.a
Apes quomodo reparen- tur 178.b
Aprilibus à calendis ad idus quæ tẽpestates, quæ opa 192.a
Apium 199.a
Aquæ marina concinna- tio 14.b
Aqua quo modo de agro pellenda 19.b
Aquaticæ plantæ 27.a
Aquarum differentiæ 73.b
Aquæ inueniendæ ratio 277.a
Aquarum ex terræ genere uarietas 277.a
Aquæ probatio 277.b
Aquæ ductuum rõ 277.b
Aquæ salubritas 232.b
Aquam hortus habeat 182.a
Aquarius quando solem recipiat 190.b
Aquarius quando oria== tur 190.a
Aquarius oriri quãdo in- cipiat 190.b
Aquilæ ortus 192.b
Aquarius incipit occidere 193.a
Aquilæ ortus 193.a
Aquila occidit 193.a
Aquarius medius occidit 193.b
Aquilæ ortus 196.a
Aquilæ occasus 196.a
Aquæ bonitas quærenda 72.a
Arundinum satio 9.b
Area quõ facienda 13.b
Argos 23.b
Aruum 34.a
Arista 37.b
Area qualis esse debeat 37.b
Arietis forma laudabilis 44.a
Arietes quomodo admit- tendi 44.b
Aries ex quo semine eli- gendus 45.a
Arcadici asini 49.b
Arcæ loculatæ 66.b
Area 75.b
Arando tempora 81.b
Arcturi exortus 86.a
Auena 87.a
Area quomodo constituen= da 92.a
Arborum cura 93.a
Arborum species multifor= mes 93.a
Arbores homini alimenta tradentes 93.a
Armorum læsorum cura- tio 146.a
Arbor 93.a
Argitis minor 95.a
Arcelaca 95.b
Argilla 101.b
Arundinis satio 120.a
Arenæ genera 235.b
Arbor 223.a
Arbores aptæ uitibus 228.a

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Area 241.b
Arbustum 250.a
Arbusti putatio 251.a
Arbusti dispositio 228.a
Arundo 231.b
Area 272.a
Arietis forma 275.a
Armoracea quid 282.b
Architectorum mos 121.a
Arepennis 121.b
Arborum translatio è seminario 129.a
Arbusti italici cultura 129.b
Arbustum gallicum 130.b
Armi conuulsi 141.b
Aries qualis eligendus 150.a
Arietis forma 150.a
Arietis sæuitia quo pacto mitigetur 150.b
Aristotelis opinio 151.a
Arbusculæ atq; herbæ apibus salubres 174.a
Argonauis 194.a
Arcturi ortus 191.a
Argonauis quando oriatur 191.a
Aries quando solem accipiat 191.b
Arietis ortus 191.b
Arcturi occasus 192.b
Arcturi occasus 193.b
Arcturi ortus 194.a
Aries 194.b
Arcturus 195.a
Atriplex 199.b
Aristotelis locus 172.b
Arcturi ortus 179.a
Asparagi serendi locus 21.b
Ascaloniæ 201.a
Asinorum grex 49.b
Asini è bono fœminio 49.b
Asinorum emendorum stipulatio 49.b
Asinorum admissura 49.b
Asinæ fœtum q̄diu gestent 49.b
Asini admissarij 51.a
Asparagi 253.b
Asparagi 261.a
Asinus ad mulos generandos 266.b
As 122.a
Asini forma 148.a
Aselli utilitas 149.a
Aselli frugalitas 149.a
Asiaticæ oues 149.a
Asparagi satiui 200.a
Attilij Reguli sententia 73.a
Attici opinio refellitur 105.b
Attici & Celsi opinio confutata 107.b
Atriplex 268.a
Attinia ulmus 128.a
Aurea uellera 42.a
Aurea mala 42.a
Autolicus 72.a
Auiarium 237.b
Auellanæ satio 257.a
Aucupij instrumenta 279.a
Auellana 133.b
Auiaria 159.b
Auiarij officium 163.a
Auster quomodo cum pluuia 19.a
Aurigæ occasus 194.b
Auspicatio operum 196.b
Autumni initium 193.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Balare 42.a
Basilica 95.a
Balneum 242.b
Battis satiuus 207.a
Beta 199.b
Bes 122.b
Beticæ oues 149.b
Biturica 95.a
Bipeda 271.a
Bilis equinæ curatio 146.a
Blitus 261.b
Boum curatio & medicina 11.b
Boues quales 31.b
Boues quõ domandi 32.a
Bosporus duplex 42.a
Bouum dignitas 48.a
Bos nouellus 48.a
Bos uetulus 48.b
Boum emendorum stipulationes 48.b
Boues quõ iungendi 80.b
Boues quõ comparãdi 264.b
Boues quales esse debeãt 265.a
Boues quomodo domandi 265.b
Boum uitia prohibenda 265.b
Bouis laus 236.a
Boues italici inter se differentes 136.a
Boum forma ex Magone 136.b
Boues quo pacto domãdi 136.b
Bos decumbens quomodo emendetur 137.a
Boum cura 137.b
Boum cibaria 137.b
Boum nauseã langoremq; ut discutias 138.a
Boschides 168.b
Bobus quid præstandum singulis mensibus 196.b
Brochi dentes 50.a
Bruma 179.a
Brachiatæ uineæ 126.b
Brassica 198.b
Brumale solstitium 196.a
Brassicæ laudes 20.a
Brassicæ species tres 26.b
Bumamma uua 48.a
Buziges 48.a
Bubulcus 78.a
Bubulcus quid agere debeat 78.a
Bubulci uitium 137.a

C

Calx 4.b
Capræ inuisæ Palladi 24.b
Cato taxatur 25.a
Camporum utilitas 26.b
Campester locus qui laudabilis 26.b
Carbones salsi loco salis 27.a
Carbunculus 27.a
Cato reprehensus 31.a
Canes qui habendi 32.a
Catonis opinio de fundi instrumento 32.b
Catonis sententia de sationibus 33.a
Caprea 34.b
Capreolus 34.b
Canterius mons 4.b
Caprini gregis constitutio 45.b
Capra qualis 45.b
Caprarum uelocitas 45.b
Caprasia insula 45.b
Caprarum emendarũ stipulatio 45.b
Capras auribus spicare 45.b
Capra unde 46.a

Capra & hœdi in cœlo 46.a
Capra quãdiu fœtũ gestet 46.a
Caprini gregis numerus 46.a
Castratio boum 49.a
Canini dentes 50.a
Canterij 51.a
Capi 51.a
Canes uenatici & pastorales 51.b
Canum uendendorũ ratio 52.a
Canum alimonia 52.a
Catulire 52.a
Canis pastoralis facies 51.a
Canes pastorales unde emendi 52.a
Casei discrimina 53.b
Caninum studium 68.b
Catonis oraculum 71.b
Catonis de agro emendo sententia 71.b
Cacus 72.a
Cariosa terra & uaria, et mirum de ea 244.a. 81.b
Canabis 86.a
Caules 100.a
Carbunculus 101.b
Carbunculosus ager 102.a
Canterius 111.a
Castanea 120.a
Castaneti constituendi ratio 120.b
Castanearum cultus 120.b
Canna 120.a
Castratio arundinum 120.a
Calx 235.b
Cannitiæ cameræ 236.a
Cantharides ut arceas 241.a
Canabis 248.b
Cannetum 253.b
Canabum 239.b
Carduorum satio 260.b
Cardui ut sint odorati 260.b
Caprificatio uaria 264.a
Caprificare quid 264.a
Cariæ quo seruentur 264.b
Castratio uitulorum 270.a
Castrationis nouum genus 270.b
Castrati uictus & medicina 270.b
Casei faciendi ratio 270.b
Caniculæ ortus 274.a
Capparis 280.a
Cardui 282.a
Caro canum 285.a
Castaneæ satio 288.a
Castaneæ insitio 288.a
Castaneæ quomodo seruentur 288.a
Candetum 121.b
Canteriatæ uineæ 126.b
Capitatæ uineæ 126.b
Candosoci 127.a
Castanea 133.b
Catonis responsum 135.b
Cæciliæ morsus & remedia 142.a
Castratio uitulorum 144.a
Caprinum pecus 154.b
Caprini gregis numerus 154.b
Caprarum admissura 155.a
Caprile 155.a
Caprarum cura 155.a
Caprarius qualis 155.a
Caprarum medicinæ 155.a
Caius Licinius Stolo 24.a
Casei faciendi ratio 155.b
Casei seruandi ratio 156.a
Canna 156.b
Canis uillaticus qualis 158.a

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Canis pastoralis qualis 158.a
Canum cibaria 158.b
Canum uenus 158.b
Canum educatio 159.a
Canum nomina 159.a
Cauda quõ castranda 159.a
Canem quomodo à muscis defendas 190.b
Cani pulicosæ remedia 190.b
Cani scabiosæ remedia 190.b
Capi 160.a
Castrandorum fauorum ratio 180.a
Catonis uerbum memoratu dignum 187.a
Cancer quando desinat occidere 190.a
Calisto occidit 190.b
Castrãdi pecoris tempus 191.b
Capræ ortus 192.a
Canis latet 192.a
Capræ ortus 192.b
Cancer occidit 193.a
Canicula apparet 193.a
Caprificatio 193.b
Capræ ortus 194.a
Casiope incipit occidere 195.a
Caniculæ occasus 196.a
Capræ occasus 196.a
Caniculæ occasus 196.a
Cancri occasus 196.b
Capreoli 200.a
Capparis 200.a
Cæpina 201.a
Castos ministros esse oportere 204.b
Casei conditura 214.b
C. Hircij piscinæ 66.b
Cæra è floribus 180.a
Cæsonianum præceptum 72.b
Cestus 27.a
Centuriæ 28.a
Cella uinaria ubi 28.a
Ceretana regio 96.a
Celsus & Atticus probati agricolæ 110.a
Cella uinaria 236.b
Cellæ balnei 243.a
Cerasus 247 b
Cephalo 268.b
Ceræ faciendæ ratio 273.a
Cerasi satio & cultura 283.a
Cerasa siue osse 283.a
Centuria 121.b
Celsi opinio confutata 129.b
Ceruicis tumor quomodo curetur 141.b
Ceuæ uaccæ 144.a
Celer 159.a
Cerua 159.a
Ceruus 172.a
Celsi laus 172.a
Celsi opinio improbata 174.a
Celsi opinio de transferendis examinibus 179.a
Cera quomodo conficiẽda 181.a
Centaurus apparet 192.a
Centaurus 194.a
Centaurus 195.a
Ceparum conditura 206.a
Chordi hœdi 43.a
Chalcis 73.b
Characatæ uineæ 126.a
Chrysomelina Cydonia 134.a
Chenoboscion 167.b
Choenix 283.b
Cimices quõ pellas 25.a
Circumcisitum 38.b
Cilicium unde 54.a

Cicer arietinum et punicũ 86.a
Cicera 89.b
Ciconia 203.a
Ciconiæ organum 203.b
Cisterna 236.b
Cicercula 248.b
Cicer 259.b
Cicera 259.b
Citri satio & cultura 262.b
Citrus in Aßyria ferax 263.a
Citri insitio 268.b.270.a
Citri satio 275.a
Cibaria uasa gallinarũ 161.b
Cithisus arbuscula ubiq; 161.b
Cibaria apum per hiemem cicercula 86.a
Clauolæ 36.a
Claua 262.b
Clima 121.b
Clibani forma 133.a
Claudicationis remedia 140.b
Claui 141.b
Claudius augustalis 187.a
Cneus Tremelius Scrofa 24.a
Conserendum sine cantatione 1.b
Consentes Dij 22.b
Cortes 29.a
Compluuiata iugatio 27.a
Cohortes ouium in saltibus 44.b
Color boum 48.b
Concipiendi tempus 49.a
Columellares dentes 50.a
Coaguli species 53.b
Coaguli uicem præstantia 53.b
Columbæ unde dictæ 59.a
Columbaria crebro euertenda 59.a
Columbarum cibus 59.b
Columbarum fœcunditas 59.b
Columbini pulli quomodo saginandi 59.b
Columbaria fictilia 59.b
Coclearij instituendi ratio 53.a
Coclearum genera à locis 53.a
Cocleæ quomodo saginentur 63.b
Cortinale 75.b
Colonos indigenas esse maxime utiles 76.a
Comparationes discordantium 79.a
Color fallax testis bonæ terræ 80.a
Colles pingues quando arandi 82.a
Columellæ uites & Syluini 96.a
Columellæ cura 96.a
Columellæ prædia 98.b
Columellæ in insitione cura 99.a
Columellæ inuentum 103.b
Columellæ temporibus Iulius Atticus & Celsus 105.a
Columellæ inuentum 119.a
Coniza 237.a
Cors 237.b
Columbarium 237.b
Columbæ ne locum deserant 237.b
Colles proscindendi 248.a
Coaguli uaria genera 270.b
Columellæ patruus M. Columella 127.a
Columellæ inuentum 135.a
Consiligo ubi plurima 138.b
Coriago quid 141.a

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Coriagnis remedia 141.a
Cornua præfracta 141.b
Columellæ M. inuentum 149.b
Cordum fœnum 151.a
Coaguli mensura 155.b
Coaguli uicem quæ exhibeant 155.b
Cohortalis ratio 160.a
Cohors gallinaria qualis 161.b
Columbos quo pacto forcias 164.a
Columbarum agrestium cura 164.b
Columbarum locus 164.b
Columbarum cibaria 164.b
Columbas quo pacto contineas 164.b
Columbarum pretia 165.a
Columellæ seculum 165.a
Columbinos pullos quomodo forcias 165.a
Conchilia 169.b
Columellæ patria 169.b
Columellæ amicus Gallio 181.a
Columella aduersus astrologos scripsit 189.a
Corona occidit 193.a
Corona 194.b
Coruda 200.a
Columellæ patruus 210.a
Columella M. 215.a
Colymbades 218.a
Cœli qualitatem lõgo æuo mutari 70.a
Crura uitis 115.a
Cretosa terra 101.b
Crocum 253.b
Crudi bouis signa 139.a
Cruditatis in boue remedium 139.a
Crateris ortus 191.a
Crater 194.a
Cremia 209.a
Cupressetum quomodo seras 19.a
Culina 29.a
Cunicu'us 53.a
Curius Dentatus 68.b
Curij Dentati modestia 72.b
Curculio quomodo arcendus 75.a
Custodia hominis quæ maxima 77.a
Cuculubis 95.a
Curam multum posse 106.b
Custos 114.a
Custos quomodo summittendus 116.a
Cubiculorum altitudo 236.a
Cucumeres 261.a
Cucurbita 261.b
Cuminum 261.b
Cuneati agri forma 122.b
Custodes 127.a
Cunila 173.a
Curator apũ qualis 178.b
Custodia nequam hominis 189.a
Cucurbita 200.a
Custos 255.a
Cythisum 37.a
Cythisum 45.b
Cythisum diu florere 64.b
Cydonia ut seruentur 256.b
Cydoniorum cultura 256.b
Cyma 279.b
Cydomite 285.a

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Cydoniorũ genera tria 134.a
Cythisus 135.a
Cythisum surculum esse non herbam 135.a
Cythisus duplex 173.a
Cydoniorum conditura 214.b
Cythisus frutex 231.a

D

Daps Ioui & bubus 16.a
Delia porca 47.b
Defrutum 285.a
Destans 122.a
Deunx 122.a
Delphini occasus 190.a
Decembris cal. 196.a
Delphini ortus 196.a
Decembris idus 196.a
Defruti conditura 209.b
Defrutum quid 210.a
Dionysij Vticẽsis libri xx 23.a
Diophanis libri sex 23.a
Directa iurgatio 27.a
Distincta magi placar: 106.b
Diamoron 280.a
Dominum serui legitimum quæ res faciant 53.a
Dossuarij aselli 49.b
Domini officium in seruos 77.a
Dodrans 122.a
Dolus mendesius & commentarij eius 154.a
Duramenta 113.b

E

Elices 85.a
Emere unumquodq; quo loco debeas 17.a
Emendi pecoris ratio 42.b
Emareus 95.a
Emplastratio 272.b
Emplastratio 134.a
Emplastratio quando iam fieri possit 192.a
Enehytum 12.b
Epytirum 15.b
Epytirum 218.a
Epiroticæ familiæ 30.b
Epirotici boues 48.b
Epularum usus pauperibus olim largior 181.a
Equas e uento concipere 43.a
Equorum greges 50.a
Equi forma 50.a
Equi boni futuri signa 50.a
Equorum fœtura 50.b
Equorum admissura 50.b
Equorum castitas 50.b
Equi quando domandi 50.b
Equi uarijs usibus destinantur 51.a
Equorũ colores probati 266.a
Equarum forma & custodia 266.a
Equini pulli indoles 266.a
Equinum pecus tripartitum 244.b
Equorum pascua 144.b
Equarum libido furiosa 144.b
Equos in uenerem quomodo excites 145.a
Equa quatenus fœture utilis 145.b
Equi indoles & forma 145.b
Equi ætas ex dentibus quomodo noscatur 146.a
Equorum morbi, eorumq; causæ signa 146.a
Equarum rabies & remedium 147.b
Equini pulli cura 145.b
Equi occasus 191.b

Erneum 12.b
Erithace 64.a.65 a
Eruum 87.b
Erucæ auertendæ ratio 240.b
Eruum 244.b.248.b
Eruca 246.a
Ergastuli cura 188.b
Erucæ 201.b
Ethesiæ 193.b
Ethesiæ cessant 193.b
Eurus uitandus 28.b
Eugeniæ 94.b
Eudoxi & Metonis fastus 179.a
Experientia 31.b
Examinis exituri signa 65.b
Examen nouum quomodo colligas 65.b
Eximendorum fauorum signa 66.a
Eximendorum fauorum modus 66.a
Examen ut condatur 177.a
Examinis fuga ut inhibeatur 177.a

F

Familiæ rusticæ numerus 3.b
Falces uariæ 32.b
Familiæ cibaria & uestimenta 10.b
Familiam Cato quomodo direxerit 31.a
Factum olei 33.a
Farrago 34.b
Faba quomodo seratur 34.b
Far quando promendum 40.b
Faustulus 42.a
Fœtura in bobus 49.a
Fauus sexangulus 65.a
Faui quo tempore eximantur 66.a
Fabricius 68 b
Fames mortis comes 79.b
Far clusinum 82.b
Far uenuculum 82.b
Fabæ satio 85.a
Faba quomodo terenda purgandaq; 85.b
Farrago 87.a
Fabæ sarritio 88.a
Fabæ cultura 285.b
Faba uti gurguliones non sentiat 272.b
Farrago 279.a
Falx uitibus cito admouenda 129.b
Fastidij remedia 139.b
Fastidij ciborum remedium 147.a
Faber 169.b
Fauonius quando spirare incipiat 190.b
Fauonius cum grãdine 191.a
Familiæ rusticæ uestis 188.b
Ferijs quid facere liceat 17.a
Ferijs quæ facere liceat 92.b
Feriæ quibus iumentis non sint 93.a
Feciniæ 94.b
Febris bouis remedia 140.b
Febricitantis bouis signa 140.b
Ferox 159.a
Ferarum cibaria 171.b
Februarij cal. tertio nonas, nonis, 7, 6, 3 idus, idibus qd contingat 190.b

Februario ab idibus in calendas martias quid faciendū, & quae tempestates 191.a
Ferijs quid faciēdum uilico 188.b
Fici ubi serendi 3.a
Ficorum genera 36.b
Ficulna insitio 35.b. 31.b
Ficus surculo serenda 36.b
Filix 80.a
Ficus 257 b
Fici cultura 264.b
Filix 270.a
Fici emplastratio 268.b
Ficus qūo serenda 133.b
Ficorum genera 133.b
Fidiculae occasus 190.a
Ficuleni surculi positio 191.b
Fidicula qn̄ appareat 192 a
Fidiculae ortus 192.a
Fidis occidit 193 b
Fidis occidit 193 b
Filix 194 a
Fidiculae ortus 195.b
Fidis ortus 196 b
Ficus 207.b
Ficus qn̄ serenda 229.a
Fici aegrae medicina 264.b
Flagellū quid & unde 34.a
Flutae 49.b
Flagellum 114.a
Flores satorum 269.b
Foenus 1.a
Foeneratoris poena 1.a
Fornax calcaria 8.a
Foliorū uersura in solstitio 37.b
Foetura 43.a
Fossitia creta 27.a
Foetura in bobus 49.a
Foetura canum 52.a
Foetae Romanorum 53.a
Foeneratio 68.a
Foeni graeci sationes duae 87.a
Foeni tractandi et condēdi ratio 91.b
Foecunditas uitis quomodo exploranda 98.a
Fossura hyberna 111.b
Focaneus palmes 115.b
Focaneus palmes 130.a
Focaneus palmes 250.b
Foenum graecum 244.a
Formicas à ficis ut abigas 264.b
Foeni sectio prima 269.b
Fossae caecae 269.b
Formae agrorum uariae 122.a
Foetae cura 145.a
Foeminae officium 207 b
Foenisciae quomodo instituendae 192.a
Frumentarius ager quibus qualitatibus aestimandus 80.b
Frumenta uento purganda 92.b
Frumenta quomodo condenda 92 b
Frutex 93.a
Fraxinus 128.a
Fructuarius palmes 130.a
Frondes bubus utiles 130.a
Frumenti satio 194.b
Frutex 223.a
Furis poenas 1.a
Fucus & fur 65.a
Fundus qualis optandus 71.b
Furunculus 114.a
Fuci quid, et an omnes perdendi 180.a

Gallina q̃uo fortiatur 13.a
Gabrius eques 46.a
Galli apti ad pastoriciam artem 53.a
Gallinarum genera tria 60.a
Gallina uillatica qualis eligenda 60.a
Gallus qualis eligendus 60.a
Gallinarum locus qualis 60.b
Gallinarum fœtura 60.b
Gallinæ rusticæ 61.a
Gallinaria insula 61.a
G llinaria insula 159.b
Gallinæ africanæ 61.a
Gallinas q̃uo forcias 61.b
Galathicum ordeum 94.a
Gallicus ager piceno attributus 96.a
Gallinæ 238.a
Gallinarum pediculis remedia 238.a
Gallicæ oues 149.b
Gallinarum genera tria 159.b
Gallina cohortalis 159.b
Gallina rustica 159.b
Gallina aphricana uel numidica 160.a
Gallinæ propria 160.a
Galli 160.a
Gallinæ quales eligendæ 160.a
Galli tanagrici chalcidici 160.a
Gallus qualis habendus 160.b
Gallum procacem quomodo cohibeas 160.b
Gallinaria ubi constituas 160.b
Gallinarij partes 161.a
Gallinis pro lauacro puluis est 161.b
Gallinarũ custos fidelis sit 162.a
Gallinarum cibaria 161.b
Gallinarum fœtura 162.a
Gallina incubandis ouis apta 162.a
Gallinæ quæ submouẽdæ 163.b
Galitanum municipium 169.b
Gemini 42.a
Gestatio in utero boum 49.a
Gemellæ 94.a
Germania 98.a
Generandi uis 100.a
Genitalia secreto loco 100.a
Georgia democriti 197.a
Gemellar 220.a
Gemistia 231.b
Gith 280.a
Git 147.a
Globuli 12.a
Gluma 37.b
Glaber quis q̃uo fiat 25.a
Glirarium 63.b
Glires q̃uo sagmentur 63.b
Glabreta 84.
Glarea soluta 101.b
Glans q̃uo recondenda 156.b
Glociens gallina 161.a
Glycirizites uinum 213.a
Gleconites uinum 213.a
Gleucinum oleum 221.a
Granea triticea 12.b
Granum 37.b
Granarium 39.a
Gregis suilli numerus 48.a
Gregis bubuli numerus 49.b
Gramen 80.a
Græcini sentẽtia elegans 108.b
Græcini sententia de uineali terra 102.a
Grando ut auertatur 240.a
Grana uuæ 279.b
Gramen 270.a

Gramen

Gramen quomodo auferẽdum 275.b
Græcæ oues 152.a
Gugurlio quo pacto arceatur 237.a
Gymnasiorum usus 68.b

H

Hæredium 28.a
Halcionij dies 191.a
Hara 47.b
Haræ constituende ratio 156.b
Helioselinon 267.b
Heliotropion 37.b
Helops 49.b.169.b
Heluenacæ plures 95.a
Heluolæ 95.a
Heluus color 95.a
Hespus indicãs horas noctis 58.b
Hexastichon ordeum 84.b
Higini laus 172.a
Higinus, & opinio eius 177.b
Hinni 148.a
Hipparchi opinio de cœli cardinibus 70.a
Hippium argos 42.a
Hippocratis scientia 25.b
Hippomanes unde 144.b
Hipposelinon 267.b
Hirci è quo semine eligẽdi 45.b
Hirci forma 154.b
Hirci libido 154.b
Hircorum ætas breuis 154.b
Hircus Baccho cur immoletur 24.b
Hircus qualis 45.b
Hircus unus quot capris sufficiat 46.a
Hirudo hausta, & ad eam remedia 142.b
Hœdi 194.b
Horda bos 48.b
Horrea 237.a
Horreum ubi 28.b
Horreum ubi optimum 75.a
hortẽsii isania circa piscinas 66.b
Hortensii piscinæ 66.b
Hortensiũ sationũ tẽpora 198.a
Horti pastinandi ratio 297.b
Horti quales in uineis 113.a
Horti sedes 181.b.197.a
Horti sepes 240.a
Horti sepiendi ratio 197.a
Hortorum cultura 254.a
Hortorum cultus 260.b.270.a
Hortorum cultus à Virgilio omissus 181.b
Hortorum instructio 191.a
Hortorum remedia mira 240.b
Hortorum satio duplex 197.b
Hortus 240.a
Hortus aræ ne subiaceat 197.b
Hortus quãdo stercorãdus 182.b
Hortus quomodo fodiẽdus 182.a
Hostia prima sus 47.a
Hostum 33.a
Hyberna habitatio 235.a
Hydromeli 275.b
Hyemis initium 33.b.195.b
Hyems media 196.b
Hyenæ pellis mira uis 84.a
Hypenemia oua 43.a

I

Iana Luna 35.a
Ianuarij Calendæ 196.b
Ianuarij Idus 190.a
Ibiscum 284.a
Idibus ab Ianuarij in aduẽtũ fauonij quid faciendũ 190.a
Iligneæ frondes quædam spinosæ 138.a

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Imitatio 31.b
Impetiginis curatio 146.a
In agricultura duo spectanda 23.b
Inerticula 95.a
Initia Cereris 54.b
Innoxijs agricultura committenda 78.a
Inoculatio 134.a
Inoculatio persici 287.a
Inoculatio q̃,et ĩplastratio 193.b
Inserendi ratio 8.b
Inserendi tempus optimũ 118.a
Insitio 281.b
Insitio arborum 134.a.191.a
Insitio arborũ uariarum 264.b
Insitio fici 264.b
Insitio hyberna 146 b
Insitio malorum 256.a
Insitionis genera 230 a
Insitionis genus nouum 231.a
Insitionũ gña tria 251.b.134.a
Insitio quando facienda 36.a
Insitio surculorum, qui primi florent 190.b
Insitio uitium 191.b
Instrumenta rustica 243.b
Instrumentum fundi mutũ 32.a
Instrumentum fundi semiuocale 31 b
Instumentum rusticum 3.b.4.a
Intercus aqua 155.b
Intertriginus curatio 147.a
Intertriginis remedium 21.b
Inula 199.a.217.a
Intyba 282.a
Ischomachi uerbum memorabile 187.b
Ischomachi Xenophontij uerbum 188.b
Italia 42.a.136.a
Italia unde dicta 48.a
Italiæ laus 23.b
Italiæ uites indigenas esse 98.b
Italiam colono obsequentissimam 98.b
Italicus ager quõ arandus 80.a
Iuga 27.a
Iugatæ uineæ 27.a
Iugationis species duæ 27.a
Iugera ducenta quot operis colantur 89.a
Iugerum 28 a.121.b.122.a
Iugeri forma 122.b
Iugeri modus 122.a
Iuglans 247.a.133.b
Iuglandem quomodo uiridem serues 247.a
Iugorum genera quatuor 17.a
Iugum in mensuris 28.a
Iugũ q̃ altũ esse oporteat 113.a
Iugum quomodo faciendũ 112.a
Iumenta 135.b
Iuncus 80.a.270.a
Ius summũ summa crux 76.a
Iuuenci quales emendi 136.b
Iuuencus 48.b

L

Lactis uis,& uarietas 53.b
Lactuca capadocia 198.b
Lactuca cæciliana 198.b
Lactuca cypria 198.b
Lactuca,et mirũ de eadẽ 245.b
Lactuca gaditana 198.b
Lactuca unde dicta 246.a
Lactucæ conditura 206.a
Lactucæ species 183.b
Lactucarum plantatio 183.b
Lacus Italici, Velinus, Sabatinus, Vulsiniensis, Ce-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

minus 169.a
Lanata aminea 94.b
Lapidosus ager quomodo expediendus 80.a
Laser 222.b
Laserpicium 142.b
Lateres 171.a
Lateritius paries 235.b
Laus ẽt ĩferioribus cõtingit 69.b
Legaria 34.b
Legum custodes 244.b
Legumina 32.b
Legumina q̃ iuuent agrũ 89.a
Legumina quõ seruentur 39.b
Leguminum messis 272.b
Leguminum species 82.b
Lens ut seruetur 272.b
Lẽtẽ quõ à curculiõe ꝺ̃fẽdas 86.a
Lenticula 248.b
Lentis satio 86.a
Leo exoritur medius 193.b
Leo occidere qñ incipiat 190.a
Leo qñ occidere desinat 191.a
Lepidum 199.b
Leporaria 55.b.62.b
Leporarij faciendi mos antiquus 171.a
Leporis occasus 196.a
Leporũ ætas qñ cognoscatur 62.b
Leporum fœcunditas 62.b
Leporum genera tria 62.b
Lepus unde dicatur 62.b
Lex Stolonis de modo agri 24.a
Libra occidere incipit 192.a
Libri Varronis de re rustica tres ad quos missi 55.a
Libum 12.a
Liburnicæ matres familias 53.a
Licinius Murena 169.b
Ligustrici boues 48.b
Lilia 253.b
Limites quales 29.b
Lini semen 86.a
Lini sementis 280.a
Liguæ uitiosum ĩcremẽtũ 139.b
Linum 253.b
Liquamen è piris 255.b
Lira 82.a
Lirare 34.a
Lixiuum mustum 212.a
Lora 38.b.214.b
Luculli error 73.a
Luculli & Metelli uillæ 29.b
Luculli piscinæ 67.a
Lucũ collocare ut oporteat 17.b
Ludicra historia ꝺ̃ piscibus 66.b
Ludrica res de illyricis 53.a
Lũbrici eqni quõ tollãtur 146.a
Lũbrici uitularũ, et reme. 244.a
Luna extrema, et prima 35.a
Luna quadripartita 35.a
Lunares dies 35.a
Lupa 159.a
Lupini in uineis 193.b
Lupinus 85.a.279.a
Lupi uarij, et sine macula 170.b
Lupus fluuiatilis 169.b
Lupus instrumentum 243.b
Lustrare agrũ quõ oport. 17.b
Lutosa terra 244.a
Luxati excantatio 21.b
Luxuria in auiarijs piscinis, & leporarijs 56.b
Lyra fidis 49.a

M

Maiales 48.a
Maceria quõ ædificanda 4.b
Maceriæ species quatuor 29.b
Magister pecoris 78.a
Magister pecoris literatus 53.b

Magistri pecoris officium 43.b
Magistrũ studij sui unũquẽq; sibi quærere 67.b
Magonis libri xxviij 23.a
Magonis opinio confutata 126.b
Magonis sententia 7.a.102.b
Maio ab Idibus ad Calẽ. Iun. quæ tẽpestates, et opera 192.b
Maio à Cal. ad Idus quæ tẽpestates, & opera 192.a
Mala 42.a.207.b.230.a
Mala cydonia 216.b
Mala granata 268.b.216.a
Mala ne caduca sint 256.a
Mala punica q̃uo seruẽtur 262.a
Mala q̃uo custodiantur 256.a
Malleoli fœcunditas quando exploranda 28.a
Malleoli longitudo 105.b
Malleoli pangendi ratio optima 105.b
Malleoli resecãdi modus 111.a
Malleolos à peritis eligẽdos 99.b
Malleolos è feracissimus eligendos 99.b
Malleolus 224.a
Malleolus qualis eligẽdus 97.b
Malleolus qualis esse dẽat 105.a
Malleolus quando è uinea transferendus 112.a
Malleolus quid, & unde 97.b
Maleolus gña uaria 133.b 217.a
Malorũ punicorũ cultura 262.a
Malorum satio 134.a
Maltha calidaria, & frigidaria 243.a
Malthæ genus nouum 236.b
Malum punicum 133.b.229.b
Malus bifera ubi 26.b
Maratrites uinum 213.a
M. Ambiuius 204.b
M. Aufidius Lurco 58.b
M. Columella 90.b
M. Lenius Strabo 57.b
Mareotides uuæ 95.a
Marisica faba 84.a
Maris officium 202.a
Martijs ab Cal. ad Id. quæ tẽpestates, et qd faciẽdũ 191.a
Martijs ab Id. ad Cal. Apr. quæ tẽpestates, et qd faciẽdũ 191.b
Materia in uite 130.a
Materies quãdo cædenda 248.a
Materies quãdo succidẽda 190.b
Materies qñ tempestiua 5.a
Matrimonij utilitas 202.a
Matronarũ ãtiquarũ laus 202.b
Matronarũ officium 202.b
Mediastini 89.a
Mediastinus 78.a
Medica 37.a.45.b.248.b
Medicæ satio 269.a
Medicamentũ bobus utilissimum 138.b
Mel deterrimum 173.a
Mel diuersæ notæ 173.a
Meleagrides 61.a.160.a
Mel ex rore 180.a
Melicæ gallinæ 160.a
Melicæ gallinæ unde 61.b
Melimela mustea olim 39.b
Melisphyllon 64.a
Melissophyllon 64.a
Mella quo pacto conficias 180.b
Mellarium 64.b
Mellis laus 64.a
Mellis selectio 273.a
Mellum 52.b
Mel maturum quando 180.a
Melones 261.a

Mel secundæ notæ 180.b
Menas Licinius 204.b
Menalippæ filij 48.a
Mensoris officium 121.a
Menta 199.b
Mentigo 154.a
Mercatura 1.b
Mercenarij quales 30.b
Mergi 127.b
Mergus 251.b.286.a
Mergus in uineis 111.b
Merulæ mares 57.b
Mespilus 257.b
Messionis genera tria 38.a
Messis 38.a.272.a
Messis quando facienda 34.b
Messis tempus 92.a
Metendi genera plura 92.a
Metendi genus nouum 272.a
Metiendi ratio uaria 28.a
Metignis remedia 184.b
Milesiæ oues 149.b
Miliarij forma 269.a
Millij, & panici messis 279.b
Millij satio 191.b
Militaris uia uitanda 74.a
Militia 68.a.72.a
Milium 84.b.259 b.269.b
Mille passuum 121.b
Milliarius cliuus 54.b
Mina 44.a
Mira de conceptu boum 49.a
Mira de cucumere 261.a
Mira Democriti opinio 164.b
Mira, et uix credenda re=
media 241.b
Mira quædam 241.b
Mira q̃dã đ malis punicis 262.a
Mira quædã sup semente 278.b
Mira res de ocymo 268.a
Mirũ de conceptu ouium 151.a
Mirum de coryli radice 141.b
Mirũ de lupo, & sue 46.b
Mirũ expĩmtũ ægyptiorũ 274.a
Mirũ q̃ pinguescat sus 47.a
Mirum quoddam in gra=
mine emendo 275.b
Modius, & mina 28.a
Modus oĩum rerũ optimus 67.a
Molæ aquariæ 243.a
Montiũ ima apta uitibus 101.b
Montium utilitas 26.b
Morborum causæ 43.b
Morborum curatio 43.b
Morborũ ĩ equis medicinæ 146.a
Morborum signa 43 b
Mori satio, & cultura 157.a
Mularum educatio 147.b
Mularũ uitia, et remedia 148.b
Mulæ partus 43.b.148.a
Muli 266.b
Mulietos committere 43.a
Mulier cur timenda 202.a
Muli ut duris fiant ungulis 51.b
Mulsa aqua 206.b
Multa 42.a
Mulus 51.a
Murena 51.a
Murena quoduis mare pa=
titur 170.a
Murenam scabie uexari 170.a
Murgentina 95.b
Muria 205.a
Muria ad uina condiẽda 271.b
Murinus color 148.a
Mus araneus 142.a
Muris aranei uirus, &
remedia 142.a
Muscus olearũ resecãdus 132.b
Muscus uitibus noxius 115.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Mustacei 15.b
Mustorum fermentum 285.a
Mustum 15.b
Mustum lixiuum 214.b
Mustum semper dulce 212.b
Mustum tortiuum 213.a
Mutica spica 37.b
Mutinenses oues 149.b

N

Napi 86.b.201.a.274.b
Nasturtium 246.a
Negotiatio transmarina 168.a
Nepæ frons 195.a
Nepæ occasus 192.a
Nepæ occasus incipiens 191.b
Nesotrophion 168.b
Niger Turanius 41.a
Nocturna rustici opera 196.a
Nomentana regio 196.a
Nomentanæ 94.b
Nomina optima nõ appellando fieri mala 76.a
Noia Romanorũ à pecore 42.b
Nota quando pecori inurenda 190.b
Nothi pulli optimi 160.b
Noualis 34.a
Nouembres Calendæ 195.b
Nouembres Idus 195.b
Nouis delectari homines 108.b
Nubilarium 29.a.75.b
Nulla disciplina unius ingenio consumata 121.a
Numerus non semper ad amussim 43.b
Numidicarum educatio 167.a
Numisiana 95.b
Nundinæ 68.b
Nux græca qũo serenda 133.b
Nux quomodo serenda 229.b

O

Occare 34.a
Occatio 270.a.195.a
Octobris Calendæ 194.b
Octobris Idus 195.a
Oculorũ doloris curatio 147.a
Ocymum 34.b.268.a
Odor grauis, apibus noxius 174.a
Oenanthe 274.a
Oenomeli 284.b
Offringere 34.a
Oleæ faciende locatio 18.b
Oleæ inimica quercus 131.a
Oleæ laus 131.a
Oleæ legandæ locatio 18.a
Oleæ legendæ ratio 11.a
Oleæ maiores ad escam, minores ad oleum 131.a
Oleæ quando seruentur 40.a
Oleæ sterilescẽtis remediũ 281.b
Oleæ transferendæ rõ 132.a
Oleaginia 95.b
Oleam non nosci procul à mari 131.a
Olea pendens qua lege ueneat 18.b
Olea quomodo legenda 39.a
Oleariæ cellæ, et torcularia 75.a
Olearis cella 237.b
Olearum cultura 132.a
Olearum genera decem 131.a
Olearum insitio 267.b
olearũ putatio, et emuscatio 192.b
Olearũ taleæ qñ serantur 192.b
Oleastellum 219.a
Oleastro qũo oleã inseras 267.b
Olei factio 286.a
Olei faciendi ratio 11.a.219.b
Oleis inimica terra 131.a

Oleis laborãtibus remediũ 191.b
Olera iunio serenda 272.b
Olera octobri mense quomodo serantur 282.b
Olera quæ aprili serãtur 268.a
Olera quæ martio serãtur 260.b
Olera q̃ mẽse iulio serãtur 274.b
Olerum conditura 205.b
Oleum æstiuum 119.a
Oleum chamamilleũ 274.a
Oleũ ĩ tabulato ñ crescere 220.b
Oleum laurinum 247.b
Oleum lentiscinum 247.b
Oleum liliorum 271.b
Oleum myrtinum 247.b
Oleum optimum 195.b
Oleum qñ faciendum 2.a
Oleum rosaceum 271.b
Oleum salsum non fieri 220.a
Oleum secundarium 221.a
Oleum uiolaceum 268.b
Oleum uiride 282.a.219.b
Oliua calabrica 219.a
Oliuæ nigræ conditura 218.b
Oliuam statim exprimendam 220.b
Oliuarum conditura 217.b
Olueta putanda 132.b
Olueti cultura 281.b
Olueti institutio 252.b
Olueti positio 286.b
Olueti putatio 9.a
Oliuitati quæ præparãda 219.b
Olueti seminarium 131.b
Olus atrum 199.b.222.a
Olus cordum 207.a
Olympionicæ equæ 99.a
Olysippo 43.a
Omphacomeli 278.a
Onagri 49.b
Operarij quales 30.b
Operarum in genera seminum modus 88.b
Operarum ratio 89.a
Ophiuchi occasus 193.a
Opilionis officium 152.a
Opimi tauri 43.a
Opuli 27.a
Opulus 128.a
Opulus qualis 130.b
Opus rusticũ diuidendũ 78.b
Orata 57.a
Ordei satio 84.b
Ordeum 274.a
Or. cãterinũ 84.b.278.b.280.b
Ordeum galathicum 244.a 248.b.280.b
Ordeũ quantum prosit 203.b
Origanum 280.a
Oriẽs equinoctialis utilis uillæ 74.a
Ornithiæ qñ spirent 191.a
Ornithones 56.b
Ornithonis genera duo 57.a
Ornithon Luculli 57.a
Ornithon Varronis 57.a
Oryx 172.a
Orthocissi 191.b
Ostigo 154.b
Otium, et inertia quomodo fugienda 69.b
Oua anserũ quot subijcias 168.a
Oua longa, & acuta 162.b
Oua pauonũ galinis supponenda 166.b
Oua qñ supponenda 162.b
Oua q̃uo diu serues 163.b
Oua q̃uo seruanda 61.a
Oua quot uni gallinæ supponas 162.b
Oua rotunda 162.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Oues ad naturam loci eligendas. 149.b
Oues quando ad fœturam idoneæ 150.b
Oues q̃uo pasci opoteat 44.b
Oues quoto anno saliantur 45.a
Oues ut marem gignant 151.a
Ouilia qualia esse deceat 44.b
Ouilli gregis modus 45.b
Ouilli pecoris admissura 150.b
Ouilli pecoris medicinæ 153.a
Ouis pulmonaria 154.a
Ouis qualis optanda 44.a
Ouibus qñ sol noxius 152.a
Ouium cura 150.b.275.a
Ouium fructus qua lege ueneant 19.a
Ouium genera duo 150.a
Ouium laus 149.b
Ouium medicinæ 153.b
Ouium pabulum 191.b
Ouium scabies unde 153.a
Ouium tonsura 268.b
Ouium tonsura, & medicamen 170.b.270.b
Ouium uendendarum formula 44.a
Ouium utilitas 41.b
Ouorum supponendorum ratio 162.b
Ouum in cereali pompa 24.a
Oxygala 205.b
Oxyporon 222.b

P

Pabuli hiberni uenditio 19.a
Pabulorum species 82.b
Paguri 241.a
Palladij agri 263.a
Palladij experimenta 288.a
Palladij exploratio 274.b
Palati tumor q̃uo sanetur 141.b
Palea 38.a
Palma 34.b
Palmam nõ ubiq; parere 43.b
Palmaria 57.b
Palmarum plantæ 268.b
Palmarũ satio, & cultus 282.b
Palumbes q̃uo fartiendi 61.b
Palumbus q̃uo fartiatur 13.a
Palus 117.a
Palus uitanda, si possis 74.a
Pampinandi modus 127.a
Pampinandi tempus 118.a
Pampinare 34.a
Pampinatio 269.b.276.a
Pampinatio malleoli, & uiuiradicis 109.b
Pãpinatio utilior putatiõe 109.b
Pampinationis tempus 109.b
Pampinarius palmes 130.a
Pampini 100.a
Pandatharia 27.b.57.b
Panicum 84.b.259.b.269.a
Panis depsititius 12.a
Panis ex milio 84.b
Papauer 279.b
Papiliones q̃uo necentur 269.a
Papularum curatio 146.a
Paridius ueterensis 108.b
Parmenses oues 149.b
Pascendæ ouis tempus 151.b
Pascendi pecoris ratio 42.b
Pascendi ratio antiquissima 135.b
Passus 121.b
Pastinandi ratio 103.a.144.b
Pastini mensura 145.a
Pastinum quid 105.a
Pastio 24.b
Pastio ab agricultura di-

fert 41.a
Pastionis uillaticæ utilitas 159.b
Pastoralis scientia 42.b
Pastoralis scientiæ partes 81.42.b
Pastores quot, & quales habendi 52.b
Pastoriæ rei origo, & dignitas 41.b
Pastoris uxor conserua qualis 53.a
Pastoritiā rē eē utilissimā 136.a
Pastorū dignitas antiqua 42.a
Pastorum numerus 53.b
Patrisfamilias industrij officium 73.a
Patris familias officium 76.a
Pauimenta in solarijs 271.a
Pauo salax 166.a
Pauonem quis primus apposuerit 59.a
Pauones 138.b
Pauones quātum quæstum afferant 58.b
Pauones uenales 58.a
Pauonibus aptus locus 166.a
Pauonum admissura 166.b
Pauonum educatio 166.a
Pauonum fœtura 166.b
Pauonū greges agrestes 58.b
Pauonū pulli quō alendi 167.a
Pecori notā inurendam 247.b
Pecoris delectum quotannis faciendum 143.a
Pecudum species quædam fera 42.a
Peculium 135.b
Pecunia 135.b
Pecunia antiqua 42.a
Pecunia seiuncta ab agricultura 69.b
Pedamentum quid, & eius genera 27.a
Pedandæ uineæ ratio 111.a
Pedes uitis 115.a
Pedum dolor quō sedetur 25.a
Pensilia qn̄ promenda 40.b
Perdices quō alendæ 62.a
Pernæ quō saliendæ 22.a
Perorica 50.b
Persica 247.b
Persica inscripta 286.b
Persica sine ossibus 232.b
Persici emplastratio 270.a
Persica satio 286.b
Persicorum cultura 286.b
Persicorum emplastratio 268.b
Persicorum genera 287.a
Persicorum insitio 287.a
Pes 121.b
Peste infesta locum mutandum 154.a
Pestiferæ labis curatio 147.a
Pestilentis morbi remedia 138.b
Pestis gregis quomodo effugienda 138.b
Petroselinon 268.a
Phalerides 168.b
Phaselus 85.a
Phasianus 239.a
Philippi dictum, ac factum luxuriosum 169.b
Philippi dictū improbū 57.a
Phrygia 23.b
Pinea nux 133.b
Pinus, & satio illius 287.a
Piri, & earum cultura 255.a
Piscandi ratio 279.b
Piscinæ 56.b
Piscinæ loculatæ 66.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Pistacia 282.b
Pistrinum 243.a
Pisum 85.a.279.a
Pituitæ remedia 138.a.163.a
Placenta 12.a
Plaga uitis 115.b
Plantæ pomiferæ quales 133 a
Plantarum inserendarũ positio 288.a
Plantarum translatio 253.a
Plantarum motus naturales tres 118.a
Platanus 35.b
Platanus non amittẽs folia 26.b
Plostellum punicum 38.b
Plumbeæ fistulæ 278.a
Pœni scriptores 70.b
Pollentinæ oues 149.b
Pollex 124.a
Pollintio 17.a
Pollices 127.a
Poma quando seruanda 283.a
Poma quomodo stabilia fiant in arbore 3.a
Poma unde 34.b
Pomarij scrobes 133.a
Pomarium 75.b.132.b
Pomarium seminarium 9.b
Pomiferæ arbores generatim disponendæ 133.a
Pomiferæ arbores quando serendæ 133.a
Pomiferarum arborum dispositio 253.a
Pomiferarũ interordinia 133.a
Pomorum cultura 272.b
Pomorum satio 107.b
Pomorum seruandorum ratio 39.b
Pompeiana 95.b
Pomponij Attici uaria nomina 44.a
Pontia 57.b
Pontianus Amiterninus, &c. historia de canibus 52.a
Porca 34.a.82.a.121.b
Porca in uirginibus 47.a
Porca præcidanea 16.b
Porcorum educatio 257.b
Porculatio 47.a
Porculatoris officium 157.a
Porcus græcum antiquum 47.b
Porta itineri longissima 23.b
Potoria uasa galinarum 161.b
Præcipiendi ratio 118.a
Præsidiarius 114.a
Prata 259.b
Prata noua 286.a
Prata seruanda 37.b
Prata stercoranda 248.a
Prati nouelli formandi ratio 279.a
Prati senescentis remedium 91.a
Pratorum cultus 91.a
Pratorum laus 90.b
Pratum 27.a
Pratum uetus quomodo reficias 279.a
Pratum unde dictum 90.b
Præcipites palmites 130.a
Pretia 95.a
Propagandi ratio 111.b
Propagatio 10.a.281.b
Propagatio arborum 16.b
Propagatio ueteris uineæ 114.a
Propagines 251.b
Propolis 65.a
Propago 286.a
Proscindere 34.a

Proscissio agrorum 269.b
Prouerbium de oliueto 132.b
Prunus 247.b
Prunorum satio 287.b.134.a
Prunorum natura 287.b
Psythia 95.a
Ptisana 82.b
Puerperæ illyricæ 53.a
Pulchritudo quantum pos-
sit 106.b
Pulla terra 69.a.101.b
Pulli quomodo subducendi
& alendi 61.a
Pullos nuper editos ut tol-
las 163.a
Pullos quot uni nutrici cre-
das 162.b
Pulmonis exulcerati reme-
dia 135.b
Puls punica 121.b
Punici mali cultura, & emen
datio 133.b
Pupinia 73.a
Pusula 154.a
Putandi tempora duo 110.b
Putandi tempus 114.b
Putatio 110.b
Putei fodiendi ratio 277.a
Putre & pingue solum 79.b
Pyra quomodo seruētur 255.b
Pyri satio 133.b
Pyrorum genera multa 133.b

Q

Quadrans 122.a
Quadrati agri forma 122.a
Quadriennio plantarum
fœcunditatem declarari 98.a
Quadrupedum genera duo
in uilla 136.a
Quæ cuiq; solo uitis con-
ueniat 93.b
Quercus 120 b
Quercus nō amittēs folia 26.b
Quercus & olea contra-
riæ 30.a
Querquedulæ 168.b
Quid quo loco serendum 7.b
Quinquagena iugera 72.b
Quinquennis uineæ pu-
tatio 113.b
Quincunx 122.a
Quincunx 26.b
Quintus Cincinatus 68.b
Quinti Hortēsij Lauretinū 63.a
Quinti Pinnij uilla 55.a
Quinti Scæuolæ error 73.a
Quo quidq; loco seren-
dum 32.b
Quot parere fœtus scrofam
oporteat 47.b

R

Rabies ne ueniat, quid fa-
ciendum 159.a
Rabidæ canis morsus re-
medium 140.b
Racemarij pampini 105.b
Radix syriaca 201.a
Radicis satio 276.b
Radicis cultura 276.b
Radices 100.a
Rami 100.a
Rana linguax 139.b
Ranæ remedia 139.b
Rapa 201.a
Rapa 86.b
Raporum satio 276.b
Raporum conditura 221.b
Regum in apibus genera
tria 64.b
Reges apium 271.a

Regis apium forma 273.a
Regis apum forma 176.b
Reges 178.b
Rei rusticæ scriptores 70.b
Rei rusticæ cur nullus magister 188.a
Remedia horti laborantis 186.a
Repastinatæ uineæ 105.a
Repastinatum solum 105.a
Rex deterior necandus 176.b
Resex 114.a
Rex erro alarum detractione retinendus 176.b
Restibilis terra 37.b
Raphanus 276.b
Rheatini asini 49.b
Rheatini admissarij pretium 51.a
Rhodomeli 271.b
Ridica 27.a
Ridiculum de canibus 52.a
Ridiculum de leporibus 62.b
Ridica laudabilis 117.a
Ridiculum remediũ apud ignes sacros 154.a
Ridicula superstitio 162.b
Romanus sedendo uicit 23.b
Rosia 27.a
Rompi 27.b
Roma 54.b
Romanorũ cognomina de auibus 55.a
Robus 82.b
Rosæ 253.b
Rosæ semina 253.b
Rosæ ut uirides seruentur 271.b
Rotundi agri forma 123.b
Rosaria conserenda 191.a
Rosarium serotinum 191.b
Rosa 221.b
Rubus caninus 240.a
Rubigo ut arceatur 227.b
Rubrica 69.a
Rubellianæ 94.b
Rudus 235.a
Runcones 243.b
Rustici urbanis præpositi 41.a
Rustica plebs urbanæ præposita 68.b
Rustica res qua minerua tractetur 69.b
Rustica disciplina honesta 68.b
Rutæ satio 261.b

S

Sabulo duplex 28.a
Sabulo niger et rutilus 102.a
Sacer mons Hispaniæ 145.a
Sacer ignis 154.a
Sacres porci 47.b
Sacres porci 43.a
Sagitta in uite 101.a
Sagitta in uitibus 105.a
Sagittarij occasus 191.a
Sagitta quando oriri incipiat 191.a
Sagittarius medius 196.a
Salutatoris aucupium 68.a
Salubritas agri 72.b
Salgama 204.b
Salgamaria uasa qualia 205.a
Salem uino addi 211.a
Salix 231.b
Sal candidus 13.a
Saltus 28.a

Salicis uiminalis gña tria 119.b
Salicis serendæ ratio 119.b
Salix perticalis 120.a
Salsura 247.b
Salsus agri humor quomodo arceatur 278.b
Samera 128.a
Sampsa 217.b
Sanguinalis herba 140.b
Sanitatis ratio in pecore 43.b
Sapa 205.a
Sarritio frumentorum 244.b
Sarriendi ratio 87.b
Sarritio 183.b
Sarritura frumentorum 191.b
Sarritio segetum 190.a
Sasernæ opinio de cœli mutatione 70.a
Sasernarum libri 25.a
Saserna reprehensus 31.a
Satureia 173.a
Satureia 201.a
Satoris officium 104.a
Sarrillum 12.b
Sextillis piscis 169.b
Scorpionis ortus 196.a
Scrobes q̃ altas esse oporteat 107.b
Scrobes 244.b
Scrobes quot una opera fiant 191.b
Scrupulus in mensuris 122.a
Scrupulus uncia sextans 28.a
Scriblita 12.b
Scriptores rei rusticæ 23.a
Scamnum 81.a
Scrofam suos fœtus mandere 158.a
Scarus 159.b
Scopæ 19.b
Scrobes quando præparandi 191.b
Scabiei curatio 147.a
Scrofæ forma 156.a
Scyllites uinum 272.b
Scyllirium acetum 223.b
Scrobibus quomodo uitem deponas 102.b
Seclusorium 52.b
Sedum 201.a
Sedi succus 278.b
Seges 34.a
Semina ex plantis 36.a
Semina uetustate mutantur 36.a
Semina quoto die nascantur 37.a
Semina latentia in aere & aqua 36.a
Seminum genera quatuor 35.b
Sementem quomodo facias 7.a
Sementinæ feriæ 23.a
Semina medicanda 201.a
Seminarium q̃uo facias 223.a
Seminum uitis electio 223.b
Seminum uariorum modus in iugerum 294.b
Seminandi farris et tritici tempus 83.a
Semina eligenda 84.a
Semis 122.a
Semiuntia 122.a
Sementis solennis 285.b
Sementis 280.b
Seminis 288.b
Seminarium 250.a
Semina translata non ubiq; respondere 126.b
Semicirculo minor arcus 124.a
Semicirculi forma 123.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Semiuocale istrumẽtũfundi 31.b
Seneca 96.a
Sensus quinque 100.a
Sepes uiua quomodo fiat 197.a
Sepes horti unius 254.a
Septembris idus 194.a
Septimontialis satio 85.b
Septena iugera liciniana 72.b
Septorum genera quatuor 29.b
Septentrionalis terrarum pars salubrior 23.b
Serere ne dubites 189.b
Serui quales 30.b
Seruandorum arborum ratio 7.a
Sergius Orata 169.b
Serotini pulli 163.b
Serpẽtes à stabulis fugandi 152.b
Serpentum odor pullis pestilens 163.a
Serpentis ictus, & remedia ad eum 142.a
Serpillum 26 b.199.b
Seris herba 62.a
Seruorum risus 53.a
Seruorum mentio 53.a
Sesamum 229.a
Sesama ĩ Cilicia & Syria 86.a
Sesamorum satio 193.a.193.b.86.a
Sexanguli forma 124.a
Sextula 122.a
Sextans 222.a
Sicilicus 122.a
Siccum, densum, & macrum solum 79.b
Siliqua græca 134.a.230.a
Siliqua fœnum græcum 194.b
Silphium 222.b
Siliqua 87.a.257.a
Sinapis & eius probatio 282.a
Sinapis 199.a.222.a.275.a
Siser 199.a.222.a
Siccaneũ pratum 90.b
Sicilire 38.a
Siligo 82.b.84.b
Sirapa 219.a
Solstitium 193.a.178.b
Somnus fugiendus 188.a
Sol quando in geminos transeat 192.b
Sorborum satio 134.a
Solia balnei 243.a
Sorba 208.a.246.a
Sol in sagittarium 195.b
Sol in capricornem 196.a
Sol in scorpionum 195.a
Sol in libram 194.a
Sol in uirginem 193.b
Sol in leonem 193.b
Soli taurilibus lustraripulum 42.b
Solitanæ cocleæ 63.b
Sorbes 227.b
Spectatorum ignauia 68.b
Spionia 98.b
Spadones in uitibus 100.b
Sphærica 12.b
Spirilegium 38.b
Spica 37.b
Spionia 95.b
Speciosus ager utilior 26.b
Spina canina 197.a
Stadium 121.b
Sterilium oliuarum remedia 132.b
Stratæ uineæ cultura 127.b
Stabula uaccarum qualia 143.b
Stercoris modus in iugerũ 195.b

Stercoratio 195.b
Stipulationis formula 44.a
Stramentum 38.a
Sterquilinum ubi faciendum 35.b
Stercoris genera 35.b
Stabula ubi 45.a.237.b.24.b
Sterquiliniũ 75.b.239.b.29.a
Stercorandi ratio noua 278.b.27.a
Stolones 24.a
Stercoris species 239.b
Stella in uitibus 112.b
Staturæ altissime exempla 98.b
Stercorandi modus 82.b
Stercoratioq; utilis 89.b
Stercus columbinum 59.b
Stercus auium 89.b
Stercus hominis 89.b
Stercus pecudum 89.b
Stercus et ubi pecus non est 89.b
Sterquilinum quomodo curandum 90.a
Stercorandi agri tempus 90.a
Stercorationis modus 90.a
Stercoratio sine stercore 90.b
Stirpium nomina non eadem omnibus regionibus 95.b
Statuæ capillatæ 54.a
Stercorationis utilitas 79.a
Struthia cydonia 134.a
Sucularum occasus 191.a
Sucularum ortus 195.b.192.b
Suculæ celantur 192.a
Suculæ occasus 196.a
Sucula cum sole oritur 192.a
Suillæ carnis salsura 221.b
Suillum pecus 166.a
Sus quando ad partus idonea 156.a
Suum castratio 156.b
Suis febricitantis signa & medicina 157.a
Suis strumosæ medicina 157.b
Sus nauseans quomodo curetur 157.b
Sus ueterno laborans 157.b
Sues maxime sitire 157.b
Suum castrationis tempora 157.b
Suum castrandorum ratio 157.b
Suibus lutum pro lauacro est 161.b
Suum grex 46.b
Suis forma & semen 46.b
Suum emendorum stipulatio 46.b
Suum fœtura 46.b
Sues q̃diu fœtum gestent 46.b
Sues quomodo græce 47.a
Sucidiæ gallicæ 47.a
Sucida lana 54.a
Subrumi 43.a
Subrumi 53.b
Surcularis terra 101.b
Suffrago in uite 115.a
Surculi quales inserendi 118.b
Sulcus 34.a
Surculi quando serendi 36.a
Suburbanus fundus 3.a
Surculorum genera tria 223.a
Suppurationis remedia 140.a
Suppuratio quomodo reseranda 147.a
Sybaris qui & Thurij 26.b
Sybillæ libri 22.b
Sylua quomodo in agrum redigatur 79.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Syri putei 175.a
Syri 39.b

T

Tabulata 128.b
Tagrus mons 43.a
Talearum serendarũ rõ 141.b
Talea 262.b
Taleæ 36.a
Talearum satio 9.a
Tali læsi medicamentum 141.b
Tarentinæ oues 45.a
Tarentina nux 133.b
Tarentinorum ouiũ cura 152.a
Tarentinæ oues qñ tonsuræ præparentur 192.a
Taura 48.b
Taurus 42.a
Tauri nobilitas & forma 48.b
Tauri forma 262.b.143.a
Tauri ætas ad admissurã idonea 143.b
Taurus unus quot uacis sufficiat 143.b
Taurus qñ solẽ accipiat 192.a
Tauri cornua 196.a
Tectorium 236.a
Tellurẽ non senescere 67.b
Tempus cito elabi 189.a
Tempora scribenda esse in uilla 35.a
Temporum sexpartita diuisio 35.a
Temporum quatuor initia & dies 33.b
Temporibus uarijs quid agendum 33.b
Terra quot modis dicatur 27.b
Terræ species plurimæ 27.b
Terræ dignoscendæ rõ 28.a
Terrã natura esse fœcundã 67.b
Terrarum uarietas 69.a
Terram non senescere 78.b
Terræ qualitates sex 79.a
Terreni genera tria 79.a
Terra quando proscindatur 192.b
Terra lutulenta 227.b
Terræ qualitas 232.b
Terebra gallica 226.b
Terebra antiqua 119.a
Thasiæ 95.a
Thebæ Ogygiæ 54.b
Thebæ in Sabinis 54.b
Thebæ Bœotiæ 73.b
Theophrasti libri 26.a
Theriaca uitis 258.a et b
Thessalia, Appulia, Rosea 50.a
Thymus 173.a
Thymum 64.b.199.b
Thymites uinum 213.a.279.b
Tibia dextra & sinistra 24.b
Tigris rabies 159.a
Trimestrium satio 191.a
Tineæ 178.b
Tineæ alueorum 179.a
Tinunculus 164.b
Tithymallus 177.b
Tonsura ouium 54.a
Tonsores quãdo esse in Italia cœperunt 54.a
Tonsæ ouis cura 152.b
Tonsuræ tempus 152.b
Torcularium qũo ædificandum 5.a
Torminum signa & remedia 139.b
Trapetum 219.b
Trapeti columnella 5.b
Trapeti cuppa 5.b
Trapetum accomodare qũo oporteat

oporteat 6.a
Tremellij error 79.a
Tremellius Scrofa 78.b
Triangulus lateribus inæqualibus 123.a
Triens 122.a
Tribulum 38.b
Trifolium acutum 142.a
Trifolium symonianum 142.a
Trigemmis maleolus 105.b
Triginta porcelli uno partu editi 47.b
Trimestre triticum 82.b
Trimestris satio 83.b
Trimestre semen nullum 84.a
Triquetri forma 123.a
Tritici genera plura 82.b
Tritici diu seruandi rō 39.b
Tritici satio 278.b
Truncus 100.a
Tuberes 247.b.257.b
Tuberum satio & cultus 280.a
Tudicula 219.b
Turdi qūo alantur 165.b
Turdi 238.a
Turdi fœminæ 57.b
Turdorum pretia 166.a
Turdorum altilium mira multitudo 54.a
Turturum pastio 60.a
Turtures quando farciendi 60.a
Turtures quomodo alēdi 165.a
Turtures 238.a
Turtures nouelli saginæ aptiores 165.b
Tussis bona remedia 140.a
Tussis remedia 146.a
Tymbra 173.a
Tyropatia 44.a

V

Vaccarum emendarum obseruatio 48.b
Vaccæ forma 141.b
Vaccæ quando tauris submittende 227.a
Vacerræ 171.b
Vagina 37.b
Vallis uitanda 236.a
Varronis ætas 22.b
Varronis scientia 25.b
Varronis Tusculanum 63.a
Varronis seculum 165.a
Veha 24.b
Vehes 195.b
Vellaturam facere 24.b
Vellera unde 54.a
Vena 210.a
Venus fugienda uillico 188.a
Venæ ĩ equo appere debēt 50.a
Ventrem quàmdiu ferant pecudes 43.a
Ventorum orbis 58.b
Verres quàmdiu saliat 47.a
Verres qua ætate castrādi 48.a
Verris forma 257.b
Veris medium 192.a
Veris initium 33.b
Verris forma 199.a
Veris noui principium 289.b
Vergiliæ totæ apparent 192.a
Vergiliæ occidere incipiūt 195.a
Vergiliarum ortus 178.b
Vergiliarum occasus 192.a
Vergiliarū plenus occasus 192.b
Versus 28.a
Verna statio 183.a
Vesta 65.a
Vetera errore hominum contemni 108.b

Veterũ de maleolis opinio 101.a
Veruacta iteranda 191.b
Veruacti iteratio 259.b
Vendemia 38.b
Viatores 69.a
Vitia 34.b
Vicinia qualis expetenda 30.a
Vicinus malus fugiendus 72.a
Vicinorum inimicitiæ mutandi soli causa 72.a
Villa quæ dicitur 155.b
Villa in qua parte agri cõstituenda 73.b
Villa qualis ædificanda 73.a
Villa in quam partem conuertenda 73.b
Villa 24.a
Villæ partes græcis nominibus 41.a
Villæ magnitudo & ubi ponenda 28.a
Villæ ædificium 234.b
Villæ fructuaria pars 74.b
Villæ rustica pars 74.b
Villæ urbana pars 74.b
Villæ membra tria 74.a
Villicæ ætas & officiũ 203.a
Villicæ diligentia 204.a
Villicus qualis 187.a
Villicus docendus 188.a
Villicus q̃uo doceri queat 188.a
Villici strenuitas 188.b
Villici officium 188.b
Villatica pastio 155.a
Villaticæ pastionis utilitas 55.b
Villicum qualem eligere oporteat 76.b
Villici officia 2.a.17.b.77.a
Villicæ officia 18.a
Villicus 24.a
Vinacia uuæ 279.b
Vinea ubi conserenda 3.a
Vinea sine iugo 27.b
Vinea ubi serenda 33.b
Vinearũ fossio prima 193.b
Vinearũ fossio 190.b.193.b
Vineæ quinam locus destinandus 101.a
Vineæ curatio 7.b
Vineæ transferendæ rõ 7.b
Vineæ species multæ 27.a
Vineæ altitudo et distantia 27.b
Vinearum in quincuncem metatio 104.a
Vineas ueteres magis propagari 108.a.
Vineam diligenter colendam 108.a
Vineæ alligandæ ratio 111.a
Vinea uetus quomodo sub iugum mittatur 114.a
Vineis perniciosa soli uitia 114.b
Vinearum tabulæ 245.a
Vineam quo loco ponas 245.a
Vineæ quam cœli partem spectare debeant 102.a 245.b
Vineæ dispositio 248.b
Vineæ prouinciales 250.b
Vinearum putatio 250.b
Vinearum prouincialium putatio 251.b
Vineæ ueteris reparatio 260.b
Vinearum occatio 276.a
Vineæ exili quomodo succurras 276.a
Vinearum cultura 281.a
Vineæ reparatio 286.a
Vinearũ prouĩcialiũ gñ̃a 126.a
Vineæ per se stantes 126.a
Vinearũ cultura, & satio 126.a

Vineæ reditus quantus 96.b
Vinea ubi ponenda 224.a
Vinearum genera tria 224.b
Vinea quali cœlo lætetur 39.b
Vineæ locus apertus 93.b
Vina quando promenda 40.a
Vina sapore, & colore distingui 283.b
Vineta ĩ hortos diuidẽda 113.a
Vineta crebro confodiẽda 109.a
Vĩdemiatoris ortus 191.a.193.b
Vineti instituendi ratio 97.a
Vindemia calidarum regionum 193.b
Vindemiarum maturitas 194.a
Vindemiæ necessaria præparanda 194.a
Vindemiæ præparanda 6.b
Vindemia 279.b
Vindemiæ q̃ præparãda 208.b
Vinaria uasa 5.b
Vinum græcum 6.b
Vinum helueolum 6.b
Vinum græcum quomodo facias 14.a
Vinum coum quõ facias 14.b
Vini concinnatio uaria 14.b. 15.b.16.a
Vinum pendens qua lege ueneat 18.b
Vinum in doleis quomodo ueneat 18.b
Vinum fecatum 19.b
Vinum quomodo admetiri debeas 19.b
Vinum fugiendum uillico 188.a
Vini uetustas ad ãnos XV 107.b
Vini uetusti ignobilitas nõ dignoscitur 107.b
Vinum è pyris 255.b
Vinum è malis 256.b
Vinum uiolaceum 268.b
Vini condiendi ratio 283.b
Vinum ut diu duret 283.b
Vinum è duro suaue 283.b
Vinum è nigro album 284.a
Vinum contra pestilentiã 284.a
Vinum rosatũ sine rosis 284.b
Vinum myrtite 213.b.247.b. 258.a et b.
Vinum rosatum 271.a
Vini conditura 290.a
Vinũ aqua marina cõdiri 210.b
Vinum dulce 212.a
Vini conditure uariæ 212.a
Vini lãguẽtis remedium 212.b
Vinum florere 212.b
Vinum græco simile 213.a
Vinnius fluuius 58.a
Vinitor q̃d uitet, q̃d seq̃tur 125.b
Vinitoris boni officium 115.a
Vinitoris prudentis officiũ 117.b
Vinacia bobus utilia 138.a
Viola 231.b
Violaria, et rosaria ubi 30.a
Virgilij laus 172.a
Virgilij, & ueterum rusticorum error 110.b
Virgilij locus de seminibus 110.b
Virgilius ubi Magonem sequatur 104.b
Virgilij locus 79.b.83.a 84.a 92.b.93.b.101.a.150.a. 157.b.172.b.173.b
Virginis humeri 193.b
Virginis ortus 194.a
Virginum ministeria 204.b
Visulæ 95.a
Vita urbana, & rustica 54.b
Vites quæ serendæ 95.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Vita rustica antiquior 54.b
Vites quæ seruandæ 95.b
Vites negligenter coli 96.a
Vites alligandæ 190.b
Vites fodiẽdæ, et ligandæ 233.a
Vites duobus modis seri 104.a
Vites distinctis generibus con serendas 106.b
Vitem ab imo solo rectam esse oportere 109.a
Vites ægræ 260.a
Vitiæ sationes duæ 87.a
Vitis nec arbor, nec frutex 93.a
Vitis laus 93.a
Vitium genera uaria pro regionum uarietate 93.b
Vitium laus 96.a
Vitiaria diligẽter faciẽda 191.a
Vitis 34.b.223.a
Vitis quando serenda 224.a
Vitis arbustiua 224.b
Vitium inter se distantia 224 b
Vitium cultura 225.a
Vitis q̃uo renouelletur 225.b
Vitis infructuosæ remedium 226.b
Vitium fossura 227.b
Vitium pulueratio 227.b
Vitis ter fodienda 118.a
Vitis insitio per terebrationem 119.a
Vitia 244.a.279.a
Vitium curatio 248.b
Vitiarium ubi faciendũ 97.a
Vitiarij locus subigendus 97.b
Vitis caput 99.b
Vitis humeri 99.b
Vitis serendæ tempus 104.a
Vitis ut sulco cõmittatur 102.b
Vitium uaria genera serendi 106.a
Vitium confusio q̃ noxia 107.a
Vitiũ putatio 289.a
Viti luxurianti remediũ 288.a
Viti sterili remedium 288.a
Vitis cultura repetitur 129.b
Vitia agri quomodo emendentur 25.b
Vitis, & ficus folia non amittens 26.b
Vitis in arbore 27.b
Vitis bifera ubi 26.b
Vitis lachrymosa 258.b
Vitis rosata, uiolata, absyntiata 258.b
Vitiũ nouellarũ cultura 260.b
Vitium insitio 110 b.226.a 259.a.267.b
Vitis nouellæ formatio 269.b
Vitis nouellæ pulueratio 274.b
Vitium positio 284.a
Vitis quo loco ponenda 249.a
Vitis quomodo tuto transferatur 250.a
Viuaria 159.b
Viuarij positio 171.b
Viuiradices uenales 96.b
Viuiradices in pastinato 96.b
Viuiradix q̃uo serenda 36.a
Vlmarium 127.b
Vlmorum genera duo 127.b
Vlmus nostrâs 128.a
Vlmus atinia 228.a
Vlmus 128.a
Vlmi serendæ ratio 128.a
Vlmi transferendæ ratio 128.a
Vlmorum cultura 128.b
Vlmus nouella quomodo formanda 129.a
Vlmi cultura 129.a
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Vlmus quomodo maritanda 129.a
Vngulæ læſæ remedium 141.b
Vnio 206.a
Volucra 227.b
Voluptatis illecebræ 144.a
Votum pro bubus 12.b
Vrbs quomodo condita 42.a
Vrina hominis 89.b
Vruncum 37.b
Vtilis ager 25.b
Vtiliſſimum in uita quid ſit 189.a
Vua quomodo ſeruetur 39.b
Vua ut plura genera acinorum habeat 226.b
Vua paſſa 208.a.285.b
Vuæ ollares 215.a
Vua ſine acinis 226.b
Vuæ ad eſcam aptæ 94.a
Vuæ ad uinum aptæ 94.a
Vuæ ſeruandæ ratio 280.a
Vua uariorum botryonum 258.b
Vua ſine ſeminibus 258.a.b
Vulturus Beticæ eurus 127.a

X

Xenophontis locus elegãs 204.a
Xenophontis œconomicus 187.b

Z

Zeus 169.b
Zizipha quõ ſeruentur 268.a
Ziziphus 268.a
Ziziphus duplex 173.a

GRAECARVM DICTIONVM INDEX.

A

Ἄλκη 159.a
Ἀμφίβιον 61.b
Ἀπόκαυσις 85.b
Ἀποκατάστασις 98.a
Ἀσφάλτιον 142.a
Ἀφροσκόροδον 198.a
Ἀτράφαξις 199.b

B

Βοῶπις 48.a
Βούλιμος 48.a
Βοίπρυα 48.a
Βούσυκον 48.a

Δ

Δρακὼς 158.b

E

Ἐμβρύου ἄκος a

I

Ἱππιατροὶ 151.a
Ἱπποσέλινον 199.b
Ἰχθυοτροφεῖα 159.b

K

Κάμπαι 20.a
Κεράτιον 134.a
Κεράτιον 230.a
Κτηνιατροὶ 51.a
Κρεμαστῦρες 144.a
Κυνὸς βάτος 197.a

Λ

Λάκων 159.b
Λαγοτροφεῖα 159.b

M

Μελιττὼν 64.b
Μελιττοτροφεῖον 64.b
Μελισσῶνες 159.b
Μελίμελι 216.b

N

Νεοσσοτροφεῖον 62.a
Νομοφύλακες 204.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

O

Οἴστροι 178.b.271.a
Ὀρνιθῶνες 159.b
Ὀρνιτροφεῖα 160.a

Π

Περιστερῶν 59.a
Περιστεροτροφεῖον 59.a
Περιστερῶνες 159.b
Πολύγονον 140.b

Ρ

Ῥώμη 159.a

Σ

Σκύλαξ 159.a
Σπωνδὴ 159.a
Σέρια 167.b
Σταφίλη ἀγρία 163.b
Σταφιλῖνος 173.a
Σκυτάλη 142.a
Σιζυγίαι ἐναντιοτήτων 179.b
Σίλφιον 142.b
Σμύρνιον 199.b

Τ

Τιθύμαλλον 141.b
Τρυγήτηρ 191.a

Υ

Ὕδρωψ 155.b

Φ

Φαγεδαῖνα 178.a

Χ

Χηνοβοσκεῖον 61.b
Χηνοτροφεῖα 61.b

ENARRATIONES BREVISSIMAE SVPER nõnullis dictionibus quæ in his libris uidebãtur subobscuræ.

a Blaqueare ab Italis excodicare dicitur.i. circa uitis radicem dolabra terram aperire. Pal.li.i.

Abolescere pro euanescere.i.ad nihilũ redigi, usus ẽ C.li.iij

Abortoª pro immaturum fœtum edo usurpat. Var.lib. iij. Col.uero abortio. pro eodem est & abortior deponens

Acetabulum uasis genus quod quartam heminæ partem.i.dragmas quindecim continere quidam scribunt, alij totam heminam

Aceo acorem sapio.Ca.nam inde acor & acidus

Aceruus minutarum rerum congeries, tumulus, idẽ & meta à Var. dicitur lib.ij

Acinum M.Cato neutro genere usurpat pro uuæ grano: quem alij acinum mas ge.protulerunt

Acheloides Nymphæ à flumine acheloo dictæ

Acida uua quæ acorem sapit.Col.li.xi

Acras syluestrem pirum apud Col.significat li.vij

Acrimonium allij & cœparum uocant. Co.lib.ix.q̃q̃ acrimonia est uehementia quædam animi acumen & mentis seueritas

Acus frumenti purgamentum Cat. & Colu.li.viij. acus etiam quartæ inflexionis.paleæ frumenti dicuntur ad similitudinem acus qua suimus.Col.li.ij

Actus duplex, minimus & quadratus, Minimus est latitudinis pedũ quatuor, longitudinis centum uiginti auctore.Col.li.v. Quadratus undiq; finitur pedibus centũ uiginti ut scribit Col. ibidem.et Var. li.i.actus item qua cuiq; uehiculum trahere licet & iter quo quis pedes uel eques commeare potest.de quo latius in dictione iugeri

Adijcialis cœna erat dapalis & opipara ab adijciendo.Var.

Adminiculo siue adminiculor in utraq; pro sustento.Co.li.ultimo

Adoreum far uernaculum dicitur.Co.li.xi.

Aequilibrium ponderis æquamentum.Co.li.ulti.

Aeacij flores hyacinthus, quem è sanguine Aeaci natum dicunt. Col.

Aestiua summa pars uitium à rusticis dicitur auctore Co.li.ulti.

Aedituus is dicitur, q̃ sacras ædes curat: prisci tñ dixere æditimũ. Var.

Ager restibilis, qui restituitur et reseritur. Veruactum terra quæ alternis annis requiescit quasi uere actum, & est qñ uere primũ agri proscinduntur auctore Var.li.ij. Noualis fœ.ge.siue nouale ne.ge. aruũ tunc primũ ad sementẽ proscissum, licet alij uelint nouæ sementi relictũ, usi Maronis patrocinio. q̃ scripsit Alternis idẽ tonsas

cessare nouales, Et segnem patiare situ durescere campum.
Agna in dictione iugeri
Alaternus genus fruticis apud Col. lib. vij.
Albuelis uitis genus, sicut item uisula. Col.
Alita fit ex zea ζείαν graeci stipulam dicunt.
Allobrogica & biturica mala à gente nomen habuerunt. Col.
Allopecas à cauda uulpium dicta. Col.
Altera genitrix Cretae Prometheae. adludit ad fabulam, quia Prometheus ex creta terra hominem formauit. Col.
Altinum urbs olim in litore Venetiae florentissima fuit.
Althaea hybiscus dicitur auctore Palladio lib. xi. siue agrestis malua ut alij uolunt.
Alumē salsugo terrae dictū à lumine q lumē coloribus tingēdis praestet.
Alueus siue aluus aluear et aluearium pro eodē intellectu. i. apiū tuguriolo ab alimonijs mellis usurpari à Var. & Col. saepe comperies.
Amaracus non modo flos, sed arboris genus apud Col. legitur lib. ix.
Amylum fit ex tritico lacte expresso cum triticum per aliquot dies in aqua purgatum est dictum ab à dictione priuatiua & μύλου mola factum amidum uulgus appellat. Col. lib. xij.
Amelus flos est quem eleganter Ver. in. iiij. Geor. describit. Col.
Amites pticae aucupatoriae sup qbus rete uolucribus tēditur. Pal. li. vij.
Amythaon Melampodis pater fuit qui inter medicos praeclarus habitus est. Col.
Amigdalus & amigdala pro arbore legitur in Col. li. xi pro fructu uero & amigdala & amigdalum neutri generis haec eadem dicitur nux graeca siue thasia siue lōga auctore Macrobio lib. Satur. xi.
Amphibium dicitur duplicis uitae. Var.
Amula uas ad aquam gestandam. Col.
Andrachne herbae species quam portulacam dicimus. Col. lib. x.
Amera apud Col. semen ulmi significat, licet Pli. Samariam uocat.
Annotinus in dictione anniculus.
Anniculus, unius anni. quo utitur Cato. Carta 5. b. et Varro li. iiij. sed annotinus usus ē Col. li. iiij. hornus & hornotinus p aspirationē. q. fit ab hoc et anno quo est Col. ibidē usus. dicimus & bimus siue bimulus trimus et quadrimus, duorū triū et quatuor annorū: et nō solū ad res animatas sed ēt inanimatas referri possunt.
Anserculus anseris pullus. Col. viij.
Antepagmēta ualuarū ornamēta quae antibus appigūtur. i. affigūtur.
Apicia ouis quae nō sit uillis altis & densis toto corpore maxime circa ceruicē & uentrem Var. lib. iiij.

Apiana ab àpio brassica, quam græci σελινείδα uocant.
Appendix quod alij adiunctũ est quasi ex alio pendeat. Var. lib. iiij.
Apyrenum malum granatum proprie dulce uocauerũt prisci medici: uerũ si græcã dictionem latine explanare uoluerimus apyrenũ dicitur, cui nulla est granorum duritia uel minor quàm alijs Col.
Apotheca pro cella uinaria & proprie in qua uinum conseruatur & uenditur Col. lib. i.
Ἀποδυτήριον apoditirion locus ubi deponebantur uestes ante ingressum balnei. Vale.
Arborator is est. qui arbores curat. Col. lib. x.
Arista ab arendo inquit Var. lib. i.
Armenia cereola, & damascena, prunorum genera.
Armonium coloris genus tendentis in subruffum. Var.
Armeniaca præcocia persica quidam putant. nam tuberes & armenica proxime ab amigdalis florent.
Artrare est aratrare & est quando sata inarantur postquam nata sunt & excrescunt. Co.
Aruum, quod aratum, nec dum satum est. Var. lib. ij.
Asiatica persica frigoribus proueniebant, contra gallica tempestiua fiebant. Col.
Asini pisces qui per diminutionem aselli dicuntur. Var.
Asirio semine radix, hæc syrica radix uocatur, quod ex hortis syriorum sit translata.
As erat libra duodecim continens in se uncias.
Dupondius à duobus ponderibus i. libris duabus.
Tressis à trib. assib. et sic deinceps usq; ad nonusses. i. ad nouẽ asses.
Decussis ab decem assibus dictum, quæ dictio in omni denario numero mensuræ & ponderis ualet.
Aeris minima pars sextula dicitur, quod sit sexta pars unciæ.
Semiuncia, quod sit dimidia pars unciæ.
Sextans, ꝙ sexta pars assis.
Quadrans, ꝙ tertia pars assis.
Triens, quarta pars.
Quincunx, à quinq; uncijs. i. partes quinq;.
Semis, dimidium est assis.
Septunx, à septem & uncia conclusum. i. unciæ septem.
Bes olim des dempto triente, idest octo, & declinatur bessis.
Dodrans dempto quadrante nouem unciæ.
Dextans dempto sextante unciæ decem.
Deunx dempta uncia unciæ undecim.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

silicum dictum est, quod semunciam secet.
Sextertius dupondus & semis.
Asphodelus à nostris ferula dicitur Col. lib. ix.
Attæi himeti. i. attici mellis quod optimum nascebatur in himeto monte Athenarum.
Atinia gallica ulmus uulgo forcerago. Col. lib. xi.
Atlantides abscondũtur altero & trigesimo die post autumnale æqui noctium ante nonum Cal. Nou. auctor Col. lib. ij.
Atriensis cui atrij cura credebatur. Col. lib. xi.
Auellana nux ab Auella oppido campaniæ, ubi abundabat, & cuius arbor corilus dicitur, eadem nux pontica, quod in Asiã Græciamq; primo è ponto uenit: dicitur & prænestina q prænestini his abũdent. Pal. lib. i.
Auerrunces; auertas & depellas. Ca.
Aulla uel olla Cato usus est conuersa au, in o longum, unde Plautus aullulariam comœdiam suã de olla auri plenam inscripsit.
Autumni æquinoctium circa octauam partem libræ auctore Columella li. ix. licet ratio hypparchi eo auctore doceat primis signorum partibus non octauis solstitia & æquinoctia confici.
Autumnitas pro autumni tempore usurpatur à Catone

B

Badius color, ex castanea colore qualem in quibusdam equis cernimus. Pal. lib. iiij.
Balausus herba est non multum dissimilis à Narcisso. Col. lib. x.
Basculi populi hispaniæ. Var.
Basterna uehiculi genus. Pal. lib. vij.
Battis herba aculeata sponte nascens, & est marina & hortensis. Battis satiuus à quibusdam dicitur holus cordum. Col. lib. xi. xij.
Bela ouis quasi mela, unde belare. Var. li. iiij.
Beta herba nigra & candida, quæ bleta dicitur. Col.
Bigemmis in dictione palmes.
Bionias herba est, quæ pampinorum amœnitatem præstat & alligat. Col.
Bipalium fossoris instrumentum altitudinis duorum pedum, auctore Col. lib. xi. quod rustici eodem auctore lib. ultimo sextertium uocant dictum forte à duabus palis, ut bipennis à duabus pennis.
Biturici populi galliæ inde biturica uitis. Col.
Βούλιμον magnos oculos habens.
Βυῶπιν magnam mammam habens. Var.
Bitus siue blitus herba satiua quam nos betam dicimus. Pal. lib. iiij.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Bosphorus bouis transitus, ratio tñ exigit, ut bosporus dicamus. Var.
Boues cerebrosi in dictione cerebrosus.
Βούγυνον magnum puerum.
Βούπεινα magna fames.
Brachia in uite uetusta duramenta uocantur. Col. li. iiij.
Branchiæ sunt partes pisciũ iuxta ceruicem more folliũ hiantes. Col.
Brissa uua dicitur cum pedibus ad exprimendum uinum calcatur. Col. lib. xij.
Bruma conficitur circa octauum Calen. Ianuarias auctore Col. li. ix.
Bubile dictum ut ouile, equile, caprile, hoc est ubi boues, equi, capræ stabulantur. Var. lib. i.
Bulbus capitata, omnis radix, adeo ut & bulbus croci, et cannæ oculus à Co. dicatur lib. ix. & ultimo.
Bulbi megarici, quod Megaris græcie uenerint: & genus est cœpæ. Cato.

C

Cacabus haeni genus in quo pulmentaria coquimus. Col. lib. xij.
Cæcilia genus serpentis.
Cærare cæris oblinire unde cæratura. Col. lib. xij.
Cæterus in prima positione apud Cat. lib. i. legitur.
Cæsim. i. uno ictu. Col.
Calamentum cannarum putamina & fragmenta minutiora Co. appellare uidetur lib. iiij.
Caluescere in arboribus defluuium foliorũ pati. Co. significat. li. iiij.
Campe, eruca uermis genus in pampinis & oleribus. Col. li. x.
Cancelli, ligna sunt, inter se modicis interuallis transuersum annexa quibus scenæ, & tribunalia atq; fenestræ muniebantur. Var.
Canabis siue (ut inquit Palladius) Cannabum herba est, de qua torquentur funes. deriuatiuum canabinus. Var. lib. i.
Candosoccus à gallis dicatur species Mergi. Col. lib. v.
Canteriatæ uites, quæ pedamnibus adnixæ singulis.
Cantherius castratus equus dictus, quod semine careat Catone & Varrone auctoribus item iugi genus cum ueteribus depositis hastilibus adnectuntur singulæ transuersæ perticæ in unam partem ordinis, auctore Columella lib. iiij. est & cantherius mons in sabinis, ut inquit Var. lib iij.
Canna degener est harundo. Col. lib. vij.
Cantharis siue cantharida uermis uiridis auri colore superlucens cantharides etiã ficorũ uermiculi dicuntur & piri et pinus Pal. lib. i.
Capisterium uas ligneum amplum à capiendo dictum quo rustici maxime utuntur. Col. li. i.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Capulare eſt transfundere.i.mittere laticem de uaſe in uas.inde capulator.Ca.lib.& Capulæ anſata uaſa.

Capreolus coliculus intortus in uitibus ut cincinnus à capiendo dictus Var.lib.ij.eſt et capreolus bicornis ferramēti genus apud.Co.li.xi

Capis capidis genus uaſis: unde per diminutionem capidula à capiendo.Cato.

Caput uitis ultimum flagellum.Col.lib.iij.

Cappadocia lactuca,quæ pallido denſo & pexo folio uiret.Col.li.xi.

Carbones pro uſura ſalis apud Varronem inuenies lib.i.C.

Carbunculus,terræ ſpecies quod ſatorum radices comburat.Var.li.i.

Caracata uitis flexa in orbiculos & gyros.Col.lib.v.

Carica fici ſpecies apud Palladium lib.iiij.

Caſia frutex cubitorum trium ſuauiſſimi odoris & uirtutis.Col.li.iij.

Caſtanetū dictū eſt, ut cupreſſetū,pinetū,cănetū, et uinetū.Col.li.iiij.

Caſtitatem oliuæ præſulem crediderunt antiqui.Pal.

Caſſiope aſtrū in quod relata fuit Caſſiope mater Andromades.Col.

Catulire eſt oſtendere ſe uelle maritari auctore Var.lib.ij.ideſt coitum mais geſtu appetere.

Catulo facere caniculæ canibus ſacrificare.Co.li.ij.

Cauter uel cauterium ferrum ad urendum.Pal.li.i.

Caurus uentus qui & corus dicitur.Co.

Cæterus in prima poſitione apud Co.li.i.legitur.

Cærare,cæris oblinire:inde cæratura.Col.li.xij.

Cæſim.i.uno ictu Co.

Cæcilia genus ſerpentis.

Cedria primus ſudor quod fluit à canali dum pix fit.Co.li.vi.

Centuria eſt modus ducentorum iugerum olim à centum iugeribus dicta auctore Varrone li.i.ſed mox duplicata nomen retinuit.Co.li i.ut in dictione iugeri.

Celiaci qui fluxum uentris patiuntur.Ca.

Cellares columbi,qui clauſi cellis ad fretum nutriuntur.Co.li.viij.

Centones ex pannis uel lanis diuerſorum colorum in unum condenſatis uel conſutis fiebant Ca.

Cephalo,palmorum planta Pal.li.v.

Cerebroſi boues contumaces ut homines à peruerſo cerebro qui toti ſuo conſilio hærent & iracundiæ obtemperant & à nemine perſuaderi poſſunt.Col lib.ij.

Ceuæ uaccæ humilis ſtaturæ lactis abundantes.Col.li.vi.

Ciconia menſuræ genus.i.regulæ machinula ad menſurandum altitudinem ſulci paſtini.Co.li.iij.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Cicera similis piso à qua cicera distat solo colore ut inqt Pal. Col. li. i.
Cilicium ex uillis captæ à cilicia ubi primum inuentum est Var. li. ij.
Cimerius ubi iungitur pontus meotidæ paludi.
Cimolia creta ab insula cimola, qua utūtur fullones in uestibus abluē dis, hanc nunc uulgus terram saponariā uocat. Co.
Circuncisitum uinum uterum expressum dicitur Var. li. ij.
Citrus apud nos alterius generis q̄ citri atlanticæ, de quibus preciosissimæ mensæ apud Romanos fiebant. Pal. li. iiij.
Citrum lignum preciosissimum quo lectos prisci exornabant & neutri est generis. Var.
Coagmenta coniunctiones arctæ & compares à cogendo. i. stringendo Ca.
Cocleæ solitaria ex africa Var. li. iij.
Cocula uasa ænea coctionibus apta Ca.
Codicillus pro paruo codice. i. exiguo ligni globo Ca. li. i.
Cogitato si nihil fiat nihilo minus sumptum futurum Ca.
Cœpina ubi sunt satæ cœpe Col. li. xi.
Colum siue qualum uas uimineum quo de lacu fluens mustū excæptū guttatim defluit à colādo dictū Ca. li. i. Va. autē qualos dixit.
Colis & eius diminutiuum coliculus est exiguus ac tener brassicæ uitis & aliorum olerum caulis Ca.
Colostra uel colostrum spongiosa lactis densitas quæ primum mulgetur: est & morbi genus quo lactentes tentantur, si biduo à partu maternum lac gustauerint Col. li. vi.
Colocasium herba quæ nascitur in ægypto ad Nilum Co. li. viij.
Colluere apud Catonem identidem lauare significat.
Collucare est decussis ramis siue frōdibus arborū lucē itroducere Cat.
Columba à columinibus uillarum dicta est. Var. li. iij.
Columbi miscelli medij inter maiores & minores Va. li. iij.
Colliquiæ, siue colliciæ siue elices sunt maiores sulci in quibus si redundat aqua excoletur Col. li. ij.
Collirium non oculorum solum sed pro omni medicamento accipit Columella lib. vi.
Comprehendere de surculis & plantis Col. dicit quando promissis radicibus iam germinant li. iiij.
Compluuiata uitis dicta à cauis ædium compluuijs Var.
Congius sextariorum sex Ca.
Conuoluolus à conuoluendo uermiculi genus qui se pampino inuoluit unde & inuoluolus Ca. li. i.
Conditio pro conditur apud Varronem li. iij. & Co. li. xij.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Conſultor pro eo, qui petit conſilium & qui dat Var.li.iij.
Conſiligo radix Col.li.xij.
Conglis rapi genus Col.
Cordum eſt quod poſt tempus naſcitur. hinc hœdi & ſues cordi à Varrone nuncupantur. Col uero autumnale fœnum cordum uocat.
Cortina plumbeũ uas in quod de torculari oleũ fluit ut uult Ca. uerũ cortina uas æneũ, in quo coquũtur colores tingendis lanis uel ſerico.
Coriago morbus quando ita pellis adhæret tergori bouis ut à coſtis abduci non poſſit Col.li.vi.
Coracinus piſcis ſpecies: licet à coruo etiã coracinus ducatur Pal.li.iiij.
Corrudam ſylueſtrem aſparagum uocant. Ca.
Corcyrum antrum in ſycilia unde primum delatum eſt crocum.
Corambla herba eſt, quæ oculos retundit et hebetes facit: ideoq; dicta corãbla: nã κορὰ pupillã ſignificat, ἄμβυ uero retuſum et hebes Co.
Coracinum piſcem nigrum Co.
Cortinale, locus ubi ſunt cortinæ hoc ẽ uaſa q̃bus ſapa decoq̃tur Co.li.i.
Cotyla poculi genus quo diogenes uſus anteq̃ uideret puerum manum in poculum concauaſſe. Cato. Pal. uſus eſt cotula conuerſa y in u.
Coxendicem coſſam exponit Nonius. Ca.
Cucullones idem putamus quod cucullos. Ca.
Culmus frumenti calamus à radice uſq; ad ſpicam Col.li.vij.
Culex herbæ ſpecies apud Pal.li.iiij.
Cumæ urbs cãpaniæ unde cumana braſſica ſeſſilis folio et capite patula.
Cuniculus tertia leporum ſpecies dictus, eo ꝙ cuniculos in terra facere ſoleat. Varro li.iij.
Cunila bubulæ herbæ ſpecies quam uulgus cotam uocat. Co.li.vi.
Cunela uel cunila quam ruſtici ſatureiam appellant, ſed cunila à ſatureia & timbra diſtinguitur Co.li.vij. & .xi.
Curator gallinarius qui præeſt paſcendis gallinis Va.li.iij.
Cuſpis, tubulus fundi perforati Var.li.i.
Cuſtos, reſex, præſidiarius appellatur palmes in trunco uitis in pollicem præciſus Co.li.iiij.
Cyma pro ſummitate braſſicæ Co.li.xij.
Cynus arboris ſpecies apud Pal.li.i.
Cylindrus lapis teres, quo terra denſatur & æquatur.
Cyperum auctore Varrone li.iij. genus eſt herbæ paluſtris, quæ à columella cyperus dicitur li.xij.
Claſſis, collectio paucorum hominum Co.li.i. claſſes denum hominum faciundæ in ruſtico opere, quas antiqui decurias uocabant.
Clauus genus tuberculi, quod uulgo callus dicitur rotunda ſpecie colo-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ris albi, innascitur plantis digitisq; pedum maxime. Co. li. vi
Clathrare clathris aliqd claudere qđ et cancellare dicimus Co. li. ix.
Claua longior, & classior talea est Pal li. iiij.
Clathri ligna sunt cauearum, uel quibus aliquid munitur aut sepitur inde clathratæ fenestræ Ca.
Clima quoquouersus pedũ ē lx. Co. li. v. ut uidebimus i dictiōe iugeri.
Clibanus genus furni minutioris Co. li. v.
Clostrũ à claudendo dictum hostiorũ est instrumentum ferreũ quasi claustrum conuersa au in o longam ut qualum colum Ca. li. i.
Cloaca uero per quam sordes publicæ eluuntur.
Crates ficaria qua siccantur fici Co. li. i.
Crambe est species brassicæ Ca.
Crepido. prærupti saxi margo & extremitas uiarum uel ripæ paulo eminentiores crepidines dicuntur Col.
Creta species terræ alio modo argilla dicitur Co. li. iij.
Cremor lac expressum ex grano aqua macerato Ca.
Cribello. i. cribro: hoc est frumenta excutio Pal. li. i.
Crocogima herbæ species Pal. li. xi.
Crocodilus lacerta est nili: immensæq; magnitudinis quam debellauit Chneumon
Chalcis piscis est de genere romborum Col.
Charchari elachatæ, camarus, gobio pisces sunt.
Chalbanum succus est ferulæ Syriæ: & Græci χάβανον dicunt per ch, nostri uero in g ch conuertunt Co.
Cherepolus uel cherephilus oleris species, quæ humiliter serpit Co. li. x.
Chelas cancri brachia, quæ facere uidentur libræ sydus Co.
Chærus genus uasis.

D

Dardaniæ artes phrygij faciebant mulierem menstruatam, nusquam cinctam, solutis capillis, nudis pedibus contra erucas & cætera hortum circumire Colu.
Dactylides à digitali gracilitate dictæ Col.
Decussare est in decusses formare, atq; diuidere, & pro integram longitudinem dissecando trahere. decussis enim dicitur à decem assibus Co. li. iij.
Decacumino est cacumina. i. cimata herbarum, fruticum, arborum decerpere. Colu. li iiij.
Decemodiæ & trimodiæ uasa sunt rustica, quibus rustici in serendo frumento dum serunt utuntur. nec non pollinctor in frumento per molas frangendo trimodia utitur. Co. li. xij.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Decoxit, dom̃ino debitã pecuniam cum non esset soluendo abstulit Co.
Defrutum à defruẽdo uinũ decoctum usq; ad mediã partem Pal. li. xi.
Defrutaria uasa ad defrutum idonea.
Delachrymare uites dicuntur quãdo primo uere guttas demittunt Co.
Delitiares tegulæ à delitia tigno dictæ has alij colliciares uocant Ca.
Delphica laurus, q̃d uictores delphis ea coronãtur: & est uiridior lau rus Cypria uero folio breui, nigro p̃ margines ĩbricato crispa Ca.
Dentes Columellares dicuntur in equis qui incipiunt nasci iam illis agentibus quintum annum Var. li. iij.
Dentes brochi eminentes dentes Var. li. iij
Deplere pro euacuare, ac superna laticis exhaurire Ca.
Depso est subigendo manibus molle & tenerum reddere: quod uer- bum à græco fit Ca.
Depangere plantare, inde depactus. Co.
Despondere animũ est suæ spontis finem statuere & quasi ex despera tione mori decernere. apud Colu. uero pro eodem intellectu despon dere sine animo leges lib. viij.
Desultor, unde desultorij equi & desultores qui olim incursu age- bant singulos equos, ut nunc faciunt qui eos ad brauium ut cur- rant alunt Va.
Diffundo pro promo & haurio usurpat Co. li. xij
Digitelli diminutiuum à digito & uidetur esse genus herbæ.
Dij consentes qui multorum consensu dij habiti sunt unde consentia sacra ex multorum consensu statuta. Var. li. i.
Dioneis floribus. i. Veneris.
Dispepsia difficilis & ægra concio δύϛιν dis difficile πέπτω cõcoquo Cato. li. de re ru.
Disraro est diuaricare quod opus rustici castrationẽ uocant Co. li. iiij.
Diuaricare usurpat. M. Cato pro rarefacere ac diuidere & in diuer- sas partes porrigere.
Dolabra etiam apud Columellam marram significat li. ij
Dolabella diminutiuum à dolabra. i. marra Co. li. iiij.
Dolare non solum est ascia uel dolabra cædere sed apud Col. li. xi in rectitudinem dirigere.
Dolus Mendesius scriptor ægyptius fuit.
Dupondium mensura duorum pedum apud Col. li. ij
Ductarius funis. qui per orbiculos roclæ traijcitur. Ca.
Ductim, cum mora Co.
Draco appellatur palmes emeritus pluribusq; induratus annis.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Ebulus herba est faciens baccas in similitudinem sambuci.
Elices dicuntur reuolutiones. Col.
Emacitas, emendi auiditas. Col. lib. iiij.
Emaciare macrum facere apud Col. lib. iiij.
Embamma significat immersionem quãdo intingimus uel panem, uel obsonium in uasculis repletis re liquida. Co. lib. xv.
Emblema ex origine dictionis, quæ græca est, significat tesserulas, quibus instrata pauimenta uariantur & uersicoloria fiunt.
Emuscare mucum adimere. Co. lib. xi.
Enate genus uitis.
Epiphora oculorum morbus. quem uulgo lachrymam uocant cum descensus humoris oculos angit. Co. li. vi.
Epitirum à contracta oliua quæ græce dicitur pitiris conditura est oliuarum & est genus edulij seu casei siculi. fit. n. ἐπὶ & τύρος caseus. Co. lib xij.
Epistates præceptor siue præfectus rei faciendæ. Ca.
Ephippium stragulum quo equus instruitur.
Epistomion dicitur foramen per quod aqua effluit.
Equinoctium uernum circa. viij cal. Aprilis in octaua parte arietis sic autumnale in octaua parte libræ. Col.
Equienti mulæ equum appetenti ut credimus
Eruum, pabuli, seu leguminis genus dictum ab eruendo quod manu carpatur. Cat.
Erecti pisces sunt in longitudinem dorso erecto, ut differant ab his qui dicuntur cubantes & prostrati, quales sunt rombi, soleæ passeres.
Eruca à græcis κάμπη uermis genus qui olerum folia rodit præsertim brassicæ. Col. li. xi.
Ethesiæ uenti stati per singulos annos
Etymon recta interpretatio. Var.
Euanno est uanno hoc est cribro frumenta purgare. Va. li. ij.
Exaltare in altum effodere hoc est in profunditatem usus est Co. li. iij
Exactor operis is est qui operis rationem exigit. Col. lib. iij.
Exherbare herbas euellere. Col. lib. iiij.
Examinare examina apum eijcere. Col. lib. ix.
Exaniari, sudando, exinari. Col. lib. xij
Exanio saniem eijcio. Col. lib. xij
Exgrumẽtes, de mensura & recta uia excedẽtes uel grumos eruẽtes.
Eximij proprie sunt porci qui de grege excepti ad sacrificandum liberius pascuntur. Col.

Fabis habilis herbas significat quibus fabæ condiri solebant. sunt enim fabæ fabrorum conuiuia.
Factus siue factum dicebant, quod uno tempore conficerent, quē alij centumquadraginta modiorum, alij centumuiginti. Ca. & Var.
Falces uericulatæ nostrates uel deticulatæ à ueru. Col. li. ij.
Falcis uinatoriæ figura capulo pars proxima culter, quæ flectitur sinus, quæ à flexu percurrit scalprū, quæ deinde adunca est, rostrū appellatur, cui supposita semiformis lunæ species securis dicitur, eiusq; uelut apex pronus imminens mucro uocatur. Col. lib. iiij
Falcula à falce diminutiuum parua falx. Col. lib. xij.
Falces sirpiculas à sirpādo i. ligando, nā his utūtur in uinea ligāda.
Farraginarium à farragine locus ubi seruatur farrago. Col. li. xi.
Farris genera quatuor, clusinum, candidum, uenuculum, rutilum & candidum halicastrum & trimestre. Col. li. ij.
Fastus numero plurali pro fastis. Col. li. ix.
Fecineæ uuæ plusq̄ cæteræ fecis afferunt. Col. lib. iij.
Felis animal domesticum ad murum uenatum: uulgo catus dicitur. q. cautus accipitur etiam pro fouino.
Fertum genus libi à fero dictum, quod sæpe ad sacra ferebatur uel q̄ pluribus uarijsq; rebus farctum esset. Cato.
Feriæ denicales, cum familia purgabatur mortui hominis causa. i. dies quibus in funere alicuius uacaret tota familia usq; ad exactum funus. Col. lib. ij.
Ferali mense lupercus. i. Februarius mensis in quo sacra feralia mortuis fiebant & ludi lupercales. Col.
Festucare est festucis & paleis & amurca aream aut sola re obducere. Cato.
Ficaria ficorum locus. Pal. lib. iiij.
Fiber animal in ponto qui periculo urgente testiculos sibi amputat medici castora uocant. Col. lib. ultimo.
Filictum ut cannetum cupressetum ubi sunt multæ felices cannæ cupressi. Var. lib. iij.
Fistulosus caseus spongiosus dicitur. Col. lib. vij.
Fiscus pro saculo apud Co. lib. x.
Fiscella non solum uas uimineum aut ex iuncis quo lac colatur, sed etiam apud Catonem ex uiminibus & funiculis qua boum ora faucesq; iumentorum capistrantur
Fœnisicium fœni secturam & messem significat. Va. li. i.
Fœnum græcum quod siliquam uocant rustici Co. li. ij.

Focaneus palmes qui solet in bifurco medius prorepere q̄ inter duo brachia qua se diuidit uitis enatus uel fauces obsidet. Co. li. iiij.
Forda bos dicitur, quæ prægnans est. prisci hordam dicebant unde & sacra fordicalia quibus prægnantes boues immolabant. Va. li. iij.
Forma, uas in quo formatur caseus. Co. li. vij.
Forum uinarium apud Varronem canalem significare uidetur: unde Co. lib. xi forum & torculare in uindemia emundatur
Foriculis diminutiuum uidetur à foris. Va.
Fortis fortunæ dies appellatus à seruio tullo rege q̄ is fanum fortis fortunæ secundum tiberim extra urbem dicauit
Fucus à Varrone lib. iij. appellatur & fur.
Furunculus est unius aut alterius folij pampinus è duro prorumpens. Col. lib iiij.
Flagellũ uirga siue caput minoris sarmenti ubi nascitur uua. Va. lib. ij
Flameola rubra, nam flammeum rubeum est. Col.
Flaccidi à flaccis, quorum aures pendulæ & non arrectæ sunt.
Fraccidus à frango siue fracceo, iam putrescens, unde fraces apud Cafeces laticis significant.
Frit in summa spica minus q̄ granum est, urruncum in infima Var. libro secundo.
Fruge salis mica salis.

G

Galbulus cupressi pila. Var. li. ij.
Gallinæ aphricanæ quas græci meleagridas uocant. Va. li. iij.
Gallina pumilis parua nana. Col. li. viij.
Gallinaria in mari ligustico insula. Co. li. viij.
Galactopotæ lac potantes. Co.
Gelicidium ipsum gelu & glacies. Co. li. vij.
Gemellar uasis genus. Col. lib. xij.
Gemellæ uites ab unis semper geminis nomen habuerunt. Co.
Genera caulum ex his locis complures fiebant nam Pompeianũ procerius caule à radice tenui intra folia crassescit.
Gilbus color est.
Gurgulio pars gutturis per quam pulmo attrahit & reddit spiritus
Glabretæ areæ glabræ. i. quæ herbis fruticibus'q; nudæ sunt in fundo sato. Col. lib. ij.
Glauciũ herbæ genus syluestris et erraticæ ni agrũ uocatur alij paralion dicũt. nascitur. n. in afflatu maris, aut nitroso loco: inde nomen sumpsit, nã glaucũ cæruleũ significat qui color est maris. Col.
Glecomites conditura uini ex pluribus rebus. Col. lib. xij.

Gleucinum oleum græce mustum hoc est expressum antequam oliuæ præmantur. Col. li. xij.
Glyciriza dulcis radix Pal. lib. xi.
Glisco pro eo quod est pinguesco & cresco. Col. libro secundo & libro septimo.
Glocio est gallinarum uocis cum ouis incubituræ sunt. dicitur etiam glocido. Col. lib. viij.
Glubo aut corticem aut pellem detraho. Cato.
Gluma est grani triticei folliculus à glubendo dicta. Var. li. ij.
Glumus terræ collectæ uerruca minor tumulo. Co. li. ij.
Grauedo grauior pituita & crassior unde grauedinosi. Co.
Granum à gerendo id enim seritur uti spica gerat frumentum non ut glumam aut aristam gerat. Va. lib. ij.
Grossi & grossuli ficus non dum maturescentes. Ca.
γίγαρτα uuæ excrementa. Pa. lib. xij.

H

Halex piscium intestina & genus piscis qui sola aqua nutritur. Ca.
Halicastum in dictione farris.
Halica farina hordeacea apud Pa. lib vij.
Halesus fluuius & mons non longe ab æthna. Co.
Halcyonij ab halcyonibus auibus nomen traxere, quarum fœturæ ante brumam septem diebus & totidem post mare sternitur Co.
Haron in ægypto uocant bulborum genus scillæ proximum amplitudine. Col.
Harundo crassior, canna gracilior apud Col. li. iiij. scribentem ut canna similis harundo prodeat.
Hara stabulum dicitur tam de porcis q̃ auibus Va.
Heliotropium herba solaris Va. li. ij.
Heluolum color inter ruffum & album, unde heluolæ uuæ & heluolum uinum Ca.
Nemina mensuræ genus sextarij dimidium Ca.
Hæredium duo iugera. Va. li. i.
Herba sanguinalis, quam græci πολύγονον uocant. Co. vi.
Heritreus color ruffus. Col. li. vij.
Hinnus ab hinnitu equorum mulus ex equo & asina, mulus uero ex equa & asino. Va. lib. iij. & Col. lib vi.
Hiena agreste animal Col. li. ij.
Horreum quo confertur omne rusticum instrumentum. Col. li. i.
Hordeum exasticum, à sex ordinibus. i. cantherinum
Hordeum disticum galaticum ponderis & candoris eximij.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Humeri, loci in media uite Col. li. iij.

Hyemari, tempestate agitari significatur apud Col. li. vi.

Hyemis initium. v. idus Nouembris. Col. lib. xi.

Hypomelides poma sunt sorbo similia. Pa. lib. xiij.

Hyacinthus iris uel gladiolus dicitur similitudine foliorum

Hypenemium à uento natum uel factum est. Va.

Hyosciamos herba est.

Hyperionis. i. solis nam sol ab Hyperione genitus fuit.

I

Iaculus pro laqueo ut iaculi quibus copulantur iuuenci à iaciendo. Colu. lib. vi.

Iolcos thessaliæ ciuitas. Col.

Iugum apud Var. lib. i. uocatur quod iuncti boues uno die exarare possunt & apud Pal. lib. iij. in uinea iugum dicitur cum duabus aut pluribus perticis fixis aliæ supra eas alligantur, in quibus uites coniunguntur.

Iugerum quod quadratos duos actus habeat, quod ita Varro diuidit li. i. actus continet. cxx. pedes in longitudinē, & totidem in latitudinem. scrupulus continet quoquo uersus pedes. x. uersus pedes centum: herediū duo iugera centuria iugera centū: saltus constat ex quatuor centurijs, iugerum apud Col. uero distinctius pes digitorū. xvi. passus pedum. v. actus minimus latitudinis pedum quatuor longitudinis cxx. Clima quoquo uersus pedum est. lx. actus quadratus undiq; finitur pedibus. cxx. duo actus iugerū efficiunt & ab eo quod erat iunctū nomen iugeri usurpauit. actum prouinciæ beticæ rustici agnā uocant. ijdē. xxx. pedum latitudinē, &. clxxx. longitudinē porcā dicunt, at galli candetū appellant. aratores uero candetum uocant in areis urbanis spatiū. c. pedum in agrestibus uero pedum. cl. semijugerum quoq; arepennē uocant. iugerum est longitudo pedū. cxl. latitudo pedū. cxx. stadium habet passus. cxxv centuria est modus ducentorū iugerum olim à centum iugeribus dicta, sed mox duplicata nomen retinuit scrupulum iugerum centum pedū qui conficiuntur ex. x. pedibus in quadrato sextula iugeri continet quatuor scrupula, scicilicus sex scrupula, semuncia. xij uncia. xxiiij. sextans. xlviij. quadrās. lxxij. triens. xcvi. quincunx. cxx. semis. cxliiij. septunx. clxviij. bes. cxcij. dodrans. ccxvi. destās. ccxl. deunx. cclxiiij. as. cclxxxviiij. iugerum. pedes. xxviij millia &. DCCC. hoc est as in quo sunt scrupula. cclxxxviij.

Iugarius qui iugum imponit. Col. lib. i.

Iumēta ꝙ nostrū laborē uel onera subuectādo uel arādo iuuēt. C. li. vi

Iugata uitis à iugo, quod ad similitudinem militaris iugi fiebat nam duabus defixis hastis tertia superligabatur..

Iubar lumen est & pro aurora ponitur. Col.

Illicium pro incitamento apud Var. li. iij.

Imporcare porcas est inducere in agros, nam porcam elatam terrã, inter duos sulcos à porrigendo dictam uocant. Col. li. ij.

Incerno farinam cribro decutio Cato.

Incerniculum setaceum cribrum quo farina decutitur. Ca.

Indigetur impersonaliter dictum

Inerticula uua quæ iners habetur in tentandis neruis. Col. li. iij.

Infer pro infra utitur Cato.

In ficorum genere sunt calcidicæ, chiæ, purpureæ, chelidoniæ, mariscæ, calistrutiæ, liuiæ, libissæ, flauæ, & reliqua

Infriare, terendo inspergere: Cat. De re ru.

Infra mensuram palmi non nascitur curculio. Col.

Infudibulum quo in uasa liquores infundunt. Ca.

Inharundulatio ratio colligandi aliquid harundinibus. Var. li. i.

Initia, sacra cereri. Var. li. iij.

In re familiari laboriosior est negligentia q̃ diligentia. Col.

Insolare est solem immittere unde insolatur humus. Col. li. iiij.

Insula gallinaria in mari tusco secundum Italiam contra montes ligusticos. Var. lib. iij.

In speciem litteræ grecæ, idest, δ uel λ.

Intertrigo suffricationem significat ut apud Cat.

Interordinium spatium interordines, ut intercolumnium, Col. lib. iij.

Interuenium spatium inter uenas. Pal. li. ix.

Inuncare, est aduncum reddere. Col. lib. vij.

Inuestis puer imberbis. Pal.

Inuersæ metæ similis hoc est turbinicam habens figuram cuius una pars angusta est, superior uero lata est, meta inferiorem partem latam habet, superne uero tendit in acutum. Col.

Iris herba est suauissimi odoris, radicem habet raphano similem quæ sternutamenta mouet, uulgo lilium cœruleum. Ca.

Ischiaci qui coxendice laborant. Ca.

Italia à bubus quod græci tauros italos dixerunt uel ab italo tauro persecuto ab Hercule. Var.

Ithiphallus proprie membrum uirile erectum dicitur: dicuntur & ithiphalli curatores bacchi q̃ in orchestra saltabant. hoc nomine dictus est priapus ἰθίφαλλος græce. Col.

Iteratio secunda pressura: tertiatio, tertia. Col.

Ἱπποσέλινον nonnulli σμύρνιον appellant atrum olus. Col.

Ἵππιον, ἄργος quod & acharchum dicebatur peloponnesi urbs & uidetur ab equis dictum

Ἰχθυοτροφεῖα piscina uel uiuarium ubi pisces nutriuntur. Col.

L

Labrum, uinarium uas in quod de leue defluit uinum. Ca.

Lac cyrenaicum silphium est.

Lactucula q̄uis descendat à lactuca tñ alia est herba lac habēs. Col.

Lactis gustus quæ condiat herba de lepidio uidetur intelligere cuius usus non est sine lacte: emundat enim cutem in facie, & lepras tollit, & cicatricum uulnera & nomen trahit à græco

Lactucarum quoq; plura sunt genera, hoc est cæciliæ cappadociæ Tartesiacæ, paphiæ siuæ Cypriæ. est etiam sessilis lactuca

Laciniæ sunt in uestimento partes extremæ, & cæsuræ particulatim concisæ decoris causa. Co. uero lib. viij. iubet pecus ægrotum distribui in lacinias. i. in particulas separari ut facilius conualescat

Laconicum est locus orbiculans in balneo in se recuruus in quo elicitur sudor sicco calore, dictū ꝙ eo lacones peculiariter uterentur. C.

Lageos herba leporaria

Lanatæ uuæ à lanugine quæ eas uestit

Lapsana holus syluestre trium foliorum accipitur pro syluestri brassica. Columel.

Lapathos siue lapathium herba est, à nostris mercurialis dicitur. Co.

Larix, arbor: incendia non recipit. Pal.

Laserpiciatum à laserpicio. est autem laserpiciū silphium: asam nunc uocant. Cato.

Latrina est locus priuatarum sordium

Latiæ musæ Accium & Virgilium non solos aditis suis recepere. Co.

Lætitia loci pro ubertate. Co. li. iiij.

Lætare pro stercorare apud Pal. lib. i. unde lætamen

Legarium legumen uoce gallicana, dictum legumen à legendo ꝙ uellatur & non subsecetur. Var. lib. ij.

Lentiscus arbor est, ex qua colligitur mastix & est trifera

Lentorem, tenacitatem & uiscositatem ex humore procedentem nam lentus tenacem significat: unde & lentisco uerbum

Leporarium nō tantum pro leporum septo sed pro quocunq; loco ubi inclusa animalia pascuntur. Var.

Lepidium multi gingion appellant herba est omnibus nota uulgus gicherum appellat. Col.

Lernei cancri. i. qui ex lerna palude exijt dum Herculis pedem mo-

mordit pugnautis & in sydus relatus est. Col.
Leucoia alba uiola
Libera dea uini apud Col.
Ligula genus mensuræ
Ligusticum herba est in liguriæ montibus nascens
Limes decumanus in semitis & limitatione agrorum is uocatur qui agrũ ab exitu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem, secat. Co.
Liniamentum filũ quod ex lino uoluendo trahitur & pars ex panno lineo. Co. li. vi.
Liram, eandem rustici porcã uocant cum sic aratum est ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat inde liratim. Co.
Lithostratus locus est lapidibus stratus. si uerbum græcum proprie interpretari uolumus uerum lithostrata ex paruulis crustis constabat, quibus solum pauimentum incrustabatur. Va.
Loculamenta loca distincta uel capsulæ in peristerio, ubi columbi siue aliæ aues nidificare solent. Col.
Longurius pertica longior, & est id lignum, quo in præsepe equi discernuntur. Va.
Lomentum panis ex faba Pal.
Lora siue lorea potionis genus, quam græci δευτερίαν appellant. q. secundariam dicta à lotis acinis, fitq; ex maceratis aqua uinaceis post mustum acinis expressum & est operariorũ uinum. Ca.
Lotus arbor ẽ dicata matri deũ, ẽ ẽt herba ĩ phrigia laudatissima. Co.
Lotot item arbor est peculiaris africæ, cuius bacis uescuntur hoies. Co.
Lubrica lapathos, quam ὑδρολάπαθον uocant. Co.
Lupus serrula manubriata. Pal.
Lutare luto obducere significat. Ca.
Lutescere, luto inquinari. Col.
λαγοτροφεῖα leporaria. Co.
Lira signum cœleste.

M

Magudeus serpici genus est, alij dicunt caulem laserpicij esse. Co.
Maiales porci ubi desinunt esse uerres. Va.
Malleolus nouellus palmes innatus prioris anni flagello à similitudine rei ꝙ in ea parte quæ deciditur ex uetere sarmento prominens utrinq; speciem malleoli præbet. Col. lib. iij.
Malagma emplastrum significat. Col. li. vi.
Mazonomum genus lancis. Var.
Malum consilium consultori pessimum. Va.

Mandragoræ duo sunt genera candidus q̃ & mas, & niger qui fœmina existimatur, ferunt mala auellanarũ nucũ magnitudine. Co.

M. Varronis uilla in casinate. Va.

Marsicam cœpam rustici unionem uocant. Co.

Marræ bidentes & sarcula, rustica sunt instrumenta. Co:

Materia palmes, qui de nouello nascitur & in tenero alligatus dependet. Colu.

Matrices quæ pariunt & fœtus generant. Co.

Matellionem à matella deriuari sentimus & est aquarium uas Ca.

Matrices dicuntur quæ ad progenerandum aptæ sunt & plerunq; in Gallinis. Var.

Maturam sationem sæpe decipere solere, sera nunquam quin mala sit prouerbium à ueteribus usurpatum. Col.

Mater aricia porri, & ex Aricia erat porrum capitatum, & genus caulium non excelsius filo, numerosius quoq; atq; tenuius. Col.

Mauricini populi marsos. Col.

Mea quam generat Tartesi littore gades, tartesiam lactucam suam dicit, quoniam Columellarum familia ex gaditano municipio progenita fuit.

Mecessa pro mihi quæ cessit, & secundum priscos locutus est, qui tibe & sibe & me pro tibi & sibi & mihi dicebant. Var.

Medipontus instrumentum funarium. Cat.

Medica herba ẽ, quæ et melica quæ semel sata decẽ annis durat. Var.

Mediastinus minister in rustico opere, qui ad reliquorum mancipiorũ nutum uilissima quæq; officia exequatur. Var.

Mellum dicitur cingulum circa collum ex corio firmo cum clauulis capitatis, quæ intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri, dictum q̄ ex pellibus melis fieret. Var.

Meles taxus accipitur pro eo animali, quod uulgus appellat marturellum. Var.

Meliturgus, qui operatur circa mel Var.

Meliton, uel melitrophion, uel mellariũ locus ubi sunt aluearia. Var.

Melantium græce nigrum papauer sic dictum latine git dicitur alio nomine mel aspermon. i. nigrum semen, alij nigellam. Col.

Mellatio uindemia mellis. Col.

Mella mellis residuum. Col.

Melimeli liquor ex conditura mellis & mali cidonei.

Melisphillum herbæ genus: quidam apiastrum dicunt. Pal.

Melimela per simplex. l. utrobiq; sunt poma mustea à μῆλον. i. mel & μέλι malum quod mellis saporem habet.

Melanthius apud homerum in odissea seruus ulyssis, quem herus fœda morie reuersus domum affecit. Var.

Μελιτῶνα apiaria ubi apes nutriuntur. Col.

Meleagrides, & numidicæ & guttæ aues sunt quæ & afræ dicuntur. Col.

Melicæ gallinæ, ꝙ in media id genus auiū corpore amplissimo fiat. l. littera pro d. substituta, media regio orientis, ex qua Medi qui & persæ dicuntur. Co.

Melanurium piscis à nigra cauda nomen trahens. Col.

Mētigo moribus quā pastores ostiginē uocāt mortifera lactētibus. Co.

Menalippa, mulier quæ cum booto filio ad metapontum deleta fuit ubi sacram ædem habuit. Var.

Mendesius possessiuum à ciuitate ægypti.

Mergæ furculæ, quibus acerui frugum fiunt, dictæ à mergis uolucribus, sunt etiam falces. Co. li. ij.

Mergus est propaginis curuatura, ubi supra terram iuxta suum adminiculum uitis curuatur atq; ex alto scrobe submersa producitur ad uacantem palum.

Meta, paleарū uel fœni congeries est, siue strues in acutū tendens. Ca.

Miliarium uas altum & angustum. Pal.

Mina ouis. i. uentre glabro. Va.

Miris siue smirza uel ut alij mira, herba est simillima cicutæ caule folijsq; & flore minor. Co.

Misella uua nigra apud Varronem

Miscelli in dictione columbi

Mitulus genus piscis. Cat.

Modicum mensura. ccxli. iugerum & modica centuria. cc. iugerum.

Molile magnum ahenum quod capiat culeos trignta. Ca.

Moloch est agriam ibiscum appellant quidam: alij dicunt malachiā. i. maluam. Co.

Morticinæ oues quæ morbo pereunt. Va.

Mucrone graphio quo in pugillaribus cæreis scribimus. Co.

Mulietus pecudum fraus Va li. iij. greges ouium cum æstiuatum abiguntur ductores ad publicanum profitentur, ne si inscriptum pecus pauerent, lege censoria committant mulietos.

Mulctus & mulctura pro eodem. Var.

Mulsum, uinum cum melle mistum. Va.

Mundus muliebris ornatus græce κοσμὸς. Co.

Munerarij dicebantur qui munera. i. ludos populos dabant. Co.

Murena fluta sole torrefacta, ꝙ flecti non possit. Va.

Mureus, coloris species. Pal.
Murgentinam alij Pompeanam uocant. Co.
Muria sal cum aqua medicatum & induratum, de qua plura. Co.
Murena tartesia à tarteso oppido Hispaniæ sito quondam inter betis hostia, quo nomine etiam fluuius ipse appellabatur.
Mus araneus græcis κυτάλην ut alij dicunt nugalem magnitudine muris, mustellina specie, ore oblongo, cauda gracili, uersu dentium quadruplici abundat in insula britannia. Col.
Mustum lixiuium antequam prælo pressum sit, ꝙ in lacum musti fluxerit uel quod de lacu fluit antequam nimium calcetur uua. Co.
Mustela, piscis in lacu brigantino retiæ generatus. Co.
Mutilus, sine cornibus. Col.
Mutica spica, quæ non habet aristam. Va.

N

Napinæ & rapinæ prosemente naporum, & raporum.
Nasiterna uas aquale est.
Nasturcium herba dicta, ꝙ nasum torquere faciat.
Natrix genus natantis serpentis. Co.
Naxius ardor Bacchi coronæ sydus significat. nã ut ferũt poetæ, in ĩsula dia, quæ postea naxos dicta fuit, relicta Ariadne à Theseo nuptias cũ Baccho fecit donataq; corona inter sydera relata fuit. Co.
Necessitas ferijs caret. Pa.
Nefrendes porci dicuntur amisso nomine lactantis ab eo ꝙ non fabã frendere possent. i. frangere. Va.
Nepita herba est quæ græce καλάμινθη.
Nepa scorpium significat alij dicunt cancrum.
Nexus obligatio quædam quæ per æs & libram fiebat. Co.
Nihil agendo homines male agere discunt. Catonis oraculũ. Co.
Nocturnas uolucres, noctuam, bubonem, ululã, uespertilionẽ, solebãt enim prisci ad hortos tuendos noctuã pennis patentibus figere. Co.
Nomophilaces dicuntur legum custodes & seruatores ἀπὸ τοῦ νόμου, à lege & τοῦ φύλακος quod est custos.
Nomades pastores dicuntur, quorum uita omnis in pascendis gregibus habetur à græco νέμω i. pasco.
Noualis ubi satum fuit antequam secunda aratione renouetur. Va.
Noxis præstari. i. pro dãno satisfacere & emptorẽ indẽnẽ facere. Va.
Nubilarium locus ad aream quo propter nubes conferuntur frumenta semitrita. Va.
Numella genus uinculi lignei ad discutiẽdos noxios paratum quo collum & pedes immittuntur. Va.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Nux græca in dictione amigdala.Co.
Nux tarentina teneri corticis.Pal.

O

Obstrigilandi causa, detrahendi, mordendi, repugnandi.
Occo ab occidendo, occare est glebas comminuere.Va.
Ocymum q̃ cito ueniat.i. pabuli segete uiride sectum antequam ge-
rat siliquas.Var.
Oculus articulus & gemma.Co.
Oenates flos uini.Pa.
Ogyges conditor & rex thebarum sub quo diluuium factum est.
Oletas, Oleitas, Oliuitas olei, mellatio mellis, messis frugum uindemia
uini est.Ca.
Olea calabrica quam quidam oleastellum uocant diminutiuum ab
oleastro.Col.
Oleum lixiuium quod ante pressuram fluit.Col.
Oletum consitus olea locus.Co.
Oleagina ad similitudinem oliuæ.
Olea conditanea quæ condiri potest apte.
Olus atriplicis græci ἀδροφαξις.Col.
Olysippo Lusitaniæ urbs quæ nostris tẽporibus Vlisbona dicitur.Va.
Omphacomelli immaturo melli.Co.
Onychina pruna quæ colorem habent onycos.i.unguis.Co.
Opimi boues altiles.i.ad publica sacrificia saginati.Va.
Oporoteca fructuum repositorium.Va.
Opon cyrenaicum succus sylphij.Pal.
Ora leonis herbam significat leoninam in montibus nascentem, cuius
flores cum emittuntur similes sunt ori leonino aperto.
Orix origis fera est, quæ continuo pilo hoc est ad caput uerso uestitur
orientemq; caniculam contuetur & adorat, nasciturq; præcipue
in getulia.Colu.
Ornithonoscion ubi pascuntur gallinæ.Va.
Ornithon uolucrum omnium generis uiuarium.Va.
Ornithia ab auibus tractum nomen appellantq; tempus quod est se-
ptuagesimo die post brumam ab aduentu auium, tunc.n.aduenĩũt
ciconiæ hirundines coturnices & reliquæ aues aduenæ.
Ortus aquilæ septimo idus decembris.Co.
Ortus arcturi circa.6.&.5.Cal.Martias.Col.
Orthocissos recta hedera, et rigens, quæ sola sine adminiculo stat.Co.
Oscitat leo aperitur leonis flos.
Ostum, quod ex uno facto olei reficitur.Va.

Oxigala condimenti genus. Co.
Oximelli mixtura ex aceto & melle. Co.
Oxigarum acetum garo mixtum. Co.
Ozimum herba est, quam basilicon alij appellant mendose, quidam ocymum pronunciant à uerbo græco ὄζω.
οἶστρος oestrum asylum latini uocant, siue tabanum, nonnunquam furorem significat.

P

Palea pro pelle dependente ex animalium gutture. Va.
Palata uinea à palando, unde palo palas uerbum.
Paliurus herba est spinosa & aspera ab alijs, acus palearis ab alijs acer domesticum uocatur, item arbor est aphricæ suauem fructum faciens quo uina commendantur. Co.
Palmes pampinarius infructuosus, qui ex duro prouenit. Co.
Palmes fructuarius, qui ex anniculi palmite procreatur. Co.
Palmare materias. i. palmites, qui de nouello nascuntur alligare. Co.
Palma bigemmis, gemmarum duarum. Col. li. v.
Palmulæ cariotæ ἀπὸ τοῦ κάρατος à capite sunt enim palmulæ iniquæ capiti.
Palmaria insula in mari thyrreno.
Pampinare est pampinos decerpere. Var.
Pāpinariū sarmētū quod legitur ex uite fertili in duro trūco natū Co.
Pandataria insula in puteolano Var.
Panace centaurea dicitur Co.
Papulæ, tubercula illa dicuntur, quæ in scabie tument, quibus cutis exasperatur leniterq; roditur Co.
Partiarius is est, qui fundo quem colit partem dimidiam frugum aufert. Ca.
Palilia festa palis pastorum deæ ubi notandum ꝙ in hac dictione mutatur r. in. l.
Paupertatem certissimam esse cum alicuius indigeas uti eo non possis quia ignoraretur ubi proiectum iaceat quod desideratur uetus prouerbium. Columella.
Passus tenditur in quinq; pedes in dictione iugeri. Cat.
Passus in dictione iugeri. Col.
Passum genus liquoris quod ex uua passa cogitur. Pal.
Pastinatio est fossio agri ad putandas uites. Co.
Pastinum ferramentum bifurcum plantandis malleolis aptum. unde repastinatæ uineæ ueteres dictæ, quæ refodiebantur, hæc propria appellatio restibilis uineti, sed nunc quicquid emoti soli uineis præ-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

paratur, repastinatum uocant. Co.
Patrem familias uendacem non emacem esse oportere. Ca.
Patibulum sera est lignea Ca.
Pausia genus oliuae. Co.
Pecus arquatum cui uirent oculi quem morbum aurignem alij regiũ appellant Co.
Pectita participiũ uidetur noue dictum à pecto alij legunt pcita Co.
Pectunculus piscis per diminutionem à pectine.
Pedamentum & iugum pro palo Va.
Pedare est uitibus pedamenta affigere. inde pedatio & pedamina materia pedandis uitibus apta. Co.
Pedianus idem quod pes, dicitur & petiolus.
Pegasidum, musarum à pegaso equo.
Pelamides à luto nomen traxerunt, quae primum cordilae, mox cum annum excessere tinni uocantur. Co.
Penicillum, diminutiuum à peniculo, peniculum uero à pene. i. cauda deriuatur. Col.
Pergula in uineis topiarium opus significat. Pa.
Perorigã appellatur quisquis equũ admittit. Va. & Co.
Peristylus locus columnis clausus. Var.
Peream nisi piscem putaui facetissimum Philippi dictum.
Persica peregrina fuerũt utpote quae à Persia ad nos trãsierunt. Co.
Pestum oppidum in campania rosis generosum.
Pes in dictione iugeri. Co.
Petaso est coxa cum crure porcino salita. Va.
Pilea est columna stans. Co.
Pinso & piso in eodem sensu est in pila tundere uel molis frãgere. Ca.
Pinacothecae ubi tabulae reponuntur. Va.
Pisces cubantes siue prostrati sunt quales rombae, soleae, passeres. Co.
Pituita est catarrhus, sed in gallinis quae alba pellicula extremam linguam uestit. Co
Pix corticata apud allobroges, meturica uero in Liguria cõficitur. Co.
Pix brutia secũdus est liquor crassior deflues à ligno igni circũdato, quae rursus in cortina aenea coniecta spissatur & coagulatur. Co.
Pix naritia ab insula maris ionij dicta.
Pocillum à poculo diminutiuum. Ca.
Polenta genus liquidioris placentae. Ca.
Polentia, urbs iuxta alpes diuidentes Italiam à Gallia. Co.
Pollin excrementum inter furfurẽ & farinam. Ca.
Polucere, reddere, uerbum sacrificare est libamenta deis. Ca.

Polycrates, Phragmon, & Ageladas statuarij fuere generosi.
Pollinctor, curator pistrini qui pollinario cribro pollinẽ excutit. Ca.
Polubrum uas aquatile. Ca.
Poma ꝙ indigeant potu. Va.
Pompeij & Herculaneum oppidum campaniæ. Co.
Porca dicitur quæ est elata terra, ꝙ ea seges frumentum porrigit. Va.
Porculatio porcorum nutricatus, porculator porcorum nutritor. Va.
Porci delici à mamma primum depulsi, neq; iam lactentes, qui à partu decimo die puri ab eo appellantur ab antiquis sacres, ꝙ tum ad sacrificia idonei primum dicuntur.
Porcus nomen græcum antiquum sed obseruatum quod nunc uocant chiron. Var.
Porrus mas. gene. in plurali porrorum. Pal.
Porrum tarentinum alio nomine sectiuum dicitur. Co.
Portitor helles aries qui in cœlis deputatus est.
Posterare pro differre usurpat. Pal.
Post principia locus in castris à principibus militibus dictus.
Pullus, pecudum, uolucrum & arborum est. Co.
Pulicosa canis, pulicibus onusta. Co.
Pullicies, & pullatio pro ipsa pullorum prole & fœtura. Co.
Pulueratio à rusticis occatio cum omnis gleba à rusticis in uineis effringitur & resoluitur in puluerem. inde puluero. Co.
Puluinus lyræ edica terra. Col.
Posca uinum in torculari aquatum quod apud alios lora dicitur, alias genus potionis ex aqua & aceto. Pa.
Pyctes pugillator. Co.
Pyrrhois gemma à colore ignis dicta.
Phalarides aues aquaticæ. Va.
Præsentia domini prouentus est agri.
Præcipites palmites, ꝙ de annotinis uirgis enati in duro alligãtur. Co.
Præcidanea à præcidendo, quemadmodum succidanea à succidendo: & erat hostia pro frugibus. Ca.
Præcocia quæ cito maturescit quasi percoqua. Co.
Procyon stella quæ antecanis dicitur latine.
Prodromi uenti aquilones præcedentes. viij. diebus caniculam præcursores. Co.
Progemmare uites dicuntur quando oculos promittunt. Co.
Propomata olei genus. Pal.
Propolis quasi suburbanum. i. ꝙ apes ante introitus foramen construunt, ac omnes frigoris & caloris iniurias propulsant. Va.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Proscindere terram cum primum aratur, cum iterũ effringere dicunt cum iteratur offringere uocant, tertio cum arant iacto semine boues lirare dicuntur, nonnulli postea persatores occare solent. Va.

Protocomos primum comantes. alij prototomos legunt, idest primæ sectionis. Col.

Psitiæ etiam uites sunt. Col.

Ptisana decorticatum hordeum, uel hordei succus siue aqua. Co.

Φυτῶν historias plantarum historia, sic φυσικῶν αἰτιῶν .i. causarum naturalium sic. n. Theophrastus libros scripsit. Va.

Φαγέδαινα morbus ulcerosus usq; ad ossa celeriter carnem depascens cum adustione emittitq; ferentem saniem, & puto hoc in loco esse malum quod in iumentis uermem appellant. Co.

Πρασινουρίδες animalia quæ nocent hortis Pa.

Πολύπυρον multi frumenti. Va.

Πολυάρνας polyarnas multorum agnorum

Πολυβούτας polybutas multorum boum

Πολυμήλας polymelas multarum ouium. Va.

Περιπετάσματα sunt uela quæ extenduntur ad occludendum & ornandum locum

Περιστεροτροφεῖον columbarium. Va.

Q

Qualus, genus uasis uiminei, per quod uinum guttatim defluit cum calcatur una: à colando. Cato.

Quadrantal, uasis genus pedem quadratum habentis & continet xlviij. sextarios. Ca.

Quatuor temporũ anni principia, dies primus ueris est in aquario. æstatis in tauro, autũni in leone. hyemis in scorpione, adeo ut dies. xxiij. aquarij sit ueris initium, sic reliquorum signorum quatuor anni temporum secundum alios, quod magis probatur primi dies uerni temporis extant ad 7. idus Maij autumnalis ad. 3. id. sextilis, hiberni ad. 3. idus nouembris. Ver. dies habet. 91. æstas dies habet. 94. autumnus 92. Hyems. 88. & de ijs latius apud Var.

Querquedulæ & phalerides aquatiæ aues

Qui agrum colit, grauem tributis creditorem patitur

Quinquatria dies Mineruæ sacer.

Q. Hortensius primus omniũ cœna adiciali pauonem apposuit. Va.

Qui arat fructum rogat, qui stercorat exorat, qui cædit cogit. Co.

R

Racemarij surculi sunt aut steriles aut minus feraces. Co.

Radix syriaca ignota hac tẽpestate, aut eadẽ est radix barbarica. C.

Radula à radendo ostimentum. Co.
Rana morbus bouillæ linguæ. Co.
Rasis genus crudæ picis. Co.
Rauicoloris appellantur, qui sunt inter flauos & cæsios.
Recrastinare, & pro protrahere leges. Co.
Recipere est excipere ad usum suum & reseruare: inde recipitur domino i. reseruatur. Ca.
Reditus, uel redditus prouectus & prouentus idem Col.
Regula uas in trapeto unde oleum aut uinum stringendo defluit. Co.
Reijculæ, oues quæ ætate uel morbo graues reijciantur. Ca.
Remittere librum, corticem reijcere. Co.
Repastinari ager est is dicitur cuius natura fodiendo mutatur. de origine & significatione eiusdem plura Col. Va.
Restibilis terra quæ quotannis oblita sit. Va.
Resex malleolus qui ad solem resecatur. Co.
Resoluit nexus. i. peperit & enixa est. Col.
Retrimentum à reterendo deduci uidetur. Pli. recrementum dicit
Retorridum dicitur quod intempestiue amissis uiribus à sole torretur
Riphei montes septentrionales
Ricinus genus uermis canes acrius atq; boues infestans. Cat.
Ridica robustum pedamentum. i. palus crassior scissus. Va.
Robus genus tritici. Co.
Robigo, deus quem putabant robiginem auertere. est autem rubigo morbus segetum. Va.
Robigo deo, ut auerteret robiginem, catulo ab uberibus tracto faciebant. Colu.
Rododaphnes rosa laurina, quam nereum uocant. Pal.
Rosea campus appellatur in agro reatino, q in eo arua rore humida semper serantur. Va.
Rota, syluestris capra. Va.
Rubellæ nomentanæ dicuntur à rubente materia
Rudis & rudicula aliquando ponitur pro rutabulo siue impolita uirga. Palla.
Rudetũ, terra, quæ prius rudis fuerat & inculta, tum autẽ arata. Ca.
Rufrimacriæ & Pompeij, sunt oppida Campaniæ. Ca.
Rumpotinum, genus arbusti gallici inde rumpotineium locus. Col.
Rumis siue ruma, mamma unde dicuntur agni lactentes subrumi, Rumia præterea dea in rumis sacello pastores sacrificabant lacte pro uino. Va.
Rumpitraduces arbores, in quas uites ex arboribus traducuntur. Va.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Runcare, manibus herbas noxias frugibus extirpare Ca.
Runco, rusticum instrumentum à runcando .i. stirpando uulgo ita appellatur Pal.
Ruscum, uirgultum uel rubus, qui longiore flagello extenditur in longum, unde uites ligantur. quidā accipiunt pro frutice, ex quo nunc scopæ fiunt qui folia habet myrto similia, sed acutiora. accipitur ēt pro folliculo pendente in tyrso in quo claudatur semen. Co.
Rustica uinalia, quartodecimo Calen. Septembris celebrantur, quo die primum uinum in urbem deferebant. Va.
Rusticæ gallinæ sunt agrestes rostro longiore, quæ per diminutionem rusticulæ quoq; appellantur Co.
Rhynton, tarentinus nugator uilissimus in agendis præcipue fabulis ad quem alludunt tam Varro, quàm Columella, apud quos modo legitur Myrthon modo Rhynton.
Rhetica, à rhetis populis alpium

S

Sabelli, populi à Sabinis orti, qui incolunt montes qui sunt inter Sabinos & marsos. Col.
Sabeum arabicum, nam in arabia felici odoramenta pretiosa nascuntur, ut balsamus, casia, & thus
Sacres porci dicuntur ꝙ puri ad sacrificium hoc est primum à lacte depulsi immolantur. supra in dictione porci. Va.
Sacer ignis, quam pusulam uocant pastores, inde ouis pusulosa. Col.
Sacer mons est ut opinamur sacrum promontorium, quod nunc appellant caput sancti Vincentij. Va.
Sacris tardipedi .i. uulcanalibus
Sagitta superior pars malleoli. hanc rustici uocant nouissimam partem surculi siue ꝙ longius recessit à matre & .q. emicuit atq; prosiluit, aut quia cacumine attenuata prædicti teli speciem gerit
Saltus in dictione iugeri. Va.
Salix triplex, græca, Gallica, sabina, quam amerinam uocant græcam flaui coloris & obsoleti, purpurei, & tenuissimi nimis amerina salix gracilem uirgam & rutilam gerit Co.
Salix perticalis, quæ perticis hoc est pedamentis apta sit, uiminalis uero, quæ uinciendis uitibus & alijs rebus nascitur Co.
Saluio idem uidetur ꝙ saliuo .i. sanum facio. Co.
Sales pro condimento in plurali usurpat Pal.
Salire proprie dicuntur animalia ratione carentia, quando feminam mares ineunt. ab eo fit salior, unde læta salitur ouis, & salax, nomen hoc est in coitu fortis & creber Va

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Salaria uia dicta, quõ ex illa sal in sabinos portari consueuerat. Va.
Salgama appellabantur à priscis, quæcunq; conditanea ad uictum nostrum in uasis seruabantur. Co.
Sampsa os oliuæ. Co.
Sampsucus herba, quam nunc appellant maioranam, alióq; nomine amaracus dicitur.
Santonica herba, genus absinthij amarissimi à santonibus Galliæ populis. Columel.
Sardinia piscis genus, quod uulgus sardellam uocat. Co.
Sarranæ uiolæ purpureæ, unde sarrana purpura. Co.
Saxatiles columbi agrestes, qui in turribus nidificant. Va.
Sebetide nympha. sebetos fons est Neapolis cuius aqua uicatim decurrens omnes fere usus neapolitanis præstat.
Sectarius porcus, qui gregem præcedens ducat. Ca.
Sectores dicti sunt, q̃ specie lucri sui secuti bona cõdẽnatorũ auctionabãtur, próq; his pecunias pẽsitabãt singulis, sectio uero ipsa actio. Var.
Secundæ, folliculi sunt continẽtes foetũ in matris utero cũ mestruis. Co.
Sedum uel tabuli, sessum herba est quæ in tectis nascitur, moderni semperuiuum appellant alio nomine anagorum. Co.
Sedentaria opera, quæ ab artificibus sedendo fiunt. Co.
Seges q̃ aratrum satum est. Va.
Sentis canis, κυνόσβατον. Co.
Sementinæ feriæ à semente quod sationis causa susceptæ.
Septimontialis ultima satio fabæ à sacrificijs. Co.
Sepũ, siue seuũ, tribus .n. modis dicitur, pinguedo ex qua fiũt cãdele. C.
Serta campanica, herba est quam mellilotum dicimus. Ca.
Sesquiculeare uas, quod continet culleum & dimidium alterius.
Sestiana mala à sestio nomen acceperunt.
Sexennium ut decennium usurpat Pal.
Sextarius mensuræ genus.
Sicilire pratum est falcibus consectari, à sectione. Va.
Siccaneum pro sicco. Co.
Signinum opus fractis testis addita calce conficiebatur. Co.
Signia urbs Campaniæ.
Silet uinea, herbæ, arbores, quæ non dũ germinant, & silet luna quæ non dum lucet. Co.
Siliqua græca, græce ceration dicitur, genus arboris et pomi prædulcis.
Siler flunius iuxta prædicta oppida. Co.
Simonianum trifolium, græci asphaltion uocant, à nobis acutum trifolium. Colu.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Singultiens gallina, quæ singultu pullos illectat. est enim singultus ipsa illectantis gallinæ clocitatio. Co.

Sine afflatu. i. sine nota aspirationis.

Siphones, fistulæ omnes dicuntur. Co.

Sirus, spelunca subterranea granaria. Va.

Sisamū, milio simile, seritur Septembri mense usq; ad idus Octob. Pal.

Sylua barbarica idest seminea recte glandibus, & cæteris seminibus conseritur. Colu.

Situlus aquarius pro situla hoc est uase ad hauriendam aquam accommodo. Cato.

Sybaris ciuitas Calabriæ.

Solitaurilia, tauri, arietis, uerris immolationem significat. Ca.

Solstitium æstiuum circa octauam partem cancri. Co.

Solstitium brumale, ut placet hipparco xvi. Cal. Ian. ut caldeis ix. Co.

Subrumi, qui alterius quàm matris mammam sugunt, q̄ olim mamma rumis diceretur. Va.

Subscribere fauere proprie in causis agendis, unde & subscriptores fautores. Col.

Subrumo pro lacto usurpatur à Co.

Sublinat. i. pinguat. Ca.

Subscudes appellantur tabellæ quibus tabulæ inter se configuntur, quia quo innituntur succiditur. Pacuuius. nec ulla subscus cohibet compagem. Ca.

Subfriare à sub & frio fit, hoc est paulum conterere.

Succidalana, recens tonsa à sudore dicta. Var.

Succida à suibus edendis dicta, succidium exponit Nonius pro larido.

Suffrago soboles innata ad ima crura uitium. Co.

Suggestus uel suggestum, ut hic à suggero fit: & est locus editior.

Sulcus uocatur, qua aratrum uomere lacunam striam facit. Ca.

Summum ius summam crucem dixerunt antiqui Co.

Summittere sinere coalescere. Co.

Suniculus genus uasis. Pal.

Suppurare hoc est subter pus contrahere inde purulentum. Ca.

Sustillum morbus guttatim mingentis. Ca.

Sus à græca uoce: dicitur enim à græcis ὗς, à ueteribus uero dicebatur θῦτις à θύω quod significat sacrifico, à suillo enim pecoris genere immolando initium primum sumptum uidetur. Va.

Scannum crudum & immotum solum agricolæ appellant. Co.

Scabillum à scanno diminutiuum pro sella Ca.

Scarifico significat paulolum corticem incidere. Ca.
Scapus id in quo semina quarundam herbarum pendent & quod ademptis uuarum granis relinquitur. Var. lib. ij. & robur siue stipes fruticibus, & ijs herbis quae per hyemem non demoriuntur. Columella.
Scabrities pro scabie. Co.
Scandulae paruae tabellae hoc est in paruas laminas scissae e ligno, quibus tecta teguntur
Scarus, piscis est, qui solus piscium dicitur ruminare herbisq; uesci.
Schenus arbor lentisci. Ca.
Scilla & squilla, coepis genus syluestris. Co.
Scirpus iuncus est Col.
Scirpiculum canistrum ex scirpis confectum. col.
Scobes, scobs, & scobis pro sectura tabularum. Col.
Scutriscum uasis genus & uidetur ex figura graeca deriuari à scutra. Cato.
Sculponea calcei genus ex lana confectum. Cat.
Spadones surculi, qui nihil attulerint. Col.
Spicilegium, spicarum collectio Var.
Sphongias agricolae uocant corrudae radiculas inter se implicatas. Col.
Spira dicitur basis columnae unius tori, & genus operis pistorij, & funis nauticus in orbem conuolutus. Cato.
Stranguria difficultas urinae. Ca.
Stramentum à stando, ut stramen, siue à stratu quod substernatur pecori non edatur.
Stria à stringendo fasceolus, uel strige ordines rerum inter se continuatarum collocatarum, quod una sint constrictae. Col.
Strigosum cuius corpus fame, aut aliqua uitij causa astringitur. Col.
Streptus, quod cum sole circumuagatur. Col.
Statumino, statuminibus firmo & supra impono, atq; intego. Pa.
Statumen dicitur id, quo fulcitur uitis, ut pali & pedamenta. & quicquid pro monumento attedit & statumina à statu arborum dicuntur pro ut crescendo statum accipiunt rami. Co.
Stolones, pulli nati in arborum radicibus. Va.
Staphisagria pastinaca agrestis. Pal.
Stilobatae, columnae aquam fundentes. Va.
Stella, coniunctio capitum uitis. Co.
Stephanitis à coronario naturae luxu, folijs acinos intercursantibus
Stellio genus est stellati lacerti.
Strues dicebantur extructiones rerum & proprie in sacrificijs. Cat.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

T

Tages is fuit, qui primus hetruscis aruspicij disciplinam tradidit. Co.

Taleola diminutiuum à talea. Co.

Talea frustum ligni praecisum ex utraq; ut in terra inseratur, quam alij sclauolam uocant. Va.

Tamnum herba est minutis folijs & aculeata. Co.

Tarcon hetruriae dux, & aruspex.

Taura appellatur quae sterilis uacca. Va.

Taxus arbor est, ex qua fabricantur arcus. toxica quoq; inde sudare dicuntur.

Tectorium incrustatio cale uel gypso parietum. Ca.

Tectum pecus dicitur ad differentiam colonici, appellatum tectum, quod operimentis tegeretur

Tertiarium & quartarium, tertia & quarta pars. Ca.

Tertiare tertio arare. Co.

Terra surcularis ubi surgunt plurimi surculi. Co.

Termes ramus de arbore recisus. Co.

Teniola exiguum filum. Co.

Teredo uermis est lignum terens, atq; exedens

Temporius aduerbium deductum à tempore aduerbio quod significat opportune & tempestiue. Co.

Tessaras appellat lapillorum frusta quadrata

Titimallum lactuca marina uulgo turtumaglio Co.

Tyrsos tartesiacos. i. lactucae tartesiae, paphios, Cypriae

Tibi trado: respicit ad morem currentium cum facibus in festo Cereris; quorũ primus cũ ad locũ statutum uenisset, facem sequẽti dabat.

Torcularium cella olearia. Ca.

Tormina, intestinorum dolores. Ca.

Torus in trunco uitis ut in corpore nostro pars eminentior. Co.

Tomacinae, quae apud alios tomacula & tanacae edulia ex carne porcina. Varro.

Turunda: pastillus quo uolucres sagnantur, & liniamentum, & tenta quo ulcera curantur. Var.

Tubuli fistulae sunt maiores fictiles. Var.

Tubures peregrinae arbores ex Aphrica in Italiam allatae Co.

Turiones sunt teneritates summitatum arborum uel arbustorum. Col.

Turduli populi sunt Hispaniae. Var.

Turdus, merula, uarij, piscium nomina. Col.

Turni lacus, locus ex conualle aricina, ubi quõdam fuit lacus Turni, inde subierunt lacunares caules. Col.

Trapetum instrumentum & mola qua oleum perstringitur sic dictum auertendo siue astringendo. Ca.
Tracta, tabula qua panis uel aliud fictile formatur. Ca.
Trepidaneæ à mensura dicuntur, alij legunt crepidaneas à crepida
Trimestre est triticum quod legitur intra tres menses. Co.
Trigemmus malleolus qui exceptis oculis quibus est frequens in ipso capite tres deinceps articulos totidemq; gemmas habet.
Trocheæ, siue trocalia instrumenta cum orbiculis ad subleuanda & deprimenda onera.
Trulleum uas quo manus perluuntur, trulla. n. & trua uas quo è culina in latrinam aquam fundant.
Trusatiles molæ, alio nomine manuariæ, quia manibus trudantur.
Θεαϐίδιον diminutiuum forma græca à theatro
Θηριοτροφεῖον locus in quo feræ nutriuntur.
Thracius à thracia hostium ponti per quod in propontida influit pontus. Var.
Tholus lignum cui inhæret tectum templi græci quidam exponunt domum esse rotundam.

V

Vacerra genus clatrorum ex stipitibus confectum. Co.
Valuula pro siliqua. Co.
Valetudinarium, locus in quo manent ægroti ut iuuentur. Co.
Vanga pro bipalio usurpat. Pal.
Vari dicuntur obtortis cruribus introrsum ut putamus, nam in exteriorem partem obtorta crura habentes, uaciæ dicuntur.
Varia & cariosa terra cum post longas sicitates leuis pluuia superiorem partem glebarum madefecit
Vara siue Varia instrumenti genus. Co.
Vapidum uinum quod iam exhausta seria in fundo remansit.
Tegrandes male grandes paruæ & minutæ. Va.
Vehæ genus plaustri à uehendo. Co.
Vellus uel uelumium, est lana ex una oue detonsa & conglobata à uellendo. Var.
Vellaturam facere pro uecturam facere Var.
Ventilabrum pala qua triticum uentilatur. Va.
Versus pro uersura. Co.
Veruactum terra quæ alternis annis requieuit. q. uere actũ, et est quñ uere primo agri proscindũtur ad differentiam restibilis dictũ. Va.
Versus in dictione iugeri. Va
Vesuuium, siue uesbium mons ardens in Campania

Vestiarium pro ipsa ueste Co.
Veterina animalia quæ uehunt, quorum medici ueterinarij appellan-
tur quos uulgus marescalscos dicit. Va.
Veternum morbus ex nimio ocio Col.
Viatores qui à uilla in Senatum proceres accersebant. Co.
Vicia à uinciendo propter capreolos leguminis genus. Va.
Viduertas calamitas quod non uiduet. Ca.
Viere est uincire, uel inflectere.
Villa à uehendo. q. uehilla, quod in eã fructus conuehebantur ex ægris
rustici uiam ueham appellant propter uecturas & uellam non-
nullam Va.
Vindemiator à græcis τρυγητῆρ. Co.
Vinea restibilis quæ seritur ubi fuerit. Co.
Vinis in ablatiuo plurali apud Catonem.
Vinum præliganeum siue prælo expressum, siue à prælegendo di-
ctum. Ca.
Vinum myrtite mirto medicatum. Col.
Vinum diurecticum durabile. Pal.
Vinum præsaminum ad sacrificia electum.
Vitiarium locus unde uites transferuntur Co.
Vitis capitata & brachiata, quæ scinditur in diuersa capita, & in di
uersa brachia Co.
Vitex salicis genus, ex quo uasa uiminea fiunt.
Vitibus albis, uite bionia quæ dicitur.
Viuiradix surculus cum radicibus Col.
Vocifico apum est proprie cum fucos susurro insequuntur Va.
Vuæ apianæ quod apibus prædam afferant Co.
Vbero pro exubero uerbum simplex Co.
Vlpicum à quibusdam punicum allium ἀφροσκόροδον à græcis lon-
ge maioris incrementi quam allium Co.
Vncia digitum & trientem significat apud Pal.
Vrpex rusticum instrumentum ad agrum aratum coæquandum Ca.
Vrna quatuor & uiginti sextarios continet Co.
Vrinare est mergi unde urinatores qui sub aqua natant
Ziziphus genus arboris quam nostrates zizibeos uocant: ziziphum eius
fructus Pa.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

MARCI CATONIS PRISCI DE RE RVSTICA LIBRI CAPITA.

Prædium cum comparare cogitabis. Cap. 1
Paterfamilias, ubi ad uillam uenit. Cap. 2
Prima adolescentia patrem familiæ agrum statim conserere studere. Cap. 3
Bubilia bona, beneq́; ædificata. Cap. 4
Hæc erunt uillici officia. Cap. 5
Agrum quibus locis conseras. Cap. 6
Fundo suburbano arbustum maxime conuenit habere. Cap. 7
Ficos mariscas in loco cretoso, & aprico serito. Cap. 8
Fundum suburbanũ, & qui eũ fundum solũ habebit. Cap. 9
Oliuetum agri ducentorum quadraginta iugerum. Cap. 10
Vinea centenum iugerum Cap. 11
In torcularium hæc opus sunt. Cap. 12
In torcularium usui quod opus sit. Cap. 13
Villam ædificandam si locabis. Cap. 14
Maceria si ex calce, & cementis, uel silice. Cap. 15
Calcem partiario coquendam qui dant. Cap. 16
Robur, & materies quo tempore anni tempestiua sit. Cap. 17
Torcularium si ædificare uoles. Cap. 18
In uasa uinaria stipites, arboresq́; binis pedibus altiores facito. Cap. 19
Trapeti columnellam ferream, quæ in miliario stat. Cap. 20
Cuppam trapeti facito pedes decem. Cap. 21
Trapetum hoc modo accommodare oportet. Cap. 22
Face ad uindemiam quæ opus sunt. Cap. 23
Vinum græcum hoc modo fieri oportet. Cap. 24
Cum uinum coctum erit. Cap. 25
Vindemia facta, uasa, torcula, corbulas. Cap. 26
Sementim facito ita. Cap. 27
Oleas, ulmos, ficos, poma, uites. Cap. 28
Stercus diuidito sic. Cap. 29
Bubus frondem populeam, ulmeam. Cap. 30
Ad oleam cogendam, quæ opus erunt. Cap. 31
Vineas, arboresq́; mature face ut incipias putare. Cap. 32
Vineam sic facito uti curetur. Cap. 33
Redeo ad sementim. Cap. 34
Fabam in locis ualidis. Cap. 35

Quæ segetem stercorent. Cap. 36
Cariosam terram faciet. Cap. 37
Fornacem calcaream. Cap. 38
Vbi tempestates male erunt. Cap. 39
Per uer hæc fieri oportet. Cap. 40
Vitis insitio una est per uer. Cap. 41
Ficos, & oleas altero modo. Cap. 42
Sulcos, si locus aquosus erit. Cap. 43
Oliuetum diebus quindecim ante æquinoctium. Cap. 44
Taleas oleaginas, quas in scrobe saturus eris. Cap. 45
Seminarium ad hunc modum facito. Cap. 46
Arundinem sic serito. Cap. 47
Pomarium seminarium ad eundem modum. Cap. 48
Vineam ueterem si in alium locum transferre uoles. Cap. 49
Prata primo uere stercorato. Cap. 50
Propagatio pomorum, aliarumq; arborum. Cap. 51
Quæ diligentius propagari uoles. Cap. 52
Fœnum, ubi tempus erit. Cap. 53
Per uer cum arabitur ante quàm ocymum nascatur. Cap. 54
Ligna domino in tabulato condito. Cap. 55
Familiæ cibaria ubi opus facient. Cap. 56
Vinum familiæ, ubi uindemia facta erit. Cap. 57
Pulmentarium familiæ. Cap. 58
Vestimenta familiæ. Cap. 59
Bubus cibaria annua. Cap. 60
Quid est agrum bene colere. Cap. 61
Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis. Cap. 62
Funem torculum esse oportet extentum. Cap. 63
Olea ubi matura erit. Cap. 64
Oleum uiride sic facito. Cap. 65
Custodis, & capulatoris officia. Cap. 66
Item custodis officia. Cap. 67
Vbi uindemia, & oleitas facta erit. Cap. 68
Dolia olearia noua sic imbuito. Cap. 69
Bubus si morbum metues. Cap. 70
Bos si ægrotare cœperit. Cap. 71
Boues ne pedes subterant. Cap. 72
Vbi uuæ uariæ cœperint fieri. Cap. 73
Panem depsiticum sic facito. Cap. 74
Libum hoc modo facito. Cap. 75

Placentam sic facito. Cap. 76
Spiram sic facito. Cap. 77
Scriblitam sic facito. Cap. 78
Globulos sic facito. Cap. 79
Enchytum sic facito. Cap. 80
Erneum tanquam placentam facito. Cap. 81
Sphæricam sic facito, ita uti spiram. Cap. 82
Votum pro bubus ut ualeant. Cap. 83
Sauillum hoc modo facito. Cap. 84
Pultem punicam sic coquito. Cap. 85
Graneam triticeam sic facito. Cap. 86
Amylum sic facito. Cap. 87
Salem candidum sic facito. Cap. 88
Gallinas, & anseres sic farcito. Cap. 89
Palumbum recentem sic farcito. Cap. 90
Aream sic facito. Cap. 91
Frumento ne gurgulio noceat. Cap. 92
Olea si fructum non fert, ablaqueato. Cap. 93
Fici uti grossos teneant. Cap. 94
Conuoluulus in uinea ne fiat. Cap. 95
Oues ne scabræ fiant. Cap. 96
Amurca decocta axem unguito. Cap. 97
Vestimenta ne tineæ tangant. Cap. 98
Fici aridæ, si uoles, ut integræ sint. Cap. 99
Oleum si in metretam nouam inditurus eris. Cap. 100
Virgas myrteas si uoles cum bacis seruare. Cap. 101
Si bouem, aut aliam quamuis quadrupedem serpens momorderit. Cap. 102
Boues uti ualeant. Cap. 103
Vinum familiæ per hyemem. Cap. 104
Qui ager à mari longe aberit. Cap. 105
Aquæ marinæ concinnatio. Cap. 106
Hoc modo labra doliorum circumlinas. Cap. 107
Vinum si uoles experiri duraturum. Cap. 108
Vinum, asperum quod erit. Cap. 109
Odorem deteriorem uino demere si uoles. Cap. 110
Si uoles scire in uinum aqua addita sit, necne. Cap. 111
Vinum coum si facere uoles. Cap. 112
Vt uinum bene odoratum siet. Cap. 113
Vinum si uoles concinnare. Cap. 114

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Vinum ad aluum mouendam Cap. 115
Lentim quomodo seruari oporteat Cap. 116
Oleæ albæ quemadmodum condiantur. Cap. 117
Oleam albam secundum uindemiam Cap. 118
Epityrum album, nigrum, uariumq; sic facito Cap. 119
Mustum si uoles totum annum habere Cap. 120
Mustaceos sic facito Cap. 121
Vinum concinnare, si lotium difficilius transibit. Cap. 122
Vinum ad ischiacos sic facito Cap. 123
Canes interdiu clausos esse oportet Cap. 124
Vinum myrteum sic facito Cap. 125
Ad tormina, & si tineæ, & lumbrici molesti sunt. Cap. 126
Ad dispepsiam, & stranguriam Cap. 127
Habitationem delutare cum uoles Cap. 128
Aream ubi frumentum teratur, sic facias Cap. 129
Codicillos oleaginos, & cætera ligna Cap. 120
Dapem pro bubus pyro florente facito Cap. 131
Dapem hoc modo fieri oportet Cap. 132
Propagatio pomorum, cæterarumq; arborum Cap. 133
Prius quàm messem facias Cap. 134
Romæ tunicas, togas, saga, centones Cap. 135
Pollinctionem in agro cassinate, & uenafri Cap. 136
Vineam curandam partiario Cap. 137
Boues ferijs coniungere licet Cap. 138
Lucum collucare romano more sic oportet. Cap. 139
Si fodere uelis altero piaculo eodem modo facito Cap. 140
Agrum lustrare sic oportet Cap. 141
Villici officia quæ sunt, quæ dominus præcipit Cap. 142
Villicæ quæ sunt officia curato faciat. Cap. 143
Oleam legendam hoc modo locare oportet Cap. 144
Oleam faciundam hac lege oportet locare Cap. 145
Oleam pendentem hac lege uenire oportet Cap. 146
Lege hac uinum pendens uenire oportet Cap. 147
Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet Cap. 148
Qua lege pabulum hybernum uenire oporteat Cap. 149
Fructum ouium hac lege uenire oportet Cap. 150
Quo pacto cupresseta seri oporteat Cap. 151
De scopis uirgeis Cap. 152
Vinum fecatum sic facito Cap. 153
Vinũ emptoribus sine molestia hoc mõ admetiri debet Cap. 154

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Per hyemem aquam de agro depellere oportet. Cap. 155
De brassica quod concoquit. Cap. 156
De brassica pythagorea quid in ea boni sit. Cap. 157
Aluum deijcere hoc modo oportet. Cap. 158
Intertrigini remedium. Cap. 159
Luxum, siquod est, ut excantes. Cap. 160
Locum, ubi asparagum seras, bene subigere oportet. Cap. 161
Pernas sic salire oportet. Cap. 162

FINIS.

M. TERENTII VARRONIS DE RE RVSTICA CAPITA LIBRI I.

Græci, & latini, qui de re rustica scripserunt. Cap. 1
Quæ disiungenda sunt ab agricultura. Cap. 2
Vti ars ex agricultura sit conclusio. Cap. 3
Quæ agriculturæ sint principia, & fines. Cap. 4
Quot partes habeat disciplinæ cultura. Cap. 5
De solo fundi quæ, & quot sint uidenda. Cap. 6
Quis sit ager optimus, & quis eo proximus, & quis deinceps. Cap. 7
Quod species uitis plurimæ sint. Cap. 8
Quod tribus modis terra dicatur bona, aut non bona, aut communis. Cap. 9
Quot modis metiantur rura. Cap. 10
Quo sit uilla statuenda modo, & quæ in uilla. Cap. 11
Quo sit loco potissimum uilla statuenda.? Cap. 12
Quod in uilla primitus faciunda sint bubilia, & ouilia, & cællæ, & uasa uinaria, & olearia, & alia. Cap. 13
De septis, quæ tutandi fundi causa fieri debeant, & qualiter. Cap. 14
Ad quid inuentæ sepes. Cap. 15
De eis, quæ extra fundum commoda fiant, aut incommoda. Cap. 16
Quibus rebus agri colantur. Cap. 17
De numero familiæ rusticalis, & quot operis quisq; ager coli possit, & de modo cuiusq;. Cap. 18
Quot iuga boum singulis iugeribus satis sint, quod instrumentum agreste semiuocale nuncupatur. Cap. 19

De eligendis bubus, & de modo probandi, & edomandi nouellos iuuencos. Cap 20
De canibus, sine quibus utique uilla parum tuta sit. Cap. 21
Qualiter uniuersus instrumentorum apparatus fundi instituatur. Cap. 22
Quae, & quo quicq; loco maxime oporteat serere. Cap. 23
Olea in quo agro serunda sit, qua parte, quo ordine. Cap. 24
Vinea quo agro serunda sit. Cap. 25
Quo in loco ridicae in uinea figi debeant, & ad quam partem. Cap. 26
Quot diuidatur mensibus, & temporibus annus, & in quibus quid fieri oporteat, ac colligi de agro seminata. Cap. 27
Quot dies habeat quaelibet quarta pars anni, & in quibus signis coeli intrent. Cap. 28
Quid inter fauoniũ, et aeqnoctiũ uernũ fieri oporteat. Cap. 29
Quae inter aequinoctium uernum, & uergiliarũ exortum fieri debeant. Cap. 30
Quid inter uergiliarũ exortũ ad solstitiũ fieri oporteat. Cap. 31
Quid inter solstitium, & caniculam faciundum sit. Cap. 31
Quinto interuallo inter caniculam, & aequinoctiũ autumni, quae fieri oportet. Cap. 33
Sexto interuallo ab aequinoctio autumnali, quid fieri oporteat usq; ad brumam. Cap. 34
Septimo interuallo inter uergiliarum occasum, & brumam, quae fieri oportet. Cap. 35
Octauo interuallo inter brumam, & fauonium, quae fieri oporteat. Cap. 36
De lunaribus diebus. Cap. 37
De stercore, & sterquilinio. Cap. 38
Quatuor esse genera seminum, & quae quo tempore, & loco debeant seri. Cap. 39
Quae sint genera seminum, & quemadmodũ propagari debeant, & quibus, & quo loco debeant seri. Cap. 40
De temporibus transferendorum surculorum, & quae sint post sationem obseruanda. Cap. 41
De melica. Cap. 42
De cythiso. Cap. 43
Quot modij seruntur fabae, tritici, ordei, farris. Cap. 44
Sata quoto quaeq; die prodeant de terra. Cap. 45
Ex quibus folijs cognosci possint anni tempora. Cap. 46

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Quemadmodum sata sunt tuenda. Cap. 47
Quæ in spica sunt uocabula, & causæ eorum. Cap. 48
De fructibus maturis capiendis, & fœnisicio, & sicilitione pratorum. Cap. 49
De messe, & causa huius uocabuli, quare messis appellata, quare'ue appellatæ sint. Cap. 50
Aream qualem esse oporteat. Cap. 51
In semẽ quẽadmodũ spicas secerni oporteat, et de tritura. Cap. 52
De stipula. Cap. 53
De vindemia facienda. Cap. 54
De olea legenda. Cap. 55
De fœno condendo. Cap. 56
De tritico condendo. Cap. 57
De faba, & leguminibus, & uuis condendis. Cap. 58
De pomis condendis. Cap. 59
De olea condenda. Cap. 60
De murca condenda. Cap. 61
De promendis frugibus tuendi causa. Cap. 62
Quemadmodum frumentum sit promendum. Cap. 63
De amurca tuenda, ac promenda. Cap. 64
De uino promendo. Cap. 65
De olea promenda. Cap. 66
De nuce, & palmula. Cap. 67
De uuis, & malis, & sorbis pensilibus promendis. Cap. 68
De farre promendo aut ad cibarium, aut ad sationem, aut ad uendendum. Cap. 69

CAPITA LIBRI SECVNDI.

De origine, ac dignitate rei pecuariæ. Cap. 1
De pecudibus, arietibus, & agnis. Cap. 2
De capris, hircis, & hædis. Cap. 3
De Sue. Cap. 4
De bubus, & uacis. Cap. 5
De asinis. Cap. 6
De equis, & equabus. Cap. 7
De mulis, & hinnulis. Cap. 8
De canibus. Cap. 9
De pastoribus. Cap. 10
De lacte, caseo, lana. Cap. 11

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

CAPITA LIBRI TERTII.

De uillaticis pastionibus Cap. 1
Quæ dicatur uilla Cap. 2
Quæ in uilla, circum'ue eam ali, uel pasci possint Cap. 3
De auibus in genere Cap. 4
De turdis Cap. 5
De pauonibus :: Cap. 6
De columbis . Cap. 7
De turturibus Cap. 8
De gallinis Cap. 9
De anseribus :: Cap. 10
De anatibus Cap. 11
De leporibus Cap. 12
De apris Cap. 13
De cocleis :: Cap. 14
De gliribus Cap. 15
De apibus Cap. 16
De piscinis Cap. 17

FINIS.

L. IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA CAPITA LIBRI. I.

Præcepta, quæ sequantur, qui rusticari uelint Cap. 1
Qualiter dispositus fundus maxime probetur Cap. 2
Quæ præcipue respiciendo agro, ante quàm ematur, notanda sunt Cap. 3
De salubritate regionum Cap. 4
De aqua Cap. 5
De positione uillæ Cap. 6
De officijs patrisfamilias Cap. 7
De pecore, & pecorum magistris Cap. 8
Qualis corporaturæ mancipia, cuiq; operi contribuenda sunt Cap. 9

CAPITA

CAPITA SECVNDI LIBRI.

Terram nec senescere, nec fatigari, si stercoretur. Cap. 1
Quot sunt genera terreni. Cap. 2
Quæ cura adhibenda sit bubus ab opera disiunctis. Cap. 3
Quo anni tempore campi arandi sint, & quomodo. Cap. 4
Exilis terra quomodo stercoretur. Cap. 5
De generibus seminum. Cap. 6
De generibus leguminum. Cap. 7
Quod sit seminandi tempus. Cap. 8
Quot seminũ modios iugerũ postulet, et medicinæ seminũ. Cap. 9
Quod solum cuiq; legumini conueniat. Cap. 10
De genere pabulorũ, & de medica, uicia, farragine, auena, fœno græco, eruo, & cicera. Cap. 11
Quemadmodum, & quot operis unũquodq; frumẽtum, & legumen colatur. Cap. 12
Pro modo cuiusq; agri quot operæ designentur. Cap. 13
Quæ legumina aruis noceant, quæq; prosint. Cap. 14
De generibus stercoris. Cap. 15
Quibus temporibus agri stercorandi sunt. Cap. 16
Quemadmodum ex aruo prata fiant. Cap. 17
Quemadmodum facta prata colantur. Cap. 18
Quẽadmodũ sucisum fœnũ tractari, et cõdi debeat. Cap. 19
De area constituenda. Cap. 20
De messe facienda, & de tritura. Cap. 21
Quæ per ferias liceat agricolæ, et quæ nõ liceat facere. Cap. 22

CAPITA TERTII LIBRI.

Quod genus uitis conueniat cuiq; solo, & statui cœli. Cap. 1
Quæ uites suburbanis regionibus ad escã cõserẽdæ sunt. Cap. 2
Nihil magis rusticis conuenire, quàm uitem colere. Cap. 3
Quæ obseruare decet, qui uineas instituit. Cap. 4
Quali solo, & quomodo uitiarium faciundum sit. Cap. 5
Qualis et ex qbus partibus uitis malleolus legẽdus sit. Cap. 6
Quomodo fœcunditatem uitis explores. Cap. 7
Quæ spectãda sit q̃litas i eo solo, qđ uineis destinaueris. Cap. 8
Quomodo amineas feraces facias. Cap. 9
Ex qua uitis parte semina eligenda sunt. Cap. 10
Quæ spectãdæ qualitates i eo solo, qđ uineæ destinaueris. Cap. 11

Quæ Iulius Græcinus tradiderit de terra uineali. Cap. 12
Quomodo terra pastinetur Cap. 13
Quot modis uitis ponetur, aut ĩ prouincijs, aut ĩ Italia Cap. 14
Meliorem esse positionem pastinato solo q̃ nouali Cap. 15
Quæ mensura pastinandi soli abunde sit uineis Cap. 16
Quemadmodum, & quo tempore uitis serenda sit Cap. 17
Quæ obseruare debet qui uitem ponit Cap. 18
Quàm longus debet esse malleolus Cap. 19
Quo genera uitium ponenda sint Cap. 20
Vtrũ distinctis generibus uitium horti conserendi sint. Cap. 21

CAPITA QVARTI LIBRI.

Contra opinionem Attici, & Celsi non esse satis altos scrobes bipedaneos uineaticis seminibus Cap. 1
Non oportere uiui radicis duos palos uestire, sed singula semina singulis adminiculis esse contribuenda Cap. 2
Nouam consitionem uineæ, nisi magna, & assidua cultura adiuuetur, celeriter interire Cap. 3
Prosterni uitem in scrobem, & recuruatam, usq; ab imo solo rectam calamo applicari oportere Cap. 4
A consitione omnibus mensibus fodiendum, & curandum ne herbæ nascantur, & uiuiradices ad unã materiam redigendos. Cap. 5
De pampinatione malleolis, & uiuiradicibus facienda Cap. 6
Tẽpestiuã esse pãpinationẽ, q̃ digito palmites deijciũtur. Cap. 7
Per autumnum ablaqueandam esse uineam Cap. 8
Quemadmodum ablaqueata uinea putetur Cap. 9
Quod sit optimum tempus putandi Cap. 10
Quomodo malleolus resecandus sit Cap. 11
Quemadmodum pedanda sit uinea, & de canterio Cap. 12
Quomodo uitis alliganda sit Cap. 13
Malleolis iugum imponendum, & quàm alte canterius alleuandus sit. Cap. 14
Quemadmodũ nouella uinea frequentanda est, & propagines faciendæ sint Cap. 15
Quo tempore uiuiradix transferenda sit Cap. 16
Quomodo iugum faciendum sit. Cap. 17
Quomodo in hortulos uineæ diuidendæ sint Cap. 18
De positione iugi, & quatenus à terra leuandum. Cap. 19

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De cura, & modo alligandarum uitium Cap. 20
Nouella uinea quomodo putanda sit Cap. 21
Quemadmodum ueteraneæ uineæ restituantur Cap. 22
Quemadmodum eædem putentur. Cap. 23
Quæ bonus uinitor i cõstituta iã uinea uitare, aut seq̃ d̃beat. Ca. 24
De figura falcis uineaticæ Cap. 25
De cura adminiculandæ, iugandæq; uineæ. Cap. 26
Quæ bonus uinitor i cõstituta iã uinea uitare, aut seq̃ d̃beat. Ca. 27
Quomodo pãpinari, et quot fossuris uinea excoli debeat. Cap. 28
De inserendis uitibus, & insitione tuenda Cap. 29
De ratione pedaminum, uiminum, & de salicto Cap. 30
De genista. Cap. 31
De arundinetis. Cap. 32
De Castaneis, & castanetis. Cap. 33

CAPITA QVINTI LIBRI.

Queadmodũ datas formas agrorum metiri debeas. Cap. 1
De uarijs agrorum formis, & eorum dimensionibus Cap. 2
Inter uites pangendas quot pedes relinquendi sint Cap. 3
De cultura prouincialium uinearum Cap. 4
De ulmarijs faciendis Cap. 5
De arbusto gallico. Cap. 6
De generibus olearum Cap. 7
De seminarijs oliuarum faciendis Cap. 8
De arboribus pomiferis Cap. 9
De insitione arborum Cap. 10
De cythiso. Cap. 11

CAPITA SEXTI LIBRI.

De bubus parandis, atq; emendis, earumq; forma Cap. 1
De bubus domandis. Cap. 2
De boum cura, & cibarijs Cap. 3
De uitijs boum, & medicinis Cap. 4
Quæ sint quibus pestilentia ingruit gregi, & quæ remedia adhibenda. Cap. 5
Quod remedium adhibetur boui cruditate laboranti Cap. 6
Quo remedio sedatur dolor uẽtris, et intestinorũ pecoris Cap. 7
De uitiosis incrementis linguæ Cap. 8
De febre boum. Cap. 8

De tussi boum. Cap. 9
Suppurationis remedia. Cap. 10
Claudicanti boui quod remedium adhibeatur. Cap. 11
Ad scabiem remedia, & ad morsum rabiosi canis, uel lupi, nec non & ad coriaginem. Cap. 12
Ad exulcerationem pulmonis, & palati tumorem. Cap. 13
Ad talum, seu ungulam læsam remedia. Cap. 14
Ad conuulsos armos, & cornua præfracta. Cap. 15
Ad ictus serpentis, & noxiorum animalium. Cap. 16
Remedia ad haustam hirudinem. Cap. 17
De machina facienda, qua clausa iumenta curentur. Cap. 18
De tauri forma. Cap. 19
De forma uaccæ. Cap. 20
Quotannis delectus faciendus. Cap. 21
De conseptis, & stabulis faciendis. Cap. 22
Quæ ætas idonea ad admissuram. Cap. 23
Remedia ad lumbricos uitulorum. Cap. 24
De castrandis uitulis. Cap. 25
De equis. Cap. 26
De ætate admissarij, & quis pullus generetur. Cap. 27
De indole, & forma equi. Cap. 28
De cura, & medicina equorum. Cap. 29
Ad tussim. Cap. 30
Ad intertriginem, & scabiem. Cap. 31
Ad muscas, & oculorum dolores. Cap. 32
Ad fastidia ciborum, & labem pestiferam remedia. Cap. 33
De equarum rabie. Cap. 34
De mulis. Cap. 35
Ad temperandā sæuitiā admissarij in libidinē furētis. Cap. 36
De medicinis eorum. Cap. 37

CAPITA SEPTIMI LIBRI.

De asello. Cap. 1
De ouibus emendis, tuendisq;. Cap. 2
De arietibus eligendis. Cap. 3
De ouibus tectis. Cap. 4
Medicinæ pecoris ouilli. Cap. 5
De caprino pecore. Cap. 6
De medicina caprarum. Cap. 7
Casei faciendi ratio. Cap. 8

De suibus, & eorum medicinis. Cap. 9
De medicina suum. Cap. 10
De castratione suum. Cap. 11
De canibus. Cap. 12
De morbis, & medicinis canum. Cap. 13

CAPITA OCTAVI LIBRI.

De uillaticis pastionibus. Cap. 1
De gallinarũ gñibus, gallis cohortalibus parãdis, et nutriẽdis Ca. 2
De gallinarijs constituendis. Cap. 3
De cibarijs gallinarum. Cap. 4
De seruandis, & supponendis ouis. Cap. 5
De ouis. Cap. 6
De gallinis farciendis. Cap. 7
De palũbis, & colũbis farciẽdis, et coũbarijs constituendis. Cap. 8
De alendis turturibus. Cap. 9
De turdis educandis. Cap. 10
De pauonibus educandis. Cap. 11
De numidicarũ, et rusticarũ gallinarũ educatione. Cap. 12
De auibus, quas Græci ἀμφίβια, & latini duplicis uitæ appellant. Cap. 13
De anseribus educandis, & anserario constituendo. Cap. 14
De anatibus, querquedulis, & similibus. Cap. 15
De piscinis, & piscibus alendis. Cap. 16
De positione piscinæ. Cap. 17

CAPITA NONI LIBRI.

De uiuarijs faciẽdis, & includendis pecudibus feris. Cap. 1
De apibus. Cap. 2
Quot genera sint apum, & quod ex ijs optimum. Cap. 3
Quales pastiones, & qui situs pastionũ apiũ esse debeat. Cap. 4
De sedibus apum eligendis. Cap. 5
De uasis alueorum probandis. Cap. 6
Quemadmodum aluei collocandi sint. Cap. 7
De comparandis apibus, & quemadmodum syluestria examina capiantur. Cap. 8
Quemadmodum uernacula examina obseruantur, & in aluos condantur. Cap. 9

Quæ sit forma regis apum. Cap. 10
Quomodo apum paucitas emendetur. Cap. 11
De condendo examine, & eius fuga inhibenda. Cap. 12
Remedia apum laborantium morbo. Cap. 13
Quid quoq; tempore faciant apes, & quid earum curator facere debet. Cap. 14
De melle conficiendo, & qn̄ castrari debent alui. Cap. 15
De cera facienda. Cap. 16

LIBER DECIMVS CARMINA CONTINET DE CVLTV HORTORVM.

CAPITA VNDECIMI LIBRI.

Quæ intra uillam agi debeant ab homine officio uillicationis præposito. Cap. 1
Quid quoq; mēse faciendū sit, tpibus accōmodādo opera. Cap. 2
Prosa de cultu hortorum, & herbis hortensibus Cap. 3

CAPITA DVODECIMI LIBRI.

Cura rei domesticæ, et præcepta, quæ uillica exeq debeat. Cap. 1
Quēadmodū tractare debeat penora, siue cellaria. Cap. 2
Distributio instrumenti, & supellectilis. Cap. 3
Quæ & qualia uasa parare debeat penoribus, & salgamis condiendis. Cap. 4
Quemadmodum ex uino uapido acetum fiat. Cap. 5
Quomodo muria dura fiat. Cap. 6
Quæ per quatuor anni tēpora herbæ, & quo condiātur. Cap. 7
Oxygala quomodo fiat. Cap. 8
Conditura lactucæ. Cap. 9
Cæpæ, pyrorū, et malorū, cæterorūq; pomorū cōpositio. Cap. 10
De mella facienda, qua in conditurus utuntur. Cap. 11
De aqua mulsa facienda. Cap. 12
De caseo in usus domesticos seruando, & de quibusdam herbis condiendis. Cap. 13
De malis, & pyris in sole siccandis. Cap. 14
De ficis aridis. Cap. 15
De uuis passis faciendis, & sorbis seruandis. Cap. 16

De aceto ficulneo faciendo. Cap. 17
Quæ præparanda sint uindemiæ. Cap. 18
De pluribus generibus conditurarum, quibus uinum confirmatur. Cap. 19
De sapa, & defruto coquendis. Cap. 20
De defruto, quod adijcitur in uinum ad uetustatem. Cap. 21
Picis liquidæ alterum medicamen, quo mustum condias. Cap. 22
De pice, qua utuntur Allobroges ad conditurã uini picati. Cap. 23
De pice nemeturica ad conditura. Cap. 24
De aqua salsa, uel muria ad uina condienda. Cap. 25
Remedia acescentis uini. Cap. 26
De uino dulci faciendo. Cap. 27
De alijs salubribus conditurarum generibus. Cap. 28
Quẽadmodũ mustum semp̃ dulce tanq̃ recens p̃maneat. Cap. 29
Optima uini curatio, & remedia languentis uini. Cap. 30
Siquod animal in mustũ ceciderit, & interierit, remedia. Cap. 31
Vinum ex marrubio. Cap. 32
Vinum scylliten. Cap. 33
De aceto scyllitico. Cap. 34
Vinum absynthiten, hyssopiten, abrotoniten, & reliquarum notarum quomodo fiat. Cap. 35
De musto tortiuo. Cap. 36
Vinum simile græco facere. Cap. 37
Vinum myrtiten quomodo facias. Cap. 38
Passum quemadmodum fiat. Cap. 39
Lora optima quomodo fiat. Cap. 40
Mustum lixiuum quomodo fiat. Cap. 41
De caseo condendo. Cap. 42
Vuæ ollares quemadmodũ componantur, & seruentur. Cap. 43
Mala granata quemadmodum seruentur. Cap. 44
Mala orbiculata, sextiana, melimela, et alia genera quomodo seruentur. Cap. 45
De conditura inulæ. Cap. 46
Sampsa quomodo fiat. Cap. 47
Nigræ oliuæ conditura. Cap. 48
Sirapa quomodo fiat. Cap. 49
Oleum quemadmodum fiat. Cap. 50
De oleo gleucino. Cap. 51
Oleum ad unguenta qumadmodum facias. Cap. 52
De salsura suillæ carnis. Cap. 53

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Rapa, & napos quemadmodum condias. Cap. 54
Sinapim quemadmodum facias. Cap. 55
Oleris atri, & siseris radicem quemadmodum condias. Cap. 56
Moretum, oxyporum, uel, ut alij, oxygarum quemadmodum componas. Cap. 57

CAPITA LIBRI DE ARBORIBVS.

De uitiario faciendo. Cap. 1
Qualia semina, & quando legas. Cap. 2
Quemadmodum semina eligas, & de habitu terræ. Cap. 3
De generibus uinearum. Cap. 4
Quemadmodum uites coli debeant. Cap. 5
De resecanda uinea uetere, & propaganda. Cap. 6
De propagatione. Cap. 7
De insitionibus fructuosis, quæ uites fœcundas faciunt. Cap. 8
Vt una complura genera acinorum habeat. Cap. 9
Vindemiam quomodo putes. Cap. 10
De pampinatione. Cap. 11
De fossura. Cap. 12
Ne rubigo uineam uexet. Cap. 13
Ne formica uitem ascendat. Cap. 14
Ne sorices, aut uolucra uitem lædant. Cap. 15
De arbustis. Cap. 16
De oliuetis. Cap. 17
De pomario constituendo. Cap. 18
De scrobibus faciendis. Cap. 19
Quomodo semina legas. Cap. 20
Quando ficus serenda sit. Cap. 21
De nuce serenda. Cap. 22
De malo punica serenda. Cap. 23
De pyro. Cap. 24
De malis serendis. Cap. 25
De insitione arborum. Cap. 26
Quod omnium generum surculi omnibus arboribus inseri possint. Cap. 27
De cythiso. Cap. 28
De salice, & genesta, & arundine. Cap. 29
De uiola, & rosa. Cap. 30

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

TITVLI LIBRI PRIMI.

De præceptis rei rusticæ Tit. I.
De quatuor rebus, q̃bus agricultura consistit. T. II.
De aeris probatione. T. III.
De aqua probanda. T. IIII.
De qualitate terrarũ. T. V.
De industria, & necessarijs ad rura sententijs. T. VI.
De agri electione, & situ. T. VII.
De ædificio. T VIII.
De hybernis, & æstiuis mãsionibus, et pauimentis. T. IX.
De calce, & arena. T. X.
De latericijs parietibus. T. XI.
De lumine, & altitudine. T. XII.
De cameris cannicijs. T. XIII.
De opere albario. T. XIIII
De tectorijs. T. XV.
De uitanda ualle, quæ propter aquas diligi solet. T. XVI.
De cisternis, & maltha frigidaria. T. XVII.
De cælla uinaria. T. XVIII
De horreo. T. XIX.
De olei factorio. T. XX.
De stabulis equorum, & boum. T. XXI.
De corte T. XXII.
De auiarijs. T. XXIII.
De columbarijs. T. XXIIII.
De turturario. T. XXV.
De turdis. T. XXVI.
De gallinis. T. XXVII.
De pauonibus. T. XXVIII
De phasianis. T. XXIX.
De anseribus. T. XXX.
De piscinis. T. XXXI.
De fœnili paleario, & lignario. T. XXXII.
De sterquilinio. T. XXXIII
De locis horti, & pomarij, & sepibus, & serendi tempore. T. XXXIIII
De remedijs horti, uel agri. T. XXXV.
De area. T. XXXVI.
De apiũ castris. T. XXXVII
De uasculis apium formandis. T. XXXVIII
De apibus emendis. T. XXXIX.
De balneis. T. XL.
De malthis, calidaria, & frigidaria. T. XLI.
De pistrino. T. XLII.
De instrumentis agrestium. T. XLIII.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

TITVLI MENSIS IANVARII.

De ablaqueandis uitibus. T.I.
De pratis abstinendis in locis macris. T.II.
De proscindẽdis agris, et iungẽdis bobus, uel arãdi disciplina. T.III.
De ordeo gallatico serendo. T.IIII.
De cicercula serenda cum disciplina sua. T.V.
De uicia serenda non ad pabulum secanda, sed ad semina redigenda cum disciplina sua. T.VI.
De fœno græco serẽdo legẽdi seminis causa cũ disciplina sua. T.VII.
De eruo serendo. T.VIII.
De sarriendis frumentis, & leguminibus cum disciplinis suis. T.IX.
De pastinandi generibus, & scrobibus uitium T.X.
De tabulis uinearum. T.XI.
De mensura pastini Italica. T.XII.
De solo, & cœlo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quæ illuc pertinet, disciplina. T.XIII.
De hortis, in eodem de lactuca serẽda cum disciplina sua, item nasturtio, similiter & eruca, item caulibus, allio, & ulpico. T.XIIII.
De pomis, in eo de sorbo, de amygdalo. T.XV.
De nuce iuglande cum disciplinis suis, de alijs pomis, quorum discipli na suis mensibus continetur. T.XVI.
De signandis animalibus, & lardi, & pernarum confectione, & echini, & rapis. T.XVII.
De oleo myrtino. T. XVIII.
De uino myrtite. T.XIX.
De oleo laurino. T.XX.
De lentiscino oleo. T.XXI.
De gallinarum partu. T.XXII.
De cædenda materie. T.XXIII.
De horis. T.XXIIII.

TITVLI MENSIS FEBRVARII.

De pratis seruandis, & lætamine saturandis. T. I.
De proscindendis collibus. T.II.
De satione trimestri T.III.
De serenda lenticula cũ disciplina sua, item de cicercula. T.IIII.
De serendo cannabo. T.V.
De agris medicæ parandis. T.VI.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De eruo ferendo. T.VII.
De curãdis uitibus, et arboribus, et ordeo gallatico ferẽdo. T.VIII.
De ponendis uineis pastino, uel scrobibus, aut sulcis, & omni, quae illuc pertinet, disciplina. T.IX.
De arbustiuis uitibus, & plantis arborum uitiferarum. T.X.
De uineis prouincialibus. T.XI.
De putandis uineis communibus altis, uel humilibus. T.XII.
De putatione arbusti. T.XIII.
De prouincialibus uineis putandis. T.XIIII.
De nouellae uitis putatione. T.XV.
De propaginibus. T.XVI.
De insitionibus. T.XVII.
De instituendis oliuetis. T.XVIII.
De pomiferis, & spatijs earũ generale praeceptum. T.XIX.
De fodiendis, palandis, & ligandis uineis, uel laetandis arboribus, & plantis circumfodiendis. T.XX.
De rosis, lilijs, croco, uiolis conserendis. T.XXI.
De lini semine serendo. T.XXII.
De cannetis, & asparagis, & plantis salicum, & genestae, & seminarijs myrti, & lauri. T.XXIII.
De hortis, in eo de sepibus, de lactuca, carduo, nasturtio, coriandro, papauere, allio, ulpico, de satureia cum disciplina sua item de cepullis similiter, de aneto, sinapi, de caulibus cum disciplina sua, de asparagis, de malua, menta, foeniculo, pastinaca, cunela, caerefolio, beta, porro cum disciplina sua, inula, & colocasijs, cimino, & aniso. T.XXIIII.
De pomis, & primo de pyro, de malo cydoneo, siliqua, moro, auellana, mixta cum disciplinis suis. T.XXV.
De educatione porcorum. T.XXVI.
De uino myrtite aliter. T.XXVII.
De uite thyriaca. T.XXVIII.
De uua sine granis. T.XXIX.
De uite nimis lachrymosa. T.XXX.
De myrtitis alia confectio secundum Graecos. T.XXXI.
Vt propomata sponte nascantur. T.XXXII.
Vt uitis botriones uarios ferat. T.XXXIII.
De horis. T.XXXIIII.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

TITVLI MENSIS MARTII.

De putandis uineis, & inserendis, & pãgendis uitibus. T.I.
De pratis purgãdis ĩ locis frigidis, et proscindẽdis agris. T.II.
De panico, & milio serendo cum disciplina. T.III.
De cicere serendo cum ordine suo. T.IIII.
De cannabo. T.V.
De cicera. T.VI.
De nouellis puluerandis, & fodiendis, uitibus palandis, ac ligandis, et ueteranis uineis restituendis, & ægris, & læsis. T.VII.
De oleis amurca saginandis, et cætera earum cura, item de seminarijs, & rosarijs faciẽdis, uel colendis, et sarriẽdis frumẽtis T.VIII.
De hortis, in eo de carduis cum disciplina, de ulpico, allio, & cepulla, cunela, aneto, sinapi, caulibus, maluis, armoracea, origano, lactuca, beta, porro, cappari, colocasiis, satureia, nasturtio, intybis, raphanis, de melonibus, & cucumere cum disciplina sua, item de asparagis, & spongijs eorũ, similiter & ruta, et coriandro cũ disciplina sua, et cucurbita similiter, et blito, itẽ de aniso, et cimino. T.IX.
De pomis, in eo de malo punico cum disciplina, & uini sui confectione, de citreo similiter, de mespilo, & de fico cũ disciplinis suis, & alijs pomis, quorum disciplina suis mensibus continetur. T.X.
De comparandis bobus, & tauris, ac uacis. T.XI.
De domandis bobus. T.XII.
De equis, equabus, & pullis, & ætate eorum. T.XIII.
De mulino genere, & asinis. T.XIIII.
De apibus. T.XV.
De horis. T.XVI.

TITVLI MENSIS APRILIS.

De medica serenda, & disciplina eius. T.I.
De inserenda olea, uel oleastro, de uineis, & seminarijs fodiendis, & inserendis uitibus, & agris humidis, & pinguibus proscindendis. T.II.
De hortis, in eo de caulibus, item de apio, de atriplice, de ocymo cum disciplinis suis, item de melone, cucumere, porro, cappari, serpyllo, colocasia, lactucis, beta, cepullis, coriandro, intybis, cucurbitis, ac menta. T.III.
De zizipha cum disciplina sua, & de alijs pomis, quorum suis mensibus disciplina descripta est. T.IIII.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De oleo uiolaceo, & uino. T.V.
De armẽtis, ĩ eo de uitulis nutriẽdis, de tõsuris, et signaturis. T.VI.
De apibus, in eo de uestigãdis apibus, et purgãdis aluearijs. T.VII.
De horis. T.VIII.

TITVLI MENSIS MAII.

De panico, et milio, de florẽtibus satis, de recidẽdo fœno. T.I.
De nouellæ sarmẽtis relinquẽdis, et pãpinandis uitibus. T.II.
De proscindendis, & aperiendis nouis agris. T.III.
De occandis uitibus arboribusq;, & rude cædenda, fodiendis seminarijs, putandis oleis, ac lupino uertendo. T.IIII.
De hortis, in eo de spatijs, de apio, coriãdro, melone, cucurbita, carduo, radice, ruta. T.V.
De pomis, de flore mali punici, persico emplastrando, citro inserendo, & ficu plantanda, uel inserenda, de zizipha, & palma plantandis. T.VI.
De armentis, in eo de castrandis bobus. T.VII.
De tonsuris ouium. T.VIII.
De caseo faciendo. T.IX.
De apibus. T.X.
De pauimentis, & solarijs. T.XI.
De lateribus faciendis. T.XII.
De rosato. T.XIII.
De oleo liliaceo. T.XIIII.
De oleo roseo. T.XV.
De rodomelli. T.XVI.
De rosis uiridibus seruandis. T.XVII.
De horis. T.XVIII.

TITVLI MENSIS IVNII.

De area paranda. T.I.
De messibus. T.II.
De agris proscindendis, de uineis occandis, fodiendis, uicia, fœno græco, lenticula, faba, lupino colligendis. T.III.
De hortis, in eo de brassica, apio, betis, radicibus, lactucis, coriandro. T.IIII.
De pomis, in eo de flore punici, de pyro, de malo, zizipho, de fico, de emplastratione. T.V.

De armentis, in eo de castratura, de caseo, de tonsuris. T.VI.
De apibus, in eo de legendo, & conficiendo melle, uel cera, de seruandis examinibus, & signis eorum, & regibus, de inopia examinum supplenda. T.VII.
De pauimentis, & latere. T.VIII.
Qualiter fructuum uenturorũ experimẽta sumãtur. T.IX.
De oleo chamæmilleo. T.X.
De œnante. T.XI.
De alica. T.XII.
De horis. T.XIII.

TITVLI MENSIS IVLII.

De iterandis agris, de messe triticea, de extirpandis uepribus, & filectis, de arboribus operiendis, puluerandis nouellis. T.I.
De hortis, in eo de cepullis, radicibus, atriplice, ocymo, malua, beta, lactuca, porro, item napis, & rapis cum disciplina sua. T.II.
De pomis, in eo de emplastratione, de pyro, malo, citreo, ficu, palma. T.III.
De armentis, & gregibus, in eo de admittendis tauris, & arietibus. T.IIII.
De extirpando gramine. T.V.
De uino scyllite. T.VI.
De hydromelli. T.VII.
De aceto scyllitico. T.VIII.
De sinapi. T.IX.
De horis. T.X.

TITVLI MENSIS AVGVSTI.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis. T.I.
De exili, & misera uinea reficienda. T.II.
De pampinandis, & obumbrandis uitibus, & extirpandis caretis, atq; filicetis. T.III.
De urendis pascuis. T.IIII.
De hortis, in eo de rapa, & napo, de radice cum disciplina sua, de pastinaca. T.V.
De pomis. T.VI.
De apibus. T.VII.

De aqua inuenienda. T.VIII.
De puteis. T.IX.
De aqua probanda. T.X.
De aquæ ductibus. T.XI.
De mensuris, & ponderibus fistularum. T.XII.
De omphacomelli. T.XIII.
De horis. T.XIIII.

TITVLI MENSIS SEPTEMBRIS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis exilibus, de stercorando. T.I.
De serendo tritico, & adoreo in locis frigidis, & opacis. T.II.
De remedio salsi humoris, de seminum mensuris, & diuersis remediјs ad sationem pertinentibus. T.III.
De serendo ordeo canterino. T.IIII.
De lupino serendo. T.V.
De piso serendo. T.VI.
De sisamo serendo, & proscindendis agris ad medicã. T.VII.
De uicia, fœno græco, & farragine serendis. T.VIII.
De lupino serẽdo, q natus euertatur, ut loca fœcũdet exilia. T.IX.
De pratis nouellis formandis, uel ueteribus excolendis. T.X.
De uindemia celebranda. T.XI.
De panico, & milio metendis, & faselo ad escam serendo, & apparandis aucupijs. T.XII.
De hortis, in eodem de papauere, brassica, thymo, origano, cappari cũ disciplinis suis. item gith, nasturtio, anetho, radicibus, pastinacis, cærefolio, lactuca, betis, coriandris, rapis, & napis. T.XIII.
De pomis, in eo de tubere. T.XIIII.
De pauimentis solariorum, & lateribus. T.XV.
De diamoro. T.XVI.
De seruandis uuis. T.XVII.
De uite, cuius fructus humore putrescit. T.XVIII.
De horis. T.XIX.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

TITVLI MENSIS OCTOBRIS.

De adoreo, & tritico, & ordeo canterino, & eruo, & lupino, & piso, & sisamo, & faselo serendis. T.I.
De lini semine serendo. T.II.
De notãda uitiũ fertilitate, qua prouidebimus pactioni. T.III.
De ponendis uineis, uel propagandis, reparandis, putandis, & arbustis. T.IIII.
De ablaqueanda nouella. T.V.
De utilitate propagandæ nunc uineæ. T.VI.
De inserendis arboribus, uel uitibus. T.VII.
De oliuetis instituendis, & colendis, lætandis, uel remedijs eorum, uel fossis, riuisq; purgandis. T.VIII.
Remedium, si uua compluta est. T.IX.
De oleo uiridi faciendo, & laurino. T.X.
De hortis, in eo de intybis, de carduis, de sinapi malua cum disciplinis. item de anetho, cæpulla, menta, pastinaca, thymo, origano, cappari, beta, armoracea, porro transferendo, & ocymo. T.XI.
De pomis, in eo de palma, pistaceis, cerasis, & alijs pomis, quorũ per mẽses suos disciplina digesta est, itẽ de cõdiẽdis pomis. T.XII.
De apibus. T.XIII.
Quæ Græci, uel alij super uina condienda, curandaq; dixerunt. T.XIIII.
De rosato sine rosa. T.XV.
De uinis pomorum. T.XVI.
De œnomelli. T.XVII.
De defruto, caræno, sapa. T.XVIII.
De passo. T.XIX.
De cydonite. T.XX.
De fermento musteorum seruando. T.XXI.
De uua passa. T.XXII.
De horis. T.XXIII.

TITVLI MENSIS NOVEMBRIS.

De satione tritici, farris, ordei, fabæ cum disciplina sua, de lenticula mature serenda, de lini semine. T.I.
De pratis nouis instituendis, ponendis uitibus, & propagandis, & circum fodiendis nouellis, ac recidendis mergis. T.II.
De uinea ueteri in iugo, uel pergula reparanda. T.III.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De putandis uitibus, & arboribus locis tepidis, & oliuetis, & faciendo oleo. T.IIII.
De oliuetis ponendis, & curandis ægris arboribus, corbibus, palis, ridicis faciendis, oleo laurino faciendo. T.V.
De hortis, in eo de allio ulpico cum disciplinis, de cepullis, & plantis carduorum, de armoracea, & cunela. T.VI.
De pomis, in eo de persico, de pinu, de prunis, de castaneis cum omni disciplina, & pomis aliorum mensium. T.VII.
De apibus, in eo de mundãdis, ac muniendis castris earũ. T.VIII.
Remedium uitibus, quæ sine fruge luxuriant. T.IX.
Remedium sterili uiti. T.X.
De rosario ex paucis uirgulis instituendo. T.XI.
De uua, quæ usq; ad uer reseruetur in uite. T.XII.
De gregibus ouilli generis, et caprini, et pascendi ordine. T.XIII.
De glandibus legendis. T.XIIII
De materie cædenda. T.XV.
De transferendis arboribus maioris ætatis. T.XVI.
De oleo faciendo secundum Græcos, & emendando. T.XVII.
Oleum liburnico simile. T.XVIII.
Vt oleum sordidum purges. T.XIX.
De oleo odoris horrendi. T.XX.
De oleo rancido curando, & emendando. T.XXI.
De condiendis oliuis. T.XXII.
De horis. T.XXIII.

TITVLI MENSIS DECEMBRIS.

De serendis frumentis, & faba, & lini semine. T.I.
De fodiendis pastinis, & cædenda materie, palis, & ridicis, & oleo laurino, ac myrtino. T.II.
De hortis, in eo de lactuca, allio, ulpico, cepulla, sinapi, & cunela. T.III.
De pomis, ĩ eo de hypomelidibus, et aliorũ mensiũ pomis. T.IIII.
De rapis condiendis. T.V.
De echinis, & pernis, & lardo saliendis, & auium laqueis disponendis. T.VI.
De hortis. T.VII.

Adnotata paucula quædam errata quæ uel sensum peruertebant, uel lectorem morari poterant.

demitto, pro demito. 2.b
lata cuppa, pro q̃ lata cuppa 6.a
fugito, pro figito 6.a
uua, pro una 9.a
deimplicis, pro dein plicis. 12.a
habebit, pro habeat 18.a
turunda, pro turundam. 21.a
ut non solum, pro non solum & superflua est. 22.b
ut te, ut abundat. 22.b
uitas, pro uitis. 26.b
inuectos, pro inuectus 30.a
inuectos, pro auectus. 30.a
oppetere, pro oportere. 33.a
Nam refert, pro nam ut refert. 35.b
sata, pro sato. 36.a
Byrachiũ, pro Dyrrachiũ. 37.a
cuius utilitatem quod ignorant pleriq;: licet uidere è torculis olearijs fluere in agros, ac non solum denigrare terram sed multitudine facere sterilem. ita lege. 39.a
tubulis, pro tabulis 39.b
promitto, pro promito. 40.a
M. Tullij pro M. Terentij 41.a
proponebant, pro præponebant. 41.a
rei, pro re. 41.b
Oeta, pro Aeeta. 42.a
ducuntur, pro dicuntur.
quoniã puri, pro q iã puri. 43.a
proinde, pro perinde. 43.b
aduerso sole, pro auerso 44.b
alieno, pro alienos. 47.a
amissurã, pro admissuram. 05.a
ut equis, pro ut equus 51.b
in agris, pro in agros. 54.b
in hoc, pro hũc ad te mitto.
inter, amnatium, pro Interamnatium. 55.a
tua iste, pro tua ista. 55.b
hos, pro os. 59.a
encudunt, pro excludunt. 60.a
farturæ a sura. Alij. à fartura assanda 60.a
subuolant, aliter subcollãt. 64.a
Sed si transituræ sunt apes: pro Sed & aluus, in quam transituræ sunt apes, apiastro perfricanda. 65.a
præposui pro præposuit. 68.b
si, pro sit. 73.a
æstiuum, pro æstuum. 73.a
mollem, pro molem 74.a
madescit, pro madefacit. 81.b
effecta, pro effoeta. 82.a
fieri, pro seri 86.a
Græcij, pro Græcini 96.b
mollibus, pro molibus 103.a
productam, pro productũ 104.b
quoddam, pro quodam 106.a
onerarij, pro onerari 111.b
sine, pro sint. 113.b
non quidẽ, pro non quid. 118.a
onera uitis, pro onerat rustici. 119.b
uti, pro uiti 129.b
liquorum, pro liquorem. 131.a
deliberatam, pro delibratam.
Solus, pro Solis. 134.a
facescat, pro fracescat aut flaccescat. 135.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

dispensari, pro dispensati. 139.b
Saluiatur, aliter, saliuatur. 144.b
mollius, pro melius. 147.a
mullus, pro mulus. 148.b
colo, pro collo. 149.b
calidissimus, pro callidissimus. 151.a
ferrum, pro ferum. 158.a
os, pro hos. 165.a
dies, pro des. 166.b
scaurum, pro scarum & mox. scaurus, pro scarus. 169.a
fluxuosos, pro flexuosos. 170.a
uitem, pro uitam. 172.a
earumq; alias, pro eorumq; alia: ubi ter positū est alias, pro alia, & mox nonnullas pro non nulla. 172.b
q̃ apes quibus, pro q̃ quibus uapes. nō ē, pro nō esse. 175.a
Post, pro potest. 177.a
habene, pro habent. 179.a
conijcitur, pro conijciuntur. 181.a
diligētias, pro diligentius 181.a
parpatitur, pro perpetitur. Delmutibus, pro palmitibus. 181.b
æque, pro æqua. 182.a
& summi frequentia, pro summoq; frequentia 182.b
Tu, pro tunc. 183.a
differere, pro differe 183.b
Acrisionos, pro Acrisionæos. 184.a
aluos, pro aluus. 184.b

conuenientes, pro conniuentes. Mænalium, pro Mænalidum. pyrous, pro pyrois. 185.
Serpiculū, pro scirpiculū 185.b
uenere, pro uentre. 186.b
maias, pro maijs 192.a
debeant, pro debeat, matura pro mature. 194.b
materies, pro maceria. 197.a
coerceat, pro coerceas. aqua pro aquam. 199.a
alterutrū, pro alterum. intus qui, pro quæ tectis. custodienda, pro custodiendi 202.a
Cellaris, pro cellarijs. diligentius, pro diligentiam. 204.a
sufficienda, pro suffiēda. 208.b
Gremia, pro crema. 209.a
potatum, pro potandum. 220b
separare, pro separet. 221.b
canis, pro cuiuis 223.a
interrimos, pro integerrimos. 226.a
uidemiam, pro post uindemiam 227.a
imitatur, pro imitemur. 232.a
pristina, pro pistrina. 243.a
utilitate, pro uilitate. 256.a
trina, pro trima. 262.b
uno, pro uino. 266.b
confracta, pro confracti. 270.a
fides, pro sedes. 273.a
redices, pro recides. 273.b
uescitur, pro nescitur. 281.a
regno, pro regio. 286.b

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

M. CATO DE RE RVSTICA.

STINTERDVM præstare populo, mercaturis rem quærere, ni tã periculosum siet, et item fœnerari, si tam honestum siet. Maiores enim nostri sic habuere, et ita in legibus posuere, furem dupli condemnari, fœneratorẽ quadrupli. Quanto peiorem ciuem existimarint fœneratorem, quàm furem, hinc licet existimari. Et uirum bonum cum laudabant, ita laudabant. Bonum agricolam, bonumq́; colonum. Amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. Mercatorem autem strenuum, studiosumq́; rei quærendæ existimo, uerum (ut supra dixi) periculosum, & calamitosum. At ex agricolis et uiri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur, maximeq́; pius quæstus, stabilissimusq́; consequtur, minimeq́; inuidiosus. Minimeq́; male cogitantes sunt, q in eo studio occupati sunt. Nunc (ut ad rem redeam) quod promisi institutum primum hoc erit. I.

PRAEDIVM Cum comparare cogitabis, sic in animo habeto, uti ne cupide emas, ne'ue opera tua parcas uisere, & ne satis habeas semel circumire. Quoties ibis, toties magis placebit, quod bonũ erit. Vicini quo pacto niteant, id animaduertito. In bona regione bene nitere oportebit, & uti eò cum introeas, circunspicias. uti inde exiri possit, uti bonum cœlum habeat, ne calamitosum siet. solum bonum sua uirtute ualeat. Si poteris sub radice montis siet, in meridiem spectet, loco salubri, operariorum copia siet, boumq́;, ibiq́; aquarium, & oppidum ualidum propè siet, aut mare, aut amnis, quà naues ambulãt, aut uia bona, celebrisq́;. Siet autem & in ijs agris, qui non sæpe dominos mutant, qui in his agris prædia uendiderint, quos pigeat uendidisse, uti bene ædificatum siet. Caueto ne alienam disciplinam temere contemnas. De domino bono colono, bonoq́; ædificatore melius emetur. Ad uillam cum uenies, uideto uasa, torcula, & dolia multa ne sient. ubi non erunt, scito pro ratione fructuum esse. Instrumenti magni ne siet, bono loco siet. Videto quamminimi instrumenti sumptuosus ager ne siet. Scito idem agrum quod hominem, quamuis quæstuosus siet, si sumptuosus erit, relinqui non multum. Prædium quod primum siet, si me rogabis, sic dicam. De omnibus agris, optimoq́; loco si emeris iugera agri centum, uinea est prima, si uino multo siet. Secundo loco hortus irriguus, tertio salictum, quarto oletum, quinto pratum, sexto campus frumentarius, septimo sylua cædua, octauo arbustum, nono glandaria sylua. II.

PATER familias ubi ad uillam uenit, ubi larem familiarem salu
tauit, fundum eodem die, si potest, circumeat, si nō eodem die, at po-
stridie, ubi cognouit quomodo fundus cultus siet, operaq́; quæ facta,
infectaq́; sient, postridie eius diei uillicum uocet, roget, quid operis
siet factum, satis'ne tempori opera sient confecta, quæ durare pos-
sint, quid restet, aut quæ reliqua sient conficienda, & quid factum
uini, frumenti, aliarumq́; rerum omnium ubi ea cognouit, rationem
inire oportet operarium dierum. Si ei opus nō apparet, dicit uillicus
sedulo se fecisse, seruos non ualuisse, tempestates malas fuisse, seruos au
fugisse, opus publicum effecisse. ubi eas, aliasq́; causas multas dixerit,
ad rationem operum, operarumq́; uillicum reuocat. Cum tempestates,
pluuiæ'ue fuerint, uideto quot dies, quæ'ue opera per imbrē fieri po
tuerint, dolia lauari, picari, uillam purgari, frumentum trāsferri, ster
cus foras efferri, sterquilinium fieri, semen purgari, funes ueteres sar
ciri, nouosq́; fieri centones, cuculiones'ue familiam oportuisse sibi sarci
re. Per ferias uero fossas ueteres tergeri, uiam publicam muniri, ue-
pres recidi, hortum fodiri, pratum purgari, uirgas uinari, spinas run
cari, cremariq́;, ex piscina immundicias afferri, mūdicias fieri. seruis
excocta cibaria non tanta dari, quanta cum sine tempestate operātur
in aruis. Vbi hæc cognita æquo animo sient, quæ'ue reliqua opera si-
ent, curare uti pficiantur. rationes putare argentariam, & frumenta
riā familiæ, pabuli'ue causa quæ parāda siet parare. rationē itē ui-
nariā, oleariamq́;, qd uenierit, quid exactum siet, quid reliquū siet,
quidq́; siet, quod ueneat, quæ satis accipiunda sient, satis accipiantur.
reliqua quæ sient, ut compareant. Siqua desint in annum, uti compa
rentur, quæ supersint, uti ueneant quæ opus sient locato, locentur quæ
deinde opera fieri uelit, et quæ locare uelit, imperet, et ea scripta re
linquat. Pecus consyderet, auctionem uti faciat. Vendat oleum, si pre
cium habeat, uinum frumentumq́; quod supersit. Vendat boues uetu
los, armenta reij ula, oues reijculas, lanā, pelles, plostrum uetus, ferra
mēta uetera, seruū senem, seruū morbosum, et siquid aliud supersit,
uendat. Patremfamilias uendacem, non emacem esse oportet. III.

PRIMA adolescentia patremfamiliæ agrum statim conserere stu
dere, ædificare diu cogitare oportet, conserere cogitare nō oportet, sed
facere. ubi ætas accessit ad annos triginta sex, tū ædificare oportet, si
agrum consitum habeas. Tum ita ædifices, ne uilla fundum quærat,
ne'ue fundus uillam. Patremfamiliæ uillam rusticam bene ædifica-
tam habere expedit, et cellam oleariam, uinariamq́; instructam, et
dolia multa, uti lubeat caritatem expectare, & id rei & uirtuti, &
gloriæ erit. Torcularia bona habere oportet, ut opus bene effici pos-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ſit. Olea ubi lecta ſiet, oleum fiat continuo, ne corrumpatur. Cogitato
quot annis tempeſtates magnas uenire, & oleam deycere ſolere. Si ci-
to ſuſtuleris, & uaſa parata erunt, nihil damni erit ex tempeſtate, et
oleum uiridius, & melius fiet. Si in terra, uel tabulato olea nimium
diu erit, putreſcet, oleum fœtidum fiet, ex quauis olea oleũ uiridius,
uel bonũ fieri poteſt, ſi tempori facies. In iugera oleti centũuiginti, ua
ſa bina eſſe oportet. Si oletum bonum, beneq́; frequens, cultumq́; erit,
trapetos bonos, priuos, impares eſſe oportet, ut ſi orbes contriti ſient, ó
mutare poſſis, funes loreos, priuos, uectes ſenos, fibulas duodenas, medi
ponto; priuos, loreos, trochleas græcanicas binas, quæ funibus ſparteis
ducantur. Orbiculis ſuperioribus octonis, inferioribus ſenis citius du-
ces. Si rotas uoles facere, tardius ducentur, ſed minore labore. IIII.

BVBILIA bona, beneq́; ædificata, bonas præſepes faliſcas habeãt
clatratas. Clatros inter ſe oportet pede diſtare. Si ita feceris, pabulũ
boues non eijcient. Villã ſuburbanã pro copia ædificato in bono præ
dio. Si bene ædificaueris, beneq́; poſueris eam, ruri ſi recte habitaue
ris, libentius, & ſæpius uenies, fundus melior erit, minusq́; peccabi-
tur, fructi plus capies. Frons occipitio prior eſt. Vicinus bonus eſto.
Familiam ne ſiueris peccare. Si te libenter uicinitas uidebit, facilius
tua uendes, operas facilius locabis, operarios facilius conduces. Si ædi
ficabis, operis iumentis, materia iuuabunt. Si quid (bona ſalute) uſu
uenerit, benigne defendent.

V.

HAEC ERVNT uillici officia. Diſciplina bona utatur. Feriæ
ſeruentur. Alieno manum abſtineat. Sua ſeruet diligenter. Liti-
bus familia ſuperſedeat. Siquis quid deliquerit, pro noxa bono
modo uindicet. Familiæ male ne ſit, prouideat, ne algeat, ne eſu-
riat, & opere bene exerceat, ſic facilius malo, & alieno prohibe-
bit. Villicus ſi nolet male facere, non faciet. Si paſſus erit, dominus
impune ne ſinat eſſe. Pro beneficio gratiam referat, ut alijs recte
facere libeat. Villicus ne ſit ambulator, ſobrius ſiet ſemper. Ad cœ-
nam nequò eat. Familiam exerceat, conſyderetq́;, ut quæ dominus
imperauerit, fiant. Ne plus cenſeat ſapere ſe, quàm dominum. Ami
cos domini eos habeat ſibi amicos. Cui iuſſus ſiet, auſcultet. Rem diui
nam niſi compitalibus in compito, aut in foco ne faciat. Iniuſſu domi
ni credat nemini. Quod dominus crediderit, exigat. Satui ſemen,
cibaria, far, uinum, oleum mutuum dederit nemini. Duas, aut tres
familias habeat, unde utenda roget, & quibus det. præter eas ne-
mini. Rationem cum domino crebro putet. Operarium, merce na-
rium, pollintorem diutius eundem ne habeat die. Nequid emiſſe ue-
lit inſciente domino, neu quid dominum cælauiſſe uelit. Paraſitum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

ne quem habeat. Augurem, aruspicem, ariolum, chaldæum ne quem consuluisse uelit. Segetem ne defrudet, nam id infelix est. Opus rusticum omne curet uti sciat facere, et id faciat sæpe, dum ne lassus fiat. Si fecerit, scibit in mente familiæ quid siet, & illi animo æquiore facient. Si hoc faciet, minus libebit ambulare, & ualebit rectius, et dormibit libentius. Primus cubitu surgat. postremus cubitum eat prius uillam uideat clausa uti siet, & uti suo quisq; loco cubet, et uti iumēta pabulū habeant. Boues maxima diligentia curatos habeto. Bubulcis obsequitor statim, quo libentius boues curent. Aratra, uomeresq; facito, uti bonos habeas. Terrā cariosam caueto ne ares, ne'ue plostrum, ne'ue pecus in eam impellas. Si ita non caueris, quò impuleris, triennio fructum amittes. Pecori, & bubus diligenter substernatur, ungulæ curentur. Scabiem pecori, & iumentis caueto id ex fame, & si impluit fieri solet. Opera omnia mature conficias face. Nam res rustica sic est, si unam rem serò feceris, omnia opera serò facies. Stramenta si deerunt, frondem iligneam legito, eam substernito ouibus, bubusq;. Sterquilinium magnum stude ut habeas. Stercus sedulo conserua, cum exportaueris spargito, & comminuito. Per autumnum euehito. Circum oleas autumnitate ablaqueato, & stercore addito consolueto, frondem populneam, ulmeam, querneamq; cædito, & per tempus eam condito non peraridam pabulum ouibus. Item fœnum, cordum sicilimenta de prato demitto, eaq; arida condito. Post imbrem autumni rapinam pabulum, lupinumq; serito. VI.

AGRVM Quibus locis conseras, sic obseruari oportet. Vbi ager crassus, & lætus est sine arboribus, eum agrum frumentarium esse oportet. Idem ager si nebulosus est, rapa, raphanos, milium, panicum id maxime seri oportet, in agro crasso, & caldo oleam conditiuam, radium maiorem salentinam, orchitem poseam, sergianam, colminianam, albicerem, quam earum in his locis optimam dicent esse, eam maxime serito. Hoc genus oleæ in uigintiquinq; aut triginta pedes conserito. Ager oleto conserundo, qui inuentum fauonium spectabit, et soli ostentus erit, alius bonus nullus erit. Qui ager frigidior, et macrior erit, ibi oleam licinianam seri oportet. Sin in loco crasso, aut caldo seueris, hostus nequam erit, & ferundo arbor peribit, & muscus ruber molestus erit. Circum coronas, & circum uias ulmos serito, & populos, uti frondem ouibus, & bubus habeas, & materiam, ut siquid opus erit parata siet. Sicubi in his locis ripæ, aut locus iunctus humectus erit, ibi cacumina populorum serito, & arundinetum. Id hoc modo serito, bipalio uortito, ibi oculos arundinis pedes ternos alium ab alio serito. Ibiq; corudam serito, unde asparagi fiant. Nam

conuenit arundinetum cum coruda, eo quia foditur, & incenditur, et umbram per tempus habet. Salicem græcam circum arundinetum serito, uti siet, qui uineam alliges. Vineã quo in agro conseri oportet, sic obseruato. Qui uino locus optimus dicetur esse, et ostentus soli, ibi amineum minusculum, & geminum eugeneum, & helueolum minusculum conserito. Qui locus crassus erit, aut nebulosior, ibi amineum maius, aut murgentinum, aut apicium lucanum serito. Cæteræ uites, & de his misellæ maxime in quemuis agrum conueniunt. VII.

FVNDO suburbano arbustum maxime cõuenit habere, uti ligna, & uirgæ salicti uenire possint, & domino fiat, qui utatur. In eodem fundo suum quodq; fructi genus conseri oportet, arbustoq; uitem copulari. Amineum minusculum, & maiusculum, & apicium. Hæc in ollis, ollæ in uinaceis conduntur. eadem in sapa, & musto recte conduntur, quas suspendas duracinas, amineas maiores, & scantianas opportunissimas esse, hæ & ad fabrum ferrarium pro passis recte seruantur. Poma mala struthea, cotonea, scantiana, quiriniana, itẽ alia conditiua mala mustea, & punica, eo lotium suillum, aut stercus ad radicem eorum addere oportet, uti stabilia mala fiant. Pyra uolema, aniciana, & sementina. Hæc conditiua in sapa bona erunt, tarentina, mustea, & cucurbitina. Item alia genera q̃plurima serito, aut inserito, oleas orchites, posias, eæ optimæ conduntur, uel uirides in muria, uel in lentisco contusæ. Orchites ubi nigræ erunt, & siccæ, sale confricato dies duos, postea salem excutito, in solem ponito biduum, uel sine sale in defrutum condito. Sorba in sapa cum uis cõdire, uel siccare, uiridia facias. item pyrea eodem modo facias. VIII.

FICOS Mariscas in loco cretoso & aprico serito, africanas, & herculanas, saguntinas, hybernas, telanas, atras pediculo longo, eas in loco crasso, aut stercorato serito. Pratum si irriguum habebis, fœnum non deficiet. si non, & erit siccum, summittito sub urbe hortum omne genus, coronamenta omne genus, bulbos megaricos, myrtum coniugulum, & album, & nigrum, laurum delphicam, & cypricam, & syluaticam, nuces caluas, auellanas, prænestinas, & græcas, hæc facito uti serantur. IX.

FVNDVM suburbanum, & qui eum fundum solum habebit, ita paret, itaq; conserat, uti quamfertilissimum habeat. Salicta locis aquosis, uictis, umbrosis, propterq; amnes ibi seri oportet. Et id uideto, uti aut domui opus sient, aut ut uenire possint. Prata irrigua, si aquam habebis, id potissimum facito, si aquam non habebis, sic ut habeas quamplurimum facito. Hoc modo prædium quoduis expedit facere. X.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

OLIVETVM agri ducentorumquadraginta iugerum habere oportet uillicum, uillicam, operarios quinque, bubulcos tres, subulcum unum, asinarium unum, opilionem unum. Summa hominum XIII. boues ternos, asinos instratos clitellarios, qui stercus uectent tres, asinum unum ad oues centum, uasa olearia instructa iuga quinque, ahenum unum quod capiat quadrantalia triginta, operculum aheni unum, uncos ferreos tres, urceos aquarios tres, infundibula duo, ahenum aliud quod capiat quadrantalia decem. aheni operculum, urceos tres, labellum polulum, amphoras olearias duas, urnam quinquagenariam unam, trullas tres, situlum aquarium unũ, peluim unam, matellionem, trullum scutriscum unum, matellam, nasiternam unam, candelabrum unum, sextarium unum, plostra maiora tria, aratra cum uomeribus sex, iuga cum loris ornata tria, ornamenta bubus sex, urpicem unum, crates stercorarias quatuor, scirpeas stercorarias tres, semuncias tres, instrata asinis tria ferramenta, furcas ferreas octo, sarcula octo, palas quatuor, rutra quinq;, rastros quadridentes duos, falces fœnarias tres, stramentarias sex, arborarias quinq;, secures tres, cuneos tres, fistulam farrariam unam, forcipes duas, rutabulum unum, foculos duos, dolia olearia decem, labra totidem, dolia queis uinaceos condat decem. amurcaria decem, uinaria decem. frumentaria uiginti, labrum lupinarium unum, serias sex, labrum uinaticum unum, solium unum, labra aquaria quinq;. opercula dolijs, & serijs priua plura, molas asinarias unas, & trusatiles unas, hispanienses unas, mollilia tria, abacum unum, orbes æneos duos, mensas duas, scamna magna tria, scamnum in cubiculo unum, scabillia tria, sellas quatuor, solia duo, lectum in cubiculo unum, lectos loris subtentos quatuor, & lectos communes tres, pilam ligneam unam, fullonicam unam, tedam iogalem unam, pilas duas, pilum fabarium unum, farrearium unum, seminarium unum, qui nucleos secernat, modium unum, semodium unum, culcitras octo, instragula octo, puluinos sexdecim, operimenta decem, mappas tres, centones pueris sex. XI.

VINEAM CENtenum iugerum habere oportet uillicum uillicam, operarios decem. bubulcum unum. asinarium unum. subulcum unum. Summa hominum. XV. boues duos. & asinos plostrarios duos. asinum molarium unum. uasa torcularia, instructa tria. dolia cum operculis, ubi uindemiæ esse possint, culeorum octingentorum. dolia item, ubi uinaceos condat uiginti, frumentaria uiginti. opercula doliorum, & tectoria priua urnas sparteas sex. amphoras sparteas quatuor. infundibula duo. cola uitilia tria. cola, queis

ſlorem demant, tria, urceos muſtarios decem. ploſtra duo. aratra duo. iuga ploſtraria duo. iugum aſinarium unum. mollile unum, ahenum, quod capiat culeos triginta. operculum aheni unum, uncos ferreos tres. ahenum aliud, quod capiat culeos decem, & operculum, urceos aquarios duos. amphoram naſiternam unam. peluim unam. matellionem unum. trullum unum. ſitulum aquarium unum. trullum ſcutriſcum unum. candelabrum unum. matellam, lectos quatuor. ſcamnum unum. menſas duas. abacum unum. ſcabillia quatuor, arcam ueſtiariam unam. armarium promptuarium unum. ſcamna longa ſex. rotam aquariam unam. modium præferratum unum. ſemodium unum. ſolium unum. labrum uinarium unum. labrum lupinarium unum. ſerias decem. ornamenta bubus, & aſinis inſtrata tria. ſemūcias tres. ſportas fecarias tres. molas aſinarias tres. truſatiles unas. ferramenta, falces uineaticas ſex, ſcirpiculas quinq;, falces ſyluaticas quinque, arborarias tres, ruſticarias decem, ſecures quinque, & cuneos quatuor, uomeres ferreos decem, palas ſex, rutra quatuor, raſtros quadridentes ſex, crates ſtercorarias quatuor, ſcirpeam ſtercorariam unam, forcipes duas, foculos duos, rutabulum, corbulas amerinas uiginti, quala ſataria. VII. alueos quadraginta. palas ligneas quadraginta, lintres duos, culcitras quatuor, inſtragula quatuor, puluinos ſex, operimenta ſex, mappas tres, centones pueris ſex. XII.

IN TORCVLARIVM hæc opus ſunt, uaſis quinis, præla temperata quinque, ſuperuacanea tria, ſuculas quinq;, ſuperuacaneam unam, funes loreos quinque, ſubductarios quinque, medipontos quinque, trocleas quinque, capiſtra quinque, aſſercula quinque, ubi præla ſita ſient quinque. ſerias tres, fibulas quadraginta, uectes quadraginta, confibulas ligneas, queis arbores comprimat, ſi debiſcent, & cuneos ſex, trapetos quinque, cuppas minuſculas decem, alueos decem, palas ligneas decem, rutra ferrea quinque. XIII.

IN TORcularium uſui quod opus ſiet. Vrceum unum æneum, quod capiat quadrantalia quinq;, uncos ferreos tres, orbem æneum unum, molas unas, cribrum unū, incerniculum unum, ſecurim unā, ſcamnum unum, ſeriam uinariam unam, clauem torculario unam, lectum ſtratum, ubi duo cuſtodes liberi cubent, et tertius ſeruus unà cum factoribus uti cubet. fiſcinas nouas, uetus epidromum, puluinum, corium unum, lucernas craticulas duas, carnarium unum, ſcalas duas. In cællam oleariam hæc opus ſunt. Dolia olearia, & opercula, & labra olearia. xiiii. conchas maiores duas, & minores

duas, trullas æneas tres, amphoras olearias duas, urceum aquarium unum, urnam quinquagenariam unam, sextarium olearium unum, labellum unū, infundibula duo, spongias duas, urceos fictiles urnales duos, trullas ligneas duas, claues cum clostris III. cællas duas, trutinam unam, centum pondiū incertum unū, & pondera certa. XIIII.

VILLAM Aedificandam si locabis nouam ab solo, faber hæc faciat oportet. Parietes omnes (uti iussitur) calce, & cementis, pilas ex lapide angulari, tigna omnia, quæ opus sunt, limina, postes, iugumenta, asseres, fulcimenta, præsepes bubus hybernas, & æstiuas falisca, equile, cællas familiæ, carnaria tria, orbem, ahena duo, haras decem, focum, ianuam maximam, et alteram, quam uolet dominus, fenestras, clatros in fenestras maiores, et minores bipedales decem, lumina sex, scamna tria, sellas quinq;, tedas iogales duas, luminaria sex, paululū latum pilam, ubi triticum pinsant, unam, fulloniam unam, antepagmenta, uasa torcula duo. Herus materiem, et quæ opus sunt domui, præstabit, & ad opus dabit, sucidet, dolabit, lineabit, secabitq; materiam solam duntaxat. Conductor uero lapidem, calcem, arenam, aquam, paleasq; parabit, & terram, unde lutum fiat. Si de cœlo uilla tacta siet, de ea re uerba diuina uti fiant, procuret. Huic operi precium ab domino bono, qui bene præbeat, quæ opus sunt, & numos fide bona soluat. In tegulas singulas. N. duo. In tectum sic numerabitur tegula, integra quæ erit, quæ non erit, unde quarta pars aberit duæ pro una. Deliciares quæ erunt, pro binis integris putabuntur, in alijs quot erunt in singulas quaternæ numerabuntur. Villæ fundamenta ex cementis, & calce supra terram pede, cæteros parietes ex latere, iugumenta, & antepagmenta, quæ opus erunt, ex lapide indito. Cætera lex uti uilla ex calce, & cementis si fiat, in tegulas singulas N. IIS. in loco salubri bono domino. Hæc precia, quæ supra posita sunt, ex signo inani precium erit, loco pestilenti, ubi æstate fieri non potest, bono domino pars quarta precij accedat. XV.

MACERIA Si ex calce, & cementis, uel silice ædificetur, uti dominus omnia ad opus præbeat, altam pedes quinque facito, & culmen pedem unum, crassam, pedem, & semissem, longam pedes quindecim, & uti sublinat conductor locari oportet. Parietes uillæ si locet in pedes centum, idest pedes denos quoquouorsum, habeat libellum in pedes quinos, & perticam unam ped. iii. ciix. Si sesquipedalem parietem dominus uoluerit, fundamenta faciat, & ad opus præbeat, ei longitudini, et latitudini in pedes singulos altitudinis opus est calcis modium unum, arenæ modios duos. XVI.

CALCEM Partiario coquendam qui dant, ita dant. Calcarius

perficit,

perficit, & coquit, & ex fornace calcem eximit, & ligna conficit ad fornacem. Dominus lapidem, ligna ad fornacem, quod opus siet, præbet. XVII.

ROBVR, Et materies item pro ridica, ubi solstitium fuerit ad brumam semper tempestiua est. Quæ materies semen habet, cum maturum semen habet, tum tempestiua est. Quæ materies semen non habet, cum glubet, tum tempestiua est. Ea quæ semen uiride, & maturum habet, uti est semen de cupresso, & de pino, quisuis anni temporibus legere possis. item quisuis anni temporibus matura est, et tempestiua, ibi dum sunt nuces bimæ, inde semen excidet, & anniculæ. ubi primum incipiunt hiascere, tum legi oportet, tum primum per semen incipiunt maturæ esse. Postea usqueadeo sunt plus menses octo. Hornotinæ nuces uirides sunt. Vlmus, cum folia cadunt, tum utraq; tempestiua est. XVIII.

TORCVLARIVM si ædificare uoles, quadrarijs uasis uti contractiora fient. ad hũc modum uasa componito, arbores crassas pedes duos, altas pedes nouem cum cardinibus, foramina longa pedes tres semis, & ex calpta digitos sex. Ab solo foramen primum, pede uno semis, inter arbores ped. ii. inter arbores, & parietes ped. ii arbores ad stipitem primum directos ped sexdecam, stipites crassi ped. ii. alti cum cardinibus ped. decem, sucula præter cardines ped. nouem, prælum longum ped. uigintiquinque, inibi lingulam ped. II S. pauimentum binis uasis cũ canalibus duobus ped. trigintaquatuor, trapetibus locum dextra, & sinistra, pauimentum ped. uiginti, inter binos stipites uectibus locum pedes uigintiduo. Alteris uasis ex aduersum ab stipite extremo ad parietem, qui ponè arbores est, pedes uiginti. Summa torculario, & uasis quadrarijs latitudo pedum sexagintasex, longitudo pedum quinquagintaduorum siet. Inter parietes arbores ubi statues, fundamẽta bona facito, alta pedibus quinq;, inibi lapides siliceos in totum forum statuito longum ped. quinque, latum ped. II S. Ibi foramen pedianis duobus facito. ibiq; arbores pedicino in lapide statuito. Inter duas arbores, quod loci supererit, robore expleto, eo plumbum fundito, superiorẽ partem arborum digitos sex altam facito siet, eo capitulum robustum indito, uti siet stipites ubi stent. Fundamenta pedibus quinis facito. Ibi siliceam longum ped. II S. latum ped. II S. Crassum. ped. I S. planum statuito, ibi stipites statuito. Item alterum stipitem statuito, insuper arbores, stipitesq; trabem planam imponito, latam ped. duos, crassam pedẽ unum longam ped. trigintaseptem. Has duplices indito, si solidas non habebis, sub eas trabes inter canales, & pariẽtes extremos, ubi trapeti stent,

trabeculam pedum uigintitrium, & semis imponito sesquipedalem, aut binas pro singulis desuper ponito. In his trabeculis trabes, quae insuper arbores stipites stant, collocato. In his tignis parietes extruito, iungitoq; materiae, uti oneris satis habeat. Areã ubi facies, ped. quinque fundamenta alta facito, lata ped. sex, aream, & canalem rotundam facito latam ped. quatuor. S. Caeterum pauimento toto fundamenta pedum duorum facito. fundamenta primum fistucato, postea caementis minutis, & calce arenato semipedem unumquodq; corium struito. Pauimenta ad hunc modum facito, ubi libraueris, de glarea, & calce arenato primum corium facito, id pilis subigito, inde alterum corium facito. Eo calcem cribro succretam indito alte digitos duos. ibi de testa arida pauimentum struito, ubi structum est, pauito, fricatoq; oleo perungito, uti pauimentum bonum siet. Arbores, stipitesq; robustes facito, aut pineas. Si trabes minores facere uoles, canales extra columnam exponito, si ita feceris, trabes pedum uigintiduorum longae. opus erunt. Orbem olearium latum pedibus quatuor, punicanis coagmentis facito crassum digitis sex, subscudes ilignas adindito. Eas ubi confixeris, clauis corneis occludito. In eum orbem tres cathenas indito. Eas cathenas cum orbibus clauis ferreis corrigito. Orbem ex ulmo, aut ex corylo facito. Si utrunq; habebis, alternas indito. XVIIII.

IN VASA uinaria stipites, arboresq; binis pedibus altiores facito, supra foramina arborum pedem quaeq; uti absient, unae fibulae locum facito. semipedem quoquouersum, in suculum sena foramina indito. foramen, quod primum facies, semipedem ab cardine facito, caetera diuidito quam rectissime. porculum in media sucula facito. Inter arbores medium quod erit, id ad mediam collibrato, ubi porculũ figere oportebit. uti in medio praelum recte situm siet. Lingulam cum facies, de medio praelo collibrato, ut inter arbores bene conueniat, digitum pollicem laxamenti facito. Vectes longissimos pedum decem, et octo, secundos pedum sexdecim, tertios pedum quindecim, remissarios pedum duodecim, alteros pedum decem, tertios pedum octo. XX.

TRAPETI Columnellam ferream, quae in miliario stat, eã rectam stare oportet in medio ad perpendiculum, cuneis salignis circumfigi oportet bene. eo plumbum effundere caueto, ni labet colũnella. Si autem mouebitur, eximito, & denuo eodem modo facito, donec non se moueat. si se mouerit, eo plumbum fundito. Modioles in orbes, oleaginos ex orchite olea facito, & eos circumplumbato, caueto ne laxi sient. Si autem labent, in cuppam eos indito tunicas solidas, & latas digitum pollicem facito, labeam bifariam faciat, & habeat quas

figat clauis dupliabus, ne cadant. XXI.

CVPPAM trapeti facito pedes decem, tam crassam, quàm modioli postulabunt, mediam aliã iter orbes, quæ conueniat, tam crassam, quàm columnella ferrea erit. Eam mediam pertundito, uti in columnella indere possis. Eo fistulam ferream indito, quæ in columnellã conueniat, & in cuppam. Inter cuppam dextra, sinistráq; pertundito late digitos primores. IIII. alte digitos primores tres, sub cuppa tabulã ferream lata cuppa media erit, pertusam figito, quæ in colũnellam conueniat dextra, sinistráq;. foramina ubi feceris, laminis circumplectito repliato in inferiorem partem cuppæ omnis quatuor laminas dextra, sinistráq; foramina utrinq; secus laminas. Sub laminas polulas minutas supponito, easq; inter sese configito, ne foramina maiora fiant, quo cuppæ minusculæ indentur. Cuppam, qua fini in modiolos erit, utrinque secus imbricibus ferreis quatuor desues, ibiq; utrinque secus facito, qui figas. imbrices medias clauulis figito. Supra imbrices extrinsecus cuppã pertundito, qua clauus eat, qui orbẽ claudat. Insuper foramen librarium ferreũ digitos sex latum indito, pertusum utrinq; secus, qua clauus eat. Hæc omnia eius rei causa fiunt, uti ne cuppa in lapidem conteratur. Armillas quatuor facito, quas circum orbem indas, ne cuppa, et clauus conterantur. Intrinsecus cuppam materia ulmea, aut faginea facito. Ferrum factum, quod opus erit, uti idem faber figat. LX. operæ opus sunt, cum plumbum in cuppam emittis. IIII. cuppã qui concinnat, et modiolos qui indat, & plumbet operas fabri duntaxat octo. Idem trapetum oportet accommodet. Sumpti summa. N. LXXII. præter adiutores. XXII.

TRAPETVM hoc modo accommodare oportet, librator uti statuat pariter. ab labris digitũ minimũ orbẽ abesse oportet. ab solo mortarij orbes cauere oportet, ne quid mortarium terant. Inter orbẽ, & miliarium unũ digitum interesse oportet. si plus intererit, atq; orbes nimium aberunt, funi circunligato miliarium arcte crebro, uti expleas quod nimium interest. Si orbes altiores erunt, atq; nimium mortarium deorsum teret, orbiculos ligneos pertusos in miliarium, in columnellam supponito, eo altitudinẽ temperato. Eodem modo latitudinẽ orbiculis ligneis, aut armillis ferreis temperato, usq; dum recte temperabitur. Trapetus emptus est in Suessano numis quadringentis, et olei. p. l. composituræ numis sexaginta, uectura boum, & operis sex cum bubulcis numis septuaginta duobus. cuppam ornatam numis septuaginta duobus. pro oleo. N. XXV. Summa sumpti. N. DCXXIX. cæterus ornatus domi. Põpeijs emptus est trapetus numis tricentis octoginta quatuor, uectura ducentis octoginta numis empta est. Domi me-

lius concinnatur, & accommodatur. Eo sumpti opus est. N.LXV. Sūma.N.DCCXXIX. Si orbes ueteres trapeto parabis medios crassos pede uno, digitis tribus, altos pede uno, foramen semipede quo quouorsum. eos cum aduexeris, ex trapeto temperato. Vendūtur ad rufri macerias numis centum octoginta, temperantur numis triginta, tantidem Pompeijs emuntur. XXIII.

FACE Ad uindemiam, quæ opus sunt, uti antea parentur, uasa lauentur, corbulæ sarciantur, picentur dolia, & alia, quæ opus sunt, picentur. & cum pluet, aqua imbuantur. Quala parentur, & sarciantur. far molatur. bennæ emantur. oleæ caducæ saliantur. Vuas misellas ad uinum præligneum, quod operarij bibant, ubi tempus erit, legito. sucum puriter omnium dierum pariter in dolia diuidito. Si opus erit, defrutum indito in mustum, de musto lixiuo coctum, partem quadragesimam addito defruti, uel salis sesquilibram in culeum indito. Marmor si indes in culeum, libram indito in urnam, & misceto cū musto. Si in dolium resinam indes, in culeum musti.p.iii. bene commminuito, inde in fiscellam indito, & facito uti in dolio musti pendeat. eā crebro quassato, uti resina deliquescat. Si indideris defrutum, aut marmor, aut resinam, dies uiginti permisceto crebro, tribulatoq; quotidie. Tortiuum mustum circumcidaneum suo cuiq; dolio diuidito, addito q; pariter. XXIIII.

VInum græcum hoc modo fieri oportet. Vuas Apicias percoctas bene legito. ubi delegeris, in eius musti culeum aquæ marinæ ueteris quadrantalia bina, uel salis puri modium. Hunc in fiscellam suspendito, sinitoq; cum musto distabescat. Si helueolum uinum facere uoles, dimidium helueoli, dimidium apicij indito, defrutiq; ueteris partem trigesimam addito. Quicquid uini defrudabis, partem trigesimam defruti addito. XXV.

CVM Vinum coctum erit, & cum legetur, facito uti seruetur familiæ primum. Sicq; facito, studeas bene percoctum, siccumq; legere, ne uinum nomen perdat. Vinaceos quotidie recentes succernito. Lectos ex siccato restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in dolia picata, uel in lacum uinarium picatum. id bene operito, iubetoq; oblini, uti habeas, quod des bubus per hyemem. Indidem, si uoles, lauito paululum, & lorea erit familiæ, quod bibat. XXVI.

VINDEMIA Facta uasa, torcula, corbulas, fiscinas, funes, patibula, fibulas iubeto suo quicq; loco condi. Dolia cum uino bis in die facæ extergeantur. Priuasq; scopulas in dolia facito habeas illi rei, queis labra doliorum circunfrices. Vbi erit lectum post dies triginta, si bene deacinata erunt dolia, oblinito. Si uoles de fece demere uinum,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tum erit ei rei optimum tempus. XXVII.
SEMENTIM Facito ita, ocymum, uitiã, fœnum græcum, fabam, eruum, pabulum bubus se ito. Alteram, & tertiam pabuli sationem facito. Deinde alias fruges serito, scrobes inuertito oleis, ulmis, uitibus, ficis, simul cum semine. Si erit locus siccus, tum oleas per sementim serito, & quæ ante satæ erunt, teneras tum supputato, & arbores ablaqueato. XXVIII.
OLEAS, Vlmos, ficos, poma, uites, pinos, cupressos cum seres, bene cum radicibus eximito cum terra sua quamplurima, circumligatoq; uti ferre possis, in alueo, aut in corbula ferri iubeto. Caueto autem, ne cum uentus siet, aut imber effodias, aut seras. nam id maxime cauendum est. In scrobe cum pones, summam terram subdito. postea operito terra radicibus fini, deinde calcato pedibus bene, deinde fistucis, uectibusq; calcato quamoptime poteris. Id erit ei rei primum. Post hæc arbores crassiores digitis quinq; quæ erunt, eas præcisas serito, oblinitoq; fimo summas, & folijs alligato. XXIX.
STERCVS Diuidito sic. Partem dimidiam in segetem, ubi pabulum seras, inuehito. et si ibi olea erit, simul ablaqueato, stercusq; addito. Postea pabulum serito, partem quartam circum oleas ablaqueatas, qua maxime opus erit, addito, terraq; stercus operito. Alteram quartam partem in pratum reseruato, idq; tum maxime opus erit, ubi fauonius flabit. Euehito luna silenti. XXX.
BVBVS Frondem populneam, ulmeam, querneam, ficulneamq; usquedum habebis, dato. Ouibus frondem uiridem, usquedum habebis, præbeto. Vbi sementim facturus eris, ibi oues delegato, et frondem usq; ad pabula matura dato. Pabulum aridum, quod condideris in hyeme, q̃ maxime conseruato, cogitatoq; hyems q̃ longa siet. XXXI.
AD Oleam cogendam quæ opus erunt, parentur. Vimina matura, salices per tempus legantur, uti siet unde corbulæ fiant, & ueteres sarciantur. Fibulæ unde fiant aridæ iligneæ, ulmeæ, nuceæ, ficulneæ face uti in stercus, aut in aquam conijciantur. inde ubi opus erit, fibulas facito. uectes iligneos, aquifolios, laureos, aut ulmeos facito, uti sient parati. Prælum de sappino atra potissimum facito. At ulmeã, pineã, nuceam, hanc, atq; aliã materiem omnem cum effodies, luna decrescẽte eximito post meridiem sine uento austro. Tum erit tempestiua, cũ semen suũ maturũ erit. Cauetoq;, ne per rorẽ trahas, aut doles. Quæ materies semen nõ habebit, cum glubet, tempestiua erit. Vento austro caueto, neq̃ materiem, ne'ue uinũ tractes, nisi necessario. XXXII.
VINEAS, arboresq; mature face uti incipias putare. Vites propages in sulcos, sursum uorsum, quoadeius facere poteris, facito uti ducas.

Arbores hoc modo putentur, rami diuaricentur, quos relinques, et uti recte cædantur, et ne nimium crebri relinquantur. uites bene nodētur per omnes ramos. diligenter'q; caueto, ne uitem præcipites, et ne nimium perstringas. Arbores facito uti bene maritæ sint, uites'q; uti satis multæ asserantur, & sicubi opus erit, de arbore deijciantur, et in terram deprimantur, & biennio post præcidito ueteres. XXXIII.

VINEAM sic facito, uti curetur. Vitem bene enodatam deligato recte, flexuosa uti ne siet, sursum uorsum semꝑ adducito, quoad eius poteris, uinarios, custodes'q; relinquito. Quam altissimam uineam facito, alligato'q; recte, dum ne nimium constringas, hoc'q; modo eam curato. Capita uitium per sementim ablaqueato. Vineam putatam circunfodito. arare incipito, ultro citro'q; sulcos perpetuos ducito Vites teneras quamprimum propagato, ueteres q̃minimum castrato, potius, si opus erit, deijcito, biennio'q; post præcidito. Vitem nouellam resecari tum erit tempus, ubi ualebit. Si uinea à uite caluata erit, sulcos interponito, ibi'q; uiuiradicem serito, umbram ab sulcis remoueto, crebro'q; fodito. In uinea uetere serito ocymum. Si macra erit, quod granum capiat ne serito, et circum capita addito stercus, paleas, uinaceas, aut aliquid horum, quo rectius ualeat. Vbi uinea frondere cœperit, pampinato. Vineas nouellas alligato crebro, ne caules satæ perfringantur. Et quæ iam uitis in perticam ibit, eius pampinos teneros alligato leuiter, porrigito'q;, uti recte spectent. Vbi uua uaria fieri cœperit, uites subligato, pampinato'q;, & uuas expellito, circum capita sarrito. Salictum suo tempore cædito, glubito, arcte'q; alligato. Librum conseruato, & cum opus erit in uinea ex eo in aquam conijcito. Vimina unde corbulæ fiant, conseruato. XXXIIII.

REdeo ad semētim. ubi ꝗſq; locus frigidissimus, aquosissimus'q; erit, ibi primū serito. In calidissimis locis semētim postremū fieri oportet. terrā caue cariosā tractes. ager rubricosus, et terra pulla atterina rudeta, et arēosa. Itē quæ aquosa nō erit, ibi lupinū bonū siet. In creta, et uligie, et rubrica, et agro, ꝗ aquosus erit, semē adoreū potissimū serito, quæ loca sicca, et n̄ herbosa erūt, et apta ab umbra, ibi triticū serito. XXXV.

FABAM in locis ualidis non calamitosis serito. Vitiam, & fœnum græcum q̃minime herbosis locis serito. Siliginem, triticum in loco apto, & celso, ubi sol q̃diutissime siet, seri oportet. Lentim in rudeto, & rubricoso loco, qui herbosus non siet, serito. Hordeum qui locus nouus erit, aut qui restibilis fieri poterit, serito. trimustrem quo in loco sementim maturam facere non poteris, & qui locus restibilis crassitudine fieri poterit, seri oportet. Rapinā & coles rapicij unde fiāt, & raphanū in loco stercorato bn̄ aut in loco crasso serito. XXXVI.

QVAE segetem stercorant. Stercus columbinum spargere oportet in
pratum, uel in hortum, uel in segetem. Caprinum, ouilum, bubulum,
item cæterum stercus omne sedulo conseruato. Amurcam spargas, uel
irriges ad arbores, circũ capita maiora amphoras, ad minora urnas
cum aquæ dimidio addito, & prius ablaqueato nõ alte. XXXVII.
CARIOsam terram facit, si iacies cicer, & qua uellitur, et quod sal
sum est, eo malum est. Hordeum, & fœnum græcum, et eruum, hæc
omnia segetem exurunt, & omnia, quæ uelluntur ex eis, mala sunt.
Nucleos in segetem ne indideris, qui suffocant fruges. Lupinum, faba,
uitia, stercus unde facias, habent. Stramenta, paleæ, fabalia, & cæte
ra itidem. Acerus frondem, iligneam, querneam ex segeti uellito. Stipu
las, ebulum, et cicutã & circum sata herbam altam sucide, et eã sub
sternito ouibus, bubusq́; Frondẽ putridã & putrem partem de nu-
cleis succernito, et in lacum coniicito, eo aquam addito, permiscetoq́; ru
tro bene. Inde lutum circum oleas ablaqueatas addito, et nucleos itẽ
combustos addito. Vinea si macra erit, sarmenta sua concidito minute,
& ibidẽ inarato, aut infodito. Per hyemẽ lucubratione hæc facito.
Ridicas & palos, quos pridie in tecto posueras, siccos dolato, faculas fa
cito. Stercus egerito, nisi in trimestri, lunaq́; dimidiata materiã ne tã-
gas. Materiã, quam effodies, aut præcides, ab terra diebus septẽ, q̃bus
luna plena fuerit, optime eximetur. Omnino caueto, ne quã materiã
doles, neu cædas, neu tãgas, nisi siccam, neu gelidã, neu rorulentã. Fru
mẽta bis face sarrias, runcesq́;, auenãq́; destringas. De uinea, et arbori
bus putatis sarmenta deterge, fiscinã face, et uites, et ligna in caminum
congere, ficulna, et codicillos dño in aceruũ componito. XXXVIII.
FORNAcem calcaream pedes latã decem facito, altam pedes uigin
ti usq; ad pedes tres summam latam redigito Si uno præfurnio co-
ques, lacunam intus magnam facito, uti satis siet, ubi cinerem concipi=
at ne foras sit educendus. Fornacem bene struito, farcitoq́; foras, ut to
tam fornacem infimam complectatur. Si duobus præfurnijs coques,
lacuna nihil opus erit. Cum cinere eruto opus erit, altero præfurnio
eruito, in altero ignis erit. Ignem caueto ne intermittas, quin semper si
et, ne'ue noctu, ne'ue ullo tempore intermittatur, caueto. Lapidem bo
num, quamdurissimum, quamminime uarium in fornacem indito.
Cum fornacem facies, fauces præcipites deorsum facito. Vbi satis fode=
ris, tum fornaci locum facito, ut quam altissima, & quamminime uen=
tosa siet. Si parum altam fornacem habebis, ubi facies, lateribus sum-
mam struito, aut cementis. Summam cum luto extrinsecus oblinito.
Cum ignem subdideris, siqua flamma exibit, luto oblinito, ne nisi per
orbem exeat summum. Ventus ad præfurnium caueto ne accedat.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Inibi austrum caueto permaxime. Hoc signi erit, ubi calx cocta erit, summos lapides coctos esse oportebit. item infimi lapides cocti cadent, & flamma minus fumosa exibit. Itaq; si ligna, & uirgas non poteris uendere, neq; lapidem habebis unde calcem coquas, de lignis carbones coqto, uirgas, & sarmenta, quæ tibi ustioni supererunt, in segetem comburito. Vbi eas combusseris, ibi papauer serito. XXXIX.

VBI Tempestates malæ erunt, cum opus fieri non poterit, stercus de sterquilinio egerito. Bubile, ouile, cortem, & uillam bene purgato. Dolia plumbo uincito, uel materie quernea, & nisi sicca alligato. Si bene sarseris, aut bene alligaueris, & in rimas medicamentum indideris, beneq; picaueris quoduis dolium, uinarium facere poteris. Medicamentum in dolium hoc modo facito. Ceræ partem. I. resinæ partem I. & sulfuris partem. IS. Hæc omnia in calicem nouum indito eo addito gypsum contritum, uti crassitudo fiat quasi emplastrum, & eo dolia sarcito. Vbi sarseris, qui colorem eundem facias, cretæ crudæ partes duas calcis tertiam commisceto, inde laterculos facito, coquito in fornacem, conterito, idq; inducito. Per imbrem in uillam quærito, quid fieri possit. Ne cessetur munditias facito. Cogitato, si nihil fiet, nihilo minus sumptum futurum. XL.

PER Ver hæc fieri oportet. Sulcos, et scrobes fieri seminarijs. Vitiarijs locum uerti. uites propagari. In locis crassis, & humectis ulmos, ficos, poma, oleas seri oportet. Ficos, oleas, mala, pyra, uites inseri oportet luna silenti post meridiem, sine uēto austro. Oleas, ficos, pyra, mala hoc modo inserito. Quē ramum insiturus eris, præcidito, inclinato aliquantulum, ut aqua defluat. Cum præcides, caueto ne librum conuellas. Sumito tibi surculum durum, eum peracuito, salicem græcam discindito, argillam, uel cretam coaddito, arenæ paululum, et fimum bubulum. Hæc unà bene condensato, quammaxime uti lutum fiat, dein capito tibi scissam salicem, eaq; stirpem præcisam circunligato, ne liber frangatur. ubi id feceris, surculum aridum præacutum inter librum, et stirpem arcito primores digitos duos, postea capito tibi surculum, quod genus inserere uoles, cum primorē præacuito obliquum primores digitos duos. surculum aridum, quem arciueras, eximito, eoq; arcito surculum, quem inserere uoles. librum ad librum uorsum facito, arcato usqueadeo quo præacueris. Idē alterum surculum tertium, quartum facito. Quot genera uoles, tot indito, salicem græcā amplius circunligato, luto densato, stirpē oblinito, digitos crassos tres. Insuper lingua bubula obtegito, si pluat, ne aqua in librum permeet. eam linguam insuper librum alligato, ne cadat. Postea stramentis circundato, alligatoq;, neu gelu noceat. XLI.

VITIS Insitio una est per uer, altera est cũ uua floret, ea optima est. Pyrorum, & malorum insitio per uer, & per solstitium dies quinquaginta, & per uindemiam. Oleae, & ficorum insitio est per uer. Vitem sic inserito, praecidito quam inseres, eamq; mediã diffindito per medullã. eo surculos praeacutos arcito. Quos inseres medullam cum medulla componito. Altera insitio est. si uitis uitem contingat, uitis utriusque latus alterum praeradito oblique, & inter sese medullã cum medulla libro colligato. Tertia insitio est. Terebra uitem quam inseres, pertundito. eo duos surculos uitigineos, quod genus esse uoles, insertos obliquos arcito ad medullam. facitoq; ut medullae medullã coniungas, arcitoq; ea, qua terebraueris, alterum ex altera parte. Eos surculos facito sint longi pedes binos, eos in terram demittito, replicatoq; ad uitis caput, uitiq; uinclis alligato, medios in terrã defigito, terrãq; operito. Haec omnia luto praedicto oblinito, alligatoq;, integitoq; ad eundem modum, tanquam oleas. XLII.

FICOS, & oleas altero modo inserito, quod genus aut ficum, aut oleam esse uoles, inde librum scalpro eximito, & alterum librum cum gemma de eo fico, quod genus esse uoles, eximito, apponitoq; in eũ locum, unde extraxeris in alterum genus, facitoq; uti conueniat. Librum lõgum facito digitos tres semis, et ad eundem modum oblinito, integitoq;, uti caetera. XLIII.

SVLCOS, si locus aquosus erit, alueatos esse oportet latos summos, pedes tres, altos pedes quatuor, infimum latum pedẽ unum, & palmum. eos lapide consternito. si lapis non erit, perticis saligneis uiridibus quoquouersus collatis consternito. si perticae non erit, sarmentis colligatis itidem facito. Postea scrobes facito altos pedes tres semis, latos pedes quatuor, & facito uti de scrobe aqua in sulcos defluat, & ita oleas inserito. Vitibus sulcos, & propagationes, ne minus pedibus II. S. quoquouersus facito. Si uoles uinea cito crescat, & olea, quam seueris, semel in mense sarrito, & circum capita oleagina quot mensibus donec trimae erunt, fodere oportet. Eodem modo caeteras arbores procurato. XLIIII.

OLIVE tum diebus quindecim ante aequinoctiũ uernũ incipito putare. Ex eo die dies quadraginta quinq; recte putabis. Id hoc modo putato, qui locus recte ferax erit, quae arida erunt. & siquid uentus interfregerit, ea omnia eximito. qui locus ferax non erit, eo plus concidito, aratoq; bene enodato, sterpesq; leues facito. XLV.

TALEAS oleaginas, quas in scrobe saturus eris, tripedaneas decidito, diligenterq; tractato, ne liber laboret. cum dolabis, aus secabis, quas in seminario saturus eris, pedales facito, easq; sic inserito. Lo-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

cus bipalio subactus fiet, beneq́; glutus fiet. Cum taleam demittes, pede tantum opprimito. si parũ descendit, malleolo, aut mateola adigito, cauetoq́; ne librum scindas, cum adiges. Palo prius locum si feceris, quo taleam demittas, & si ita seueris, utilis fiet talea, meliusq́; uiuet, Taleæ ubi trimæ sunt, tum deniq; tibi curæ sint, ubi liber sese uertet. Si in scrobibus, aut in sulcis seres, ternas taleas ponito, easq́; diuaricato, supra terram, ne plus quatuor digitis transuersis emineant. gemma, uel oculo seruato. XLVI.

SEMINARIUM ad hunc modum facito. Locum quam optimum, & apertissimum, & stercoratissimum poteris, & quam simillimum terræ, ubi semina positurus eris, & uti ne nimis longe semina, ex seminario ferantur, eum locum bipalio uortito, delapidatoq́;, et circunsepito bene, & in ordine serito, in sesquipedem quoquouorsum taleam demittito, opprimitoq́; pede. & si parũ deprimere poteris, malleo, aut mateola adigito. digitum supra terrã facito, semina emineant. fimoq́; bubulo summam taleam oblinito, signumq́; apud taleam apponito, crebroq́; sarrito. Si uoles cito semina crescant, ad eundem modum, alia semina serito. XLVII.

ARUNDINEM sic serito. In ternos pedes arundinum oculos disponito. uitiarium eodem modo facito, seritoq́;. ubi uitis bima erit, resecato. ubi trima erit, eximito, si pecus pascetur. ubi uitem serere uoles, ter prius resecato, quàm ad arborem ponas. ubi quinque nodos ueteres habebit, tum ad arborẽ ponito. quot annis porrinam ibi serito, quot annis habebis quid eximas. XLVIII.

POMARIUM seminarium ad eundem modum, atq; oleagineũ facito, suum quodq; genus talearum serito. Semen cupressi ubi seres, bipalio uortito. uere primo serito. porcas pedes quinos latas facito. eo stercus minutum addito, et consarrito, glebasq́; comminuito. Porcam planam facito, paululum concauam. Tum semen serito, cribro tanquã linum, & eo terram cribro incernito, altam digitum transuersum. eã terram tabula, aut pedibus complanato, furcas circum affigito. eo perticas intendito. eo sarmenta, aut crates ficarias imponito, quæ frigus arceant, & solem, uti subtus homo ambulare possit, facito, crebro runcato, simulac herbæ inceperint nasci, eximito. Nam si herbam duram uelles, cupressos simul euelles. Ad eundem modum semen pyrorum, malorum serito, tegitoq́;. Nuces pineas ad eundem modum tanquam allium serito. XLIX.

VINEAM ueterem si in alium locum transferre uoles, duntaxat brachium crassam licebit. Primum deputato, binas gemmas, nec amplius relinquito. ex radicibus brachium bene effodito, eiusq́; radi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ces perseqtor, & caueto, ne radices saucies. ita uti fuerit, ponito in scro
be, aut in sulco, operitoq́;, & bene occulcato. Eodemq́; modo uineam
statuito, alligato, flexatoq́; uti fuerat, crebroq́; fodito. L.

PRATA primo uere stercorato luna silenti, quæ irrigua non
erunt. Vbi fauonius flare cœperit, tũ prata defendes, depurgatoq́;, her
basq́; malas omneis radicitus effodito. Vbi uineam deputaueris, acer=
uum lignorum, uirgarumq́; facito. Ficos interputato, & in uinea fi=
cos succidito alte, ne eas uites scandant. Seminarium facito, & ueteres
uites resarcito. Hoc facito ante quàm uineam defodere incipias. Vbi
daps profanata, comestaq́; erit, uerno arare incipito, & loca primum
arato, quæ siccissima erunt, & quæ crassissima, & aquosissima erũt,
ea postremum arato, dum ne prius obdurescant. LI.

PROPAgatio pomorum, aliarumq́; arborũ. Ab arbore abs ter=
ra pulli, qui nascentur, eos in terram deprimito, extollitoq́; primorẽ
partem, uti radicem capiat, inde biennio post effodito, seritoq́;. Ficum,
oleam, malum punicum, cotoneum, aliaq́; mala omnia, laurum, myr-
tum, nuces prænestinas, platanum. Hæc omnia à capite propagari,
eximiq́;, seriq́; eodem modo oportet. LII.

QVAE diligentius propagari uoles, in aulas, aut in qualos per-
tusos propagari oportet, & cum his in scrobem deferri oportet. In
arboribus, ubi radices capiant, calicem, aut qualum pertundito, per
fundum ramum, quem radicem capere uoles, scarificato, traijcitoq́;.
Eũ qualum, aut calicem terra impleto, calcatoq́; bene, in arborem re
linquito. Vbi ita fuerit, & radices egerit, ramum sub qualo præci-
dito. Qualum incidito ex una parte propè imum. Si uero calix erit
conquassato, cum eo qualo, aut calice in scrobem ponito. Eodem modo
uitem facito, eam anno post recidito, seritoq́; cum qualo. Hoc modo
quodq́; genus uolueris propagabis. LIII.

FOENVM, ubi tempus erit, secato, cauetoq́; ne serò seces. Prius
quàm semen maturum siet, secato, & quod optimum fœnum erit, se-
orsum condito. LIIII.

PER uer cum arabitur ante quàm ocymum nascatur, des quod
edant bubus pabulum. Id hoc modo parari, dariq́; oportet. Vbi se-
mentim patraueris, glandem parari, legiq́; conuenit, & in aquam
conijci. Inde semodios, singulis bubus in dies dari oportet, aut modium
uinaciorum, quos in dolium condideris. At si non laborabunt, pascan
tur, satius erit. Interdiu pascito, noctu fœni pondo. XXV. uni boui
dato. Si fœnum non erit, frondem iligneam, & ederaceam dato.
Paleas triticeas, & ordeaceas, uiciam acus fabagınum, uel de lupino,
item de cæteris frugibus omnia condito. Cum stramenta condes, quæ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

herbosissima erunt in tecto condito, & sale superspargito. Deinde ea pro fœno dato. Vbi uerno dare cœperis, modium glandis, aut uinaciorum dato, aut modium lupini macerati, & fœni pondo. XV. Vbi ocymum tempestiuum erit, dato primum. Manibus carpito, id renascetur. quod falcula secueris, non renascetur. Vsque ocymum dato, donec arescat, ita temperato, post uiciam dato, postea panicum dato, secundum panicum frōdem ulmeam dato. Si populneam habueris, admisceto, ut ulmea satis siet. Vbi ulmeam non habebis, querneam, & ficulneam dato. Nihil est, quod magis expediat, quàm boues bene curare. Boues nisi per hyemem, cum non arabunt, pasci non oportet. Nam uiride cum edunt, semper id expectant. & fiscellas habere oportet, ne herbam sectentur, cum arabunt. LV.

LIGNA domino in tabulato condito, codicillosq; oleagineos, radices in aceruo sub dio metas facito. LVI.

FAMILIAE cibaria ubi opus facient per hyemem, tritici modios. IIII. pæstatem modios. IIII. semis uillico, uillicæ epistatæ, opilioni modios. III. Compeditis per hyemem panis pondo. IIII. Vbi uineam fodere cœperint, panis. p. V. usqueadeo dum ficus esse cœperint, deinde ad panes. IIII. redito. LVII.

VINVM familiæ, ubi uindemia facta erit, lorā bibant menses tres. Mense quarto heminam in dies. I. Inmense congios tres. Mensē quinto, sexto, septimo, & octauo, in dies sextarium. I. in mēse congios quinque. nono, decimo, undecimo, & duodecimo in dies heminas ternas. idest amphoram in mense. Hoc amplius saturnalibus, & compitalibus in singulos homines congios. Summa uini in homines singulos intra annum quadrantalia. VIII. compeditis autē ut quicquid operis facient pro portione addito. Eos non est nimium in annos singulos uini quadrantalia. X. ebibere. LVIII.

PVLMENtarium familiæ, oleæ caducæ quamplurimum condito. Postea oleas tempestiuas, unde minimum olei fieri poterit, eas condito, & partito, uti quandiutissime durent. ubi oleæ comesæ erunt, halecem, & acetum dato. Oleum in menses dato unicuiq; sextarium I. Salis unicuiq; in anno modium satis est. LIX.

VESTImenta familiæ tunicam. p. III. S. saga alternis annis. Quoties cuiq; tunicam, aut sagum dabis, prius ueterem accipito, unde centones fiant. Sculponeas bonas alternis annis dare oportet. LX.

BVBVS cibaria annua in iuga singula lupini modios. CXX. ac glandis modios. CCXL fœni pondo. LXXI. ocymi tantundem. fabæ modios. XX. uiciæ modios. XXX. Præterea generatim uideto uti satis uiciæ seras. Pabulum cum seres, multas sationes facito. LXI.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

QVID est agrum bene colere? Primum bene arare. Quid secundum? Arare. Quid tertium. Stercorare. Qui oletum sæpissime, & altissime miscebat, is tenuissimas radices exarabit, si male arabit, radices sursum abibunt, crassiores fient, & in radices uires oleæ abibunt. Agrum frumentarium cum aras, bene, & tempestiue ares, sulco uario ne ares. Cætera cultura est multum serere, & diligenter eximere semina, & per tempus radices quamplurimas cum terra ferre. ubi radices bene operueris, calcato bene, ne aqua noceat. Siquis quærat, quod tempus oleæ serendæ siet, agro sicco per sementim, agro læto per uer. LXII.

QVOT iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet. LXIII.

FVNEM torculum esse oportet extentum. p. LV. Funem loreum in plostrum. p. LX. lorea retinacula longa. p. XXVI. subiugia in plostrū p. XVIII. funiculum. p. XV. in aratrum subiugia lorum p. XVI. funiculum. p. VIII. LXIIII.

OLEA ubi matura erit, quamprimum cogi oportet, quamminimum in terra, & in tabulato esse oportet. In terra & in tabulato putrescit. Leguli uolunt, uti olea caduca quamplurima sit, quo plus legatur. Factores, ut in tabulato diu sit, ut fracida sit, quo facilius oleum efficiant. Nolito credere oleum in tabulato crescere posse. Quamcitissime conficies, tam maxime expediet, et totidē modijs collectæ plus olei efficient, et melius. Olea, quæ diu fuerit in terra, aut in tabulato, inde minus fiet olei, & deterius. Oleum, si poteris, bis in die depleto. Nam oleum quandiutissime in amurca, & in fracibus fuerit, tam deterrimum erit. LXV.

OLEVM uiride sic facito, oleam quamprimum ex terra tollito. Si inquinata erit, lauito, à folijs, et stercore purgato. Postridie, aut post diem tertium, quàm lecta erit, facito. Oleam ubi nigra erit, stringito. Quàm acerbissima olea oleum facies, tam oleum optimum erit. Domino de matura olea oleū fieri maxime expediet. Si gelicidia erūt, cum oleam coges, triduum, aut quatriduum post oleum facito. Eam oleam, si uoles, sale inspergito. Quamcalidissimum torcularium, & cællam, habeto. LXVI.

CVSTODIS, & capulatoris officia. Seruet diligenter cællam, & torcularium. Caueat quamminimum in torcularium, et in cællam introeatur. Quammundissimo, purissimoq; fiat uase aheneo, neq; nucleis ad oleum ne utatur. nam si utetur, oleum male sapiet. Cortinam plumbeam in lacum ponito, quò oleum fluat. ubi factores uectibus premurint, continuo capulator concha oleum, quamdiligentissime po-

terit, tollat, nec cesset. Amurcam caueat ne tollat. Oleum in labrum primum indito. Inde in alterum dolium indito. De ijs labris fraces, amurcamq; semper subtrahito. Cum oleũ sustuleris de cortina, amurcam dehaurito. LXVII.

ITEM custodis officia. quæ in torcularia erunt uasa, pura habeat, curetq; uti olea bene perficiatur, beneq; siccetur. Ligna in torculario ne cædat. Oleum frequenter capulet. Factoribus det in singulos factus, olei sextarios, & in lucernam quod opus siet. Fraces quotidie eijciat. amurcam commutet usqueadeo, donec in lacum, qui in cælla est, postremum peruenerit. fiscinas spõgia effingat. Quotidie lacum oleo commutet, donec in dolium peruenerit. In torculario, et in cælla caueat diligenter, nequid olei surripiatur. LXVIII.

VBI uindemia, & oleitas facta erit, præla extollito, funes torculos, medipontos, subductarios aut in carnario, aut in prælo suspendito. orbes, fibulas, uectes, scutulas, fiscinas, corbulas, quala, scalas, patibula omnia, queis usus erit, in suo quodq; loco reponito. LXIX.

DOLIA olearia noua sic imbuito. Amurca impleto dies VII. Facito, ut amurcam quotidie suppleas. Postea amurcam eximito, et arefacito. ubi arebit, cuminum pridie in aqua infundito. Ea postridie diluito. Postea dolium calefacito. Minus, quàm si picare uelis, tepeat, satis est. Leuibus lignis facito calescat. ubi temperate tepebit, tum cuminum indito, postea linito. Si recte liueris, in dolium quinquagenarium cumini. p. IIII. satis erit. LXX.

BVBVS si morbum metues, sanis dato salis micas. III. laurea folia. III. porri fibras. III. ulpici spicas. III. alij spicas. III. thuris grana. III. herbæ sabinæ plantas. III. rutæ folia. III. uitis albæ caules III. uini. S. III. Hæc oĩa sublimiter legi, teri, dariq; oportet. Ieiunus siet, qui dabit. Ter triduum de ea potione unicuiq; boui dato. Ita diuidito, cum ter unicuiq; dederis, omnem absumas. Bosq; ipsus, et qui dabit, facito ut uterq; sublimiter stent. uase ligneo dato. LXXI.

BOS si ægrotare cœperit, dato continuo ei ouum unum gallinaceum crudum, integrum facito ut deuoret. Postridie caput unum ulpici conterito, & id uase ligneo terito, & cum hemina uini facito bibat sublimiter. Bosq; ipsus, & qui dabit, sublimiter stet. Ieiunus ieiuno, boui dato. LXXII.

BOVES ne pedes subterant, priusquam in uiã quoquam agas, pice liquida cornua infima unguito. LXXIII.

VBI uuæ uariæ cœperint fieri, bubus medicamentum dato quotannis, uti ualeant. Pellem anguinam ubi uideris, tollito, & condito, ne quæras, cum opus siet. Eam pellem, & far, & salem, &

serpillum,

serpillum, hæc omnia unà conterito, cum uino dato bubus omnibus ut bibant. per æstatem boues aquam bonam, & liquidam bibant, semper curato, ut ualeant refert. LXXIIII.

PANEM depsiticum sic facito. Manus, mortariumq; bene lauato. Farinam in mortarium indito, aquæ paulatim addito, subigitóq; pulchre. ubi bene subegeris, defingito, coquitóq; sub testa. LXXV.

LIBVM hoc modo facito Casei pódo. II. in mortario bene distrat. ubi bene destriuerit, farinæ siligneæ libram, aut si uoles tenerius esse, selibram siliginis solum eodé indito, permiscetóq; cum caseo bene, ouum. I. addito, & unà bene permisceto. Inde panem facito. Folia subdito, in foco calido sub testu coquito leniter. LXXVI.

PLACENTAM sic facito. Farinæ siligneæ lib. II. unde solum facias in tracta, farinæ lib. IIII. & alicæ primæ lib. II. alicã in aquam infundito. ubi bene mollis erit, in mortarium purum indito, siccatóq; bene. Deinde manibus depsito. ubi bene subactum erit, farinæ libr. IIII. paulatim addito, id utrunque tracta facito. In qualo, ubi arescant, componito. ubi areſcunt, componito puriter, tum facies in singula tracta. Vbi depsueris, panno oleo uncto tangito, & circuntergito, ungitóq; ubi tracta erũt. focũ, ubi ea coquas, calefacito bene, & testum. Postea farinæ lib. II. conspergito, condepsitoq;. Inde facito solũ tenue casei ouilis. p. XIII. ne acidũ siet, & bene recens in aquam ter indito, ibi macerato, aquã ter mutato. Inde eximito, siccatóq; bene paulatim manibus, siccum bene in mortariũ ĩponito. Vbi omnem caseum bene siccaueris, in mortarium purum manibus condepsito, comminuitóq; quammaxime. Deinde cribrum farinariũ purum sumito, caseumq; per cribrum facito transeat in mortarium. Postea ĩdito mellis boni. p. IIII. S. id unà bene commisceto cum caseo. Postea in tabula pura, quæ pateat pedem. I. ibi balteum ponito, foliaq; laurea uncta supponito, placentam fingito. Tracta singula in totum solum primum ponito, deinde de mortario tracta linito, tracta addito singulatim, item linito usqueadeo, donec omnem caseum cum melle abusus eris. In summum tracta singula indito, postea solũ contrahito, ornatóq; focum. de iunipero, temperatóq;. Tunc placentam imponito texto caldo operito, pruna insup, & circum operito. Videto, ut bene, et otiose percoquas, aperito, dũ inspicias bis, aut ter. ubi cocta erit, eximito, et melle ungito. hæc erit placẽta semodialis. LXXVII.

SPIRAM sic facito quantum uoles pro ratione, ita uti placenta fit, eadem omnia facito, nisi sic alio modo fingito in solo tracta, cum melle oblinito bene. Inde tanquam restim tractes facito, ita imponito in solo, deimplicis completo bene arcte. Cætera omnia quasi placentam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

facias, facito, coquitoq́;. LXXVIII.

SCRI blitam sic facito. In balteo tracles caseo, ad eundem modum facito, uti placentam sine melle, coquitoq́;. LXXIX.

GLOBVLOS sic facito. Caseum cum alica ad eundem modum misceto. inde quantos uoles facere facito, in ahenum caldum unguen idito. Singulos, aut binos coqto, uersatoq́; crebro duabus rudibus, coctos eximito. Eos melle ungito, papauere ĩfriato, ita ponito. LXXX.

ENCHYTVM sic ad eundem modum facito, uti globulos, nisi calicem pertusum cauum habeat. ita in unguem caldum fundito. hoc in restim quasi spiram facito. idq́; duabus rudibus uersato, perfrigitoq́;. Item ungito, coloratoq́;, caldum ne nimium, id cum melle, aut cum mulso apponito. LXXXI.

ERNEVM tanquam placentam facito, eadẽ omnia indito, quæ in placentam, et permisceto in alueo. Indito in hirneam fictilem, eam demittito in aullam æneã aquæ calidæ plenam. Ita coquito ad ignẽ. ubi coctum erit, hirneam confringito, ita ponito. LXXXII.

SPHAERICAM sic facito, ita uti spiram, nisi sic effingito, detractis caseo, melle, sphæras pugnum altas facito. Eas in solo componito, densas eodem modo componito, atque spiram, itemq́; coquito. LXXXIII.

VOTVM pro bubus, ut ualeant, sic facito. Marti Syluano in sylua interdius, in capita singula boum uotum facito. farris adorei libras tres, & lardi pondo. IIII. pulpæ pondo. IIII. S. uini sextarios tres. S. Id in urnas liceto conijcere, & uinum idem in unum uas liceto conijcere. Eam rem diuinam uel seruus, uel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, statim ibidem consumito. Mulier ad eam rem diuinam ne adsit, ne'ue uideat quomodo fiat. Hoc uotum in annos singulos, si uoles, licebit uouere. LXXXIIII.

SAVILLVM hoc modo facito. Farinæ selibram, casei. p. II. S. unà commisceto quasi libũ, mellis põdo S .: ∽ & ouum. Catinũ fictile oleo ungito. Vbi bene omnia commiscueris, in catinum indito. Catinum texto operito. uideto ut bene percoquas medium, ubi altissimum est. ubi coctum erit, catinum eximito, melle ungito. papauere infriato, sub textum subde paulisper, postea eximito. ita pone cum catino, & lingulis. LXXXV.

PVLTEM punicam sic coquito. Libram alicæ in aquam indito, facito ut bene madeat. Id infundito in alueum purum, eo casei recentis. p. III. mellis. pondo. S. ouum unum, omnia unà bene permisceto. Ita insipito in aulam nouam. LXXXVI.

GRANEAM triticeam sic facito. Selibram tritici puri in mortarium

tarium purum indat, lauetq; bene, corticem'q; deterat bene, eluatq;. Postea in aullam indat, & aquam puram, coquatq;. Vbi coctum erit, lacte addat paulatim usqueadeo, donec cremor crassus factus erit. LXXXVII.

AMYLVM sic facito. Siligenem purgato bene, postea in alueum indat, eo aquam addat bis in die. Die decimo aquam exsiccato, exurgeto bene, in alueo puro misceto bene, facito tanquam fæx fiat. Id in linteum nouum indito, exprimito cremorem in patinam nouam, aut in mortarium, id omne ita facito, & refricato denuo. Eam patinam in sole ponito, ut arescat. ubi arebit, in ollam nouam indito, inde facito cum lacte coquat. LXXXVIII.

SALEM CANdidum sic facito. Amphoram defricato, colluitoq; puram impleto aqua pura, in sole ponito, ibi fiscellam cum sale populari suspendito, & quassato, suppletoq; Identidem. Id aliquoties in die facito usqueadeo, donec sal desiuerit tabescere biduum. Id signi erit, menam aridam, uel ouum demittito, si natabit, ea muries erit, qua uel carnem, uel caseos, uel salsamenta condias. Eam muriam in labella, uel in patina in sole ponito. Vsqueadeo in sole habeto, donec concreuerit. Inde flos salis fiet. Vbi nubilabitur, noctu sub tecto ponito. Quotidie, cum sol erit, in sole ponito. LXXXIX.

GALLINAS, & anseres sic farcito. Gallinas teneras, quæ primum parierint, concludat, polline, uel farina ordeacea consparsa turundas faciat. eas in aquam in tinguat, & in os indat. paulatim quotidie addat, & ex gula consyderet, quod satis fiet. Bis in die farciat, & meridie bibere dato, nec plus aquam ante sinat, quàm horam. I. Eodem modo anserem alito, nisi prius dato bibere bis in die, & bis escam. XC.

PALVMBVM recentem sic farcito. Vti prehensus erit, ei fabã coctam tostam primum dato. ex ore in eius os inflato item aquam. Hoc dies. VII. facito. Postea fabam fresam puram, & far purum facito, & fabæ tertia pars ut inferuescat. cum feruere incipiet, puriter facito, & coquito bene. id ubi excoxeris, deponito, bene oleo manum ungito, depsitoq; primum pusillum, postea magis depses, oleo tangito, depsitoq; dum poteris facere turundas, & eas ex aqua dato, et escam temperato. XCI.

AREAM sic facito. Locum ubi facias confodito, postea amurca cõspergito bene, sinitoq; combibat. Postea comminuito bene glebas. Deinde coæquato, & pauiculis uerberato. Postea denuo amurca conspergito, sinitoq; arescat. Si ita feceris, neque formicæ nocebunt, neque her-

bæ nascentur. XCII.

FRVMENTO ne gurgulio noceat, neu mures tangant, lutum de amurca facito, palearum parum addito, sinito marcescant bene, et subigito, eo granarium totum oblinito crasso luto, postea conspergito, amurca bene omne, quod lutaueris. Vbi aruerit, eo frumentum refrigeratum condito, gurgulio non nocebit. XCIII.

OLEA si fructum non fert, ablaqueato. Postea stramenta circũponito. Postea amurcam cum aqua commisceto æquas partes. Deinde ad oleam circunfundito, ad arborem maximam amphoram unam commisti satis est. Ad, minores arbores pro ratione indito. Et idem hoc si facies ad arbores feraces, hæ quoque meliores fient. Ad eas tamen stramenta ne addideris. XCIIII.

FICI VTI grossos teneant, facito omnia, quæ modo oleæ, & hoc amplius, cum uer adpetet, terram adaggerato bene. Si ita feceris, & grossi non cadent, & fici scabræ non fient, & multo feraciores erunt. XCV.

CON uolulus in uinea ne fiat, amurcam, condito, puram bene facito, in uas æneũ indito congios duos, postea igni leui coquito, rudicula agitato crebro usqueadeo, dum fiat tã crassa, quàm mel. Postea sumito bituminis tertiariũ, et sulfuris quartariũ. Conterito in mortario seorsum utrunq;. Postea infriato q̃minutissime in amurcam caldam, & simul rudicula misceto, & denuo coquito sub dio. Nã si in tecto coquas, cum bitumen, & sulfur additum est, excandescet. Vbi erit tam crassum, quàm uiscum, sinito frigescat. Hoc uitem circum caput, et sub brachia ungito, conuoluulus non nascetur. XCVI.

OVES ne scabræ fiant, amurcam puram, & aquam ubi lupinus deferbuerit, & fæcem de uino bono inter se pariter omnia sumito, & bene commisceto. Postea cum detunderis oues, unguito totas. sinito biduum, aut triduum consudent. Deinde in mari lauito, si aquam marinam non habebis, facito aquam salsam, ea lauito. Si hæc sic feceris, non scabræ fient, & lanæ plus, & meliorem habebunt, & ricini non erunt molesti. Eodem modo in omnes quadrupedes utito, si scabræ erunt. XCVII.

AMVRCA decocta axem unguito, & lora, & calciamenta, et coria omnia, & meliora facies. XCVIII.

VESTIMENTA ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad dimidium, & ea unguito fundum arcæ, & extrinsecus pedes, & angulos. Vbi ea adaruerit, uestimenta condito. Si ita feceris, tineæ non nocebunt. Et item lignum supellectilem omnem si ungues, non putrescat, & cum ea terseris, splendidior fiet. Item omnia ænea unguito,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sed prius extergito bene. Postea cum unxeris, & ea uti uoles, iterum extergito, splẽdidior erit, & ærugo non erit molesta. XCIX.

FICI ARIDAE si uoles ut integræ sint, in uas fictile condito. id amurca decocta unguito. C.

OLEVM si in metretam nouam inditurus eris, amurca ita uti est cruda prius colluito, agitatoq; diu, ut bene combibat. Id si feceris, metreta oleum non bibet, & oleum melius fuerit, & metreta ipsa firmior erit. CI.

VIRGAS myrteas si uoles cum bacis seruare, & item aliud genus quod uis, & si ramulos ficulneos uoles cum folijs, inter se alligato, fasciculos facito, eos in amurcam demittito, supra stet amurca facito sed ea, quæ demissurus eris, sumito paulo acerbiora. Vas, quo condideris, oblinito plane. CII.

SI BOVEM, aut aliã q̃uis quadrupedẽ serpens momorderit Melanthij cætabulũ, et qđ medici uocant smyrneum, conterito in uini ueteris hemina. Id ꝑ nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito. Et idem hoc (si usus euenerit) homini facito. CIII.

BOVES uti ualeant, & curati bene sient, & qui fastidient cibũ, uti magis cupide appetant, pabulum, quod dabis, amurca spargito, primo paululum, dum consuescant, postea magis, et dato rarenter bibere, commistam cũ aqua æquabiliter quarto, quintoq; die. hoc si feceris, ita boues & corpore curatiores erũt, & morbus aberit. CIIII.

VINVM familiæ, per hyemem qui utatur. Musti quadrantalia. X. in dolium indito, aceti acris quadrantalia. II. Eodem infundito sapæ quadrantalia duo, aquæ dulcis quadrantalia. L. Hæc rudemisceto ter in die, dies. V. continuos. Eo addito aquæ marinæ ueteris sextarios. LXIIII. & operculum in doliũ imponito, & oblinito dies X. Hoc uinum durabit tibi usq; ad solstitium. Siquid superfuerit post solstitium, acetum acerrimum, & pulcherrimum erit. CV.

QVI AGER à mari longe aberit, ibi uinum græcum sic facito. Musti quadrantalia in ahenum, aut plumbeum infundito, ignem subdito. ubi ebulibit uinum, ignem subducito. ubi iam uinum refrixerit, in dolium quadragenarium infundito, seorsum in uas aquæ dulcis quadrantal. I. infundito, salis mod. I. sinito muriam fieri. Vbi muria facta erit, eodem in dolium infundito. Schœnum, & calamum in pila contundito, quod siet sextarium unum eodem in doliũ confundito, ut odoratum siet. Post dies XXX. dolium oblinito. Ad uer in amphoras diffundito. Biennium in sole sinito positum esse. Deinde in tectum conferto. Hoc uinum non erit deterius, quàm coum. CVI.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

AQVAE marinæ concinnatio. Quadrantal .I. ex alto sumito, quo aqua dulcis non accedat, sesquilibram salis frigito, eodem indito, & rude misceto usqueadeo, donec ouum gallinaceum natabit, desinito miscere. Eodem uini ueteris, uel aminij, uel miselli albi congios duos infundito, misceto probe. Postea in uas picatum confundito, & oblinito. Siquidem plus uoles aquæ marinæ concinnare, pro portione, ea omnia facito. CVII.

HOC Modo labra doliorum circunlinas, ut odorata sient, & nequid uitij in uinum accedat, sapæ congios .VI. quamoptime infundito in ahenum, aut in plumbeum. & iris aridæ contusæ heminam, & sertam campanicam. p.V. bene odoratam, unà cum iri contundas, quamminutissime per cribrum cernas, & unà cum sapa coquas sarmentis, & leui flamma commoueto. Videto, ne aduras. usque coquito, dum dimidium excoquas. Vbi refrixerit, confundito in uas picatum bene odoratum, & oblinito, & utitor in labra doliorum. CVIII.

·VINVM SI uoles experiri duraturum sit, nec ne, polentam grandem dimidium acetabuli in caliculum nouum indito, & uini sextarium de eo uino, quod uoles experiri, eodem infundito, & imponito in carbones, facito bis, aut ter inferueat. Tum id percolato, polentam adijcito. Vinum ponito sub dio. Postridie mane gustato. Si id uinum sapiet, quod in dolio est, scito duraturum. Si subacidum erit, non durabit. CIX.

VINVM asperũ q̃d erit, lene, et suaue si uoles facere, sic facito. De eruo farinam facito lib. IIII. & uini cyathos IIII. conspergito sapa. Postea facito laterculos. Sinito combibant noctem, & diem. Postea commisceto cum eo uino in dolio, & oblinito dies LX. Id uinum erit lene, & suaue, & bono colore, & bene odoratum. CX.

ODOREM deteriorem uino demere si uoles, testam de tegula crassam puram calfacito in igni bene. Vbi calebit, eam picato, resticula alligato, testam demittito in dolium infimum leniter, sinito biduo oblitum doliũ, si demptus erit odor deterior, id optime, si non, sæpius facito, usq; dum odorem malum dempseris. CXI.

SI VOLES scire in uinum aqua addita sit, nec ne, uasculum facito de materia ederacea. Vinum id, quod putabis aquam habere, eodem mittito Si habebit aquam, uinum effluet, aqua manebit. Nam non continet uinum uas ederaceum. CXII.

VINVM coum si facere uoles, aquam ex alto marinam sumito, mari tranquillo, cum uentus non erit, die septuagesima ante uindemiam, quo aqua dulcis non perueniat. Vbi hauseris de mari, in cu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

leare doliū fundito·nolito implere,quadrantalibus quinque minus sit,quàm plenum.operculum imponito,relinquito qui interspiret.ubi dies.XXX.præterierint,trāsfundito in alterum dolium puriter,& leuiter relinquito in imo,quod desederit.post dies uiginti in alterum item dolium transfundito,ita relinquito usque in uindemiam.Vnde uinum coum facere uoles,uuas relinquito in uinea,sinito ut bene coquantur.& ubi pluerit,et siccauerit,tunc̄ deligito.et ponito in sole biduum,aut triduum sub dio,si pluuiæ non erunt.si pluuia erit,in tecto in cratibus componito,& siqua acina corrupta erunt,depurgato. Tum sumito aquæ marinæ suprascriptæ quadrantalia.X.& in dolium quinquagenarium infundito. Tum acina de uuis misellis decerpito,de scopio,& in idem dolium usque dum impleueris, manu comprimito,ut combibant aquam marinam ubi compleueris doliū, operculo operito,relinquito qua interspiret.Vbi triduū præterierit, eximito de dolio,& in torculario calcato,& id uinum condito in dolia lauta,& pura,& sicca. CXIII.

VT VInum bene odoratum siet,sumito testam picatam.Eo prunam lenem indito,suffito,serta,& schœno,& palma,quam habent unguentarij,ponito in dolio,& operito,ne odor exeat,ante quàm uinum indas.Hoc facito pridie quàm uinum infundere uoles, de lacu uinum quamprimum in dolium indito,sinito dies.XV.opertum ante, quàm oblinas,& relinquito qua interspiret uinum. Postea oblinito. Post dies.XL.diffundito in amphoras,& addito in singulas amphoras sapæ sextarium unum.Amphoras nolito implere nimium ansarum infimarum fini.Amphoras in sole ponito, ubi herba non siet. amphoras operito,ne aqua accedat,& ne plus quatriduū in sole siueris.Post quatriduum in culeum componito,& instipato. CXIIII.

VINVM Si uoles concinnare,ut aluum bonā faciat, secundum uindemiam,ubi uites ablaqueantur,quantum putabis ei rei satis esse uini,tot uites ablaqueato,& signato.earum radices circum sarrito,et purgato.Veratri radices in pila contundito,eas radices ponito circum uitem.& his stercus uetus,& ueterem cinerem,& duas partes terræ circumaddito.Radicibus uitis terram insuper inijcito.Hoc uinum seorsum legito. Si uoles seruare in uetustatem,ad aluum mouendam seruato,nec commisceas cum cetero uino. De eo uino cyathum sumito, & misceto aqua, & bibito ante cœnam. Sine periculo aluum mouebit. CXV.

VINVM ad aluum mouendā,in uinum mustum ueratri atri Manipulum conijcito in amphoram. ubi satis efferbuerit, de uino manipulum eijcito.Id uinum seruato ad aluum mouendam.Aliter si

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

uoles uinum ad aluum mouendam concinnare. Vites cum ablaqueabuntur, signato rubrica, ne admisceas cum cætero uino. Treis fasciculos ueratri atri circumponito circum radices, & terram insuper inijcito. Per uindemiã de his uitibus, quod delegeris, seorsum seruato, cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & postridie per purgabit sine periculo. CXVI.

LENTIM QVO modo seruari oporteat. Laserpitiũ aceto diluito, permisceto lentim aceto laserpitiato, & in sole ponito. Postea lentim oleo ꝑfricato, sinito arescat, ita integra seruabitur recte. CXVII.

OLEAE Albæ quemadmodum condiantur, ante quàm nigræ fiant contundãtur, et in aqua deijciantur, crebro aquam mutet. Deinde, ubi satis maceratæ erunt, exprimat, & in acetũ conijciat, & oleũ addat, & salis selibram. in modiũ olearum fœniculũ, & lentiscum seorsum condat in acetum. Si unà admiscere uoles, cito utitor. in orculam calcato manibus siccis. cum uti uoles, sumito. CXVIII.

OLEAM Albam secundum uindemiam, qua uti uoles, sic condito. Musti tantundem addito, quantum aceti. Cætera item condito ita, uti supra scriptum est. CXIX.

EPITYRVM Album, nigrum, uariumq; sic facito. Ex oleis albis, nigris, uarijsq; nucleos eijcito. Sic condito. Concidito ipsas. addito oleum, acetum, coriandrum, cyminum, fœniculum, rutam, mentam. in orculam condito, oleum supra siet, ita utitor. CXX.

MVSTVM Si uoles totum annum habere, in amphoram mustum indito, & corticem oppicato, demittito in piscinam, post trigesimum diem eximito, totum annum mustum erit. CXXI.

MVSTA ceos sic facito farinæ siligneæ modium unum musto conspergito. Anisum. cyminum, adipis. p. II. casei libram, & de uirga lauri deradito, eodem addito. Et ubi definxeris, lauri folia subtus addito, dum concoques. CXXII.

VINVM concinnare, si lotium difficilius transibit. Capreidam, uel iuniperũ contundito in pila, libram indito in duobus congijs uini ueteris. in uase æneo, uel plumbeo deferuefacito. ubi refrixerit, in lagenam indito. id mane ieiunus sumito cyathũ, proderit. CXXIII.

VINVM ad ischiacos sic facito. De iunipero materiam semipedem crassam concidito minutim. Eam ferueſacito cum congio uini ueteris. ubi refrixerit, in lagenam confundito. & postea id utitor uini cyathum mane ieiunus proderit. CXXIIII.

CANES interdiu clausos esse oportet, ut noctu uigilantiores, & acriores sint. CXXV.

VINVM myrteum sic facito, Myrtum nigrã arefacito in um-

bra. ubi iam erit passa, seruato ad uindemiam, in urnam musti contundito myrtæ semodium, id oblinito. Vbi desiuerit feruere mustum, myrtum eximito Id est ad aluum crudam, & ad lateris dolorem, & ad cæliacum, & si aluus non consistet. CXXVI.

AD TORmina, & si tineæ, & lumbrici molesti erunt, triginta mala punica acerba sumito, contundito, indito in urceū, & uini nigri austeri congios tres superponito. uas oblinito, post. XXX. dies aperito, & utitor. ieiunus heminam bibito. CXXVII.

AD DIspepsiam, & stranguriam malum punicum ubi florebit, colligito. Tres heminas in amphoram infundito. uini ueteris quadrantal addito, & fœniculi radicem puram contusam heminam unam. Oblinito amphoram. & post dies. XXX. aperito & utitor. Vbi uoles cibum concoquere, & lotium facere, hinc bibito quantum uoles sine periculo. Idem uinum tinias perpurgat, & lumbricos, si sic concinnes. Incœnatum iube esse, postridie thuris drachmam conterito, & mellis cocti drachmam unam, & uini prædicti sextarium, & origanum, dato ieiuno, & puero pro ætate triobolum, & uini heminam. Supra pilam inscendat, & saliat decies, & deambulet. CXXVIII.

HABITATIONEM delutare cum uoles, terrā, quammaxime cretosam, uel rubricosam sumito, eo amurcam, infundito paleas indito. Sinito quatriduum fracescat. ubi bene fracuerit, rutro concidito ubi conciderit, delutato. Ita neque aspergo nocebit, neq; mures cauа facient, neque herba nascetur, neque lutamenta scindent se. CXXIX.

AREAM ubi frumentū teratur, sic facies. Confodiatur minute terra, & amurca bene conspergatur, ut combibat quamplurimum. ubi bene comminuta terra fuerit, & amurcam combiberit, cylindro, aut pauicula coæquato. ubi coæquata erit, neq; formicæ molestæ erūt, & cum pluet lutum non erit. CXXX.

CODICILLOS, oleagnos, & cætera ligna amurca cruda perspergito, & in sole ponito, perbibant bene. Ita neque fumosa erūt. & bene ardebunt. CXXXI.

DAPEM pro bubus pyro florēte facito Postea uerno arare incipito. Ea loca primum arato, quæ rudeta, arenosaq; erunt. Postea uti quæq; grauissima, atq; aquosissima erūt, ita postrēo arato. CXXXII.

DAPEM hoc modo fieri oportet. Ioui dapali culignam uini quantum uis polluceto. Eo die feriæ bubus, & bubulcis, & qui dapem facient. Cum pollucere oportebit, sic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo, familiaq; mea culignā uini dapi eius rei ergô. Macte uino inferiori esto. Macte hac illace dape polucenda esto. Ma-

nus interluito. Postea uinum sumito. Iupiter dapalis, macte istace dape polucenda esto. Macte uino inferiori esto. Vestæ si uoles dato. daps Ioui assaria pecuina urna uini Ioui caste. Profanato sine contagione. Postea dape facta serito miliũ, panicum, lentim, allium. CXXXIII.

PROPAGATIO pomorum, cæterarumq́; arborum arboribus ab terra pulli, qui nati erunt, eos in terrã deprimito, excolitoq́;, uti radicẽ capere possint. Inde, ubi tempus erit, effodito, seritoq́; recte. Ficum, oleam, malum punicum, mala struthea, cotonea, aliaq́; mala omnia laurum cypriam, delphicam, prunum, myrtum coniugulum, & myrtum album, & nigrum, nuces auellanas, prænestinas, platanum, hæc omnia genera à capitibus propagari, & eximi ad hunc modum oportebit. Quæ diligentius seri uoles, in calicibus seri oportet. In arboribus radices uti capiant, calicem pertusum sumito tibi, aut quassilum, per eum ramulum transerito, eum quassilum terra impleto, calcatoq́;, in arborem relinquito. Vbi bimum erit, ramum tenerum infra præcidito, cum quassilo serito. Eo modo quod uis genus arborum facere poteris, uti radices bene habeant. Item uitem in quassilum propagato, terráq́; bene operito, anno post præcidito, cum qualo serito. CXXXIIII.

PRIVS quam messem facias, porcam præcidaneam hoc modo fieri oportet. Cereri porca præcidanea, porcam fœminam, prius quã hasce fruges condantur, far, triticum, ordeum, fabam, semẽ rapicium, thure, uino, Iano, Ioui, Iunoni præfato. Prius quã porcam fœminam immolabis, Iano struem commoueto sic. Iane pater te hac strue commouenda bonas preces te precor, uti sies uolens propitius mihi, liberisq́; meis, domo, familiæq́; meæ mactus hoc ferto. Fertum Ioui moueto, & mactato sic. Iupiter te hoc ferto obmouendo bonas preces precor uti sies uolens propitius mihi, liberisq́; meis, domo, familiæq́; meæ mactus hoc ferto. Postea Iano uinum dato sic. Iane pater, uti te strue commouenda bonas preces bene precatus sum, eiusdem rei ergô macte uino inferiori esto. Postea Ioui sic. Iupiter macte ferto esto, macte uino inferiori esto. Postea porcam præcidaneam immolato. Vbi exta proiecta erunt, ita Iano struem commoueto, mactatoq́; item uti prius obmoueras. Ioui item fertum obmoueto, mactatoq́;, uti prius feceras. Itẽ Iano uinum dato, & Ioui uinum dato, ita uti prius datum fuit ob struem obmouendam, & fertum libandum, postea Cereri exta, & uinum dato. CXXXV.

ROMAE tunicas, togas, saga, centones, sculponeas, Calibus, & Minturnis, cuculliones, ferramenta, falces, palas, ligones, secures, ornamenta, murices, clitellas, Venafro, palas Suessæ, & in Lucanis plostra,

trebl æ

treblæ albæ, Romæ dolia, labra, tegulæ ex Venafro. Aratra in terrā ualidam romanica bona erunt, in terram pullam campanica, iuga romanica optima erunt. Vomis in dutilis optimus erit. Trapeti Pōpeijs. Nolæ ad rufrimaceriam claues. Cloſtra Romæ, ac hamæ. Vrnæ oleariæ, urcei aquarij, urnæ uinariæ, & alia uaſa ænea Capuæ. Nolæ fiſcinæ campanicæ. Hæ hamæ utiles ſunt. Funis ſubductarius, ſpartum omne Capuæ, Fiſcinas romanicas Sueßæ, caſſino. Eæ optimæ erunt Romæ, funem torculum ſiquis faciet caſſini L numis, Venafri Minturnis CL. eò indere oportet coria bona VIII noſtratia recenti aqua depſta ſient, quamminimum ſalis habeant, ea depſere, & ungere unguine prius oportet, tum ſiccare. Funem exordiri oportet lōgum pedes LXXII. toros. III. habeat loris in toros ſingulos. IX. latis digitos duos. Cum tortus fuerit, longus erit pedes. XLIX. In commiſſura abibunt pedes. III. reliquum erit pedes. XLVI. Vbi extentus erit, accedent ped. V. longus erit ped. LI. Funem torculum extentum longū eſſe oportet pedes. LV. maximis uaſis, minoribus pedes. LI. Funem loreum in ploſtrum iuſtum pedes LX. ſemifunium pedes XLV. lora retinacula in ploſtrum ped. XXXVI. ad aratrum ped. XXVI. lora præductoria ped. XXVII. S. ſubiugia in luſtrū lora ped. XIX. funiculū ped. IIX. in aratrum ſubiugia in luſtrum lora ped. XIX. funiculum pedes. XV. Trapetos latos maximos ped. IIII. S. orbes altos ped. III. S. orbes medios ex lapidicinis cum eximet craſſos pedem, & palmum inter miliarium, & labrum ped. II. digitos. II. labra craſſa digitum. Secundarium trapetum latum ped. IIII. et palmū, inter miliarium, & labrum ped. I. digit. I. labra craſſa digitos. II. orbes altos ped. III. & digitos. V. craſſos ped. I. et digitos. III. Foramen in orbes ſemipedem quoquouerſum facito. Tertium trapetum latum ped. IIII. inter miliarium, & labrum pedem. I. digitos. V. orbis altus ped. III. digitos. III. craſſos ped. I. digitos. II. Trapetū ubi aduectum erit, ubi ſtatues, ibi & commodato, concinnatoq́;. CXXXVI.

POLLINTIONEM in agro Caſſinate, & uenafri ſic dare oportet. In loco bono parte octaua corbis diuidat, ſatis bona ſeptima, tertio loco ſexta. ſi granum modio diuidet quanta in Venafro ager optimus. IX. parte corbis diuidat. Si communiter piſunt, quæ ex parte pollintori pars eſt, eam partem in piſtrinum pollintor ordeum V. modio fabam quinta modio diuidat. CXXXVII.

VINEAM curandam partiario, bene curet fundum, arbuſtum, agrum frumentarium. Partiario fœnum, & pabulum, quod bubus ſatis ſiet, qui illic ſient. Cætera oīa pro indiuiſo. CXXXVIII.

BOVES ferijs coniungere licet. Hoc licet facere, trahant ligna,

Fabalia, frumentum quod non daturus eris. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt. CXXXIX.

LVCVM collucare Romano more sic oportet. Porco piaculo facito. Sic uerba concipito. Si deus, si dea, cuius illud sacrum est, uti tibi ius siet porco piaculo facere, illiusce sacri coercendi ergô. Harumq; rerũ ergô siue ego, siue quis iussu meo fecerit, uti id recte factum siet. Eius rei ergô te hoc porco piaculo immolando bonas preces precor, uti sies uolens propitius mihi, domo, familiæq; meæ, liberisq; meis. Harumce rerum ergô macte hoc porco piaculo immolando esto, CXL.

SI FODERE uelis altero piaculo eodem modo facito, hoc amplius dicito, operis faciundi causa, cum opus quotidie per partes facies, sed si intermiseris, aut feriæ publicæ, aut familiares intercesserint, altero piaculo facito. CXLI.

AGRVM lustrare sic oportet, impans solitaurilia circũagi cũ diuis uolentibus, quodq; bene eueniat mando tibi Mani, uti illa solitaurilia, fundũ, agrũ, terramq; meã quota ex parte siue circũagi, siue circunferenda censeas, uti cures lustrare. Ianũ, Iouemq; uino præfamino, sic dicito. Mars pater te precor, quæsoq;, uti sies uolẽs propitius mihi, domo, familiæq; nostræ, quoius rei ergô agrum, terram, fundumq; meum solitaurilia circumagi iussi. uti tu morbos uisos, inuisosq;, uiduertatem, uastitudinemq;, calamitates, intemperãtiasq; prohibessis defendas, auerruncesq;. utiq; tu fruges, frumenta, uineta, uirgultaq; grandire, beneq; euenire sinas. pastores, pecuaq; salua seruassis, duisq; bonam salutem, ualetudinemq; mihi, domui, familiæq; nostræ. Harumce rerum ergô fundi, terræ, agriq; mei lustrandi, lustriq; faciendi ergô sicuti dixi macte hisce solitaurilibus lactentibus immolãdis esto. Mars pater eiusdẽ rei ergô, macte hisce solitaurilibus lactentibus esto. Item cultro facito struem, & fertum uti adsiet. Inde obmoueto. Vbi porcum immolabis, agnũ, uitulumq; sic oportet. Eiusq; rei ergô macte hisce solitaurilibus immolãdis esto nominare uetat Martem, neq; agnum, uitulumq;. Si minus in omnes litabis, sic uerba concipito. Mars pater, siquid tibi in illisce solitaurilibus lactentibus, neq; satisfactum est, his solitaurilibus piaculo. Si uno, duobus'ue dubitaueris, sic uerba concipito. Mars pater, quod tibi illuc porco, neq; satisfactum est, te hoc porco piaculo. CXLII.

VILLICI officia quæ sunt, quæ dominus præcipit, ea omnia, quæ in fundo fieri oportet, quæq; emi, parariq; oportet, quomodo quæque cibaria, & quæ uestimenta dari familiæ oportet, eadem uti curet, faciatq; moneo, dominoq; dicto audiens sit. Hoc amplius, quomodo uillicam uti oportet, & quomodo imperari opor-

tet, uti in aduentu domini, quæ opus sunt, parentur, curenturq́; diligenter. CXLIII.

VILLICAE quæ sunt officia, curato faciat. Si eam tibi dederit dominus in uxorem, ea esto contentus. Ea te metuat. Facito, ne nimium luxuriosa siet. Vicinis, alijsq́; mulieribus quamminimum utatur. Ne'ue ad eas domum eat, ne'ue ad sese recipiat. Ad cœnam nequò eat, ne'ue ambulatrix siet. rem diuinam ne faciat, ne'ue mandet qui pro ea faciat iniussu domini, aut dominæ. Scito dominum pro tota familia rem diuinam facere. Munda siet. Villam conuersam, mũdamq́; habeat. Focum purum circunuersum quotidie, prius quã cubitum eat, habeat. Calẽdis, Idibus, nonis festus dies cum erit, coronã in focũ indat. Per eosdẽq́; dies Lari familiari pro copia supplicet. Cibũ sibi, & familiæ curet, uti coctum habeat. Gallinas multas, et oua uti habebt. Pyra arida, sorba, ficos, uuas passãs, sorba in sapa, & pyra, & uuas in dolijs, et mala struthea. Vuas in urceis, et in uinaceis, uel in terra obrutas. Et nuces prænestinas recentes in urceo in terra obrutas habeat. Mala scantiana in dolijs, & alia, quæ condi solent, & syluatica. Hæc omnia quotannis diligenter uti condita habeat. Farinã bonam, & subtile far sciat facere. CXLIIII.

OLEAM legendam hoc modo locare oportet. Oleam cogito recte omnem arbitratu domini, aut quem custodem fecerit aut cui olea uenierit. Oleam ne stringito, ne'ue uerberato iniussu domini, aut custodis. Si aduersus ea quis fecerit, quod ipse eo die delegerit, pro eo nemo soluet, neque debebitur. Oleam qui legerint, omnes iuranto ad dominum, aut ad custodem sese oleam non surripuisse, neque quenq̃ suo dolo malo ea oleitate ex fundo L. Manlij. Qui eorum ita non iurauerint, quod is legerit, pro eo nemo argentum dabit, neque debebitur. Oleã cogi recte, satisdato arbitratu L. Manlij. Scalæ ita uti datæ erunt, ita reddito, nisi quæ uetustate fractæ erũt. Si non erunt, reddet æquas, aut arbitratu deducetur. Siq̃d redemptoris opa domino dãni datum erit, resoluito. Id boni uiri arbitratu deducetur. Legulos quot opus erunt, præbeto, & factores. Si non præbuerit, quanti conductum erit, aut locatum erit, deducetur, & tanto minus debebitur. De fundo ligna, & oleam ne deportato. Qui oleam legerit, qui deportauerit, in singulas deportationes HS. N. II. deducentur, neque id debebitur. Omnem oleam purã metietur. Modio oleario assiduos homines quinquaginta præbeto, duas partes strictorum præbeto. Nequis concedat, quo olea legunda, & faciunda carius locetur. Extra quam siquẽ socium impræsentiarũ dixerit, siquis aduersum ea fecerit, si dominus, aut custos uolent, iurent omnes socij. Si non ita iurauerint, pro ea

olea legunda, et faciunda nemo dabit, neque debebitur ei, qui non ita iurauerit. Accessiones in modios. CC. oleæ accedent salis modij. V. olei puri pondo IX. in tota oleitate HS. V. aceti quadrantalia. II. quo oleæ salem non acceperint, dum oleam legent in modios singulos. HS. SS. labuntur. CXLV.

OLEAM faciundam hac lege oportet locare. Facito recte arbitratu domini, aut custodis. Qui id negotij curabit, si ex uirgis uasis opus erit, facito. Homines eos dato, qui placebunt aut custodi, aut ei, qui eam oleam emerit. Trapeti facito. Si operarij conducti erunt, aut facienda locata erit, pro eo resoluito, aut deducetur. Oleum ne tangito utendi causa, neque furandi causa, nisi quod custos dederit, aut dominus. Si sumpserit, in singulas sumptiones HS. N. XL. deducentur, neque debebitur. Factores, qui oleum fecerint, omnes iuranto aut ad dominum, aut ad custodem, sese de fundo L. Manlij, neq; alium quẽquam suo dolo malo oleum, neque oleam surripuisse. Qui eorum nõ ita iurauerit, quæ eius pars erit, deducetur, neque debebitur. Sociũ nequem habeto, nisi quem dominus iusserit, aut custos. Siquid redemptoris opera domino damni datum erit, uiri boni arbitratu deducetur. Si uiride oleum fiet, facito accedat oleum, & sal suæ usioni, quod satis siet, & uasa uiminea. CXLVI.

OLEAM pendentem hac lege uenire oportet. Olea pendens in fundo Venafro uenibit. Qui oleam emerit, amplius quàm quanti emerit, omnis pecuniæ centesima accedet. Præconium præsens HS. L. & oleum romanici pondo. MD. uiridis pondo. CC. oleæ caducæ modij L. strictiuæ modij. X. Modio oleario mensum dato, unguinis põdo. X. ponderibus, modijsq; domini datoris primæ cotylas duas. Dies argento ex Cal. mensium. X. oleæ legendæ faciundæ quæq; locata est, & si emptor locarit Idibus soluito. Recte hæc dari, fieriq;, satisq; dari domino, aut cui iusserit, promittito, satisq; dato arbitratu domini. Domino cum solutum erit, aut ita satis datum erit, quæ in fundo illata erunt, pigneri sunto. Nequid eorum de fundo deportato. Siquid deportauerit, domini esto. Vasa, torcula, funes, scalas, trapetos, et siquid aliud datum erit, salua recte reddito, nisi quæ uetustate fracta erunt. Si non reddet, æquum soluito. Si emptor legulis, & factoribus, qui illic opus fecerint, non soluerit, cui dari oportebit, si dominus uolet, soluat. Emptor domino debeto, & id satisdato, proq; ea re ita, uti supra scriptum est, item pigneri sunto. CXLVII.

LEGE hac uinum pendens uenire oportet. Vinaceos illutos, & fecem relinquito. Locus uinis ad Calendas Octobris primas dabitur. Si non ante ea exportaueris, dominus uino, quod uolet, faciet. Cætera

lex

lex quæ oleæ pendenti. CXLVIII.

VINUM in dolijs hoc modo uenire oportet. Vini in culleos singulos quadragenæ, & singulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Id dabitur in triduo proximo, boni uiri arbitratu degustato. Si nõ ita fecerit, uinum pro degustato erit. Quot dies per dominum mora fuerit, quo minus uinum degustet, totidem dies emptori procedent. Vinum accipito ante Calend. Ianuar. primas. Si non ante acceperit, dominus uinum admetietur. Quod ad mensum erit, pro eo dominus resoluito. Si emptor postulauerit domino iusiurandum, dabit uerum fecisse. Locus uinis ad Calen. Octobris primas dabitur. Si ante non deportauerit, dominus uino quod uolet faciet. Cætera lex, quæ oleæ pedenti. CXLIX.

QUA lege pabulum hybernum uenire oporteat. Qua uendas finis dicito. Pabulum fini accipito. Ex Calendis Setembribus prato sicco decedat. ubi pyrus florere cœperit, prato irriguo. ubi super, inferq; uicinus permittet, tum decedito, uel diem certam utriq; facito. Cætero pabulo Calend. Martijs cedito. Bubus domitis binis canterio uni, cum emptor pascet, domino pascere recipitur. Oleris, asparagis, lignis, aqua itinere, actu domini usioni recipitur. Siquid emptor, aut pastores, aut pecus emptoris domino damni dederit, boni uiri arbitratu resoluat. Siquid dominus, aut familia, aut pecus emptori damni dederit, uiri boni arbitratu resoluetur. donicum pecuniã satisfecerit, aut delegarit, pecus, & familia, quæ illic erit, pigneri sunto. Siquid de his rebus controuersiæ erit, Romæ iudicium fiat. CL.

FRUCTUM ouium hac lege uenire oportet. In singulas casei pondo. XV. dimidium aridum, lacte ferijs quod mulserit dimidiũ, et præterea lactis urnam unã. Hisce legibus agnus diem, et noctem qui uixerit, in fructum, & Calend. Ianuar. emptor fructu decedat. Si intercalatum erit Calend. Maijs agnos. XXX. ne amplius promittat. Oues, quæ non pepererint, binæ pro singulis in fructu cedent. Die lanam, & agnos uendat. Menses. X. ab coactore releget porcos sectarios. In oues denas singulos pascat. Conductor. II. menses pastorem præbeat, donec domino satisfecerit, aut soluerit, pigneri esto. CLI.

QUO PACTO cupresseta seri oporteat Memius Terentius, Nolanus ad hunc modum monstrauit. Semen cupressi tarentinæ per uer legi oportet, maturũ est, ubi hordeum flauescit. semen, ubi legeris, in sole ponito, id purgato, id aridum condito, uti aridum expositum siet, per uer serito in loco, ubi terra tenerrima erit, quam pullam uocant, ubi aqua propter siet. eum locum stercorato primum bene ster-

core caprino, aut ouillo. tum uortito bibalio, & terram cum stercore bene commisceto. depurgato ab herba, graminibusq; . Bene terram comminuito, areas facito pedes latas quaternos subcauas facito, uti cauae aquam continere possint. inter eas sulcos facito, qua herbas de areis purgare possis. ubi areae factae erunt, semen serito crebrum, ita ut linum seri solet eo cribro terram incernito. dimidiatum digitum terrã altam succernito. id bene tabula, aut manibus, aut pedibus complanato. Siquando non pluet, uti terra non sitiat, aquam irrigato leuiter in areas. Si nõ habebis, unde irriges, gerito, inditoq; leuiter. Quotiescunq; opus erit, facito, uti aquam addas. Si herbae natae erunt, facito, uti ab herbis purges quamtenerrimis, & quoties opus erit, per aestatem, ita, uti dictum est, fieri oportet, & ubi semen satum siet, stramentis operiri oportet, ubi germen nasci coeperit, tum stramenta demi. CLII.

DE SCOPIS uirgeis, quae M. Memius, & M. Manlius monstrauerunt, in diebus. XXX. quibus uinum legeris, aliquoties facito scopas uirgeas ulmeas aridas, eas in asserculo alligato, eabusq; latera dolijs intrinsecus usq; bene perfricato, ne fex in lateribus adhaerescat. CLIII.

VINUM fecatum sic facito. Fiscinas olearias campanicas duas illi rei habeto. eas fecis impleto, sub prelumq; subdito, exprimitoq; . CLIIII.

VINUM emptoribus sine molestia hoc modo admetiri debet. Labrum culleare illi rei facito. id habeat ad summum ansas. IIII. uti transferri possit. Ad imũ pertundito. Ea fistulam subdito uti obthurarier rite possit. & ad summum, qua fini culeum capiet, praesignato. id in dolium paulatim demittito, uti in eo de fistula uinum salire possit. id impleto, usq; dum signum tangat, postea obthurato. Id in suggestu inter dolia positum seruato. CLV.

PER hyemem aquam de agro depellere oportet. In monte fossas inciles plures habere oportet. Prima autumnitate cum pluuia est, tum maxime ab aqua periculum est. Cum pluere incipiet, familiã cum ferreis sarculis exire oportet, & incilia aperire, aquam diducere in uias, & segetem curare oportet, uti fluat. In uilla cum pluet, circuire oportet, sicubi perpluat, & ubi pluerit, tegulam signare carbone, cum desierit pluere, uti tegula mutetur. Per segetem in frumentis, aut in segete, aut in fossis sicubi aqua consistat, aut aliquid aquae obstat. id emittere, patefieri, remoueriq; oportet. CLVI.

DE Brassica quod concoquit. Brassica est, quae omnibus oleribus antistat. eam esto uel coctam, uel crudam. crudam si edas, in ace-

cum intingito, mirifice concoquit, aluum bonam facit, lotiumq; ad omnes res salubre est. Si uoles in conuiuio multum bibere, cœnareq; libenter, ante cœnam esto crudam quantum uoles ex aceto. Et itē, ubi cœnaueris, comesto alia quinque folia, reddent te quasi nihil ederis, biberisq;, bibesq; quantum uoles. Aluum si uoles deijcere, superiorem sumito cymam brassicæ, quæ leuissima erit. p. IIII. Inde facito manipulos æquales tres, colligatoq;. Postea ollam statuito cum aqua. ubi occipiet feruere, paulisper dimittito unum manipulum, feruere desistet. Postea ubi iterum occipiet feruere, paulisper dimittito usq; admodum dum quinquies quinq; numeres. Tum eximito, & ita facito alterum manipulum, & item tertiū, postea eximito, & contundito, & per linteum exugeto succum, quasi heminam, in pocillum fictile. Eò indito salis micam quasi eruum, & cymini triti quantum oleat. Postea ponito pocillum in sereno noctu. Qui poturus erit, lauet calida. bibat aquam mulsam, cubet incœnatus. Postea mane bibat succum, deambuletq; horas. IIII. et agat, negotij siqd habet. Vbi libido ueniet nauseæ, eumq; apprehendet, decūbat, purgetq; sese. Tātum bilis, pituitæq; eijciet, uti ipse miretur, unde tantum siet. Postea ubi deorsum uersus ibit, heminam aut paulo plus bibat. Si amplius ibit, sumito farinæ minutæ conchas duas. infriet in aquam, paulum bibat, consistet. Verum quibus tormina molesta erunt, brassicā in aquam macerare oportet. ubi macerata erit, conijcito in aquā calidam, coquito usquedum ea coma debit bene. aquam defundito. Postea salem, & cumini paululum, & pollinem polentæ, et oleum eodē addito, deinde iterum ferue facito. Infundito in catinum, uti frigescat. eo cyminum interito. quod uolet cibi postea edat. sed si poterit solam brassicam esse, edat. Et si sine febre erit, dato uini atri duri. Aquæ tum bibat quamminimum. Si febris erit, aquam bibat. Id facito continuo quotidie mane. Nolito multum dare, ne pertædescat, uti possit porrò libenter esse. Ad eundem modum uiro, & mulieri, & puero dato. Nunc de ijs, quibus ægre lotium it, quibusq; substillum est. Sumito brassicam, conijcito in aquā feruentem, coquito paulisper, uti subcruda siet. postea aquam defundito non omnem. eò addito oleum, & salem, & cymini paululum. inferue facito paulisper, postea inde iusculum frigidum sorbere, & ipsam brassicam esse oportet, uti quamprimum excoquat. quotidie id facito. CLVII.

DE BRASSICA pythagorea quid in ea boni sit, salubritatisq; principium te cognoscere oportet, quot genera brassicæ sint, & cuiusmodi naturam habeant. Ad salutem temperat a mista sese semper cū calore, & rigore arido, simul et humido, & dulci, et amaro,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

& acri. Sed quæ uocatur σελινοειδὴς, hæc septem habet bona in commistura. Nũc uti cognoscas genera earũ, prima est leuis, quæ nominatur λεία, grandibus, & latis folijs, caule magno, ualidã hæc habet naturam, & uim magnam habet. Altera est crispa, quæ à similitudine apij, σελινοειδὴς uocatur. Hæc est et aspectu, et natura bona ad curationẽ, ualidiorq; est, q̃ quæ suprascripta est. Item est tertia, quæ κράμβη uocatur, minutis caulibus, tenuioribus folijs, & acerrima, omnium est istarũ, tenui succo uehementissima. Et primũ scito, de omnibus brassicis nulla est illiusmodi medicamentosior. Ad omnes tumores, ad oĩa uulnera eã contritam imponito. Hæc omnia ulcera purgabit, sanáq; faciet sine dolore. Eadem tumida concoquit. eadem erumpit. eadem uulnera putrida, cancrosq; purgabit, sanosq; faciet, quod medicamẽtum aliud facere non potest. Verum prius quàm id imponas, aqua calida multa lauato. Postea bis in die contritam imponito. Ea omnẽ putorem adimet. Si cancer ater est, is olet, & saniem spurcam mittit. Si albus purulẽtus est. Sed si fistulosus, subtus suppurat sub carne. In ea uulnera huiuscemodi tere brassicam, sanum faciet. nam optima est ad huiusmodi uulnera. Et luxatum siquod est, bis die calida foueto, brassicam tritam apponito, cito sanum faciet Si bis die apponitur, dolores auferet, & siquid contusum est, erumpet. si brassicam tritam apposueris, & sanum faciet, & siquid in mammis ulceris natum, & carcinoma, brassicam tritam apponito, sanum faciet. Et si ulcus acrimoniam eius ferre non poterit, farinam hordeaceam misceto, ita apponito. Huiusmodi ulcera omnia hæc sana faciet. quod aliud medicamentum facere nõ potest, nec purgare. Et puero, et puellæ si ulcus erit huiuscemodi, farinam hordeaceam addito. Et si uoles eam esse, consectã, lautam, siccam, sale, aceto sparsam esto, salubrius nihil erit. Quo libentius edas, aceto mulso spargito, mentem siccam, & rutam coriandrum sectam, sale sparsam paulo libentius edes. Id bene faciet, et mali nihil sinet in corpore consistere, & aluum bonam faciet. Siquid antea mali intus erit, omnia sana faciet De capite, et de oculis omnia deducet, et sanum faciet. Hãc mane esse oportet ieiunum. Et si bilis atra est, & si lienes turgent, & si cor dolet, & si iecur, aut pulmones, aut præcordia, uno uerbo omnia sana faciet, quæ intro dolitabunt. eodem silphium inradito, bonum est. Cum uenæ omnes, ubi sufflatæ sunt ex cibo, non possunt perspirare in toto corpore, inde aliqui morbi nascũtur. ubi ex multo cibo aluus non it, pro portione brassicæ si uteris (uti te moneo) nihil istorum usu ueniet ex morbis. Verum morbum articularem nulla res tantum purgat, quantum brassica cruda, si eã edes cum ruta, & coriandro concisam. Sic & laserpitium inrasum cum

brassica

braſſica ex aceto oxymelli, & ſale ſparſa. Hac ſi uteris, omnes articu lares morbos poteris expellere. Nullus ſumptus eſt, & ſi ſumptus eſſet, tamen ualetudinis cauſa experirer. eam mane oportet ieiunum eſſe. Omnis qui in ſomnioſus eſt, hac eadem curatione ſanum facies. Verum aſſam braſſicam, & unctam cal.dam ſalis paulum dato homini ieiuno. Quamplurimam ederit, tam citiſſime ſanus fiet ex eo morbo. Tormina quibus moleſta erunt, ſic facito. Braſſicam macerato bene, poſtea in aullam conijcato, deferuefacito bene. ubi cocta erit bene, aquam defundito. Eò addito oleum bene, & ſalis paulum, & cuminum, & pollinem polentæ. Poſtea bene feruefacito. ubi ferbuerit, in catinum indito. Dato edat, ſi poterit, ſine pane. ſi non, panis parũ ibidem madefaciat. & ſi febrim non habebit, dato ut uinum atrum bibat. cito ſanus fiet. Et hoc, ſiquando uſu uenerit, ut quis debilis ſiet, hæc res ſanum facere poteſt. ſi braſſicam edet ita, uti ſupraſcriptum eſt. & hoc amplius. lotium conſeruato eius, qui braſſicam eſitauerit. id cal facito. eo hominem demittito. cito ſanum facies hac cura. expertum hoc eſt. Item pueros puſillos, ſi laues eo lotio, nunquam debiles fient. & quibus oculi parum ſunt clari, eo lotio inunguito, plus uidebunt. Si caput, aut ceruices dolent, eo lotio caldo lauito, deſinent dolere. Et ſi mulier eo lotio locos fouebit, nunquã ij uiroſi fient. Et fouere ſic oportet ubi in chutra ferueſeceris id lotium, ſub ſellã ſupponito pertuſam eo mulier aſſidat. Circum ueſtimenta eã dato. Braſſica erratica maximam uim habet. eam arefacere, contereréq; oportet bene minutim. ſiquem uoles purgare, pridie ne cœnet, & mane ieiuno dato braſſicæ tritæ, decoctæq; aquæ cyathos quatuor. nulla res tam bene purgabit, neque elleborum, neque ſcamoneum, et ſine periculo, & ſcito ſalubrem eſſe corpori. Quos diffidas ſanos facere, facies. Qui hac purgatione purgandus erit, ſic eum curato. Sorbitione liquida hoc per dies. VII. dato. ubi eſſe uolet, carnem aſſam dato. Si eſſe non uolet, dato braſſicam coctam, & panem, & bibat uinum lene dilutum, lauet raro, utatur unctione. q ſic purgatus erit, diutina uale tudine utetur, neq; ullus ueniet morbus niſi ſua culpa. Et ſiquis ulcus tetrum, uel recens habebit, hãc braſſicam erraticam aqua inſpergito, apponito, ſanum facies. Et ſi fiſtula erit, turunda intro trudito, ſi turũdam non recipiet, diluito, ſucum exprimito, eum in ueſicam indito, ueſicæ calamum alligato, & ita premito, ut in fiſtulam ſucus introeat. Ea res ſanum faciet cito. Et ad omnia uetera ulcera, & noua contritam cum melle apponito, ſanum faciet. & ſi polypus in naſo intro ierit, braſſicam erraticam aridam tritam in malum conijcato, & ad naſum admoueto. Ita ſubducito ſuſum animam quamplurimum pote-

ris. in triduo polypus excidet. & ubi exciderit, tum aliquot dies idē facito, ut radices polypi persanas facias. Auribus si parum audies, terito cum uino brassicam, succum exprimito, in aurem intro tepidū instillato. cito intelliges te plus audire. Deinde impetigini parce brassicam apponito, sanam faciet, & ulcus non faciet. CLVIII.

ALVVM Deijcere hoc modo oportet, si uis bene deijcere, sume tibi ollam, addito eo aquæ sestarios. VI. & eo addito ungulam de perna. si ungulam non habebis, pone de perna frustū. p. S. quamminime pingue. ubi iam incipit coctum esse, eo addito brassicæ coliculos. II. betæ coliculos. II. cum radice sua, feliculæ paulum, herbæ mercurialis nō multum, mutulorum. L. II. piscem capitoneum, & scorpionem. I. cochleas. VI. & lentis pugillum. Hæc omnia decoquito usque ad sestarios tres iuris. oleum ne addideris. indidem sume tibi sestarium unum tepidum. adde uini coi cyathum unum. bibe, interquiesce. deinde iterum eodem modo, deinde tertium. Purgabit te bene. Et si uoles insuper uinum coum mistum bibere, licebit bibas. Ex his tot rebus, quot scriptum est, unum, quod eorū uis, id aluum deijcere potest. Verum ea re tot res sunt, ut bene deijcias, et suaue est. CLIX.

INTER trigini remediū. cum in uia ibis, absynthij pontici surculum sub annulo habeto. CLX.

LVXVM siquod est, ut excantes, hac cantione sanum fiet. arundinem prende tibi uiridem pedes. IIII. aut. V. longam. Mediam diffinde, & duo homines teneant ad coxendices. Incipe cantare in alio. S. f. motas danata daries dardaries astararies, dic unà pariter usque dum coeant. Ferro insuper iactato, ubi coierint, & alterā altera retigerit, id manu prende dextra, sinistra præcide. Ad luxum, aut fracturam alliga, & sanū fiet, & tamen quotidie cantato in alio. S. f. uel luxato. Vel hoc modo, haut haut haut ista pista sista, damiabo, damaustra, & luxato. Vel hoc modo, Haut haut haut istagis tursis ardannabon damaustra. CLXI.

LOCVM, ubi asparagum seras, bene subigere oportet, qui habeat humorem, aut loco crasso, ubi erit subactus, areas facito, ut possis dextra, sinistraq; sarrire, seu runcare, ne calcatur. Cum deformabis areas, interuallum facito inter eas semipedem latum in omnes partes. Deinde serito. Ad lineam grana bina, aut terna palo demittito. Eodē palo cauum terra operito. Deinde supra areas stercus spargito, bene serito. Secundum æquinoctium uernum, ubi natum erit, herbas crebro purgato, caueto q; , ne asparagus unà cum herba uellatur. Quo anno seueris substramentis per hyemem operito, ne rigore peruratur. Deinde primo uere aperito, sarritoq; , runcatoq; . Post annum tertiū

quàm seueris, incendito uere primo. Deinde ne ante sarrieris, quàm asparagus natus erit. ne in sarriẽdo radices lædas. Tertio, aut quarto anno asparagum uellito ab radice. Nã si defringes, stirpes fient, & intermorientur. Sed usq; licebit uellas, donicum in semen uideris ire. Semen maturum fit ad autumnum. Ita cum sumpseris semen, incendito, & cum cœperit asparagus nasci, sarrito, & stercorato. Post annos VIII. aut. IX. cum iam uetus est, digerito, & in quo loco positurus eris, terram bene subigito, & stercorato. Deinde fossulas facito, quà radices asparagi demittas. Interuallum sit ne minus pedes singulos inter radices asparagi euellito, & sic circunfodito, ut facile euellere possis. Caueto ne frangatur. Stercus ouillum quamplurimum fac ingeras. id est optimũ ad eã rẽ. Aliud stercus herbas creat. CLXII.

PERNAS Sic salire oportet, in dolio, aut in seria. Cum pernas emeris, ungulas earum præcidito. Salis romaniensis moliti in singulas semodius. In fundo dolij, aut seriæ salem sternito. Deinde pernam ponito. Cutis deorsum spectet. Sale obruito totum. Deinde pernam alteram insuper ponito Eodem modo obruito. Caueto, ne caro carnem tangat. Ita omnes obruito, ubi iam omnes composueris, sale eas insuper obrue, & ne caro appareat, æqualem facito. Vbi iam dies. V. in sale fuerint, eximito omnes cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito. Eodemq; modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergeto, & suspendito in uento biduum. Die tertio extergeto spongia bene, perungito oleo. Suspendito in fumo biduum. Tertio die demittito. Perungito oleo, et aceto commisto, & suspendito in carnario. nec tinea, nec uermes tangent.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

M. TERENTII VARRONIS DE RE RVSTICA AD FVNDANIAM VXOREM LIBER. I.

CAPVT PRIMVM.

o TIVM SI essem consecutus Fundania, commodius tibi hæc scriberem, quæ, nunc, ut potero, exponam, cogitans esse properandum, quod (ut dicitur) si est homo bulla, eo magis senex. Annus enim octogesimus admonet me, ut sarcinas colligam ante, quàm proficiscar è uita. Quare, quoniam emisti fundum, cum bene colendo fructuosum eum facere uelis, meq; uti adhibeam curam, roges, experiar. & non solum, ut ipse quoad uiuam, quid fieri oporteat ut te moneam, sed etiam post mortem. Neque patiar Sibyllam non solum cecinisse, quæ, dum uiueret, prodessent hominibus, sed etiam quæ cum perisset ipsa, & id etiā ignotissimis quoq; hominibus, ad cuius libros tot annis post publice solemus redire, cum desyderamus quid faciendū sit nobis ex aliquo portento, me, nedum uiuo quidem, necessarijs meis quod prosit facere. Quo circa scribā tibi tres libros indices, ad quos reuertare, si qua in re quæres, quemadmodum quidq; te in colendo oporteat facere. Et quoniam (ut aiunt) dei facientes adiuuant, prius inuocabo eos, nec, ut Homerus, & Ennius, musas, sed duodecim deos consentis, neque tamen eos urbanos, quorum imagines ad forum auratæ stant, sex mares, & fœminæ totidem, sed illos duodecim deos, qui maxime agricolarū duces sunt. Primum, qui omnes fructus agriculturæ cœlo, et terra continent, Iouem, & Tellurem. Itaq; duo hi parentes magni dicuntur. Iuppiter pater, Tellus uero mater. Secundo Solem, & Lunā, quorum tempora obseruantur, cum quædam serantur, & condantur in terra. Tertio Cererem, et Liberum, quod horum fructus maxime necessarij ad uictum sint. Ab his enim cibus, & potio uenit è fundo. Quarto Robigum, & Floram, quibus propitijs, neque rubigo frumēta, atque arbores corrumpit, neq; non tempestiue florent. Itaq; publicæ Robigo feriæ, robigalia, Floræ, ludi floralia instituti. Item adueneror Mineruam, & Venerem, quarum unius procuratio oleti, alterius hortorum, quo nomine rustica uinalia instituta. Nec non etiam præcor Lympham, ac bonum euentum, quoniam sine aqua omnis arida, ac misera agricultura, sine successu, ac bono euentu, frustratio est non cultura. His igitur deis ad uenerationem uocatis, ego referam sermo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

nes eos, quos de agricultura habuimus nuper, ex quibus quid te facere oporteat animaduertere poteris, in queis quæ non inerunt et quæres, indicabo, à quibus scriptoribus reperias, & græcis, & nostris.

Qui græce scripserunt dispersim alius de alia re, sunt plus quinquaginta. Hi sunt, quos tu habere in consilio poteris, cum quid consulere uoles, Hieron siculus, & Attalus philometor, de philosophis, Democritus physicus, Xenophō socraticus, Aristoteles, et Theophrastus pipatetici, Architas pythagoreus, item Amphilochus atheniensis, Anaxipolis thasius, Apollonius pergameneus, Apollodorus lemnius, Aristophanes maleotes, Antigonus cymeus, Agatocles chius, Aristandrus atheniensis, Bacchius milesius, Bion soleus, Chæresteus, & Chæreas athenienses, Diodorus priennæus, Dion colophonius, Diophanes nicensis, Epigenes rhodius, Euagon thasius, Euphranij duo, unus atheniensis, alter amphipolites, Aegesias maronites, Mænandri duo, unus priennæus, alter heracleotes, Nicesius maronites, Pythion rhodius. De reliquis, quorum quæ fuerit patria non accepi, sunt Androcion, Aeschrion, Aristomenes, Athenagoras, Crates, Oades, Dionysius περὶ φυτῶν, Euphorion, Eubolus, Lysimachus, Mnaseas, Menestratus, Pleuthiphanes, Persis, Theophilus. Ii, quos dixi, omnes soluta oratione scripserunt easdem res, et quidam etiam uersibus, ut Hesiodus ascræus, & Menecrates ephesius. Hos nobilitate Mago Carthaginiensis prætérijt pœnica lingua, quod res dispersas comprehendit libris duodetriginta, quos Cassius Dionysius uticensis, uertit libris uiginti græca lingua, & Sextilio prætori misit, in quæ uolumina de græcis libris eorum, quos dixi, adiecit non pauca, & de Magonis dempsit instar librorum octo. Hosce ipsos utiliter ad sex libros redegit Diophanes in Bithynia, et misit Deiotaro regi. Quo breuius de ea re conor tribus libris exponere, uno de agricultura, altero de re pecuaria, tertio de uillaticis pastionibus. Hoc libro circuncisis rebus, quæ non arbitror pertinere ad agriculturam. Itaq; prius ostendam, quæ secerni oporteat ab ea. Tum de his rebus dicam, sequens naturales diuisiones. Ea erunt ex radicibus trinis, et quæ ipse in meis fundis colendo animaduerti, & quæ legi, & quæ à peritis audiui. Cap. II.

SEMENTINIS ferijs in ædē Telluris ueneram rogatus ab æditimo, ut dicere didicimus à patribus nostris, ut corrigimur à recentibus urbanis ab æditituo. Offendi ibi C. Fundanium socerum meum, & C. Agrium equitem romanum socraticum, & P. Agrasium publicanum spectantes in pariete pictam Italiam. Quid uos inquā hic, num feriæ sementinæ ociosos huc adduxere, ut patres, & auos solebant nostros? Nos uero (inquit Agrius, ut arbitror) eadem causa,

quæ te, rogatio Aeditimi. Itaq; si ita est, ut annuis, morere oportet nobiscum, dum ille reuertatur. Nã accersitus ab ædile, cuius procuratio huius templi est, nondum rediit, et nos, ut expectaremus se, reliquit, qui rogaret. Vultis igitur interea uetus prouerbium, quod est, Romanus sedendo uincit, usurpemus, dum ille uenit? Sane inquit Agrius, et simul cogitans, portam itineri dici longissimam esse, ad subsellia sequẽtibus nobis procedit. Cũ consedissemus, Agrasius uos, qui multas perambulastis terras, quam cultiorem Italia uidistis inquit? Ego uero inquit Agrius, nullam arbitror esse, quæ tam tota sit culta. Primum cũ orbis terræ diuisus sit in duas partes ab Eratosthene, maxime secundum naturam ad meridiem uersus, & ad septentrionem. Et sine dubio, quoniam salubrior pars septentrionalis est, quàm meridiana. Et quæ salubrior, illa fructuosior, dicendum magis Europã fuisse opportunam ad colẽdum, quàm Asiam, ibiq; Italiam primum quod est in Europa, secundo, quod hæc temperatior pars est, quàm interior. nam intus penè sempiternæ hyemes. Nec mirum, quod sunt regiones inter circulũ septentrionalem, et inter cardinem cœli, ubi sol etiã sex mensibus continuis non uidetur. Itaq; in oceano in ea parte ne nauigari quidem posse dicunt propter mare congelatũ. Fũdanius, en ibi tu quicq̃ nasci putas posse, aut coli natum? Verum enim est illud Pacuuij, Sol si perpetuo sit, aut nox, flãmeo uapore, aut frigore, terræ fructus oẽs interire. Ego hic, ubi nox, & dies modice redit, & abit, tamen æstiuo die, si non defenderem me in æstuosum meridiem, uiuere nõ possem, illic in semestri die, aut nocte quemadmodum quicq̃ seri, aut alescere, aut meti possit? Cõtra quid in Italia utensile non modo non nascitur, sed etiam non egregium sit? quod far conferam campano? quod triticum appulo? quod uinum falerno? quod oleum uenafro? Non arboribus consita Italia est, ut tota pomarium uideatur? An Phrygia magis uitibus cooperta, quam Homerus appellat ἀμπελόεσσαν, quam hæc? aut Argos, quam idem poeta πολύπυρον, in qua terra iugerum unũ denos, & quinos denos culleos fert uini, quot quædã in Italia regiones. An nõ M. Cato scribit in libro originũ sic? ager gallicus romanus uocatur, q̃ uiritim Cæsare iubẽte datus ẽ ultra agrũ picenũ. In eo agro, aliquot fariã in singula iugera dena culleа uini fiũt. Nõ'ne item in agro fauentino. à quo ibi tricenariæ appellantur uites, q̃d iugerũ tricenas amphoras reddat? Simul aspicit me, certe inq̃t, L. Martius præfectus fabrum tuus in fundo suo fauentiæ hanc multitudinẽ suas dicebat reddere uites. Duo in primis spectasse uidentur Italici homines, colendo possent'ne fructus pro impensa, ac labore reddere, & utrũ saluber locus esset, an nõ quorũ si alterutrum decollat, et nihilo

minius quis uult colere, mente est captus, atq; ad agnatos, & gentiles est deducēdus. Nemo enim sanus mente debet uelle impēsam, ac sumptum facere in culturā, si uidet non posse refici. Nec si potest reficere fructus, si uidet eos fore, ut pestilētia dispereant. Sed opinor qui hæc commodius ostendere possint, adsunt. Nam C. Licinium Stolonem, et Cn. Tremelium Scrofam uideo uenire, Vnum cuius maiores de modo agri legem tulerunt. Nam Stolonis illa lex, quæ uetat plus quingenta iugera habere ciuem romanum & qui propter diligentiā culturæ Stolonum confirmauit cognomen, quod nullus in eius fundo reperiri poterat stolo, quod effodiebat circū arbores, è radicibus, quæ nascerentur è solo, quos stolones appellabant, eiusdem gentis C. Licinius tribunus pl. cum esset post reges exactos annis trecentis sexagintaqn que, primus populum ad leges accipiundas in septem iugera forēsia, è comitijs eduxit. Alterum collegam tuum, triumuir qui fuit, ad agros diuidundos campanos, uideo huc uenire Cn. Tremelium Scrofam, uirum omnibus uirtutibus politum, qui de agricultura romanus peritissimus existimatur. An non iure inquam? Fundi enim eius propter culturam iucundiore spectaculo sunt multis, quàm regie polite ædificia aliorum, cum huius spectatum ueniant uillas, non ut apud Lucullum, ut uideant pinacotheas, sed oporotheas. Huiusce inquam pomaria summa sacra uia, ubi poma ueneunt, contra auream imaginem. Ille interea, ad uos cum Stolone cœna comesa inquit uenimus. At non C. uidemus Fundanium, qui nos aduocauit. Bono animo este inquit Agrius. Nam non modo nondum illud sublatum est, quod ludis circensibus nouissimi curriculi finem facit quadrigis, sed ne illud quidem ouum uidimus, quod in cereali pompa solet esse primum. Itaq; dum hic nobiscum unà sedetis, adueniet'q; æditimus, docete nos agri culturam, quam summam habeat, utilitatem'ne, an uoluptatem, an utrunq;. Ad te enim rudes agriculturæ nunc, olim ad Stolonem iuisse dicunt, Scrofa, Prius inquit discernendum, utrum quæ serantur in agro ea sola sint in cultura, an etiā quæ inducuntur in rura, ut oues, & armenta. Video enim qui de agricultura scripserunt, et pœnice, & græce, et latine, latius uagatos, quàm oportuerit. Ego uero inquit Stolo, eos non in omni re imitandos arbitror, et eo melius fecisse quosdam, qui minore pomerio finierunt, exclusis partibus, quæ non pertinent ad hanc rem. quare tota pastio, quæ coniūgitur à plerisq; cum agricultura, magis ad pastorem, quàm ad agricolam pertinere uidetur. Quo circa principes, qui utriq; rei præponuntur, uocabulis quoq; sunt diuersi, quod unus uocatur Villicus, alter magister pecoris. Villicus agri colendi causa constitutus, atq; appellatus à uilla. uilla, quod

ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur, cum ueniunt. A quo rustici etiam nunc quoq; uiam ueham appellant, propter uecturas, & uellam non uillam, quò uehunt, & unde uehunt. Item dicuntur, qui uecturis uiuunt, uellaturam facere. Certe inquit Fundanius aliud pastio, & aliud agricultura, sed affinis. Et ut dextra tibia alia, quàm sinistra, ita ut tamen sit quodammodo coniuncta, quod est altera eiusdem carminis modorum incentiua, altera succentiua. Et quidem licet adijcias inquam, pastorum uitam esse incentiuam, agricolarum succentiuam authore doctissimo homine Dicæarcho, qui Græciæ uita qualis fuerit, ab initio nobis ita ostendit, ut superioribus temporibus fuisse doceat, cum homines pastoriciam uitam agerent, neque scirent etiam arare terram, aut serere arbores, aut putare, ab his inferiore gradu ætatis susceptam agriculturam. Quocirca & succinit pastorali, quod est inferior, ut tibia sinistra à dextræ foraminibus.

Agrius Tu inquit tibicen non solũ adimis domino pecus, sed etiã seruis peculium, quibus domini dant, ut pascant, atq; etiam leges colonicas tollis, in quibus scribimus, Colonus in agro surculario ne capras compascat, quas etiam astrologia in cœlũ recepit, non longe ab Tauro. Cui Fundanius, Vide inquit, ne agri istuc sit ab hoc, cum in legibus etiam scribatur, pecus quoddam. Quædam enim pecudes culturæ sunt inimicæ, ac ueneno, ut istæ, quas dixisti, capræ. Hæ eni omnia nouella sata carpendo corrumpunt, non minimum uites, atque oleas. Itaq; propterea institutum diuersa de causa, ut ex caprino genere ad alij deiaram hostia adduceretur, ad alij non sacrificaretur, cum ab eodem odio alter uidere nollet, alter etiam uidere pereuntem uellet. Sicq; factum, ut Libero patri repertori uitis hirci immolarentur, proinde ut capite darent pœnas. Contra, ut Mineruæ caprini generis nihil immolarent, propter oleam, quod eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem, eius enim saliuam esse fructuis uenenum. Licinius, Hoc nomine etiam Athenis in arcem non iungi, præterquã semel ad necessarium sacrificium, ne arbor olea, quæ primũ dicitur ibi nata, à capra tangi possit. Nec ullæ inquit pecudes agriculturæ sunt propriæ, nisi quæ agrum operæ, quo cultior sit, adiuuare, ut eæ, quæ iunctæ arare possint. Agrasius si istuc ita est inquit, quomodo pecus remoueri potest ab agro, cum stercus, quod plurimum prodest, greges pecorum ministrent? Sic inquit Agrius, uenalium greges agriculturam dicemus esse, si propter istam rem habendum statuerimus. Sed hinc error, quod pecus in agro esse potest, & fructus non in eo agro ferre, quod non sequendum. Nam sic etiam res aliæ diuersæ ab agro erunt assumendæ, ut si habeas pluris in fundo textores, atq;

res, atq; institutos histonas, sic & alios artifices. Scrofa, Disiungamus igitur inquit, pastionem à cultura, & siquis quid uult aliud. An'ne ego inquam sequar Sasernarum patris, & filij libros? ac magis putem pertinere figlinas quemadmodum exerceri oporteat, q̃ argenti fodinas, aut alia metalla, quæ sine dubio in aliquo agro fiunt. Sed neque lapidicinæ, neq; arenariæ ad agricultură pertinent, sic figlinæ. neque ideo non in quo agro idoneæ possint esse, non exercendæ, atq; ex eis capiundi fructus, ut etiam si ager secundũ uiã, & opportunus uiatoribus locus, ædificandæ tabernæ diuersoriæ, quæ tamẽ quamuis sint fructuosæ, nihilo magis sunt agriculturæ partes. Non enim siquis propter agrum, aut etiã in agro profectus domino, agriculturæ acceptum referre debet, sed id modo, qđ nec satione terra sit natum, ad fruendum suscipit. Stolo, Tu inquit inuides tanto scriptori, & obstrigilădi causa figlinas reprehẽdis, cum præclara quædam, ne laudes, prætermittas, quæ ad agriculturam uehementer pertineant. Cum subrisisset Scrofa, qđ non ignorabat libros, & despiciebat, & Agrasius se scire modo putaret, ac Stolonem rogasset, ut diceret, cœpit, Scribit cimices quemadmodum interfici oporteat his uerbis. Cucumerem anguinum condito in aquam, eamq; infundito quò uoles, nulli accedent. uel fel bubulum cum aceto mistum, unguito lectum. Fundanius aspicit ad Scrofam, & tamen uerũ dicit, inquit, hic, ut hoc scripserit in agricultura. Ille. Tam hercle, q̃ hoc, siquẽ glabrum facere uelis, quod iubet, ranam luridam conijcere in aquã, usquequo ad tertiã partem decoxeris, eaq; ungere corpus. Ego quod magis inquam ꝑtineat ad Fundanij ualetudinem, & in eo libro est, satius dicam, nam & huiusce pedes solent dolere, in fronte contrahere rugas. Dic sodes inquit Fundanius nam malo de meis pedibus audire, quàm quemadmodum pedes betaceos seri oporteat. Stolo subridens dicam, inquit, eisdem, quibus ille uerbis scripsit, ualent quæ iã audiui. Cũ homini pedes dolere cœpissent, q̃ tui meminisset, ei mederi posse. Ego tui memini, medere meis pedibus. Terra pestem teneto. Salus hic maneto in meis pedibus. Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare. Multa inquã item alia miracula apud Sasernas inuenies, quæ omnia sunt diuersa ab agricultura, & ideo repudianda, quasi uero inquam, non apud cæteros quoq; scriptores talia reperiantur. An non in magni illius Catonis libro, qui de agricultura est editus, scripta sunt permulta similia ut hæc? Quemadmodũ placentam facere oporteat, quo pacto libũ, qua ratione pernas salire. Illud non dicis inquit Agrius, quod scribit, si uelis in conuiuio multum bibere, cœnareq; libenter, ante esse oportet brassi-

cæm crudam ex aceto, & poſt, alia folia quinq;. III.

IGITVR inquit Agraſius, quæ diſiungenda eſſent à cultura cuiuſmodi ſint, quoniam diſcretum de ijs rebus dicendũ, quæ ſcientia ſit, & quid in colendo nos docet, ars an ſit, an quid aliud, & à qbus carceribus decurrat ad metas. Stolo cum aſpexiſſet Scrofam, Tu inquit, & ætate, & honore, & ſcientia quod præſtas, dicere debes. Ille non grauatus, Primũ inqt, non modo eſt ars, ſed etiã neceſſaria, ac magna. eáq; eſt ſcientia, quæ docet, quæ ſint in quoquo agro ſerunda, & faciunda, quǽq; terra maximos perpetuo reddat fructus. IIII.

EIVS principia ſunt eadẽ, quæ mundi eſſe Ennius ſcribit, aqua, terra, anima, & ſol. Hæc enim cognoſcenda prius, quàm iacias ſemina, quod initiũ fructuũ oritur. Hinc profecti agricolæ ad duas metas dirigere debent, ad utilitatem, & uoluptatem. Vtilitas quærit fructũ, uoluptas delectationẽ. Priores partes agit, quod utile eſt, q̃ quod delectat, nec non ea, quæ faciunt cultura honeſtiorem agrum, pleraq; non ſolum fructuoſiorem eundẽ faciunt, ut cum in ordinẽ ſunt conſita arbuſta, atq; oliueta, ſed etiam uendibiliorẽ, ut quæ adijciant ad fundi pretiũ. nemo enim eadẽ utilitate non formoſius quod eſt, emere mauult pluris, q̃ ſi eſt fructuoſius turpe. Vtiliſſimus autem is ager, qui ſalubrior eſt, q̃ alij, quod ibi fructus certus. contráq; in peſtilenti, calamitas, quãuis in feraci agro colonũ ad fructus peruenire nõ patitur. Etenim ubi ratio cũ orco habetur, ibi nõ modo fructus eſt incertus, ſed etiam colentiũ uita. Quare, ſi ſalubritas nõ eſt, cultura non aliud eſt, q̃ alea domini uitæ, ac rei familiaris. Hoc uero diminuitur ſciẽtia. ita enim ſalubritas, quæ ducitur è cœlo, ac terra, nõ eſt in noſtra poteſtate, ſed in naturæ, ut tamẽ multũ ſit in nobis, ꝙ grauiora quæ ſunt, ea, diligentia, leuiora facere poſſumus. etenim ſi propter terrã, aut aquam, odorem'ue, quẽ aliquo loco eructat, peſtilẽtior eſt fundus, aut propter cœli regionẽ ager calidior ſit, aut uẽtus nõ bonus flet. Hæc uitia emendari ſolent domini ſcientia, ac ſumptu. quod ꝑmagni intereſt, ubi ſint poſitæ uillæ, quantæ ſint, quò ſpectent, porticibus, oſtijs, ac feneſtris. An nõ ille Hippocrates medicus in magna peſtilentia, nõ unũ agrũ, ſed multa oppida, ſcientia ſeruauit? Sed quid ego illũ uoco ad teſtimonium? Nõ hic Varro noſter, cum Corcyræ eſſet exercitus, ac claſſis, et omnes domus repletæ eſſent ægrotis, ac funeribus, immiſſo feneſtris nouis aquilone, & obſtructis peſtilentibus, ianuáq; permutata, cæteráq; eius generis, diligentia, ſuos comites, ac familiam, incolumes reduxit? V.

SED quoniam agriculturæ, quod eſſet initium, & finis dixi, re-

linquitur quot partes ea disciplina habeat, ut sit uidendũ. Equidẽ innumerabiles mihi uidentur inquit Agrius, cũ lego libros Theophrasti cõplures, q̃ íscribũtur περὶ φυτῶν ἱστορίας, & περὶ φυτῶν αἰτιῶν. Stolo isti inquit libri non tam idonei ijs, qui agrũ colere uolunt, q̃ qui scholas philosophorum. neque eo dico, quod non habeant & utilia, & communia quædam. quapropter tu potius agriculturæ partes nobis expone. Scrofa agriculturæ ĩquit, quatuor sunt partes summæ. è queis prima cognitio soli fundi, et partes eius quales sint. Secũda, quæ in eo fundo opus sunt, ac debeant esse culturæ causa. Tertia, quæ in eo prædio colendi causa sint faciunda. Quarta, quo queq; tempore in eo fundo fieri conueniant. De his quatuor generibus singulæ minimum in binas diuiduntur species. quod habet prima ea, quæ ad solum pertinent terræ, & quæ ad uillas, & stabula. Secunda pars, quæ mouentur, atque in fundo debeant esse culturæ causa. est itẽ bipartita, de hominibus, per quos colendum, & de reliquo instrumento. Tertia pars, quæ de rebus, diuiditur, quæ ad quamq; rẽ sint præparanda, & ubi quæq; faciunda. Quarta pars de temporibus, quæ ad solis circuitum annuũ sint referenda, & quæ ad Lunæ menstruũ cursum. De primis quatuor partibus prius dicam, deinde subtilius de octo secundis.

VI.

IGITVR primum de solo fundi uidendum. Hæc quatuor. Quæ sit forma, quo in genere terræ, quantus, quamq; per se tutus. Formæ cum duo genera sint, una quam natura dat, altera, quam sationes imponunt, prior, quod alius ager bene natus, alius male. posterior, q̃d alius fundus bene consitus est, alius male, dicam prius de naturali. Igitur cum tria genera sint à specie simplicia agrorũ, campestre, collinũ, & montanũ, est ex his tribus quartum, ut in eo fundo, in quo hæc duo, uel tria sunt, ut multis locis licet uideri E quibus tribus fastigijs simplicibus, sine dubio infimis alia cultura aptior, quã summis, quod hæc calidiora, quàm summa, sic collinis, quod ea tepidiora, quàm infima, aut summa. Hæc apparent magis ita esse in latioribus regionibus, simplicia cũ sunt. Itaq; ubi lati campi, ibi magis æstus. Et eò in Apulia loca calidiora, & grauiora. Et ubi montana, ut in Vesuuio, quod leuiora, & ideo salubriora Qui colunt deorsum, magis æstate laborant, qui sursum, magis hyeme, uerno tempore in campestribus maturius eadem illa seruntur, quàm in superioribus, & celerius hic, quàm illic coguntur. Necnon sursum, quàm deorsum tardius seruntur, ac metuntur. Quædam in montanis prolixiora nascuntur, ac firmiora, propter frigus, ut abietes, ac sappini. Hic, quod tepidiora populi, ac salices, sursum fertiliora, ut arbutus, ac quercus, deorsum,

ut nuces græcæ, ac marisce fici. In collibus humilibus societas maior cum campestri fructu, quàm cum montano, in altis contra. Propter hæc tria fastigia formæ, discrimina quædã fiunt sationum, quod segetes meliores existimantur esse campestres, uineæ collinæ, syluæ montanæ, plerunque hyberna ijs esse meliora, qui colunt campestria, quòd tunc prata ibi herbosa, putatio arborum tolerabilior. Contra æstiua montanis locis commodiora, quòd ibi tum & pabulum multum, quod in campis aret, & cultura arborũ aptior, quod tum illic frigidior aer. Campester locus is melior, qui totus æquabiliter in unam partem uergit, quàm is, qui est ad libellã æquus, quod is, cum aquæ non habent delapsum, fieri solet ulignosus. eo magis siquis est inæquabilis, eo deterior, quod fit propter lacunas aquosus. Hæc, atq; huiusmodi tria fastigia agri ad colendum dispariliter habent momentum. VII.

STOLO, Quod ad hanc formam naturalẽ pertinet, de eo nõ incommode Cato uidetur dicere, cum scribit optimum agrũ esse, qui sub radice montis situs sit, et spectet ad meridianã cœli partẽ. Subijcit Scrofa. De formæ cultura hoc dico, quæ specie fiant uenustiora, se qui, ut maiore quoq; fructu sint, ut qui habent arbusta, si sata sunt in quincuncem prope sint ordines, atq; interualla modica. Itaq; maiores nostri ex aruo æque magno, sed male consito, & minus multum, & minus bonum faciebant uinum, quod quæ suo quæq; loco sunt posita, ea minus loci occupant, & minus officit aliud alij ab sole, ac luna, et uẽto. Hoc licet coniectura uidere ex aliquot rebus, ut nuces integras, quas uno modio cõprehendere possis, quòd putamina suo loco quæq; habet natura composita, cum easdẽ si fregeris uix sexquimodio concipere possis. Præterea quæ arbores in ordine satæ sunt, eas æquabiliter ex omnibus partibus sol, ac luna coquunt. quo fit, ut uuæ, & oleæ plures nascantur, & ut celerius coquantur. quas res duas sequuntur altera illa duo, ut plus reddant musti, & olei, & pretij pluris.

Sequitur secundum illud, quali terra solum sit fundi, & à qua parte uel maxime bonus, aut non bonus appelletur. Refert enim, quæ res in eo seri, nasciq;, & cuiusmodi possint. Nõ enim eadem omnia in eodem agro recte possunt. Nam ut alius est ad uitem appositus, alius ad frumentum, sic de cæteris alius ad aliã rem. Itaq; Cretæ ad cortyniam dicitur platanus esse, quæ folia hyeme non amittat. Itemq; in Cypro, ut Theophrastus ait, una. Item Sybari, qui nũc Thurij dicuntur, quercus simili esse natura, quæ est in oppidi conspectu. Item contra atq; apud nos fieri ad elephãtinem, ut neq; ficus, neq; uites amittant folia. Propter eãdẽ causam multa sunt bifera, ut uitis apud mare Smyrnæ, malus bifera, ut in agro consentino. Idem ostendit, quòd in

locis feris plura ferunt, in ijs, quæ sunt culta meliora, eadem de causã sunt, quæ non possunt uiuere nisi in loco aquoso, aut etiã in aqua. & id discriminatim, ut alia in lacubus, ut arundines in Aretino, alia in fluminibus, ut in Epeiro arbores alni, alia in mari, ut scribit Theophrastus, palmas, & squillas. In Gallia trãsalpina intus ad Rhenũ, cum exercitum ducerẽ, aliquot regiones accessi, ubi nec uitis, nec olea, nec poma nascerentur, ubi agros stercorarent candida fossicia creta. Vbi salem nec fossicium, nec maritimum haberent, sed ex quibusdã lignis combustis, carbonibus salsis pro eo uterẽtur. Stolo, Cato quidẽ inquit, gradatim præponens, alium alio agrum meliorẽ dicit esse in nouem discriminibus, & quod sit primus, ubi uineæ possunt esse bono uino, & multo. Secundus, ubi hortus irriguus. Tertius, ubi salicta. Quartus, ubi oliueta. Quintus, ubi pratum. Sextus, ubi cãpus frumẽtarius. Septimus, ubi cædua sylua. Octauus, ubi arbustum. Nonus, ubi glandaria sylua. Scrofa, Scio inquit scribere illum, sed de hoc non consentiunt omnes, quod alij dãt primatũ bonis pratis, ut ego quoq;, à quo antiqui prata parata appellarunt. Cæsar Vopiscus ædilicius, causam cum ageret apud Censores, campos Rosiæ Italiæ dixit esse sumẽ, in quo relicta pertica postridie nõ appareret propter herbã. VIII.

CONTRA uineam sunt, qui putent sumptu fructus deuorare. Refert inquam, quod genus uineæ sit, quod sunt multæ species eius. aliæ eni humiles, ac sine ridicis, ut in Hispania, aliæ sublimes, ut quæ appellantur iugatæ, ut pleræq; in Italia. quarum nomina duo, pedamenta, & iuga. q̃bus stat recta uinea dicuntur pedamenta, quæ trãsuersa iunguntur iuga, ab eo quoque uineæ iugatæ. Iugorum genera ferè quatuor, pertica, arundo, restes, & uites. Pertica, ut in falerno, Arundo, ut in Arpino, Restes, ut in Brundusino. Vites, ut in Mediolanensi agro. Iugationis species duæ, una directa, ut in agro canusino, altera compluuiata in longitudinem, & latitudinem iugata, ut in Italia pleræque. Hæc ubi domo nascuntur, uineæ non metuunt sumptum, ubi multa ex propinqua uilla, non ualde. Primũ genus, quod dixi, maxime quærit salicta. Secundum, arundineta. Tertium iunceta, aut eius generis rẽ aliquã. Quartum arbusta, ubi traduces possint fieri uitiũ, ut Mediolanenses faciunt in arboribus, quas opulos uocant canusini in harũdulatione in ficis. Pedamentum item ferè quatuor generũ. Vnũ robustum, quod optimũ solet afferri in uineã è quercu, ac iunipero, & uocatur ridica. Alterũ palus è pertica, melior è dura, quod diuturnior, quem cum infimum terra uoluit, puter euertitur, & fit solum summũ. Tertiũ, quod horum inopiæ subsidio misit arundinetum. Inde enim aliquot colligatas libris demittunt

in tubulos fictiles, cum fundo pertuso, quos cuspides appellant, qua humor aduenticius trāsire possit. Quartum pedamentum est natiuum eius generis, ubi ex arboribus in arbores traductis uitibus uinea fit, quos traduces, qdā rumpos appellant. Vineæ altitudinis modus, longitudo hominis. Interualla pedamentorum, qua boues iūcti arare possint. Ea minus sumptuosa uinea, quæ sine iugo ministrat acratophorō uinum. Huius genera duo. unū, in quo terra cubilia præbet uuis, ut in Asia multis locis, quæ sæpe uulpibus, & hoibus fit communis. nec non, si parit humus mures, huius minor fit uindemia, nisi totas uineas oppleueris muscipulis, quod in insula Pandatharia faciunt. Alterū genus uineti, ubi ea modo remouetur à terra uitis, quæ ostenderit se afferre uuā. sub eā, ubi nascitur uua subijciuntur circiter bipedales è surculis furcillæ, ne uindemia pereat, & uidemia facta deniq; discat pendere in palmam, aut funiculo, aut uinctu, quod antiqui uocabāt cestum. ibi dominus simul ac uidit occipitium uindemiatoris, furcillas reducit hybernatum in tecta, ut sine sumptu earū opera altero anno uti possit. Hac cōsuetudine in Italia utūtur Reatini. Hæc ideo uarietas maxime, quod terra cuiusmodi sit, refert. ubi enim natura humida, ibi altius uitis tollenda, quod in partu, & alimonio uinum non ut in calice quærit aquam, sed solem. itaq; ideo (ut arbitror) primū è uinea in arbores ascendit uitis.

IX.

TERRA inquā, cuiusmodi sit refert, & ad quā rē bona, aut nō bona sit. ea tribus modis dicitur, cōmuni, proprio, et misto. Cōmuni, ut cum dicimus orbē terræ, & terrā Italiā, aut quā aliā. in ea enim & lapis, & arena, et cætera eius generis sunt in nominādo cōprehēsa. Altero modo dicitur terra proprio noie, quæ nullo alio uocabulo, neq; cognomine adiecto appellatur. Tertio modo dicitur terra, quæ est mista in qua seri qd potest, et nasci, ut argillosa, aut lapidosa, sic et aliæ, cū in hac spēs nō minus sint multæ, q̄ in illa cōmuni propter admistiones. in illa enī cū sit dissimili ui, ac potestate, partes permultæ, in queis, lapis, marmor, rudus, arena, sabulo, argilla, rubrica, puluis, creta, glarea, carbunculus, idest, quæ sole perferuet ita, ut radices satorū comburat. Ab ijs, quæ proprio nomine dicitur terra, cum est admista ex his generibus aliqua re, tum dicitur aut cretosa, aut glareosa, et sic ab alijs generū discriminibus mista, et uti horū uarietates, ita genera hæc, ut præterea subtiliora sint alia. Nā ad minimū in singula facies terna, qđ alia terra est ualde lapidosa, alia mediocriter, alia propè pura. sic de alijs generibus reliqs, admistæ terræ tres gradus ascēdūt eosdē. Præterea hæ ipsæ ternæ species ternas in se habēt alias, qđ partim sunt humidiores, partim aridiores, partim mediocres. neque

non hæc discrimina pertinent ad fructus uehementer. Itaq; periti in loco humidiore far adoreū potius serunt, quàm triticum. Contra in aridiore hordeū potius, q̄ far, in mediocri utrūq;. Præterea etiā discrimina omnium horum generū subtiliora alia, ut in sabulosa terra, ꝙ ibi refert, sabulo albus sit, an rubicundus, quod sabulo albus ad serēdos surculos alienus. contra rubicundior appositus. Sic magna tria discrimina terræ, quod refert utrū sit macra, an pinguis, an mediocris. quo ad culturā pinguis fœcundior ad multa, macra contra. Itaq; in Veijs, ut in Pupinia, neq; arbores prolixas, neq; uites feraces, neq; stramenta uidere crassa poteris, neq; ficum mariscam, & arbores plerasque, ac prata retorrida, & muscosa. Contra in agro pingui, ut in Hetruria, licet uidere, fructuosas segetes, ac restibiles, et arbores prolixas, et omnia sine musco. In mediocri autē terra, ut in Tyburti, ꝙ propius accedit, ut nō sit macra, q̄ ut sit ieiuna, eò ad oēs res cōmodior, q̄ si inclinauerit ad illud, qđ deterius. Stolo, Nō male inquit, quæ sit idonea terra ad colēdū, an nō, Diophanes bithynius scribit signa sumi posse aut ex ipsa, aut ex ijs, quæ nascūtur ex ea, ex ipsa, si sit terra alba, si nigra, si leuis, quæ cū fodiatur, facile frietur, naturáq; nō sit cineritia, ne'ue uehementer densa. Ex his autem, quæ enata sunt, fera, si sunt prolixa, atq; ea, quæ ex his nasci debent, earū rerū feracia. Sed quod sequitur tertium illud de modis dice.

X.

ILLE. Modos, quibus metirentur rura, alius alios constituit. Nā in Hispania ulteriore metiuntur iugis, in campania uersibus, apud nos in agro Romano, ac latino iugeris. Iugum uocant, quod iuncti boues uno die exarare possint. uersum dicunt centum pedes quoquo uersum quadratum. Iugerū, qđ quadratos duos actus habeat. Actus quadratus, qui & latus est pedes centum uiginti, & longus totidem, Is modius, ac mina latine appellatur. Iugeri pars minima dicitur scrupulum. id est decem pedes in longitudine, & latitudine quadratum. Ab hoc principio mensores nonnunquam dicunt in subcisiuum esse unciam agri, aut sextantem, aut quid aliud, cum ad iugerum peruenerunt, id habet scrupula ducentaoctogintaocto. Quantum attinet ad antiquos nostros, ante bellum punicum pendebant bina iugera, quod à Romulo primum diuisa dicebantur uiritim, quæ quod hæredem sequerentur, hæredium appellarunt. Hæc postea à iugeris centum centuria dicta, quæ duplicata est quadrata in oēs quatuor partes, ut habeat latera longa duo millia & quadrígentos pedes. Hæ porrò quatuor centuriæ coniunctæ, ut sint in utranque partem binæ, appellantur in agris diuisis uiritim publicæ saltus.

XI.

IN MODO fundi non animaduerso lapsi sunt multi, quod

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

alij uillam minus magnam fecerunt, quàm modus postulauit, alij maiorem, cum utrunque sit contra rem familiarem, ac fructum. maiora enim tecta & ædificamus pluris, & tuẽtur sumptu maiore. minora cum sunt, quàm postulat fundus, fructus solent disperire. Licinius. Dubiũ enim nõ est, quin cælla uinaria maior sit faciũda in eo agro, ubi uineta sunt ampliora, ut horrea, si frumentarius ager est. In uilla ædificãda hoc potissimum, ut intra septa uillæ habeat aquã, si non, quamproxime. Primum, quæ ibi sit nata, secundum, quæ influat perennis. Si omnino aqua non est uiua, cisternæ faciundæ sub tectis, & lacus sub dio, ex altero loco ut homines, ex altero ut pecus uti possit. XII.

DANDA opera, ut potissimum sub radicibus montis syluestris uillam ponas, ubi pastiones sint latæ, ita ut contra uentos, qui saluberrimi in agro flabunt posita sit. Ad exortus æquinoctiales aptissima, quod æstate habeat umbrã, hyeme solem. Sin cogare secundum flumen ædificare, curandum ne aduersum eurum ponas. hyeme enim fiet uehementer frigida, & æstate non salubris. Aduertendum etiam siqua erunt loca palustria, & propter easdem causas, & quod arescunt, & quod in ijs crescunt animalia quædam minuta, quæ non possunt oculi consequi, & per aëra intus in corpus p os, ac nares perueniunt, atq; efficiunt diffciles morbos. Fũdanius, Quid potero inquit facere, si istiusmodi mihi fundus hæreditate obuenerit, quo minus pestilentia noceat? Istuc uel ego possum respondere inquit Agrius. Vẽdas quot assibus possis, aut si nequeas, relinquas. At Scrofa Vitandum inquit, ne in eas partes spectet uilla, ex quibus uentus grauior afflare soleat ne'ue in conualli caua, & ut potius in sublimi loco ædifices. qui qđ perflatur, si quod est, qđ aduersarium inferatur, facilius discutitur. Præterea, quod ab sole toto die illustratur, salubrior est, quod & bestiolæ siquæ prope nascuntur, & inferuntur, aut efflantur, aut aritudine cito pereunt. Nimbi repentini, & fluuij, ac torrentes periculosi illis, qui in humilibus, ac cauis locis ædificia habent, & repentinæ prædonum manus, quod improuisos facilius opprimere possunt. Ab hoc utroque superiora loca tutiora. XIII.

IN VILLA faciunda sunt stabula, ita ut bubilia sint, ubi hyeme possint esse caldiora. Fructus ut est uinum, & oleum loco plano in cællis, ita ut uasa uinaria, et olearia potius sint in locis aridis, quàm humidis, fructus, ut est faba, lẽtes, hordeum, & far, & fœnum in tabulatis. Familia ubi uersetur prouidendum, si fessi opere, uel frigore, aut calore, ubi commodissime possint sese quieti recipere. Villici proxime ianuam cællam esse oportet. eumq; scire, qui introeat, aut ex-

eat

eat noctu, quid'ue ferat, præsertim si ostiarius est nemo. In primis culina uidenda, ut sit admota, quod ibi hyeme antelucanis temporibus aliquot res conficiuntur, cibus paratur, & capitur. Faciundum etiam plaustris, ac cætero instrumento omni, quibus cœlum pluuium inimicum, in chorte ut satis magna sint tecta. hæc enim si intra clausum in consepto, & sub dio, furem modo non metuunt, sed aduersus tempestatem nocentem non resistunt. Chortes in fundo magno duæ aptiores. Vna, ut interius compluuium habeat lacum, ubi aqua saliat, qui intra stilobatas cum uenit, sit semipiscina. Boues enim ex aruo æstate reducti hic bibunt, hic perfunduntur. nec minus & à pabulo dũ redierunt, anseres, sues, porci. In chorte exteriore lacum esse oportet, ubi maceretur lupinum, item alia, quæ demissa in aquam ad usum aptiora fiant. Chors exterior crebro operta stramentis, ac paleis, conculcata pedibus pecudum, fit ministra fundo, ut sit ex ea quod euehatur. Secundum uillam duo habere oportet sterquilinia, aut unum bifariam diuisum. alterã enim in partem ferri oportet è uilla nouum fimum, ex altera ueterem tolli in agrum. quod enim infertur recens, minus bonum, id cum flacuit, melius. nec non sterquilinium melius illud, cuius latera, & summum uirgis, & fronde uindicatur ab sole. Non enim sucum, quem quærit terra, solem ante exuggere oportet. Itaq; periti (qui possunt) ut eò aqua influat, eo nomine faciunt. sic enĩ maxime retinetur sucus in eo. Quidã & sellas familiaricas ponũt, Aedificium facere oportet, sub quod tectum totam fundi subijcere possis messem, quod uocant quidam nubilarium. Id secundum areã faciundũ, ubi triturus sis frumentum, magnitudine pro modo fundi ex una parte apertum, & id ab area, quo & in triturã proruere facile possis, &, si nubilare cœperit, inde ut rursus celeriter reijcere. Fenestras habere oportet ex ea parte, unde commodissime perflari possit.

Fundanius, Fructuosior inquit est certe fundus propter ædificia, si potius ad antiquorum diligentiam, quàm ad horum luxuriam dirigas ædificationem. Illi enim faciebant ad fructuum rationem, hi faciunt ad libidines indomitas. Itaq; illorum uillæ rusticæ erant maioris, quàm urbanæ, quæ nunc sunt pleræq;. Contra, illic laudabatur uilla, si habebat culinam rusticam bonam, præsepias laxas, cællã uinariam, & oleariã ad modum agri aptam, & pauimento procliui in lacum, in quo, si contigerit, defluens uinum excipiatur, ne pereat. quod sæpe, ubi conditum nouum uinum, orcæ ut in Hispania feruore musti ruptæ, nec non & dolia, ut in Italia. Item cætera ut essent in uilla huiuscemodi, quæ cultura quæreret, prouidebant. Nunc contra ut uillam suburbanam q̃ maximam, ac politissimam habeant, dant

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

operam, ac cum Metelli, et Luculli uillis pessimo publico ædificatis certant, quo elaborant, ut spectent sua æstiua triclinaria ad frigus oriẽtis, hyberna ad solem occidentem potius, quàm ut antiqui in quã partem cælla uinaria, aut olearia fenestras haberet, cũ fructus in ea uinarius quærat, ut dolia aera frigidiorem, item ut olearia caldiorẽ habeat. Item uidere oportet, si est collis (nisi quid impediat) ut ibi potissimum ponatur uilla. XIIII.

NVNC de septis, quæ tutandi fundi causa, aut partis fiant, dicã. Earum tutelarum genera quatuor. Vnum naturale, alterũ agreste, tertiũ militare, quartum fabrile. Horũ unũquodq; species habet plures. Primum naturale sepimentum, qđ obseri solet uirgultis, aut spinis, quod habet radices uiuæ sepis, ac uiatoris prætereuntis lasciui nõ metuit facem ardẽtem. Secunda sepes est ex agresti ligno, sed non uiuit. Fit aut palis statutis crebris, ac uirgultis implicatis, aut latis pforatis, & p ea foramina traiectis longurijs ferè binis, aut ternis, aut ex arboribus truncis demissis, & in terrã deinceps constitutis. Tertiũ militare sepimentum est fossa, et terreus agger. sed fossa ita idonea fiat, ut omnẽ aquã, quæ de cœlo uenit, recipere possit, aut fastigiũ habeat, ut exeat è fundo. Agger is, q intrinsecus fit iũctus fossæ, ita arduus sit, ut eum trãscendere nõ sit facile. Hoc genus sepis fieri secundum uias publicas solet, & secundum amnes. Ad uiam salariã, & in agro crustuminio uidere licet locis aliquot cõiunctos aggeres cum fossis, ne flumen agris noceat. Aggeres qui faciunt sine fossa, eos quidam uocant muros, ut in agro reatino. Quartum fabrile sepimentum est notissimum, maceria. Huius species ferè quatuor. quod fit è lapide, ut in agro Thusculano, quod è lateribus coctilibus, ut in agro Gallico. quod è lateribus crudis, ut in agro sabino. quod ex terra, & lapillis compositis in formis, ut in Hispania, & agro tarentino. XV.

PRAETEREA sine septis fines prædij, sationis, notis arborum tutiores fiunt, ne familiæ rixentur cum uicinis, ac limites ex litibus iudicem quærant. Serunt alij circum pinos, ut habet uxor in Sabinis. Alij cupressos, ut ego habeo in Vesuuio. Alij ulmos, ut multi habent in Crustuminio, qđ ibi pullulat maxime. Et ubi est campus nulla potior arbor seritur, quod maxime fructuosa, quod & sustineat sepem, ac colit aliquot corbulas uuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus, ac bubus, ac uirgas præbet sepibus, & foco, ac furno. Scrofa. Igitur Primum hæc, quæ dixi, quatuor uidenda agricolæ, de fundi forma, terræ natura, de modo agri, de finibus tuendis. XVI.

RELINQVITVR altera pars, quæ extra fundũ est. Cuius

appendices uehementer pertinent ad culturam propter affinitatem. Eius species totidem. Si uicina regio est infesta. Si quò neq; fructus nostros exportare expediat, neq; inde quæ opus sunt, apportare. Tertiũ, si uiæ, aut fluuij qua portentur, aut non sunt, aut idonei non sunt. Quartum, siquid ita est in confinibus fundi, ut nostris agris prosit, aut noceat. è queis quatuor, quod est primum, refert infesta regio sit, nec'ne. Multos enim agros egregios colere nõ expedit, propter latrocinia uicinorum, ut in Sardinia quosdã propè Celiẽ, & in Hispania propè Lusitaniã. Secundum, quæ uicinitatis inuectos habent idoneos, ut quæ in agris nascuntur, ibi uẽdant, & illinc inuectos opportunos ad ea, quæ in fundo opus sunt, quod propterea sunt fructuosa. Multi enim habent prædia, quibus frumentum, aut uinũ, aliud'ue quid desit importandum. Contra, non pauci, quibus aliquid sit exportandũ. Itaq; suburbe colere hortos late expedit, sicut uiolaria, ac rosaria. Itẽ alia multa, quæ urbs recipit, cum eadẽ in longinquo prædio, ubi non sit quò deferri possit uenale, nõ expedit colere. item, si ea oppida aut uiciniæ, aut etiam diuitum copiosi agri, ac uillæ, unde non care emere possis, quæ opus sunt in fundum, quibusq; quæ supersint uenire possint, ut quibusdam pedamenta, aut perticæ, aut arundo, fructuosior fit fundus, quàm si longe sint importanda, nonnunq̃ etiã quàm si colẽdo in tuo ea parare possis. Itaq; in hoc genus coloni potius anniuersarios habẽt uicinos, q̃bus iperẽt medicos, fullones, fabros, quàm in uilla suos habeãt, q̃d nõnunq̃ unius artificis mors tollit fundi fructũ. quam partẽ lati fundij diuites domesticæ copiæ mãdare solẽt. Si.n. ab fundo lõgius absunt oppida, aut uici, fabros parent, quos habeãt in uilla. sic cæteros necessarios artifices, ne de fundo familia ab opere discedat, ac profestis diebus ambulet feriata potius, quàm opere faciundo agrum fructuosiorem reddat. Itaque ideo Sasernæ liber præcipit, nequis de fundo exeat præter uillicum, & patronum, & unum, quem uillicus legat. Siquis contra exierit, ne impune abeat. si abierit, ut in uillicũ animaduertatur. Quod potius ita præcipiendum fuit, nequis iniussũ uillici exierit, neque uillicus iniussu domini longius, quàm ut eodem die redierit, neque id crebrius, quàm opus esset fundo. Tertio eundẽ fundum fructuosiorem faciunt uecturæ, si uiæ sunt, quà plaustra agi facile possint, aut flumina propinqua, quà nauigari possit. q̃bus utrisq; rebus euehi, atque inuehi ad multa prædia scimus. Quarto refert etiã ad fundi fructus, quemadmodum uicinus in confinio consitum agrum habeat. si enim ad limitem quercetum habet, non possis recte secundum eam syluam serere oleã, quod usqueeò est contrarium naturæ, ut arbores non solum minus ferant, sed etiã fugiant, ut intror-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ſum in fundum ſe reclinent, ut uitis adſita ad olus facere ſolet, ut
quercus, ſi iuglandes magnæ, crebræ, finitimæ, fundi oram faciunt
ſterilem.

XVII.

DE Fundi quatuor partibus, quæ cũ ſolo hærent, et alteris quatuor
quæ extra fundũ ſunt, & ad culturã pertinent, dixi. Nunc dicã agri
q̃bus rebus colãtur. quas res alij diuidũt in duas partes, in homines,
& adminicula hominum, ſine quibus rebus colere non poſſunt. Alij
in tres partes, ſcilicet in uocale, et ſemiuocale, & mutũ. Vocale, in quo
ſunt ſerui. Semiuocale, in quo ſunt boues. Mutũ, in quo ſunt plauſtra.
Omnes agri coluntur hominibus ſeruis, aut liberis, aut utriſq;. Libe-
ris, aut cũ ipſi colunt, ut pleriq; paupculi cum ſua progenie, aut mer
cenarijs, & conductitijs liberorum operis, res maiores, ut uindemias,
& fœniciſia adminiſtrant ij, quos obæratos noſtri uocitarunt, ut etiã
nunc ſunt in Aſia, atque in Aegypto, & in Illyrico complures. De
quibus uniuerſis hoc dico. Grauia loca utilius eſſe mercenarijs colere,
quàm ſeruis, & in ſalubribus quoque locis opera ruſtica maiora, ut
ſunt in condẽdis fructibus uindemiæ, aut meſſis. De his cuiuſmodi eſ-
ſe oporteat, Caſſius ſcribit hæc. Operarios parandos eſſe, qui laborẽ
ferre poſſint, ne minores annorum uiginti duorum, & ad agricultu
ram dociles. Eam coniecturam fieri poſſe ex aliarum rerum impe-
ratis, & more incolarum è nouicijs requiſito ad priorem dominum
quid factitarent. Mãcipia eſſe oportere neque formidoloſa, neque ani=
moſa. Qui præſint eſſe oportere, qui literis ſint, & aliqua humanita
te imbuti, frugi, ætate maiore, quàm oparios, quos dixi. Facilius enim
his, quàm minoribus natu dicto ſunt audientes. Præterea potiſſimum
eos præeſſe oportet, qui periti ſint rerum ruſticarum. non ſolum enim
debere imperare, ſed etiam facere, ut facientem imitentur, & ut ani-
maduertant eum cum cauſa ſibi præeſſe, quod ſciẽtia præſtet, & uſu.
Neq; illi concedendum, ita imperare, ut uerberibus coherceat potius
quàm uerbis. Et (ſi modo id efficere poſſis) neq; eiuſdem nationis plu-
res parandos eſſe. ex eo enim potiſſimum ſolere offenſiones domeſti=
cas fieri. Præfectos alacriores faciundum præmijs, dandaq; opera, ut
habeant peculium, & coniunctas conſeruas, è quibus habeant filios,
eo enim fiunt firmiores, ac coniunctiores fundo. Itaq; propter has co-
gnationes epiroticæ familiæ ſunt illuſtriores, ac cariores. Ad iniici-
endam uoluptatem his præfecturæ, honore aliquo habendi ſunt. &
de operarijs, qui præſtabunt aliqui, communicandũ quoque cum ijs,
quæ faciunda ſunt opera. quod ita cum fit, minus ſe putant deſpi-
ci, atque aliquo numero haberi à domino. Studioſiores ad opus fieri
liberalius tractando, aut cibarijs, aut ueſtitu largiore, aut remiſſio-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ne operis, concessione'ue, ut peculiare aliquid in fundo pascere liceat, aut huiuscemodi rerum alijs, ut quibus quid grauius sit imperatum, aut animaduersum, qui consolando eorum restituat uoluntatem, ac beneuolentiam in dominum. XVIII.

FAMILIAM Cato dirigit ad duas metas, ad certum modum agri, & genus sationis scribens de oliuetis, & uinetis, ut duas formulas. unam, in qua praecipit quomodo oliuetum agri iugerum ducentorum quadraginta instruere oporteat. Dicit enim in eo modo haec, mancipia tredecim habenda, uillicum, uillicam, operarios quinque, bubulcos tres, asinarium unum, subulcum unum, opilionem unum. Alteram furmulam scribit de uinearũ iugeribus centum, ut dicat haberi oportere haec, quindecim mancipia, uillicum, uillicam, operarios decem, bubulcum unum, asinarium unum, subulcum unum. Saserna scribit satis esse ad iugera octo hominem unum ea debere eum fodere diebus quadragintaquinque, tametsi quaternis operis singula iugera possit. sed relinquere se operas tredecim ualetudini, tempestati, inertiae, indulgentiae. Licinius. horũ neuter satis dilucide modulos reliquit nobis. Quod Cato si uoluit (ut debuit) uti proportione, ut ad maiorem fundum, uel minorem adderemus, uel demeremus, extra familiam debuit dicere uillicum, & uillicã. neq; enim si minus CCXL. iugera oliueti colas, non possis minus uno uillico habere, nec si bis tanto ampliorem fundum, aut eo plus colas, ideo duo uillici, aut tres habendi fuere. Operarij modo, & bubulci pro portione demendi, uel addendi, ad minores, maiores'ue modos fundorum, hi quoq;, si similis ager est. nam si est ita dissimilis, ut totus arari non possit, ut si sit confragosus, atq; arduus cliuis minus multi opus sunt boues, & bubulci. Inijcio illud, quod modum, neq; unũ, neq; modicum proposuit ducentorum quadraginta iugerum. Modica enim centuria, & ea ducentorum iugerum, è qua ni sexta pars sit ea quadraginta, quae de ducentis quadraginta demitur, non uideo quẽadmodum ex eius praecepto demam sextam partem, & de tredecim mancipijs nihilo magis si uillicum, & uillicam remouero, quemadmodum ex undecim item sextam partem demam. Quod autem ait in centum iugeribus uinearum opus esse quindecim mancipia, siquis habebit centuriam, quae sit dimidium uineti, & dimidium oliueti, sequetur, ut duos uillicos, & duas uillicas habere debeat, quod est deridiculũ. Quare alia ratione modus mancipiorũ generatim est animaduertendus, & magis in hoc Saserna probandus, qui ait singula iugera quaternis operis uno operario ad conficiendũ satis esse. Sed si hoc in Sasernae fundo in Gallia satis fuit, non continuo idem in agro ligustico montano. Itaq; de fa-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

miliæ magnitudine, & reliquo instrumento commodissime scies, quam tu pares, si tria animaduerteris diligēter. In uicinitate prædia cuiusmodi sint, & quāta, & quot, quæq; hominibus colantur. Et quot additis operis, aut demptis melius, aut deterius habeas. Nobis enim cultum biuium ad culturam dedit natura experientiam, & imitationem. Antiquissimi agricolæ tentando pleraque constituerunt, liberi eorum maximam partem imitando. Nos utrunque facere debemus, & imitari alios, taliter ut faciamus, & experientia tentare quædam sequentes non aleam, sed rationem aliquam, ut si altius repastinauerimus, aut minus, quàm alij, quod momentum ea res habeat, ut fecerunt ij, in sarriendo iterum, et tertio, & qui insitiones ficulnas ex uerno tempore, in æstiuum contulerunt. XIX.

DE RELIQVA parte instrumenti, quod semiuocale appellatur, Saserna ad iugera ducenta arui boum iuga duo satis esse scribit. Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit, ut Saserna dicat uerum ad centum iugera, iugum opus esse, si Cato ad octogena. Sed ego neutrum horum ad omnem agrum conuenire puto, & utrunque ad aliquem. Alia enim terra facilior, aut difficilior est alia. Terram duram proscindere nisi boues magnis uiribus non possunt, & sæpe fracta bura relinquunt uomeres in aruo. Quo sequendum nobis in singulis fundis, dum sumus nouicij, triplex regula, superioris domini institutio, & uicinorum, & experientia quædam. Quod addit asinos, qui stercus uectent, treis, asinum molarium, in uinea iugerū centum, iugum boum, in hoc genere semiuocalium, adijciendum de pecore, quod ea sola, quæ dixit, agri colendi causa erunt, ut solent esse pecuaria, quæ pauca habēda, quo facilius tueri possint, quoniam mancipia, quæ solent esse assidua, esse non possunt. In eo numero non modo qui prata habent, ut potius oues, quàm sues habeant, curent, sed etiam qui prata nō habent, quia non solum pratorum causa habere debent, sed etiam propter stercus. XX.

IGITVR De omnibus quadrupedibus prima probatio est, qui idonei sint boues, qui arandi causa emuntur, quos rudes, neq; minores trimos, neque maiores quadrimos parandum. Vt uiribus magnis sint, ac pares, ne in opere firmior imbecilliorē conficiat, amplis cornibus, & nigris potius, quàm aliter, ut sint lata fronte, naribus simis, lacto pectore, crassis coxēdicibus. Hos ueteranos ex campestribus locis emendum, non in dura, ac montana, nec non, si ita incidit, uitandum. Nouellos cum quis emerit iuuencos, si eorum colla in furcas destinata incluserit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, &

ad domandum proni. Tum ita subigendum, ut minutatim assuefaciant, & ut tironem cum ueterano adiungant. imitando enim facilius domantur. Et primū eos æquo in loco, & sine aratro, tum eò leui simul arare faciant, & principio per arenam, aut molliorem terram dum consuescant. Quos ad uecturas, item instituendum, ut inania primum ducāt plaustra, & si possis, per uicum, aut per oppidū, ubi creber crepitus sit, ac uarietas rerū consuetudine celeberrima ad utilitatem adducito. Neq; pertinaciter, quem feceris dexterū in eo manendum. Quod si alternis fit sinister, fit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis, ut in campania, ibi nō bubus grauibus, sed uaccis, aut asinis quod arant, eò facilius ad aratrū leue adduci possunt, & ad molas, & ad ea, si qua sunt, quæ in fundo conuehuntur. In qua re alij asellis, alij uaccis, ac mulis utuntur, exinde ut pabuli facultas est. Nā facilius asellus, quàm uacca alitur, sed fructuosior hæc. Cauto agricolæ hoc spectandum, quo fastigio sit fundus. in confragoso enim, ac diffiali hæc ualentiora parandum, & potius ea, quæ plus fructum reddere possunt, cum idē operis faciunt. XXI.

CANES potius cum dignitate, & acres paucos habendū, quàm multos. quos consuefacias potius noctu uigilare, & interdiu clausos dormire, et cathena uinctos esse, ut soluti acriores fiant. De indomitis quadrupedibus, & pecore instructo, & canibus hoc faciundū, quod dixi. Si prata sunt in fundo, neque pecus dominus habet, dāda opera, ut pabulo uendito, alienum pecus in suo fundo pascat, & stabulet. XXII.

DE RELIQVO instrumento muto, in quo sunt corbulæ, & dolia, & alia, sic præcipiendum. Quæ nasci in fundo, ac fieri à domesticis poterunt, eorum nequid ematur, ista ferè sunt, quæ ex uiminibus, & materia rustica fiunt, ut corbes, fiscinæ, tribula, mallei, & rastelli. Sic quæ fiunt de cannabi, lino, iunco, palma, scirpo, ut funes, restes, tegetes. Quæ è fundo sumi non poterunt, ea si empta erunt potius ad utilitatem, quàm ob speciem, sumptu fructū non extenuabunt. eo magis, si inde empta erunt potissimum, ubi ea & bona, & proxime, & utilissime emi poterunt. Cuius instrumenti uaria discrimina, ac multitudo agri magnitudine finitur, quod plura opus sunt, si fines distant late. Itaque Stolo inquit, Proposita magnitudine fundi, de eo genere Cato scribit, Olìueti iugera ducenta quadraginta qui coleret, eum instituere ita oportere, ut faceret uasa olearia instructa, iuga quinque, quæ membratim enumerat, ut ex ære ahena, urceos, & nasiternam, itē alia sic è ligno, & ferro, ut plostra maiora tria, aratra cū uomeribus sex, crates stercorarias quatuor, itē alia, sic de

ferramentis quæ sint, & quot opus ad multitudinẽ, ut furcas ferreas octo, & sarcula totidem, dimidio minus palas, item alia. Item alterã formulã instrumenti fundi uinarij fecit, in qua scribit, si sit ager centum iugerum, habere oportere uasa torcularia instructa trina, dolia cum operculis culleorum octingentorum, acinaria uiginti, frumentaria uiginti. Item eiusmodi alia, quæ minus multa quidem alij, sed tantum numerum culleorum scripsisse puto, ne cogeretur quot annis uendere uinum. Vetera enim quàm noua, & eadem alio tempore, quàm alio pluris. Item sic de ferramentorum uarietate scribit permulta, et genere, et multitudine qua sint, ut falces, palas, rastros. Sic alia, quorũ nonnulla genera species habent plures, ut falces. nam dicuntur ab eodem scriptore uineaticæ opus esse sex, sirpiculæ quinque, syluaticæ quinq;, arborariæ tres, & rusticariæ decem. Hic hæc. At Scrofa, Instrumentum, & suppellectilẽ rusticam omnem oportet habere scriptam in urbe dominum, & ruri uillicum, atque ea omnia certo suo quæq; loco ad uillam debent esse posita. Quæ non possunt esse sub claui, quam maxime facere, ut sint in cõspectu, oportet, eo magis ea, quæ in rariore sunt usu, ut quibus in uindemia utuntur, ut corbulæ, et sic alia. quæ.n. res quotidie uidentur, minus metuunt furẽ. XXIII.

SVSCIPIT Agrasius. Et quoniam habemus illa duo prima, ex diuisione quadripartita, de fundo, et de instrumento, quo coli solet, de tertia parte expecto. Scrofa, Quoniam fructum inquit, arbitror esse fundi eum, qui ex eo satus nascitur utilis ad aliquam rem, duo considerãda restant, quæ, & quo quid'q; loco maxime expediat serere. alia enim loca apposita sunt ad fœnum, alia ad frumentum, alia ad uinum, alia ad oleum. Sic ad pabulũ quæ pertinent, in quo est ocymum, farrago, uicia, medica, cytisum, lupinum. Neq; in pingui terra omnia serũtur recte, neq; in macra nihil. Rectius enim in tenuiore terra ea, quæ non multo indigent suco, ut cytisum, & legumina, præter cicer, hoc enim quoque legumen, & cætera, quæ uellũtur è terra, neque, subsecantur, sucum tollunt, quæ quod ita leguntur, legumina dicta. in pingui rectius, quæ suci sunt maioris, ut holus, triticum, siligo, linum. Quædam etiam serenda non tam propter præsentem fructum, quàm in annum prospicientem, quod ibi subiecta, atque relicta terram faciunt meliorem. Itaque lupinum, cum nec dum siliculam cepit, & nonnunquam fabalia, si ad siliquas non ita peruenit, ut fabã legere expediat, si ager macrior est, pro stercore inarare solent. Nec minus ea discriminanda in conserundo, quæ sunt fructuosa ab ijs, quæ fiunt propter uoluptatem, ut quæ pomaria, ac floralia appellantur. Item illa, quæ ad hominum uictum, ac sensum, delectationem'q;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tionemq; non pertinent, neq; ab agri utilitate sunt disiuncta. Idoneus locus eligendus, ubi facias salictum, et arūdinetum, sic alia, quae humidum locum quaerunt. Contra, ubi segetes frumentarias, ibi fabā potissimum seras. Item alia, quae arida loca sequuntur, sicut umbrosis locis alia seras, ut corruda, quod ita petit asparagus, & apricis, ut ibi seras uiolam, et hortos facias, quod ea sole nutriantur. Sic et alia alio loco serunda, ut habeas uimina, unde uiendo quid facias, ut scirpeas, uallos, crates. Alio loco ut seras, & colas syluam caeduā, alio ubi aucupare. Sic ubi cannabim, linum, iuncum, spartum, unde lineas, restes, funes facias, quibus nectas boues paleas, & alia. quaedam loca eadem, & alia ad serundum idonea. Nā & in recentibus pomarijs desitis seminibus, in ordinemq; arbusculis positis primis annis ante, q̄ radices longius procedere possint, alij conserunt hortos. alij q d aliud. neque cum conualuerunt arbores, idem faciunt, ne uiolent radices.

Stolo. Quod ad haec pertinet Catonō male quod scribit de sationibus, Ager crassus, & laetus, si sit sine arboribus, eum agrū frumentarium fieri oportere. idem ager si nebulosus sit, rapa, raphanum, milium, panicum fert. XXIIII.

IN AGRO Crasso, & calido oleam conditaneam, radiū maiorem, salentinam, orchitem, poseā, sergianam, colminiam, albicerem, quam earum in his locis optimam dicent esse, eam maxime serere. Agrum olineto conserundo, nisi qui inuentum fauonium spectet, & soli ostentus sit, alium bonum nullum esse. Qui ager frigidior, et macrior sit, ibi oleam licinianam seri oportere. Si in loco crasso, aut caldo posueris, hostum nequam fieri, & ferendo arborem perire, & muscum rubrum molestum esse. Hostum uocant, quod ex uno facto olei reficitur. Factum dicunt, quod uno tempore conficiunt. quem alij centum sexaginta aiunt esse modiorum, alij ita minus magnum, ut ad centumuiginti descendat, & exinde, ut uasa olearia quot, & quanta habeant, quibus conficiunt illud. Quod Cato ait circum fundum ulmos, & populos, unde frons ouibus, & bubus sit, & materies seri oportere. Sed hoc neq; in omnibus fundis opus est, neque in quibus est opus, propter frondem maxime, sine detrimento ponuntur ab septentrionali plaga, quod non officiunt soli. Ille adijcit ab eodem scriptore. Si locus humectus sit, ibi cacumina populorum serunda, & arundinetum. id prius bipalio uerti ibi oculos arundinis pedes ternos alium ab alio seri, ibi quoq; corrudam, unde asparagi fiant, aptam esse utriq; eandem ferè culturam. saliceam graecam circum arūdinetum seri opprtere, uti sit, qui uitis alligari pessit. XXV.

VINEA quo in agro serunda sit, sic obseruandum. Qui locus

optimus uino sit, & ostentus soli, aminæum minusculum, & geminum eugeneum, & helueolum minusculum seri oportere. Qui locus crassior sit, aut nebulosus, ibi aminæum maius, aut murgentinum, aut apicium lucanum seri. Cæteras uites, & de his misellas maxime in omne genus agri conuenire. XXVI.

IN omni uinea diligenter obseruant, ut ridica uitis ad septentrionem uersus figatur. et si cupressos uiuas pro ridicis inserunt, alternos ordines imponunt, neq; eas crescere altius, quàm ridicas patiuntur. neq; propter eas adserunt uites, quod inter se hæc inimica. Agrius Fundani uereor inquit, ne ante æditimus ueniat huc, quàm hinc ad quartum actum accedamus. uindemiam enim expecto. Bono animo es inquit Scrofa, fiscinas expediet, ac urnam. XXVII.

ET quoniam tempora duorũ generũ sunt, unum annale, quod sol circuitu suo finit, alterum menstruum, quod luna circumiens comprehendit, prius dicam de sole. Eius cursus annalis primũ ferè circiter ternis mẽsibus ad fructus est diuisus in quatuor partes totus, & idẽ subtilius sesq; mensibus in octo. In quatuor tempora diuiditur, in uer, et æstatẽ, & autumnũ, & hyemẽ. Vere stationes quædã fiunt. Terrã rudẽ proscindere oportet. quæ sunt ex ea enatæ, prius q̃ ex ijs, quid seminis cadat, ut sint exradicata. Et simul caluis ab sole percalefactis aptiores fieri ad accipiendum imbrem, & ad opus faciliores, relaxatis. neq; ea minus bis arandum, ter melius. Aestate fieri messes oportere. Autumno siccis tempestatibus uindemias, ac syluas excoli commodissime, tunc uel præcidi arbores secundum terram oportere. Radices autem prioribus imbribus ut effodiantur, nequid ex his nasci possit. Hyeme putari arbores duntaxat his temporibus cum gelu cortices, & imbribus careant, & glacie. XXVIII.

DIES primus ueris est in aquario. æstatis in tauro, autumni in leone, hyemis in Scorpione. Cum uniuscuiusq; horum quatuor signorum dies tertius & uicesimus, quatuor temporum sit primus, efficitur, ut uer dies habeat nonagintaunum, æstas nonagintaquatuor, autumnus nonagintaduos hyems octogintaocto. Quæ diuisio redacta ad dies ciuiles nostros, qui nunc sunt primi uerni temporis extant ad septimum Idus Februarij, æstiui extant ad septimum Idus Maij, autumnalis extant ad tertium Idus Sextilis, hyberni extant ad tertium Idus Nouembris. Subtilius discretis temporibus obseruanda quædam sunt, eaq; in partes octo diuiduntur. Primum ab fauonio ad æquinoctium uernum dies quadragintaduo. hinc ad uergiliarum exortum dies quadragintaquatuor. Ab hoc ad solstitium dies quadragintanouem. inde ad caniculæ signum dies uigintinouem. deinde ad æqui-

noctium autumnale dies sexagintaseptem. exinde ad uergiliarum occasum dies trigintaduo. Ab hoc ad brumam dies quinquagintaseptem. inde ad fauonium dies quadragintaquinq;. XXIX.

IN Primo interuallo inter fauonium, & æquinoctium uernum hæc fieri oportet. Seminaria omne genus ut serantur. putari in primis, circum uites ablaqueari, radices, quæ in summa terra sunt, præcidi, prata purgari, salicta seri, segetes sarrire. Seges dicitur, quod aratum satum est. aruum, quod aratum, nec satum est. Noualis, ubi satum fuit ante, quàm secunda aratione renouetur. Rursum terram cũ primum arant, proscindere appellant. cum iterum offringere dicunt, q̃d prima aratione glebæ grandes, solent excitari, cum iteratur offringere uocant. Tertio cum arãt iacto semine, boues lirare dicuntur. id est cum tabellis additis ad uomerẽ simul, & satum frumentum operiũt in porcis, & sulcant fossas, quò pluuialis aqua delabatur, nõnulli postea, qui segetes non tam latas habent (ut in Appulia) id genus prædij ꝑ sarritores occare solent, siquæ in porcas grandiores relictæ sunt glebæ. Qua aratrũ uomere lacunam fecit, sulcus uocatur. Quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porrigit. Sic quoq; exta deis cũ dabãt, porrigere dicebãt. XXX.

SECVNDO interuallo inter uernum æquinoctium, & uergiliarum exortum hæc fieri debent. Segetes runcari, herbam ex segetibus expurgari, boues terram proscindere, salicem cædi, prata defendi. quæ superiore tempore fieri oportuerat de arboribus, & nõ sunt absoluta ante, quàm gẽmas agant, ac florescere incipiant, fiãt. Quod si quæ folia emittere solent, aut ante frondere, quàm florere inceperint, statim ad serendum idoneæ non sunt. Oleam seri, interputariq; oportet. XXXI.

TERTIO interuallo inter uergiliarum exortum, et solstitium hæc fieri debent. Vineas nouellas fodere, aut arare, & postea occare idest comminuere, ne sit gleba. quod ita occidunt, occare dicunt. Vites pampinari, sed à sciente. nam id, quàm putare maius, neq; in arbusto, sed in uinea fieri. Pampinare est ex sarmẽto coles, qui nati sunt, de ijs, qui plurimum ualent, primũ, ac secundum, nonnunquam etiam tertium relinquere, reliquos decerpere, ne relictis colibus sarmẽtum nequeat ministrare succum. Ideo in uitiario primitus cum exit uitis, tota resecari solet, ut firmiore sarmento è terra exeat, atq; in pariendis colibus uires habeat maiores. Enucidum enim sarmentũ propter infirmitatem sterilescit, neq; ex se potest eijcere uitem, quam minorem uocant flagellum, maiorem etiam, unde uuæ nascuntur, palmam declinata. A` uenti flatu flabellũ prius, flagellũ posterius. Et ui-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tis, eo quod inuitetur ad uuas pariundas dicta primo uidetur, & à pariendo parilema ex imminutis literis, ut in multis, dici cœpta palma. Ex altera parte caprea dicta, quod parit capreolum. Is est coliculus uiteus intortus, ut cincinnus. is enim uites ut teneat, serpit ad locũ capiundum. ex quo à capiendo capreolus dictus. Omne pabulũ primum ocymum, farraginem, uiciam, nouissime fœnum secari. Ocymum dictum à græco uerbo ὠκὺς, quod ualet cito. Similiter quoq; ocymũ in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat aluum bubus, & ideo ijs datur, ut purgentur, id genus pabuli sunt segetes uirides sectæ ante, quàm gerant siliquas. Contra, ex segete, ubi sata admista ordeũ & uicia, & legumina pabuli causa sunt. Inde quod far ferro cæsum, farrago dictum, aut quod primum in faracia segete seri cœptum. Ea equi, et iumenta cætera uerno tempore purgantur, ac saginantur. Vicia dicta à uinciendo, quod item capreolos habet, ut uitis, quibus sursum uorsum serpit, ad scapum lupini, alium'ue calamum ad quem ut hæreat, eum solet uincire. Si prata irrigua habebis, simulac fœnum sustuleris, irrigare. Item poma, quæ insita erunt, siccitatibus aquam addi quotidie uesperi à quo quod indigent potu, poma dicta esse possunt. XXXII.

QVARTO interuallo inter solstitium, & caniculam plerique messem faciunt, quod frumentum dicunt quindecim diebus esse in uaginis, quindecim florere, quindecim exarescere, cum sit maturum. Arationes absoluere, quæ eò fructuosiores fiunt, quo calidiore terra aratur. Cum prosciderís, offringi oportet, idest iterare, ut frãgantur glebæ. Prima enim aratione grandes glebæ ex terra scinduntur. Serendum uiciam, lentem, cicerculam, eruiliam, cæteraq;, quæ alij legumina, alij (ut galliani quidam) legaria appellant, utraque dicta à legendo, quod ea non secantur, sed uellendo leguntur. Vineas ueteres iterum occare, nouellas etiam tertio, si sint etiam tum glebæ. XXXIII.

QVINTO interuallo inter caniculam, & æquinoctium autũnale oportet stramenta desecari, & aceruos construi, aratro offringi, frondem cædi, prata irrigua iterum secari. XXXIIII.

SEXTO interuallo ab æquinoctio autumnali incipere scribũt oportere serere, usq; ad diem XCI. Post brumam, nisi quæ necessaria causa coegerit, non serere, quod tantum intersit, ut ante brumã sata, septimo die, quæ à bruma sata. XL. die uix exeant, neque ante æqui noctium incipi oportere putant. quod si minus idoneæ tempestates sint consecutæ, putrescere semina soleant. Fabam optime seri in uergiliarum occasu. Vuas autem legere, et uindemiam facere inter æqui

noctium

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

noctium autumnale, & uergiliarum occasum. Deinde uites putare incipere, & propagare, & serere poma. Hæc aliquot regionibus. ubi maturius frigora fiunt asperiora, melius uerno tẽpore. XXXV.

SEPTIMO interuallo inter uergiliarum occasum, & brumã, hæc fieri oportere dicunt. Serere lilium, & crocum, quod iã egit radicem. Rosa etiam conaditur radicatus in uirgulas palmares, et obruitur, hæc eadem postea transfertur facta uiuiradix. Violaria in fundo facere non est utile, ideo quod necesse est è terra ad ea obruenda puluinos fieri, quos irrigationes, & pluuiæ, & tempestates abluunt, & agrum faciunt minorem. Ab fauonio usq; ad arcturi exortum recte serpillum è seminario transferri, quod dictum ab eo, quod serpit. Fossas nouas fodere. ueteres tergere. uineas, arbustumq; putare, dũ in. XV. diebus ante & post brumam, ut pleraq; ne facias, nec non tũ aliquid recte seritur, ut ulmi. XXXVI.

OCTAVO interuallo inter brumam, & fauonium hoc fieri oportet de segetibus, siqua est aqua, deduci, sin sicitates sunt, et terra teneritudinem habet, sarrire. uineas, arbustaq; putare. Cum in agris opus fieri non potest, quæ sub tecto possunt, tunc conficienda antelucano tempore hyberno. Quæ dixi scripta, & posita habere in uilla oportet, maxime ut uillicus norit. XXXVII.

DIES LVNARES quoque obseruandi, qui quodammodo bipartiti. Quod à noua Luna crescit ad plenam, & inde rursus ad nouam lunam decrescit, quoad ueniat ad intermustrum, è quo die dicitur luna esse extrema, & prima, à quo Athenis eam diem appellant ἕνην καὶ νέαν τριακάδος, quædam facienda in agris potius crescente luna, quàm senescente. quædam contra, ut quæ metas frumenta, & cæduam syluam. Ego ista etiam inquit Agrasius, non solum in ouibus tondendis, sed in meo capillo à patre acceptum seruo, ne decrescente luna tondens caluefiam. Agrius, Quemadmodum inquit luna quadripartita? & quid ea diuisio ad agros pollet? Tremellius, Nunquam rure audisti inquit octauo ianam lunã & crescentem, & contra senescentem, & quæ crescente luna fieri oporteat, & tamen quædam melius fieri post octauo ianam lunã, q̃ ante. Et si quæ scenescente luna fieri conueniret melius, quanto si minus haberet ignis id astrum? Dixi de quadripartita forma culturæ agri. Stolo, Est altera inquit temporum diuisio coniuncta quodammodo cum sole, & luna, quæ in sex partita est, quod omnis ferè fructus quinto denique gradu peruenit ad perfectum, ac uidet in uilla dolium, ac modium. unde sexto prodit ad usum. Primo præparandum, secundo serendum, tertio nutricandum, quarto legendum.

quinto condendum, sexto promendum. At in præparando, scrobes faciendi, aut repastinandum, aut sulcandum, ut si arbustum, aut pomarium facere uelis. Ad alia arandum, aut fodiendum, ut si segetes instituas. Ad quædam bipalio uertenda terra, plus, aut minus. aliæ enim radices angustius diffunduntur, ut cupressi. aliæ latius, ut platani usqueeo (ut Theophrastus scribit) Athenis in Lyceo, cum etiam num platanus nouella esset, radices trium, & triginta cubitorũ egisse. Quædam si bubus, et aratro proscideris, & iterandum ante, q̃ semem iactes. Item præparatio siqua fit in pratis, ea est, ut defendãtur à pastione, quod fere obseruant à pyro florente, si irrigua sunt, ut tempestiue irrigentur. XXXVIII.

QVAE loca in agro stercoranda uidendum, & qui, & quo potissimum genere facias. nam discrimina eius aliquot. Stercus optimum scribit Cassius esse uolucrum, præter palustrium, ac nantium. De hisce præstare columbinum, quod sit calidissimum, ac fermentare possit terram. Id ut semen aspergi in agro oportere, non ut de pecore aceruatim poni. Ego arbitror præstare ex auiarijs turdorum, ac merularum, quod non solum ad agrum utile, sed etiam ad cibum, ita bubus, & suibus, ut fiant pingues. Itaque qui auiaria conducunt, si caueat dominus, stercus ut in fundo maneat, minoris conducunt, quã ij, quibus id accedit. Cassius secundum post Columbinum scribit esse hominis. Tertio caprinum, & ouillum, & asininum. Minime bonum equinum, sed in segetes. in prata enim uel optimum, ut cæterarũ ueterinarum, quæ ordeo pascuntur, quod multam facit herbã. Sterquilinium secundum uillam facere oportet, ut quàm paucissimis operis egeratur. In eo si in medio robustea aliqua materia sit depacta, negant serpentem nasci. XXXIX.

SATIONIS autem gradus secundus hanc habet naturã, ad quod tempus cuiusq; seminis apta sit ad serendum. Nã refert in agro ad quam partem cœli quisq; locus spectet, sic ad quod tempus quæq; res facillime crescat. Non'ne uidemus alia florere uerno tempore, alia æstiuo, neq; eadem autumnali, quæ hyberno? Itaq; alia seruntur, atq; inseruntur, & metuntur ante, aut post quàm alia, ut compluraq; uere melius, quàm autumno inseruntur. Circiter solstitium inseri ficus solet, nec non brumalibus diebus cerasus. Quare cum semina fere quatuor sint generum, quæ non transferuntur è terra in terrã, sed per se fiunt à natura, alia ex industria, ut faciũt uiuiradices, quæ ex arboribus dempta demittuntur in humum, quæ inseruntur ex arboribus in arbores. De singulis rebus uidendum, quo quæq; tempore, locoq; facias. XL.

PRIMVM semen, quod est principium oriendi, id duplex. unum, quod latet nostrum sensum, alterum, quod apertum. Latet, si sunt semina in aere, ut ait physicus Anaxagoras, & si in aqua, quæ fluit, & in agrum inferre solet, ut scribit Theophrastus. Illud, quod apparet ad agricolas, id uidendum diligenter. quædam enim ad oriendum sunt usqueadeo parua, ut sint obscura, ut cupressi. non enim galbuli, qui nascuntur, tanquam pilæ paruæ corticiæ id semen, sed in his intus primigenia semina dedit natura. Reliqua inuenit experientia coloni. Nũ prima, sine colono, prius quàm sata, nata? Secunda, quæ ex his collecta, neque prius quàm sata, nata. Prima semina uidere oportet, ne uetustate sint exucta, aut ne sint admista, aut ne propter similitudinem sint adulterina. Semen uetus tantum ualet in quibusdam rebus, ut naturam commutet. nam ex semine brassicæ uetere sate nasci aiunt rapa, & contra ex raporum brassicam. Secunda semina uidere oportet, ne unde tollas, nimium cito, aut tarde tollas. Tempus enim idoneum, quod scribit Theophrastus, uere, & autumno, & caniculæ exortu, neque omnibus locis, ac generibus idem. In sicco, & macro loco, & argilloso. quo minus habet humoris, uernum tempus idoneum in terra bona, ac pingui, autumno, quod uere multus humor. quam sationem quidam metiuntur ferè diebus triginta. Tertium genus seminis, quod ex arbore per surculos defertur in terram, sic in humum demittitur, ut in quibusdam tamen sit uidendum, ut eo tempore sit deplantatum, quo oportet. Id enim fit ante, quàm gemmare, aut florere quid incipit, & quæ de arbore transferas, ut ea deplantes potius, quàm defringas. quod plantæ solum stabilius, quò latius, ut radices facilius mittat. ea celeriter ante quàm succus exarescat, in terram demittunt. Demum in oleagineis seminibus arbores uidendum, ut sit de tenero ramo ex utraque parte æquabiliter præcisum, quas alij clauolas, alij taleas appellant, ac faciunt circiter pedales. Quartum genus seminis, quod transit ex arbore in aliam. Videndum, qua ex arbore in quam transferatur, et quo tempore, et quemadmodum obligetur. nõ enim pyrum recipit quercus, neque enim si malus pyrum. Hæc sequuntur multi, qui aruspices audiunt multum, à quibus proditum in singulis arboribus quot genera insita sint, uno ictu tot fulmina fieri in illud, quod fulmen cõcepit, si in pyrum syluaticam inseueris pyrum quamuis bonam, non fore pyrum tam iucundum, quàm si in eam, quæ syluestris nõ sit. In quancunq; arborem inseras, si eiusdẽ generis est dũtaxat, ut sit utraq; malus, ita inserere oportet, referentẽ ad fructũ, meliori genere, ut sit surculus, quàm est, quo ueniat arbor. Est altera species ex arbore i ar

borē inserendi nuper animaduersa in arboribus propinquis. Ex arbore enim, à qua q̃s uult habere surculū, in eā, quàm inserere uult, ramulum traducit, & in eius ramo præciso, ac difisso implicat, tum ramuli locus, qui contingit ex utraq; parte, qua fissuram intrat falce extenuatur, ita ut ex una parte, qua cœlum uisurus est, corticē cū cortice exæquatum habeat. Eius autem ramuli, quē inseret, cacumen ut directum sit ad cœlum, curat. Postero anno cum comprehendit, unde propagatum est, ab altera arbore præcidit. XLI.

QVO Tempore quæq; transferas, hæc in primis uidenda, quod quæ prius uerno tempore inserebantur, nunc etiam solstitiali, ut ficus, quod densa materia nō est, & ideo sequitur caldorem. A`quo fit, ut in locis frigidis ficeta fieri non possint. A qua recenti insito inimica Tenellum enim cito facit putre. Itaque quod inseritur caniculæ signo, commodissime æstimatur inseri. quæ autem natura minus sunt mollia, uas aliquod supra alligant, unde stillet lente in ijs aqua, ne prius exarescat surculus, quàm coalescat. cuius surculi corticem integrum seruandum, & eum sic exacuendum, ut non denudes medullam, ne extrinsecus imbres noceant, aut nimius calor, argilla obliniendum, ac libro obligandum. itaq; uitem triduo ante quàm inserant, desecant, ut qui in ea nimius est humor defluat ante, quàm inseratur. at in qua inserunt, in ea paulo infra, quàm insitum est, ícidunt, unde humor aduentitius effluere possit. contra in fico, & malo punica, & siqua etiam horum natura aridiora continuo. In alijs translationibus uidendum, ut quod transfertur, in cacumen habeat gemmam, ut in ficis. De his primis quatuor generibus seminum, quædam quod tardiora, surculis potius utendum, quàm semine, ut in ficetis faciunt. Fici enim semen naturale intus in ea fico, quam edimus, quæ sunt minuta grana, è quibus paruis, quod enasci coliculi uix queunt. Omnia enim minuta, & arida, ad crescendum tarda, & quæ laxiora, ea et fœcundiora, ut fœmina, quàm mas, ex proportione in uirgultis item. itaque ficus, malus punica, & uitis propter fœmineam molliciem ad crescendum prona. Contra palma, et cupressus, & olea in crescendo tarda. in hoc enim humidiora, quàm aridiora. quare ex terra potius in seminarijs surculos de ficeto, quàm grana de fico expedit obruere, præter si aliter nequeas, ut siquando quis trans mare semina mittere, aut inde petere uult, tum enim resticulas per ficos, quas edimus, maturas perserunt, & eas cum inaruerint, compliant, ac quò uolunt mittunt, ubi obrutæ in seminario pariant. Sic genera ficorum, chiæ, ac calcidicæ, & Lydiæ, & Africanæ. Item cætera transmarina in Italiam perlata. Simili de causa oleæ semen cum sit nucleus,

quod ex eo tardius enascebatur colis, quàm ex taleis, ideo potius in seminarijs taleas, quas dixi, serimus. XLII.

DE MEDICA in primis obserues, ut ne in terram nimium aridam, aut uariam, sed temperatam semen demittas in iugerum unum, si est natura temperata terra, scribunt opus esse medicæ sesquimodium. id seritur ita, ut semen iactatur, quemadmodum scilicet cum pabulum, & frumentum seritur. XLIII.

CYTISVM SERITVR in terra bene subacta tanquam semen brassicæ, inde differtur, & in sesquipedem ponitur. aut etiam de cytiso duriore uirgulæ deplantantur, & ita pangitur in serendo. XLIIII.

SERVNTVR Fabæ modij quatuor in iugero, tritici. V. ordei. VI. farris. X. sed nõnullis locis paulo amplius, aut minus. si enim locus crassus, plus, si macer, minus. quare obseruabis, quantum in ea regione consuetudo est serendi, ut tantum facias, quantum ualet regio, ac genus terræ. ut ex eodem semine alubi, cum decimo redeat, alubi cum quintodecimo, ut in Hetruria, et locis aliquot in Italia. In Sybaritano dicunt etiã cum centesimo redire solitum. in Syria ad Garada, & in Africa ad byrrhachiũ item ex modio nasci centum. Illud quoq; multum interest in rudi terra, an in ea seras, quæ quotannis obsita sit, quæ uocatur restibilis, an in ueruacto, quæ interdum requierit.

Cui Agrius. In Olynthia quotannis restibilia esse dicunt, sed ita ut tertio quoq; anno uberiores ferant fructus. Licinius. Agrum alternis annis relinqui oportet, aut paulo leuioribus sationibus serere, idest quæ minus sugunt terram. Dicetur inquit Agrius, de tertio gradu, de nutricationibus, atque alimonijs eorum. Licinius. Quæ nata sunt inquit, in fundo alescunt, adulta concipiunt, prægnantia cum sunt, matura pariunt poma, aut spicam, sic alia simile ei, ì quo profectum est, reddunt semen. Itaque si florem, acerbum ue pyrum, aliud'ue quid decerpseris, in eodem loco, eodem anno, nihil renascitur, quod prægnationis diem idem bis habere non potest. ut enim mulieres habent ad partum dies certos. sic arbores, ac fruges. XLV.

PRIMVM plerunque è terra exit ordeum diebus septem, nec multo post triticum. Legumina ferè quatriduo, aut quinque diebus, præterquam faba. ea enim serius aliquanto prodit seges. Ostendit idem milium, & sesama, & cætera similiter æquis ferè diebus, præterquam siquid regio, aut tempestas uitij attulit, quo minus ita fiat. Quæ in seminario nata, si loca erũt frigida, quæ molli natura sunt, per brumalia tempora tegere oportet fronde, aut stramentis, si erunt

imbres secuti, uidendum necubi aqua consistat. uenenum enim gelu radicibus tenellis sub terra, et supra, uirgultis, quae nec eodem tempore aeque crescunt. nam radices autumno, aut hyeme magis sub terra, quàm supra alescunt, quod tectae terrae tepore propagantur, supra terrã aere frigidiore ringuntur. idq; ita esse docent syluestria, ad quae sator non accessit. nam prius radices, quàm ea, quae ex ijs solent nasci, crescunt, neque radices longius procedunt, nisi quo tempore uenit sol. his duplex causa, quod & radicum materiam aliam, quàm aliam longius proijcit natura, & quod alia terra. alia facilius uiam dat. XLVI.

PROPTER eiusmodi res admiranda discrimina sunt naturalia, quod ex quibusdam folijs propter eorum uersurã, quod sit anni tempus, dici possit, ut olea, et populus alba, & salix. Horum enim folia, cum conuerterunt se, solstitium dicitur fuisse. nec minus admirandum, quod fit in floribus, quos uocant heliotropia, ab eo quod solis ortum mane spectant, & eius iter ita sequuntur ad occasum, ut ad eũ semper spectent. XLVII.

IN SEMINARIO quae surculis consita, & eorum molliora erunt natura cacumina, ut olea, ac ficus. Ea summa integenda binis tabellis dextra, ac sinistra deligatis, herbaeq; elidendae, & dum tenerae sunt uellendae, nam aridae factae rixantur, ac celerius rũpuntur, quàm sequuntur. Contra herba in pratis ad spem foenisiciae nata, nõ modo non euellenda in nutricatu, sed etiam non calcanda. Quin et pecus à prato ablegandum, & omne iumentum, ac etiam homines, solum. n. hominis exitiũ herbae, & semitae fundamentũ. XLVIII.

IN SEGETIBVS autem, frumentum, quod culmus extulit. Spica ea, quae mutica non est, in ordeo, & tritico tria habet continentia. Granum, glumam, aristam, & etiã primitus spica cum oritur uaginam. Granum dictum, quod est intimum solidũ. Gluma, qui est folliculus eius. Arista, quae ut acus tenuis longa eminet è gluma. Proinde ut grani theca sit gluma, & apex arista. Arista, & granũ omnibus ferè notum, gluma paucis. itaq; id apud Ennium solum scriptum scio esse in euhemeri libris uersis, uidetur uocabulum etymon habere à glubendo, quod eo folliculo deglubitur granum. Itaq; eodẽ uocabulo appellant fici eius, quam edimus, folliculum. Arista dicta, quod arescit prima. granum à gerẽdo id enim seritur, uti spica gerat frumentum, non ut glumam, aut aristam gerat, ut uitis seritur, non ut pampinum ferat, sed uuam. Spica autem, quam rustici, ut acceperũt antiquitus, uocant specam, & à spe uidetur nominata. eam enim quod sperant fore serunt. Spica mutica dicitur, quae non habet aristam,

Aristæ enim quasi cornua sunt spicarum, quæ primitus cũ oriũtur, neq; planè apparent, in qua sublatent herba ea uocatur uagina, uti qua latet conditus gladius. Illud autem summa in spica iam matura, quod est minus, quàm granũ uocatur frit. quod in infima spica ad culmum stramenti summum. item minus quàm granum est, appellatur urruncum. XLIX.

VERVM cum de nutricatu conticuisset Licinius, nec interrogaretur, credens nihil desyderari, dic inqt Agrius de fructibus maturis capiẽdis. Et ille. Primũ de pratis summissis, cum herba crescere desijt, & æstibus arescit, subsecari falcibus debet, & quoad perarescat, furcillis uersari. cũ peraruit, de ea manipulos fieri, ac uehi ad uillã. tum de pratis stipulam rastellis eradi, atq; addere fœnisiciæ cumulũ. Quo facto sicilienda prata, idest falcibus consectanda, quæ fœnisecæ præterierunt, ac quasi barba tuberosum relinquerũt campũ. A`qua sectione arbitror dictum sicilire pratum. L.

MESSIS proprio noĩe dicitur in ijs, quæ metuntur, maxime in frumento, & ab eo esse uocabulo declinata. Frumenti tria genera sunt messionis. unum, ut in Vmbria, ubi falce secundum terram succidunt stramentum, et manipulum, ut quenq; subsecuerint, ponunt in terra. ubi multos eos fecerunt iterum eos percensent, ac de singulis secant inter spicas, & stramentum, spicas conijciunt in corbem, atq; in areã mittunt. Stramenta relinquunt in segete, unde tollãtur in aceruum. Altero modo metunt, ut in Piceno, ubi ligneum habent incuruum batillum, in quo sit extremo serrula ferrea. Hæc cum comprehendit fascem spicarum desecat, & stramenta stantia in segete relinquit, ut postea subsecentur. Tertio modo metitur, ut suburbe Roma, et locis plerisq;, ut stramentum medium subsecent, quod manu sinistra summum prehendunt, à quo medio messem dictam puto Infra manum stramẽtum, quod terræ hæret, postea subsecatur. Contra, quod cum spica stramentum hæret. corbibus in areã defertur. ubi discedit in aperto loco palàm, à quo nominata potest esse palea. Alij stramentum à stando, ut stramen dictum putant. Alij ab stratu, quod id substernatur pecori. Cum est matura seges, metendum. cum in ea iugerum ferè una opera messum est, propemodum in facili agro satis esse dicitur. ut messas spicas in aream corbibus deferre debeant. LI.

AREAM esse oportet ĩ agro, sublimiori loco. quà perflare possit uentus. Hanc esse modicam pro magnitudine segetis, potissimum rotundam, et mediam paulo extumidã (ut si pluerit, nõ consistat aqua, sed ut quambreuissimo itinere extra areã defluere possit. Omne porrò breuissimum in rotundo è medio ad extremum) solida terra paui-

tum, maxime si est argillosa, ne æstu rimosa, in rimis eius grana oblitescant, & recipiant aquam, & ostia aperiant muribus, & formicis. Itaq; amurca perfundere solent. ea enim herbarum est inimica, & formicarum, & talparum uenenum. Quidam aream ut habeant solidam, muniunt lapide, aut etiam faciunt pauimentum. Nonnulli etiam tegunt areas, ut in Bagiennis, quod ibi sæpe id temporis anni oriuntur nimbi. ubi ea re tecta, & loca calida propè aream faciunt, ac umbracula, quò succedant homines in æstu tempore meridiano. LII.

QVAE Seges grandissima, atq; optima fuerit, seorsum in aream secerni oportet spicas, ut semen optimum habeat. E` spicis in aream excuti grana. quod fit apud alios iumentis iunctis, ac tribulo. id fit è tabula lapidibus, aut ferro exasperata, quæ imposito auriga, aut pondere grandi trahitur iumentis iunctis, ut discutiat è spica grana, aut fit ex assibus dentatis cum orbiculis, quod uocant plostellum pœnicum. In eo quis sedet, ut agitet, quæ trahant iumenta, ut in Hispania citeriore, & alijs locis faciunt. Apud alios exteritur grege iumentorum inacto, et ibi agitato perticis, quod ungulis è spica exterūtur grana. his tritis, oportet è terra subiactari uallis, aut uentilabris, cum uentus spirat lenis, ita fit, ut quod leuissimum est in eo, atque appellatur acus, euannatur foras extra aream, ac frumentum quod est ponderosum, purum ueniat ad corbem. LIII.

MESSE Facta, spicilegium uenire oportet, aut domi legere stipulam, aut si sunt spicæ raræ, et operæ caræ, compasci. Summa enim spectanda, ne in ea re sumptus fructum superet. LIIII.

IN VINETIS uua cum erit matura, uindemiam ita fieri oportet, ut uideas à quo genere uuarum, & à quo loco uineti incipias legere. nam & præcox, & misella, quam uocant nigram, multo ante coquitur, quo prior legenda, & quæ pars arbusti, ac uineæ magis aprica prius debet descendere de uite. In uindemiam diligentius uua non solum legitur ad bibendum, sed eligitur ad edendum. Itaq; lectæ ius defertur in forum uinarium, unde in dolium inane ueniat, electa in secretam corbulā, unde in ollulas addatur, & in dolia plena uinaceorum contrudatur. alia, quæ in piscinam in Amphoram picatam descendat. alia, quæ in aram, ut in carnarium ascendat. Quæ calcatæ uuæ erunt, earum scopi cum folliculis subijciendi sub prælum, ut siquid reliqui habeant musti, exprimatur in eundem lacum. Cum desijt sub prælo fluere, quidam circuncidunt extrema, & rursus premunt, & rursus, cum expressum, circuncisitum appellant, ac seorsum, quod expressum est, seruant, quod resipit ferrum. expressi acinorum folliculi in dolia conijciuntur, eoq; aqua additur,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ea uocatur lora, quod lota acina, ac pro uino operarijs datur hyeme. LV.

DE Oliueto, oleam, quam manu tangere possis è terra, aut scalis, legere oportet potius, quàm quatere, quod ea, quæ uapulauit, inarescit, nec dat tantum olei quæ manu stricta, melior, ea, quæ digitis nudis legitur, quàm illa, quæ cum digitalibus. Durities enim eorum non solum stringit baccam, sed etiam ramos glubit, ac relinquit ad gelicidium retectos. quæ manu tangi non poterunt, ita quati debent, ut arundine potius, quàm pertica feriantur. Grauior enim plaga, medicum quærit. qui quatiet, ne aduersam cædat, sæpe enim ita percussa olea secum defert de ramulo partem quo facto, fructum amittunt posteri anni, ut hæc non minima causa, quod olieta dicantur alternis annis non ferre fructus, aut non æque magnos. Olea ut una per idem biuium redit in uillam, alia ad cibum eligitur, alia ut eliquescat, ac non solum corpus intus ungat, sed etiam extrinsecus. Itaque dominum & ad balneas, & ad gymnasium sequitur. Hæc, de qua fit oleum, congeri solet aceruatim per dies singulos in tabulata, uti ibi mediocriter fracescat, ac primus quisque aceruus demittatur per ferias, ac uasa olearia ad trapeta, in quæ eam terent molæ oleariæ è duro, & aspero lapide. Olea lecta si nimium diu fuerit in aceruis caldore fracescit, & oleum fœtidum facit. itaque si nequeas mature conficere, in aceruis iactando uentilare oportet. Ex olea fructus duplex. Oleum, quod omnibus notum, & amurca, cuius utilitatem, quia ignoratur à plerisq; despicatur. Licet enim uidere, quod si è torculis olearijs fluere in agros permittitur, non solum denigrat terram, sed etiam multitudine facit sterilem, cum tamen is humor modicus, cum ad multas res, tum ad agricultură pertineat uehementer, quod circum arborum radices infundi solet, maxime ad oleam, & ubicunq; in agro herba nocet. LVI.

AGRIVS iandudum inquit in uilla sedens expecto cum clauí te Stolo, dum fructus in uillam referas. Ille, en adsum. uenio inquit ad limen. fores aperi. primum fœnisiciæ condũtur melius sub tecto, quàm in aceruis, quod ita fit iucundius pabulum, ex eo intelligitur, quod pecus utroq; posito libentius est. LVII.

AT TRITICVM condi oportet in granaria sublimia, quæ perflentur uento ab exortu, ac septentrionum regione, ad quæ nulla aura humida è propinquis locis aspiret. parietes & solum opere tectorio marmorato loricandi, si minus ex argilla misto acere è frumento, & amurca, quod murem, & uermem non patitur esse, & grana facit solidiora, & firmiora. quidam ipsum triticum consper=

gunt, cum addant circiter in M. modiũm quadrantal amurcæ. Item
alius aliud afriat, aut aspergit, ut chalcidicam, aut cariam cretam,
aut absynthium, absynthij'ue decoctum. Item huius generis alia qui
dam granaria habent sub terris, uti speluncas, quas uocant syros, ut
in Cappadocia, ac Thracia. alij, ut in Hispania citeriore, puteos, ut in
agro Carthaginiensi, & oscensi. Horum solum paleis substernunt, et
curant, ne humor, aut aer tangere possit, nisi cum promitur ad usum.
quò enim spiritus non peruenit, ibi non oritur curculio. Sic conditum
triticum manet uel annos quinquaginta, millium uero plus annos cẽ
tum. Granaria in agro quidam sublimia faciunt, ut in Hispania cite
riore, & in Appulia, ita ut non solum à lateribus per fenestras, sed
etiam subtus à solo uentus regirare possit. LVIII.

FABA, & legumina in olearijs uasis oblita cinere perdiu incolu
mia seruantur. Cato ait, uuam amineam minusculam, & maiorem,
& apiciam in ollis commodissime condi. eadem in sapa, & musto
recte, quas suspendas opportunissimas esse duracinas, & amineas,
& scantianas. LIX.

CONDITIVA mala struthea, cotonea, scantiana, quiriniana,
orbiculata, & quæ antea mustea uocabantur, nunc melimela appel-
lant. Hæc omnia in loco arido, & frigido supra paleas posita seruari
recte putant. Et ideo oporotheças qui faciunt ad aquilonem, ut fene-
stras habeant, atque ut aere perflentur curant. neq; tamen sine fori-
culis, ne cum humorem amiserint, pertinaci uento uicta fiant. Ideóq;
in ijs, qui cameras marmorato, et parietes, pauimentáq; inducunt, lau
dabiliter faciunt, quo frigidior locus sit, in quo quidam etiam triclini
um sternere solent cœnandi causa. Etenim si ij, quibus luxuria conces
serit, id in pinacothecæ faciunt, quod spectaculum datur ab arte, cur
non quod natura datum imitantur in uenustate disposita pomorũ?
præsertim quidem, cum id non sit faciendum, quod quidam fece-
runt, ut Romæ coempta poma rus intulerint in oporothecen instru-
endam conuiuij causa. In oporothecæ mala manere putant satis com-
mode. alij in tabulis, ut in opere marmorato, alij substrata palea, uel
etiam floccis. Mala punica demissis suis surculis in dolio arenæ. Ma
la cotonea, struthea in pensilibus iunctas. Contra in sapa condita ma
nere pyra anitiana, & sementina. Sorba quidam dissecta, & in sole
macerata, ut pyra, et sorba per se ubicunq; sint posita in arido facile
durare. Seruare rapa cõsecta in sinape, nuces iuglandes in arena, pu
nica mala & in arena iam decerpta, ac matura, ut dixi, & etiã im
matura cum hærent in sua uirga, si demiseris in ollam sine fundo,
eamq; si conieceris in terram, & obtereris circum ramum. Si extrinse-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

cus spiritus afflet, ea non modo integra eximl, sed etiam maiora, quàm in arbore unquam pependerit. LX.

OLEAS esui optime condi scribit Cato orchites, et pauseas aridas, uel uirides in muria, uel in lentisco contusas. Orchites nigras sale si sunt confricatæ dies quinq;, et tum sale excusso, biduum si in sole positæ fuerint, manere idoneas solere, easdem sine sale in defrutum condire. Cap. LXI.

RECTE amurcam periti agricolæ tam in ollis condunt, quàm oleum, aut uinum. Eius conditio, cum expressa olea, quod statim efflu xerit de ea, decoquutur duæ partes, ac refrigeratũ conditur in uasa. Sunt item aliæ cõditiones, ut ea, in qua adijciũt mustum. Ca. LXII.

QVOD Nemo condit fructus, nisi ut promat, de eo quoq; uel sexto gradu animaduertenda pauca. Promunt condita aut propterea, quod sint tuenda, aut quod utenda, aut quod uendenda. Ea, quæ dissimilia sunt inter se, aliud alio tẽpore tuendũ, & utendum. Cap. LXIII.

TVENDI causa promendum id frumentum, quod curculiones exesse incipiunt. id enim cum promptum est in sole, ponere oportet aquæ catinos, quod eò conueniunt, ut ipsi se necent, curculiões. Sub terra qui habent frumentum in ijs, quos uocant syros, quò cum periculo introitur recenti apertione, ita ut quibusdã sit interclusa anima, aliquanto post promere, quàm aperuerint, oportet. Far, quod in spicis condideris per messem, & ad usus cibatus expedire uelis, promendum hyeme, ut in pistrino pinsetur, ac torreatur. Cap. LXIIII.

AMVRCA cum ex olea est expressa, qui est humor aquatilis, ac retrimentum conditũ in uas fictile, id quidam sic solent tueri, diebus. XV. ex eo, quod est leuissimum, ac summum depletur, ut traijciant in alia uasa, & hoc ijsdem interuallis duodecies. In sex mẽsibus proximis id faciunt. Cum id nouissime faciunt potissimum traijciant, cum senescit luna, tunc decoquunt in ahenis leui igni duas partes quo ad regerunt, tum denique; ad usum recte promitur. Cap. LXV.

QVOD mustum conditur in dolium, ut habeamus uinum, non promendum, dum feruet, neque etiam cum processit, nisi prius sit uinum factum. Si uetus bibere uelis, quod non fit ante, quàm accesserit annus, tum, cum fuerit anniculum, promitto. Si uero est ex eo genere uuæ, quæ dum maturescit, coacescat, ante uindemiam consumi, aut uenire oportet. Genera sunt uini, in quo falerna, quæ quãto plures annos condita habuerunt, tanto, cum prompta sunt, fructuosiora. Cap. LXVI.

OLEAS albas, quas condire uis nouas, sic celeriter condito, ut promas, nisi condieris, propter amaritudinem illas respuit pala-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tum. Item nigras, nisi prius eas sale maceraris, non libenter in os recipientur. Cap. LXVII.

NVCEM iuglandem, & palmulam, & ficum sabinam quanto citius promas, iucundiore utare, quod uetustate ficus fit pallidior, palmula cariosior, nux aridior. Cap. LXVIII.

PENSILIA, ut uuae, mala, & sorba, ipsa ostendunt, quando ad usum oporteat promi, quod colore mutato, & contractu acinorum, si non demiseris ad edendum, ad abijciendum descensura se minitantur. Sorbum maturum mite conditum citius promi oportet. Acerbum enim suspensum lentius mitescit. Quod prius domi maturitatem assequi uult, quàm nequit in arbore, ut inde promatur ad escam. Cap. LXIX.

MESSVM far promendum hyeme in pistrino ad torrendum, quod ad cibarium expeditum esse uelis. Quod ad sationem tum promendum cum segetes maturae sunt ad accipiendum. Item quae pertinent ad sationem suo quoque tempore promenda. Quae uendenda, uidendum, quae quoque tempore oporteat promi. Alia enim, quae manere non possunt, ante quàm se commutent, ut celeriter promas, ac uendas. Alia quae dimisisset, quae seruari possunt, ut tum uendas, cum caritas est. Saepe enim diutius seruata non modo usuram adijciunt, sed etiam fructum duplicant, si tempore promas. Cum haec diceret Stolo, uenit libertus aeditumi ad nos flens, & rogat, ut ignoscamus, quod sumus retenti, & ut ei in funus postridie prodeamus. Omnes consurgimus, ac simul exclamamus, quid in funus? quod funus? quid est factum? Ille flens narrat, ab nescio quo percussum cultello concidisse, quem qui esset, animaduertere in turba non potuisse, sed tantummodo exaudisse uocem, perperam fecisse. Ipse, cum patronũ domum sustulisset, & pueros demisisset, ut medicum requirerent, ac mature adducerent. Quod potius illud administrasset, quàm ad nos uenisset, aequum esse sibi ignosci. Nec si eum seruare non potuisset, qn non multo post animam efflaret, tamen putare se fecisse recte. Id nos moleste ferẽtes descendimus de aede, et de casu humano magis querentes, quàm admirantes id Romae factum, discedimus omnes.

M. TVLLII VARRONIS DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS AD NIGRVM TVRANNIVM.

I R I magni nostri maiores nõ sine causa propo-
nebant rusticos romanos urbanis, ut ruri enim,
u qui in uilla uiuunt ignauiores, quàm qui in agro
uersantur in aliquo opere faciundo, sic qui in op-
pido sederent, quàm qui rura colerent, desidiosio
res putabant. Itaq; annũ ita diuiserunt, ut nonis
modo diebus urbanas res usurparent, reliquis. VII. ut rura colerẽt.
Quod dum seruauerunt institutum, utrũq; consecuti sunt, ut & cul-
tura agros fœcundissimos haberẽt, et ipsi ualetudine firmiores essent,
ac ne græcorũ urbana desiderarẽt gymnasia, quæ nũc uix satis sin-
gula sunt, nec putant se habere uillam, nisi multis uocabulis retineãt
græcis, quin uocent particulatim loca προκοιτῶνα, παλαίστραν, ἀπο-
δυτήριον, περίστυλον, ὀρνιθῶνα, περιστερεῶνα, ὀπωροθήκην. Igitur qđ
nũc intra murũ ferè patresfamiliæ correpserũt relictis falce, et ara-
tro, et manus mouere maluerunt in theatro, ac circo, q̃ in segetibus,
ac uinetis, frumentũ locamus, qui nobis aduehat, qui saturi fiamus, ex
Africa, & Sardinia, et nauibus uindemiã condimus ex insula Coa, et
Chia. Itaq; in qua terra culturam agri docuerunt pastores progeniẽ
suam, qui condiderunt urbẽ, ibi contra progenies eorũ, propter aua-
ritiam contra leges, ex segetibus facit prata. ignorantes non idẽ esse
agriculturam, & pastionem. alius enim opilio, & alius arator. nec
si possit in agro pasci armentarius, non aliud ac bubulcus. Armentũ
enim id, quod in agro natum non creat, sed tollit dentibus. Contra,
bos domitus causa fit, ut commodius nascatur frumentum in segete, et
pabulũ in nouali. Alia inquã ratio, ac scientia coloni, alia pastoris.
Coloni, ut ea, quæ in agricultura nascantur, è terra fructum faciant.
Cõtra pastoris, ut ea, quæ nata ex pecore. Quare quoniã iter se socie
tas magna, propterea qđ pabulum in fundo cõpascere, q̃ uẽdere ple-
rũq; magis expedit domino fundi, et stercoratio ad fructus terrestres
aptissima est, maxime si ad id pecus sit appositũ, q habet prædiũ, ha
bere utrãq; debet disciplinã et agriculturæ, et pecoris pascẽdi, et ẽt
uillaticæ pastionis. ex ea eni quoq; fructus tolli possunt nõ mediocres
ex ornithonibus, ac leporarijs, et piscinis. È quens quoniã de agricul
tura librũ Fũdaniæ uxori propter eius fundũ feci, tibi Niger Turãni
noster, qui uehementer delectaris pecore, propterea qđ te empturien-

tem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes, quo facilius sumptibus multa poscentibus ministres, quod eo facilius faciam, quod & ipse pecuarias habui grandes, in Appulia ouiarias, & Reatino equarias. Qua de re pecuaria breuiter, ac summatim percurrã, ex sermonibus nostris collatis cum ijs, qui pecuarias habuerunt in Epeiro magnas, tum cum pyratico bello inter Delum, & Siciliã Graeciæ classibus præessem, incipiam hinc. Cap. I.

CVM Mennas discessisset, Cossinius mihi, Nos te non dimittemus inquit, ante quàm tria illa explicaris, quæ cœperas nuper dicere, cum fuimus interpellati. Quæ tria inquit Murius? An ea, quæ mihi heri dixisti de pastoria rei? Ista inquit ille, quæ cœperat hic disserere, quæ esset origo, quæ dignitas, quæ ars, cum Petam fessum uisere uenissemus, ni medici aduentus nos interrupisset. Ego uero inquam dicam duntaxat, qđ est ἱστορικὸν, de duabus rebus primis, quæ accepi de origine, ac dignitate. De tertia parte, ubi est de arte, Scrofa suscipiet.

–ὃς πέρ μου πολλὸν ἀμείνων,

Vt semi græcis pastoribus dicam græce. Nam is magister est Lucilli Hipri generi tui, cuius nobiles pecuariæ in brutijs habẽtur. Sed hæc à nobis ita accipietis inquit Scrofa, ut uos, qui æstis epirotici * thietate remine reminicæ. Hæc, quæ scitis, proferatis in medium. Nemo enim omnia potest scire. Cũ accepissem cõditionem, ut meæ partes essent primæ, non quo non ego pecuarias in Italia habeam, sed non omnes, qui habent citharam, sunt citharœdi. Igitur inquam & homines, & pecudes cum semper fuisse sit necesse, natura (siue enim aliquod fuit principiũ generandi animalium, ut putauit Thales Milesius, & Zeno Cythieus, siue contra, principium horum extitit nullum, ut credidit Pythagoras Samius, et Aristoteles stagirites) necesse est humanæ uitæ à summa memoria gradatim descendisse ad hanc ætatem, ut scribit Dicæarchus, & summum gradum fuisse naturalẽ, cum uiuerent homines ex ijs rebus, quæ inuiolata ultro ferret terra, & ex hac uita in secundam descendisse pastoritiam è feris, atque agrestibus, ut ex arboribus, ac uirgultis decerpendo glandem arbutum mora, pomaq; colligerent ad usum, sic ex animalibus, cum propter eandẽ utilitatem quæ possent syluestria deprehenderent, ac concluderent, & mansuescerent. In queis primum non sine causa putant oues assumptas, & propter utilitatem, & propter placiditatem, maxime enim hæ natura quietæ, & aptissimæ ad uitam hominum. Ad cibum enim lac, & caseum adhibitum, ad corpus uestitum, & pelles attulerunt. Tertio deniq; gradu à uita pastorali, ad agriculturã descenderunt.

In qua

in qua ex duobus gradibus superioribus retinuerunt multa, & quò descenderant, ibi processerunt longe, dum annus perueniret. Etiam nunc in locis multis genera pecudum ferarum sunt aliquot, ut in Phrygia ex ouibus, ubi greges uidentur complures, ut in Samothrace caprarum, quas latine rotas appellant. Sunt etiam in Italia circum Fiscelium, et Tetricam montes multæ. De suibus nemini ignotum, nisi qui apros non putant sues uocari. Boues perferi etiam nunc sunt multi in Dardania, & Media, & Thracia. Asini feri in Phrygia, et Lichaonia. Equi feri in Hispaniæ citerioris regionibus aliquot. Origo, quam dixi, & dignitas, quam dicam de antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit græca, & latina lingua, & ueteres poetæ, q alios uocant πολυάρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyesten subduxisse quæritur, ut in Colchide Oeta, ad cuius arietis pellē profecti regio genere ducuntur argonautæ, ut in Libya ad hesperidas, unde aurea mala, idest secundum antiquam consuetudinem capras, & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim sua uoce græci appellarunt μῆλα. Nec multo secus nostri ab eadem uoce, sed ab alia litera bela uocarunt. Non enim me, sed bee sonare uidentur oues uocem efferentes, à quo post belare dicunt, extrita e litera, ut fit in multis. Quod si apud antiquos non magnæ dignitatis pecus esset, in cœlo describendo astrologi non appellassent eorum uocabulis signa, quæ non modo non dubitarunt ponere, sed etiam ab his principibus. XII. signa multi numerant, ut ab ariete, & tauro, cum ea præponerent Apollini, & Herculi. hi enim dij ea sequuntur, & appellantur Gemini. Nec satis putarunt de. XII. signis sextam partem obtinere pecudū nomina, nisi adiecissent, ut quartam tenerent capricornum. Præterea à pecuarijs addiderunt capram, hœdos, canes. An non etiam item in mari, terraq; ab his regionum notæ? à pecore in mari, quod nominauerunt à capris, ægeum pelagus, ad Syriā montem Taurum, in Sabinis Canterium montem. Bosphorum unū Thracium, alterū Cimerium? Non'ne in terris multa, ut oppidum in Græcia ἵππιον ἄργος? Deniq; Italia à uitulis, ut scribit Piso. Romanorum uero populum à pastoribus esse ortum quis non dicat? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium? qui Romulum, & Rhemum educauit, non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quod parilibus potissimum condidere urbem? non idem, quod multa etiam nunc ex uetere instituto bubus, & ouibus dicitur. Et quod æs antiquissimum, quod conflatum pecore, pecore est notatum. Et quod urbs cum condita est, tauro, & uacca, qui

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

essent muri, & portae definitum. Et qđ populus R. cum lustratur, solitaurilibus circum aguntur uerres, aries, taurus. Et quod nomina multa habemus ab utroque pecore, à maiore, & à minore. A` minore, Porcius, Ouinius, Caprilius, sic à maiore Eqtius, Taurus, cognomina adsignificari, quod dicuntur anni caprae. Statili Tauri, Pomponij Vituli. Sic à pecudibus alij multi. Reliquum est de scientia pastorali, de qua est dicendum, quod Scrofa noster, cui haec aetas defert rerum rusticarum omnium palmam, quo melius potest dici, cum conuertissent in eum ora omnes. Scrofa igitur inquit, est scientia pecoris parandi, ac pascendi, ut fructus quàm possunt maximi capiantur ex ea, à quibus ipsa pecunia nominata est. nam omnis pecuniae, pecus fundamentum. Ea partes habet nouē discretas ter ternas, ut sit una de minoribus pecudibus. Cuius genera tria, ouis, capra, sus. Altera de maiori pecore, in quo sunt item aliae tres species natura discretae, boues, asini, equi. Tertia pars est in pecuaria, quae nō paratur, ut ex ea capiatur fructus, sed propter eam, ut muli, canes, pastores. Harum unaquaeque in se generales partes habet nouenas, quarum in pecore parando necessariae quatuor, alterae in pascendo totidē. praeterea communis una. Ita fiunt omnes partes minimum octoginta, & una, & quidem necessariae, nec paruae. Primum ut bonum pares pecus, unum scire oportet, qua aetate quanque pecudem parare, habereq; expediat. Itaq; in bubulo pecore nec minor emitur anniculа, nec quae est supra decem annos, quod à bima, aut trima fructum ferre incipit, neque longius post decimum annum procedit. Nam prima aetas omnis pecoris, & extrema, sterilis. E` quatuor altera pars, est cognitio formae uniuscuiusque pecudis qualis sit. Magni eni interest, cuiusmodi quaeque sit ad fructum. Itaque potius bouem emunt cornibus nigrantibus, quàm albis, capram amplam, quàm paruam, sues procero corpore, capitibus ut sint paruis. Tertia pars est, quo sint semine quaerendum. Hoc enim nomine asini arcadici in Graecia nobilitati, in Italia reatini, usqueeò ut mea memoria asinus uenierit sex tertijs millibus. LX. & unae quadrigae Romae constiterint quadringentis millibus. Quarta pars est de iure in parando, quemadmodum, quanque pecudem emi oporteat ciuili iure. Quod enim alterius fuit, id ut fiat meum, necesse est aliquid intercedere. Neque in omnibus satis est stipulatio, aut solutio numorum ad mutationem dominij. In emptione aliâs stipulandum statim esse è ualetudinario, aliâs è sano pecore, aliâs è neutro. Alterae partes quatuor sunt, cum iam emeris, obseruandae de pastione, de foetura, de nutricatu, de sanitate. Pascendi primus locus q̄ est, eius ratio triplex. In qua regione quāque potissimum

tissimum pascas, & quando è queis, ut capras in montosis potius locis, & fruticibus, quàm in herbidis campis, equas contra. neque eadem loca æstiua, & hyberna idonea omnibus ad pascendum. Itaque greges ouium longe abiguntur ex Appulia in Samnium æstiuatum, atq; ad publicanum profitentur, ne si inscriptum pecus pauerint, lege censoria committant mulietos, & à campestri, æstate exiguntur in Gurgures altos montes. Qui potissimum quæque pecudum pascatur habenda ratio. nec solum quod fœno satura fit equa, aut bos, cum sues hoc uitent, & quærant glandem, sed quod ordeum, & faba interdum sit quibusdam obijciendum, & dandum bubus lupinum, & lactarijs medica, & cythisum. Præterea quod ante admissuram diebus. XXX. arietibus, ac tauris datur plus cibi, ut uires habeant, fœminis bubus demitur, quod macescentes melius concipere dicuntur. Secunda pars est de fœtura. Nunc appello fœturam à conceptu ad partum, hi enim prægnationis primi, & extremi fines. Quare primum uidendum de admissione, quo quæq; tempore ut ineant facere oporteat. Nam, ut suillo pecori à fauonio ad æquinoctium uernum putant aptum, sic ouili ab arcturi occasu usque ad aquilæ occasum. Præterea habēda ratio quanto ante quàm incipiat admissura fieri, mares à fœminis secretos habeant, quod ferè in omnibus binis mensibus ante faciunt & armentarij, et opiliones. Altera pars est in fœtura, quæ sint obseruanda, quod alia alio tempore parere solet. Equa enim uentrem fert. XII. menses, uacca decem, ouis, & capra quinq;, sus quatuor. In fœtura res incredibilis est in Hispania, sed est uera, quod in Lusitania ad oceanum in ea regione, ubi est oppidum Olisyppo monte Tagro, quædā è uento certo tempore concipiunt equæ, ut hic gallinæ quoq; solent, quarum oua hippenemia appellant. Sed ex his equis, q̃ nati pulli non plus triēniū uiuunt. Quæ nata sunt matura, & chorda, ut pure, & molliter stent, uidēdū, & ne obterātur. Dicuntur agni chordi, qui post tempus nascuntur, & remāserūt in uoluis intimis. uocant χορίον, à quo chordi appellati. Tertia res est de nutricatu q̃d obseruari oporteat, in quo quot diebus matris sugant mămă, & id quo tempore, & ubi, et si parū habet lactis mater, ut subijciat sub alterius mammam, qui appellātur subrumi, idest sub mamma, antiquo enim uocabulo mamma rumis, ut opinor. Ferè ad quatuor menses à mămа nō disiunguntur agni, hœdi tres, porci duos, è queis, quoniă puri sunt ad sacrificium, ut immolentur, olim appellati sacres, quos appellat Plautus cum ait. Quanti sunt porci sacres? sic boues altiles, ad sacrificia publica saginati dicuntur opimi. Quarta pars est de sanitate. res multiplex, ac necessaria, quod morbosum pecus, & uitiosum, & quā-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

do non ualet, sæpe magna gregem afficit calamitate. Cuius scientiæ genera duo, unum ut in hominem, ad quem adhibendi medici. alterum, quo ipse etiam pastor diligens mederi possit. Eius partes sunt tres. nam animaduertendum, quæ cuiusque morbi sint causæ, quæq; signa earum causarum sint, & quæ quenque morbum ratio curandi sequi debeat. Fere morborum causæ erunt, quod laborant propter æstus, aut propter frigora, nec non etiam propter nimium laborem, aut contra, propter nullam exercitationem, aut si cum exercueris, statim sine interuallo cibum, aut potionem dederis. Signa autem sunt, ut eorũ, qui siue ex æstu, siue è labore febrẽ habent, adapertum os humido spiritu crebro, et corpore calido. Curatio autem, cum hic est morbus, hæc, perfunditur aqua, & perungitur oleo, & uino tepefacto, et item cibo sustinetur, & inijcitur aliquid ni frigus cedat, sitienti aqua tepida datur. Si hoc genus rebus nõ proficitur, dimittitur sanguis maxime è capite. Item ad alios morbos aliæ causæ, etiam alia signa in omni pecore, quæ scripta habere oportet magistrũ pecoris. Relinquitur nonum, quod dixi de numero utriusq; partis commune. Nam & qui parat pecus, necesse est constituat numerũ. Quot greges, et quãto sit pasturus, ne aut saltus desint, aut supersint, & ideo fructus dispereant. Præterea scire oportet in grege quot fœminas habeat, quæ parere possint, quot arietes, quot utriusq; generis soboles, quot reijculæ sint alienandæ. In alimonijs si sint plures nati, ut quidam faciunt, sequendum, ut quosdam subducas, quæ res facere solet, ut reliqui melius crescant. Vide inquit Atticus, ne te numerus fallat, & ne nouenæ istæ partes nõ exeãt extra pecoris minoris, ac maioris nomen. Quo pacto enim erunt in mulis, & pastoribus nouenæ partes? ubi nec admissuræ, nec fœturæ obseruantur? In canibus enĩ uideo posse dici. sed do etiam in hominibus posse nouenarium retineri numerum, quod in hybernis habent in uillis mulieres, & quidã etiam in æstiuis, & id pertinere putant, quo facilius ad greges pastores retineant, et puerperijs familiam faciant maiorem, & rem pecuariam fructuosiorem. Si inquam numerus non est ad amussim, ut non est, cum dicimus mille naues ijsse ad Troiam, centumuirale esse iudiciũ Romæ, deme (si uis) duas res de mulis, admissuram, & parturam. Vaccius parturam inquit? proinde ut non aliquoties dicatur Romæ pepisse mulã. Cui ego ut succinerem subijcio Magonem, & Dionysium scribere mulam, & equam, cum conceperint, duodecimo mense parere. Quare non, si hic in Italia cum peperit mula sit portentum, adsentiri oẽs terras. Neque enim hirundines, & ciconiæ, quæ in Italia pariunt, in oĩbus terris pariunt. Nõ scitis palmas, cariotas in Syria parere, inuectas in

Italiam

Italiam nō posse? Sed scrofa. Si exigere mauis sine mularū admissura, & fœtura è numerū octoginta & unum est, qui expleas duplicem istam lacunā, quod extraordinariæ fructuum species duæ accedunt magnæ. quarū una est tonsura, quod oues, & capras detondent, aut uellunt, altera, quæ latius patet, est de lacte, & caseo, quam scriptores græci separatim τυροποιΐαν appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta. Cap. II.

SED Quoniam nos nostrum pensum absoluimus, ac limitata est pecuaria quæstio, nunc rursus uos reddite nobis ò epirotæ de una quaq; re, ut uideamus, q̄d pastores * à pergamidæ in Aledone potis sint. Atticus, q̄ nūc Titus Pōponius, nunc Quintus Cæcilius cum nomine eodem ego opinor inquit, incipiā primus, quoniam uos in me uideo coniecisse oculos, & dicam primigenia pecuariæ. E` feris eni pecudibus primū dicas oues comprehensas ab hominibus, ac mansuefactas, has primum oportet bonas emere. quæsita ætate, si neq; uetulæ sunt, neq; meræ agnæ, q̄d alteræ iā non dū, alteræ iā nō possunt dare fructū. sed ea melior ætas quā seq̄tur spes, quàm ea, quā mors. De forma, ouē esse oportet corpore amplo, quæ lana multa sit, & molli, uillis altis, & densis toto corpore, maxime circum ceruicem, & collum, uentrem quoque ut habeat pilosum. itaque quæ id non haberent, maiores nostri apicas appellabant, ac reijciebant. esse oportet cruribus humilibus, caudis obseruare, ut sint in Italia prolixæ, in Syria breuibus. In primis uidendū, ut boni seminis pecus habeas. id ferè ex duabus rebus potest animaduerti, ex forma, et ex progenie. Ex forma, si arietes sint fronte lana uestiti bene, intortis cornibus pronis ad rostrū, rauis oculis, lana opertis, auribus amplis, pectore, & scapulis, et clunibus latis, cauda lata, & longa. animaduertendum quoque lingua ne nigra, aut uaria sit, quod ferè qui talē habent, nigros, aut uarios procreant agnos. Ex progenie autem animaduertitur. si agnos procreāt formosos. In emptiōibus iure utimur eo, q̄d lex præscripsit. in ea enī alij plura, alij pauciora excipiunt. quidā. n. prætio facto in singulas oues, ut agni chordi duo pro una oue annumerētur, etsi cui uetustate dētes absunt, itē binæ pro singulis, ut prodāt de reliquo antiqua ferè formula utuntur, cum emptor dixit, tanti sunt mihi emptæ? et ille respōdet, sunt, et exprompsit numos. Emptor stipulatur prisca formula. sic illasce oues, qua de re agitur, sanas recte esse, uti pecus ouillum, quod recte sanum est extra luscam, surdam, minam, idest uentre glabro, neque de pecore morboso esse, habereq; recte licere. hæc sic recte fieri spondes? nec cum id factum est, tamen grex dominum non mutat, nisi sit æs adnumeratum. Nec non emptor potest ex empto uenditorem

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

damnare, si non tradat, cum is non soluerit numos, ut ille emptorem simili iudicio, si non reddidit pretiũ. De alteris quatuor rebus deinceps dicam, de pastione, fœtura, nutricatu, sanitate. Primum prouidendum, ut totum annum recte pascantur intus, & foris. stabula idoneo loco ut sint, ne uentosa, quæ spectent magis ad orientem, quàm ad meridianum tempus. ubi stent, solum oportet esse eruderatum, & procliuum, ut euerri facile possit, ac fieri purum. non enim solum ea uligo lanam corrumpit ouiũ, sed etiam ungulas, ac eas scabras fieri cogit. Cumq; aliquot dies ita steterint, subijcere oportet uirgulta, et alia, quo mollius requiescant, purioresq; sint, libẽtius enim ita pascũtur. Faciendum quoque septa secreta ab alijs, quo enitentes secludere possis, item quo corpore ægro. hæc magis ad uillaticos greges animaduertenda. Contra ille, in saltibus quæ pascuntur, & à tectis absunt longe, portant secum crates, aut retia, quibus cohortes in solitudine faciant, cæteraq; utensilia. longe enim, & late in diuersis locis pasci solent, ut multa millia absint sæpe hybernæ pastiones ab æstiuis. Ego uero scio inquam, nam mihi greges in Appulia hybernabant, qui in reatinis montibus æstiuabant. Cum inter hæc bina loca, ut iugum cõtinet scirpiculos, sic colles publicæ distantes pastiones, eæq; ibi, ubi pascuntur in eadẽ regione, tamen temporibus distingunt, ut æstate quod tum prima luce exeunt in pastum, propterea quod tunc herba rosida, meridianam, quæ est aridior, iucunditate præstat. Sole exorto puro propellunt, ut redintegrantes rursus ad pastum alacriores faciãt. Circiter meridianos æstus, dum deferuescunt, sub umbriferas rupes, & arbores patulas subijciunt, quoad refrigerato aere uespertino, rursus pascant ad solis occasum. ita pascere pecus oportet, ut aduerso sole agat, caput enim ouis molle maxime est. Ab occasu paruo interuallo interposito ad bibendum appellunt, & rursus pascunt quoad contenebrauit, iterum enim tum iucunditas in herba redintegrauit. hæc ab uergiliarum exortu ad æquinoctium autumnale maxime o' seruant. Quibus in locis messes sunt factæ, interest utile duplici de causa, quod & caducæ spicæ saturantur, & obtritis stramentis, & stercoratione faciunt in annum segetes meliores. Reliquæ pastiones hyberno, ac uerno tempore hoc mutant, qđ pruina iam exhalata propellunt in pabulum, et pascunt diem totum, ac meridiano tempore semel agere potũ satis habent. Quod ad pastiones attinet, hæc ferè sunt, quod ad fœturam, quæ dicam. Arietes, quibus sis usurus ad fœturã, bimustri tempore ante secernendum, & largius pabulo explendum. Cum redierint ad stabula è pastu, ordeum si est datum, fiunt firmiores ad laborem sustinendum. Tempus optimum ad admittendũ, ab arcturi oc-

casu

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

casu ad Aquilæ occasum, quod quæ postea concipiunt, fiunt uegrandes, atque imbecillæ. Ouis prægnans est diebus centum quinquaginta. itaque fit partus exitu autumnali, cum aer est modice temperatus, ac primitus oritur herba imbribus primoribus euocata. Quādiu ad missura fit, eadem aqua uti oportet, quod commutatio & lanam facit uariam, & uterum corrumpit. Cum omnes conceperunt, rursus Arietes secernendi. Ita factis pregnantibus, qđ sunt molesti obsunt, Neque pati oportet minores, quàm trimas saliri, quod neque natum ex his idoneum est, necnon ipsæ fiunt etiam deteriores. Minores, quàm trimæ deterrent à saliendo fiscellis è iunco, alia'ue qua re, quam alligant ad naturam. Commodius seruātur, si secretas pascūt.

In nutricatu cum parere cœperint. inijciunt in ea stabula, quæ habent ad eam rē seclusa. ibiq; nata recentia ad ignem propè ponunt. et quoad conualuerint, biduum, aut triduū retinent. dum agnoscant matrem agni, & pabulo se saturent. Deinde dum matres cum grege in pastum prodeunt, retinent agnos. qui, cum reductæ sunt ad uesperum, aluntur lacte. & rursus discernuntur, ne noctu à matribus conculcentur. Hoc item faciunt mane ante quàm matres in pabulum exeant, ut agni saturi fiant lacte. Circiter decē dies cum præterierūt, palos affigunt, et ad eos alligant libro, aut qua alia re leui distantes, ne toto die cursantes inter se teneri delibent aliquid membrorū. Si ad matris mām̄am non accedit, admouere oportet, & labra agni ungere butyro, aut adipe suillo, & olfacere labra lacte. Diebus post paucis obijcere his uiciam mollitam, aut herbā tenerā ante quàm exeant in pastum, & cū reuerterūt. Et sic nutricantur, quoad facti sunt quadrimestres. Interea matres eorum his temporibus non mulgent qdā, qui melius, omnino ꝑpetuo, qđ & lanæ plus ferunt, & agnos plures. Cū depulsi sunt agni à matribus, adhibēda diligētia est, ne desyderio se nescant. itaq; deliniēdū in nutricatu pabuli bonitate, & à frigore, & æstu ne qd laborēt, curandū. Cum obliuione iā lactis non desyderāt matrem, tum deniq; compellendum in gregem ouium. Castrare oportet agnum non minorem quinque mensium, neque ante quàm calores, aut frigora se exegerint. quos arietes submittere uolunt, potissimum eligunt ex matribus, quæ geminos parere solent. pleraq; similiter faciēdum in ouibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ, & altinates pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus uel infici recte possit, uel lauari, ac parari. Horū præsepia, ac stabula, ut sint pura, maiorem adhibeant diligentiam quàm hirtis. itaque faciunt lapide strata, ut urina necubi in stabulo consistat. his quæcunque iubentur, uescuntur, ut folia ficulnea, & palea, & uina=

cea, furfures obijciuntur modicæ, ne parum, aut nimium saturentur:
utrunq; enim ad corpus alendum inimicum. at maxime amicum cy-
thisum, et medicat nã et pingues facit facillime, et gignit lac. De sanita
te sunt multa, sed ea (ut dixi) in libro scripta magister pecoris habet,
& quæ opus ad medendũ secum portat. Relinquitur de numero, quẽ
faciunt alij maiorem, alij minorẽ. nulli enim huius moduli natura-
les. Illud ferè omnes in Epeiro facimus, ne minus habeamus in cẽtenas
oues hirtas singulos homines, in pellitas binos. Cap. III.

CVI Cossinius quoniam satis balasti inquit, ò Faustule noster,
accipe à me cum homerico Melanthio cordo de capellis, & quemad-
modũ breuiter oporteat dicere disce. Qui caprinum gregem constitue
re uult, in eligendo animaduertat oportet. Primum ætatem ut eam
paret, quæ iam ferre possit fructum, & de ijs eam potius, quæ diu-
tius, nouella enim quàm uetus melior. De forma uidendũ, ut sint fir-
mæ, magnæ, corpus lene ut habeant, pilo crebro, nisi si glabræ
sunt. Duo enim genera earum. sub rostra duas ut mamillas pen-
siles habeant, quod hæ fœcundiores sunt, ubere sint grandiore, ut
& lac multum, & pingue habeant pro portione. Hircus molliori pi-
lo, & potissimum albo, ac ceruice, & collo breue, gurgulione longio-
re. Melior fit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consue-
tis una. De seminio dico eadem, quæ Atticus in ouibus. hoc aliter,
ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra caprile
mobilius esse, de quarũ uelocitate in originum libro Cato scribit hæc,
In soracti Fiscelio capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus
sexagenos. Oues enim, quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris, sic
capræ, quas alimus, à capris feris sunt ortæ, à queis propter Italiam
Caprasia insula est nominata. De capris q̃d meliore semine eæ, quæ
bis pariant, ex his potissimum mares solent summiti ad admissuras.
q̃dã etiã dãt operã, ut ex insula media capras habeãt, ꝗ ibi maximi
ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi. De emptione aliter atq; de
ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit, nunquam enim
sine febri sunt. itaq; stipulãtur paucis exceptis uerbis, ac Manilius scri
ptum reliquit sic. Illas capras hodie recte esse, & bibere posse, habe-
req; recte licere, hæc spõdes'ne? de quibus admirandũ illud, q̃d etiam
Archelaus scribit, non ut reliqua animalia naribus, sed auribus
spiritum ducere solere. Pastores curiosiores aliquot hoc dicũt. De alte
ris quatuor, quod est de pastu hoc dico. stabulatur pecus melius ad hy
bernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id ut pleraq; lapide, aut
testa substerni oportet, caprile quo minus sit uliginosum, ac lutulentũ.
Foris cum est pernoctandum, item in eandem partem cœli, quæ spe-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ctent, septa oportet substerni uirgultis, ne oblinantur. nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atq; ouillum, quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestribus saltibus delectantur, quàm pratis. Studiose enim de agrestibus fruticibus pascuntur, atq; in locis, cultis uirgulta carpunt, itaq; à carpẽdo capræ nominatæ. ob hoc in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capra natum in fundo pascat. Harũ enim dentes inimici sationis, quas etiam astrologi ita receperunt in cœlum, ut extra limbũ duodecim signorum excluserint. Sunt duo hœdi, & capra non longe à tauro. Quod ad fœturã ptinet, desistente autumno exigunt à grege è campus hircos in caprilia. Item ut in arietibus dictum, quæ concepit post quartum mensem, reddit tẽpore uerno. In nutricatu hœdi trimestres cum sint facti, tum submittuntur, & in grege incipiunt esse. Quid dicam de earũ sanitate, quia nunquam sunt sanæ? nisi tamen illud unum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, q̃bus utantur ad morbos quosdam earũ, ac uulneratum corpus, quod usu sæpe uenit his, quod inter se cornibus pugnant, atq; in spinosis locis pascuntur. Relinquitur de numero, qui in gregibus est minor caprino, quàm in ouillo, quod capræ lasciuæ, & quæ dispergunt se. Contra quod oues se congregant, & condensant in locum unum. itaq; in agro gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod usu uenit Gaberio eq̃ti romano. is enim cum in suburbano haberet agrũ iugerum mille, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ad urbem, denarios sibi in dies singulos dare audisset, coegit mille caprarum gregem, sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, ut breui omnes amiserit morbo. cõtra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt. De maribus, & fœminis idem ferè discrimen, ut alij ad denas capras singulos parent hircos, ut ego, alij etiam ad. XV. ut Menas, nonnulli etiam, ut Murius, ad uiginti. Cap. IIII.

SED Quis è portu post Italico prodit, ac de suillo pecore expedit, tametsi Scrofam potissimũ de ea re dicere oportere cognomẽ eius significat. Cui Tremellius, ignorare igitur inq̃t uideris, cur appeller Scrofa. itaque ut etiã hi propter te sciant, cognosce meam gentem suillum cognomen non habere, nec me esse ab atauis eius cognominis ortum. Auus meus primum appellatus est Scrofa, qui quæstor cum esset Licinio Nerua prætore in Macedonia prouincia relictus, qui præesset exercitui, dũ prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se ha-

bere uictoriæ, impressionem facere cœperũt in castra. Auus, cum hortaretur milites, ut caperent arma, ac exirent contra, dixit celeriter se illos (ut Scrofa porcos) disiecturũ. idq; fecit. nam eo prælio hostes ita fudit, ac fugauit, ut eo Nerua prætor imp̃ator sit appellatus, & auus cognomen inuenerit, ut diceretur Scrofa. itaq; proauos, ac superiores, de Tremellijs nemo appellatus Scrofa. Nec minus septimus sum deinceps prætorius in gente nostra. Nec tamen diffugio, quin dicam quæ sciã de suillo pecore. Agri enim culturæ ab initio fui studiosus, nec de pecore suillo mihi minor cura est, quàm uobis magnis pecuarijs. Cui enim ea res nõ est communis? Quis enim nostrum fundum colit, quin sues habeat, & qui non audierit patres nostros dicere, ignauum, & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo? Ergo qui suum gregem uult habere idoneum, eligere oportet primum bona ætate, secundo bona forma. Ea est, cum excellit amplitudine membrorum, præterquam pedibus, & capite, unius coloris potius quàm uarij. Cum hæc eadem ut habeant uerres uidendum, tum utiq; sint ceruicibus amplis, boni seminis. Sues enim animaduertuntur à facie, & progenie, & regione cœli. A facie, si formosi sint uerres, & scrofæ. A progenie, si multos porcos pariunt. A regione, si potius ex his locis, ubi nascuntur ampli, quàm exiles. Parari, & emi solent sic. illasce sues sanas esse, habereq; recte licere, noxijsq; præstare, neque de pecore morboso esse, spondes'ne? Quidam adijciunt p̃functas esse à febri, & à foria. In pastu locus huic pecori aptus uliginosus, quod delectatur non solum aqua, sed etiam luto. itaque ob eam rem aiunt lupos cum sint nacti sues, trahere usq; ad aquam, qđ dentes feruorẽ carnis ferre nequeant. Hoc autem pecus alitur maxime glande, deinde faba, & ordeo, & cætero frumento. Quæ res non modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem. Pastum exigunt æstate mane, & ante quàm æstus incipiat, subigunt in umbrosum locum, maxime ubi aqua sit. Post meridiem rursus lenito feruore pascunt. Hyberno tempore non prius exigunt pastum, quàm pruina euanuit, ac colliquefacta est glacies.

Ad fœturam uerres duobus mensibus ante secernendi. Optimum ad admissuram tempus à fauonio ad æquinoctium uernum, ita enim contingit, ut æstate pariat. quatuor enim menses est prægnans. & tunc parit, cum pabulo abundat terra. neque minores admittendæ quàm anniculæ. Melius uiginti menses expectare, ut bimæ pariant. Cum cœperint id facere, dicuntur usque ad septimum annum recte. Admissuras cum faciunt, prodigunt in lutosos limites, ac lustra, ut uolutentur in luto, quod est illarum requies, ut lauatio homini. Cum

omnes conceperunt, rursus segregant uerres. Verres octo mensiũ inci pit salire, permanetq;, ut id recte facere possit, usque ad quartum annum, deinde castratur, saginaturq; quoad perueniat ad lanium. Hic enim conciliator suillæ carnis datur populo. Sus græce dicitur ὗς olim θῦτης ab illo uerbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare. Ab suillo enim pecoris genere immolandi initium primum sumptum uidetur, cuius uestigia, q̃d initijs Cereris porci immolantur, & quod initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quod nuptiarum initio antiqui reges, ac sublimes uiri in Hetruria in coniunctione nuptiali noua nupta, & nouus maritus primum porcum immolant. Prisci quoque latini, & etiam græci in Italia idẽ factitasse uidentur. Nam & nostræ mulieres maxime nutrices naturã, qua fœminæ sunt, in uirginibus appellant porcam. & græci χοῖρον significantes esse dignum in signum nuptiarum, suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandũ. itaque ijs animam datam pro sale, qui seruaret carnem. E` queis sucidias galli optimas, & maximas facere consueuerunt. Optimarum signum, quod etiam nunc quot annis è Gallia apportantur Romã pernæ tomacinæ, et taniacæ, & petasiones. De magnitudine gallicarum sucidiarum Cato scribit his uerbis. In Italia in scrobes terna, atq; quaterna millia aulia sucidia, Vere sus usqueadeo pinguitudine crescere solet, ut se ipsa stans sustinere non possit, neq; progredi usquã. itaq; eas siqs quo traijcere uelit, in plostrũ imponit. In Hispania ulteriore in Lusitania cũ sus esset occisus, Attilius hispaniẽsis minime mẽdax, et multarũ rerũ pitus in doctrina dicebat. L. Volũnio senatori missã offulã cũ duabus costis quæ pẽderet. iii. et. XX. põdo. eiusq; suis ĩ cute ad os pedẽ. et. III. digitos fuisse. Cui ego. Nõ minus res admirãda, quàm quæ nũc est dicta, in Arcadia scio esse spectatam suem, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiã ut in eius corpore sorex exesã carne nidum fecisset, & peperisset mures. Hoc etiam in iuuenca factum accepi. Sus ad fœturã quàm sit fœcunda animaduertunt ferè ex primo partu, q̃d non multũ in reliqs mutat. In nutricatu quã porculationẽ appellabãt, binis mensibus porcos sinunt cũ matribus. sed eos, cum iam pasci possunt, secernunt. Porci, qui nati sunt hyeme, fiunt exiles propter frigora, & q̃d matres aspernantur, propter exiguitatem lactis, & quod dentibus sauciãtur propterea mammæ. scrofam in sua quãq; hara suos ut alat oportet porcos, quoniam alieno aspernatur, & ideo si conturbati sunt in fœtura, fit deterius. Natura diuisus est eius annus bifariã, quod bis parit in anno. quaternis mensibus fert uentrẽ, binis, nutricat. Haram facere oportet circiter trium

pedum altam, & latam amplius paulo, ea altitudine abs terra, ne dum exilire uelit prægnans, abortet. Altitudinis modus ſit, ut ſubulcus facile deſpicere poſſit, nequis porcellus à matre opprimatur, & ut facile purgare poſſit cubile. In haris oſtium eſſe oportet, & limen inferius altum palmipedale, ne porci ex hara, cũ mater prodit, tráſilire poſſint. Quotieſcunq; haras ſubulcus purgat, toties in ſingulas arenam inijcere oportet, aut quid aliud, quod exugat humorem. & cum pepererit, largiore cibatu ſuſtentare, quo facilius lac ſuppeditare poſſit. in qbus hordei circiter binas libras aqua madefactas dare ſolẽt, & hoc quoque conduplicant, ut ſit mane, & ueſperi, ſi alia, quæ obijciant, nõ habuerint. Cum porci depulſi ſunt à mamma à quibuſdam delici appellantur, neq; iam lactantes dicuntur. Qui à partu decimo die habẽtur puri, ab eo appellantur ab antiquis ſacres, quod tum ad ſacrificia idonei dicuntur, primũ. Itaq; apud Plautũ in menæchmis, cum inſanum quẽ putat, ut pietur in oppido Epidamno, interrogat, quanti hic porci ſunt ſacres? Si fundus miniſtrat, dari ſolent uinacea, ac ſcapi ex uuis. Amiſſo nomine lactantis, dicuntur nefrendes, ab eo quod non dum fabã frendere poſſint, ideſt frangere. Porcus enim græcum nomen eſt antiquum, ſed obſcuratum, quod nunc eum uocant χοῖρον. In eorũ potu ſcrofæ bis die ut bibant, curant, lactis cauſa. Parere tot oportet porcos, quot mammas habeat. ſi minus pariat, fructuariam idoneã non eſſe. ſi plures pariat, eſſe portentum. In quo illud antiquiſſimum fuiſſe ſcribitur, quod ſus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos. itaq; qđ portenderit factum, triginta annis, ut Lauinienſes cõderent oppidum Albam. Huius ſuis, ac porcorum etiam nunc ueſtigia apparent. Iam'ne ſimulachra eorũ Aenea etiã nunc in publico poſita, & corpus matris ab ſacerdotibus, quod in ſalſura fuerit, demonſtratur? Nutricare octonos porcos paruulos primo poſſunt, incremento facto à peritis dimidia pars remoueri ſolet, qđ neq; mater ſola poteſt ſifferre lac, neque congenerati aleſcendo roborari. A` partu decem diebus proximis non producunt ex haris matrem præterquam potum. Præteritis decem diebus ſinunt exire paſtum in propinquum locum uillæ, ut crebro reditu lacte alere poſſit porcos. Cum creuerunt, cupiunt ſequi matrem, tum domi ſecernunt à matribus, ac ſeorſum paſcunt, ut deſyderium ferre poſſint parentis, quod decem diebus aſſequuntur. Subulcus debet conſuefacere omnia, ut faciant ad bucinam. Primo cum incluſerunt, cum bucinatum eſt, aperiunt, ut exire poſſint in eum locum, ubi ordeum fuſum in longitudine ſit. Sic enim minus deperit, quàm ſi id in aceruos poſitum eſt, & plures facilius accedunt, ideo ad. XII conuenire dicuntur, ut ſyluestri

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

loco dispersi ne dispereant. Castrātur uerres commodissime anniculi, utiq; ne minores, quàm semestres, quo facto nomen mutant, atq; è uerribus dicuntur maiales. De sanitate suum unum modo exēpli causa dicam. Porcis lactentibus si Scrofæ lac non potest suppeditare, triticum frictum dare oportet (crudum enim soluit aluum) uel ordeum obijci ex aqua, quo ad fiant trimestres. De numero in centum sues, decem uerres satis esse putant. Quidam etiam hinc demunt. Greges maiores inæquabiles habent. Sed ego modicum puto centenariū. Aliquot maiores faciunt, ita ut ter quinquagenos habeant porcos in grege, alij duplicant, alij etiam maiorem faciunt. Minor græx, q̄ maior minus sumptuosus, ꝙ comites subulcus pauciores quærit. Itaq; gregis numerum pastor ab sua utilitate constituit, nō ut quot uerres habeat, id enim à natura sumendum. hæc hic.

Cap. V.

AT Quintus Lucienus senator homo quamuis humanus, & iocosus introiens familiaris omnium nostrum, sic epirotice inquit, χαίρετε, & Varronem nostrum inquit ποιμένα λαῶν. Scrofam enim mane salutaui. cum alius eum salutasset, alius conuitiatus esset, qui tam serò uenisset ad constitutum, Videbo iam uos inquit, balatrones, & huc afferam meum corium, & flagra. Tu uero Muri ueni mihi aduocatus, dum asses soluo palilibus, si postea à me repetant, ut testimonium perhibere possis. Vacius Murio, Narra isti inquit eadem, qui sermones sint habiti, & quid reliqui sit, ut ad partes paratus ueniat. Nos interea secundū actum de maioribus adtexamus. In quo quidem meæ partes, quoniam boues ibi. Quare dicam de bubulo pecore, quam acceperim scientiam, ut siquis quid ignorat, discat. siquis scit, ubi nunc labar obseruet. Menas. Vide q̄d agas inquam Vacti. Nam bos in pecuaria, maxima debet esse authoritate, præsertim in Italia, quæ à bubus nomen habere sit existimata. Græcia eni antiqua (ut scribit Timæus) tauros uocabat ἰταλοὺς. à quorū multitudine, & pulchritudine, & fœtu uitulorum Italiā dixerunt. Alij scripserunt, quod è Sicilia Hercules persecutus sit eò nobilē taurū, qui diceretur Italus. Hic socius hominum in rustico opere, et Cereris minister. Ab hoc antiqui manus ita abstineri uoluerunt, ut capite sanxerint, siquis occidisset. Qua in re testis Attica, testis Pelopōnesus. Nā ab hoc pecore Athenis Buzuges nobilitatus Argis ὀνόγυρος. Noui inquit Menas maiestatem boum, & ab his dici pleraq; magna, ut βούσυνον. βούπεινα. βούλιμον. βοῶπιν. Vuam quoq; bumammā. Præterea hunc scio esse, in quē potissimū Iuppiter se cōuertit, cum exportauit per mare è Phœnice amans Europā. Hunc esse, qui filios Neptuni à Menalippa seruarit, ne in stabulo infantes grex boum obtereret.

Deniq; ex hoc putrefacto nasci dulcissimas apes mellis matres, à quo eas græci βουγόνας appellant, & hinc Plautiũ locutum esse latine. Cum Hirtium prætorem renuntiatum Romam in senatum scriptum habere. Sed bono animo es, non minus satisfaciam tibi, quàm qui bugoniam scribit. Primum in bubulo genere ætatis gradus dicuntur quatuor. Prima uitulorum, secunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta uetulorum. Discernuntur in prima uitulus, & uitula, in secunda iuuencus & iuuẽca, in tertia, & quarta taurus, et uacca. Quæ sterilis est uacca, taura appellatur. Quæ prægnans, horda. Ab eo in fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boues immolantur. Qui gregem armentorum emere uult, obseruare debet primum, ut sint hæ pecudes ætate potius ad fructus ferẽdos integræ, quàm iam expertæ. Vt sint bene compositæ, ut integris membris, oblongæ, amplæ, nigrantibus cornibus, latis frontibus, oculis magnis, & nigris, pilosis auribus, compressis malis, subsimis'ue, gibberi spina leuiter remissa, apertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis, ac longis, à collo palearibus demissis, corpore amplo bene costato, latis humeris, bonis clunibus, coda profusa usq; ad calces, ut habeat inferiorẽ partem frequentibus pilis subcrispam, compactis cruribus potius breuioribus, q̃ longis, rectis genibus, & eminulis distantibus inter se, pedibus non latis, neq; ingredientibus qui displodantur, nec cuius ungulæ diuaricent, & cuius ungues sint leues, & pares, coriũ attactu non asperum, ac durum, colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo. Mollissimus enim hic, ut durissimus primus. De medijs duobus prior quàm posterior melior, utriq; pluris quàm nigri, et albi. Neq; non præterea ut mares seminis boni sint, quorum & forma est spectanda, & qui ex his orti sunt, ut respondeant ad parentum speciẽ, & præterea quibus regionibus nati sunt, refert. Boni eni generis in Italia, pleriq; gallici ad opus. Contra iugatorij ligustici. Trãsmarini epirotici non solum meliores totius Græciæ, sed etiã Italiæ, tametsi quidam de italicis, quos propter amplitudinem præstare dicunt, ad uictimas farciunt, atq; ad deorum seruant supplicia. Qui sine dubio ad res diuinas propter dignitatẽ amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, quod albi in Italia nõ tam frequẽtes quàm qui in Thracia, ubi alio colore pauci. Eos cum emimus domitos, stipulamur, sic. Illosce boues sanos esse, noxis'q; præstari? Cum emimus indomitos, sic. Illosce iuuẽcos sanos recte, de'q; pecore sano esse, noxis'q; præstari spondes'ne? Paulo uerbosius hæc, qui Manilij actiones sequuntur lanij, qui ad cultrum bouem emunt, & qui ad altaria, hostiæ sanitatem non solent stipulari. Pascuntur armenta commodissime

dissime

dissime in nemoribus, ubi uirgulta, & frons multa. Hyeme cum hybernant, secundum mare, æstu abiguntur in montes frondosos. Propter fœturam hæc obseruare soleo ante admissuram, mensem unum, ne cibo, & potione se impleant, quod existimantur facilius macræ cõcipere. Contra, tauros duobus mensibus ante admissurã herba, & palea, ac fœno facio pleniores, et à fœminis secerno. Habeo tauros totidẽ quot Atticus, ad matrices septuaginta, duos, unum anniculum, alterũ bimum. Hoc secundũ astri exortum facio, quod græci uocant λύραν, fidem nostri. Tũ deniq; tauros in gregem redigo. Mas an fœmina sit concepta, significat descensu taurus cum inijt, siquidem, si mas est, in dexteriorem partem abit, si fœmina in sinisteriorem. Cur hoc fiat, uos uideritis, qui Aristotelem legitis. Nõ minores oportet inire bimas, ut trimæ pariant, eo melius si quadrimæ. Pleræq; pariunt in decem annos, quædam etiam in plures. Maxime idoneum tempus ad concipiendum à delphini exortu usq; ad dies. XL. aut paulo plus. Quæ enim ita conceperint, temperatissimo anni tempore pariunt. Vaccæ enim mensibus decem sunt prægnantes. De quibus admirandum scriptum inueni, exemptis testiculis, si statim admiseris, concipere. Eas pasci oportet in locis uiridibus, et aquosis. Cauere oportet, ne aut angusti us stent, aut feriantur, aut concurrant. Itaq; q eas æstate tabani concitare solent, & bestiolæ quædam minutæ sub cauda. ne concitentur, aliqui solent includere septis. His substerni oportet frondẽ, aliud'ue quid in cubilia, quo mollius conquiescant. Aestate ad aquam appellendum bis, hyeme semel. Cum parere cœperint, secundum stabula pabulum seruari oportet integrum, quod egredientes degustare possint, fastidiosæ enim fiunt. Et prouidendum, quò recipiunt se, frigidus locus ne sit. algor enim eas, & famis macrescere cogit. In alimonijs armenticium pecus sic contuendum, lactentes cum matribus ne cubẽt, obteruntur enim, ad eas mane adigi oportet, et cũ redierint è pastu. Cum creuerint uituli, leuandæ matres, & pabulum uiride obijciendum in præsepijs. Item his, ut ferè in omnibus stabulis, lapides substernendi, aut quid item, ne ungulæ putrescant. Ab æquinoctio autumnali unà pascuntur cum matribus. Castrare nõ oportet ante bimatum, quod difficulter, si aliter feceris, se recipiunt. Qui autem postea castrantur, duri, & inutiles fiunt. Item, ut reliquis gregibus pecuarijs, delectus quotannis habendus, & reijculæ reijciundæ, quod locũ occupant earum, quæ ferre possint fructus. Siqua amisit uitulum, ei oportet supponere eos, quibus non satis lactis præbent matres. Semestribus uitulis obijciunt furfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam, & ut bibant mane, et uesperi curant. De sani=

tate sunt complura, quæ exscripta de Magonis libris, armentarium meum crebro ut aliquid legat, curo. Numerus de tauris, & uacis sic habendus, ut in sexaginta, unus sit anniculus, alter bimus. Quidam habent aut maiorem, aut minorem numerum gregum. Nã apud eũ duo Tauri in septuaginta matribus sunt. Numerũ gregum alius aliũ facit. Quidam centenarium modicum putant esse, ut ego, Atticus centumuiginti habet, ut Lucienus. Hæc ille. Cap. VI.

AT Murius, qui, dum loquitur Vaccius cum Lucieno redijsset, Ego inquit, de asinis potissimum dicam, quod sum reatinus, ubi optimi, & maximi fiunt, è quo seminio ego hic procuraui pullos, et ipsis Arcadibus uendidi aliquoties. Igitur asinorum gregem qui facere uult bonum, primum uidendum, ut mares, fœminasq; bona ætate sumat, utique ut quamdiutissime fructum ferre possit, firmos, omnibus partibus honestos, corpore amplo, seminio bono, ex his locis, unde optimi exeunt, quod faciunt Peloponnenses, cum potissimum eos ex Arcadia emebant, in Italia ex agro reatino. Non enim si murenæ optimæ flutæ sunt in Sicilia & Helops in Rhodo, continuo hi pisces omni mari similes nascuntur. Horum genera duo. Vnum ferum, quos uocant onagros, in Phrygia, & Lycaonia sunt greges multi. Alterum mansuetum, ut sunt in Italia omnes. ad seminationem onagrus idoneus, quod è fero fit mansuetus facile, & è mansueto ferus nunquam. Quod similes parentum gignantur, eligendi, & mas, & fœmina cum dignitate ut sint. In mercando item (ut cæteræ pecudes) emptionibus, & traditionibus dominium mutant, & de sanitate, ac noxa solet caueri. Commode pascuntur farre, & furfuribus ordeaceis. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant. Duodecimo enim mense conceptum semen reddunt. Prægnantes opere leuant. Vẽter enim labore, nationem reddit deteriorẽ. Marẽ non disiungunt ab opere, quod remissione laboris fit deterior. In pastu eadem ferè obseruant, quæ in equis. Secundum partum pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur esse cum his, & leuiter capistris, aliá ue qua re habent uinctos. Tertio anno domare incipiũt ad eas res, ad quas quisq; eos uult habere in usu. Relinquitur de numero, quorum greges non sanè fiunt, nisi ij, qui onera portent, ideo qđ plerìq; deducuntur ad molas, aut ad agri culturam, ubi quid uehendum est, aut etiam ad arandũ, ubi leuis est terra, ut in campania. Greges fiunt ferè mercatorum ut eorum, qui è Brundusio, aut Apulia asellis dossuarijs comportant ad mare oleum, aut uinum, itemq; frumentum, aut quid aliud. Cap. VII.

LVCIENVS, Ego quoq; adueniẽs aperiam carceres inquit, et

equos emittere incipiam, nec solum mares, quos admissarios habeo, ut Atticus singulos in fœminas denas, è queis fœminas Comodius Equiculus uir fortissimus etiam patre militari iuxta ac mares habere solebat. Horum equorum, & equarum greges qui habere uoluerint, ut habent aliqui in Peloponneso, & in Appulia, primum oportet spectare ætatem, quam præcipiunt. Vidēdum ne sint minores trimæ, maiores decem annorum. Aetas cognoscitur equorum, & ferè omnium, qui ungulas indiuisas habent, & etiam cornutarum, quod equus triginta mensium primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annū itidem eijciunt & totidem proximos eorum, quos amiserunt, & incipiunt nasci quos uocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amittere binos, quos caninos habēt, tum renascētes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & completos. His maiores qui sunt, intelligi negant posse, præterquam cum dentes sunt facti brochi, & supercilia cana, & sub ea lacunæ, ex obseruatu dicūt eum equū habere annos sexdecim. Forma esse oportet magnitudine media, quod nec uastos, nec minutos decet esse. Equas clunibus, ac uentribus latis. Equos ad admissuram quos uelis habere, legere oportet amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se nō congruente. Vnde qualis futurus sit equus, è pullo coniectari potest, si caput habet non magnum, nec membris confusis, si est oculis nigris, naribus non angustis, auribus applicatis, non angusta iuba, crebra, fusca, subcrispa subtenuibus setis implicata in dexteriorem partem ceruicis, pectus latum, & plenum, humeris latis, uentre modico, lūbis deorsum uersum pressis, scapulis latis. spina maxime duplici, sin minus non extenta, coda ampla subcrispa, cruribus rectis, et equalibus, genibus rotundis, nec magnis, nec introrsus spectantibus, ungulis duris, toto corpore ut habeat uenas, quæ aiaduerti possint, qđ qui huiusmodi sit, & cum est æger, ad medēdū est appositus, corpore multo. De stirpe magni interest. qua sint, ꝗ genera sunt multa. Itaq; ad hoc nobiles à regionibus dicūtur. In Gracia thessalici equi. à terra appuli. ab rosea roseani. Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo, aliá ue quare, quo potior sit, si cum flumen traijciēdū est, gregi in primis prægreditur, nec respectat alios. Emptio equina similis ferè ac boum, & asinorum, quod eisdē rebus dominiū in emptione mutatur, ut in Manilij actionibus sunt perscripta. Equinum pecus pascēdū in pratis potissimum herba. In stabulis, ac præsepibus arido fœno. Cum pepererint, ordeo adiecto bis die danda aqua. Horum fœturæ initium admissionis facere oportet,

ab æquinoctio uerno, ad solstitiũ, ut partus idoneo tempore fiat. Duodecimo enim mense die decimo aiunt nasci. Quæ post tempus nascũtur, ferè uitiosa, atq; inutilia existunt. Admittere oportet, cum tẽpus anni uenerit, bis die mane, et uespere Perориga enim appellatur qsquis admittit, eo enim adiutante equa alligata celerius admittitur, neque equi frustra cupiditate impulsi semem eijciunt. Quoad satis sit admitti ipsæ significant, quod se defendunt. Si fastidium saliendi est, scyllæ modicum conterunt cum aqua ad mellis crassitudinem, tum ea re naturam equæ, cum menses ferunt, tangunt, contra, ab locis equæ nares equi tangunt. Tametsi incredibile, quod usu uenit memoriæ mãdandum. Cum equus matrem ut saliret adduci non posset, & eum capite obuoluto perориga adduxisset, & coegisset matrem inire, cum descendenti uelum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Cum conceperint equæ, uidendum ne aut laborent plusculum, aut ne frigidis locis sint, quod algor maxime prægnantibus obest. Itaq; in stabulis ab humore prohibere oportet humum, clausa habere ostia, ac fenestras, & inter singulas à præsepibus interijcere longurios, qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Prægnantem neq; implere cibo, neq; esurire oportet. Alternis qui admittunt, diuturniores equos, et meliores pullos fieri dicunt. Itaque ut restibiles segetes essent exuctiores, sic quotannis quæ prægnans fiat. In decem diebus secundum partum cum matribus in pabulis prodigendum. Ne ungulas comburat stercus cauendum. Quinquemestribus pullis factis, cum redacti sunt in stabulum, obijciendum farinam ordeaceam mollitam cum furfuribus, & siquid aliud terra natum libenter edent. Anniculis iam factis dandum ordeum, & furfures, usque quoad erunt lactantes. Neque prius biennio confecto à lacte remouendum. Eosq;, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint disiuncti, exterreantur. Eademq; causa ibi frenos suspendendum, ut oculis consuescant & uidere eorum faciem, & e motu audire crepitus. Cum iam ad manus accedere consueuerint, interdũ imponere his puerum bis, aut ter pronum in uentrem, postea iam sedentem, hæc facere cum sit trimus, tum enim maxime crescere, ac lacertosum fieri. Sunt qui dicant post annum, & sex menses equulum domari posse, sed melius post trimum, à quo tempore farrago dari solet. Hæc enim purgatio maxime necessaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium ullum cibum gustare. Ab undecimo die usq; ad quartum decimum dãdum ordeum, quotidie adijciendo minutatim. Quod quarto die feceris, in eo decem diebus proximis manendum. ab eo tempore mediocriter exercendum, & cum su-

dauerit, oleo perungendum. Si frigus erit, in equali faciendus ignis. Equi quod alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad admissuram, alij ad cursuram, alij ad prædã, num item sunt spectandi ad quæ habendi? Itaq; peritus belli alios eligit, atq; alit, ac docet. Aliter quadrigarius, ac desultor. Neque idem, qui uectarios facere uult. neque eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam, quod ut ad rem militarem, quod ibi ad castra habere uolunt acres. Sic contra in uijs habere malũt placidos, propter quod discrimẽ maxime institutum, ut castrentur equi. Demptis enim testiculis fiũt quietiores, et ideo quod semine carent, ij canterij appellati, ut in suibus maiales, in gallis gallinaceis capi. De medicinis uel plurima sunt in equis & signa morborum, & genera curationum, quæ pastorem scripta habere oportet. Itaque ob hoc in Græcia potissimum medici pecorum κτηνιατροὶ appellati.

Cap. VIII.

CVM hæc loqueremur, uenit à Menate libertus, qui dicat liba absoluta esse, & rem diuinam paratam, si uellent, uenirent illuc, et ipsi pro se sacrificarent. Ego uero inquã, uos ire nõ patiar ante, quã mihi reddideritis tertium actum, de mulis, de canibus, de pastoribus. Breuis oratio de istis inqt Murius, Nã muli, & hinni bigeneri, atq; insitij, non suopte genere ab radicibus. Ex equa enim, et asino fit mulus. Contra ex equo, & asina hinnus. Vterq; eorum ad usum utilis, partu, fructu, uentre. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quã asininum, ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, fœno, ordeo. Matri suppositiciæ quoq; inseruiunt, quo equa ad ministerium lactis cibum pullo præbere possit. Hic ita educatus ab initio, potest admitti. neq; enim eum aspernantur propter consuetudinem equinam. Hunc minorem si admiseris, & ipse citius senescit, & quæ ex eo concipiũtur fiunt deteriora. Qui non habent eum asinum, quẽ supposuerũt equæ, & asinum admissarium habere uolunt, de asinis quenq; amplissimum, & formosissimum quem habere possunt, eligunt. quiq; seminio natus sit bono, arcadico, ut antiqui dicebant, ut nos experti sumus, reatino, ubi tricenis, ac quadrigenis millibus HS admissarij aliquot uenierunt. Quos emimus item ut equos stipulamur in emendo, ac facimus in accipiendo, ut dictum est in equis. Hos pascimus præcipue fœno, atq; ordeo, et id ante admissurã largius facimus, ut cibo suffundamus uires ad fœturam. Eodẽ tempore, quo equos adducentes, ijdẽq; ut ineant equas perorigas curamus. Cum peperit equa mulum, aut mulam nutricantes educamus. Hi, si in palustribus locis, atq; uliginosis nati, habent ungulas molles. Iidẽ si exacti sunt æstiuo tempore in

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

montes, quod fit in agro reatino, durissimis ungulis fiunt. In grege mulorum parando, spectanda aetas, & forma. Alterum ut uecturis sufferre labores possint, alterum ut oculos aspectu delectare queant. Hisce enim binis coniunctis omnia uehicula in uijs ducuntur. Haec me reatino authore probares mi Attice, nisi tu ipse domi equarũ greges haberes, ac mulorum greges uendidisses. Hinnus, qui appellatur ex equo, & asina, minor est, quàm mulus corpore plerunq; rubicundior, auribus ut equus, iubam, & caudam similem asini. Item in uentre est (ut equus) menses duodecim. Hosce item ut equulos & educant, & alunt, & aetatem eorum ex dentibus cognoscunt. Cap. IX.

RELINQVITVR inquit Atticus, de quadrupedibus, qđ ad canes attinet, maxime ad nos, qui pecus pascimus lanare. Canis enim ita custos est pecoris, ut eius, quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maxime oues, deinde caprae. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt, quae se uindicent sues, uerres, maiales, scrofae. propè enim haec apris, qui in syluis saepe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq; uenisset lupus, ultro mulos circunfluxisse, & ungulis caedendo eum occidisse? & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos? Quare de canibus, quoniã genera duo, unum uenaticum, & pertinet ad feras bestias, ac syluestres, alterum, quod custodiae causa paratur, & pertinet ad pastorem, dicam & de eo ad formam artis expositam in nouem partes. Primum aetate idonea parandi, quod catuli, & uetuli neq; sibi, neq; ouibus sunt praesidio, & feris bestijs nonnunquam praedae. Facie debent esse formosi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus, aut rauis, naribus congruentibus, labris subnigris, aut rubicundis, neque resimis superioribus, neq; pendulis subtus, mento suppresso, et ex eo enatis duobus dentibus dextra, & sinistra paulo eminulis superioribus, directis potius, quàm brochis, & acutis, quos habent labro tectos, capitibus, & auriculis magnis, ac flacis, crassis ceruicibus, ac collo, internodijs articulorum longis, cruribus rectis, ac potius uarijs, quàm uacijs, pedibus magnis, & altis, qui ingredienti ei displodantur, digitis discretis, unguibus duris, ac curuis, talo nec ut corneo, nec nimium duro, sed ut fermentato, ac molli, à foeminibus summis corpore supresso, spina neq; eminula, neq; curua, cauda crassa, latratu graui, hiatu magno, colore potissimum albo, quod in tenebris specie leonina. Praeterea foeminas uolunt esse mammosas aequalibus papillis. Item uidendum, ut boni seminij sint. Itaque à regionibus appellantur lacones, epirotici, salentini. Vi-

dendum ne à uenatoribus, aut lanijs canes emas. Alteri, quod ad pecus sequendum inertes. alteri si uiderint leporem, aut ceruum, quod eum potius quàm oues sequentur. Quare aut à pastoribus empta melior, quæ oues sequi consueuit, aut sine ulla consuetudine quæ fuerit, canis enim facilius quid assuescit, eaq; firmior consuetudo, quæ sit ad pastores, quàm quæ ad pecudes. Publius Aufidius Pontianus amiterninus, cum greges ouium emisset in umbria ultima, quibus gregibus sine pastoribus canes accessissent, pastores, ut deduxerunt in metapontinos saltus, & Heracleæ emporium, inde cum domum redissent, q̃ ad locum deduxerant, è desyderio hominum diebus paucis postea canes sua sponte, cum dierum multorũ uia interesset, sibi ex agris cibaria quæsierunt, atq; in Vmbriam ad pastores redierunt, neq; eorũ quisquam fecerat, quod in agricultura Saserna præcepit, Qui uellet se à cane sectari, uti ranam obijciat coctam. Magni interest ex semine esse canes eodem, quod cognati maxime inter se sunt præsidio. Sequitur quartum de emptione, id fit alterius, qđ à priore domino secundo traditum est. De sanitate, & noxa stipulationes fiunt eædem, quæ in pecore, nisi quod hic utiliter exceptum est. Alij pretium faciunt in singula capita canum. Alij ut catuli sequantur matrem. Alij ut bini catuli unius canis numerum obtineant, ut solent bini agni unius ouis. Plerique ut accedant canes, qui consueuerunt esse unà. Cibatus canis propior hominis, quàm ouis. Pascitur enim è culina, & ossibus non herbis, aut frondibus. Diligenter ut habeant cibaria prouidendum. Fames enim hos ad quærendum cibum ducet, si nõ præbebitur, et à pecore abducet. Nisi si (ut putant q̃dam) etiam illuc peruenerint, prouerbium ut tollũt antiquum, βουλιμιᾶ κύων aperiant, de Actæone, atq; in dominum afferant dentes. Necnon ita panem ordeaceum dãdum, ut non potius eum in lacte des intritum, quod eo consueti cibo uti, à pecore non cito desiscunt. Morticinæ ouis non patiuntur uesci carne, ne ducti sapore minus se abstineant. Dant etiam ius ex ossibus, et ea ipsa ossa contusa, dentes enim facit firmiores, & os magis patulũ. Propterea ꝙ uehemẽtius diducuntur malæ, acrioresq; fiũt propter medullarum saporem. Cibum capere consuescunt interdiu, ubi pascuntur. uesperi, ubi stabulantur. De fœtura, principium admittendi faciunt ueris principio, tũc enim dicũtur catulire, idest ostendere se uelle maritari. Quæ cum admissæ, pariunt circiter solstitio, prægnantes enim solent esse ternos menses. In fœtura dandum potius ordeaceos quàm triticeos panes, magis enim eo aluntur, & lactis præbent maiorem facultatem. In nutricatu secundum partum si plures sunt, statim eligere oportet quos habere uelis, reliquos abijcere. Quàm paucissi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis. Sub sternitur eis acus, aut quid aliud, quod meliore cubili facilius educantur. Catuli diebus uiginti uidere incipiunt. Duobus mensibus primis à partu non disiunguntur à matre, sed minutatim desuefiunt. Educunt eos plures in unum locum, & irritant ad pugnandũ quo fiãt acriores, neque defatigari patiuntur, quo fiant segniores. Consuefaciunt quoque ut possint alligari primum leuibus numellis, quas si abrodere conantur, ne id consuescant facere, uerberibus deterrere solẽt. Pluuijs diebus cubilia substernenda frõde, aut pabulo duabus de causis, ut ne oblinantur, aut perfrigescant. Quidã eos castrant, quod eo minus putant relinquere gregem. Quidam non faciunt, quod eos credunt minus acres fieri. quidam nucibus græcis in aqua tritis perungunt aures, & inter digitos, quod muscæ, & ricini, & pulices soleant (si hoc unguine non sis usus) ea exulcerare. & ne uulnerentur à bestijs, imponuntur his collaria, quæ uocantur mellum id est cingulũ circum collum ex corio firmo cum clauulis capitatis, quæ intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri. Quod si lupus, alius'ue quis his uulneratus est, reliquos quoq; canes facit, qui id non habent, ut sint in tuto. Numerus canum pro pecoris multitudine solet parari. Ferè modicum esse putant, ut singuli sequantur singulos opiliones, de quo numero alius alium modũ constituit. Quod si sunt regiones ubi bestiæ sint multæ, debent esse plures. quod accidit ijs, qui ꝑ calles syluestres longinquos solent comitari in æstiua, & hyberna. Villatico uero gregi in fundum satis esse duos, & id marem, et fœminam. Ita enim sunt assiduiores, quod cum altero idem fit acrior, et si alter indesinẽter æger est, ne sine cane grex sit. Cũ circũspiceret Atticus neq̃d præterisset, hoc silentiũ inquã uocat aliũ ad partes. Ca. X.

RELIquum enim est in hoc actu quot, & quod genus sint habẽdi pastores. Cossinius ad maiores pecudes ætate sũpiores, ad minores etiã pueros, et utroq; horũ firmiores, q̃ i collibus uersantur, quìm eos, q̃ in fundo, et quotidie ad uillã redeunt. itaq; in saltibus licet uidere iuuentutem, et eã ferè armatã, cum in fundis non modo pueri, sed etiã puellæ pascant. Qui pascunt in saltibus, greges cogere oportet, in pastione diẽ totum esse, pascere cõmuniter. Contra, pnoctare ad suum quenq; gregem, esse omnes sub uno magistro pecoris, eum esse maiorẽ natu potius quàm alios, et peritiorẽ quàm reliquos, quod ijs, q̃ ætate, & scientia præstant, animo æquiore reliq̃ parent. Ita tñ oportet ætate præstare, ut ne propter senectutem minus sustinere possit labores. Neq;.n. senes, neq; pueri collium difficultatem, aut montiũ arduitatem, atq; asperitatem facile ferũt. q̃d patiendũ illis, qui greges sequuntur,

præsertim armentitios, ac caprinos, q̃bus rupes, ac syluæ ad pabulandum cordi. Formæ hoi͂um legẽdæ, ut sint firmæ, ac ueloces, mobiles, expeditis mẽbris, q̃ non solũ pecus seq̃ possint, sed etiã à bestijs, ac prædonibus defendere, q̃ onera extollere in iumẽta possint, q̃ excurrere, qui iaculari. Non omnis apta natio ad pecuariã, quod neq; basculus, neq; turdulus idonei, galli appositi, sed maxime ad iumenta. In emptionibus dominum legitimum sex ferè res perficiunt, si hæreditatem iustam adijt, si, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit, aut si in iure cessit cui potuit cedere, et id ubi oportuit. aut si usu cepit, aut si è præda sub corona emit. Tum'ue cum in bonis sectione'ue cuius publice uenit. In horum emptione solet accedere peculiũ, aut si excipiet stipulatio, intercedere sanum eum esse, furtis, noxis'q; solutum. Aut si mancipio non datur, dupla promitti, aut si ita pacti, simpla. Cibus eorum debet esse interdiu separatim uniuscuiusque gregis. Vespertinus in cœna, qui sunt sub uno magistro, communis. Magistrum prouidere oportet, ut omnia sequantur instrumenta, quæ pecori, et pastoribus opus sunt, maxime ad uictum hominum, & ad medicinam pecudum. Ad quam rem habent iumenta dossuaria domini, alij equas. Alij pro his quid aliud, quod onus dorso ferre possit. Quod ad fœturam humanam pertinet pastorum, qui in fundo perpetuo manent, facile est, quod habeant conseruam in uilla. nec hac uenus pastoralis longius quid quærit. Qui autem sunt in saltibus, et syluestribus locis pascunt, & non uilla, sed casis repentinos imbres uitant, his mulieres adiungere, quæ sequantur greges, ac cibaria pastoribus expediant, eos'q; assiduiores faciant, utile arbitrati multi. Sed eas mulieres firmas esse oportet, non turpes, quæ in opere, ut ĩ multis regionibus nõ cedãt uiris, ut in illyrico passim uidere licet, quæ uel pascere pecus, uel ad focum afferre ligna, ac cibũ concoquere, uel ad casas instrumentũ seruare possint. De nutricatu hoc dico, easdẽ ferè & nutrices, & matres. Tremellius, simul aspicit ad me, & ut te audiui dicere inquit, cum in Lyburniam uenisses, te uidisse matresfamilias eorum, afferre ligna, et simul pueros, quos alerent, alias singulos, alias binos, quæ ostenderent fœtas nostras, quæ in conopeis iacent dies aliquot, esse luridas mucidas, & contemnẽdas. Cui ego, Certe inq̃. Nã in Illyrico hoc amplius, prægnantẽ sæpe, cum uenit pariendi tẽpus, nõ longe ab opere discedere, ibiq; enixã puerũ referre, quẽ non peperisse, sed inuenisse putes. Necnon etiã hoc quas uirgines ibi appellãt, nonnunq̃ annorum uiginti, quibus mos eorum non denegauit ante nuptias, ut succumberent quibus uellent, et incomitatas ut uagari liceret, & filios haberent è quibus uellent. Quæ ad ualetudinẽ

pertinẽt hominũ, ac pecoris, ut sine medico curari possint, magistrum scripta habere oportet. Is. n. sine literis idoneus non est, q rationes dominicas pecuarias conficere, nec quicq̃ recte potest. De numero pastorũ alij angustius, alij laxius constituere solent. Ego in octogenas hirtas oues singulos pastores constitui, Atticus i centenas. In gregibus ouium, sed magnis quos miliarios faciunt quidam, facilius de summa hominum detrahere possunt, quàm de minoribus, ut sunt Attica. Tremellius. Septingenarij. n. mei, ut opinor, tu octingenarios habuisti. Nec tñ non ut nos arietum decimam partem. Ad equarũ gregem quinquagenariũ bini homines, utiq; uterq; horum ut secum habeat equas domitas singulas in ijs regionibus, in quibus stabularij solent equas abigere, ut in Appulia, & in Lucanis accidit saepe. Cap. XI.

QVONIAM promissa absoluimus, eamus inquit. Sed inq̃ siquid adieceritis de extraordinario pecudum fructu, & de lacte in eo, & tonsura lanae. Est enim lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentium maxime alibile, & id ouillũ, inde caprinũ. Quod autem maxime perpurget est equinũ, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum. Sed horũ sunt discrimina quaedam, & à pastionibus, & à pecudũ natura. & à mulctu. A` pastionibus, quod fit ab ordeo, et stipula, & omnino arido, & firmo cibo pecude pasta, id alibile ad perpurgandũ, id quod à uiridi pascuo, & eo magis fluxe ex herba, quae eadem ipsa sumpta perpurgare corpora nostra solet. A` pecudũ natura, quod lac melius est à ualentibus, & ab ijs, quae nondũ ueteres sunt, quàm si est contra. A` mulgendo, atq; ortu optimum est id, quod neq; emunctum longe abest à mulso, neq; à partu continuo est sumptũ. Ex hoc lacte casei qui fiunt maximi cibi sunt bubuli, et qui difficillime transeant sumpti. Secundo ouilli minimi cibi, & qui facillime deijciantur, caprini. Est etiã discrimen, utrũ casei molles, ac recentes sint, an aridi, & ueteres. Cũ molles sunt, magis alibiles, in corpore nõ resides, ueteres & aridi contra. Caseum facere incipiunt à uergilijs uernis exortis ad aestiuas uergilias. Mulgent uere ad caseũ faciundũ mane, alijs temporibus, meridianis horis, tametsi propter loca, & pabulũ disparile, non usquequaq; idẽ fit. Lactis duobus congijs addunt coagulum magnitudine oleae, ut coeat. quod melius leporinum, et hoedinum, quàm agninum. Alij pro coagulo addunt de fici ramo lac, & acetũ, & aspergunt itẽ alijs aliquot rebus, quod graeci appellant alij ὀπὸν, alij δακρυόντιον. Non negarim inq̃ ideo apud diuae Rumiae sacellũ à pastoribus satam ficum. Ibi enim solent sacrificare lacte pro uino, & pro lactentibus. mammae enim rumis, siue rumae, ut ante dicebant, à rumi, & inde dicuntur subrumi agni lactentes, à lacte. Quin

aspergi solent sales, melior fossilis quàm marinus. De tonsura ouium primum animaduerto ante quàm incipiam facere, num scabiẽ, aut ulcera habeant, ut, si opus est, ante curentur, quàm tondeantur. Tonsuræ tempus inter æquinoctium uernum, & solstitium cum sudare cœperint oues: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata. Tonsas recentes eodem die perungunt oleo, & uino, non nemo admista cera alba, & adipe suillo. Et si ea tecta solet esse, quam habuit pellẽ iniectam eã intrinsecus eadẽ re perungunt, & tegunt rursus. Siqua in tonsura plagam accepit, eum locum obliniunt pice liquida. Oues hirtas tondent circiter ordeaceã messem, in alijs locis ante fœnisicia. Quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania citeriore, ac semestres faciunt tonsuras: duplicem impendunt operam, quod sic plus putant fieri lanæ, quo nõie quidã bis secant prata. Diligentiores tegeticulis subiectis oues tondere solent, ne flocci intereant. Dies ad eã rẽ sumuntur sereni, & ijs id faciunt ferè à quarta ad decimam horam, quoniam sole calidiore tonsa, ex sudore eius lana fit mollior, & ponderosior, & colore meliore. Quam demptam, et conglobatã alij uellera, alij uelumina appellant. ex quorum uocabulo aĩaduerti licet, prius lanæ uulsuram quàm tonsurã inuentã. Qui etiam nunc uellunt, ante triduo ieiunas habent, quod languidæ minus radices lanæ retinent. Omnino tonsores in Italia primum uenisse ex Sicilia dicuntur post Romã conditã anno quadringentesimoquinquagesimoquarto, ut scriptum in publico ardeæ in literis extat, eosq; adduxisse Publium Ticinium Menã. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorũ statuæ, quod pleræq; habent capillũ, & barbã magnã. Suscipit Cossinius. Vt fructum ouis è lana ad uestimentum, sic capra pilos ministrat ad usum nauticum, et ad bellica tormenta, & fabrilia uasa. Neq; nõ quædã nationes harum pellibus sunt uestitæ, ut in Getulia, & Sardinia. Cuius usum apud antiquos quoq; græcos fuisse apparet, quod in tragœdijs senes ab hac pelle uocantur διφθερίαι, et in comœdijs, qui in rustico opere morantur, ut apud Cæciliũ in hypobolimæo habet adolescens, apud Terentium in heautontimorumeno senex. Tondentur, quod magnis uillis sunt in magna parte Phrygiæ, unde cilicia, & cætera eius generis ferri solent. Sed quod primũ ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomen id cilicas adiecisse dicunt. Illi hoc, Neq; ab hoc, quod mutaret Cossinius, & simul Vituli libertus in urbẽ ueniens ex hortis diuertitur ad nos, & ego ad te missus inquit ibam, domum rogatum, ne diem festum faceres breuiorem, & mature uenires. Itaq; discedimus ego, & Scrofa in hortos ad uitulum Nigrum Turãnium. Mox illi partim domum, partim ad lenatem.

M. TERENTII VARRONIS DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS, ET VLTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

C VM DVAE uitæ traditæ sint hominum, rustica, et urbana Q. Pinni, dubium non est, quin hæ non solum loco discretæ sint, sed etiam tempore diuersam originem habeant, antiquior enim multo rusticæ, quod fuit tempus, cum rura colerent homines, neq; urbem haberent. Etenim uetustissimũ oppidum cum sit traditum græcum, Bœotiæ Thebæ, quod rex Ogyges ædificarit, in agro romano Roma, quam Romulus rex. Nam in hoc nunc deniq; est, ut dici possit, non cum Ennius scripsit,

Septingenti sunt pauloplus, aut minus anni,
Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

Thebæ, quæ ante cataclysmon Ogygi conditæ dicuntur, eæ tamen circiter duo millia annorum et centum sunt. Quod tempus si referas ad illud principium, quo agri coli sunt cœpti, atq; in casis, et tugurijs habitabant, nec murus, nec porta quid esset sciebant, immani annorum numero urbanis agricolæ præstant. Nec mirum, quod diuina natura dedit agros, ars humana ædificauit urbes. Cum artes omnes dicantur in Græcia intra mille annorum tempora repertæ, agri nunquam non fuerunt in terris, qui coli possint. Neq; solum antiquior cultura agri, sed etiam melior. Itaq; non sine causa maiores nostri ex urbe in agris redigebant suos ciues, quod & in pace à rusticis romanis alebantur, & in bello ab his tuebantur. Nec sine causa terram eandem appellabant matrem, & cererem, & qui eam colerent, piam, et utilem agere uitam credebant, atq; eos solos reliquias esse ex stirpe Saturni regis. Cui consentaneum est, quod initia uocantur potissimũ ea, quæ Cereri fiunt sacra. Nec minus oppidi quoq; nomen Thebæ indicant antiquiorem esse agrum, quod ab agri genere nõ à conditore ei nomẽ est impositũ. Nã lingua prisca et in Græcia æoles Bœotij sine afflatu uocãt æolis Thebas, et in Sabinis quò è Græcia uenerũt Pelasgi, etiam nunc ita dicunt. Cuius uestigium in agro sabino uia salaria non longe à Reate milliarius cliuus appellantur Thebæ, Cum agriculturã primo propter paupertatem maxime indiscretam haberẽt, quod à pastoribus, qui erant orti in eodẽ agro et serebãt, et pascebãt, qui postea creuerunt peculia diuiserunt, ac factum ut dicerẽtur alij

agricolæ, alij pastores. Quæ ipsa pars duplex est, tam etsi ab nullo satis discreta, quod altera est uillatica pastio, altera agrestis. Hæc nota & nobilis, quod & pecuaria appellatur, & multum homines locupletat, & ob eam rem aut conductos, aut emptos habent saltus. Altera uillatica, quod humilis uidetur, à quibusdam adiecta ad agriculturam cum esset pastio, neque explicata tota separatim, quod sciam ab ullo. itaq; cum putarem esse rerum rusticarum, quæ constituta sunt fructus causa tria genera, unum de agricultura, alterum de re pecuaria, tertium de uillaticis pastionibus, tres libros institui. E`queis duos scripsi, primum ad Fundaniam uxorem de agricultura, secundũ de pecuaria ad Turannium Nigrum. Qui reliquus est tertius de uillaticis fructibus in hoc ad te mitto, quod uisus sum debere pro nostra uicinitate, & amore scribere potissimum ad te. Cum enim uillam haberes opere tectorio, & intestino, ac pauimentis nobilibus lithostrotis spectandam, parum putasses esse, ni tuis quoq; literis exornati parietes essent. Ego quoq;, quo ornatior ea esse posset fructu quàm factu, quoad facere possem, hæc ad te misi, recordatus de ea re sermones, quos de uilla perfecta habuissemus.

Cap. II.

COMITIIS ædilicijs cum sole caldo egò, atq; Axius senator tribulis suffragium tulissemus, et candidato, cui studebamus, uellemus esse præstò, cum domum rediret, Axius mihi dum dirimuntur inquit suffragia, uis potius uillæ publicæ utamur umbra, quàm priuati candidati tabella, dum ita ædificemus nobis? Opinor inquam non solum quod dicitur, Malum consilium consultori esse pessimum, sed etiam bonum consilium, qui consulit, & qui consulitur, bonum habẽdum. itaq; imus, uenimus in uillam. Ibi Appium Claudium augurem sedentem inuenimus in subsellijs, ut consuli, siquid usus poposcisset, esset præstó. Sedebat ad sinistrã eius Cornelius Merula consulari familia ortus, et Fircellius Pauo reatinus, ad dexteram Minutius Pica, et M. Petronius Passer. Ad quem cum accessissemus, Axius Appio subridens, recipis nos inquit, in tuum ornithona, ubi sedes inter aues? Ille, Ego inqt te, præsertim cuius aues hospitales etiam nunc ructor, quas mihi apposuisti paucis ante diebus in uilla reatina ad lacum Velini eunti de controuersijs. Inter amnatium, & Reatinorum cognituro. Sed nõ hæc inquit uilla, quanquam ædificarint maiores nostri, frugalior, et melior est, quàm tua illa perpolita in Reatino. Nunc ubi hic uides citrum, aut aurum? num minium, aut armenium? num aliquod emblema, aut lithostrotum? quæ illic omnia contra. Et cum hæc sit communis uniuersi populi, illa solius tui. Hæc quò succedant è campo ciues, & reliqui omnes, illa quò equæ, & asini. Præterea cum ad remp. admini-

strandam hæc sit utilis, ubi cohortes ad delectum consuli adductæ cõ sidant, ubi arma ostendant, ubi censores censu admittant populum. Tua inquit Axius, hæc in campo martio extremo utilis, & non delitijs sumptuosior, quàm omnes omniũ reatinæ, tum & oblita tabu lis est pictis, nec minus signis ornata. At meam uestigium ubi sit nullũ Lysippi, aut Antiphyli uidebis, sed crebrum satoris, & pastoris, & cum uilla non sit sine fundo magno, et eo polito cultura, tua iste neq; agrum habet ullum, neq; bouem, nec equam. Deniq; quid tu habes simile uillæ illius, quam tuus auus, & proauus habebat? Nec enim hæc ut illa fœnisicia uidet arida in tabulato, nec uindemiã in cella, neq; in granario messem. Nam quod extra urbem est ædificiũ, nihilo magis, ideo est uilla, quàm eorũ ædificia, qui habitant extra portam flumentanam, aut in æmilianis. Appius subridens, Quoniã ego igno ro inquit, quid sit uilla, uelim me doceas, ne labar in imprudentiam, quod uolo emere à M. Seio in ostiensi uillam. Quod si ea ædificia uillæ non sunt, quæ asinum tuum, quem mihi quadraginta millibus emptum ostendebas apud te, non habent, metuo ne pro uilla emam ostiæ in litore seianas ædes. Quod ædificium hic me Lucius Merula impulit, ut cuperem habere, cum diceret nullam se accepisse uillam, qua magis delectatus esset, cum apud eum, dies aliquot fuisset. Nec tamen ibi se uidisse tabulam pictam, neq; signum æneum, aut marmoreum ullum nihilo magis torcula uasa uindemiatoria, aut serias olearias, aut trapeta. Axius respicit Merulã, et qd igitur inquit est ista uilla? si nec urbana habet ornamenta, neq; rustica mẽbra. Cui ille. Non minus uilla tua erit uilla ad angulũ Velini, quam neq; pictor, neq; tector uidit unquam, quam illa in rosea, quæ est polita opere tectorio eleganter, quam dominus habes communem cum asino Cum significasset nutu, nihilo minus esse uillam eam, quæ esset simplex rustica, quàm eam, in qua esset utrunq; & rustica scilicet, & urbana, & rogasset quid ex his rebus colligeret. Quid inquit, si propter pastiones tuus fundus in rosea probãdus sit, & quod ibi pascitur pecus, ac stabulatur, recte uilla appellatur. Hæc quoq; simili de causa debet uocari uilla, in qua propter pastiones fructus capiuntur magni. Quid enim refert utrũ propter oues, an propter aues fructus capias? an'ne dulcior est fructus apud te ex bubulo pecore, unde apes nascuntur, quàm ex apibus, quæ ad uillam, in aluearijs opus faciunt? & num pluris nunc tu è uilla illic natos uerres lanio uendis, quàm hic apros milliarios emis? Qui minus ego inquit Axius istas habere possim in reatina uilla. Nisi si apud Seium Siculum fit mel corsicum in reatino, & hic aprum glans cum pascit empticia facit pinguem, illic

gratuita exilem. Appius, Posse apud te fieri inquit scianas pastiones non negauit Merula, ego non esse ipse uidi. Duo enim genera cum sint pastionum. Vnum agreste, in quo pecuariæ sunt, alterum uillaticum, in quo sunt gallinæ, ac columbæ, & apes, & cætera, quæ in uilla solent pasci, de quibus & pœnus Mago, & Cassius Dionysius, & alij quid separatim, ac dispersim in libris reliquerunt, quos Seius legisse uidetur, & ideo ex his pastionibus ex una uilla maiores fructus capere, quàm alij faciunt ex toto fundo. Certe inquit Merula. Nam ibi uidi greges magnos anserum, gallinarũ, columbarũ, gruũ, pauonum, nec non glirium, piscium, aprorum, & cætera uenationis. ex quibus rebus scriba librarius libertus eius, q apparuit Varroni, & me absente patrono, hospitio accipiebat, in annos singulos plus qn quagena millia HS è uilla capere dicebat. Axio admiräti, certe nostri inquam materteræ meæ fundũ in sabinis, q est ad quartum et uicesimum lapidem uia salaria à Roma. Quidni inquit? ubi æstate diem meridie diuidere soleã, cum eo Reate ex urbe, aut cum inde uenio hyeme noctu ponere castra. Atq; in hac uilla qui est ornithon, ex eo uno quinquemillia scio uenisse turdorum denarijs ternis, ut HS sexaginta millia ea pars uillæ reddiderit eo anno, bis tantum quã tuus fundus ducentorum iugorum Reate reddit. Quid sexaginta millia inqt Axius? LX. LX. derides? sexagintamillia inquam. Sed ut adhunc bolum peruenias, opus erit tibi aut epulum, aut triumphus alicuius, ut tunc fuit Scipionis Metelli, aut collegiorum cœnæ, quæ tunc innumerabiles, excandefaciebant annonam macelli. Reliquis annis omnibus et hanc expectabis summam spero non tibi decoquet nõ ornithon. Neq; hoc accedit his moribus, nisi raro, ne decipiaris. Quotus enim quisq; est annus, quo non uideas epulum, aut triumphum, aut collegia non epulari, quæ nunc innumerabiles incendunt annonam. Sed propter luxuriam inquit, quodammodo epulum quotidianum est intra ianuas Romæ. Non'ne item L. Albutius homo (ut scitis) apprime doctus, cuius luciliano charactere sunt libelli, dicebat in Albano fundũ suum pastionibus semper uinci à uilla? agrum enim minus denamillia HS reddere, uillam plus uicena. Idem secundũ mare quo loco uellet, si parasset uillam, se supra centum millia è uilla recepturũ, Age non M. Cato nuper cum Luculli accepit tutelam, è piscinis eius quadraginta millibus sextertijs uendidit pisces? Axius, Merula inquit recipe me quæso discipulum uillaticæ pastionis. Ille. Quin simulac promiseris minerual, incipiã inquit. Axius. Ego uero nõ recuso, uel hodie & ex ista pastione crebro. Appius. Credo simulac primũ ex isto uillatico pecore mortui erũt anseres, aut pauones. Cui

ille. Quid enim interest utrum morticinas editis uolucres, an pisces? quos nisi mortuos estis nunquam? Sed oro te inquit, induce me in uiam disciplinæ uillaticæ pastionis, ac uim, formamq; eius exponere Merula non grauare. Cap. III.

PRIMVM inquit dominum scientem esse oportet eorum animalium, quæ in uilla, circum'ue eam ali, ac pasci possunt, ita ut domino sint fructui, ac delectationi. Eius disciplinæ genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc ornithonas dicã omniũ alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea, quæ tritaui nostri dicebant, ubi soliti lepores sint, sed omnia septa affixa uillæ quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascuntur. Similiter piscinas dico eas, quæ in aqua dulci, aut salsa inclusos habent pisces ad uillam. Harum singula genera minimum in binas species diuidi possunt. In prima parte ut sint, quæ terra modo sunt contenta, ut sunt pauones, turtures, turdi. Altera species eorum sunt, quæ non sunt contenta terra solum, sed etiam aquam requirunt, ut sunt anseres, querquedulæ, anates. Sic alterum genus illud uenaticum duas habet diuersas species. Vnam, in qua est aper, caprea, lepus. Altera item extra uillam, quæ sunt, ut apes, cocleæ, glires. Tertij generis aquatilis item species duæ, partim ꝙ habent pisces in aqua dulci, partim ꝙ in marina. De his sex partibus adhuc ista tria genera artificum cõparanda aucupes, uenatores, piscatores, ut ab his emenda, quæ tuorũ seruorum diligentia tuearis in fœtura ad partus, & nata nutricare saginareq;, in macellum ut perueniant. Neq; non etiam quædam assũmenda in uillam sine retibus aucupis, uenatoris, piscatoris, ut glires, cocleæ, et gallinæ. Earũ rerum cultura instituta prima, ea, quæ in uilla habentur, non solum augures Romani ad auspicia primum parарunt pullos, sed etiam patresfamiliæ rure. Secunda, quæ maceriæ ad uillam uenationis causa cluduntur, & propter aluearia. Apes enim subter subgrundas ab initio uillatico usæ tecto. Tertia piscinæ dulces fieri cœptæ, & è fluminibus captos recepere ad se pisces. Omnibus tribus his generibus sunt bini gradus, superiores, quos frugalitas antiqua, inferiores, quos luxuria posterior adiecit. Primus enim ille gradus antiquus maiorũ nostrorũ erat, in quo essent auiaria, duo duntaxat, in plano cohors in qua pascebantur gallinæ, et earũ fructus erant oua, et pulli. Alter sublimis, in quo erant columbæ in turribus, aut summa uilla. Contra nunc auiaria sunt nomine mutato, qđ uocantur ornithones, quæ palatum suaue domini parauit, ut tecta maiora habeant, quàm tum habebant totæ uillæ, in quibus stabulentur turdi, ac pauones. Sic in secunda parte, ac leporario pater tuus Axi

præterquam

præterquam lepusculum è uenatione uidit nunquam. Neq; enim erat magnum id septum, quod nunc ut habeant multos apros, ac capras, complura iugera maceriis concludunt. Non tum inqt mihi, cum emisti fundũ thusculanum à M. Pisone in leporario apri fuerunt multi. In tertia parte quis habet piscinam, nisi dulcem? & in ea duntaxat squalos, ac mugiles pisces? Quis contra nunc rhynton non dicit sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenum an ranis? Non Philippus cum ad Minidium hospitem cassini diuertisset, & ei è uiano flumine lupum piscem formosum apposuisset, atq; ille gustasset & expuisset, dixit, Peream ni piscem putaui esse? Sic nostra ætas inquam, luxuria propagauit leporaria, ac piscinas protulit ad mare, & in eas pelagios greges piscium reuocauit. Non propter hos appellati Sergius Orata, & Lucius Murena? Quis enim propter nobilitatem ignorat piscinas Philippi, Hortensii, & Lucullorum? Quare unde uelis me incipere Axi dic. Cap. IIII.

ILLE ego uero inqt (ut aiunt post principia in castris) idest ab his potius incipiendũ temporibus, quàm superioribus, quod ex pauonibus fructus capiuntur maiores, quàm è gallinis. Atq; adeo nõ dissimulabo, quod uolo de ornithone primũ, quod lucri fecerunt hoc nomen turdi. HS enim sexagintamillia fircellina excandere me fecerunt cupiditate. Merula, Duo sunt inquit ornithonis genera. Vnum delectationis causã, ut Varro hic fecit noster sub casino, quod amatores inuenit multos. Alterũ fructus causa, quo genere macellarii, & in urbe quidã habent loca clausa, & rure maxime conducta in Sabinis, quod ibi propter agri naturam frequentes apparent turdi. Ex his tertii generis uoluit esse Lucullus coniunctum auiarium, quod fecit in Thusculano, ut in eodem tecto ornithonis inclusum triclinium haberet, ubi delicate cœnitaret, & alios uideret in mazonomo positos coctos, alios uolitare circa fenestras captos. Quod inutile inuenerunt. Nam non tantum in eo oculos delectant intra fenestras aues uolitantes, quantum offendit, quod alienus odor opplet nares. Cap. V.

SED quod te male arbitror Axi dicam, de hoc ornithone, quod fructus causa faciunt. unde nonnulli sumuntur pingues turdi. Igitur testudo (ut peristylum tectum tegulis, aut rete) fit magna, in qua millia aliquot turdorum, ac merularum includere possint. Quidam cum eo adiiciunt præter eas aues, alias quoque, quæ pingues ueneunt care, ut milliariæ, ac coturnices. In hoc tectum aquam uenire oportet per fistulam, & eam potius per canales angustas serpere, quæ facile extergeri possint. Si enim late ibi aqua diffusa, et inquinatur facilius, & bibitur inutilius, & ex eis caduca, que abundat, & exit per fistu-

lam, facit, ut luto aues laborent. Ostium habere humile, & angustũ, & potissimum eius generis, quod cochleam appellant, ut solet esse in cauea, in qua tauri pugnare solent. Fenestras raras, per quas non uideantur extrinsecus arbores, aut aues, quod earũ aspectus, ac desyderiũ macrescere facit uolucres inclusas. Tantũ luminis habere oportet, ut aues uidere possint, ubi assidant, ubi cibus, ubi aqua sit. Tectorio tecta esse leui circũ ostia, ac fenestras, ne qua intrare mus, alia'ue quæ bestia possit. Circum huius ædificij parietes intrinsecus multos esse palos, ubi aues assidere possint. Præterea & perticas inclinatas ex humo ad parietem, & in eis transuersas alias gradatim modicis interuallis annexas ad speciem cancellorum scenicorum, ac theatri. Deorsum in terram esse aquam, quã bibere possint. Cibatui offas positas, eæ maxime glomerantur ex ficis, & farre misto. Diebus uiginti ante quàm quis tollere uelit turdos, largius dat cibum, & aquæ plus ponit, & farre subtiliore incipit alere. In hoc tecto, caueaq; tabulata habeant aliquot ad perticæ supplementum. Contra hoc auiariũ est aliud minus, in quo quæ mortuæ ibi sunt aues, ut domino numerum reddat, curator seruare solet. Cum opus sunt ex hoc auiario, ut sumantur idoneæ, excluduntur in minusculum auiarium, quod est coniunctum cum maiore ostio, & lumine illustriore, quod seclusorium appellant. Ibi cum eum numerum habet exclusum, quẽ sumere uult, omnes occidit. Hoc ideo in seclusorio clàm, ne reliqui, si uideant, despõdeant animum, atque alieno tempore uenditori moriãtur. Non enim ut aduenæ uolucres faciunt pullos, ut in agro ciconiæ, in tecto hirundines, sic aut hic, aut illic turdi, qui cum sunt nomine mares, re uera fœminæ quoq; sunt, neq; id non secutum ut esset in merulis, quæ nomine fœminino mares quoq; sunt. Præterea uolucres cum partim aduenæ sint, ut hirundines, & grues, partim uernaculæ, ut gallinæ, ac columbæ. De illo genere sunt turdi aduenticio, ac quotannis trans mare in Italiam aduolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem reuolant ad æquinoctium uernum. Et alio tempore turtures, ac coturnices immani numero. Hoc ita fieri apparet in insulis propinquis Põtia, Palmaria, Pandataria. Ibi enim in prima uolatura cum ueniũt, morantur dies paucos requiescendi causa. Idemq; faciunt cum ex Italia trans mare remeant. Appius Axio, Si quinq; millia hic conieceris inquit, & erit epulũ, ac triumphus, sexaginta millia quæuis statim in fœnus des licebit. Tum mihi, tu dic illud alterũ genus ornithonis, qui animi causa constitutus à te sub Cassino fertur, in quo diceris longe uicisse non modo archetypon inuentoris nostri ὀρνιθοτροφεῖον M. Lenij Strabonis, qui Brundusij hospes noster primus in pe-

ristylo habuit exhedra conclusas aues, quas pasceret obiecto rete, sed
etiam Thusculanum magnum ædificium Luculli. Cui ego, cum ha=
beam sub oppido cassino flumen, quod per uillam fluat liquidum, &
altum, marginibus lapideis, latum pedes. LVII. & è uilla in uillã
pontibus transeatur, longum pedes. DCCCCL. directum ab insula
ad Museũ, quæ est à Vinio fluuio, ubi confluit alter amnis ad summũ
flumen, ubi est Museum, circum huius ripas ambulatio est sub diuo, pe
des latus denos. Ab hac ambulatione in agrum uersus, ornithonis lo
cus ex duabus partibus dextra, & sinistra macerijs altis conclusus.
Inter quas locus, qui est ornithonis, patet in latitudinẽ ped. XLVIII.
deformatus ad tabulæ literariæ speciẽ cum capitulo forma, quæ est
quadrata. patet in longitudinem pedes. LXXII. qua ad capitulum
rotũdus est ped. XXVII. Ad hæc, ita ut in margine quasi infimo ta
bulæ descripta sit ambulatio, ab ornithone plumula, in qua media
sunt caueæ, qua iter in aream est. In limine in lateribus dextra, &
sinistra porticus sunt primoribus columnis lapideis intermedijs ar=
busculis humilibus ordinatæ, cum à summa macerie ad epistylium
tecta porticus sit rete canabina, & ab epistylio ad stilobatem hæ sunt
auibus omne genus oppletæ, quibus cibus administratur per rete, &
aqua riuulo tenui affluit, secundum stilobatis interiorẽ partem dex-
tra, ac sinistra ad summam areã quadratam è medio diuersæ duæ
non latæ, sed oblongæ sunt piscinæ ad porticus uersus. Inter eas pi-
scinas tantummodo accessus semita in tholum, qui est ultra rotundus
columnatus, ut est in æde Catuli, si pro parietibus feceris columnas.
Extra eas columnas est sylua manu sata, grandibus arboribus tecta,
ut infima perluceat, tota septa macerijs altis. Intra tholi colũnas ex-
teriores lapideas, & totidem interiores ex abiete tenues locus est pe-
des quinque latus. Inter colũnas exteriores pro pariete reticuli è ner
uis sunt, ut perspici in sylua possit, & quæ ibi sunt, neque auis ea
transire. Intra interiores columnas pro pariete rete auiarium est ob-
iectum. Inter has, & exteriores gradatim sunt structa (ut θεατροί-
διον) auium mutulis crebris in omnibus columnis impositis sedilia
auium. Intra rete aues sunt omne genus, maxime cantrices, ut lusci-
niolæ, ac merulæ, quibus aqua ministratur per canaliculũ, cibus obij-
citur sub rete. Subter columnarum stilobatem est lapis à falere pedẽ,
& dodrantem altus, ipsum falere ad duos ped. altum à stagno, la-
tum ad quinque, ut in culcitas, & columnellas conuiuæ pedibus cir=
cumire possint. In fimo intra falere est stagnum cum margine peda
li, & insula in medio parua. Circum falere, & natatilia sunt ex=
cauata anatum stabula. In insula est columnella, in qua intus axis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

qui pro menſa ſuſtinet rotam radiatam, ita ut ad extremum ubi or-
bile ſolet eſſe acutum, tabula cauata ſit, ut tympanum in latitudinem
duo pedes, & ſemipedem in altitudinem palmum. Hæc ab uno pue-
ro, qui miniſtrat ita uertitur, ut omnia unì ponantur, & ad bibēdū,
& ad edendum, & admoueantur ad omnes conuiuas. Ex ſuggeſto
faleris ubi ſolēt eſſe περιπετάσματα, prodeunt anates in ſtagnū, ac
nant, è quo riuus peruenit in duas, quas dixi, piſcinas, ac piſciculi ul
tro, ac citro commeant, cum & aqua calida, & frigida ex orbe li-
gneo, menſáq;, quam dixi, in primis radijs eſſe epiſtomijs uerſis ad
unumquenque factum, ſic ut fluat in conuiuam. Intrinſecus ſub tho-
lo ſtella lucifer interdiu, noctu heſperus, ita circumeunt ad infi-
mum hemiſperium, ac mouentur, ut indicent quot ſint horæ. In eo-
dem hemiſperio medio circum cardinem eſt orbis uentorum octo, ut
Athenis in horologio, quod fecit Cypreſtes. Ibiq; eminens radius à
cardine ad orbem, ita mouetur, ut eum tangat uentum, qui flet, ut
intus ſcire poſſis. Cum hæc loqueremur, clamor fit in campo. Nos
Athlætæ comitiorum unà cum id fieri non miraremur propter ſtu-
dia ſuffragatorum, & tamen ſcire uellemus, quid eſſet, uenit ad nos
Pantulæius Parra. Narrat ad tabulam, cum decumberet, quendam
deprehenſum teſſerulas conijcientem in loculum, eum ad conſulem
tractum à fautoribus competitorum. Pauo ſurgit, quod eius candi
dati cuſtos dicebatur deprehenſus. Cap. VI.

AXIVS DE Pauone inquit libere licet dicas, quoniam
diſceſſit Fircellius, qui ſecus ſiquid diceret de his gentilitatis cau-
ſa, fortaſſe ante eum duceret ſerram. Cui Merula de pauo-
nibus noſtra memoria inquit, greges habere cœpit, & ueniere ma-
gno. Ex his M. Aufidius Lurco HS ſexagena millia numum
in anno dicitur capere. Ex his aliquanto pauciores eſſe debent ma-
res, quàm fœminæ, ſi ad fructum ſpectes, ſi ad delectationem contra.
formoſior enim mas. Pauonum greges agreſtes tranſmarini eſſe di-
cuntur in inſulis Sami in luco Iunonis. Item in Planaſia inſula M.
Piſonis. Hi ad greges conſtituendos parantur bona ætate, & bona for
ma. Huic enim natura, formæ è uolucribus dedit palmam. Ad ad-
miſſuram hæ minores bimæ non idoneæ, nec iam maiores natu. Pa-
ſcutur omne genus obiecto frumēto, maxime ordeo. Itaq; Seius his dat
in menſes ſingulos, ordei ſingulos modios, ita ut in fœtura detur uberi
us, & ante quàm ſalire incipiant. Is à procuratore ternos pullos exi-
git, eoſq;, cum creuerint, quinquagenis denarijs uendit, ut nulla ouis
hunc aſſequatur fructum. Præterea oua emit, ac ſupponit gallinis, ex
quibus ex his excuſſos pullos refert in id tectum, in quo pauones ha-
bet,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

bet, quod magnum pro multitudine pauonum fieri debet, & habere cubilia discreta, tectorio leuata, quo neq; serpens, neq; bestia ulla accedere possit. Praeterea locũ habere ante se, quò pastum exeāt diebus apricis. Vtrunq; locum purum esse uolunt hæ uolucres. Itaq; pastorem earum cum batillo circumire oportet, ac stercus tollere, ac cõseruare, quod & ad agriculturam idoneum est, & ad substramen pullorum. Primus hoc Q. Hortensius augurali cœna posuisse dicitur, quod protinus factum tam luxuriosi, quàm seueri boni uiri laudabant. Quem cito secuti multi extulerunt eorum precia, ita ut oua eorum denarijs ueneant quinis, ipsi facile quinquagenis, grex centenarius facile quadragena millia sextertia ut reddat, ut quidam Albutius aiebat, si in singulos ternos exigeret pullos, perfici sexagena posse.

Cap. VII.

INTEREA uenit apparitor Appij à consule, et augures ait citari. Ille foras exit è uilla. At in uillam intro inuolant columbæ, de quibus Merula, Axi si unq̃ περιστεροτροφεῖον constituisses, has tuas esse putares, quãuis feræ essent. Duo eni genera carũ in περιστεροτροφείῳ esse solent. Vnũ agreste ut alij dicunt saxatile, quod habetur in turribus, ac columinibus uillæ, à quo appellatæ colũbæ, quæ propter timorẽ naturalẽ summa loca in tectis captant. Quo fit, ut maxime agrestes sequātur turres, in quas ex agro euolāt suapte sponte, ac remeāt. Alterũ genus colũbarũ est clemẽtius, q̃d cibo domestico contẽtũ intra limina ianuæ solet pasci. Hoc genus maxime est colore albo. Illud alterũ agreste sine albo, uario. Ex his duabus stirpibus fit miscellũ tertiũ genus fructus cã, atq; incedũt in locũ unũ, q̃d alij uocāt περιστερῶνα, alij περιστεροτροφεῖον, in quo uno sæpe, uel q̃nq; millia sunt i͂clusæ. περιστερὼν fit, ut testudo magna camera tectus, uno ostio angusto, fenestris punicanis, aut latioribus, reticulatis utrinq; ut locus oĩs sit illustris, ne'ue serpens, aliud'ue quod animal maleficũ introire queat. Intrinsecus quamleuissimo marmorato toti parietes, ac cameræ oblinũtur, & extrinsecus circum fenestras, ne mus, aut lacerta, qua adrepere ad columbaria possit. Nihil enim timidius columba. Singulis paribus columbaria fiunt rotunda in ordine crebra. Ordines quamplurimi possunt à terra usque ad cameram. Columbaria singula esse oportet, ut hos habeant, quo introire, et exire possint. Intus ternorũ palmorũ ex omnibus partibus sub ordines singulos tabulæ fictæ, ut sint bipalmes, quo utantur uestibulo, ac prodeant. Aquam purã esse oportet, quæ influat, unde et bibere, et ubi se lauare possint. Permũdæ sunt enim hæ uolucres. Itaq; pastorẽ columbaria quotquot mensibus crebro oportet euerrere. Est enim q̃d eum inquinat locum ap-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

positum ad agriculturam, ita ut hoc optimũ esse scripserint aliquot,
siue si columbam quid offenderit, ut medeatur, si qua perierit, ut effe
ratur. Si qui pulli idonei sunt ad uendendum, promat. Item quæ fœtæ
sunt, ut certum locum disclusum ab alijs rete habeant, quo trăsferă-
tur, è quo foras euocare possint matres. Quod quidem faciunt dua-
bus de causis. Vna si fastidiunt aut inclusæ consenescunt, quo libero
aere cum exierint in agros redintegrentur. Altera de causa propter
illiciũ. Ipsæ enim propter pullos, quos habent, utique redeunt, nisi à
coruo occisæ, aut ab accipitre interceptæ. Quos columbarij interfice-
re solent, duabus uirgis uiscatis de fixis in terram inter se curuatis,
cũ inter eas posuerint obligatum animal, qđ ĩtercipere soleant accipi-
tres, qui ita decipiuntur, cum se obleuerint uisco. Colũbas redire so-
lere ad locum licet animaduertere, qđ multi in theatro è sinu missas
faciunt, atque ad locum redeunt, quæ nisi reuerterẽtur, non emitte-
rentur. Et cibus apponitur circum parietes in canalibus, quas extrin
secus per fistulas supplent. Delectantur milio, tritico, ordeo, piso, faseo
lis, eruo. Item feras has in turribus, ac summis uillis, qui habent agre
stes colũbas, quoad possunt immittunt in περιστερῶνας ætate bona, pa
rantq; ut nec pullos, neq; uetulas, totidemq; mares quot fœminas ha-
beant. Nihil colũbis fœcundius. Itaq; diebus quadragenis concipit, &
parit, & incubat, & educat, & hoc ferè totum annum faciunt. Tă-
tummodo interuallum faciunt à bruma ad æquinoctiũ uernum. Pul-
li nascuntur bini, qui simulac creuerunt, & habent robur, cum ma-
tribus pariunt. Qui saginare solent pullos colũbinos, quo pluris uen
dant, secludunt eos, cum iă pluma sunt tecti. Deinde manducato can-
dido farciũt pane hyeme hoc bis, æstate ter, mane, meridie, uesperi, hye
me demunt cibum mediũ. Qui iam pinnas habere incipiunt, in nido
relinquunt illisis cruribus, & matribus, uberius ut cibo uti possint,
obijciunt. Eo enim totum diem se, & pullos pascunt. Qui ita educan-
tur, celerius pinguiores quàm alij fiunt, & candidiores. parẽtes eorũ
Romæ, si sunt formosi, bono colore, ĩtegri, boni seminis, paria singula
uulgo ueneunt ducenis numis, necnon eximia singulis millibus nu-
mum, quas nuper cum mercator tanti emere uellet à L. Axio eqte ro
mano, minoris quadringentis denarijs daturum negauit. Axius, Si
possem inquit, emere περιστερῶνα factum, quẽadmodum in ædibus
eum habere uellem, fictilia colũbaria, iam ijssem emptum, & misis-
sem ad uillă. Quasi uero inquit Pica, non in urbe quoq; sint multi,
columbaria qui in tegulis habent. An tibi non uidentur habere
περιστερῶνας, cum aliquot supra centum millium sextertium habe
ant instrumentum? è queis alicuius totum emas censeo, & ante quàm

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ædifices rure, magnum condiscas hic in urbe quotidie lucrum ex asse semissem condere in loculos. Cap.VIII.

AXIVS tu Merula deinceps perge. Ille, Turturibus inquit, locum constituendũ proinde magnum, ac multitudinem alere uelis. Eumq; item, ut de colũbis dictum est, ut habeat ostium, ac fenestras, & aquam purã, ac parietes, ac cameras munitas tectorio. Sed pro columbarijs in pariete mutulos, aut palos in ordine, supra quos tegeticulæ cannabinæ sint impositæ. Infimum ordinem oportet abesse à terra non minus tres pedes, inter reliquos dodrantes, à summo ad camerã ad semipedem, æque late mutili à pariete extare possunt, in quibus dies, noctesq; pascuntur. Cibatui quod fit, obijciũt triticum siccum in centenos uicenos turtures ferè semodium, quotidie euerrentes eorum stabula, à stercore ne offendantur, quod item seruatur ad agrum colendum. Ad saginandum appositissimum tempus circiter messem. Etenim matres eorum tunc optimæ sunt, cum pulli plurimi gignuntur, qui ad farturam meliores. Itaque eorum fructus id temporis maxime consistit. Cap.IX.

AXIVS. Ego quæ requiro farturæ à sura mẽbra de palũbis, de gallinis dic sodes Merula, tum de reliquis, si quid idoneum fuerit, ratiocinari licebit. Ille. Igitur sunt, gallinæ quæ uocantur, generũ trium, uillaticæ, & rusticæ, & africanæ. Gallinæ uillaticæ sunt, quas deinceps rure habent in uillis. De his qui ὀρνιθοβοσκεῖον instituere uolunt, ijdem adhibita sciẽtia, ac cura, ut capiant magnos fructus (ut maxime factitauerunt deliaci) hæc quinque animaduertant oportet. De emptione, cuiusmodi, & quammultas parent. De fœtura, quemadmodum admittant, & pariant. De ouis, quemadmodum incubent, & excudant. De pullis, quemadmodum, & à quibus educentur. Hisce appendix adijcitur, pars quinta quemadmodum saginentur. E` queis tribus generibus proprio nomine uocantur fœminæ, quæ sunt uillaticæ, gallinæ, mares galli, capi semimares, quod sunt castrati. Gallos castrant, ut sint capi, candẽti ferro inurẽtes calcaria ad infima crura usque dum rumpantur, atq; extet ulcus, qđ obliniunt figlina creta. Qui spectat, ut ὀρνιθοβοσκεῖον perfectum habeat, sint licet ei tria genera, paranda maxime uillaticas gallinas oportet, è queis in parando eligat fœcundas, plerunque rubicunda pluma, nigris pinnis, imparibus digitis, magnis capitibus, crista erecta ampla. Hæ enim ad partiones sunt aptiores, Gallos salaces, qui animaduertunt si sunt lacertosi, rubenti crista, rostro breui, acuto, oculis rauis, aut nigris, palea rubra subalbicanti. collo uario, aut aureolo, fœminibus pilosis, cruribus breuibus, unguibus longis, caudis magnis frequentibus,

pinnis. Item qui elati sunt, ac uociferant sæpe, in certamine pertina-
ces, & qui animalia, quæ nocent gallinis, non modo non pertimescãt,
sed etiam pro gallinis propugnent. Nec tamen sequendum in seminio
legendo tanagricos, ac medicos, & chalcidicos, qui sine dubio sunt pul
chri, & ad præliandum inter se maxime idonei, sed ad partus sunt
steriliores. Si ducentas alere uelis, locus septus attribuẽdus, in quo duæ
caueæ coniunctæ magnæ constituendæ, quæ spectent ad exorientem
uersus, utræq; in longitudinẽ circiter decem pedes, latitudine dimidio
minores, altitudine paulo humiliores. Vtrisque fenestræ latitudine tri
pedali, et eo pede altiores è uiminibus factæ raris, ita ut lumẽ præ
beant multum, neque per eas quicquam ire intro possit, quod nocere
solet gallinis. Inter duas ostium sit, qua gallinarius curator earum
ire possit. In caueis crebræ perticæ traiectæ sint, ut omnes sustine-
re possint gallinas. Contra singulas perticas in pariete exculpta sint
cubilia earum, ante sit (ut dixi) uestibulum septum, in quo diur-
no tempore esse possint, atque in puluere uolutari. Præterea sit cel-
la grandis, in qua curator habitet, ita ut in parietibus circum omnia
posita sint cubilia gallinarum, aut exculpta, aut affixa firmiter. Mo
tus enim cum incubant nocet. Incubilibus, cum parturient, acus sub-
sternendum. cum pepererint, tollere substramen, & recens aliud
subijcere, quod pulices, & cætera nasci solent, quæ gallinam conquie-
scere non patiuntur, ob quam rẽ oua aut inæquabiliter maturescũt,
aut consenescunt. Quæ uelis incubet, negant plus uigintiquinque o-
portere oua incubere, quãuis propter fœcunditatem pepererit plura.
Optimũ esse partum æquinoctio uerno, aut autũnali. Itaq; quæ ante,
aut postea nata sunt, & etiã prima eo tempore, non supponenda, &
ea, quæ subijcias, potius è uetulis, quàm è pullastris, & quibus subij-
cias rostra, aut ungues non habeant acutos, quæ debent potius in cõci
piẽdo occupatæ esse quàm in cubando. Apositissimæ ad partum sunt
anniculæ, aut bimæ. Si oua gallinis pauonia subijcies, cum iam decem
dies pauonia fouere cœpit, tum deniq; gallinacea subijcere, ut unà ex-
cudant. Gallinaceis enim pullis bis deni dies opus sunt, pauoninis ter
noueni. Eas includere oportet, ut diem, & noctem incubent, præter
quàm mane & uespere dum cibus, ac potio his detur. Curator opor
tet circumeat diebus interpositis aliquot, ac uertere oua, ut æquabili-
ter concalefiant. Oua plena sint, atque utilia, necne, animaduerti aiũt
posse, si demiseris in aquam. quod inane natat, plenum desidit. Qui
(ut hoc intelligant) concutiunt, errare, quod in eis uitales uenas cõfun
dunt. In ijs idem aiunt, cum ad lumen sustuleris, quod perlucet, id esse
ob inane. Qui hæc uolũt diutius seruare, pfricãt sale minuto, aut mu

ria,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ria, atq; ita sinunt tres, aut quatuor horas, eaq; abluta cōdūt in fur
fures, aut acus. In supponendo oua obseruāt, ut sint numero īparia.
Oua, quæ incubātur, si habeant in se semen pulli, curator quatriduo
postquam incubari cœperint, intelligere potest, si contra lumen tenu-
it, & purum uniusmodi esse animaduerterit, putant eijciendū, & ali
ud subijciendum. Excussos pullos subducendum ex singulis nidis, &
subijciendū ei, quę habeat paucos. Ab eaq; si reliqua sint oua paucio
ra, tollenda, & subijcienda alijs, quæ nondum excuderint, & minus
habent triginta pullos. Hoc enim gregem maiorem non faciendum.
Obijciendum pullis diebus quindecim primis mane subiecto pulue-
re (ne rostris noceat terra dura) polentā mistā cum nasturtij semine,
& aqua aliquanto ante facta intrita, & ne tum deinde in eorū cor
pore turgescat, aqua prohibendū. Quando de clunibus cœperint ha
bere pinnas, è capite, & è collo eorum crebro eligendi pedes. Sæpe.n.
propter eos consenescunt. Circum caueas eorum incendendum cor-
nu ceruinum, ne qua serpens accedat. quarum bestiarum ex odore so
lent interire. Prodigendi in solem, & sterquilinium, ut se uoluta-
re possint, quod ita alibiliores fiunt. Neque pullos tantum, sed o-
mne ὀρνιθοβοσκεῖον cum æstate, tum utique cum tempestas est,
molle, atque apricum eligi debet intento supra rete, quod prohibe-
at eas extra septa uolare, & in eas inuolare extrinsecus accipitrem,
aut quid aliud. Euitare item caldorē, & frigus oportet, quod utrunq;
his aduersum. Cū iam pinnas habebunt, consuefaciendum, ut unam
aut duas gallinas sectentur. Ceteræ ut potius ad pariēdum sint expe
ditæ quàm in nutricatu occupatæ. Incubare oportet incipere secun-
dum nouam lunam, quod ferè quæ ante, pleraq; non succedunt. Die=
bus ferè uiginti excudunt. De quibus uillaticis (quoniam uel nimium
dictum) breuitate reliqua compensabo. Gallinæ rusticæ sunt in urbe
raræ, nec ferè mansuetæ sine cauea uidentur Romæ, similes facie nō
his uillaticis gallinis nostris, sed Africanis aspectu, ac facie incontami
nata. In ornatibus publicis solent poni cum psitacis, ac merulis albis,
item alijs id genus rebus inusitatis. Neq; ferè in uillis oua, ac pullos fa
ciūt, sed in syluis. Ab his gallinis dicitur insula Gallinaria appellata,
quæ est in mari thusco secundum Italiam contra montes Ligusticos,
uintimillium albingaunium, alij ab his uillaticis inuectis à nautis ibi
feris factis procreatis. Gallinæ africanæ sunt grandes, uariæ, gibbe=
ræ, quas μελεαγρίδας appellant græci. Hæ nouissimæ in triclinium
ganearium introierunt è culina propter fastidium hominum. Vene-
unt propter penuriam magno. De tribus generibus, gallinæ sagi-
nantur maxime uillaticæ. Eas includunt in locum tepidū, & angu=

stum, & tenebrosum, quod motus earũ, & lux pinguitudini inimica. electis ad hanc rem maximis gallinis, nec continuo his, quas melicas appellant falsò, quod antiqui ut thetin thelim dicebant, sic medicam melicam uocabant. Hæ primo dicebantur, quia ex Media propter magnitudinem erant allatæ, quæq; ex his generatæ postea propter similitudinem. Amplas omnes ex his, euulsis ex alis pinnis, & cauda farciunt turundis ordeaceis partim admistis ex farina loliacea, aut semine lini ex aqua dulci. Bis die cibum dant, obseruantes ex quibusdã signis, ut prior sit concoctus, quàm secundum dent. Dato cibo, tum purgant caput, ne quos habeant pedes, rursus eas concludunt. Hoc faciunt usq; ad dies uigintiquinq;. Tum deniq; pingues fiunt. Quidam ex triticeo pane intrito in aquam misto uino bono, et odorato farciũt, ita ut diebus uiginti pingues reddant, ac teneras. Si in farciẽdo nimio cibo fastidiunt, remittendum in datione pro portione, sicut decem primis processit, in posterioribus, ut diminuat eadem ratione, ut uigesimus dies, & primus sit par. Eodẽ modo palumbes farciunt. ac reddunt pingues.

Cap. X.

TRANSI inquit Axius nunc in illud genus, quod uos philogræci uocatis ἀμφίβιον, quod non est ulla uilla, ac terra contentum, sed requirit piscinas, quas, quia ibi anseres alũtur, noĩe χηνοβοσκεῖον appellatis. Horum greges Scipio. Metellus, & M. Seius habent magnos aliquot. Merula, Seius inquit, ita greges comparauit anserum, ut hos quinque gradus obseruaret, quos in gallinis dixi. Hi sunt de genere, de fœtura, de ouis, de pullis, de sagina. Primũ iubebat seruũ in legendo obseruare, ut essent ampli, & albi, quod plerunque pullos similes sui faciunt. Est enim alterum genus uarium, quod ferũ uocatur, nec cum his libẽter congregatur, nec æque fit mansuetus. Anseribus ad admittendum tempus aptissimum est à bruma, ad pariendũ, & incubandum à Cal. Martij usque ad solstitium. Saliunt ferè in aqua, dum se mergunt in flumen, aut piscinam. Singulæ non plus quater in anno pariunt. Singulis ubi pariunt, faciundum haras quadratas circum binos pedes, & semipedem. Eis substernendum palea. Notandum earum oua aliquo signo, quod aliena non excudunt. Ad incubandum supponunt plerunq; nouem, aut undecim. Qui hoc minus septem, qui hoc plus quindecim. Incubat tempestatibus dies triginta, tepidioribus uigintiquinq;. Cum excudit, quinque diebus primis patiuntur esse cum matre. Deinde quotidie serenum cum est, producunt in pratis iuxta piscinas, aut paludes. hisq; faciunt haras supra terrã aut subtus, in queis non includant plus uicenos pullos. Easq; cellas prouident ne habeant in solo humorem, sed habeant molle substra-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mene palia, alia'ue qua re, ne'ue eò accedere possint mustellæ, aliæ'ue bestiæ, quæ noceant. Anseres pascunt in humidis locis, ubi pabulũ serunt, quod aliquem fructum ferat, seruntq; his herbã, quæ uocatur seris, qđ ea aqua tacta etiam cum est arida, fit uiridis. Folia eius decerpẽtes dant, ne si comederint, ubi nascitur, aut obterẽdo perdãt, aut ipsi cruditate pereant. Voraces enim sunt natura. Quo temperãdũ ijs, qui propter cupiditatem sæpe in pascendo si radicem prenderint, quam educere uelint è terra, obrumpunt collũ. Perimbecillum enim id, ut caput molle. Si hæc herba non est, dandum ordeum, aut frumentum aliud. Cum est tempus farraginis, dandum ut in satu seris dixi. Cum incubant, ordeum his intritum in aqua apponendum. Pullis primum biduo polenta, aut ordeũ apponitur, tribus proximis nasturtium uiride consectum minutatim ex aqua in uas aliquod. Cũ autem sunt inclusi in haras, aut speluncas, ut dixi, uictui obijciunt his polentam ordeaceam, aut farraginem, herbam'ue tenerã aliquã concisam. Ad saginandum eligunt pullos circiter sexquimense qui nati sint, eos includunt in saginario, ibiq; polẽtam, & pollinem aqua madefacta dant cibũ, ita ut perinde se saturent. Secundum cibũ large ut bibant faciunt potestatem. Sic curati circiter duobus mensibus fiũt pingues quotcunq; sumpserũt. Locus solet purgari, quod ipsi amant locum purũ, neque ipsi ullum, ubi fuerint, relinquunt purũ. Cap. XI.

QVI autem uolunt greges anatum habere, & constituere νηοσσοτροφεῖον, primum locum, queis est facultas, eligere oportet palustrẽ, quod eo maxime delectantur. si id non, potissimum ibi, ubi sit naturalis aut lacus, aut stagnum, aut manufacta piscina, quò gradatim descendere possint. Septum altum esse oportet, ubi uersentur, ad pedes quindecim, ut uidistis ad uillã Sei, qđ uno ostio claudatur, circum totum parietem intrinsecus crepido lata, in qua secundũ parietem sint tecta cubilia, ante ea uestibulum exæquatum tectorio opere testaceo. In eo perpetua canalis in quam & cibus ponitur, & immittitur aqua, sic enim cibum capiunt. Omnes parietes tectorio leuigantur, ne feles, aliá ue quæ bestia introire ad nocendũ possit. id septum totum rete grandibus maculis integitur, ne eò inuolare aquila possit, ne'ue ex ea euolare anas. Pabulum his datur triticum, ordeũ, uinacei, uuæ, nõnunquam etiam ex aqua cammari, & quædam huiusmodi aquatilia. Quæ in eo septo erunt piscinæ, in eas aquam large influere oportet, ut semp recens sit. Sunt item non dissimilia alia genera, ut querquedulæ, phalarides, sic perdices, quæ, ut Archelaus scribit, uoce maris audita, concipiunt. Quæ ut superiores, neque propter fœcunditatem, neque propter suauitatem saginantur, sed sic pascendo fiũt pin-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

gues. Quod ad uillaticarum pastionem primum actum pertinere sum ratus, dixi.

Cap. XII.

INTEREA redit Appius, & percunctati nos ab illo, & ille à nobis, quid esset dictum, ac factum, Appius sequitur inquit, actus secundi generis, affictitius ad uillam qui solet esse, ac nomine antiquo à parte quadam leporarium appellatum. Nam neque solum lepores in eo includuntur sylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus, sed etiam cerui, aut capreæ in iugeribus multis. Quintus Fuluius leporariũ dicitur habere in Tarquiniensi septum, iugerũ. XL. in quo sunt inclusa non solum ea, quæ dixi, sed etiam oues feræ, etiã hoc maius hic in statonensi, & quidam in locis alijs. In Gallia uero trãsalpina T. Põpeius tantum septum uenationis, ut circiter trigintamillia passuum locum inclusum habeat. Præterea in eodẽ conseptohabere solet, de animalibus coclearia, atque aluearia, atque etiam dolia, ubi habeat glires conclusos. Sed horũ omniũ custodia incrementum, & pastio aperta, præterquam de apibus. Quis enim ignorat septa è macerijs, ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, et sint alta. Alterum ne feles, aut meles, alia'ue quæ bestia intrare possit, alterum ne lupus transilire. Ibiq; esse latebras, ubi interdiu lepores delitescant in uirgultis, atque herbis, & arbores patulis ramis, quæ aqlæ impediãt conatus. Quis item nescit, paucos si lepores mares in fœminas intromiserit, breui tempore fore ut impleatur? tanta fœcunditas huius quadrupedis. Quatuor enim modo si intromiseris in leporarium, breui solet repleri. Fit enim sæpe cum habent catulos recentes, alios ut in uentre habere reperiãtur. Itaq; de his Archelaus scribit, annorum quot sint siquis uelit scire, inspicere oportet foramina naturæ, quot sine dubio alius habet alio plura. Hos quoque nuper institutum ut saginarent pleraq;, cum exceptos è leporario concludãt in caueis, et loco clauso faciant pingues. Eorũ ergo tria genera ferè sunt. Vnum Italicum hoc nostrum pedibus primis humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, uentre albo, auribus longis. qui lepus dicitur cum prægnans sit, tamen concipere. In Gallia transalpina, et Macedonia fiunt permagni. In Hispania, et in Italia mediocres. Alterius generis est, quod in Gallia nascitur ad alpes, qui hoc ferè mutãt, qđ toti candidi sunt. Hi raro perferuntur Romam. Tertij generis est, quod in Hispania nascitur, similis nostro lepori ex quadã parte, sed humile, quem cuniculum appellant. Lucius Aelius putabat ab eo dictum leporem à celeritudine, quod leuipes esset. Ego arbitror à græco uocabulo antiquo, quod eum Aeoles Bœotij leporẽ appellabant. Cuniculi dicti ab eo, quod sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi la=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

teant in agris. Horum omnium tria genera, si possis, in leporario habere oportet, duo enim utiq; te habere puto, & qđ in Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cuniculos persecutos credam. Cap. XIII.

APROS quidem habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures, q ibi nati sint, & pingues solere fieri scis inq̃ Axi. Nã quẽ fundum in Thusculano emit hic Varro, à M. Pisone uidisti ad bucinam inflatam certo tempore apros, & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis uicia aut qđ aliud. Ego uero inqt ille apud Q. Hortensium cum in agro laurẽti essem, ibi istuc magis τραγικῶς fieri uidi. Nam sylua erat (ut dicebat) supra quinquaginta iugerum macæria septa, quod non leporarium, sed θηριοτροφεῖον appellabat. Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Quintus Orphea uocari iussit. qui cum eò uenisset cum stola, & cithara, & cantare esset iussus, bucinam inflauit, ubi tanta circunfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quàm in circo maximo ædilium non sine africanis bestijs cum fiunt uenationes. Cap. XIIII.

AXIVS tuas partes (inqt) subleuauit Appius ò Merula noster. Quod ad uenationẽ pertinet, breuiter secundus trãsactus est actus. Nec de cocleis, ac gliribus quæro, quod reliquum est, neq; enim magnum emolumentum esse potest. Nõ istuc tam simplex est inqt Appius, quàm tu putas ò Axi noster. Nam & idoneus sub dio sumendus est locus coclearijs, quem totum circum aqua claudas, ne quas ibi posueris ad partum, non liberos earum, sed ipsas quæras. Aqua inquam cludendæ, ne fugitiuarius sit parandus locus. Is melior, quẽ et non coquit sol, & tangit ros. Qui si naturalis non est, ut ferè non sunt in aprico loco, neq; habeas in opaco, ubi facias, ut sunt sub rupibus, ac montibus, quorum alluant radices lacus, ac fluuij,. manu facere oportet rosidum, qui fit, si adduxeris fistulam, & in eã papillas imposueris tenues, quæ eructent aquam, ita ut in aliquem lapidẽ incidat, ac late dissipetur. Paruus his cibus opus est, & is sine administratore. Et hunc, dum serpit, non solum in area reperit, sed etiã si riuus non prohibet in parietes stantes inuenit. Deniq; ipsæ ex grumimantes ad propalam uitam diu producunt, cum ad eam rem pauca laurea folia interijciant, & aspergant furfures nõ multos. Itaq; cocus has uiuas an mortuas coquat, plerunq; nescit. Genera coclearũ sunt plura, ut minutæ albulæ, quæ afferuntur è reatino, & maxime quæ de illyrico apportantur, & mediocres, quæ ex Africa afferũtur. Non quod in his regionibus quibusdam locis, eæ magnitudinibus non

sint dispariles, nam & ualde amplæ sunt, quædã ex Africa, quæ uocantur solitanæ, ita ut earũ calices quadrantes octoginta capere possint, & sic in alijs regionibus eædem inter se collatæ et minores sunt, & maiores. Hæ in fœtura pariunt innumerabilia. Earũ semen minutum, ac testa molli, diuturnitate obdurescit, magnis insulis in areis factis, magnum bolũ deferunt æris. Has quoq; saginare solent ita, ut ollã cũ foraminibus incrustent sapa, et farre, ubi pascantur, quæ foramina habeat, ut intrare aer possit. Viuax.n. hæc natura. Ca. XV.

GLIRARIVM autem dissimili ratione habetur, quod nõ aqua, sed maceria locus sepitur. Tota leui lapide, aut tectorio intrinsecus incrustatur, ne ex ea erepere possit. In eo arbusculas esse oportet, quæ ferant glandẽ. quæ, cum fructum non ferunt, intra maceriã iacere oportet glandem, & castaneã, unde saturi fiant. Facere his caueas oportet laxiores, ubi pullos parere possint. Aquã oportet esse tenuem, quod ea non utuntur multum, & aridum locum quærunt. Hi saginantur in dolijs, quæ etiam in uillis habent multi, quæ figuli faciunt multo aliter, atq; alia, quod in lateribus eorum semitas faciunt, & cauum, ubi cibum constituant. In hoc dolium addunt glandẽ, aut nuces iuglandes, aut castaneam. Quibus in tenebris, cum cumulatim positum est in dolijs, fiunt pingues. Cap. XVI.

APPIVS igitur relinquitur, inq̃t, de pastione uillatica tertius actus de piscinis. Quid tertius inq̃t Axius? An q̃a tu solitus es in adolescentia tua domi mulsum non bibere propter parsimoniã, nos mel negligemus? Appius nobis, uerum dicit inquit. Nam cum pauper cum duobus fratribus, et duabus sororibus essem relictus, quarũ alteram sine dote dedi Lucullo, à quo hæreditate mi cessa primũ, & primus mulsum domi meæ bibere cœpi ipse, cum interea nihilo minus penè quotidie in conuiuio omnibus darẽ mulsum. Prætereà meũ erat non tuum, eas nouisse uolucres, quibus natura plurimum ingenij, atq; artis tribuit, itaq; eas melius me nosce, quàm te, ut scias, de incredibili earum auium natura audi, Merula, ut cætera fecit, ἱστορικῶς, quæ sequi melliturgi soleant, demonstrabit. Primũ apes nascuntur partim ex apibus, partim ex bubulo corpore putrefacto. Itaque Archelaus in epigrammate ait eas esse

βοὸς φθινομένης πεποιημένα τέκνα. Idem.

ἵππων μὲν σφῆκες γενεὰ, μόσχων δὲ μέλισσαι.

ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, μόσχοι δὲ μελισσῶν.

Hæ apes non sunt solitaria natura, ut aquilæ, sed ut homines. Quod si hoc faciunt etiam graculi, at non idem, quod hic societas operis, & ædificiorum, quod illic non est. Hic ratio, atq; ars, ab his opus facere

discunt, ab his ædificare, ab his cibaria condere. Tria enim harũ, dibus, domus, opus, neq; idẽ quod cibus cera, neq; quod ea mel, nec quod mel domus, nam in fauo cælla ex angulis totidem, quot habet ipsa pedes (quod geometræ ἑξάγωνον fieri in orbi rotundo ostendũt) ut plurimum loci includant. Foris pascuntur, intus fauos melle farciunt, q̃d dulcissimum quidem est & dijs, & hominibus acceptum, quod fauus uenit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur. Hæ ut hominum ciuitates, quod hic est & rex, et imperium, & societas, quod sequuntur omnia pura. Itaq; nulla harũ assidit in loco inquinato, aut eo, qui male oleat, neq; etiã in eo, qui bona olet unguenta, itaq; his unctus qui accesserit, pungunt. Non ut muscæ liguriunt, q̃d nemo has uidet (ut illas) in carne, aut sanguine, aut adipe. Ideo modo considunt, in quo est sapor dulcis. minime maleficat, quod nullius opus uellicans facit deterius. Neq; ignaua, ut non ei, qui eius opus conetur disturbare, resistat. Neq; tamen nescia suæ imbeci llitatis, quæ cum causa musarũ esse dicantur uolucres, ꝙ & si quando dissplicatæ sunt, cymbalis, & plausibus, numero reducunt in locum unũ. Et ut his dijs Heliconа, atq; olympon attribuerũt hoĩes, sic his floridos, & incultos natura attribuit montes. Regem suum sequuntur quocunq; it, & fessum subleuant, & si nequit uolare, subuolant, q̃d eum seruare uolunt. Neq; ipsæ sunt inficiantes, nec non oderunt inertes. Itaq; impetentes à se eijciunt fucos, quod hi neq; adiuuant, & cõsumunt mel. Quos uocificantes plures persequuntur. Etiã paucæ extra ostium aluei obthurant omnia, qua uenit inter fauos spiritus, quã ἐριθάκην appellant græci. Omnes ut in exercitu uiuunt, atq; alternis dormiunt, & opus faciunt pariter, & ut colonias mittunt. Hiq; duces conficiunt quædam ad uocem ut imitatione tubæ. tũ id faciunt, cum inter se signa pacis, ac belli habeant. Sed ò Merula Axius noster ne, dum hæc audit, physicam addiscat, quod de fructu nihil dixi, nunc cursu lampada tibi trado. Merula, de fructu inq̃t, hoc dico, quod fortasse an tibi satis sit Axi, authorẽ habeo non solũ, qui aluearia sua locata habet quotannis quinis millibus põdo mellis, sed etiam hunc Varronem nostrum, quem audiui dicentem, duos milites se habuisse in Hispania fratres ueianios ex agro falisco locupletes, q̃bus cum à patre relicta esset parua uilla, et agellus nõ sanè maior iugero uno, hos circum uillã totã aluearjũ fecisse, & hortũ habuisse, ac reliquum thymo, et cythiso obseuisse, et apiastro, q̃d alij μελίφυλλον, alij μελισσόφυλλον, q̃dã μέλινον appellant. Hos nunq̃ minus, ut per æque ducerent dena millia sextertia ex melle recipere esse solitos, tũ eos et uelle expectare, ut suo potius tempore mercatorem admitterẽt,

quam celerius alieno. Dic igitur inquit Merula, ubi & cuiusmodi facere me oporteat aluearium, ut magnos capiam fructus. Ille. μελιττῶνας ita facere oportet, quos alij μελιττοτροφεῖα appellant, eandem rem quidam mellaria. Primum secundum uillam, potissimum ubi non resonent imagines. Hic enim sonus harum fugæ causam existimatur esse. Præterea procerum esse oportet aere temperato, neq; æstate feruido, neq; hyeme non aprico, ut spectet potissimum ad hybernos ortus, quæ propè se loca habeat ea ubi pabulum sit frequens, & aqua pura. Si pabulum naturale non est, ea oportet dominum serere, quæ maxime sequuntur apes, ea sunt, rosa, serpyllum, apiastrum, papauer, faba, lens, pisum, cyperum, medica, & maxime cythisum, quod ualentibus utilissimum est. Etenim ab æquinoctio uerno florere incipit, & permanet ad alterum æquinoctium autumni. Sed ut hoc aptissimum ad sanitatem apium, sic ad mellificium thymum. Propter hoc siculum mel fert palmam, quod ibi thymum bonum, & frequens est. Itaq; quidam thymum contundunt in pila, & diluunt in aqua tepida, ea conspergunt omnia seminaria consita apium causa. Quod ad locum pertinet, hoc genus potissimum eligendum iuxta uillam, non quod non in uillæ porticu quoque quidam (quo tutius essent) aluearia collocarint. Aluos ubi sint, alij faciunt ex uiminibus rotundas, alij è ligno, ac corticibus, alij ex arbore caua, alij fictiles, alij etiam ex ferulis quadratas longas pedes circiter ternos, latas pedem, sed ita uti cum parum sit qua compleant, eas coangustent, ne in uasto loco, & inani despondeant animum. Hæc omnia uocant à mellis alimonio, aluos, quas ideo medias uidentur facere angustissimas, ut figuram imitentur earum. Fictiles fimo bubulo obliniunt intus, & extra ne asperitate absterreantur, easq; aluos ita collocant in mutilis parietis, ut ne agitentur, ne'ue inter se contingant. Cũ in ordinem sint positæ, sic interuallo interposito, alterum, & tertium ordinẽ infra faciunt, & aiunt potius hinc demi oportere, quàm addi quartum. Media aluo, in qua introeant apes, faciunt foramina parua dextra, ac sinistra. Ad extrema, qua mellarij fauum eximere possint, opercula imponunt aluis. Optimæ fiunt cortice, deterrimæ fictiles, quod & frigore hyeme, & æstate calore uehementissime commouentur. Verno tempore, & æstiuo ferè ter in mense mellarius inspicere debet fumigans leuiter eas, & à spurcitijs purgare aluum, & uermiculos eijcere. Præterea ut animaduertat, ne reguli plures existant inutiles enim fiunt propter seditiones, et, ut quidã dicũt, tria genera cum sint ducum in apibus, niger, ruber, uarius (ut scribit Menecrates) duo niger, & uarius, qui ita melior, ut expediat mellario

cum

cum duo sunt eadem aluo, interficere nigrum, quē scit cum altero rege esse seditiosum, & corrumpere aluum, quod fuget, aut cum multitudine fugetur. De reliquis apibus optima est parua, uaria, rotunda. Fur, qui uocatur ab alijs fucus, alter est lato uentre. Vespa, quæ similitudinem habet apis, neq; socia est operi, & nocere solet morsu, quam apes à se secernunt. Eæ differunt inter se, quæ feræ, & cicures sunt. Nunc feras dico, quæ in syluestribus locis pascitant, cicures, quæ in cultis. Syluestres minores sunt magnitudine, & pilosæ, sed opifices magis. In emendo emptorem uidere oportet ualeant, an sint ægræ. Sanitatis signa, si sunt frequentes in examine, & si nitidæ, et si opus, quod faciunt, est æquabile, ac leue. Minus ualentium signa si sunt pilosæ, & horridæ, ut pulueruletæ, nisi opificij eas urget tempus. Tum enim propter laborem asperantur, & macescunt. Si transferendæ sunt alui in alium locum, id facere diligenter oportet, & tempora, quibus id potissimum facias animaduertendum, & loca, quò transferas, idonea prouidendum. Tempora, ut uerno potius q̃ hyberno, quod hyeme difficulter consuescunt, quò sunt translatæ manere, itaque fugiunt plerunq;. Si è bono loco transtuleris eò, ubi idonea pabulatio non est, fugitiuæ fiunt. Nec si ex aluo in aluum in eodem loco traijcias, negligenter faciendum. Sed si transituræ sunt apes ea, apiastro perfricandum, quod illicium hoc illis, & faui melliti intus ponendi, à faucibus non longe, ne cum animaduerterint aut inopiam escæ habuisse dicantur, aut cum sunt apes morbidæ propter primores uernos pastus, qui ex floribus nucis græcæ, & cornu fiunt, cæliacas fieri, atq; urina pota refici. De his propolim uocant, è quo faciunt ad foramen introitus protectum in aluum maxime æstate. Quam rem etiam nomine eodem medici utuntur in emplastris. Propter quam rem etiam carius in sacra uia, quàm mel uenit. Erythacen uocant, quo fauos extremos inter se conglutinant, quod est aliud melius propoli, itaq; in hoc uim esse illiciendi. Quo circa examen ubi uolunt considere, eum ramum, aliam'ue quam rem obliniunt hoc, admisto apiastro. Fauus est, quem fingunt multicauatum è cera, cum singula caua sena latera habeant, quot singulis pedes dedit natura. Neq; quæ afferuntur ad quatuor res faciendas propolim, erythacen, fauum, mel, ex ijsdem omnibus rebus carpere dicuntur simplex ministerium, quod è malo punico, & asparago cibum carpant solum, ex olea arbore ceram, è fico mel, sed non bonum. Duplex ministerium præberi, ut è faba, apiastro, cucurbita, brassica ceram, & cibum. Nec non aliter duplex, quod fit è malo, & pyro syluestri, ceram, et mel. Item aliter duplex, quod è papauere ceram, & mel. Triplex ministerium quoque fieri uti ex nuce græca,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

& è lapsana cibum, mel, ceram. Item ex alijs floribus ita carpere, ut alia ad singulas res sumant, alia ad plures. Nec non etiam aliud discrimen sequantur in carptura, aut eas sequatur, ut in melle, quod ex alia re faciunt liquidum mel, ut ex siseris flore, ex alia contra, spissum, ut è rore marino. Sic ex alia re, ut è fico mel insuaue, è cythiso bonum, è thymo optimum. Cibi pars quoque potio, & ea his aqua liquida, unde bibant, esse oportet. eamq; propinquam, quæ præterfluat, aut in aliquem locum influat, ita ut ne altitudine descendat duos, aut tres digitos, in qua aqua iaceant testæ, aut lapilli, ita ut extent paulum, ubi assidere, & bibere possint. In qua diligenter habenda cura, ut aqua sit pura, quod ad mellificium bonum uehementer prodest. Quod non omnis tempestas ad pastum prodire longius patitur, præparandus his cibus, ne tum melle solo cogantur uiuere, aut relinquere exinanitas aluos. Igitur ficorum pinguium circiter decem pondo decoquunt in aquæ congijs sex, quas coctas in offas propè apponunt. Alij aquam mulsam in uasculis propè ut sit curant. In quã addunt lanam purpuream, per quam sugant uno tenore, ne potu nimium impleantur, aut ne incidant in aquam. Singula uasa ponunt ad aluos singulas, & hac supplentur. Alij ficum, & uuam passam cum pinserunt, affundunt sapa, atq; ex eo factas offas apponunt. Id tempestatibus, & hyeme cum in pabulum procedere non possunt. Cum examen exiturum est, quod fieri solet, cum adnatæ prospere sunt multæ, ac progeniem ueteres emittere uolunt in coloniam. ut olim crebro Sabini factitarunt propter multitudinem liberorum, duo solent præire signa. Vnum, quod superioribus diebus maxime uespertinis multæ ante foramen (ut uuæ) aliæ ex alijs pendent conglobatæ. Alterum, q cum iam euolaturæ sunt, aut etiam inceperunt, consonant uehementer, perinde ut milites faciunt, cum castra mouent, quæ primo tum exierunt in conspectu uolitant, reliquas quæ non dum congregatæ sunt expectantes, dum conueniant. Cum à mellario id fecisse sunt animaduersæ, iaciundo in eas puluerem, & circum tinniendo ære, perterritas quò uoluerit perducet. Non lõge inde ramum, uel quid aliud oblinunt erithace, atq; apiastro, cæterisq; rebus, quibus delectantur. Vbi consederunt, afferunt aluum propè eisdem illicijs illitam intus, & propè apposita, fumo leui circumeundo cogunt eas intrare. Vt in nouam coloniam cum introierint, permaneant adeo libenter, ut etiam si proximã posueris illam aluum, unde exierunt, tamen nouo domicilio potius sint contentæ. Quod ad pastiones pertinere sum ratus, quoniam dixi, nunc iam cuius causa adhibetur ea cura, de fructu dicam. Eximendorum fauorum signum sumunt ex

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ipsis, cum plenas aluos habent, & cum illos geminauerint, ex apibus coniecturam capiunt si intus faciunt bombum, & cum introeunt, ac foras, trepidant, & si opercula alui cum remota sint. fauorum foramina obducta uidentur mellis membranis. Cum sint repleti melle, in eximendo quidam dicunt oportere nouem partes tollere, decimã relinquere. Quod si omne eximas, fore ut discedant. Alij hoc plus relinquunt, quàm dixi, ut in aratis qui faciunt restibiles segetes, plus tollunt frumenti ex interuallis, sic in aluis, si non quotannis eximas, aut non quoq; multum, & magis his assiduas habeas apes, & magis fructuosas. Eximundorum fauorum primum tempus esse putant uergiliarum exortu. Secundum æstate exacta, ante quàm totus exoriatur arcturus. Tertium post uergiliarum occasum, & ita si fœcunda sit aluus, ut ne plus tertia pars eximatur mellis, reliquum hyemationi relinquatur. si uero aluus non sit fertilis ubi quid eximatur, exẽptio cum est maior, neq; uniuersam, neq; palàm facere oportet, ne deficiant animum fauorum, qui eximũtur, siqua pars mellis nihil habet, aut habet inquinatum, cultello præsecatur. Prouidẽdum ne infirmiores à ualentioribus opprimantur. Eo enim minuitur fructus. Itaq; imbecilliores secretas subijciunt sub alterum regem. Quæ crebrius inter se pugnabunt, aspergi eas oportet aqua mulsa. Quo facto non modo desistunt pugna, sed etiam conferciunt se lingentes, eo magis si mulso sunt aspersæ, quo propter odorem auidius applicant se, atque obstupescunt potantes. Si ex aluo minus frequentes euadunt, ac subsidit aliqua pars, suffumigandum, & propè fumus apponendus bene olentium herbarum maxime apiastri, & thymi. Prouidendum uehementer ne propter æstum, aut propter frigus dispereant. Siquando subito imbri in pastu sunt oppressæ, aut frigore subito ante quàm ipsæ prouiderint (id ferè quod accidit raro, ut decipiantur) & imbris guttis uberius effensæ iacent prostratæ, & afflictæ, colligendum eas in uas aliquod, & reponendum in tecto loco, ac tepido prono ad meridiem quammaxime tempestate bona, & uas ipsum cinere facto è ficulneis lignis infricandum paulo plus caldo quàm tepidore. Deinde concutiendum leuiter, ut manu non tangas, & ponendæ in sole. Quæ enim sic concinnatæ concaluerunt, restituunt se, ac reuiuiscunt, ut solet similiter fieri in muscis aqua necatis. Hoc faciundum secundum aluos, ut reconcinnatæ ad suum quæque opus, & domalium redeant.

Cap. XVII.

INTEREA redit ad nos Pauo, et si uultis inqt anchoras tollere, latis tabulis sortitio fit tribuũ, ac cœpti sunt à præcone renuntiari quẽ quæq; tribus fecerint ædilẽ. Appius confestim surgit, ut ibidẽ

candidato suo gratularetur, ac descenderet in hortos. Merula, Tertium actum de pastionibus uillaticis postea inquit tibi reddam Axi. Consurgentibus illis, Axius mihi, respectantibus nobis, q & candidatum nostrum uenturum sciebamus, Non labores inquit hoc loco discessisse Merulam. Reliqua enim ferè mihi sunt nota. Quod cum piscinarum genera sint duo, dulcium, & salsarum, alterum apud plebem, & sine fructu, ubi lymphæ aquam piscinis nostris uillaticis ministrant. Illæ autem maritimæ piscinæ nobilium quibus Neptunus, ut aquam, sic & pisces ministrat, magis ad oculos pertinent, quàm ad uesicam, & potius marsupium domini exinaniunt, quàm replent. Primum enim ædificantur magno, secundo implentur magno, tertio aluntur magno. C. Hirrius circum piscinas suas, ex ædificijs duodena millia sextertia capiebat. Eam omnem mercedem escis, quas dabat piscibus, consumebat. Non mirum. Vno tempore enim memini hunc Cæsari sex millia murenarum mutua dedisse in pondus, et propter piscium multitudinem quadragies sextertio uillam uenisse. Quare nostra piscina ac mediterranea plebeia recte dicatur dulcis, & illa amara. Quis enim nostrum non una contentus est hac piscina? Quis contra, maritimas non ex piscinis singulis plures coniunctas habet? Nam ut Pausias, & cæteri pictores eiusdem generis loculatas magnas habent arculas, ubi diuersi colores sint certas, sic hi loculatas habent piscinas, ubi dispares disclusos habeant pisces, quos perinde ut sacri sint, ac sanctiores quàm illi in Lydia, quos sacrificanti tibi Varro ad tibicinem græcum gregatim uenisse dicebas ad extremum litus, atque aram, q eos capere auderet nemo, cum eodem tempore insulas ludinorum ibi corrosas uidisses. Sic hos pisces nemo cocus in ius uocare audet. Quintus Hortensius familiaris noster, cum piscinas haberet magna pecunia ædificatas ad baulos, ita sæpe cum eo ad uillam fui, ut illum sciam semper in cœnam pisces putrolos mittere emptum solitum. Neq; satis erat eum non pasci piscinis, nisi eos ipse pasceret ultro. Ac maiorem curam sibi haberet, ne eius esurirent mulli, quàm ego habeo, ne mei in rosea esuriant asini. & quidem utraque re, & cibo, & potione, cum non paulo sumptuosius, quàm ego his ministret uictū. Ego enim uno serunlo, ordeo nonmulto, aqua domestica, meos multinumos alos asinos. Hortensius primū q ministrarēt piscatores habebat cōplures, q pisciculos minutos aggerebant frequēter, ut à maioribus absumerentur. Præterea salsamēta in eas piscinas emptitia conijciebat, cum mare turbaretur, uti per tempestatem suis piscibus è macello cætariorum uti è mari obsoniū præberet, cum neq; euerriculo illi in litus educere possent uiuam saginam plebeiæ cœnæ pisces.

Celerius

celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes, mulos, quàm è piscina barbatum mullum. At inquit ille, Nõ minor cura eius erat de ægrotis piscibus, quàm de minus ualentibus seruis. Itaq; minus laborabat, ne seruus æger, quàm aquam frigidam biberent sui pisces. Etenim hac incuria laborare aiebat M. Lucullum, & piscinas eius despiciebat, ꝙ æstuaria idonea non haberet, ac in residem aquam, & locis pestilentibus habitarent pisces eius. Contra ad Neapolim L. Lucullus, posteaquam perfodisset montem, ac maritima flumina immisisset in piscinas, quæ reciprocæ fluerent, ipse Neptuno non cederet de piscatu, factum esse enim ut amatos pisces suos uideatur propter æstus eduxisse in loca frigidiora, ut appuli solent pecuarij facere, ꝙ propter calores in montes sabinos pecus ducunt. In Baiano autem tanta ardebat cura, ut architecto permiserit, ut suam pecuniam consumeret, dummodo perduceret specus è piscinis in mare, obiectaculo quo æstus bis quotidie ab exorta luna ad proximam nouam introire, ac redire rursus in mare posset, ac refrigerare piscinas. Nos hæc. At strepitus à dextra, et eccum recta cãdidatus noster designatus ædilis. Cui nos occurrimus, & gratulati in capitolium prosequimur, ille inde eundo suam domum, nos nostrã. Opinionis nostræ sermonem de pastione uillatica summatim hunc, quem exposui, habeto.

FINIS.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER PRIMVS.

SAEPENVMERO ciuitatis nostræ principes audio culpantes modo agrorum infœcunditatem, modo cœli per multa iam tempora noxiam frugibus intemperiem, quosdam etiam prædictas querimonias uelut ratione certa mitigantes, quod existiment ubertate nimia prioris æui defatigatum, & effœtum solum nequire pristina benignitate præbere mortalibus alimenta. Quas ego causas Publi Siluine procul à ueritate abesse certum habeo, quod neque fas est existimare humi naturam, quam primus ille mundi genitor perpetua fœcunditate donauit, quasi quodam morbo sterilitate affectam, neque prudentis est credere tellurem, quæ diuinam, & æternam iuuentam sortita communis omnium parens dicta sit, quia & cuncta peperit semp. & deinceps paritura sit, uelut hominem consenuisse. Nec posthæc reor intemperãtia cœli nobis ista, sed nostro potius accidere uitio, qui rem rusticam pessimo cuiq; seruorum uelut carnifici noxiæ dedimus, quam maiorum nostrorum optimus quisque optime tractauerit. Atqui ego satis mirari non possum, quid ita dicendi cupidi seligant oratorem, cuius imitentur eloquentiam, mensurarum, & numerorum modum rimantes placitæ disciplinæ consectentur magistrum uocis, & cantus modulatorem, nec minus corporis gesticulatorem scrupulosissimæ requirant saltationis, ac musicæ rationis studiosi. Iamq; qui ædificare uelint, fabros, & architectos aduocent, qui nauigia mari concredere, gubernandi peritos, qui bella moliri, armorum, & militiæ gnaros, &, ne singula persequar, ei studio, quod quis agere uelit, consultissimum rectorem adhibeat. Denique animi sibi quisque formatorem, præceptoremq; uirtutis è cœtu sapientium arcessat. Sola res rustica, quæ sine dubitatione proxima, & quasi consanguinea sapientiæ est, tam discentibus egeat, quàm magistris. Adhuc enim scholas Rhetorum, & (ut dixi) geometrarum, musicorumq;, uel quod magis mirandum est, contemptissimorum uitiorum officinas gulosius condiendi cibos, & luxuriosius fercula struẽdi, capitumq;, & capillorum concinnatores non solum esse audiui, sed & ipse uidi. Agricolationis neque doctores qui se profiterentur, neq; discipulos cognoui. Cum etiam si prædictarum artium professoribus ciuitas egeret, tamen sicut apud priscos florere posset resp. Nam

sine ludicris artibus, atque etiam sine causidicis olim satis felices fuere, futuræq; sunt urbes. At sine agricultoribus nec consistere mortales, nec ali posse manifestum est. quo magis prodigij simile est, quod accidit, ut res corporibus nostris, uitæq; utilitati maxime conueniens minimam usque in hoc tempus consumationem haberet, idq; sperneretur genus amplificandi, retinendiq; patrimonij, quod omni crimine caret. Nã cætera diuersa, & quasi repugnantia dissident à iustitia. Nisi æquius existimamus cepisse prædam ex militia, quæ nobis nihil sine sanguine, et cladibus alienis affert. An bellum perosis, maris, & negotiationis alea sit optabilior, ut rupto naturæ fœdere, terrestre animal homo, uentorum, & maris obiectus iræ, se fluctibus audeat credere, semperq; ritu uolucrum, longinqui litoris peregrinus, ignotum pererret orbem? An fœneratio probabilior sit etiam his inuisa, quibus succurrere uidetur? Sed ne caninum quidem (sicut dixere ueteres) studium præstantius locupletissimum quenque adlatrandi, & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectum à maioribus, à nobis etiam concessum intra mœnia, et in ipso foro latrocinium? An honestius duxerim mercenarij salutatoris mendacissimum aucupium circumuolitantis limina potentiorum, somnumq; regis sui rumoribus augurantis, neque enim roganti quid agatur intus, respondere serui dignantur. An putem fortunatius à cathenato repulsum ianitore sæpe nocte sera foribus ingratis adiacere, miserrimoq; famulatu per dedecus, fascium decus, & imperium profuso tamen patrimonio mercari? Nam nec gratuitæ seruituti, sed donis rependitur honor. quæ si & ipsa, & eorum similia bonis fugienda sunt, superest (ut dixi) unũ genus liberale, & ingenuum rei familiaris augendæ, quod ex agricolatione contingit. Cuius præcepta si uel temere ab indoctis, dum tamen agrorum possessoribus, antiquo more administrarentur, minus iacturæ paterentur res rusticæ. Nam industria dominorum cum ignorantiæ detrimentis multa pensaret. Nec quorum commodum ageretur, tota uita uellent imprudentes negotij sui conspici, eoq; discendi cupidiores agricolationem pernoscerent. Nunc & ipsi prædia nostra colere dedignamur, & nullius momenti ducimus peritissimum quenque uillicum facere, uel si nescium, certe uigoris experrecti, qua celerius, quod ignoret, addiscat. Sed siue fundũ locuples mercatus est, è turba pedisequorum, lecticariorumq; defectissimum annis, & uiribus in agrum relegat (cum istud opus non solum scientiam, sed & uiridẽ ætatem cum robore corporis ad labores sufferendos desyderet) siue mediarum facultatum dominus ex mercenarijs aliquem iam recusantem quotidianum illud tributum, qui uectigalis esse non possit,

ignarum rei, cui præfuturus est, magistrum fieri iubet. Quæ cum animaduertam sæpe mecum retractans, ac recogitans, quàm turpi cõ sensu deserta exoleuerit disciplina ruris, uereor, ne flagitiosa, et quo dammodo pudenda, aut inhonesta uideatur ingenuis. Verum cũ plu rimis monimentis scriptorum admonear apud antiquos nostros fuis se gloriæ curam rusticationis (ex qua Quintius Cincinnatus obsessi consulis, & exercitus liberator, ab aratro uocatus ad dictaturam ue nerit. ac rursus fascibus depositis, quos festinantius uictor reddide rat, quàm sumpserat imperator, ad eosdem iuuencos, & quatuor iu gerum auitum hærediolum redierit. Itemq; C. Fabritius, & Curius Dentatus. alter Pyrrho finibus Italiæ pulso, domitis alter Sabinis ac= cepta, quæ uiritim diuidebantur captiui agri, septem iugera, non mi= nus industrie coluerit, quàm fortiter armis quæsierat. Et ne singulos intempestiue nunc persequar, cum tot alios Romani generis intuear memorabiles duces hoc semper duplici studio floruisse, uel defendẽdi, uel colendi, patrios, quæsitos'ue fines) intelligo luxuriæ, & delitijs no stris pristinum morem, uirilemq; uitam displicuisse. Omnes enim (si cut M. Varro iam temporibus auorum conquestus est) patres fami liæ falce, & aratro relictis intra murum correpsimus, et in circis po tius, ac theatris, quàm in segetibus, & uinetis manus mouemus. at= tonitiq; miramur gestus effoeminatorum, quod à natura sexum uiris denegatum muliebri motu mentiantur, decipiantq; oculos spectantiũ. Mox deinde ut apti ueniamus ad ganeas, quotidianam cruditatem laconicis excoquimus, & exucto sudore sitim quærimus, noctesq; li= bidinibus, & ebrietatibus, dies ludo, uel somno consumimus. Ac nos metipsos ducimus fortunatos, quod nec orientem solem uidemus, nec occidentem, itaque istam uitam socordem persequitur ualetudo. Nam sic iuuenum corpora fluxa, & resoluta sunt, ut nihil mors mutatura uideatur. At mehercule uera illa Romuli proles assiduis uenati= bus, nec minus agrestibus operibus exercitata, firmissimis præualuit corporibus, ac militiam belli, cum res postulauit, facile sustinuit dura ta pacis laboribus, semperq; rusticam plebem præp. sui urbanæ. Vt enim qui in uillis intra consepta morarẽtur, quàm qui foris terrã mo lirẽtur, ignauiores habitos, sic eos, qui sub umbra ciuitatis intra mœ nia desides cunctarẽtur, q̃ qui rura colerent, administrarent'ue opa colonorũ segniores uisas. Nundinarũ etiã cõuẽtus manifestũ est pro pterea usurpatos, ut nonis tantummodo diebus urbanæ res agerẽtur, reliquis administrarentur rusticæ. illis enim temporibus (ut ante iam diximus) proceres ciuitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desyderabatur, à uillis arcessebantur in senatum. ex quo

qui eos euocabant, uiatores nominati sunt. is'q; mos dum seruatus est perseuerantissimo colendorum agrorũ studio, ueteres illi Sabini Quirites, atauiq; Romani, quanquam inter ferrum, & ignes, hosticis'q; incursionibus uastatæ fruges, largius tamen condidere, quàm nos, quibus diuturna permittente pace prolatare licuit rem rusticam. Itaque in hoc Latio & saturnia terra, ubi dij cultus agrorũ progeniem suã docuerant, ibi nunc ad hastam locamus, ut nobis ex transmarinis prouincijs aduehatur frumentum, ne fame laboremus, & uindemias condimus ex insulis Cycladibus, ac regionibus beticis, gallicis'q;. Nec mirum cum sit publice concepta, & confirmata iam uulgaris existimatio rem rusticam sordidum opus, et id esse negotium, quod nullius egeat magisterio præceptoris. At ego, cum aut magnitudinẽ totius rei quasi quandam uastitatem corporis, aut partium eius uelut singulorum membrorũ numerum recenseo, uereor, ne supremus ante me dies occupet, quàm uniuersam disciplinam ruris possim cognoscere. Nam qui se in hac scientia perfectum uolet profiteri, sit oportet rerũ naturæ sagacissimus, declinationum mundi non ignarus, ut exploratum habeat, quid cuique plagæ conueniat, quid repugnet, syderum ortus, & occasus memoria repetat, ne imbribus, uentis'q; imminentibus opera inchoat, laborem'q; frustretur. Cœli, & anni præsentis mores intueatur. neq; enim semper eundem uelut ex præscripto habitum gerunt, nec omnibus annis eodẽ uultu uenit æstas, aut hyems, nec pluuium semper est uer, aut humidus autumnus. Quæ prænoscere sine lumine animi, & sine exquisitissimis disciplinis non quenquam posse crediderim. Iam ipsa terræ uarietas, & cuiusque soli habitus, quid nobis neget, quid promittat paucorum est discernere. Cõtemplatio uero cunctarum in ea disciplina partium quando cuiq; contingit, ut & segetum, arationum'q; perciperet usum, & uarias, dissimillimas'q; terrarum species pernosceret, quarum nonnullæ colore, nonnullæ qualitate fallunt, atq; in alijs regionibus nigra terra, quam pullam uocant, ut in Campania, est laudabilis, in alijs pinguis rubrica melius respõdet, quibusdam (sicut in Africa Numidia putres arenæ fœcunditate uel robustissimum solum uincunt. In Asia, Mysiaq; densa, & glutinosa terra maxime exuberat, atq; in his ipsis habere cognitum quid recuset collis, q̃d campestris positio, quid cultus, quid syluester ager, quid humidus, et graminosus, quid siccus, & spurcus, ratione quoq; dispicere, & in arboribus, uinetis'q;, quorũ infinite sunt genera, conserendis, ac tuendis, & in pecoribus parandis, conseruandis'q;, quoniam & hanc adsciuimus quasi agriculturæ partem, cum separata sit ab agricolatione pastoralis sciẽtia. nec ea tamẽ simplex.

Quippe aliud exigit equinum, atq; aliud bubulum armentum, aliud pecus ouillum. & in eoipso dissimilem rationem postulat tarentinũ, atq; hirtum, aliud caprinum. & id ipsum aliter curatur mutilum, et raripilum, aliter cornutum, & setosum, quale est in Cilicia. Porculatoris uero, & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones, nec eundem glabræ sues, densæq; coeli statum, nec eandem, educationem, cultum'ue quærunt. Et ut à pecoribus recedam quorum in parte auium cohortalium, & apium cura posita est, quis tanti studij fuit, ut super ista, quæ enumerauimus, tot nosset species insitionum? tot putationum? tot pomorum, holerumq; cultus exercere? tot generibus ficorum, sic ut rosarijs impenderet curam, cum à plerisq; etiam maiora negliguntur? quanquam & ista iam non minima uectigalia multis esse coeperunt. Nam prata, & salicta, genistæq; & arundines quamuis tenuem nihilo minus aliquam desyderant industriam. Post hæc tam multarũ, tamq; multiplicium rerum prædicationem non me præterit, si quem desyderamus agricolã, quemq; describimus, exegero à participibus agrestiũ operum tardatumiri studia discentium, qui tam uariæ, tamq; uastæ scientiæ desperatione conterriti nolent experiri, quod se asseq posse diffident. Veruntamen quod in oratore iam M. Tullius rectissime dixit, par est eos, qui generi humano res utilissimas conquirere, & perpensas, exploratasq; memoriæ tradere concupierint, cuncta tentare. Nec si uel illa præstantis ingenij uis, uel inclytarum artium defecerit instrumentum, confestim debemus ad otium, & inertiã deuolui, sed quod sapienter sperauimus, perseueranter consectari. Summum enim culmen affectantes satis honeste uel in secundo fastigio conspiciemur. An latiæ musæ non solos adytis suis Accium, & Virgiliũ recepere, sed eorum et proximis, & procul à secundis sacras cõcessere sedes? Nec Brutum, aut Coelium, Pollionem'ue cum Messala, et Catulo deterruere ab eloquentiæ studio fulmina illa Ciceronis. Nã neq; ille ipse Cicero territus cesserat tonantibus Demosthenei, Platoniq;. nec parens eloquentiæ deus ille Mæonius uastissimis fluminibus facundiæ suæ posteritatis studia restinxerat. Ac ne minoris quidem famæ opifices per tot iam secula uidemus laborem suum destituisse, qui Protogenem, Apellemq; cum Parrhasio mirati sunt. Nec pulchritudine Iouis olympij, Mineruæq; phidiacæ sequentis ætatis attonitos piguit experiri Bryaxim, Lysippum, Praxitelem, Polycletum, quid efficere, aut quousq; progredi possent. Sed in omni genere scientiæ, & summis admiratio, ueneratioq;, & inferioribus merita laus contingit. Accedit huc quod ille, quem nos perfectum esse uolumus agricolã, siquidem artis consumatæ non sit, nec in uniuersa rerũ natura sagacitatẽ

Democriti, uel Pythagoræ non fuerit consecutus, & in motibus astrorum, uentorumq; Metonis prouidentiã, uel Eudoxi, & in pecoris cultu doctrinam Chironis, ac Melampodis, et in agrorũ, soliq; molitiõe Triptolemi, aut Aristei prudentiã, multũ tamẽ profecerit, si usu Tremellios, Sasernasq;, & Stolones nostros æquauerit. Potest enim nec subtilissima, nec rursus, quod aiunt, pingui Minerua res agresteis administrari. Nam illud procul uero est, quod pleriq; crediderunt, facillimam esse, nec ullius acuminis rusticationem. De cuius uniuersitate nihil attinet plura nunc disserere, quandoquidem cunctæ partes eius destinatis aliquot uoluminibus explicandæ sunt, quas ordine suo tunc demum persequar, cum præfatus fuero quæ reor ad uniuersam disciplinam maxime pertinere.

Præcepta, quæ sequantur qui rusticari uelint. Cap. I.

QVI studium agricolationi dederit, antiquissima sciat hæc sibi aduocanda, prudentiam rei, facultatem impendendi, uoluntatem agẽdi. Nam is demum cultissimum rus habebit (ut ait Tremellius) qui et colere sciet, et poterit, et uolet. neq; enim scire, aut uelle, cui q̃ satis fuerit sine sumptibus, quos exigunt opera. Nec rursus faciendi, aut impendendi uoluntas profuerit sine arte, q̃a caput est in omni negotio nosse, quid agendũ sit, maximeq; in agricultura, in qua uoluntas, facultasq; citra scientiam sæpe magnam dominis afferunt iacturam, cũ imprudenter facta opera frustrãtur impensas. Itaq; diligens paterfamilias, cui cordi est ex agri cultu certam sequi rationem rei familiaris augẽdæ, maxime curabit, ut ætatis suæ prudentissimos agricolas de quaq; re consulat, et commentarios antiquorũ sedulo scrutetur. atq; æstimet q̃d eorũ quisq; senserit, q̃d præceperit. An uniuersa, quæ maiores prodiderunt, huius temporis culturæ respondeant, an aliqua dissonent. Multos enim iã memorabiles authores comperi persuasum habere lõgo æui situ qualitatem cœli, statumq; mutari, eorumq; consultissimũ astrologiæ professorem Hipparchũ prodidisse, tempus fore, quo cardines mundi loco mouerentur. idq; etiam non spernẽdus author rei rusticæ Saserna uidetur adcredidisse. Nam eo libro, quẽ de agricultura scriptum reliquit, mutatum cœli statum sic colligit, quod quæ regiões antea propter hyemis assiduã uiolentiã nullã stirpem uitis, aut oleæ depositam custodire potuerint, nunc mitigato iam, & intepescente pristino frigore largissimis oliuitatibus, liberiq; uindemijs exuberent. Sed hæc siue falsa, seu uera ratio est, literis astrologiæ concedatur. Cætera non dissimulanda erunt agrorum cultori præcepta rusticationis,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

quae cum plurima tradiderint Poeni ex Africa scriptores, multa tamen ab his falsò prodita coarguunt nostri coloni, sicut Tremellius, q̃ querens id ipsum tamen excusat, q̃ Italiae, & Africae solum, caelumq́; diuersae naturae nequeat eosdem prouentus habere. Quaecunq; sunt autem, quae propter disciplinam ruris nostrorum temporũ cum priscis discrepet, non deterrere debent à lectione discentem. Nam multo plura reperiuntur apud ueteres, quae nobis probanda sint, q̃ quae repudianda. Magna porrò & graecorũ turba est de rusticis rebus praecipiens, cuius princeps celeberrimus uates non minimum professioni nostrae contulit Hesiodus boeotius. Magis deinde eam iuuere fontibus orti sapientiae Democritus Abderites, Socraticus Xenophon, Tarẽtinus Architas, peripatetici magister, ac discipulus Aristoteles cum Theophrasto. Siculi quoq; non mediocri cura negotiũ istud prosecuti sunt Hieron, & Epicharmus discipulus, Philometor, & Attalus. Athenae uero scriptorum frequentiam pepererunt, è queis probatissimi authores Chaereas, Aristandros, Amphilochus, Euphron, Chrestus Euphronis, non, ut multi putant, Amphipolites, qui & ipse laudabilis habetur agricola, sed indigena soli attici. Insulae quoq; curã istam celebrauerunt, ut testis est Rhodius Epigenes, Chius Agathocles, Euagon, & Anaxipolis Thasii. Vnius quoq; de septem Biantis illius populares Maenander, & Diodorus in primis sibi uẽdicauerunt agricolationis prudentiam. Nec his cessere Milesii Bacchius, & Mnasseas, Antigonus Cymaeus Pergamenus, Apollonius, Dion colophonius, Hegesias maronites. Nam quidem Diophanes bithynius uticensem totum Dionysium Poeni Magonis interpretem p̃ multa diffusum uolumina, sex epitomis circunscripsit. Et alij tamen obscuriores, quorum patrias non accepimus, aliquod stipendium nostro studio contulerunt. Hi sunt Androtion, Aeschrion, Aristomenes, Athenagoras. Crates, Dadis, Dionysius περὶ φυτῶν, Euphorion. Nec minori fide pro uirili parte tributum nobis intulerunt Lysimachus, & Cleobolus, Menestratus, Pleutiphanes, Persis, Theophilus. Et ut agricolationem romana tandem ciuitate donemus (nam adhuc istis authoribus graecae gentis fuit) iam nunc M. Catonem Censorium illum memoremus, qui eam latinae loqui primus instituit. Post hunc duos Sasernas patrẽ, et filiũ, qui eam diligentius erudierunt, ac deinde Scrofam Tremellium, qui eam eloquentem reddidit, & M. Terentium, qui expoliuit, mox uirgilium, qui carmine quoq; potentem fecit. Nec postremo quasi paedagogi eius meminisse dedignemur Iulij Higinij. Veruntamen, ut Carthaginiensem Magonem rusticationis parentem maxime ueneremur. Nam huius octo, et uiginti memorabilia illa uolumina ex senatusconsulto in

latinum sermonem conuersa sunt. Non minorem tamen laudem meruerunt nostrorum temporum uiri Cornelius Celsus, & Iulius Atticus. Quippe Cornelius totum corpus disciplinæ quinq; libris complexus est. Hic de una specie culturæ pertinentis ad uites singularem librum edidit. Cuius uelut discipulus duo uolumina similium præceptorum de uineis Iulius Græcinus composita facetius, & eruditius posteritati tradenda curauit. Hos igitur Publi Siluine prius, quàm cum agricolatione contrahas, aduocato in consilium. nec tamen sic mente dispositus uelut summam totius rei sententijs eorũ consecuturus, quippe eiusmodi scriptorum monimenta magis instruunt, quàm faciunt artificem. Vsus, & experientia dominantur in artibus. neq; est ulla disciplina, in qua non peccando discatur, nam ubi quid perperã administratum cesserit improspere, uitatur quod fefellerat, illuminatq; rectam uiam docentis magisterium. Quare nostra præcepta non consumare scientiam, sed adiuuare promittunt. nec statim quisquam cõpos agricolationis erit his perlectis rationibus, nisi & obire eas uoluerit, & per facultates potuerit. Ideoq; hæc uelut adminicula studiosis promittimus, non profutura per se sola, sed cum alijs. Ac ne ista quidem præsidia, ut diximus, non assiduus labor, & experiẽtia uillici, non facultates, ac uoluntas impendendi tantum pollent, quantum uel una præsentia domini. quæ nisi frequens operibus interuenerit, ut in exercitu cum abest imperator, cuncta cessant officia. meximéq; reor hoc significantem pœnum Magonem suorum scriptorum primordium talibus auspicatum sententijs. Qui agrum parabit, domum uendat, ne malit urbanum, q̃ rusticum larem colere. cui magis cordi fuerit urbanum domicilium, rustico prædio non erit opus. quod ego præceptum, si posset his temporibus obseruari, non immutarem. Nũc quoniam plerosq; nostrum ciuilis ambitio sæpe euocat, ac sæpius detinet euocatos, sequitur, ut suburbanum prædium commodissimum esse putem, quo ut occupato quotidianus excursus facile post negotia fori contingat. Nam qui longinqua ne dicam transmarina rura mercantur, uelut hæredibus patrimonio suo, & quod grauius est uiui cedunt seruis suis, quoniam quidem & illi tam longa dominorum distantia corrumpuntur, & corrupti post flagitia, quæ commiserunt, sub expectatione successorum rapinis magis, q̃ culturæ student.

Qualiter dispositus fundus maxime probetur. Cap. II.

CENSEO igitur in propinquo agrum mercari, quò et freq̃ter dominus ueniat, & frequentius se uenturum, quàm sit uenturus, denuntiet. Sub hoc enim metu cum familia uillicus erit in officio.

Quicquid uero dabitur occasionis ruri moretur, quæ non sit mora segnis, nec umoratilis. nam diligentem patremfamilias decet agri sui particulas omnes, & omni tempore anni frequentius circumire, quo prudentius naturam soli siue in frondibus, & herbis siue iam maturis frugibus contempletur. nec ignoret quicquid in eo recte fieri poterit. nam illud uetus est, & Catonis, agrum pessime multari, cuius dominus, quid in eo faciendum sit, non docet, sed audit uillicum. quapropter uel à maioribus traditum possidenti, uel empturo fundum præcipua cura sit scire, quod maxime regionis genus probetur, ut uel careat inutili, uel mercetur laudabilem. Quod si uoto fortuna subscripserit, agrum habebimus salubri cœlo, uberi gleba, parte campestri, parte alia collibus uel ad orientem, uel ad meridiē molliter deuexis, terrenisq́; alijs cultis, atq; alijs syluestribus, & asperis. nec procul à mari, aut nauigabili flumine, quo deportari fructus, et per quod merces inuehi possint. Campus in prata, & arua, salictaq́; & arundineta digestus, ædificio subiaceat. Colles alij uacui arboribus, ut solis segetibus seruiant, quæ tamen modice siccis, ac pinguibus campis melius, quàm præcipitibus locis proueniunt. Ideoq́; etiam celsiores agri frumentarij planicies habere, & quammollissime deuexi, ac simillimi debent esse campestri positioni. alij deinde colles oliuetis, uinetisq́;, & earum futuris pedamentis uestiantur. materiam, lapidemq́;, si necessitas ædificandi coegerit, nec minus pecudibus pascua præbere possint. Tum riuos decurrentes in prata, & hortos, & salicta, uiuæ aquæ salientes demittant. nec absint greges armentorum, cæterorumq́; quadrupedum culta & dumeta pascentium. sed hæc positio, quam desyderamus, difficilis, & rara paucis contingit. Proxima est huic, quæ plurima ex his habet, tolerabilis, quæ non paucissima.

Quæ præcipue respiciēdo agro, ante q̄ ematur, notāda sunt. Ca. III.

PORCIVS quidem Cato censebat in emundo, inspiciēdoq́; agro præcipue duo esse consyderanda, salubritatem cœli, & ubertatem loci. quorum si alterum deesset, ac nihilo minus quis uellet incolere, mente esse captum, atq; eum ad agnatos, & gentiles deducendum. Neminē enim sanum debere facere sumptus in cultura sterilis soli. nec rursus pestilenti quamuis feracissimo, pinguiq́; agro dominum ad fructus peruenire. Nam ubi sit cum orco ratio ponenda, ibi non modo perceptionem fructuum, sed & uitam colonorū esse dubiā, uel potius mortem quæstu certiorem. Post hæc duo principalia, subiungebat illa non minus intuenda, uiam, & aquam, et uicinum. Multum conferre agris iter commodum, primum, quod est maximum, ipsam præsentiā domi

ni, qui libentius commeaturus sit, si uexationem uiæ non reformidet, deinde ad uehenda, & exportanda utensilia, quæ res frugibus condi tis auget precium, & minuit impensas rerum inuectarum, quia mi noris apportentur eò, quò facili nisu perueniatur. Nec non nihil esse etiam paruo uehi, si conductis iumentis iter facias, quod magis expe dit, quàm tueri propria. Seruos quoq;, qui secuturi patremfamilias sint, non ægre iter pedibus ingredi. de bonitate aquæ ita omnibus cla rum est, ut pluribus non sit disserendum. Quis enim dubitet eã ma xime probatam haberi, sine qua nemo nostrum uel prospere, uel ad uersæ ualetudinis uitam proroget? de uicini commodo non est quidem certum, quem nonnunquã mors, aliæq; nobiscum diuersæ causæ mu tant. Et ideo quidam respuunt Catonis sententiam, qui tamen multum uidentur errare. nam quemadmodum sapiẽtis est fortuitos casus ma gno animo sustinere, ita dementis est ipsum sibi malam facere fortu nam. quod facit, qui nequam uicinum suis nummis parat, cum à pri mis cunabulis (si modo liberis parẽtibus est oriũdus) audisse potuerit

μὴ δ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτ᾽, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

quod non solum de boue dicitur, sed etiam de omnibus partibus rei nostræ familiaris. adeo quidem, ut multi prætulerint carere penati bus, & propter iniurias uicinorum sedes suas profugerint. nisi aliter existimamus diuersum orbem gentes uniuersas petijsse relicto patrio solo, Achæos dico, & Hiberos, Albanos quoque, nec minus Siculos, et, ut primordia nostra contingam, Pelasgos, Aborigines, Arcadas, quàm quia malos uicinos ferre non potuerat. Ac ne tantum de publicis ca lamitatibus loquar, priuatos quoq; memoria tradidit, & in regioni bus Græciæ, & in hac ipsa hesperia detestabiles fuisse uicinos, nisi Autolicus ille cuiquam potuit tolerabilis esse conterminus, aut Auen tini montis incola, Palatinis ullum gaudium finitimis suis Cacus attu lit. Malo enim præteritorum, quàm præsentium meminisse, ne uicinũ meum nominem, qui nec arborem prolixiorem stare nostræ regio nis, nec inuiolatum seminarium, nec pedamenti quicquam adnexum uineæ, nec etiam pecudes negligentius pasci sinit. Iure igitur (quantũ mea fert opinio) M. Porcius talem pestem uitare censuit. Et in primis futurum agricolam præmonuit, ne sua sponte ad eam perueniret. Nos ad cætera præcepta illud adijcimus, quod sapiens unus de septẽ in perpetuum posteritati pronuntiauit μέτρον ἄριστον, Adhibendum modum, mensuramq; rebus, idq; ut non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligatur, ne maiorem quàm ratio cal culorum patiatur, emere uelit. nam huc pertinet præclara nostri poetæ sententia.

Laudato ingentia rura. Exiguum colito.

Quod uir eruditissimus (ut mea fert opinio) traditum uetus præceptũ numeris signauit. quippe acutissimam gentem Pœnos dixisse conuenit. Imbecilliorem agrum, quàm agricolam esse debere, quoniam cum sit colluctandum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium quin minus reddat laxus ager non recte cultus, quàm angustus eximie. Ideoq; post reges exactos liciniana illa septena iugera, quæ plebis tr. uiritim diuiserat, maiores quæstus antiquis retulere, quàm nunc nobis præbent amplissima ueruacta. tanta quidem Curius dentatus, quem paulo ante retulimus, prospero ductu parta uictoria ob eximiam uirtutem deferente populo præmij nomine quinquaginta soli iugera supra consularẽ, triumphalem'q; fortunam putauit esse. Repudiato'q; publico munere populari, ac plebeia mensura contentus fuit. Mox etiam cum agrorum uastitatem uictoriæ nostræ, & internitiones hostium fecissent, criminosum tamen senatori fuit, supra quinquaginta iugera possedisse. Sua'q; lege C. Licinius damnatus est, quod agri modum, quem in magistratu rogatione tribunitia promulgauerat, immodica possidendi libidine transcendisset. nec magis quia superbum uidebatur tantum loci detinere, quàm quia flagitiosum quos hostis profugiendo desolasset agros, nouo more ciuem romanum supra uires patrimonij possidendo deserere. Modus ergo, qui in omnibus rebus, etiam parandis agris adhibebitur. tantum enim obtinendum est, quanto est opus, ut emisse uideamur, quo poti remur, non quo oneraremur ipsi, atq; alijs fruendum eriperemus, more præpotentium, qui possident fines gentium, quos ne circumire equis quidem ualent, sed proculcandos pecudibus, et uastandos, ac populandos feris derelinquunt, aut occupatos nexu ciuium, & ergastulis tenent. Modus autem erit sua cuiq; moderata uoluntas, facultas'q;. Neq; enim satis est, ut iam prius dixi, possidere uelle, si colere non possis.

De salubritate regionum. Cap. IIII.

SEQVITVR Deinceps cæsonianum præceptum, quo fertur usus etiam Cato, mercaturis agrum esse reuisendum sæpius eum, quẽ uelint mercari. Nam prima inspectione neq; uitia, neq; uirtutes abditas ostendit, quæ mox retractantibus facilius apparent. Inspectionis quoq; uelut formula nobis à maioribus tradita est. Agri pinguis, ac læti, de cuius qualitate dicemus suo loco, cum de generibus terræ disseremus. In uniuersum tamen quasi testificanium, atq; sæpius prædicandum habeo, quod primo iam punico bello dux inclitissimus M. Attilius Regulus dixisse memoratur, fundum, sicuti ne fœcundissimũ

quidem

quidem soli, cum sit insalubris, ita nec effoeti, si uel saluberrimus sit, parandum. quod Attilius ætatis suæ agricolis maiore cum authoritate suadebat peritus usu. Nam pupiniæ pestilentis simul, & exilis agri cultorem fuisse eum loquuntur historiæ. Quapropter cum sit sapientis non ubiq; emere, nec aut ubertatis illecebris, aut delitiarum concinnitate decipi, sic uere industrij patrisfamilias est quicquid aut emerit, aut acceperit, facere fructuosum, atque utile, quoniam & grauioris cœli multa remedia priores tradiderunt, quibus mitigetur pestifera lues, & in exili terra cultoris prudentia, ac diligentia maciem soli uincere potest. Hæc autem consequemur, si uerissimo uati, uelut oraculo crediderimus dicenti.

Ventos, & uarium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusq;, habitusq; locorum.
Et quid quæq; ferat regio, & quid quæq; recuset.

Nec contenti tamen authoritate, uel priorum uel præsentium colonorum nostra prætermiserimus exempla, nouaq;, quæ temptauerimus, experimenta. Quod etsi per partes nonnunquam damnosum est, in summa tamen fit compendiosum, quod nullus ager sine profectu colitur, simul attentando possessor efficit, ut in id formetur, quod maxime præstare possit. ea res etiã feracissimos agros utiliores reddit. Itaq; nusquam experimentorum uarietas obmittenda est. Longeq; etiam in pingui solo magis audẽdum, quoniam nec laborem, nec sumptum frustratur effectus. Sed quoniam refert qualis fundus, & quomodo colatur, tum uilla qualiter ædificetur, & quàm utiliter disponatur. Multos enim deerrasse, memoria prodidit, sicut præstantissimos uiros. L. Lucullum, & Q. Scæuolam, quorum alter maiores, alter minus amplas, quàm postulauit modus agri, uillas extruxit, cum utrunque sit contra rem familiarem. Diffusiora enim consepta non solum pluris ædificamus, sed etiã impensis maioribus tuemur at minora cum sunt, quàm postulat fundus, dilabitur fructus. nã & humidæ res, & siccæ, quas terra progenerat, facile uitiantur, si aut non sunt aut propter angustias, incommoda sunt tecta, quibus inferantur. Pro portione etiam facultatum, quam optime paterfamilias debet habitare, ut & libẽtius rus ueniat, et degat in eo. Iucundius utiq; uiro si etiã matrona comitabitur cuius ut sexus, ita animus est delicatior. quãobrẽ amœnitate aliqua demerenda erit, quo pacientius moretur cum uiro. Elegãter igitur ædificet agricola, nec si tamen ædificator, atque areæ idem tantum complectatur, quod ait Cato, quantum ne uilla fundum quærat, ne'ue fundus uillam, cuius uniuersum situm qualem oporteat esse, nunc explicabimus. quod inchoatur ædificium, sicut salubri regio-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ne ita saluberrima parte regionis debet cōstitui. nam circunfusus aer, atque corruptus plurimas affert corporibus nostris causas offensarum. Sunt quædam loca, quæ solstitijs minus concalescunt, sed frigoribus hyemis intolerabiliter horrent, sicut Thebas ferunt Bœotias. Sūt quæ tepent hyeme, sed æstate sæuissime candent, ut affirmant euboicam Calcidem. Petatur igitur aer calore, & frigore temperatus, quē ferè medius obtinet collis, quod neque depressus hyeme pruinis torpet, aut torret æstate uaporibus, neque elatus in summa montiū perexiguis uentorum motibus, aut pluuijs omni tempore anni sæuit. Hæc igitur est medij collis optima positio, loco tamen ipso paululum intumescente, ne cum à uertice torrens imbribus conceptus effluxerit, fundamenta conuellat.

De Aqua. Caput. V.

SIT Autem uel intra uillā, uel extrinsecus inductus fons perennis, lignatio, pabulum'q; uicinum. Si deerit fluens unda, putealis quæratur in uicino, quæ non sit haustus profundi, nō amari saporis, aut salsi. hæc quoq; si deficient, & spes arctior aquæ manantis coegerit, uastæ cisternæ hominibus, piscinæq; pecoribus instruātur, colligendæ aquæ tandē pluuiali, quæ salubritati corporis est accommodatissima. sed ea sic habetur eximia, si fictilibus tubis in contectam cisternam deducatur. huic proxima fluēs aqua è montibus oriunda, si per saxa præceps deuoluitur, ut est in guarceno campaniæ. Tertia putealis, uel collina, uel quæ non infima ualle reperitur. Deterrima palustris, quæ pigro lapsu repit. Pestilens, quæ in palude semper consistit. Hic idem tamen humor quamuis nocentis naturæ, temporibus tamen hyemis edomitus imbribus mitescit, ex quo cœlestis aqua maxime salubris intelligitur, quod etiam uenenati liquoris eluit perniciem. sed hanc potui probatissimam diximus. Cæterum ad æstiuum temperandos calores, & amœnitatem locorum, plurimum conferunt salientes riui, quos (si conditio loci patietur) qualescunq;, dummodo dulces, utiq; perducendos in uillam censeo. Sin summotus longius à collibus erit amnis, & loci salubritas, editior'q; situs ripæ permittet superponere uillam profluenti, cauendum tamen erit, ut à tergo potius, quàm præ se flumen habeat, & ut ædificij frons auersa sit ab infestis eius regionis uentis, & amicissimis aduersa, cum pleriq; amnes æstate uaporatis, hyeme frigidis nebulis caligent, quæ nisi ui maiore inspirantiū uentorum submoueantur, pecudibus, hominibusq; conferunt pestem. Optime autem salubribus, ut dixi, locis ad orientem, uel ad meridiem, grauibus ad septentrionem uilla conuertitur. eademq; semper mare

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

recte conspicit, cum pulsatur, ac fluctu respergitur, nunquam ex ripa,
sed paulum summota à litore. Nã præstat à mari longo potius inter
uallo, quàm breui refugisse, quia media sunt spatia grauioris halitus,
nec paludem quidem uicinam esse oportet ædificijs, nec iunctam mi-
litarem uiã, quod illa caloribus noxiũ uirus eructat, & infestis acu-
leis armata gignit animalia, quæ in nos densissimis examinibus in-
uolant. Tum etiã natricum, serpentiumq; pestes hyberna destitutas
uligine, cœno, & fermentata colluuie uenenatas emittit, ex qbus sæ-
pe contrahuntur cæci morbi, quorum causas ne medici quidẽ perspi-
cere queunt. sed & anni toto tempore situs, atq; humor instrumentũ
rusticum, supellectilemq́; & inconditos, conditosq́; fructus corrũpit.
Hæc autem prætereuntium uiatorum populationibus, & assiduis di-
uertentiũ hospitijs infestat rem familiarem, propter quæ censeo eius-
modi uitare incommoda, uillamq; nec in uia, nec pestilenti loco, sed
procul, & editiore situ condere, ut frons eius ad oriẽtem æquinoctia
lem directa sit. Nam eiusmodi positio mediũ, temperatumq́; libra-
mentum uentorum hyemalium, & æstiuorum tenet, quantoq; fuerit
ædificij solũ pronius oriẽti, tanto & æstate liberius capere perflatus,
& hyemis procellas minus infestari, & matutino regelari ortu pote-
rit, ut concreti rores liquescant, quoniã ferè pestilens habetur, qđ est
remotum, ac sinistrũ soli, & apricis flatibus, qbus si caret nulla alia
uis potest nocturnas pruinas, & quodcunq; rubiginis, aut spurcitiæ re
sedit, siccare, atq; detergere. hæc autem cum hominibus afferant per-
niciem, tum & armentis, & uirentibus, eorumq; fructibus. Sed quis-
quis ædificia uolet in decliuibus areis extruere, semper ab inferiore
parte auspicetur, quia cum ex depressiore loco fuerint orsa fundamẽ
ta, non solum superficiem suam facile sustinebunt, sed et pro fultura,
& substructione fungentur aduersus ea, quæ mox si forte uillã pro
latare libuerit, ad superiorẽ partem applicabuntur. quippe ab imo
præstructa ualenter resistent contra ea, quæ postmodũ superposita
incumbent. at si summa pars cliui fundata, propriam mollem susce-
perit, quicqd ab inferiore mox apposueris, fissum erit, rimosumq;.
Nã nouum cum ueteri adstruitur, rimosoq; recens, ædificiũ quasi sur
genti reluctans oneri cedit, & qđ prius extructum imminebit cedẽti
paulatim degrauatũ pondere suo præceps attrahetur. Igitur id stru
cturæ uitiũ cum primũ statim fundamenta iaciuntur, euitandũ est.

De positione uillæ. Cap. VI.

MODVS autem, membrorumq; numerus aptetur uniuerso con
septo, & diuidatur in tres partes, urbanam, rusticam, et fructuariã.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Vrbana rurſus in hyberna, et æſtiua ſic digeratur, ut ſpectent hyemalis temporis cubicula brumalem orientẽ, cœnationes æquinoctialem occidentem. Rurſus æſtiua cubicula ſpectent meridiem æquinoctialem, ſed cœnationes eiuſdẽ temporis proſpectent hybernum orientẽ, Balnearia occidenti æſtiuo aduertantur, ut ſint poſt meridiẽ, & uſq; in ueſperum inluſtria. Ambulationes meridiano æquinoctiali ſubiectæ ſint, ut & hyeme plurimum ſolis, & æſtate minimum recipiãt. At in ruſtica parte magna, & alta culina ponetur, ut & contignatio careat incendij pi͞culo, & in ea cõmode familiares omni tempore anni morari queant. Optime ſolutis ſeruis cællæ meridiẽ æquinoctialẽ ſpectantes fient, uinctis q̃ ſaluberrimum ſubterraneum ergaſtulum, plurimis ſitq; id anguſtis illuſtratum feneſtris, atq; à terra ſic editis, ne manu contingi poſſint. Pecudibus fiant ſtabula, quæ neq; frigore, neq; calore infeſtentur, domitis armentis duplicia bubilia ſint, hyberna, atq; æſtiua. Cæteris autem pecoribus, quæ intra uillã eſſe cõuenit, ex parte tecta loca, ex parte ſub dio parietibus altis circunſepta, ut illic per hyemem, hic per æſtatem ſine uiolẽtia ferarũ conqeſcant. Sed omnia ſtabula ſic ordinentur, neqs humor influere poſſit, & ut qſq; qui ibi conceptus fuerit, q̃ celerrime dilabatur, ut nec fundamenta parietum corrumpantur, nec ungulæ pecudum. Lata bubilia eſſe oportebit pedes X. uel minime nouem, quæ menſura & ad procumbendum pecori, & iugario ad circumeundum laxa miniſteria præbeat. Non altius edita eſſe præſepia conuenit, quàm ut bos, aut iumentum ſine incommodo ſtans ueſci poſſit. Villico iuxta ianuam fiat habitatio, ut intrantium, exeuntiumq́; conſpectum habeat. Procuratori ſupra ianuam ob eaſdem cauſas, & is tamen uillicum obſeruet ex uicino. ſitq; utriq; proximum horreum, quò conferatur omne ruſticum inſtrumentum, & intra id ipſum clauſus locus, quò ferramenta condantur. Bubulcis, paſtoribuſq́; cællæ ponantur iuxta ſua pecora, ut ad eorum curam ſit opportunus excurſus. Omnes tamen q̃ proxime alter ab altero debent habitare, ne uillici diuerſas partes circumeuntis ſedulitas diſtendatur, & ut inter ſe diligentiæ, & negligentiæ cuiuſq; teſtes ſint. Pars autem fructuaria diuiditur in cællam oleariam, torcularia͂, cællã uinariã, defrutariã, fœnilia, peleariaq́;, & apothecas, & horrea, ut ex ijs, quæ ſunt in plano, cuſtodiam recipiant humidarum rerum tanq̃ uini, aut olei uenalium. Siccæ autem res congerantur tabulatis, ut frumenta, fœnum, frondes, paleæ, cæteraq́; pabula. ſed granaria, ut dixi ſcalis adeantur, & modicis feneſtellis aquilonibus inſpirentur. Nam ea cœli poſitio maxime frigida, & minime humida eſt, quæ utraq; perennitatem conditis frumentis afferunt. Eadem

dem

dem ratio est in plano sitæ uinariæ cællæ, quæ summota procul esse debet à balneis, furno, sterquilinio, reliquisq; immundicijs tetrum odorem spirãtibus, nec minus à cisternis, aquis'ue salientibus, ex quibus qui extrahitur humor, uinum corrumpit. Neq; me præterit sedem frumentis optimam quibusdam uideri horreum camera contectum, cuius solum terrenum prius, quàm consternatur perfossum, & amurca recenti non salsa madefactum, uelut signinum opus pauiculis condensatur. Tum deinde cum exaruit simili modo pauimenta testacea, quæ pro aqua receperint amurcam mistam calci, & arenæ supersternuntur, & magna ui pauiculis inculcantur, atq; expoliuntur, omnes'q; parietum, & soli iuncturæ testaceis puluinis fibulantur. Nam ferè cum his partibus ædificia rimas egerunt, caua præbent, & latebras subterraneis animalibus. Sed & lacubus distinguntur granaria, ut separatim quæq; legumina ponantur. Parietes oblinuntur amurca subacto luto, cui pro paleis admista sunt arida oleastri, uel si ea non sunt, oleæ folia. Deinde cum prædictum tectorium inaruit, rursus amurca respergitur, qua siccata, frumentum infertur. Ea res ab noxa curculionum, & similium animalium commodissime uidetur conditas fruges defendere, quæ nisi diligencer repositæ sint, celeriter ab ijs consumuntur. Sed id genus horrei, qđ scripsimus, nisi sit in sicca positione uillæ, quamuis granum robustissimum corrũpit situ, qui si nullus adsit, possunt etiam de fossa frumenta seruari, sicut transmarinis quibusdam prouincijs, ubi puteorũ in modum, quos appellant Syros, exhausta humus, editos à se fructus recipit. Sed nos in nostris regionibus, quæ redundant uligine, magis illam positionem pensilis horrei, & hanc curã pauimentorũ, & parietum probamus, quoniam (ut retuli) sic emunita sola, & latera horreorum prohibent curculionem, quod genus exitij cum incidit, multi opinantur arceri posse, si exesæ fruges in horreo uentilentur, & quasi refrigerentur. Id autem falsissimum est. neque enim hoc facto expelluntur animalia, sed immiscentur totis aceruis, qui si maneant immoti, summis tantum partibus infestantur, quoniã infra mensuram palmi non nascitur curculio. longeq; præstat id solum, qđ iam uitiatum est, quàm totum periculo subijcere. nam cum exiget usus, facile est eo sublato, qđ uitiatum erit, integro inferiore uti. sed hæc, & si extrinsecus, non tamen intempestiue uideor hoc loco retulisse. Torcularia præcipue, cællæq; oleariæ calidæ esse debent, quia commodius omnis liquor uapore soluitur, ac frigoribus magis constringitur. Oleum, qđ minus prouenit, si cõgelatur, fracescet, sed ut calore naturali est opus, qui contingit positione cœli, & declinatione, ita non est opus ignibus,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

aut flammis, quoniam fumo, & fuligine sapor olei corrũpitur. Propter quod torcular debet à meridiana parte inlustrari, necesse ne habeamus ignes, lucernamq; adhibere, cum premetur olea. Cortinale ubi defrutum fiat, nec angustum, nec obscurũ sit, ut sine incommodo minister, qui sapam decoquet, uersari possit. Fumarium quoq;, quo materia (si non sit iampridem cæsa) festinato siccetur, in parte rusticæ uillæ fieri potest iunctum rusticis balneis. nam eas quoque refert esse, in quibus familia, sed tantum ferijs lauetur. Neque enim corporis robori conuenit frequẽs usus earũ. Apothecæ recte superponentur his locis, unde plerunque fumus earum exoritur, quoniam uina celerius uetustescunt, quæ fumi quodam tenore præcoquem maturitatem trahunt. Propter quod & aliud tabulatum esse debebit, quo admoueantur, ne rursus nimia suffitione medicata sint, qđ ad uillæ pertinet situm, partiumq; eius dispositionem satis dictum est. Circa uillam deinceps hæc esse oportebit, furnum, & pistrinum, quantũ futurus numerus colonorũ postulauerit. Piscinas minimum duas, alterã, quæ anseribus, ac pecoribus seruiat, alterã, in qua lupinum, uimina, & uirgas, atque alia, quæ sunt usibus nostris apta maceremus. Sterquilinia quoque duo sint. unum, quod noua purgamenta recipiat, & in annum conseruet, alterum, ex quo uetera uehantur. sed utrunq; more piscinarum deuexum leni cliuo, & extructum, pauitumq; solum habeat, ne humorem transmittant. Plurimum enim refert non adsiccato succo fimum uires continere, & assiduo macerari liquore, ut siqua interiecta sint stramentis, aut paleis, spinarum, uel graminum semina intereant, nec in agrũ exportata, segetes herbidas reddant. Ideoq; periti rustici quicquid ouilibus, stabulisq; conuersum progesserunt, superpositis uirgeis cratibus tegunt, nec arescere uentis sinunt, aut solis incursu patiũtur exuri. Area, si competit, ita constituẽda est, ut uel à domino, uel certe à procuratore despici possit. Eaq; optima est silice constrata, quod & celeriter frumenta deterũtur, non cedente solo pulsibus ungularum, tribularumq;, & eadem euentilata mundiora sunt, lapillisq; carent, & glebulis, quas per triturã ferè terrena remittit area. Huic autem nubilarium applicari debet, maximeq; in Italia propter inconstantiam coeli, quo collata semitrita frumenta protegantur, si subitaneus imber incesserit. Nã in transmarinis quibusdam regionibus, ubi æstas pluuia caret, superuacuum est. Pomaria quoque, & hortos oportet septo circundari, & esse in propinquo, atq; in ea parte, quò possit omnis stercorata colluuies cortis, balineorumq;, & oleis expressa amurcæ sanies influere. nã eiusmodi quoq; lætatur alimentis, & olus, & arbor.

De officijs

De officiis patrisfamilias. Cap. VII.

HIS omnibus ita uel acceptis, uel compositis praecipua cura domini requiritur, cum in caeteris rebus, tum maxime in hominibus. Atque hi uel coloni, uel serui sunt soluti, aut uincti. Comiter agat cum colonis, facilemq; se praebeat, & auarius opus exigat, quam pensiones, quoniam & minus id offendit, & tamen in uniuersum magis prodest. Nam ubi sedulo colitur ager, plerunque compendium, nunquam (nisi si coeli maior uis, aut praedonis incessit) detrimentum affert, eoq; remissionem colonus petere non audet. Sed nec dominus in unaquaq; re, cui colonum obligauerit, tenax esse iuris sui debet, sicut in diebus pecuniarum, ut lignis, & caeteris paruis accessionibus exigendis, quarum cura maiorem molestiam, quàm impensam rusticis affert. Nec sane est uindicandum nobis quicquid licet. Nam summum ius antiqui summam putabant crucem. Nec rursus in totum remittendum, quoniam uel optima nomina non appellando, fieri mala foenerator Alphius dixisse uerissime fertur. Sed & ipse nostra memoria ueterem consularem, uirumq; opulentissimum L. Volusium asseuerantem audiui patrisfamilias felicissimum fundum esse, qui colonos indigenas haberet, & tanquam in paterna possessione natos iam inde à cunabulis longa familiaritate retineret. Ita certe mea fert opinio rē malam esse frequentem locationem fundi, peiorem tamen urbanum colonum, qui per familiam mauult agrum, quàm per se colere. Saserna dicebat ab eiusmodi homine ferè pro mercede litem reddi. Propter quod operam dandam esse, ut & rusticos, & eosdem assiduos colonos retineamus, cum aut nobismetipsis non licuerit, aut per domesticos colere non expedierit, quod tamen non euenit, nisi in his regionibus, quae grauitate coeli, soliq; sterilitate uastantur. Caeterum cum mediocris adest, & salubritas, & terrae bonitas, nunquā nō ex agro plus sua cuique cura reddidit, quàm coloni, nunquam non etiam uillici, nisi si maxima uel negligentia serui, uel rapacitas interuenit. Quae utraque peccata plerunq; uitio domini uel committi, uel foueri nihil dubium est, cum liceat aut cauere, ne talis praeficiatur negotio, aut iam praepositus, ut submoueatur, curare. In longinquis tamen fundis, in quos non est facilis excursus patrisfamilias, cum omne genus agri tolerabilius sit sub liberis colonis, quàm sub uillicis seruis habere, tum praecipue frumentarium, quē minime (sicut uineas, aut arbustum) colonus euertere potest, & maxime uexant serui, qui boues elocant, eosdemq; & caetera pecora male pascunt, nec industrie terrā uertunt, longeq; plus imputant seminis iacti, quàm quod seuerint. Sed

nec quod terræ mandauerint sic adiuuant, ut recte proueniat. idq; cum in aream contulerunt, per trituram quotidie minuunt uel fraude, uel negligentia. Nam & ipsi diripiunt, & ab alijs furibus non custodiunt. Sed nec conditum cum fide, rationibus inferunt, ita fit, ut & actor, & familia peccent, & ager sæpius infametur, quare talis generis prædium, si (ut dixi) domini præsentia cariturum est, censeo locandum.

De Pecore, & pecorum magistris. Cap. VIII.

PROXIMA est cura de seruis, cui quenque officio præponere conueniat, quosq;, & qualibus operibus destinare. Igitur præmoneo, ne uillicum ex eo genere seruorum, qui corpore placuerunt, instituamus, ne ex eo quidem ordine, qui urbanas, ac delicatas arteis exercuerit. Socors, & somniculosum genus id mancipiorum otijs, campo, circo, theatris, aleæ, popinæ, lupanaribus consuetum, nunquam non easdem ineptias somniat, quas cum in agriculturam transtulit, non tantum in ipso seruo, quantum in uniuersa re detrimenti dominus capit. Eligendus est rusticis operibus ab infante duratus, & inspectus experimentis. Si tamen is non erit, de ijs præficiatur, qui seruitutem laboriosam tolerauerunt. Iamq; is transcenderit ætatem primæ iuuentæ, nec dũ senectutis attigerit, illa ne & authoritatem detrahat ad imperiũ, cum maiores dedignentur parere adolescentulo. Hæc ne laboriosissimo succumbat operi. Mediæ igitur sit ætatis, & firmi roboris, peritus rerum rusticarum, aut certe maxime curæ, quo celerius addiscat. Nam non est nostri negotij alterum imperare, & alterum docere. neque enim recte opus exigere ualet, qui quid, aut qualiter faciẽdum sit, ac subiecto, discit. Potest etiam illiteratus, dummodo tenacissimæ sit memoriæ, rem satis commode administrare. Eiusmodi uilli cũ Cornelius Celsus ait, sæpius numos domino, quàm librum afferre, quia nescius literarum, uel ipse minus possit rationes confingere, uel per aliũ propter consciẽtiam fraudis timere. Sed qualicunque uillico contubernalis mulier assignanda est, quæ contineat eum, & in quibusdam rebus tamen adiuuet. Idemq; actori præcipiendum est, ne conuictum cum domestico, multoq; minus cum extero habeat. Nonnunquam tamen eum, quem assidue sedulũ, & fortem in operibus administrãdis cognouerit, honoris causa mensæ suæ die festo dignetur adhibere. Sacrificia nisi ex præcepto domini ne fecerit. Aruspices, sagasq;, quæ utraq; genera uana superstitione rudeis animos ad impensas, ac deinceps ad flagitia compellunt, ne admiserit. neque

rit. neque urbem, neque ullas nundinas nouerit, nisi emendæ, uendendæ'ue pertinentis ad se rei causa. Villicus enim (quod ait Cato) ambulator esse non debet, nec egredi terminos, nisi ut addiscat aliquã culturã, & hoc si ita in uicino est, ut cito remeare possit. Semitas, nouosq; limites in agro fieri ne patiatur, ne'ue hospitem nisi amicum, familiaremq; domini necessarium receperit. ut ab his arcendus, ita exhortandus est ad instrumentorum, ferramentorumq; curam, ut duplicia, quàm numerus seruorum exigit, refecta, & reposita custodiat, nequid à uicino petendum sit, quia plus in operis seruorum, quàm in precio rerum eiusmodi consumitur. Cultam, uestitamq; familiam magis utiliter, quàm delicate habeat, munitamq; diligenter à uento, frigore, pluuiaq;, quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, uel sagis cucullis. id si fiat. nullus dies tam intolerabilis est, quo non sub diuo moliri aliquid possit. Nec tantum operis agrestis sit artifex, sed & animi, quantum seruile patitur ingenium, uirtutibus instructus, ut neque remisse, neque crudeliter imperet. Semperq; aliquos ex melioribus foueat, parcat tamen etiam minus bonis, ita ut potius timeant eius seueritatem, quàm crudelitatem detestentur. Id contingere poterit, si maluerit custodire subiectos, ne peccent, quàm negligentia sua committere, ut puniat delinquentes. Nulla est autem maior uel nequissimi hominis custodia, quàm operis exactio, ut iusta reddantur, ut uillicus semp se repræsentet. Sic enim & magistri singulorum officiorum sedulo munia sua exequẽtur, & cæteri post fatigationem operis quieti, ac somno potius, quàm delitijs operam dabunt. Iã illa uetera, sed optimi moris, quæ nunc exoleuerunt, utinam possint obtineri, ne conseruo ministro quoquam nisi in re domini utatur, ne cibum nisi in conspectu familiæ capiat, ne'ue alium, quàm qui cæteris præbetur. sic enim curabit, ut & panis diligenter confiat, & reliqua salubriter apparentur. Ne extra fines nisi à se missum, progredi sinat. Sed nec ipse mittat nisi magna necessitate cogente. Ne'ue negotietur sibi, pecuniamq; domini aut animalibus, aut rebus alijs promercalibus occupet. Hæc enim negotiatio curam uillici auocat, nec unquam patitur eum cum rationibus domini paria facere. Sed ubi numeratio exigetur, rẽ pro numis ostendit. In uniuersum tamen hoc maxime obtinendum ab eo est, nequid se putet scire, quod nesciat, quæratq; semper addiscere, quod ignorat. Nã cum multum prodest perite quid facere, tum plus obest perperã fecisse. Vnum enim, ac solum dominatur in rusticatione, quicquid exigit ratio culturæ semel facere, quippe cum emendatur uel imprudentia, uel negligentia iam res ipsa decoxit. Nec in tantum postmodum exuberat, ut & rem

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

amissam restituat, & quæstum temporum præteritorum resarciat.

In cæteris seruis hæc ferè præcepta seruanda sunt, quæ me custodisse non pœnitet, ut rusticos, qui modo non incommode se gessissent, sæpius quàm urbanos, familiariusq; alloquerer, & cum comitate domini leuari perpetuum laborem eorum intelligerem. Nonnunquam etiam iocarer, & plus ipsis iocari permitterem. Iam illud sæpe facio, ut quasi cum peritioribus de aliquibus operibus nouis deliberem, & per hoc cognoscam cuiusque ingenium quale, quamq; sit prudens. Tum etiam libentius eos id opus aggredi uideo, de quo secum deliberatum, & consilio ipsorum susceptum putant. nam illa solennia sunt omnibus circunspectis, ut ergastuli mancipia recognoscant. Vt explorent, an diligenter uincta sint, an ipsæ sedes custodiæ satis tutæ, munitæq; sint, num uillicus aut alligauerit quempiã domino nesciente, aut reuinxerit. nam utrunque maxime seruare debet, ut & quem paterfamilias tali pœna multauerit, uillicus nisi eiusdem permissu compedibus non eximat, & quẽ ipse sua sponte uinxerit ante, quã sciat dominus, non resoluat, tantoq; curiosior inquisitio patrisfamilias debet esse pro tali genere seruorum, ne aut in uestiarijs, aut in cæteris præbitis iniuriose tractentur, quanto & pluribus subiecti, ut uillicis operum magistris, ut ergastularijs, magis obnoxij perpetiendis iniurijs, & rursus sæuitia, atque auaritia læsi magis timendi sunt. Itaque diligens dominus, cum & ab ipsis, tum & absolutis, quibus maior est fides, quærat an ex sua constitutione iusta percipiant. Atq; ipse panis, potionisq; bonitatem gustu suo exploret, uestem, manicas, pedumq; tegmina recognoscat. Sæpe etiam quærendi potestatem faciat de ijs, qui aut crudeliter eos, aut fraudulenter infestent. Nos quidem aliquando iuste dolentes, tam uindicamus, quàm animaduertimus in eos, qui seditionibus familiam concitant, qui calumniantur magistros suos, ac rursus præmio prosequimur eos, qui strenue, atque industrie se gerunt. Fœminis quoque fœcundioribus, quarum in sobole certus fuerit numerus honorari debet, otium nonnunquam, & libertatem dedimus, cum complures natos educassent. nã cui tres erant filij, uacatio, cui plures, libertas quoque contingebat. Hæc enim iustitia, & cura patrisfamilias multum confert augendo patrimonio. Sed & illa meminerit, cum è ciuitate remeauerit, deos penates adorare, deinde, si tempestiuum erit, confestim, si minus, postero die fines oculis perlustrare, & omneis parteis agri reuisere, atq; æstimare, nunquid absentia sua de disciplina, & custodia remiserit. Num aliqua uitis, num arbor, num fruges absint. tum etiam pecus, & familiam recenseat. fundiq; instrumentum, & supellectilem quæ cuncta si per

plureis annos facere instituerit, bene moratam disciplinam, cum senectus aduenerit, obtinebit. Nec erit ulla eius aetas annis ita confecta ut spernatur à seruis.

Qualis corporaturae mancipia, cuique operi contribuenda sunt. Cap. IX.

DICENDVM etiam est, quibus operibus, quem'q; habitum corporis, aut animi contribuendum putemus. Magistros pecoribus oportet praeponere sedulos, ac frugalissimos. ea res utraq; plusquam corporis statura, robur'q; confert huic negotio, quoniam id ministerium custodiae diligentis, & artis officium est. Bubulco quamuis necessaria, non tamen satis est indoles mentis, nisi eum uastitas uocis, & habitus metuendum pecudibus efficiat. Sed temperet uires clementia, quoniam terribilior debet esse, quàm saeuior, ut & obsequantur eius imperijs, & diutius perennent boues non confecti uexatione simul operum, uerberum'q;. Sed quae sint magistrorum munia, quae'q; bubulcorum, suo loco repetam. Nũc ammonuisse satis est, nihil in his, in illis plurimum referre uires, & proceritatem. Nam longissimum quenque aratorẽ (sicut dixi) faciemus, & propter id, quod paulo ante retuli, & quod in re rustica nullo minus opere fatigatur prolixior, quia in arando stiuae pene` rectus innititur. mediastinus qualiscunq; status potest esse, dummodo perpetiendo labori sit idoneus. Vineae nõ sic altos, quemadmodum latos, & lacertosos uiros exigunt. nam is habitus fossuris, & putationibus, caeteris'q; earum culturis magis aptus. Minus in hoc officio, quàm in caeteris agricolatio frugalitatem requirit, quia & in turba, & sub monitore uinitor opus facere debet. Ac plerunq; uelocior animus est improborum hominum, quàm desyderat huius operis conditio, non solum enim fortem, sed & acuminis strenui ministrum postulat. Ideo'q; uineta plurimum per alligatos excoluntur. Nihil tamen eiusdem agilitatis homo frugi non melius quàm nequam faciet. Hoc interposui, nequis existimet in ea me opinione uersari, qua malim per noxios, q̃ per innocentes rura colere. Sed & illud censeo ne confundantur opera familiae, sic ut omnes omnia exequantur. Nam id minime conducit agricolae, seu quia nemo suum proprium aliquod esse opus credit, seu quia, cum enixus est nõ suo, sed communi officio proficit, ideo'q; labori multum se subtrahit. nec tamen uiritim malefactum deprehẽditur, quod fit à multis, propter quod separãdi sunt aratores à uinitoribus, & uinitores ab aratoribus, ij'q; à mediastinis. Classes etiam non maiores, quàm denum hominum faciundae, quas decurias appellauerunt antiqui, & maxi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

me probauerunt, quod is numeri modus in opere commodissime custodiretur, nec praeeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Itaque si latior est ager, in regiones deducendae sunt eae classes, diuidundumq; ita opus, ut neque singuli, biniue sint, quoniā dispersi non facile custodiuntur. Nec tamen supra decem, ne rursus ubi nimia turba sit, id opus ad se pertinere singuli non existiment. Haec ordinatio non solum concitat aemulationem, sed & deprehendit ignauos. Nam cum certamine opus excitetur, tum in cessanteis animaduersio iusta, & sine querela uidetur adhiberi. Sed nimirum dum quae maxime prouidenda sunt agricolae futuro praecipimus, de salubritate, de uia, de uicino, de aqua, situ uillae, fundi modo, colonorum, & seruorū generibus, officiorum, operumq; distributione, tempestiue per haec ad ipsum iam terrae cultum peruenimus, de quo pluribus libro insequente mox disseremus.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS.

Terram nec senescere, nec fatigari, si stercoretur. Cap. I.

q VAERIS EX ME Publi Siluine, quod ego sine cunctatione non recuso docere, cur priore libro ueterum opinionem ferè omnium, qui de cultu agrorum locuti sunt, à principio confestim repulerim, falsamq; sententiā repudiauerim censentium longo aeui situ, longiq; iā temporis exercitatione fatigatam, & effoetam humum consenuisse. Nec te ignoro cum & aliorum illustrium scriptorum, tum praecipue Tremellij authoritatem uereri, qui cum plurima rusticarum rerum praecepta simul eleganter, & scite memoriae prodiderit, uidelicet illectus nimio fauore priscorum de simili materia disserentium, falsò credidit parentem omnium terram, sicut muliebrē sexum aetate anili iam confectam, progenerandis esse foetibus inhabilem. Quod ipse quoq; confiterer, si in totum nullae fruges prouenirent. Nam & hominis tum demum declaratur sterile seniū, non cum desinit mulier trigeminos, aut geminos parere, sed cum omnino nullū conceptum edere ualet. Itaque transactis iuuentae temporibus, etiam si longa uita superest, partus tamen annis denegatus, nō restituitur. At è contrario seu spon-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

te, seu quolibet casu destituta humus, cum est repetita cultu, magno fœnore cessationis colono respondet. Non ergo est exiguarum frugum causa terræ uetustas, si modo cum semel inuasit senectus, regressum non habet, nec reuirescere, aut repubescere potest, sed ne lassitudo q- dem soli minuit agricolæ fructum. neque enim prudentis est adduci tanquam in hominibus nimia corporis exercitatione, aut oneris alicu= ius pondere, sic cultibus, & agitationibus agrorũ fatigationem succe= dere. Quid ergo est inquis, qđ asseuerat Tremellius intacta, & syl- uestria loca, cum primum cœperint cultu exuberare, mox deinde non ita respõdere labori colonorum? Videt sine dubio quid eueniat, sed cur id accidat, nõ peruidet. neque enim icirco rudis, & modo ex syluestri habitu in aruũ transducta fœcundior haberi terra debet, quod sit requietior, & iunior, sed quod multorum annorum frondi= bus, & herbis, quas suapte natura progenerabat, uelut saginata lar gioribus pabulis facilius edendis, educandis'q; frugibus sufficit. At cum perruptæ rastris, & aratris radices herbarum, ferro'q; succisa nemora frondibus suis desierunt alere matrẽ, quæ'q; temporibus au- tumni frutetis, & arboribus delapsa folia superiaciebantur, mox cõ uersa uomeribus, & inferiori solo, quod plerunque est exilius permi sta, atque absumpta sunt, sequitur, ut destituta pristinis alimentis ma= crescat humus. Non igitur fatigatione, quemadmodum plurimi cre- diderunt, nec senio, sed nostra scilicet inertia minus benigne nobis ar ua respondent. Licet enim maiorem fructum percipere, si frequenti, & tempestiua, & modica stercoratione terra refoueatur, de cuius cul tu dicturos nos priori uolumine polliciti iam nunc disseremus.

Quot sint genera terreni, quot deinde species generibus subiun- gantur. quod solum maxime probetur. Cap. II.

CALLIDISSIMI rusticarũ rerũ Siluine genera terreni tria esse dixerunt. campestre, collinum, montanũ. Campũ non æquis- sima situm planicie, nec perlibrata, sed exigue prona. Collem clemen ter, & molliter assurgentem. Montem non sublimem, & asperum, sed nemorosum, & herbidum maxime probauerunt. His autem generi= bus singulis senæ species contribuuntur. soli pinguis, uel macri, soluti, uel spissi, humidi, uel sicci. quæ qualitates inter se mistæ uicibus, & al- ternatæ plurimas efficiunt agrorum uarietates. eas enumerare non est artificis agricolæ. Neq; enim artis officiũ est per species, quæ sunt innumerabiles, euagari, sed ingredi per genera quæ possunt, & cogi tatione mentis, & ambitu uerborum facile copulari. Recurrendũ est igitur ad qualitatum inter se dissidentium, quasi quasdã coniunctio=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

nes, quas græci συζυγίας ἐναντιοτήτων, nos discordantium comparationes tolerabiliter dixerimus. Atq; etiam significandum est ex omnibus, quæ terra progeneret, plura campo magis, quàm colle, plura pingui solo, quàm macro lætari. De siccaneis, & riguis non comperimus utra numero uincant, cũ utiq; penè infinita sint, quæ siccis, quæq; humidis locis gaudent, sed ex his nihil non melius resoluta humo, quàm densa prouenit. quod noster quoq; Virgilius cum, & alias fœcundi arui laudes retulisset, adiecit.

” Et cui putre solum, nanq; hoc imitamur arando.

Neque enim aliud est colere, quàm resoluere, & fermentare terram, ideoq; maximos quæstus ager præbet. idem pinguis, ac putris, quia cum plurimum reddat, minimum poscit, & quod postulat, exiguo labore, atq; impensa conficitur. Præstantissimum igitur tale solũ iure dicitur. Proximum deinde huic pinguiter densum, quod impensam coloni, laboreq; magno fœtu remuneratur. Tertia est ratio loci rigui, quia sine impensa fructum reddere potest. Hanc primam Cato esse dicebat, qui maxime reditum pratorum cæteris anteponebat sed nos de agitatione terræ nunc loquimur, non de situ. Nullum deterius habetur genus, quàm quod est siccum pariter, & densum, & macrũ, quia cum difficulter tractetur, tum ne tractatum quidem gratiã refert, nec relictum pratis, uel pascuis abunde sufficit. Itaq; hic ager siue exercetur, seu cessat, colono est penitendus, ac tanquam pestilens refugiendus. Nam ille mortem facit, hic teterrimam comitem mortis famem. Si tamen græcis camœnis habemus fidem clamitantibus. λιμῷ δ᾽ οἴκτιστον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν. Sed nunc potius uberioris soli meminerimus, cuius demonstrãda est duplex ratio, culti, et syluestris, de syluestri regione in aruorũ formã redigẽda prius dicemus, quoniã est antiquius facere agrũ, quàm colere. Incultum igitur locũ cõsyderemus, siccus, an humidus, nemorosus arboribus, an lapidibus confragosus, iunco'ne sit, an gramine uestitus, ac filictis, alijs'ue frutetis impeditus. si humidus erit, abundãtia uliginis, ante siccetur fossis. earum duo genera cognouimus, cæcarum, & patentium, spissis atque cretosis regionibus apertæ relinquũtur. at ubi solutior humus est, aliquæ fiunt patentes, quædam etiam obcæcantur, ita ut in patentes ora hiantia cæcarum competant, sed & patentes latius, & apertas summa parte, decliuesq;, & ad solũ coarctatas, imbricibus supinis similes facere conueniet. nam quarũ recta sunt latera, celeriter aquis uitiantur, & superioris soli lapsibus replentur. Opertæ rursus obcæcari debebunt, sulcis in altitudinem tripedaneam depressis, qui cum parte dimidia lapides minutos, uel nudam glareã receperint, æquẽ-

tur superiecta terra, quæ fuerat effossa. Vel si nec lapis erit, nec glarea, sarmentis connexus uelut funis informabitur in eam crassitudinem. quam solum fossæ possit anguste, quasi accommodatam coarctatamq; capere. Tum per imum contendetur, ut supercalcatis cupressinis, uel pineis, aut si eæ non erunt, alijs frondibus terra contegatur, in principio, atque exitu fossæ more ponticulorũ binis saxis tantummodo pilarũ uice constitutis, & singulis superpositis, ut eiusmodi constructio ripam sustineat, ne præcludatur humoris illapsu, atque exitu. Nemorosi, frutetosiq; tractus duplex cura est, uel ex stirpandis radicitus arboribus, & remouẽdis, uel (si raræ sint) tantum succidẽdis, incendendisq; & inarandis. at saxosum facile est expedire lectione lapidum, quorum si magna est abundantia, uelut quibusdam substructionibus partes agri sunt occupandæ, ut reliquæ emundentur, uel in altitudinem sulco depresso lapides obruendi, quod tamen ita faciendũ erit, si suadebit operarũ uilitas. Iunci, & graminis pernicies repastinatio est, filicis frequẽs exstirpatio, quæ uel aratro fieri potest, quoniã intra bienniũ sæpius conuulsæ moriũtur, celerius etiã si eodem tempore stercores, & lupino, uel faba conseras, ut cum aliquo reditu medearis agri uitio. Nanq; constat filicem sationibus, & stercoratione facilius interimi. Verum & si subinde nascentem falce decidas, quod uel puerile opus est, intra prædictum tempus uiuacitas eius absumitur. sed iam expedienti rudis agri rationem sequitur cultorũ noualium cura, de qua mox quid censeã profitebor. si quæ ante discenda sunt aruorum studiosis præcepero. Plurimos antiquorum, qui de rusticis rebus scripserunt, memoria repeto, quasi confessa, nec dubia signa pinguis, ac frumentorum fertilis agri prodidisse, dulcedinem soli propriam, herbarum & arborum prouentum, nigrum colorẽ, uel cinereũ. De cæteris ambigo, de colore satis admirari non possum cum alios, tum Cornelium Celsum, non solum agricolationis, sed uniuersæ naturæ prudentem uirũ, sic & sententia, & uisu deerrasse, ut oculis eius tot paludes, tot etiã campi salinarũ non occurrerent, quibus ferè contribuuntur prædicti colores. Nullum enim temere uidemus locum, qui modo pigrum contineat humorem, non eundẽ uel nigri, uel cinerei coloris, nisi forte in eo fallor ipse, quod nõ putem aut in solo limosæ paludis, & uliginis amaræ, aut in maritimis areis salinarũ gigni posse iacta frumenta, sed est manifestior hic antiquorũ error, quàm ut pluribus argumentis conuincendus sit, non ergo color tanquam certus author, testis est bonitatis aruorum. Et ideo frumentarius ager, idest pinguis magis alijs qualitatibus æstimandus est. Nam ut fortissimæ pecudes diuersos, ac penè innumerabiles, sic etiã robu-

stissimae terrae plurimos, & uarios colores sortitae sunt. Itaque considerandum erit, ut solum, quod excolere destinamus, pingue sit. Per se tamen id parum est, si dulcedine caret. quod utrunque satis expedita nobis ratione contingit discere. nam perexigua conspergitur aqua gleba, manuq; subigitur, ac si glutinosa est, & quouis leuissimo tactu pressa inhaerescit, & picis in morem ad digitos lentescit habendo, ut ait Virgilius. Eademq; illisa humo non dissipatur. ea res admonet nos inesse tali materiae naturalem sucum, & pinguitudinem. Sed & si uelis scrobibus egestum humum recondere, & recalcare, cum aliquo quasi fermento abundauerit, certum erit esse eam pinguem, cum defuerit exilem, cum aequauerit, mediocrem, quanquam ista, quae nunc retuli, non tam uera possunt uideri, quàm si sit pullula terra, quae melius prouentu frugum approbatur. Sapore quoque sic dignoscemus, si ex ea parte agri, quae maxime displicebit, effossae glebae, & in fictili uase madefactae dulci aqua permisceantur, ac more feculenti uini diligenter colatae gustu explorentur. Nam qualem traditum ab eis retulerit humor saporem. talem esse dicemus eius soli. sed citra hoc experimentum multa sunt, quae & dulcem terram, & frumentis habilem significent, ut iuncus, ut calamus, ut gramen, ut trifolium ebulum rubi prunis syluestres, & alia complura, quae etiã indagatoribus aquarum nota, non nisi dulcibus terrae uenis educantur. Nec contentos esse nos oportet prima specie summi soli, sed diligenter exploranda est inferioris materiae qualitas, terrena nec'ne sit. Frumentis autem sat erit, si aeque bona suberit bipedana humus. arboribus altitudo quatuor pedum abunde est. Haec cum ita explorauerimus, agrum sationibus faciundis expediemus. Is autem non minimum exuberat, si curiose, & scite subigitur. quare antiquissimi ferè omnes formam huius operis cõscripsere, quam uelut scita legemq; in proscindendis agris sequantur agricolae. Igitur in opere boues arcte iunctos habere conuenit, quo speciosius ingrediantur sublimes, et elatis capitibus, ac minus colla eorum labefactentur, iugumq; melius aptum ceruicibus insidat. Hoc enim genus iuncturae maxime probatum est. Nam illud, quod in quibusdam prouincijs usurpatur, ut cornibus illigetur iugum, ferè repudiatum est ab omnibus, qui praecepta rusticis conscripserunt, neq; immerito. plus enim queunt pecudes collo, & pectore conari, quàm cornibus. Atque hoc modo tota mole corporis, totoq; pondere nituntur. at illo retractis, & resupinis capitibus excruciantur, aegréq; terrae summam partem leui admodum uomere sauciant. Et ideo minoribus aratris moliuntur, qui non ualent alte perfossam noualium terrã rescindere. quod cum sit omnibus

bus

bus uirentibus plurimum confert. nam penitus aruis sulcatis maiore incremento segetum, arborumq; foetus grandescunt. Et in hoc igitur à Celso dissentio, qui reformidans impensam, quæ scilicet largior est in amplioribus armentis, censet exiguis uomeribus, & dentalibus terram subigere, quo minoris formæ bubus administrari id possit, ignorans plus esse reditus in ubertate frugum, quàm impendij, si maiora mercemur armenta, præsertim in Italia, ubi arbustis, atq; oleis consitus ager altius resolui, ac subigi desyderat, ut & summæ radices uitium, olearumq; uomeribus rescindantur, quæ si maneant frugibus, obsint, & inferiores penitus subacto solo facilius capiant humoris alimentum. Potest tamen illa Celsi ratio Numidiæ, & Aegypto conuenire, ubi plerunque arboribus uiduum solum frumentis seminatur. Atq; eiusmodi terram pinguibus arenis putrem ueluti cinerem solutam, quamuis leuissimo dente moueri satis est. Bubulcum autem per proscissum ingredi oportet, alternisq; uersibus obliquum tenere aratrũ, & alternis recto, plenoq; sulcare sed ita necubi crudum solum, & immotum relinquat, quod agricolæ scamnum uocant. Boues, cum ad arborem uenerint, fortiter retinere, ac retardare, ne in radicem maiore nisu uomis impactus colla commoueat. ne'ue aut cornu bos ad stipitem uehementius offendat, aut extremo iugo truncum delibet, ramumq; deplantet, uoce potius, quàm uerberibus terreat. ultimaq; sint opus recusantibus remedia, plagæ. Nunquam stimulo lacessat Iuuencum, quod retrectantem, calcitrosumq; eum reddit, nonnunquam tamẽ admoneat flagello, sed nec in media parte uersuræ consistat, detq; requiem in summa, ut spe cessandi totum spaciũ bos agilius enitatur. Sulcum autem ducere longiorem, quàm pedum centum uiginti, contrarium pecori est, quoniam plus æquo fatigatur, ubi hunc modum excessit. Cum uentum erit ad uersuram, in priorem partem iugum propellat, & boues inhibeat, ut colla eorum refrigescant, quæ celeriter conflagrant (nisi assidue refrigerentur) & ex eo tumor, ac deinde ulcera inuadunt. Nec minus dolabra, quàm uomere bubulcus utatur, et præfractas stirpes, summasq; radices, quibus ager arbusto consitus implicatur, omnes refodiat, ac persequatur.

Quæ cura adhibenda sit bubus ab opere disiunctis. Cap. III.

BOVES cum ab opere disiunxerit, substrictos confricet, manibusq; comprimat dorsum, & pellem reuellat, nec patiatur corpori adhærere, quia id genus morbi maxime est armentis noxium. Colla subigat, merumq; faucibus (si æstuauerint) infundat. Satis autem est singulis binos sextarios præbere. Sed ante ad præsepia boues religari

non expedit, quàm sudare, atq; anhelare desierint, cum deinde tempestiue potuerint uesci, non multum, nec uniuersum cibum, sed partibus, & paulatim præbere conuenit. Quem cum assumpserint ad aquam duci oportet, sibiloq; allectari, quo libétius bibant, tum demũ reductos largiori pabulo satiari. Hactenus de officio bubulci dixisse abunde est, sequitur, ut tempora quoq; subigendi arui præcipiamus.

Quo anni tempore campi arandi sint, & quomodo. Cap. IIII.

PINGVES campi, qui diutius continent aquam, proscindendi sunt anni tempore iam incalescente, cum omnes herbas ediderint, neq; adhuc earum semina maturuerint, sed tam frequẽtibus, densisq; sulcis arandi sunt, ut uix dignoscatur in utram partem uomer actus sit, quoniam sic omnes radices herbarum perruptæ necantur. Sed & compluribus iterationibus sic resoluatur ueruactum in puluerem, ut uel nullam, uel exiguam desyderet occationem, cum seminauerimus. nam ueteres romani dixerunt male subactum agrum, qui satis frugibus occandus sit. eũ porrò an recte aretur, frequenter explorare debet agricola. Nec tantum uisu, qui fallitur nonnunquam, superfusa terra latentibus scamnis, uerumetiam tactu. qui minus decipitur, cum solidi rigoris admota pertica transuersis sulcis inseritur. ea si æqualiter, ac sine offensione penetrauit, manifestum est totum solum deinceps esse motum. sin autem subeunti durior aliqua pars obstitit, crudum ueruactum esse demóstrat. Hoc cum sæpius bubulci fieri uidẽt, non committunt scamna facere. Igitur uliginosi campi proscindi debent post idus mensis Aprilis. Quo tempore cum arati fuerint diebus interpositis circa solstitium, quod est nonum, uel octauum Calen. iulias, iteratos esse oportebit, ac deinde circa Septembris Calendas tertiatos. cum id tempus ab æstiuo solstitio conuenit inter peritos rei rusticæ non esse arandum, nisi si magnis (ut fit nonnunquam) ac subitaneis imbribus, quasi hybernis pluuijs terra pmaduerit. Quod cũ accidit, nihil prohibet, quo minus mense Iulio ueruacta subigantur. sed quandocunq; arabitur, obseruabimus, ne lutosus ager tractetur, ne'ue exiguis nimbis semimadidus, quam terram rustici uariam, cariosamq; appellant. ea est cum post longas siccitates leuis pluuia superiorẽ partem glebarum madefecit, inferiorem non attingit. Nã quæ limosa uersantur arua, toto anno desinunt posse tractari. nec sunt habilia sementi, aut occationi, aut sationi. At rursus, quæ uaria subacta sunt, continuo triẽnio sterilitate afficiũtur. Medium igitur temperamentũ maxime sequamur in arandis agris, ut neque succo careant, nec abũdent

uligine. Quippe nimius humor (ut dixi) limosos, lutosósq; reddit. at quæ siccitatibus aruerunt, expediri probe nõ possunt. nam uel respuitur duritia soli dens aratri. uel siqua parte penetrauit, non minute diffindit humum, sed uastos cæspites conuellit, quibus obiacentibus impeditum aruum minus recte potest iterari, quia ponderibus glebarũ, sicut aliquibus obstantibus fundamentis uomis à sulco repellitur. quo euenit, ut in iteratione quoq; scamna fiant, & boues iniquitate operis maxime multentur. Accedit huc, quod omnis humus quamuis lætissima, tamen inferiorem partem ieiuniorẽ habet, eamq; attrahunt excitatæ maiores glebæ. Quo euenit, ut in fœcũdior materia mista pinguiori segetem minus uberem reddat, tum etiam ratio rustici aggrauatur exiguo profectu operis. Iusta enim fieri nequeunt, cum induruit ager. Itaque siccitatibus censeo, quod iam proscissum est, iterare, plu uiamq; operiri, quæ madefacta terra, facilem nobis culturã præbeat. Sed iugerum talis agri quatuor operis expeditur, nã cõmode proscinditur duabus. una iteratur. tertiatur dodrante. in liram statim redigitur quadrante opere. Liras autem rustici uocant easdem porcas, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat. Colles pinguis soli peracta satione trimestri, mense Martio, si uero tẽpor cœli, siccitasq; regiõis suadebit, Februario, statim proscindẽdi sunt. Deinde de Aprili medio usq; in solstitium iterandi, tertiandiq;. Septembri, circa æquinoctium, ac totidem operis, quot uliginosi campi excolitur iugerum talis agri. sed in arando maxime est obseruandum, semper ut trãsuersus mons sulcetur. Nam hac ratione difficultas accliuitatis infringitur, laborq; pecudum, & hominum commodissime sic minuitur. Paulum tamen quotiescunque iterabitur, modo in elatiora, modo in depressiora cliui obliquum agi sulcum oportebit, ut in utranq; partem rescindamus, nec eodem uestigio terram moliamur. Exilis ager planus, qui aquis abundat, primum aretur, ultima in parte mensis Augusti. Subinde Septẽbri sit iteratus, paratusq; sementi circa æquinoctium. Expeditior autem labor eiusmodi solo est, eo quod pauciores impenduntur operæ nam tres uni iugero sufficiunt. Item graciles cliui non sunt æstate arandi, sed circa Septembres Calendas, quoniam si ante hoc tempus proscinditur, effœta & sine succo humus æstiuo sole peruritur, nullasq; uirium reliquias habet. Itaque optime inter Calendas, & idus Septembris aratur, ac subinde iteratur. ut primis pluuijs æquinoctialibus conseri possit. neque in lira, sed sub sulco talis ager seminandus est.

Exilis terra quomodo stercoretur. Cap. V.

PRIVS tamen, quàm exilem terram iteremus, stercorare conueniet. nam eo quasi pabulo gliscit. In campo rarius, in colle spissius, acerui stercoris instar quinque modiorum disponentur, atque in plano pedes interualli quoquo uersus octo, in cliuo duobus minus relinqui sat erit. sed id nobis, decrescente luna fieri placet, nam ea res herbis liberat segetes. Iugerum autem desyderat, quod spissius stercoratur, uehes quatuor, & uiginti, quod rarius, duodeuiginti. Disiectum deinde protinus fimum inarari, & obrui conuenit, ne solis halitu uires amittat. et ut permista humus prædicto alimento pinguescat. Itaq; cum in agro disponētur acerui stercoris, non debet maior modus eorum dissipari, quàm quem bubulci eodem die possint obruere.

De generibus seminum. Cap. VI.

QVONIAM sementi terram docuimus præparare, nunc seminum genera persequemur. Prima, & utilissima sunt hominibus frumenta triticum, & semen adoreum. Tritici genera complura cognouimus. Verum ex his maxime serēdum est, quod robus dicitur, quoniam & pondere, & nitore præstet. Secunda conditio est habenda siliginis, cuius species in pane præcipua pondere deficitur. Tertium erit trimestre, cuius usus agricolis gratissimus. Nā ubi propter aquas aliám ue causam matura satio est omissa, præsidium ab hoc petitur. Id genus est siliginis. Reliquæ tritici species, nisi siquos multiplex uarietas frugum, & inanis delectat gloria, superuacuæ sunt. Adorei autem plerunq; uidimus in usu genera quatuor. Far, quod appellatur clusinum candoris nitidi. Far, quod uocatur uenuculum rutilum, atq; alterum candidum, sed utrunq; maioris ponderis, quàm clusinum. Semen trimestre, quod dicitur halicastrum, idq; pondere, & bonitate est præcipuum. Sed hæc genera tritici, & adorei propterea custodienda sunt agricolis, quod raro quisquam ager ita situs est, ut uno semine contenti esse possimus, interueniente parte aliqua uel uliginosa, uel arida. Triticum autem sicco loco melius coalescit. Adoreum minus infestatur humore.

De generibus leguminum. Cap. VII.

LEGVMINVM genera cum sint complura, maxime grata, & in usu hominum uidentur, faba, lenticula, pisum, phaselus, cicer, cannabis, milium, panicum, sesama, lupinum, linum etiam, & ordeum, quia ex eo ptisana est. item pabulorum optima sunt medica, & fœnum græcum. nec minus uicia. Proxima deinde cicera, & eruum,

& farrago,

& farrago, quæ est ex ordeo. sed de his prius disseremus, quæ nostrã causa seminantur, memores antiquissimi præcepti, quo monemur, ut locis frigidis nouissime, tepidis celerius, calidis ocyssime seramus. Nunc autem proinde, ac si temperatæ regioni præcepta dabimus.

Quod sit seminandi tempus. Cap. VIII.

PLACET Nostro poetæ adoreum, atque etiam triticum non ante seminare, quàm occiderint uergiliæ, quod ipsum numeris sic edisserit.

At si triticeam in messem robustaq; farra
Exercebis humum, soliś'q; instabis aristis,
Ante tibi eoæ Atlantides abscondantur.

Absconduntur autem altero, & trigesimo die post autumnale æquinoctium, quod ferè conficitur nono Calendas Octobris, propter quod intelligi debet tritici satio dierum sex, & quadraginta ab occasu uergiliarum, qui fit ante diẽ. IX. Cal. Nouemb. ad brumæ tempora. Sic enim seruant prudentes agricolæ, ut quindecim diebus prius, quàm conficiatur bruma, totidemq; post eam confectam neq; arent, neq; uitem, aut arborem putent. Nos quoque non ambigimus in agro temperato, & minime humido sementem sic fieri debere. Cæterum locis uliginosis, atque exilibus, aut frigidis, aut etiam opacis plerunque citra Calẽdas Octobris seminare conuenire, dum sicca tellure licet, dum nubila pendent, ut prius conualescant radices frumentorum, quàm hybernis imbribus, aut gelicidijs, pruinis'ue infestentur. Sed q̃uis tempestiue sementis confecta erit, cauebitur tamen, ut patentes liras, crebrosq; sulcos aquarios, quos nonnulli elices uocant, faciamus, & omnem humorem in colliquias, atq; inde extra segetes deriuemus. Nec ignoro quosdam ueteres authores præcepisse, ne seminarentur agri, nisi cum terra pluuijs permaduisset. Quod ego, si tempestiue competat, magis conducere agricolæ non dubito. Sed si (quod euenit nonnunq̃) seri sunt imbres, quamuis sitienti solo recte semen committitur. idq; etiam in quibusdã prouincijs, ubi status cœli talis est, usurpatur. Nam quod sicco solo ingestum, & inoccatum est, perinde ac si repositum in horreo non corrumpitur. Atq; ubi uenit imber, multorum dierum sementis uno die surgit. Tremellius quidem asseuerat, prius quàm impleuerit, ab auibus, aut formicis sata edi, ubi æstiuis serenitatibus ager aret. Idq; etiã sæpius nos experti, uerum adhuc esse comperimus. Magis apte tamen in eiusmodi agris adoreum, quàm triticum seritur, quoniam folliculum, quo continetur, firmum, & durabilem aduersus longioris tẽporis humorem habet.

Quot seminum modios iugerum postulet, & medicinæ semi-
num. Cap. IX.

IVGERVM agri pinguis plerunq; modios tritici quatuor, me
diocris quinq; postulat. Adorei modios nouem, si est lætum solum, si
mediocre, decem desyderat. Nam quamuis de mensura minus autho-
ribus conuenit, hanc tamen uideri commodissimã docuit noster usus,
quem siquis sequi recusat, utatur præceptis eorum, qui uberem cam
pum in singula iugera tritici quinq;, & adorei octo modijs obserere
præcipiunt. Atque hac portione mediocribus agris semina præben-
da censent. Nobis ne istam quidem, quam prædiximus, mensurã sem
per placet seruari, quod eam uariat aut loci, aut temporis, aut cœli cõ
ditio. Loci, cum uel in campis, uel collibus frumentum seritur, atq; his
uel pinguibus, uel mediocribus, uel macris. Temporis, cum autumno,
aut etiam ingruente hyeme frumenta iacimus. Nam prima sementis
rarius serere permittit, nouissima spissius postulat. Cœli, cum aut plu
uium, aut siccum est. Nam illud idem, quod prima sementis, hoc quoq;
ultima desyderat. Omne autem frumentum maxime campo patente,
& ad solem prono, aprico'q;, & soluto lætatur. Collis enim quãuis
granum robustius aliquanto, minus tamen tritici reddit. Densa, creto-
saq;, & uliginosa humus siliginem, & far adoreum non incommo-
de alit. Ordeum nisi solutum, & siccum locum non patitur. Atq; illa
uicibus annorum requietum, agitatum'q; alternis, & q̃ lætissimũ uo-
lunt aruũ. Hoc nullam mediocritatem postulat. nam uel pingissima
uel macerrima humo iaciatur, perit. illa post continuos imbres, si ne
cessitas exigat, quãuis adhuc limoso, & madente solo sparseris, iniu-
riam sustinent. Hoc si lutoso commiseris, emoritur. Siliginis autem, uel
tritici, si mediocriter cretosus, uliginosus'ue ager est, etiam paulo plus,
q̃ ut prius iam dixi quinq; modijs ad sationem opus est. at si siccus, et
resolutus locus, idem'q; uel pinguis, uel exilis est, quatuor, quoniam et
è contrario macer tantundem seminis poscit. Nam nisi rare conseri
tur, uanam, & minutam spicam facit. at ubi ex uno semine pluribus
culmis fruticauit, etiam ex rara segete dẽsam facit. Inter cætera quo-
que non ignorare debemus quintam partem seminis amplius occu-
pare agrum consitum arbusto q̃ uacuum, & apertum. Atq; adhuc
de satione autumnali loquimur, hanc enim potissimum ducimus. Sed
& est altera, cum cogit necessitas, trimestrẽ uocant agricolæ. Ea locis
prægelidis, ac niuosis, ubi æstas est humida, & sine uaporibus recte
committitur. Cæteris admodum raro respondet, quam tamen ipsam
celeriter, & utiq; ante æquinoctium uernum conueniet peragere. Si

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

uero locorum, & cœli conditio patietur, quanto maturius seuerimus, tanto commodius proueniet. Neq; enim est ullum (sicut multi credide runt) natura trimestre semen, quippe idem iactum autumno melius respondet. Sed sunt nihilo minus quædam alijs potiora, quæ sustinent ueris tepores, ut siligo, & ordeum galathicum, & halicastrum, granumq; fabæ marsicæ. Nam cætera robusta frumenta semper ante hyemem seri debent in regionibus temperatis. Solet autem salsam nonnunquam, & amarã ulignem uomere terra, quæ quamuis matura iam sata manante noxio humore corrumpit, et locis glabrentibus sine ulla stirpe seminum areas reddit. Ea glabreta signis adhibitis notari conuenit, ut suo tempore uitijs eiusmodi medeamur. nam ubi uel uligo, uel aliqua pestis segetem enecat, ibi columbinum stercus, uel si id non est, folia cupressi conuenit spargi, et inarari. Sed antiquissimum est oẽm inde humorem facto sulco, deducere, aliter uana erunt prædicta remedia. Nonnulli pelle hyænæ satoriam trimodiam uestiunt, atq; ita ex ea, cum paulum immorata sunt semina iaciunt, non dubitantes prouentura, quæ sic sata sint. Quædam etiam subterraneæ pestes adultas segetes radicibus sub sectis enecant. Id ne fiat remedio est aquæ mistus succus herbæ, quam rustici sedum appellant, nam hoc medicamine una nocte semina macerata iaciuntur. Quidam cucumeris anguinei humorem expressum, & eiusdem tritam radicem diluunt aqua, similiq; ratione madefacta semina terræ mandant. Alij hac eadem aqua, uel amurca insulsa, cum cæpit infestari seges, perfundũt sulcos, & ita noxia animalia summouent. Illud deinceps præcipiẽdum habeo, ut demessis segetibus iam in area futuro semini consulamus. Nã quod ait Celsus, ubi mediocris est fructus, optimam quamq; spicam legere oportet, separatimq; ex ea semen reponere. Cum rursus amplior messis prouenerit, quicquid exteretur, cæpisterio expurgandum erit, & semper quod propter magnitudinem, ac pondus in imo subsederit, ad semen reseruandum. Nam id plurimum prodest, quia quãuis celerius locis humidis, tamen etiam siccis frumenta degenerant, nisi cura talis adhibeatur. neque enim dubium est, ex robusto semine posse fieri non robustum. Quod uero protinus exile natum sit, nunquam robur accipere manifestum est. Ideoq; Virgilius cum & alia, tum & hoc de seminibus præclare sic disseruit.

Vidi ego lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen, nisi uis humana quotannis
Maxima quæq; manu legeret, sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.

Granum autem rutilum si cum diffissum est, eundem colorẽ interio-

rem habet, integrum esse non dubitamus. Quod extrinsecus albidũ, intus etiam conspicitur candidum, leue, ac uanum intelligi debet. nec nos tanquam optabilis agricolis fallat siligo. Nam hoc tritici uitium est, & quamuis candore præstet, pondere tamen uincitur. Verum in humido statu cœli recte prouenit, et ideo locis manantibus magis apta est. Nec tamen ea longe nobis, aut magna difficultate requirenda est. Nã omne triticum solo uliginoso post tertiã sationem cõuertitur in siliginem. Proximus est hic frumentis usus ordei, quod rustici hexastichum, quidam etiam cantherinum appellant, quoniam & alia animalia, quæ ruri sunt, melius q̃ triticum, et hominem salubrius, quàm malum triticum pascit. Nec aliud in egenis rebus magis inopiam defendit. Seritur soluta, siccáq; terra, & uel præualida, uel exili, quia constat arua segetibus eius macescere, propter quod pinguissimo agro, cuius nimijs uiribus noceri non possit, aut macro, cui nihil aliud committitur. Altero sulco seminari debet post æquinoctium media ferè sementi, si læto solo, si gracili maturius. Iugerum quinq; modij occupabunt. Idq; ubi paulum maturuerit, festinantius, quàm ullum aliud frumentum demetendum erit. Nam & fragili culmo, & nulla uestitum palea granum eius celeriter decidit, ijsdemq; de causis facilius teritur, quàm cætera. Sed cum eius messem sustuleris, optimum est noualia pati anno cessare, si minus stercore saturare, et omne uirus, q̃d adhuc inest terræ, propulsare. alterum quoq; genus ordei est, quod alij distichũ, galathicum nonnulli uocant, põderis, et candoris eximij, adeo ut tritico mistum egregia cibaria familiæ præbeat. Seritur quã pinguissimis, sed frigidis locis circa Martium mensem. Melius tamen respondet, si clementia hyemis permittit, cum seminatur circa Idus Ianuarias. Iugerum sex modios postulat. Inter frumenta etiam panicum, & milium ponenda sunt, quamuis iam leguminibus ea contribuerim. Nam multis regionibus cibarijs eorum coloni sustinentur. Leuem, solutámq; humum desyderant. Nec in sabuloso solo, sed in arena quoq; proueniunt modo humido cœlo, uel riguo solo (nam siccum, cretosúmq; reformidant). Ante uer seri non possunt, quoniam teporibus maxime lætantur, ultima tamen parte Martij mensis commodissime terræ committuntur. Nec impensa graui sationem cultoris onerant, quippe sextarijs ferè quatuor iugerum implent. Frequentem tamen exigunt sarritionem, & runcationem, ut herbis liberentur. Ea cum spicas ediderunt, prius quàm semina hient æstibus, manu carpũtur, & suspensa in sole cum assiccata fuerint, reconduntur. Atque ita reposita perennat diutius, quàm cætera. Panis ex milio conficitur, q̃ ante quàm refrigescat, sine fastidio potest absumi. Panicum pinsitum,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

& euolutum furfure, sed & milium quoque, pultem, quauis inopia, maxime cum lacte non fastidiendam præbet.

Quod solum cuiq; legumini conueniat. Cap. X.

QVONIAM de frumentis abunde præcepimus, de leguminibus deinceps disseramus. Lupini prima ratio est, quod & minimum operarum absumit, & uilissime emitur, & maxime ex ijs, quæ serũtur, iuuat agrum. Nam uineis iam emaciatis, & aruis optimum stercus præbet, ac uel effoeto solo prouenit, uel repositum in granario patitur æuum. Boues per hyemem coctum, maceratumq; probe alit. Famem quoq;, si sterilitas annonæ incessit hominibus, commode propulsat. Spargitur statim ex area. Atq; id solum omnium leguminum nõ desyderat requiem in horreo. siue Septembri mense ante æquinoctiũ, seu protinus à Calendis Octobris crudis noualibus ingeras. Et qualitercunq; obruas, sustinet coloni negligentiã. Teporem tamen autũni desyderat, ut celeriter confirmetur. Nam si non ante hyemẽ conualuerit, frigoribus affligitur. Reliquum quod seminis superest, in tabulatum, quo fumus peruenit, optime reponis, quoniã si humor inuasit, uermes gignit, qui simulatq; oscilla lupinorum ederunt, reliqua pars enasci non potest. Id, ut dixi, exilẽ amat terram, et rubricam præcipue. Nam cretam reformidat, limosoq; non exit agro. Iugerum decem modij occupant. Ab hoc recte phaselus terræ mandabitur, uel in ueruacto, uel melius pingui, & restibili agro. Nec amplius quatuor modijs iugerum obseritur. Similis quoq; ratio est pisi, quod tamen facilẽ, & solutam terram desyderat, tepidumq; locum, & cœlum frequentis humoris. Eadem mensura iugerum, uel modio minus, quàm phaselum licet obserere primo tempore sementis ab æquinoctio autumnali. Fabæ pinguissimus locus, uel stercoratus destinatur, & si ueruactũ erit in ualle situm, quod à superiore parte succum accipit, prius tamẽ iaciemus semina, deinde pr scindemus terram, proscissamq; in liram reuocabimus, occabimusq;, quo altius largiore humo contegatur. Nã id plurimum refert, ut radices enatorum seminũ penitus demersæ sint. Sin autem proximæ messis occupandũ erit restibile, desectis stramentis quatuor et uiginti uehes stercoris in iugerum disponemus, dissipabimusq;. Et similiter cum semen crudo solo ingesserimus, inarabimus, imporcatumq; occabimus, quamuis sint, qui negent locis frigidis oportere occari fabam, quia extantes glebæ à gelicidijs adhuc eã teneram uindicent, & aliquem teporem frigore laborãti præbeant. Sunt etiam qui putent in aruis hanc eandẽ uice stercoris fungi, quod sic ego interpretor, ut existimem nõ sationibus eius pinguescere

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

humum, sed minus hanc, quàm cætera semina uim terræ consumere. Nam certum habeo frumentis utiliorem agrum esse, qui nihil, quam qui istam siliquam proximo anno tulerit. Iugerum agri (ut Tremellio) quatuor (ut nobis uidetur) fabæ sex occupant modij, si solum pingue sit, si mediocre, paulo amplius. Eaq; nec macrum nec nebulosum locum patitur. Densa tamen humo sæpe commode respondet. Media sementi pars seri, & pars ultima debet, quæ septimuncialis satio dicitur. Tempestiua, frequentius, nonnunquam tamen sera, melior est. Post brumam parum recte seritur, pessime uere, quamuis sit etiam trimestris faba, quæ mense Februario seratur, quinta parte amplius, quàm matura, sed exiguas paleas nec multam siliquam facit. Veteres itaq; rusticos plerunq; dicentes audio, malle se matura fabalia, quàm fructum trimestrem. Sed quocunq; tempore anni seretur, opera danda erit, ut quantum destinauerimus in sationem, tantum quintadecima luna, si tamen ea non transcurret eo die solis radios, quod græci ἀπόκρουσιν uocant. Si minus quartadecima utiq; adhuc crescente lumine spargatur, etiam si confestim totum semen operiri non poterit. Nihil enim nocebitur ei nocturnis roribus, alijs'ue ex causis, dum à pecore, et auibus uindicetur. Priscis autem rusticis, nec minus Virgilio prius amurca, uel nitro macerari eam, & ita seri placuit.

Lætior ut fœtus siliquis fallacibus esset,
Et quamuis igni exiguo properata maderent.

Nos quoq; sic medicatam comperimus, cum ad maturitatē perductā sit minus à curculione infestari. Sed & illud quod deinceps dicturi sumus experti, præcipimus, silente luna fabam uellito ante lucem. Deinde cum in area exaruerit, confestim prius quàm luna incrementū capiat, excussam, refrigeratamq; in granarium conferto. Sic condita à curculionibus erit innoxia. Maximeq; ex leguminibus ea, & sine iumentis teri, & sine uento purgari expeditissime sic poterit. Modicus fasciculorum numerus resolutus in extrema parte areæ collocetur, quē per longissimum eius, mediūq; spatiū tres uel quatuor homines promoueant pedibus, & baculis furcillis'ue contundant. deinde cum ad alteram partem areæ peruenerint, in aceruum culmos regerāt. Nā semina excussa in area iacebunt, superq; ea paulatim eodem modo reliqui fasciculi excutientur. Ac durissime quidem acus resectæ, separatæq; erunt à cudētibus. minutæ uero quæ de siliquis cum faba resederunt, aliter secernentur. Nā cum aceruus paleis, granisq; mistus in unum fuerit congestus, paulatim ex eo uentilabris per longius spacium iactetur, quo facto, palea, quæ leuior est, citra decidet, faba, quæ longius emittetur, pura eò perueniet, quò uentilator eā iaculabitur.

Lentem sementi media, crescente luna usq; in duodecimam, solo tenui, & resoluto, uel pingui, & sicco maxime loco, seri conuenit. nã in flore facile luxuria & humore corrũpitur, quæ ut celeriter prodeat, et ingrandescat, ante quàm seratur, fimo arido permisceri debet, & cũ ita quatuor, aut quinq; diebus requieuerit spargi. Sationes eius duas seruamus, alteram maturam per mediam sementim seriorem alterã mense Februario. Iugerum agri paulo plus, quàm modius occupat. Ea ne curculionibus absumatur (nam etiam dum est in siliqua estur) curandum erit, ut cum extrita sit, in aquã demittatur, & ab inani, quæ protinus innatat, separetur solida. tum in sole siccetur, & radice silphij trita cum aceto aspergatur, defricetur'q;, atq; ita rursus in sole siccata, & mox refrigerata recondatur, si maior est modus, in horreo, si minor, in uasis olearijs, salsamentarijs'q;. quæ repleta cũ confestim gypsata sunt, quãdocunq; in usus prõpserimus, integrã lentẽ reperiemus. Potest tamen etiam citra istam medicationem cineri mista cõmode seruari. Lini semen, nisi magnus est eius in ea regione, quam colis, prouentus, et precium prouitat, serendum non est. agris enim præcipue noxium est. itaque pinguissimum locum, & modice humidum poscit. Seritur à Calendis Octobris in ortum aquilæ qui est VII. Idus Decembris, Iugerum agri octo modijs obseritur. Nonnullis placet macro solo quamspisissimum semen eius committi, quo tenue linũ proueniat. Idem etiam si læto solo seratur, mense Februario, decẽ modios in iugerũ iaci oportere dicunt. Sesama, quæ rigantur maturius, quæ carent humore, ab æquinoctio autumnali serenda sunt, in Idus Octobris. putre solum, quod campani pullum uocant, plerunq; desyderant non deterius tamen etiã pinguibus harenis, uel congestitia humo proueniunt. tantum'q; seminis, quãtum milium panicum'q; interdum etiam duobus sextarijs amplius in iugerum spargitur. Sed hoc qdem semen ciliciæ, syriæ'q; regionibus ipse uidi mense Iunio, Iulio'q; conseri, & per autumnum cum permaturuerit, tolli. Cicercula, quæ piso est similis, mense Ianuario, aut Februario fieri debet læto loco, cœlo humido. Quibusdam tamen Italiæ locis ante Calẽdas Nouembris seritur. Tres modij iugerũ implent. Nec ullum legumen minus agro nocet, sed raro respõdet, quoniã nec siccitates, nec austros in flore sustinet, quæ utraq; incõmoda ferè eo tempore anni sunt, quo deflorescit, Cicer, quod arietinum uocatur. item'q; alterius generis, quod punicum seri mense Martio toto potest, cœlo humido, loco quamlætissimo. Nam etiam id terram lædit, atq; ideo improbatur à callidioribus agricolis, quod tamen si seri debeat pridie macerãdum erit, ut celerius enascatur. Iugero modij tres abunde sunt. Cannabis solum pingue ster-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

cœratumq; & riguum, uel planum, atq; humidũ, & alte subactum deposcit. In quadratum pedem serũtur grana sex eius seminis arctu ro exoriente. quod est ultimo mense Februario circa sextum aut quin tum Cal. Martias. Nec tamen usq; in æquinoctium uernum, si sit plu uius cœli status, improbe seretur. Ab his leguminibus ratio est habẽ da naporum, raporumq;. nam utraq; rusticos implent. Magis tamen utilia rapa sunt, quia & maiore incremento proueniunt, & nõ hominem solum, uerum etiam boues pascunt, præcipue in gallia, ubi hiberna cibaria prædictis pecudibus id olus præbet. solum putre, et solutum res utraq; desyderat, nec densa nascitur humo. Sed rapa campis, & locis humidis lætantur. Napus deuexam amat, & siccam, tenuiq; propiorem terrã. Itaq; glareosis, sabulosisq; aruis melior exit. lociq; proprietas utriusq; semen commutat. Nanq; in alio solo rapa biennio sata conuertuntur in napum, in alio napus raporũ accipit speciem. Riguis locis utrunq; recte ab solstitio seritur, siccis ultima parte mensis Augusti, uel prima Septembris. Subactum solum pluribus ite rationibus aratri uel rastri, largoq; stercore satiatum postulant. Nã id plurimum refert, non solum ꝙ melius ea proueniunt, sed ꝙ etiam post fructum eorum sic tractatum solum segetes opimas facit. Iugerum agri non amplius quatuor sextarijs raporum seminibus obserendum est, quarta parte amplius napis spargendum, quia non in uentrem latescunt, sed tenuem radicem deorsum agunt. Atque hæc hominum causa serenda censemus, illa deinde pecudum.

De genere pabulorum, & de medica, uicia, farragine, auena, fœno græco, eruo, & cicera. Cap. XI.

PABVLORVM genera complura, sicut medicam, et uiciam, farraginem quoq; ordeaceam, et auenam, fœnum græcum, nec minus eruum, & cicera. Nam cætera neq; enumerare, ac minus serere dignamur, excepta tamen cythiso, de qua dicemus in ijs libris, quos de generibus surculorum conscripsimus. Sed ex ijs, quæ placent, eximia est herba medica, quod cum semel seritur, decem annis durat, quod ꝑ annum. deinde recte quater, interdũ etiã sexies demetitur, quod agrũ stercorat, quod omne emaciatum armẽtum ex ea ꝑinguescit, qđ ægro tanti pecori remediũ est, ꝙ iugerũ eius toto anno tribus equis abũde sufficit. Seritur, ut deinceps præcipiemus. Locum, in quo medicam pro ximo uere saturus es, proscindito circa Calendas Octobris, et eũ tota hyeme putrescere sinito. Deinde Calendis Februarijs diligenter iterato, & lapides omnes egerito, glebasq; offringito. Postea circa Martium mensem tertiato, & occato. Cum sic terram subegeris, in morẽ horti

areas latas pedum denum, longas pedum quinquagenū facito, ut per semitas aqua ministrari possit. Aditusq; utraq; parte runcantibus pateat. deinde uetus stercus inijcito. atq; item mense ultimo Aprilis serito tantum, quantum ut singuli cyathi seminis locum occupent decem pedum longum, & quinque latum. quod ubi feceris ligneis rastris (id enim multum confert) statim iacta semina obruantur, nam celerrime sole aduruntur. Post sationem ferro tangi locus nō debet. Atq; ut dixi, ligneis rastris sarriendus, & identidem runcandus est, ne alterius generis herba inualidam medicam perimat. Tardius messem primā eius facere oportebit, cum iam seminum aliquam partem eiecerit. Posteaq̄ uoles teneram, cum prosiluerit, deseces licet, & iumentis praebeas. Sed inter initia parcius dum consuescant, ne nouitas pabuli noceat. Inflat enim, & multum creat sanguinem. Cum secueris autem, saepius eam rigato. Paucos deinde post dies, ubi coeperit fruticare, omneis alterius generis herbas erunato. Sic culta, sexies in anno demeti poterit, & permanebit annis decem. Viciae autem duae sationes sunt. Prima, quam pabuli causā circa aequinoctium autumnale serimus, septem modios eius in unum iugerum. Secunda, qua sex modios mense Ianuario, uel etiam serius iacimus semini progenerando. Vtraq; satio potest cruda terra fieri, sed melius proscissā, idq; genus praecipue non amat rores, cum seritur. Itaq; post secundam diei horam, uel tertiam spargendum est, cum iā omnis humor sole uento'ue detersus est. neq; amplius proijci debet, quàm quod eodem die possit operiri. Nā si nox incessit, quantulocunq; homore prius quàm obruatur corrumpitur. Obseruandum erit, ne ante quintam & uigesimam lunam terrae mandetur. Aliter satae ferè limacem nocere comperimus. Farraginem in restibili stercoratissimo loco, & altero sulco serere conuenit. Ea fit optima, cum cantherini ordei. X. modijs iugerum obseritur circa aequinoctium autumnale, sed impendentibus pluuijs, ut consita, rigataq; imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiam. nam frigoribus cum alia pabula defecerunt, ea bubus, caeterisq; pecudibus optime desecta praebetur. & si depascere saepius uoles, usq; in mensem Maium sufficit. quod si etiam semen uoles ex ea percipere, à Calen. Martijs pecora depellenda, et ab omni noxa defendēda est, ut sit idonea frugibus. Similis satio auenae, quae autumno sata, partim caeditur in foenum, uel pabulum, dum adhuc uiret, partim semini custoditur. Foenum graecum (quod siliquam uocant rustici) duo tempora sationum habet, quorum alterum est Septembris mensis (cum pabuli causa seritur) ijsdem diebus, quibus uicia circa aequinoctium. alterum autem mensis Ianuarij ultimo, uel primo Februarij,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tum in messem seminatur. sed hac ratione iugerum sex modijs, illa septem occupamus. utraq; cruda terra non incommode fit. daturq; opera, ut spisse aretur, nec tamen alte. nam si plus quatuor digitis adobrutum est, semen eius non facile prodit. propter quod nonnulli prius quàm serant, minimis aratris proscindunt, atq; ita iaciunt semina, & sarculis adobruunt. Eruum autem lætatur loco macro, nec humido, quia luxuria plerunq; corrumpitur. Potest & autumno seri, nec minus post brumam Ianuarij parte nouissima, uel toto Februario, dũ ante Calen. Martias, quem mensem uniuersum negant agricolæ huic legumini conuenire, quod eo tempore satum pecori sit noxium, & præcipue bubus, quos pabulo suo cerebrosos reddat. quinq; modijs iugerum obseritur. Cicera bubus erui loco, fresa datur in Hispania bætica, quæ cum suspensa mola diuisa est, paulum aqua maceratur, dum lentescat. Atq; ita mista paleis subtritis pecori præbetur. Sed erui duodecim libræ satisfaciunt uni iugo, ciceræ sexdecim. eadem hominibus non inutilis, neq; iniucunda est. Sapore certe nihilo differt à cicercula, colore tantum discernitur. Nam est obsoletior, & nigro propior. seritur primo uel altero sulco mense Martio, ita ut postulat soli lætitia, quæ eadem quatuor modijs, nonnunquam & tribus, interdum etiam duobus, ac semodio iugerum occupat.

Quemadmodum, & quot operis unumquodq; frumentum, & legumen colatur. Cap. XII.

QVONIAM quando quicq; serendum sit persecuti sumus, nunc quemadmodum quotque operis singula eorum, quæ retulimus colenda sint, demonstrabimus. Peracta sementi, sequens cura est sarritionis, de qua non conuenit inter authores. Quidam negant eam quicquam proficere, quod frumenti radices sarculo detegantur, aliquæ etiam succidantur, ac si frigora incesserint post sarritionem gelu frumẽta enecentur. Satius autem esse ea tempestiue runcari, & purgari. Pluribus tamen sarriri placet, sed neque eodem modo, neque ijsdem temporibus usquequaque fieri. Nam in agris siccis & apricis, simulac primum sarritionem pati queant segetes, debere eas pmota terra adobrui, ut fruticare possint. quod ipsum ante hyemem fieri oportere, deinde post hyemem iterari. In locis autem frigidis, et palustribus plerunque transacta hyeme sarriri, nec adobrui, sed plana sarritione terram permoueri. Multis tamen nos regionibus aptam esse hyemalẽ sarritionem comperimus, duntaxat ubi & siccitas cœli, & tepores permittunt. Sed nec istud ubiq; fieri censemus, uerum incolarum consuetudine uti. Sunt enim regionum propria munera, sicut Aegypti,

& Africæ, quibus agricola post sementem, ante messem segetem nō attingit, quoniam cœli conditio, et terræ bonitas ea est, ut uix ulla herba exeat, nisi ex semine iacto, siue quia rari sunt imbres, seu quia qualitas humi sic se cultoribus præbet. In ijs autem locis, ubi desyderatur sarritio, non ante sunt attingendæ segetes, etiam si cœli status permittit, quàm cum sata sulcos contexerint. Triticumq́; & adoreum cum quatuor fibras habere cœperint, ordeum cum quinque, faba & cætera legumina cum quatuor digitis à terra extiterint, recte sarriētur. Excepto tamen lupino, cuius semini contraria est sarritio, quoniā unā radicem habet, quæ siue ferro succisa est, seu uulnerata, totus frutex emoritur. Quod etiam si nō fieret, superuacuus tamen esset cultus, cū sola hæc res adeo nō infestetur herbis, ut ipsa herbas pimat. At aliæ segetes, quæ uel humidæ moueri possunt, melius tamen siccæ sarriuntur, quoniam sic tractatæ non infestantur rubigne, hordeū uero nisi sicissimum tangi non debet. Fabam multi ne sarriendam quidem putant, quod et manibus, cum maturuerit ducta secernatur à cætera rūcatione, & internatæ herbæ fœno reseruentur. Cuius opinionis etiam Cornelius Celsus est, qui inter cæteras dotes leguminis hanc quoque enumerat. quod sublata faba fœnum ex eodem loco secari posse dicat. Sed mihi uidetur pessimi agricolæ committere, ut satis herba proueniat. Frugibus enim plurimum detrahitur, si relinquitur rūcatio. Neq; enim est rustici prudentis magis pabulis studere pecudum, quàm cibis hominum. cum præsertim liceat illa quoque cultu pratorum consequi. adeoq́; fabam sarriendam censeo, ut existimem debere ter sarriri. nam sic cultam comperimus non solum multiplicare fructum, sed exiguam portionem in ualuulis habere. Fresæq; eius & expurgatæ modium penè tam plenum esse, quàm integræ, cum uix minuatur mensura detractis putaminibus. atque in totum (sicut ante iam diximus) hyberna sarritio plurimum iuuat diebus serenis, ac siccis post brumam confectam, mense Ianuario si gelicidia non sint. ea porrò sic debet fieri, ne radices satorum lædantur, & ut potius adobruantur, cumulisq́; exaggerentur, ut latius se frutex humi diffundat. id prima sarritione fecisse proderit, secūda oberit, quia cum pullulare desijt frumentum, putrescit si adobrutū est. Nihil itaq; amplius in iteratione, quàm remoliri terra debet æqualiter. eamq́; transacto æquinoctio uerno statim peragi oportet intra dies uiginti, ante, quàm seges in articulum eat, quoniam serius sarrita corrūpitur insequentibus æstiuis siccitatibus, & caloribus. Subiungenda deinde est sarritioni runcatio, curandumq́; ne florentem segetem tangamus, sed aut antea, aut mox cum defloruerit. Omne autem frumentum, et hordeum, q̄cquid

deniq; non duplici semine est, spicam à tertio ad quartum nodum emit
tit, & cum totam edidit octo diebus deflorescit, ac deinde grandescit
diebus quadraginta, quibus post florem ad maturitatem deuenit. Rur
sus quæ duplici semine sunt, ut faba, pisum, lenticula, diebus quadra
ginta florent, simul'q; grandescunt.

Pro modo cuiusq; agri quot operæ designentur. Cap. XIII.

ET VT IAM percenseamus quot operis in aream perdu-
cantur ea, quæ terræ credidimus. Tritici modij quatuor uel quinq;
bubulcorum operas occupant quatuor, occatoris unam, sarritoris duas
primum, & unam cum iterum sarriuntur, runcatoris unam, messo-
ris unam & dimidiam, in totum summa operarum decem, & dimi
dia. Siliginis modij quinque totidem operas desyderant. Sesami mo-
dij nouem, uel decem, totidem operas, quot tritici modij quinq; postu-
lant. Hordei modij quinq; bubulci operas tres exigunt, occatoriam
unam, sarritoriam unam & dimidiam, messoriam unam, summa
operarum sex & dimidia. Fabæ modij quatuor, uel sex, in ueruacto
duas operas bubulcorum detinent, at in restibili unam. Occantur sex-
quiopera. Sarriuntur sesquiopera. iterum sarriuntur una opera, et
tertio una, metuntur una. summa fit operarum octo, uel septem. uiciæ
modij sex, uel septem, in ueruacto bubulcorum duas operas uolunt,
in restibili unam. item occantur una opera metuntur una. summa
fit operarum quatuor, uel trium. Erui modij quinque totidem operis
conseruntur. occantur una. item singulis sarriuntur, runcantur, metun
tur'q;. cuncta sex operas occupant. Siliquæ modij sex, uel septem toti-
dem operis obruuntur, metuntur una. phaseoli modij quatuor obru-
untur totidem operis, occantur una, metuntur una. Ciceræ, uel cicercu
læ modij quatuor operas bubulcorum tres postulant, occantur opera
una, runcantur una, uelluntur una. Summa fit sex operarum. Len-
tis sexquimodius totidem operas desyderat, occatur una, sarritur dua
bus, runcatur una, uellitur una. Summa fit operarum octo. Lupini
modij decem obruuntur una, occantur una, metuntur una. Milij sexta
rij quatuor, totidem'q; panici bubulcorum operas occupant quatuor, oc
cantur operis tribus, sarriuntur tribus. quot operis carpantur incer
tum est. Ciceris modij tres operis totidem seminantur, occantur dua-
bus, sarriuntur una, runcantur una, uelluntur tribus. Summa fit de-
cem operarum. Lini decem modij, uel octo, quatuor iugis conseruntur,
occantur operis tribus, runcantur una, uelluntur tribus. Sūma fit un-
decim operarum. Sesami sextarij sex tribus iugis à proscissione colun
tur, occantur operis quatuor, sarriuntur quatuor, & sarriuntur ite-
rum duabus,

rum duabus, metũtur duabus. Summa fit operarũ quindecim. Cannabis seritur, ut supra docuimus. sed icertum est quantam impẽsam, curã'q; desyderet, at medica obruitur non aratro, sed ut dixi, ligneis rastellis. Iugerum agri eius occatur duabus, sarritur una, metitur una. Hac consumatione operarum colligitur posse agrum ducentorũ iugerum subigi duobus iugis boum, totidem'q; bubulcis. & sex mediastinis, si tamen uacet arboribus, at si sit arbustum eundẽ modũ saserna tribus hominibus adiectis asseuerat probe satis excoli, quæ nos ratio docet sufficere posse iugum boũ tritici centum uigintiquinq; modijs, totidem'q; leguminum, ut sit in assem autumnalis satio modiorũ ducentorum quinquaginta. & post hanc nihilo minus cõserat trimestriũ modios quinq; & septuaginta. Hoc deinde sic probatur. Semina, quæ quarto sulco seruntur, in iugeribus uigintiqnq; desyderant bubulcorum operas CXV. nam proscinditur is agri modus (q̃uis durissimi) quinquaginta operis, iteratur quinq; & uiginti, tertiatur, & conseritur quadraginta. Cætera legumina occupant opas. LX. idest menses duos. Pluuiales quoq; & feriarũ computantur, q̃bus non aratur, dies quinq; & quadraginta. item peracta sementi, quibus requiescunt, dies. XXX. Sic in asse fiunt octo menses, & dies decem. Supersunt tamen de anno tres reliqui menses, & dies quinq; & uiginti, quos absumamus, aut in satione trimestrium, aut in uecturis fœni, & pabulorum, & stercorum, aliorum'q; utensilium.

Quæ legumina aruis noceant, quæ'q; prosint. Cap. XIIII.

SED EX ijs, quæ retuli, seminibus, idẽ Saserna putat alijs stercorari, & iuuari agros, alij rursus peruri, et emaciari. Stercorari lupino, faba, uicia, eruo, lente, cicercula, piso. De lupino nihil dubito, atq; etiam de pabulari uicia, si tamen eam uiridem desectam confestim aratrum subsequatur, & quod falx reliquerit prius, quàm inarescat, uomis rescindat, atque obruat. id enim cedit pro stercore. nam si radices eius desecto pabulo relictæ inaruerint, suaum omnem solo auferent, uim'q; terræ absument. Quod etiam in faba, cæteris'q; leguminibus, q̃bus terra gliscere uidetur, uerisimile est accidere, ut nisi protinus sublata messe eorum proscindatur, nihil ijs segetibus, quæ deinceps in eo loco seminari debent, profuturũ sit. Ac de ijs quoq; leguminibus, quæ uelluntur Tremellius obesse maxime ait solo uirus ciceris, & lini, alterum quia sit salsæ, alterũ quia sit feruidæ naturæ. Quod etiam Virgilius significat dicendo.

Vrit enim lini campum seges, urit auenæ,
Vrunt lætheo perfusa papauera somno.

Neq; enim dubiũ, quin & iis seminibus infestetur ager, sicut etiã mi-
lio, & panico, sed omni solo, quod prædictorũ leguminum segetibus
fatiscit, una præsens medicina est, ut stercore adiuues, & absumptas
uires hoc uelut pabulo refoueas. Nec tantum propter semina, quæ sul
cis aratri committuntur uerumetiam propter arbores, ac uirgulta,
quæ maiorem in modum lætantur eiusmodi alimento. quare si est, ut
uidetur, agricolis utilissimum, diligentius de eo dicendum existimo,
cum priscis authoribus quamuis non omissa res, leui tamen admodũ
cura sit prodita.

De generibus stercoris. Cap. XV.

TRIA Igitur stercoris genera sunt præcipua, quod ex auibus,
quod ex hominibus, quod ex pecudibus confit. Auium primum ha-
betur, quod ex columbarijs egeritur. Deinde quod gallinæ, cæteræq;
uolucres edunt, exceptis tamen palustribus, aut nantibus, ut anatis, &
anseris. nam id noxiũ quoque est. Maxime tamen columbinum pro-
bamus, quod modice sparsum terram fermentare comperimus. Secun
dum deinde quod homines faciunt, si & alijs uillæ purgamentis im-
misceatur, quoniã per se naturæ est feruẽtioris, & icirco terrã peru-
rit. Aptior est tamen surculis hominis urina, quam sex mensibus pas-
sus fueris, ueterascere, si uitibus, aut pomorũ arboribus adhibeas, nul
lo alio magis fructus exuberat. nec solũ ea res maiorẽ facit prouẽ-
tum, sed etiam saporem, & odorẽ uini, pomorumq; reddit meliorẽ.
Potest & uetus amurca, quæ salem non habet, permista huic commo
de frugiferas arbores, & præcipue oleas rigare. Nam per se quoque
adhibita multum iuuat. Sed usus utriusq; maxime ꝑ hyemem est, &
adhuc uere ante æstiuos uapores, dum etiam uites, & arbores abla-
queatæ sunt. Tertium locum obtinet pecudũ stercus, atq; in eo quoq;
discrimen est. nam optimum existimatur, quod asinus facit, quoniã id
animal lentissime mandit, ideoq; facilius concoquit, & bene confectũ,
atq; idoneũ protinus aruo fimum reddit. Post hæc, quæ diximus, ouil
lum, & ab hoc caprinum est, mox cæterorum iumentorum, armento
rumq;. Deterrimũ ex omnibus suillũ habetur. Quinetiã satis, pro-
fuit cineris usus, & fauillæ. Frutex uero lupini succisus optimi sterco-
ris uim præbet. Nec ignoro quoddã esse ruris genus, in quo neq; pe-
cora, neq; auis haberi possint, attamen inertis est rustici eo quoque loco
defici stercore. Licet enim quamlibet frondem, licet è uepribus compi
tisq; congesta colligere. Licet filicem sine iniuria uicini, etiam cum of-
ficio decidere, & permiscere cum purgamentis cortis. Licet depressa
fossa, qualem stercori reponendo primo uolumine fieri præcepimus,

cinerem,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

cinerem, cœnumq; cloacarum, & culmos, cæteraq; , quæ euerrũtur, in unum congerere. sed eodẽ medio loco robustam materiem defigere conuenit. nãq; ea res serpentum noxam latere in stercore prohibet. Hæc ubi uiduus pecudibus ager. nam ubi greges quadrupedum uersantur, quædam quotidie, ut culina, & caseale, quædam pluuijs diebus, ut bubilia, & ouilia debent emundari. At si tantum frumentarius ager est, nihil refert genera stercoris separari, sin autem surculo, & segetibus, atq; etiam pratis fundus est dispositus generatim quoq; reponendum est, sicut caprarum, & auium. Reliqua deinde in prædictum locum conatuũ congerenda, & assiduo humore satiãda sunt, ut herbarum semina culmis, cæterisq; rebus immissa putrescant. Aestiuis deinde mensibus non aliter, ac si repastines, totum sterquilinium rastris permisceri oportet, quo facilius putrescat, & sit aruis idoneum. Parum autem diligentes existimo esse agricolas, apud quos minores singulæ pecudes tricenis diebus minus, quàm singulas, iteq; maiores denas uehes stercoris efficiunt, totidemq; singuli homines, qui non solũ ea purgamenta, quæ ipsi corporibus edunt, sed & quæ colluuies cortis, et ædificij quotidie gignit, contrahere, et congerere possunt. Illud quoq; præcipiendum habeo, stercus omne, quod tempestiue repositum anno requieuerit, segetibus esse maxime utile. Nam & uires adhuc solidas habet, & herbas non creat. Quanto autem uetustius sit, minus prodesse, quoniam minus ualeat. Itaq; pratis quamrecentissimum debere inijci, quod plus herbarum progeneret. idq; mense Februario luna crescente fieri oportere. nam ea quoque res aliquantum fœni fructum adiuuat. de cætero usus stercoris qualis in quaq; re debeat esse, tum dicemus, cum singula persequemur.

Quibus temporibus agri stercorandi sunt. Cap. XVI.

INTERIM Qui frumentis arua præparare uolet, si autumno sementem facturus est, mense Septembri, si uere, qualibet parte hyemis modicos aceruos Luna decrescente disponat, ita ut plani loci iugerum duodeuiginti, cliuosi quatuor & uiginti uehes stercoris teneant. &, ut paulo prius dixi, non antea dissipet cumulos, quàm erit saturus. Si tamen aliqua causa tempestiuam stercorationem facere prohibuerit, secunda ratio est ante, quàm sarrias more seminantis ex auiarijs puluerẽ stercoris per segetem spargere. Si & is non erit, caprinum manu iacere, atque ita terrã sarculis permiscere. ea res lætas segetes reddit. Nec ignorare colonos oportet, sicuti refrigescere agrum, qui non stercoretur, ita peruri si nimium stercoretur, magisq; conducere agricolæ frequenter id potius, quàm immodice facere. Nec

dubium, quin aquosus ager maiorē eius copiam, siccus minorem desyderet. alter quod assiduis humoribus rigens hoc adhibito regelatur. alter quod per se tepens siccitatibus, hoc assumpto largiore torretur, propter quod nec deesse ei talem materiam, nec superesse oportet. Si tamen nullum genus stercoris suppetet ei multum proderit fecisse, quod M. Columellam patruum meum doctissimum, & diligentissimum agricolam sæpenumero usurpasse memoria repeto, ut sabulosis locis cretam ingereret, cretosis, ac nimium densis, sabulū. atq; ita non solum segetes lætas excitaret, uerumetiam pulcherrimas uineas efficeret. Nam idem negabat stercus uitibus ingerendum, quod saporem uini corrumperet. melioremq́; censebat esse materiam uindemijs exuberandis, congestitiam, uel de uepribus, uel deniq; aliā quanlibet arcessitam, & aduectam humum. Iam uero (ut ego reor) si deficiatur omnibus rebus agricola, lupini certe præsidium expeditissimum non deesse, quod cum exili loco circa idus Septembris sparserit, & inarauerit, idq́; tempestiue uomere, uel ligone succiderit, uim optimæ stercorationis exhibebit. Succidi autem lupinum sabulosis locis oportet, cum secundum florē, rubricosis, cum tertiū egerit. Illic dum tenerum est conuertitur, ut celeriter ipsum putrescat, permisceaturq; gracili solo. Hic iam robustius, quod solidiores glebas diutius sustineat, & suspendat, ut eæ solibus æstiuis uaporatæ resoluantur.

Quemadmodum ex aruo prata fiant. Cap. XVII.

ATQVE hæc arator exequi poterit, si non solum, quæ retuli, genera pabulorum prouiderit, uerumetiam copiam fœni, quo melius armenta tueatur, sine quibus terrā commode moliri difficile est. & ideo necessarius ei cultus est etiā prati, cui ueteres romani primas in agricolatione tribuerunt. Nomen quoq; indiderunt ab eo, quod protinus esset paratum, nec magnum laborem desyderaret. M. quidem Porcius & illa commemorauit, quod nec tempestatibus affligeretur, ut aliæ partes ruris, minimiq́; sumptus egens, per oēs annos præberet reditum, neq; eū simplicem, cum etiā in pabulo non minus redderet, quàm in fœno. Eius igitur animaduertimus duo genera, quorum alterum est siccaneum, alterum riguū. Læto, pinguiq; campo non desyderatur influēs riuus, meliusq; habetur fœnum, quod suapte natura succoso gignitur solo, quàm quod irrigatum aquis elicitur, quæ tamen sunt necessariæ, si macies terræ postulat. nam et in densa, & resoluta humo quamuis exili, pratum fieri potest, cum facultas irrigandi datur. Ac nec campus concauæ positionis esse, neq; collis prærupti debet. ille ne collectam diutius contineat aquam, hic ne statim præcipitem

pitem

pitem fundat. Potest tamen mediocriter accliuis, si aut pinguis est, aut riguus ager, pratum fieri. At planicies maxime talis probatur, quæ exigue prona non patitur diutius imbres, aut influẽtes riuos imorari, aut siquis eã supuenit humor, lente prorepit. Itaq; si palus in aliqua parte subsidens restagnat, sulcis deriuanda est. Quippe aquarũ abundantia, atq; penuria graminibus æque est exitio.

Quemadmodum facta prata colantur. Cap. XVIII.

CVLTVS autem pratorum magis curæ, quàm laboris est. Primum ne stirpes, aut spinas, ualidioris'q; incrementi herbas inesse patiamur. atq; alias ante hyemem, & per autumnum extirpemus, ut rubos, uirgulta, iuncos, alias per uer euellamus, ut intuba, ac solstitiales spinas. ac neq; suem uelimus impasci, quoniam rostro suffodiat. & cæspites excitet. neq; pecora maiora, nisi cum siccissimum solũ est, quoniam demergunt ungulas, & atterunt, scinduntq; radices herbarũ. Tũ deinde macriora, & pẽdula loca mense Februario luna crescẽte fimo iuuãda sunt. Omnes'q; lapides, & siqua obiacent falcibus obnoxia colligi debent, ac lõgius exportari, summittiq; pro natura locorũ, aut temporius, aut serius. Sunt etiã quædam prata situ uetustatis obducta ueteri, uel crasso musco, quibus mederi solent agricolæ seminibus de tabulato superiectis, uel ingesto stercore, quorũ neutrum tantum prodest, quantum, si cinerem sæpius ingeras, ea res muscum enecat. Attamen pigriora sunt ista remedia, cum sit efficacissimum deintegro locum exharare. Sed hoc, si prata cœpimus, facere debemus. sin autem noua fuerint, instituenda, uel antiqua renouanda (nam multa sunt ut dixi, quæ negligentia exolescant, & fiant sterilia) ea expedit interdum etiam frumenti causa exarare, quia talis ager post longam desidiam lætas segetes affert. Igitur eum locum, quem prato destinauerimus, æstate proscissum, subactum'q; sæpius per autumnum rapis, uel napis, uel etiam faba conseremus, insequente deinde anno, frumento, tertio diligenter arabimus, omnes'q; ualidiores herbas, & rubos, & arbores, quæ interueniunt radicitus extirpabimus, nisi, si fructus arbusti id facere nos prohibuerit. deinde uitiã permistam seminibus fœni seremus, tum glebas sarculis resoluemus, & inducta crate coæquabimus, grumos'q;, quos ad uersuram plerunque tractæ faciunt crates, dissipabimus ita, ut necubi ferramentũ fœnisecæ possit offendere. Sed eam uitiã non conuenit ante desecare, quàm permaturuerit, & aliqua semina subiacenti solo iecerit. Tum fœnisecam messorem oportet inducere, & desectam herbã religare, & exportare, deinde locum rigare, si fuerit facultas aquæ, si tamen terra densior

est, nam in resoluta humo non expedit inducere maiorem uim riuo-
rum, prius quàm conspissatum, & herbis colligatum sit solum, quo-
niam impetus aquarum proluit terram, nudatisq; radicibus grami-
na non patitur coalescere, propter quod nec pecora quidẽ oportet te-
neris adhuc & subsidentibus pratis immittere, sed quoties herba
prosiluerit falcibus desecare. Nam pecudes (ut ante iam dixi) molli
solo infigunt ungulas, atque interruptas non sinunt herbarum radi
ces serpere, & condẽsare. altero tamen anno minora pecora post fœ
nisicia permittemus admitti, si modo siccitas, & conditio loci patietur.
Tertio deinde cum pratum solidius, ac durius erit, poterit etiã ma-
iores recipere pecudes. sed in totum curandum est, ut secundũ Fauo-
nij exortum, mense Februario, circa Idus immistis seminibus fœni, ma
criora loca, & utiq; celsiora stercorẽtur. nam editior cliuus præbet
etiam subiectis alimentum, cum superueniens imber, aut manu riuus
perductus, succum stercoris in inferiorem partem secum trahit. atq;
ideo ferè prudentes agricolæ etiam in aratis collẽ magis, quàm ual-
lem stercorant, quoniam, ut dixi, pluuiæ semper omnem pinguiorem
materiam in ima deducunt.

Quẽadmodũ succisum fœnum tractari, & condi debeat. C.XIX.

FOENVM autem demetitur optime, ante quàm inarescat, nam
& largius percipitur, & iucundiorem cibum pecudibus præbet. Est
autem modus in siccando, ut neque peraridum, neque rursus uiride
colligatur. alterũ quod omnem succum, si amisit, stramenti uicem ob-
tinet. alterum quod si nimium retinuit, in tabulato putrescit. ac sæpe
cum concaluit, ignem creat, & incendium. nõnunquam etiã cum fœ-
num cecidimus, imber oppressit, quod si permaduit, inutile est udum
mouere. meliusq; patiemur superiorem partem sole siccari. tunc de-
mum conuertemus, & utrunque siccatum coartabimus in striã, atq;
ita manipulos uinciemus. nec omnino cunctabimur, quo minus sub te-
ctum congeratur, uel si non competit, ut, aut in uillam fœnum porte
tur, aut in manipulos colligatur. Certe quicquid ad eum modũ, quo
debet, siccatum erit, in metas extrui conueniet, easq; ipsas in angustissi
mos uertices exacui. Sic enim commodissime fœnum defenditur à plu
uijs, quæ etiam si non sint, non alienum tamen est prædictas metas
facere, ut siquis humor herbis inest, exsudet, atq; excoquatur in acer
uis, propter quod prudentes agricolæ, quamuis iam illatum tecto, non
ante componunt, quàm ꝑ paucos dies tenuere congestum, ut in se con-
coqui, & deferuescere patiantur. Sed & iam fœnisicia sequitur cura

messis, quam, ut recte possimus percipere, prius instrumenta præparanda sunt, quibus fruges coguntur.

De Area constituenda. Cap. XX.

AREA quoque si terrena erit, ut sit ad trituram satis habilis, primum radatur, deinde confodiatur, permistisq; paleis cum amurca, quæ salem non accepit extergatur. nam ea res à populatione murum, formicarumq; frumenta defendit. tum æquata pauiculis, uel molari lapide condensetur, & rursus subiectis paleis inculcetur, atq; ita solibus siccanda relinquatur. Sunt tamen qui potius adiacentium fabalium partem trituræ destinant, areamq; demessa faba, & lecta expoliunt, nam dum à pecudibus legumina proculcantur, herbæ etiam ungulis atteruntur, atque ita glabrescit, & fit idonea trituris area.

De messe facienda, & de tritura. Cap. XXI.

SED CVM matura fuerit seges, ante quàm torreatur uaporibus æstiui syderis, qui sunt uastissimi per ortum caniculæ celeriter demetatur. Nam dispendiosa est cunctatio. primum quod auibus prædam, cæterisq; animalibus præbet. deinde quod grana, & ipsæ spicæ culmis arentibus, & aristis celeriter decidunt. si uero procellæ uentorum, aut turbines incesserint, maior pars ad terrã defluit. propter quæ recrastinari non debet, sed æqualiter flauentibus iam satis, ante quàm ex toto grana indurescant, cum rubicundum colorem traxerunt, messis facienda est, ut potius in area, & in aceruo, quàm in agro grandescant frumenta. constat enim si tempestiue decisa sint, postea capere incrementum. Sunt autem metendi genera complura. multi falcibus uerriculatis, atque ijs, uel rostratis, uel denticulatis medium culmum secant. multi mergis, alij pectinibus spicam ipsam legunt. idq; in rara segete facillimum, in densa difficillimum est. Quod si falcibus seges cum parte culmi demessa sit protinus in aceruum, uel in nubilarium congeritur, & subinde opportunis solibus torrefacta proteritur. sin autem spicæ tantummodo recisæ sunt, possunt in horreum conferri, & deinde per hyemem, uel baculis excuti, uel exteri pecudibus. at si competit, ut in area teratur frumentum, nihil dubiũ est, quin equis melius, quàm bubus ea res conficiatur. & si pauca iuga sunt, adijcere tribulam, & traham possis, quæ res utraque culmos facillime comminuit. Ipsæ autem spicæ melius fustibus tunduntur, uannisq; expurgantur. At ubi paleis immista sunt frumenta, uento separentur. ad eam rẽ fauonius habetur eximius, qui lenis, æqua-

lis'q; æstiuis mensibus perflat, quem tamen operiri lenti est agricolæ, quia dum expectatur, sæua nos hyems deprehendit. Itaque in area detrita frumenta sic sunt aggeranda, ut omni flatu possint excerni. At si compluribus diebus undique silebit aura, uannis expurgentur, ne post nimiam uentorum segnitiem uasta tempestas irritum faciat totius anni laborem, pura deinde frumenta, si in annos reconduntur, repurgari debent. nam quanto sunt expolitiora, minus à curculionibus exeduntur, sin protinus usui destinantur, nihil attinet repoliri, satis'q; est in umbra refrigerari, & ita granario inferri. Leguminum quoq; non alia cura est, quàm reliquorum frumentorum. nam ea quoque uel statim absumuntur, uel reconduntur. Atq; hoc supremum est aratoris emolumentum percipiendorum seminum, quæ terræ crediderat.

Quæ per ferias liceat agricolæ, et quæ nõ liceat facere. C.XXII.

SED cum tam otij, q̃ negotij rationẽ reddere maiores nostri censuerunt, nos quoq; monendos esse agricolas existimamus, quæ ferijs facere, quæ'q; nõ facere debeant. Sunt enim (ut ait poeta) quæ festis exercere diebus, Fas, & iura sinunt. riuos deducere nulla
Relligio uetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri, incendere uepres,
Ballantum'q; gregem fluuio mersare salubri.

Quanquã põtifices negent segetem ferijs sepiri debere. Vetant quoq; lanarum causa lauari oues, nisi propter medicinam. Virgilius, quod liceat ferijs flumine abluere gregem præcepit, & iccirco adiecit fluuio mersare salubri. Sunt enim uicia, quorum causa pecus utile sit lauare. Ferijs autem ritus maiorũ etiã illa permittit, far pinsere, faces incidere, candelas sebare, uineã conductam colere, piscinas, lacus, fossas ueteres tergere, & purgare, prata sicilire, stercora æquare, fœnũ in tabulata componere, fructus oliueti conductos cogere, mala, pyra, ficos pandere, caseum facere, arbores serendi causa, collo, uel mulo clitellario afferre, sed iuncto aduehere non permittitur, nec apportata serere, neq; terram aperire, neq; arborem collucare. sed ne sementem quidem administrare, nisi prius catulo feceris, nec fœnum secare, aut uincire, aut uehere. Ac ne uindemiam quidẽ cogi per religiones pontificum ferijs licet, nec oues tondere, nisi si catulo feceris. Defrutum quoque facere, & defrutare uinum licet. Vuas, item'q; oliuas conditui legere licet. Pellibus oues uestiri non licet. In horto quicquid olerũ causa facias, omne licet. Ferijs publicis hominem mortuum sepelire nõ li-

cet. M. Porcius Cato, mulis, equis, asinis nullas esse ferias dixit. Ideq; boues permittit coniungere lignorum, & frumentorum aduehendorum causa. nos apud pontifices legimus ferijs tantum denicalibus mulos iungere non licere, cæteris licere. Hoc loco certum habeo quosdam cum solennia festorum percensuerim, desyderaturos lustrationum, cæterorumq; sacrificiorũ, quæ pro frugibus fiunt, morem priscis usurpatum. nec ego abnuo docendi curam. sed differo in eum librũ, quem componere in animo est, cum agricolationis totam disciplinam præscripsero. Finem interim præsentis disputationis faciam, dicturus exordio sequente, quæ de uineis, arbustisq; prodidere ueteres authores, quæq; ipse mox comperi.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS.

Quod genus uitis conueniat cuiq; solo, & statui cœli. Cap. I.

h ACTENVS aruorum cultus, ut ait præstantissimus poeta. Nihil enim prohibet nos P. Siluine de ijsdem rebus dicturos celeberrimi carminis auspicari principia. Sequitur arborum cura, quæ pars rei rusticæ uel maxima est. Earũ species diuersæ, & multiformes sunt, quippe uarij generis (sicut author idem refert) nullis hominum cogentibus ipsæ spõte sua ueniunt. multæ etiam nostra manu satæ procedunt. sed quæ non ope humana gignuntur, sylues tres, ac feræ, sui cuiusq; ingenij semina gerunt. At quibus labor adhibetur, magis aptæ sunt frugibus. De eo igitur prius genere dicendum est. quod nobis alimenta præbet. Idq; tripartito diuiditur. Nam ex surculo uel arbor procedit, ut olea, uel frutex, ut palma campestris, uel tertium quiddam quod nec arborem, nec fruticem proprie dixerim, ut est uitis. Hanc nos cæteris stirpibus iure præponimus non tantum fructus dulcedine, sed etiam facilitate, ꝑ quam omni penè regione, & omni declinatione mundi, nisi tamen glaciali, uel præferuida, curæ mortalium respõdet. Tamq; felix campis, quàm collibus prouenit, & in densa nõ minus, quàm in resoluta, sæpe etiã gracili, atq; pingui terra, siccaq;, & uliginosa. Tum sola maxime utranq; patitur intemperiem cœli, uel sub axe frigido, æstiuo. procellosóq;. Refert tamen cuius generis, aut quo habitu uitem

pro regionis statu colere censeas. neq; n. omni cœlo, solo'ue cultus idẽ, neque est idem stirpis eius genus. quod'q; præcipuum est ex omnibus non facile dictu est, cum suum cuiq; regioni magis, aut minus aptum esse doceat usus. Exploratum tamen habebit prudens agricola genus uitis habile campo, quod nebulas, pruinam'q; sine noxa perfert, cœli'q; siccitatem, uentos'q; patitur. pingui, & uberi dabit agro gracilem uitem, nec natura nimis fœcundam, macro feracem, terræ densæ uehementem, multa'q; materia frondentem, resoluto, & læto solo rari sarmenti. humido loco sciet non recte mandari fructus teneri, & amplioris acini, sed callosi, & angusti, frequẽtis'q; uinacei, sicco recte cõtribui diuersæ quoq; naturæ semina. Sed & post hæc non ignorabit dominus loci plus posse qualitatem cœli frigidã, uel calidam, siccam, uel roscidam, grandinosam, uentosam'q;, uel placidã, serenam, uel nebulosam. Frigidæ'q; aut nebulosæ duorum generum uites aptabit, seu præcoques, quarum maturitas frugum præcurrit hyemem, seu firmi, duri'q; acini, quarũ inter caligines uuæ deflorescunt, & mox gelicidijs, ac pruinis, ut aliæ caloribus mitescunt, uentoso quoq;, & tumultuoso statu cœli fidentes easdem tenaces, ac duri acini committet. rursus calido uberiores'q; teneriores concredet. sicco destinabit eas, quæ pluuijs, aut continuis roribus putrescunt, roscido, quæ siccitatibus laborant, grandinoso, quæ folijs duris, latis'q; sunt, quo melius protegant fructum. nam placida, & serena regio nullam non recipit. commodissime tamen eam, cuius uel uuæ, uel acini celeriter decidunt. At si uoto est eligendus uineis locus, & status cœli, sicut censet uerissime Celsus, optimum est solum, nec densum nimis, nec resolutum, soluto tamen propius, nec exile, nec lætissimum proximum, tamen uberi nec campestre, nec præceps simile tamen edito campo, nec siccum, nec uliginosum modice tamen roscidum, quod fontibus non in summo, non in profundo terræ scaturiat, sed ut uicinum radicibus humorem subministret, eum'q; nec amarum, nec salsum, ne saporem uini corrumpat, & incrementa uirentium ueluti quadam scabra rubigine coerceat, si modo credimus Virgilio dicenti.

Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara
Frugibus infelix, ea nec mansuescit arando,
Nec baccho genus, aut pomis sua nomina seruat.

cœlũ porrò neq; glaciale, uinea (sicut prædixi) nec rursus æstuosum desyderat. Calido tamen potius quàm frigido lætatur, imbribus magis, quàm serenitatibus offenditur, & solo sicco, quàm nimis pluuio est amicior, perflatu modico, leni'q; gaudet, procellis obnoxia est. Atque hæc maxime probabilis est cœli, & soli qualitas.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Quæ uites suburbanis regionibus ad escam conserendæ sunt. C. II.

VITIS autem uel ad escam, uel ad effusionem deponitur. Ad escam non expedit instituere uineta, nisi cũ tam suburbanus est ager, ut ratio postulet incondituum fructum mercantibus uelut pomum uẽdere. quæ cum talis est conditio, maxime præcoques, & duracinæ, tũ deniq; purpureæ, & bumasti, dactyliq;, & rhodiæ, libycæ quoque & ceraunię, nec solum quæ iucunditate saporis, uerũetiã quæ specie commendari possint, conseri debent, ut stephanitæ, ut tripedaneæ, ut unciariæ, ut cydonitæ. Itẽ quarũ uuæ temporibus hyemis durabiles uasis condũtur, ut uenuculæ, ut nuper in hos usus exploratæ, numisianæ. At ubi uino consulimus, uitis eligitur, quæ & in fructu ualet, & in materia, quod alterum ad reditus coloni, alterũ ad diuturnitatem stirpis plurimum confert. Sed ea tum præcipua est, si nec nimis celeriter spõdet, & primo quoq; tempore deflorescit, nec nimis tarde mitescit, quinetiã pruinas, & caliginem, & carbũculũ facile propulsat, eademq; nec imbribus putrescit, nec siccitatibus abolescit. talis nobis eligitur uel mediocriter fœcũda si modo is locus habetur, in quo gustus nobilis, pretiosusq; fluit, nam si sordidus, aut uilis est, feracissimã quãq; serere cõducat, ut multiplicatione frugũ reditus augeatur. Ferè autem omni statu locorũ campestria largius uinũ, sed iucũdius afferunt collina, quæ tamen ipsa modico statu cœli magis exuberant aquiloni prona, sed sunt generosiora sub austro. nec dubiũ qn sit ea, nonnullarum uitiũ natura, ut pro locorũ situ bonitate uini modo uincat, modo superetur. Solæ traduntur amineæ excepto cœli statu nimis frigido, ubicunq; sint etiã si degenerent, sibi cõparatæ, magis, aut minus probi gustus uina præbere, et cæteras omnes sapore præcedere. Eæ, cum sint unius nominis, nõ unã speciẽ gerunt. Duas germanas cognouimus, quarũ minor ocyus, & melius deflorescit. habilis arbori, necnon iugo illa pinguem terrã, hæc mediocrẽ desyderat, lõgeq; præcedit maiorẽ, qa & imbres, & uẽtos fortius patitur. nam maior celeriter in flore corrũpitur, & magis in iugis, q̃ in arboribus. ideoq; nõ est uineis apta, uix etiã arbusto, nisi præpingui, & uuida terra. nã nec mediocri ualet, multoq; minus in exili. prolixarũ frequẽtia materiarũ, foliorumq;, & uuarũ, & acinorũ magnitudine dignoscitur. internodijs quoq; rarior, largis fructibus à minore superatur, gustu nõ uincitur, & hæ qdẽ utræq; amineæ. Verũ & aliæ duæ geminæ, quæ ab eo ꝙ duplices uuas exigunt, gemellæ uocantur, austerioris uini, sed æque perennis. Earũ minor uulgo notissima. quippe campaniæ celeberrimos uesuuij colles, surrẽtinosq; uestit. Hilaris inter æstiuos fauo-

nij flatus, austris affligitur. Cæteris itaq; partibus Italiæ non tam uineis, quàm arbusto est idonea, cum prædictis regionibus commodissime iugum sustineat materiam, fructumq́;, nisi quod duplicem non absimilem minori germanæ egerit, sicut maior gemina minori germanæ, quæ tamen minor hoc melior est, quod fœcundior etiam mediocri solo. nam illa nisi præpingui non respondere iam dictum est. Lanatam quoq; amineum quidam maxime probant, quæ hoc uocabulum non ideo usurpat, ꝙ sola ex omnibus amineis, uerũ ꝙ præcipue canescit lanugine. Sanè boni uini, sed leuioris, q̃ superioris, crebram quoq; materiã fundit, atq; ideo propter pãpini densitatem sæpe parũ recte deflorescit, eademq́; maturo fructu celeriter putrescit. super hunc numerum, quẽ retulimus, singularis habetur aminea, maiori geminæ non dissimilis, primum specie pãpini, & trunci, sed uini sapore aliquanto inferior, quãuis generosissimus sit, proxime præferẽda etiã proprijs uirtutibus. nam & feracior est, & flore melius exuitur, spissáq;, & albidas uuas, ac tumidioris acini gerit, gracili aruo nõ desciscit. Atq; ideo inter uberrimas uites numeratur. Nomentanæ uini nobilitate subsequuntur amineas, fœcunditate uero etiã præueniunt, quippe cum se freqũeter impleant, & id, quod ediderũt, optime tueantur. Sed earum quoq; feracior est minor, cuius & foliũ parcius scinditur, & materia non ita rubet, ut amineis, à quo colore rubellianæ nuncupãtur. eædẽq; fæciniæ, ꝙ plus q̃ cæteræ fecis afferunt. Id tamen incommodũ repensant uuarũ multitudine, quas & in iugo, sed & in arbore melius exhibent. Vẽtos, & imbres ualẽter suffe runt, & celeriter deflorescunt, & ideo citius mitescunt, omnis incommodi patiẽtes, præter caloris. nam q̃a minuti acini, et duræ cutis uuas habent, æstibus contrahuntur. Pingui aruo maxime gaudent, ꝙ ubertatem aliquã natura gracilibus, & exilibus uuis præbere ualet. frigidum, ac rosidũ solum, & cœlum commodissime sustinent eugeniæ, dum sunt in albano colle, nam mutato loco uix nomini suo respondent, nec minus allobrogicæ, quarũ uini iucunditas cum regione mutatur. Magnis etiam dotibus tres apianæ commendantur. omnes feraces, iugóq;, & arboribus satis idoneæ, generosior tamen una, quæ nudis folijs est. nam duæ lanatæ quamuis frondibus, & palmitum pari facie flexere, qualitate sunt dispariles, cum tardius altera recipiat cariem uetustatis. Pingui solo feracissimæ, mediocri quoq; fœcundæ, præcoqs fructus. Ideóq; frigidis locis aptissimæ uini dulcis, sed capiti neruis, uenisq́; non aptæ, nisi mature lectæ pluuijs, uentisq́;, & apibus afferunt prædã, quarũ uocabulo propter hãc expopulationem cognominãtur. Atq; hæ pretiosi gustus celeberrimæ. Possunt tamẽ et

secundæ notæ uites prouentu, & ubertate commendari, qualis est biturica, qualis basilica, quarum minorem coculbem uocant hispani, longe omnium primis utræq; proximæ. Nam & uetustatem uinum earum patitur, & ad bonitatem aliquam per annos uenit. Iam uero ipsæ fœcunditate præstant omnibus, quas ante retuli, tum etiam patientia, quippe turbines, imbresq; fortissime sustinent, & commode fluunt, nec deficiunt macro solo. Frigora melius, quàm humores sustinent, humores commodius, q̃ siccitates, nec caloribus tamen contristantur. Visulæ deinde ab his, & minor argitis terræ mediocritate lætantur. nam in pingui nimijs uiribus luxuriant, in macra tenues, & uacuæ fructu ueniunt. Amiciores iugo, quàm arboribus, sed argitis etiam in sublimibus fertilis uastis materijs, & uuis exuberat, humillimis tabulatis aptior. Visula breuem materiam & latum foliũ exigit, cuius amplitudine fructus suos optime aduersus grandinem tuetur. qui tamen nisi primo quoq; tempore maturi legantur, ad terram decidunt. humoribus etiã priusquam defluant putrescunt. Sunt & heluolæ, quas nonnulli uarias appellant, neq; purpureæ, neq; nigræ ab heluo (nisi fallor) colore uocitatæ. melior est nigrior abundantia uini, sed hæc sapore pretiosior. color acinorum in neutra conspicitur æqualis, utraq; candidi musti alterna uice annorum plus, aut minus afferunt melius arborem, sed & iugum commode uestiunt. mediocri quoq; solo fœcundæ, sicut pretiæ minor, & maior. sed eæ generositate uini magis commendantur, & frequentibus materijs frondent, & cito maturescunt. Albuelis utilior, ut ait Celsus, in colle, quàm in campo, in arbore, quàm in iugo, in summa arbore quàm in ima, ferax & materiæ frequentis, & uuæ. nam quæ græculæ uites sunt, ut mareoticæ, thasiæ, psythiæ, sophortiæ, sicut habent probabilem gustum, ita nostris regionibus & raritate uuarum, & acinorum exiguitate minus fluunt. inerticula tamen nigra, quàm quidem græci amethyston appellant, potest in secunda quasi tribu esse, ꝙ & boni uini est, & innoxia, unde etiam nomen traxit, ꝙ iners habetur in tentandis neruis, q̃uis gustu non sit hebes. Tertium gradum facit earum Celsus, quæ fœcunditate sola commendantur, ut tres heluenaciæ, quarum duæ maiores nequaq̃ minori bonitate, & abundantia musti pares habentur. earum altera, quam galliarum incolæ emarcum uocant, mediocris uini, & altera, quam longam appellant, eandemq; auaram sordidi, nec tam largi quàm ex numero uuarũ, quas prima spes promittit. Minima & optima è tribus facillime folio dignoscitur. nam rotundissimum omnium id gerit, atq; est laudabilis, ꝙ siccitates maxime perfert, ꝙ frigora sustinet, dum tamen sine im=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

bribus sit, ꝙ nonnullis locis etiam uinum eius in uetustatem diffunditur, ꝙ praecipue sola acerrimum quoq; solum fertilitate sua cõmendat. at spionia dapsilis musto, & amplitudine magis uuarum, quàm numero fertilis, ut oleagnia, ut murgẽtina, eadẽq; põpeiana, ut numisiana, ut uenucula eadẽq; scirpula, atq; sticula, ut nigra fregellana, ut merica, ut retica, ut omnium, quas cognouimus copiosissima arcelaca maior, à multis argitis falsò existimata. Nã has nuper mihi cognitas pergulanam dico, & irtiolã, fereolamq; non facile asseuerẽ quo gradu habendae sint. quod etsi satis foecundas scio, nondũ tamen de bonitate uini, quod afferunt iudicare potui. unã etiam praecoquẽ uitem nobis ante hoc tempus incognitam graeca consuetudine dracontion uocitari comperimus, quae foecunditate iucũditate'ue arcelatae, basilicaeq; et bituricae cõparari possit, generositate uini amineae. Multa praeterea sunt genera uitiũ, quarũ nec numerũ, nec appellatiões cũ certa fide referre possumus. Neq;.n. ut ait poeta, numero cõprehendere refert,

Quem qui scire uelit, libyci uelit aequoris idem
Discere quàm multae Zephyro uersentur harenae.

Quippe uniuersae regiones, regionũq; penè singulae partes habẽt propria uitiũ genera, quae consuetudine sua nominant. quaedã etiã stirpes cum locis uocabula mutauerunt. quaedã propter mutationes locorum, sicut supradiximus, etiam à qualitate sua discesserunt, ita ut dignosci non possint. ideoq; in hac ipsa Italia, ne dicam in tam diffusò terrarũ orbe uicinae etiã natiões nominibus earũ discrepant, uariãtq; uocabula. quare prudẽtis magistri est, eiusmodi nomenclationis aucupio quò potiri nequeat, studiosos non demorari. sed illud in totũ praecipere, qđ & Celsus ait, & ante eũ M. Cato, Nullũ genus uitiũ conserendũ esse nisi fama, nullum diutius conseruandum nisi experimento probatum. atq; ubi multa inuitabunt regionis cõmoda, ut nobilẽ uitem conseramus, generosam requiremus inqt Iulius graecinus. ubi nihil erit, aut nõ multum, qđ proritet feracitatem, potius sequemur, quae nõ eadẽ portione uincitur precio, quàm uincit abundãtia. sed de hac sententia q̃q̃ & ipse paulo ante id censuerim, qđ tamen graecinus iudicẽ, suo loco mox dicam. Propositum est enim docere qua ratione uineae pariter feraces, & praetiosae, fluxurae possint constitui.

Nihil magis rusticis conuenire, quàm uitem colere. Cap. III.

NVNC Prius, quàm de satione uitiũ disserã, non alienũ puto uelut quoddã fundamentum iacere disputationi futurae, ut ante ppẽsum & exploratum habeamus, an locupletet patrẽfamilias uinearũ cultus. est.n. penè adhuc superuacuum de his conserendis praecipere, dum

quod prius est, nondum concedatur, an omnino sint habendæ. idq; adeo plurimi dubitent, ut multi refugiant, & reformident talẽ positionẽ ruris, atq; optabiliorẽ pratorũ possessionem, pascuorũq;, uel siluæ cæduæ iudicent. nã de arbusto etiã inter authores non exigua pugna fuit, abnuente Saserna genus id ruris, Tremellio maxime probãte sed & hãc sententiã suo loco æstimabimus. interim studiosi agricolationis hoc primum docendi sunt, uberrimũ esse reditum uinearũ, atq; ut omittam ueterẽ illã felicitatem aruorũ, q̃bus & ante iã M. Cato, & mox Terẽtius Varro prodidit singula iugera uinearũ sexcenas urnas uini præbuisse. id enim maxime asseuerat in primo libro rerũ rusticarum Varro. nec una regione prouenire solitum, uerum & in fauentino agro, & in gallico, qui nunc pyceno contribuitur. hæc ijs certe temporibus, sed nomentana regio nunc celeberrima fama, est illustris, & præcipue, quam possidet Seneca uir excellentis ingenij, atq; doctrinæ, cuius in prædijs uinearũ iugera singula culleos octonos reddidisse plerunq; compertum est. nam illa uidentur prodigaliter in nostris ceretanis accidisse, ut aliqua uitis apud te excederet uuarũ numerum duorum millium, & apud me octogenæ stirpes insitæ intra biennium septenos culleos peræquarent, ut primæ uineæ centenas amphoras iugeratim præberent, cum prata, & pascua, & syluæ, si centenos sextertios in singula iugera efficiant, optime domino consulere uideantur. nam frumenta maiore quidẽ parte Italiæ quando cum quarto responderint, uix meminisse possumus. cur ergo res infamis est, non quidẽ suo, sed hoĩum inquit uitio Græcinus. primũ, ꝙ in explorãdis seminibus nemo adhibet diligentiã, & ideo pessimi generis pleriq; uineta conserũt. deinde sata nõ ita enutriunt, ut ante cõualescant, ac prosiliant, quàm retorrescant. sed & si forte adoleuerint, negligenter colunt. Iam illud à principio nihil referre censent, quẽ locum conserant, imo etiã seligunt deterrimã partẽ agrorũ, tãquam sola sit huic stirpi maxime terra idonea, quæ nihil aliud ferre possit. sed ne ponendi quidẽ rationẽ, aut ꝓspiciunt, aut ꝓspectam exequuntur, tum etiã dotem. i. instrumentum raro uineis præparãt, cum ea res si omissa sit, plurimas operas, nec minus arcã patrisfamilias semꝑ exhauriat. Fructum uero pleriq; q̃uberrimũ præsentem consectantur, nec prouident futuro tẽpori, sed quasi planè in diẽ uiuãt, sic imperãt uitibus, et eas ita multis palmitibus onerãt, ut posteritati nõ cõsulant. Hæc oĩa uel certe plurima ex his cum cõmiserint, q̃duis malunt, quàm suã culpã confiteri. quæruntur q; non respondere sibi uineta, quæ uel ꝑ auaritiã, uel ĩscitiã, uel ꝑ negligentiã ꝑdiderunt. at siqui cum sciẽtia sociauerint diligentiam, non ut ego existimo tricæ-

nas, uel quadragenas certe, sed ut Græcinus minimum computans, licet inquit amphoras uicenas, percipient ex singulis iugeribus, omnis istos, qui fœnum suum, & olera amplexantur, incremento patrimonij facile superabunt. nec in hoc errat, quippe ut diligens ratiocinator calculo posito uidet id genus agricolationis maxime rei familiari conducere. Nam ut amplissimas impensas uineæ poscant, non tamen excedunt septem iugera unius operam uinitoris, quem uulgus quidem parui æris, uel de lapide noxium posse comparari putat, sed ego plurimorum opinioni dissentiens, pretiosum uinitorem in primis esse censeo. isq; licet sit emptus sex, uel potius sestertijs octomillibus, cum ipsum solum septem iugerum totidem millibus numorum partum, uineasq; cum sua dote. i. cum pedamentis, & uiminibus binis millibus in singula iugera positas duco. Fit tum in assem consumatum precium sextertiorum XXIX. millium. huc accedunt semisses usurarum sextertia tria millia, & quadringenti octuaginta numi bienij temporis, quo uelut infantia uinearum cessat à fructu. Fit in assem summa sortis & usurarum XXXII. millium quadringentorum LXXX. numorū. quod quasi nomen si, ut fenerator cum debitore, ita rusticus cum uineis suis fecerit, eius summæ, ut in perpetuum prædictam usuram semissium dominus constituat, percipere debet in annos singulos mille septingentos quadraginta sextertios numos. qua cōputatione uincit tamen reditus VII. iugerum secundum opinionem Græcij, usuram trium millium quadringentorum octoginta numorum. Quippe, ut deterrimi generis sint uineæ, tamen si cultæ singulos utiq; culleos uini, singula earum iugera peræquabunt. utq; trecentis numis quadragenæ urnæ ueneant (quod minimum pretium est annonæ) consumant tamen septem cullei sextertia duo millia & centum numos. ea porrò summa excedit usuram semissium. atq; hic calculus, quem posuimus, Græcini rationem continet. sed nos extirpanda uineta censemus, quorū singula iugera minus, quàm ternos culleos præbent, & adhuc tamen sic computauimus, quasi nullæ sint uiuiradices, quæ de pastinato eximantur. cum sola ea res omnem impensam terreni precio suo liberet, si modo non prouincialis, sed italicus ager est. neq; id cuiquā dubium esse debet, cum & nostram, & Iulij attici rationem dispexerit. Nos iam enim uicena millia malleolorum per uineæ iugerum inter ordines pangimus. Ille minus quatuor millibus deponit, cuius ut uincat ratio, nullus tamen uel iniquissimus locus nō maiorem quæstum reddet, quàm acceperit impensam. sit quidem, ut cultoris negligentia sex millia seminum intereant, reliqua tamen decem millia tribus millibus numorum libenter, & cum lucro redem-

ptor

ptor emerit, quæ summa tertia parte supat duo millia sestertia, quanti constare iugerum uinearum prædiximus. quanq̃ nostra cura in tantum iam processit, ut non inuiti sestertijs sexcentis nummis, singula millia uiuiradicis à me rustici mercentur. sed uix istud alius præstiterit. nam nec quisquam nobis facile crediderit, tantum in agellis esse nostris abundantiam uini, quantã tu Siluine nouisti. Mediocre itaq; uulgatum'q; precium uiuiradicis posui, quo celerius nullo dissentiente perduci possent in nostram sententiam, qui propter ignorantiam genus hoc agricolationis reformidant. Siue ergo pastinationis reditus, seu futurarum spes uindemiarum cohortari nos debet ad positionẽ uinearum, quas cum docuimus rationis esse conserere, nunc institutionis earum præcepta dabimus.

Quæ obseruare debet, qui uineas instituit. Cap. IIII.

CVI Vineta facere cordi est, præcipue caueat, ne alienæ potius curæ, quàm suæ credere uelit, ne'ue mercetur uiuiradicem. sed genus surculi probatissimum domi conserat, faciat'q; uitiarium, ex quo possit agrum uineis uestire. nam quæ peregrina ex diuersa regione seminia transferuntur, minus sunt familiaria nostro solo, quàm uernacula. eoq; uelut alienigena reformidant mutatam coeli, loci'q; positionẽ. Sed nec certam generositatis fidem pollicentur, cum sit incertum, an is, qui conseruerit ea diligenter exploratum, probatum'q; genus surculi deposuerit. quamobrem biennij spacium longum esse minime existimandum est, intra quod utiq; tempestiuitas seminum respondet, cum semper (ut dixi) plurimum retulerit exquisiti generis stirpem deposuisse. Post hæc deinde meminerit accurate locum uineis eligere, de quo cum iudicauerit, maximam diligentiam sciat adhibendam pastinationi, quam cum peregerit, non minore cura uitem conserat, et cũ seruerit, summa sedulitate culturæ seruiat. id enim quasi caput, et columen est impensarum, quoniam in eo consistit, melius, an segnius terræ mandauerit paterfamilias pecuniam, quàm in otio tractare. Igitur unumquodq; eorum, quæ proposui, suo iam prosequar ordine.

Quali solo, & quomodo uitiarium faciundum sit. Cap. V.

VITIARIVM neq; ieiuna terra, neq; uliginosa faciendũ est, succosa tamen, & mediocri potius, quàm pingui, tametsi ferè omnes auctores huic rei lætissimum locum designauerunt. quod ego minime reor esse pro agricola. nam depositæ stirpes ualido solo, quamuis celeriter comprehendant, atque prosiliant, tamen cum sint uiuiradices factæ, prius quàm transferantur, retorrescunt, nec adolescere queunt.

Prudentis autem coloni est ex deteriori terra potius in meliorē, quàm ex meliore in deteriorem transferre. Propter quod mediocritas in electione loci maxime probatur, quoniam in confinio boni, maliq́; posita est. Siue enim post modum necessitas postulauerit tempestiua semina ieiuno solo committere, non magnam sentient differentiam, cum ex mediocri terra in exilem translata sunt, siue lætior ager conserendus est, longe celerius in ubertate coalescunt. Rursus tenuissimo solo uitiarum facere minimi rationis est, quoniam malleolorum pars maior deperit, & quæ superest tarde fit idonea traslationi. Ergo mediocris & modicæ siccus ager uitiario est aptissimus. isq́; bipalio prius subigi debet, quæ est altitudo pastinationis, cum in duos pedes, & semissem conuertitur humus. ac deinde tripedaneis relictis spatijs, ꝑ quæ semina excolātur, in singulis ordinibus, q̄ ducenos quadragenos pedes obtinēt sexcenteni malleoli pāgendi sunt. is numerus consumat ꝑ totum iugerum seminum millia quatuor & uiginti. Verum hanc curā præuenit inquisitio, et electio malleolorū. nam, ut sæpe iā retuli, quasi fundamentum est, prædictæ rei, probatissimum genus stirpis deponere.

Qualis, et ex q̄bus partibus uitis malleolus legendus sit. Cap. VI.

SED Electio dupliciter facienda est. non. n. solum fœcundam esse matrē satis est, ex qua semina petuntur, sed adhibenda ratio est subtilior, ut ex his partibus trunci sumātur, quæ et genitales sunt, et maxime fertiles. Vitis autem fœcunda, cuius progeniem studemus submittere, non tantum debet eo æstimari, ꝙ uuas complures exigit. potest enim trunci uastitate id accidere, et frequentia palmitum. nec tamē eā feracem dixerim, cuius singulæ uuæ in singulis sarmentis conspiciuntur, sed si ꝑ unumquenq; pāpinum maior numerus uuarū depēdet, si ex singulis gēmis cōpluribus materijs cū fructu germinat, si deniq; etiā è duro uirgam cū aliq̄bus racemis citat, si etiam nepotū fructu grauida est, ea sine dubitatione ferax destinari debet legēdo malleolo. Malleolus autem nouellus est palmes innatus prioris anni flagello, cognominatusq́; à similitudine rei, ꝙ in ea parte, quæ deciditur ex uetere sarmento prominens utrinq; malleoli speciem præbet. Hunc ex fœcundissima stirpe legendum censemus omni tempore, quo uineæ putantur, ac super terrā gēmis tribus uel quatuor extantibus diligenter obruendum loco modicæ humido non uliginoso, dum tamen antiquissimum sit considerare, ne uitis, ex qua is sumitur, ancipitē floris habeat euentum, ne difficulter acinus ingrandescat, ne aut præcoquē, aut seræ maturitatis fructum afferat. nā illa uolucribus, hæc etiā tēpestatibus hyemis infestatur. Tale porrò genus non una comprobatur

uindemia. potest. n. uel anni prouentu, uel alijs de causis etiã naturaliter infoecunda uitis semel exuberare. Sed ubi plurimũ uelut emeritis annorum stipendijs fides surculo constitit, nihil dubitandum est de foecunditate. nec tamen ultra quadriennium talis extenditur inqsitio. id enim tempus ferè uirentium generositatem declarat, quo sol in eandem partem signiferi per eosdem numeros redit, per quos cursus sui principium coeperat. quem circuitum meatus dierum integrorum mille quadringentorum sexagintaunius ἀποκατάστασιν uocant studiosi rerum coelestium.

Quomodo foecunditatem uitis explores. Cap. VII.

SED certum habeo Publi Siluine iã dudum te tacitum reqrere, cuius generis sit ista foecunda uitis, quã nos tã accurate describimus. ac ne de ijs aliqua significetur, quae uulgo non habentur feracissimae, plurimi nanq; bituricam, multi spioniam, quidam basilicam, nonnulli arcelacam laudibus efferunt. Nos quoque haec genera non fraudamus testimonio nostro. sunt enim largissimi uini, sed propcsuimus docere uineas eiusmodi conserere, quae nec minus uberes fructus praedictis generibus afferant, & sint preciosi saporis, uelut aminei, uel certe nõ procul ab eo gustu. cui nostrae sententiae scio penè omnium agricolarum diuersam esse opinionem, quae de amineis inueterata longo iam tempore conualuit, tanquam natali, & ingenita sterilitate laborantibus. quo magis nobis ex alto repetita compluribus exemplis firmanda ratio est, quae desidia, nec minus imprudentia colonorum damnata, & uelut ignorantiae tenebris obcaecata luce ueritatis caruit. quare non intempestiuum est nos ad ea praeuerti, quae uidentur hunc publicum errorem corrigere posse.

Quae spectanda sit qualitas in eo solo, quod uineis destinaueris. Cap. VIII.

IGITVR Si rerum naturam Publi Siluine uelut acrioribus mentis oculis intueri uelimus, reperiemus parem legem foecunditatis eam dixisse uirentibus, atque hominibus, caeterisq; animalibus. nec sic alijs nationibus, regionibus'ue proprias tribuisse dotes, ut alijs in totum similia munera denegaret. quibusdam gentibus numerosam progenerandi sobolem dedit, ut Aegyptijs, & Afris, quibus gemini partus familiares, ac penè solennes sunt. sed & Italia generis esse uoluit eximiae foecunditatis Albanas curiatiae familiae trigeminorum matres. Germaniam decorauit altissimorum hominum exercitibus, sed & alias gentes nõ in totum fraudauit praecipuae staturae

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

uiris. Nam & M. Tullius Cicero testis est romanum fuisse ciuem Næuium Pollionem pede longiorem quàm quenquam longissimum. & nuper ipsi uidere potuimus in apparatu pompæ circensium ludorũ iudææ gentis hominem proceriorem cælsissimo germano. Trãseo ad pecudes. Armentis sublimibus insignis meuania est, liguria paruis. Sed & meuania bos humilis, & liguriæ nonnunquam taurus eminentis staturæ conspicitur. India perhibetur molibus ferarum mirabilis, pari tamen in hac terra uastitate belluas progenerari quis neget? cũ intra mœnia nostra natos animaduertamus elephantos. Ad genera frugum redeo. Mysiam, Libyamq; largis aiunt abundare frumentis, nec tamen appulos, campanosq; agros opimis deficí segetibus. Tmolon, & Corycion florere croco, Iudæam & Arabiam preciosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus, quippe cum pluribus locis urbis, iam casiam frondentem conspicimus, iam tuream plantam, florẽtesq; hortos myrrha, & croco. His tamen exemplis nimirum admonemur curæ mortalium obsequentissimam esse Italiam, quæ penè totius orbis fruges adhibito studio colonorum ferre didicerit. quo minus addubitamus de eo fructu, qui uelut indigena, peculiarisq; & uernaculus est huius soli. Neque enim dubium est massici, surrentiniq;, & albani, atq; cæcubi agri uites omniũ, quas terra sustinet, in nobilitate uini principes esse.

Quomodo amineas feraces facias. Cap. IX.

FOECVNditas ab his forsan desyderatur, sed & hæc adiuuari potest cultoris industria. nam si, ut paulo ante retuli, benignissima rerum omnium parens natura quasq; gentes, atq; terras ita muneribus proprijs ditauit, ut tamen cæteras non in uniuersum similibus dotibus fraudaret. Cur eam dubitemus etiam in uitibus prædictam legem seruasse, ut quamuis earum genus aliquod præcipue fœcundum esse uoluerit, tanquam bituricum, aut basilicum, non tamen sic amineum sterile reddiderit. ut ex multis millibus eius ne paucissimæ quidẽ uites fœcundæ, tanquam in italicis hominibus albanæ illæ sorores reperiri possint. id autem cum sit uerisimile, tum etiam uerum esse nos docuit experimentum, cum & in ardeatino agro, quem multis temporibus ipsi ante possedimus, et in carseolano, itemq; in albano generis aminei uites huiusmodi notæ habuerimus numero quidem perpaucas, uerum ita fertiles, ut in iugo singulæ ternas urnas præberent, in pergulis autem singulæ denas amphoras peræquarent. Nec incredibilis debet in amineis hæc fœcunditas uideri. nam quemadmodum Terentius Varro, & ante eum M. Cato possent affirmare, sexcentenas

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

urnas priscis cultoribus singula uinearum iugera fudisse, si fœcunditas amineis defuisset? quas plerunq; solas antiqui nouerant, nisi putamus ea, quæ nuper, ac modo planè longinquis regionibus accersita notitiæ nostræ sunt tradita, biturici generis, aut basilia uincta eos coluisse, cum uetustissimas quasq; uineas adhuc existimamus amineas. Siquis ergo tales, quales paulo ante possedisse me retuli, amineas pluribus uindemijs exploratas notet, ut ex his malleolos feracissimos eligat posset his pariter generosas uineas, & uberes efficere. nihil enim dubium est, quin ipsa natura sobolem matri similem esse uoluerit. Vnde etiam pastor ille in bucolicis ait.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos. Noram.

Vnde sacrorum certaminum studiosi pernicissimarum quadrigarũ semina diligenti obseruatione custodiunt, et spem futurarum uictoriarum concipiunt propagata sobole generosi armenti. nos quoq; pari ratione uelut olympionicarum equarum, ita feracissimarum aminearũ seminibus electis largæ uindemiæ spem capiamus, neq; est, quod temporis tarditas quenquam deterreat. nã quicquid moræ est, in exploratione surculi absumitur. Cæterum cum fœcunditas uitis comprobata est, celerrime insitionibus ad maximum numerum perducitur, eius rei testimonium tu præcipue Publi Siluine perhibere nobis potes, cum pulchre memineris à me duo iugera uinearum intra tempus biennij ex una præcoque uite, quam in ceretano tuo possides, insitione facta consumata. Quem nam igitur existimas uitium numerum intra tantundem temporis interseri posse duorum iugerum malleolis, cum sint ipsa duo iugera unius uitis progenies? quare si, ut dixi, laborem, et curam uelimus adhibere, facile prædicta ratione, tam feraces aminei generis uineas constituemus, quàm biturici, aut basilici tantum retulerit, ut in transferendis seminibus similem statum cœli, locíq;, & ipsius uitis habitum obseruemus, quoniam plerunq; degenerat surculus, si aut situs agri, aut aeris qualitas repugnent, aut etiam si ex arbore in iugum defertur. Itaq; de frigidis in frigida, de calidis in similia, de uineis in uineas transferemus. magis tamen ex frigido statu stirps aminea potest calidum sustinere, quàm ex calido frigidum, quoniam omne uitis genus tum maxime prædictum naturaliter lætatur tepore potius, quàm frigore. Sed & qualitas soli plurimum iuuat, ut ex macro, aut mediocri transducatur in melius. nam quod assuetum est pingui, nullo modo maciem terræ patitur, nisi sæpius stercores. Atque hæc de cura eligendi malleoli generatim præcepimus. nunc illud proprie specialiter, ut non solum ex fœcundissima uite, sed etiam è uitis parte feracissima semina eligantur.

Ex qua uitis parte semina eligenda sunt. Cap. X.

FERACISSIMA autem semina sunt, non ut ueteres autho res tradiderunt, extrema pars eius, quod caput uitis appellant, idest ultimum, & productissimum flagellum, nam in eo quoq; fallũtur agri colæ. Sed erroris est causa prima species, & numerus uuarũ, qui ple runq; conspicitur in productissimo sarmento, quæ res nos decipere nõ debet. id enim accidit non palmitis ingenita fertilitate, sed loci oppor tunitate, quia reliquas trunci partes humor omnis, & alimentum, qđ à solo ministratur, transcurrit, dum ad ultimum perueniat. naturali enim spiritu omne alimentum uirentis, quasi quædam anima per me dullam trunci ueluti per siphonem, quem diabeten uocant mechanici, trahitur in summum. Quò cum peruenerit, ibi consistit, atq; consumi tur. Vnde etiã materiæ uehementissimæ reperiuntur aut in capite ui tis, aut in crure uicino radicibus, sed & eæ stirpes, quæ è duro citan tur, duplici ex causa probatæ sunt, quod à fœtu uacant, quodq; ex proximo terræ integro, atq; illibato succo aluntur, & illæ fertiles, ac firmæ, quia è tenero prorepunt, & quicquid (ut supra dixi) ad eas alimenti peruenit, indiuiduum est. Mediæ sunt macerrimæ, qa trans currit hinc parte aliqua interceptus, illinc à se tractus humor. Non debet igitur ultimum flagellum quasi fœcundum obseruari, etiam si plurimum afferat, siquidem loci ubertate in fructum cogitur, sed id sarmentum, quod media uite situm, non importuna quidem parte de ficit, ac numeroso fœtu benignitatem suam ostendit. Hic surculus trãs latus rarius degenerat, cum ex deteriore statu meliorem sortitur. siue enim pastinato deponitur, siue trũco ĩseritur, largioribus satiatur ali mentis, quàm prius, cum esset in egeno. Itaque custodiemus, ut à præ dictis locis, quos humerosos rustici uocant, semina legamus, tamen quæ attulisse fructum antea animaduerterimus. nam si fœtu uacua sint, quamuis laudabilem partem uitis nihil censemus ad feracitatem con ferre malleolo, quare uitiosissima est eorum agricolarum opinio, qui minimum referre credunt, quot uuas sarmentum habuerit, dum ex ui te fertili legatur, et non ex duro trunco enatum, quod pampinarium uocant. Hæc autem opinio, quæ orta est ex inscitia seminum eligendo rum, primum parum fœcundas uineas, deinde etiam nimis steriles reddit. quis enim omnino iam per tam longam seriem annorũ agri colæ malleolũ legenti præcepit ea, quæ paulo ante retulimus? Immo quis non imprudentissimum quenq;, et eum, qui nihil aliud operis fa cere ualeat, huic negotio delegat? Itaque ex hac consuetudine ueniunt imprudentissimi ad rem maxime necessariam, deinde etiã infirmissi

mi, nam & inutilissimus quisq;, ut dixi, qui nullum alium laborem ferre queat, huic officio applicatur. Is porrò etiam siquam scientiam eligendi malleoli habet, eam propter infirmitatem dissimulat, aut seponit, & ut numerum, quẽ uillicus imperauit, explere possit, nihil curiose, nihil religiose administrat. unumq; est ei propositum peragere operis sui pensum, cum tamen et ut sciat, & quod scit exequatur, hoc solum præceptum à magistris accepit, ne pampinariam uirgam deplantet, cætera omnia ut seminibus contribuat. nos autem primum rationem secuti, nunc etiam longi temporis experimentum, non aliud semen eligimus, nec frugiferum esse ducimus, nisi quod in parte genitali fructum attulerit. nam illud quidem, quod loco sterili lætum robustumq; sine fœtu processit, fallacem fœcunditatis imaginem præfert, nec ullam generandi uim possidet. Id proculdubio uerũ esse ratio nos admonet, si modo ut in corporibus nostris propria sunt officia cuiusq; membri, sic & frugiferarũ stirpium partibus propria munia. Videmus hominibus inspiratam uelut aurigam, rectricemq; membrorum animam, sensusq; iniectos ad ea discernenda, quæ tactu, naribus, auribusq;, & oculis indagantur, pedes ad gressum compositos, brachia ad complexum. ac ne per omnes uices ministeriorũ uagetur insolẽter oratio, nihil aures agere ualent, quod est oculorũ, nihil oculi, quod aurium, nec generandi qdem data est facultas manibus, aut plantis, sed quod hominibus ignotum uoluit esse genitor uniuersi uentre protexit, ut diuina præditus ratione rerũ æternus opifex, quasi ꝗlusdã secretis corporis in arcano, atq; operto sacra illa spiritus elementa, cũ terrenis primordijs misceret, atq; hanc animantis machinæ speciẽ effingeret. Hac lege pecudes, ac uirgulta progenuit. hac uitiũ genera figurauit, quibus eadẽ ipsa mater, ac parens primũ radices uelut fundamenta quædã iecit, ut ijs quasi pedibus insisteret. Truncũ deinde superposuit uelut quandã staturã corporis, & habitus. Mox ramis diffudit quasi brachijs. Tũ caules, & pãpinos elicuit, uelut palmas, eorumq; alios fructu donauit. alios fronde sola uestiuit ad protegendos, tutandosq; partus. Ex his igitur, ut supra diximus, si nõ ipsa mẽbra genitalia cõceptu, atq; fœtu grauida, sed tanꝗ̃ tegmina, et umbracula eorũ, quæ fructibus uidua sunt, legerimus, umbræ scilicet nõ uindemiæ laborabimus. Quid ergo est cur ꝗ̃uis nõ sit è duro pãpinus, sed è tenero natus, si tamen orbus est, etiã in futurũ quasi sterilis dãnatur à nobis? Modo. n. disputatio nostra colligebat unicuiq; corporis parti propriũ esse attributũ officiũ, quod scilicet ei conuenit, ut malleolo quoq;, qui opportuno loco natus est, fœcunditatis uis adsit, etiã si interim cesset à partu, nec ego abnuerim in hoc me institisse argumenta

ri. sed & illud maxime profiteor palmitē, quamuis frugifera parte enatum, si fructum non attulerit, ne uim quidem fœcunditatis habere. nec hoc illi sententiæ repugnat. Nam & homines quosdam non posse generare, quamuis omnium membrorum numero cōstante, manifestum est, ne sit incredibile, si genitali loco uirga nata fructu careat, carituram quoque esse fœtu. Itaque ut ad consuetudinem agricolarū reuertar, eiusmodi surculos, qui nihil attulerint, spadones appellant. quod non facerent, nisi eos suspicarentur inhabiles frugibus. quæ & ipsa appellatio rationem mihi subiecit non eligendi malleolos quamuis probabili parte uitis enatos, si fructum non tulissent. quanquam & hos sciam non in totum sterilitate affectos. nam confiteor pampinarios quoq; cum è duro prorepserint, tempore anni sequentis acquirere fœcunditatem, et ideo in resecem submitti, ut progenerare possit. Verum eiusmodi partum comperimus, non tam ipsius resecis, q̄ materni esse muneris. nam quia inhæret stirpi suæ, quæ est natura ferax, mistus adhuc parentis alimentis, & fœcundi partus seminibus, ac uelut altricis uberibus eductus, paulatim fructum ferre condiscit. At quæ citra naturæ quandam pubertatem, immatura, atq; intempestiua planta direpta trunco uel terræ, uel etiam stirpi recisæ inseritur, quasi puerilis ætas, ne ad coitum quidem, ne dum ad conceptum habilis uim generandi uel in totum perdit, uel certe minuit. Quare magnopere censeo in eligendis seminibus adhibere curam, uti fructuosa parte uitis palmites legamus eos, qui futuram fœcunditatem iam toto fructu promittunt. Nec tamen contenti simus singulis uuis, maximéq; probemus eos, qui numerosissimis fœtibus conspiciuntur. An non opilionem laudabimus ex ea matre sobolem propagantem, quæ geminos enixa sit, & caprarium summittentem fœtus earum pecudum, quæ trigemino partu commendantur? uidelicet quasi semper sit parentum fœcunditati proles responsura, & nos sequamur in uitibus hanc ipsam rationem, tanto quidem magis, quod compertum habeamus naturali quadam malignitate desciscere interdum, quamuis diligenter probata semina, idq; nobis poeta uelut surdis ueritatis indulget dicendo.

Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen, niuis humana quotannis
Maxima quæq; manu legeret. sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.

quod non tantum de seminibus leguminum, sed in totum agricolationis rationem dictum esse intelligendum est. Si modo longi temporis obseruatione comperimus, quod certe comperimus, eum malleolum, qui

quatuor uuas tulerit, deputatum, & in terram depositum à fœcundi tate materna sic degenerare, ut interdum singulis, nonnunq̃ etiam bi nis uuis minus afferat. Inquantum autem censemus defecturos eos, q̃ binos, aut ferè singulos fœtus in matre tulerint, cum etiã feracissimi translationem sæpe reformident, itaq; huius rationis demonstratorẽ magis esse me, quàm inuẽtorẽ libenter profiteor, nequis existimet frau dari maiores nostros laude merita, nam idipsum censuisse eos non du bium est, quamuis nullo alio sit scripto proditum, exceptis quæ retuli mus metris Virgilij. Et hic tamen ut de seminibus leguminum præci= piatur. Cur enim aut è duro natam uirgam, aut etiam ex fœcundo malleolo, quem ipsi probassent, decisam sagittam repudiabãt, si nihil interesse dicebant, ex quo loco semina legerentur? Nunc quia uim fœ cunditatis certis quasi membris inesse non dubitabant, idcirco pampi narium, & sagittam uelut inutiles ad deponendum prudentissime damnauerunt. Quod si ita est, nihil dubium est multo magis ab his improbatum esse etiam illum palmitem, qui frugifero loco natus, fru ctum non attulisset. Nam, si sagittam, idest superiorẽ partem malleo li, uituperandam censebant, cum esset eadem pars surculi frugiferi, quanto magis uel ex optima uitis parte natum flagellũ, si est sterile improbatum ab his, ratio ipsa declarat? Nisi tamẽ (quod est absurdũ) crediderunt id translatum, et abscissum à sua stirpe, destitutumq; ma terno alimento, frugiferum, quod in ipsa matre neq̃ fuisset. Atq; hæc & forsitan pluribus dicta sunt, q̃ exigebat ratio ueritatis, minus ta= mẽ multis, q̃ postulabat praue detorta, et inueterata opinio rusticorũ.

Quæ spectanda qualitates in eo solo, quod uineæ desti= naueris. Cap. XI.

NVNC ad reliquum ordinem propositæ disputationis redeo. Sequitur hanc eligendi malleoli curam pastinationis officiũ, si tamen ante de qualitate soli constiterit, nam eum quoq; plurimum & boni= tati, & largitati frugum conferre nihil dubium est, ac prius q̃ ipsum perspiciamus, illud antiquissimum censemus, rudem potius eligendũ agrum, si sit facultas, quàm ubi fuerit seges, aut arbustum, nam de ui netis, quæ lõgo situ exoleuerunt, ĩter omnes authores constitit, pessima esse si resere re uelimus, quod & inferius solũ pluribus radicibus sit impeditum, ac uelut irretitum, & adhuc non amiserit uirus, & ca= riem illam uetustatis, quibus hebetata quasi aliquibus uenenis hu= mus torpeat. Quã ob causam syluestris ager præcipue est eligendus, qui etiam si frutetis, aut arboribus obsessus est, facile extricatur, quod suapte natura quæcunq; gignuntur, non penitus nec in profundũ ra-

dices agunt, sed per summum terræ dispergunt, atque deducunt, quibus ferro recisis, atq; extirpatis, parum, quod superest, inferioris soli rastris licet effodere, & in fermentũ congerere, atq; cõponere. si tamẽ rudis terra non sit, proximum est uacuum arboribus aruum. si nec hoc est, rarissimum arbustum, uel oliuetum quod non fuerit, maritũ uineis destinatur. Vltima est, ut dixi, conditio restibilis uineæ. nam si necessitas facere cogit, prius quicq́d est residuæ uitis extirpari debet. deinde totum solum sicco fimo, aut, si id non sit, alterius generis quã recentissimo stercorari, atq; ita conuerti, & diligentissime refossas omnes radices in summum regeri, atq; comburi. Tunc rursus uel stercore uetusto, quia non gignit herbas, uel de uepribus egesta humo pastinatum large contegi. At ubi pura noualia arboribus sunt libera, consyderandum est, ante quàm pastinemus, surcularis, nec'ne sit terra. id'q; facillime exploratur per stirpes, quæ sua sponte proueniunt. Neq; enim est ullum tandiu uiduum solum uirgultis, ut non aliquos surculos progeneret tanquã pyros syluestres, et prunos, uel rubos certe. Nam hæc quamuis genera spinarum sint, solent tamen fortia, & læta, & grauida fructu consurgere. Igitur si non retorrida, & scabra, sed leuia, & nitida, & prolixa fœcunda'q; uiderimus, eã intelligemus esse terram surcularem. Sed hoc in totum ad illud, quod uineis præcipue est idoneum, proprie consyderandum, ut prius retuli, si facilis est humus, & modice resoluta, quam diximus pullam uocitari, nec quia sola ea, sed quia sit habilis maxime uinetis. Quis enim uel mediocris agricola nesciat etiam durissimum tophum, uel carbunculum, simulatq; sunt confracti, & in summo regesti tempestatibus, gelu ue, nec minus æstiuis putrescere caloribus, ac resolui, eos'q; pulcherrime radices uitium per æstatem refrigerare, succum'q; retinere? quæ res alendo surculo sunt accommodatissimæ. Simili quoq; de causa probari solutam glaream, calculosum'q; agrum, & mobilem lapidem, si tamen hæc pingui glebæ permista sunt, nam eadem ieiuna maxime culpantur. Est autem (ut mea fert opinio) uineis amicus etiam silex, cui superpositum est modicum terrenum, quia frigidus, & tenax humoris per ortum caniculæ nõ patitur sitire radices. Higinius quidẽ secutus Tremellium præcipue montium ima, quæ à uerticibus defluẽtem humum receperint, uel etiã ualles, quæ fluminum alluuie, et inundationibus concreuerint, aptas esse uineis asseuerat, me non dissentiente. Cretosa humus utilis habetur uiti, nam per se ipsa creta, quã utuntur figuli, quam'q; nonnulli argillam uocant, inimicissima est nec minus ieiunus sabulo, & quicquid, ut ait Iulius Atticus, retorridum surculum facit. Id autem solum uel uliginosum est, uel salsum, uel ama

rum, & uel siticulosum, & peraridum. Nigrum tamen, & rutilum sabulonem, qui sit humidæ terræ permistus, probauerunt antiqui, nã carbunculosum agrum, nisi stercore iuues, macras uineas efficere dixerunt. Grauis est rubrica, ut idem Atticus ait, & ad comprehendendum radicibus iniqua. Sed alit eadem uitem, cum tenuit, uerũ est in opere difficilior, quod neq; humentem fodere possis, quod sit glutinosissima, nec nimium siccam, quia ultra modum prædura.

Quæ Iulius Græcinus tradiderit de terra uineali. Cap. XII.

SED ne nunc per infinitas terreni species euagemur, non intempestiue commemorabimus Iulij Græcini conscriptam uelut formulam, ad quam posita est limitatio terræ uinealis. Idem enim Græcinus sic ait. Esse aliquam terram calidam, uel frigidam, humidã, uel siccam, raram, uel densam, leuem, aut grauem, pinguem, aut macrã. sed neque nimium calidum solum posse tolerare uitem, quia inurat, neque prægelidum, quoniam uelut stupentes, & congelatas radices nimio frigore moueri non sinat, neque humidum, quoniã cum se promunt uites, modico tepore euocant humorem terræ iusto maiorẽ, qui putrefacit deposita semina. Rursus nimiam siccitatem destituere plantas dicit naturali alimento, aut in totum necare, aut scabras, & retorridas facere. Perdensam humum cœlesteis aquas non sorbere, nec facile perflari, facillime perrumpi, & præbere rimas, quibus sol ad radices stirpiũ penetret. eademq; uelut, conclausa, & coarctata semina cõprimere, atq; strangulare. Raram supra modum uelut per infundibulum transmittere imbres, & sole, ac uento penitus siccari, atq; exarescere. Grauem terram uix ulla cultura uincibilem, leuem uix ulla sustineri, pinguissimam, et lætissimã luxuria, macrã, ac tenuẽ ieiunio laborare. Opus est inqt inter has tam diuersas inæqualitates magno temperamento, quod in corporibus quoq; nostris desyderatur, quorũ bona ualetudo calidi, & frigidi, humidi, et aridi, densi, et rari, certo, & quasi examinato modo continetur. Nec tamen hoc temperamentũ in terra, quæ uineis destinetur, pari momento libratũ esse debere ait, sed in alterã partẽ propensius, ut calidior terra sit, quàm frigidior, siccior quàm humidior, rarior quàm densior, & siqua sunt his similia, ad quæ contemplationem suam dirigat, qui uineas instituet. quæ cuncta (sicut ego reor) magis prosunt, cum suffragatur etiam status cœli cuius regionem, quam spectare debeant uineæ, uetus est dissensio, Saserna maxime probante solis ortum, mox deinde meridiem, tum occasum, Tremellio Scrofa præcipuam positionem meridianam censente, Virgilio de industria occasum sic repudiante.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Né ue tibi ad solem uergant uineta cadentem.

Democrito, & Magone laudantibus cœli plagam septentrionalem, quia existiment ei subiectas feracissimas fieri uineas, quæ tamen bonitate uini superentur. Nobis in uniuersum præcipere optimum uisum est, ut in locis frigidis meridiano uineta subijciãtur, tepidis orięti aduertantur, si tamen nõ infestabuntur austris, eurisq́; uelut oræ maritimæ in Bætica. Sin autem regiones prædictis uentis fuerint obnoxiæ, melius aquiloni, uel fauonio committentur, nam feruẽtibus prouincijs, ut Aegypto, & Numidia, uni septentrioni rectius opponentur, quibus omnibus diligenter exploratis, tum demũ pastinationem suscipiemus.

Quomodo terra pastinetur. Cap. XIII.

EIVS autem ratio cum Italici generis futuris agricolis, tum etiam prouincialibus tradenda est, quoniam in longinquis, & remotis regionibus istud genus uertendi, & subigendi agri minime usurpatur, sed aut scrobibus, aut sulcis uineæ plerunq; conseruntur. Scrobibus uineta sic ponuntur. Quibus uitem mos est scrobibus deponere ferè ꝑ tres longitudinis pedes, perq́; duos in altitudinem cauato solo quantum latitudo ferramenti patitur, malleolos utrinq; iuxta latera fossarum consternunt, et aduersis scrobiũ frontibus curuatos erigunt, duabusq́; gẽmis supra terrã eminere passi reposita humo cætera coæquant, quæ faciunt in eadẽ linea intermissis totidẽ pedũ scamnis, dũ peragant ordinẽ. Tũ deinde relicto spatio prout cuiq; mos est uineas colenti, uel aratro, uel bidente, persequentes ordinem insistunt. Et si fossorem tantum terra uersetur, minimum est quinq; pedũ interordinium, septem maximum. sin bubus, & aratro, minimum est septem pedum, satis amplum decem. Nonnulli tamen omnem uitem per denos pedes in quincuncem disponunt, ut more noualium terra transuersis, aduersisq́; sulcis proscindatur. Id genus uineti non conducit agricolæ, nisi ubi lætissimo solo uitis amplo incremento consurgit. At qui pastinationis impensam reformidant, sed aliqua tamẽ parte pastinationem imitari student, paribus alternis omissis spatijs, senum pedum latitudinis sulcos dirigunt. fodiuntq́; & exaltant in tres pedes, ac per latera fossarum uitem, uel malleolum disponunt. Auarius quidam dupondio & dodrante altum sulcum, latum pedũ quinq; faciunt. deinde ter tanto amplius spatium crudũ relinquunt. atq; ita sequentem sulcum infodiunt. quod cum per definitum uinetis locum fecerint in lateribus sulcorum uiuiradices, uel decisos quam recentissimos palmites nouellos erigunt, cõsitis compluribus inter or-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

dinaria semina malleolis, quos posteaquam conualuerint crudo solo quod emissum est, transuersis scrobibus propagent, atque ordinent uineam paribus interuallis. sed eæ, quas retulimus, uinearum sationes, pro natura, & benignitate cuiusq; regionis aut usurpandæ, aut repudiandæ sunt nobis. Nunc pastinandi agri propositum est rationem tradere. Ac primum ex omni siue arbustiuo, siue syluestri loco, quem uineis destinauerimus, omnis frutex, atq; arbor erui, & summoueri debet, ne postea fossorem moretur, ne'ue iam pastinatum solum iacentibus mollibus imprimatur, & exportantium ramos, atq; truncos ingressu proculcetur. Neq; enim parum refert suspensissimum esse pastinatum, & si fieri possit, uestigio quoq; inuiolatum, ut mota æqualiter humus nouelli seminis radicibus quancunque in partem prorepserint, molliter cedat, ne incrementa duritia sua reuerberet, sed tenero uelut nutritio sinu recipiat, & cœlestes admittat imbres. eosq; alendis seminibus dispenset. ac suis omnibus partibus ad educãdam prolem nouam conspiret. Campestris locus alte duos pedes, & semissem infodiendus est, accliuis regio treis. Præruptior uero collis uel in quatuor pedes uertendus, quoniam cum à superiore parte in inferiorem detrahitur humus, uix iustum pastinationi præbet regestum. nisi multo editiorem ripam, quàm in plano feceris. Rursus depressis uallibus minus alte duobus pedibus deponi uineam non placet. Nam præstat non conserere, quàm in summa terra suspendere. Nisi tamen si scaturigo palustris obuia (sicut in agro rauennate) plus quàm sesquipedem prohibeat infodere. Primum autem prædicti operis exordium est, non ut huius temporis pleriq; faciunt agricolæ, sulcum paulatim exaltare, & ita secundo, uel tertio gradu peruenire ad destinatam pastinationis altitudinem. Sed protinus æqualiter linea posita rectis lateribus perpetuam fossam educere, & post tergũ motam humum componere, atque in tantum deprimere, donec altitudinis mensuram datam cœperit. tum per omne spacium gradus æqualiter mouenda linea est. obtinendumq; ut eadẽ latitudo in imo reddatur, quæ cœpta est in summo. opus est autem perito, ac uigilante exactore, qui ripam erigi iubeat, sulcumq; uacuari, ac totum spacium crudi soli cum emota iam terra committi, sicut præcepi superiore libro, cum arandi rationem traderem, monendo necubi scamna omittantur, & quod est durum, summis glebis obtegatur. sed huic operi exigendo quasi quandam machinam commenti maiores nostri, regulam fabricauerunt, in cuius latere uirgula prominens ad eam altitudinem, qua deprimi sulcum oportet, contingit summam ripæ partem. Id genus mensuræ ciconiam uocant rustici.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Sed ea quoque fraudem recipit, quoniam plurimum intereſt, utrum eam pronam, an rectam ponas. nos itaque huic machinæ quaſdam partes adiecimus, quæ contendentium litem, diſputationemq́; dirimerent. nam duas regulas eius latitudinis, qua paſtinator ſulcum facturus eſt in ſpeciem græcæ literæ X decuſſauimus, atque ita mediæ parti, qua regulæ committuntur, antiquam illam ciconiam infiximus, ut tanquam ſuppoſitæ baſi ad perpendiculum normata inſiſteret. deinde tranſuerſæ quæ eſt in latere uirgulæ, fabrilem libellam ſuppoſuimus.

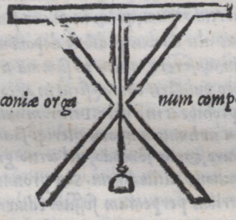

Sic compoſitum organum, cum in ſulcum demiſſum eſt, litem dominĩ, & conductoris ſine iniuria deducit. nam ſtella, quam diximus græcæ literæ faciem obtinere, pariter imæ foſſæ ſolum metitur, atq; perlibrat, quia ſiue pronum, ſeu reſupinum eſt, poſitione machinæ deprehenditur. quippe prædictæ uirgulæ ſuperpoſita libella alterutrũ oſtendit, nec patitur exactorem operis decipi. ſic permenſum, & perlibratum opus in ſimilitudinem ueruacti ſemper procedit. tantumq́; ſpatij linea promota occupatur, quantum effoſſus ſulcus longitudinis, ac latitudinis obtinet, atque id genus præparandi ſoli probatiſſimum eſt.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Quot modis uitis ponatur aut in prouincijs, aut in Italia.
Cap. XIIII.

SEQVITVR opus uineæ conserendæ, quæ uel uere, uel autumno tempestiue deponitur. Vere melius, si aut pluuius, aut frigidus status cœli est, aut ager pinguis, aut campestris, & uliginosa planicies. rursus autumno si sicca, si calida est aeris qualitas, si exilis, atq; aridus campus, si macer, præruptus'ue collis. uernæq; positionis dies ferè quadraginta sunt ab idibus februarijs usq; in æquinoctium. rursus autumnalis ab idibus Octob. in Calen. Decembres. Sationis autem duo genera malleoli, uel uiuiradicis, quod utrunq; ab agricolis usurpatur, & in prouincijs magis malleoli. neq; enim seminarijs studēt, nec usum habent faciendæ uiuiradicis. hanc sationem cultores Italiæ plerique iure improbauerunt, cum plurimis dotibus præstet uiuiradix. nam minus interit, cum & calorem, & frigus, & cæteras tempestates propter firmitatem facilius sustineat. deinde adolescit maturius, ex quo euenit, ut celerius quoque sit tempestiua edendis fructibus, tum etiam nihil dubium est sæpius translatum. potest tamen malleolus protinus inuicem uiuiradicis conseri soluta, & facili terra. cæterū densa, & grauis utiq; uitem desyderat.

Meliorem esse positionem pastinato solo, quàm nouali. Cap. XV.

SERITVR ergo prius in emundata, inoccataq;, & æquata pastinatione, macro solo quinis pedibus inter ordines omissis, mediocri, senis, in pingui uero septenum pedum spatia dāda sunt, quo largiora uacent interualla, per quæ frequentes, prolixæq; materiæ diffundantur. hæc in quincuncem uinearum metatio expeditissima ratione conficitur. quippe linea per totidem pedes, quot destinaueris interordiniorum spatijs purpura, uel quolibet alio conspicuo colore insuitur. eaq; sic denotata per repastinatum intenditur, & iuxta purpuram calamus defigitur. atq; ita paribus spatijs ordines diriguntur. quod deinde cum est factum, fossor insequitur, scrobemq; alternis omissis per ordinem spatijs à calamo ad proximum calamum nō minus altum q̃ duos pedes et semissem planis locis refodit, accliuibus in dupondium & dodrantem, præcipitibus etiam in tres pedes. in hanc mensuram scrobibus depressis uiuiradices ita deponuntur, ut à media scrobe singulæ & in diuersum sternantur, & contrarijs frōdibus fossarum ad calamos erigantur. Satoris autem officium est primum quamrecentissimam, & si fieri possit, eodem momento, quo serere uelit, de seminario transferre plantam diligenter exemptam et integrā. deinde eā uelut ueteranā uitem totā exputare, et ad unā materiā firmissimā redigere, nodosq;, & cicatrices alleuare. siquæ etiā

radices (quod maxime cauendum est, ne fiat in eximendo) laborauerint, eas amputare, sic deinde curuatam deponere, ne duarum uitiũ radices implicentur. id enim uitare facile est per imum solum iuxta diuersa latera fossarum dispositis paucis lapidibus, qui singuli non excedant quinq; librale pondus. Hi uidentur (ut Mago prodit) & aquas hyemis, & uapores aestatis propulsare radicibus. quem secutus Virgilius tutari semina, et muniri sic praecipit, aut lapidem bibulũ, aut squallentes infode conchas. & paulopost. -Iamq; reperti
Qui saxo super, atq; ingentis pondere testae
Vrgerent. hoc effusos munimen ad imbres,
Hoc ubi hiulca siti findit canis aestifer arua.

idemq; poenus author probat uinacea permista stercori depositis seminibus in scrobem uires mouere, quod illa prouocent, & eliciant nouas radiculas. hoc per hyemem frigentem, & humidam scrobibus inferre calorem tempestiuum, ac per aestatem uirentibus alimentum, et humorem praebere. Si uero solum, cui uitis committitur, uidetur exile, lõgius accersitam pinguem humum scrobibus inferre censet. quod an expediat, regionis annona, operarumq; ratio nos docebit.

Quae mensura pastinandi soli abunde sit uineis. Cap. XVI.

EXIGVE humidum pastinatum sationi conuenit. melius tamen uel arido, quàm lutoso semen committitur. idq; cum supra summam scrobem compluribus internodijs productam est, quod de cacumine superest, duabus gemmis tantum supra terram relictis amputatur, et ingesta humo scrobis completur. Coaequato, deinceps pastinato malleolus ordinarijs uitibus interserendus est. cumq; sat erit medio spacio, quod uacat inter uites per imam lineam depangere. Sic enim melius & ipse conualescet, & ordinarijs seminibus modice uacuum solum ad culturam praebebit iter. in eadem deinde linea, in qua uiuiradix obtinebit ordinem suum, praesidij causa quorum ex numero propagari possit in locum demortuae uitis, quinq; malleoli pãgendi sunt, per spacium pedis, isq; pes à medio interordinio sumitur, ut ab utraq; parte paribus interuallis distent. tali consitioni Iulius Atticus abunde putat esse malleolorum sexdecim millia. Nos tamen plus quatuor millibus conserimus, quia negligentia cultorum magna pars deperit, & interitu seminum caetera, quae uirent, rarescunt.

Quemadmodum, & quo tempore uitis serenda sit. Cap. XVII.

DE positione surculi non minima disputatio fuit inter authores. quidam totum flagellum sicut erat matri detractum crediderunt

sationi

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sationi conuenire. idq; per gemmas quinas, uel etiã senas partiti cõplureis taleolas terræ mandauerunt. Quod ego minime probo, magisq; assentior his authoribus, qui negauerunt esse idoneam frugibus superiorem partem materiæ, solamq; eam, quæ est iuncta cum uetere sarmento, probauerunt. Cæterum omnem sagittam repudiauerunt. Sagittam rustici uocant nouissimam partem surculi, siue q̃a lõgius recessit à matre, & quasi micuit, atq; prosiluit, seu q̃a acumine attenuata prædicti teli speciẽ gerit. Hãc ergo prudentissimi agricolæ negauerunt conseri debere. nec tamen sententiæ suæ rationẽ nobis prodiderunt, uidelicet quæ ipsis in re rustica multum callentibus prompta erat, & ante oculos penè exposita. omnis enim fœcundus pãpinus intra quintam, aut sextam gemmam fructu exuberat, reliqua parte quamuis longissima uel cessat, uel per exiguos ostendit racemos. quam ob causam sterilitas acuminis iure ab antiquis incusata est. Malleolus autem sic ab ijsdẽ pãgebatur, ut nouello sarmento pars aliqua ueteris hæreret. sed hãc positionem damnauit usus. nam q̃cquid ex uetere materia relictum erat, depressum, atq; obrutum celeriter humore putrescebat, proximasq; radices teneras, & uix dum prorũpentes uitio suo enecabat. q̃d cum acciderat, superior pars seminis retorrescebat. Mox Iulius Atticus, & Cornelius Celsus ætatis nostræ celeberrimi authores patrẽ, atq; filium Sasernam secuti, quicquid residui fuit ex uetere palma per ipsam commissuram, qua nascitur materia noua, resecuerunt, atque ita cum suo capitulo sarmentum depresserunt.

Quæ obseruare debet, qui uitem ponit. Cap. XVIII.

SED Iulius Atticus prætorto capite, & recuruato, ne pastinum effugiat, prædictum semen demersit. Pastinum uocant agricolæ ferramentum bifurcum, quo semina panguntur. unde etiam repastinatæ dictæ fuere uineæ ueteres, quæ refodiebantur. hæc enim propria appellatio restibilis uineti erat. nunc antiquitatis imprudẽs consuetudo quicquid emoti soli uineis præparatur, repastinatum uocat. sed redeamus ad propositum, uitiosa est (ut mea fert opinio) Iulij Attici satio, quæ contortis capitibus malleolum recipit. eiusq; rei uitandæ nõ una ratio est. Primum, quod nulla stirps ante quàm deponatur, uexata, & infracta melius prouenit, quàm quæ integra, & iuiolata sine iniuria deposita est. deinde quicquid recuruum, & sursum uersus spectans, demersum est. cum tempestiuum eximitur, in modum hami repugnat obluctanti fossori. & uelut uncus infixus solo ante quàm extrahatur, prærumpitur. nam fragilis est ea parte materia, qua

torta, & recuruata cum deponeretur, cœperat uitium, propter quod per fractam maiorem partem radicum amittit. Sed ut incommoda ista præterea, certe illud, qđ est inimicissimum, dissimulare nequeo. nā paulo ante cum de summa parte sarmenti disputarē, quam sagittam dixerā uocitari, colligebā fore intra quintam, uel sextam gemmam, quæ sint proximæ ueteri sarmento fructus medij. Hanc ergo fœcundam partem consumit, qui contorquet malleolum, quoniā & ea pars, quæ duplicatur, tres gemmas uel quatuor obtinet, & reliqui duo, uel tres fructuarij oculi penitus in terrā deprimantur, mersiq; non materias, sed radices creant. ita euenit, ut quod in salicto conserendo uitaueramus, id sequamur in eiusmodi malleolo, quē necesse est facere longiorem, si uolumus detortum depangere. nec dubiū, quin gemmæ cacumini proximæ, quæ sunt infœcundæ, in eo reliquantur, ex qbus pampini pullulant uel steriles, uel certe minus feraces, quos rustici uocant racemarios. quid quod plurimū interest, ut malleolus, qui deponitur ea parte, qua est à matre decisus, coalescat, & celeriter cicatricem ducat. nam si id factum non est, uelut per fistulam, ita per apertam uitis medullam nimius humor trahitur, idemq; truncum cauat. unde formicis, alijsq; animalibus, quæ putrefaciunt crura uitiū, latebræ præbentur. hoc autem euenit retortis seminibus. cum enim per exemptionem imæ partes eorum perfractæ sunt, apertæ medullæ deponuntur. atq; irrepentibus aquis, prædictisq; animalibus celeriter senescunt, quare pangendi optima est ratio recti malleoli, cuius imum caput, cum consertum est bifurco pastini, angustis faucibus ferramenti facile continetur, ac deprimitur. idq; sarmentū sic depressum citius coalescit. Nam & radices è capite, qua recisum est, æque mittit. quæ cum excreuerunt, cicatricem obducunt, & alioquin plaga ipsa deorsum spectans non tantum recipit humorem, quantum illa, quæ reflexa, & resupina more infundibuli per medullam trāsmittit quicquid aquarum cœlestium superfluit.

Quàm longus debet esse malleolus. Cap. XIX.

LONGITVDO, quæ debeat esse malleoli, parū certa est, quoniam siue crebras gemmas habet, breuior faciendus est, seu raras lōgior, attamen nec maior pede, nec dodrāte minor esse debet. hic ne per summa terræ sitiat æstatibus, ille ne depressus altius cum adoleuerit, exemptionem difficilem præbeat. sed hæc in plano. nam in cliuosis, ubi terra decurrit, potest palmipedalis deponi. Vallis & uliginosi campi situ serimus etiā trigemmem, qui est paulo minor dodrante, longior utique semipede. isq; non ab eo trigemmis dictus est, quod

omnino trium oculorum est, cum ferè circa plagam, qua matri abscisus est, plenus sit gemmarum, sed quod his exceptis, quibus est frequens in ipso capite, tres deinceps articulos, totidemq; gemmas habet. super cætera illud quoque siue malleolũ, siue uiuiradicem ferentem præmoneo, ne semina exarescant, immodicum uentum, solemq; uitare, qui uterque non incommode arcetur obiectu uestis, aut cuiuslibet densi tegminis. Veruntamen præstat eligere sationi silentis, uel certe placidi spiritus diem. nam sol umbraculis facile depellitur. sed illud etiam, quod non dum tradidimus, ante quàm disputationi clausulam imponamus, dicendum est, an plurium generum uites habendæ sint, eæq; separatæ, & distinctæ specialiter, an confusæ, & mistæ cateruatim. prius differemus de eo, quod primum proposuimus.

Quot genera uitium ponenda sint. Cap. XX.

PRVDENTIS igitur agricolæ est uitẽ, quam præcipue probauerit, nulla interueniente alterius notæ stirpe conserere, numerũq; quammaximũ eius semper augere. sed prouidentis est, diuersa quoq; genera deponere. neq; enim unquam sic mitis, ac temperatus est annus, ut nullo incommode uexet aliqđ uitis genus. siue enim siccus est, id, quod humore proficit, contristatur, seu pluuius, qđ siccitatibus gaudet, seu frigidus, & pruinosus, quod non est patiens uredinis, seu feruens quod uaporem non sustinet. Ac ne nunc mille tempestatum iniurias persequar, semp est aliquid, quod uineas offendat. igitur si unũ genus seuerimus, cum id acciderit, quod ei noxium est, tota uindemia priuabimur, Neque enim ullum erit subsidiũ, cui diuersarum notarum stirpes non fuerint. at si uarij generis uineta fecerimus, aliquid ex ijs inuiolatum erit, qđ fructum perferat. nec tamen ea causa nos debet compellere ad multas uitium uarietates, sed quod iudicauerimus eximium genus, id quantæ multitudinis possumus, efficiamus. quod deinde proximum à primo, tum quod est tertiæ notæ, uel quartæ, quodq; eatenus uelut lectarum quoddam contenti simus tetartæo, satis est enim per quatuor, uel summum quinq; genera uindemiæ fortunam opperiri. de altero, quod mox proposueram, nihil dubito, quin per species digerendæ uites, deponendæq; sint in proprios hortos, semitis, ac decumanis distinguendæ. nec quod ipse potueram à meis familiaribus obtinere, ut ante me quisquam eorum, qui quammaxime id probauerit, effecerit. Est enim omnium rusticorum operum difficillimum, quia & summam diligentiam legendis desyderat seminibus, & nõnihil discernendis, in quo maxima plerũq; felicita=

te, & prudentia opus est. sed interdum (quod ait diuinus author Plato) rei nos pulchritudo trahit, uel ea consectandi, quæ propter infirmitatem commortalis naturæ conseq nequeamus. Istud tamen si ætas suppetat, & sciẽtia, facultasq; cum uoluntate congruant, non ægerrime perficiemus, quamuis non omnino minime ætatis spatio perseuerãdum sit, ut magnus numerus per aliquot annos discernatur. neq; n. omne tempus permittit eius rei iudiciũ. nam uites, quæ propter similitudinem coloris, aut trunci, flagellorum'ue dignosci nequeunt, maturo fructu, folijsq; declarãtur, quam tamen diligentiã nisi per ipsum patremfamilias exhiberi posse non affirmauerim. nam credidisse uillico, uel etiam uinitori secordis est, cum quod longe sit facilius, adhuc per paucissimis agricolis contigerit, ut nigri uini stirpe careant, quãuis color uuæ possit uel ab imprudentissimo deprehendi.

Vtrum distinctis generibus uitium horti conserendi sint. Cap. XXI.

ILLA Tamen una mihi ratio suppetit, celerrime quod proposuimus efficiendi, si sint ueteranæ uineæ, ut separatorum surculorum cuiusq; generis singulos hortos inseramus, sic paucis annis multa nos millia malleolorũ ex insitis percepturos. atq; ita discreta semina pregiones consituros, nihil dubito. eius porrò faciẽdæ rei nos utilitas multis de causis compellere potest. & ut à leuioribus incipiam, primum quod ad omnem rationem uitæ non solum agricolationis sed cuiusq; disciplinæ, prudentem delectant impensius ea, quæ proprijs generibus distinguntur, quàm quæ passim uelut abiecta, & quodã aceruo confusa sunt. Deinde quod uel alienissimus rusticæ uitæ, si in agrum tempestiue consitum ueniat, summa cum uoluptate, naturæ benignitatem miretur, cum istinc bituricæ fructibus opimæ, hinc pares ijs hæluolæ respondent. illinc arcellæ, rursus illinc spioniæ, basilicæ'ue cõueniant, quibus alma tellus annua uice (uelut æterno quodam puerperio) læta, mortalibus distenta musto demittit ubera. inter quæ fauẽte libero fœtis palmitibus, uel generis albi, uel flauẽtis, ac rutili, uel purpureo nitore micantis, undiq; uersicoloribus pomis grauidus collucet autumnus. sed hæc quamuis plurimum delectent, utilitas tamen uincit uoluptatem. Nam & paterfamilias libentius ad spectaculum rei suæ quanto est ea luculentior descendit. & quod de sacro numine poeta dicit,

Et quocunq; deus circum caput egit honestum.

Verum quocunque domini præsentis oculi frequenter accessere, in ea parte maiorem in modum fructus exuberat. sed omitto illud, qđ in descriptis etiam uitibus contingere potest, illa, quæ sunt maxime spe-

ctanda,

ctanda, persequar. Diuersæ notæ stirpes nec pariter deflorescunt, nec ad maturitatem simul perueniunt. Quã ob causam, qui separata generibus uineta non habet, patiatur alterum incommodũ necesse est, ut aut serum fructum cum præcoque eleuet, quæ res mox acorẽ facit, aut si maturitatem serotini expectet, amittat uindemiã præcoquẽ, quæ plerunque populationibus uolocrum, pluuijsq́;, aut uẽtis lacessita dilabitur. Si uero interiectibus capere cuiusq; generis fructum aueat, primum necesse est, ut uindemiatorum aleã subeat, neq; enim singulis totidem antistites dare potest, qui obseruent, quiq; præcipiãt, ne acerbæ uuæ cum maturis demetantur. deinde etiam quarũ uitiũ maturitas competit, cum diuersæ notæ sint, melioris gustus ab deteriore corrumpitur, confususq́; in unum multarum sapor, uetustatis impatiens fit. atq; ideo necessitas cogit agricolam musti annonam expedire, cum plurimum precio accedat, si uenditio uel in annum, uel in æstatem certe differri possit. Iam illa generum separatio summam commoditatem habet, quod uinitor suam cuiq; facilius putationẽ reddet, cum sciat cuius notæ sit hortus, quẽ deputet. idq; in uineis nõ conseminеis obseruari difficile est, q̃a maior pars putationis per id tempus administratur, quo uitis neque folium notabile gerit, ac multum interest plures'ne, an pauciores materias pro natura cuiusque stirpis uinitor summittat, prolixis'ue flagellis incitet, an angusta putatione uitem coerceat. Quin etiam quam cœli partem spectat genus quodq; uineti plurimum refert, neque enim omnũ calido statu, nec rursus frigido lætatur, sed est proprietas in surculis, ut alij meridiano axe cõualescant, quia rigore uitiantur. alij septentrionem desyderent, q̃a contristentur æstu, quidam temperamento lætentur orientis, uel occidentis. Has differẽtias seruat pro situ, & positione locorum, qui genera per hortos separat. Illam quoq; nõ exiguam sequitur utilitatem, quod & laborẽ uindemiæ minorem patitur, & sumptum. Nam & quæ maturescere incipiunt, tempestiue leguntur, & quæ non dum maturitatem cœperunt uuæ, sine dispendio differuntur. Nec pariter uetus, atq; tempestiuus fructus præcipitat uindemiã, cogitq́; plureis operas quãtocunq; precio conducere. Iam & illud magnæ dotis est posse gustum cuiusq; generis non mistum, sed uere merũ condere, ac separatim reponere siue est ille bituricus, seu basilicus, seu spionicus. quæ genera cum sic diuisa sunt, quia nihil interuenit diuersæ naturæ, quod repugnet, per potus tamen nobilitantur, neque enim post annos quindecim, uel paulo plures deprehendi potest ignobilitas in gustu, quoniã ferè omne uinum post id tempus eam qualitatem sortitur, ut uetustate acqrat bonitatem. Quare, ut dicere instituimus, utilissima est ge=

nerũ dispositio, quam si tamen obtinere non possis, secunda est ratio, ut diuersæ notæ non alias conseras uites, quàm quæ saporẽ consimilem, fructumq; maturitatis eiusdem præbeant. Potes iam (si te cura pomorum tangit) ultimis ordinibus in ea uineti fine, quæ subiacet septentrionibus, ne cum increuerint, obumbrent, cacumina ficorum, pyrorum'ue, & malorum depangere, quæ uel inseras interposito biennij spatio, uel, si generosa sint, adulta transferas. Hæc de positione uinearum. Superest pars antiquissima, ut præcipiamus etiã cultus earum, de quibus sequenti uolumine pluribus disseremus.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER QVARTVS.

Contra opinionem Atticĩ, & Celsi non esse satis altos scrobes bipedaneos uineaticis seminibus. Cap. I.

CVM DE VINEIS conserendis librum à me scriptum Publi Siluine compluribus agricolationis studiosis relegisses, quosdam repertos esse ais, qui cætera quidem nostra præcepta laudassent, unum tamen, atq; alterum reprehendissent, quippe seminibus uineaticis nimium me profundos censuisse fieri scrobes adiecto dodrante super altitudinem bipedaneam, quam Celsus, & Atticus prodiderãt, singulasq; uiuiradices singulis adminiculis parum prudenter contribuisse, cum permiserint ijdem illi authores minore sumptu gemmis diductis duo continua per ordinem uestire pedamenta, quæ utraq; ambiguã magis habent æstimationem, quàm uerã. Etenim (ut quod prius proposui prius refellam) si contenti bipedanea scrobe futuri sumus, quid ita censemus altius pastinare tam humili mensura uitem posituri? Dicet aliquis, ut sit inferior tenera subiacens terra, quæ non arceat, nec duricie sua repellat nouas irrepentes radiculas. Istud quidem contingere potest etiam si ager bipalio moueatur, & deprimantur semina in regesto, quod est fermentatum, plus dupondio semisse. nam semper in plano refusius egesta humus tumidior est, quàm gradus soli crudi. nec sanè positio seminum sibi altum cubile substerni desyderat. Verum abunde est semipedaneam consitis resolutam uitibus terram subijcere, quæ uelut hospitali, atque etiã materno sinu recipiat incrementa uirẽtium.

Exẽplum eius rei capianus in arbusto, ubi cum scrobes defodimus, admodum exigui pulueris uiuiradici subijcimus. Verior igitur causa est depressius pastinandi, quoniam iugata uineta melius consurgunt altioribus demissa scrobibus, nam bipedanei uix etiam prouincialibus agricolis approbari possunt, apud quos humili statu uitis plerũq; iuxta terram coercetur. Cumq; iugo destinatur, altiore fundamento stabiliẽda sit, & si modo scandit excelsius, plus alimenti, terræq; desyderat. Et ideo in maritandis arboribus nemo minorem bipedanea scrobem uitibus comparat. Cæterum illa parum prosunt agricolarum studio præcipua commoda humilis positionis, quod & celeriter adolescant semina, quæ non fatigantur multo soli pressa pondere, fiantq; uberiora, quæ leuiter suspensa sunt. Nam utraque ista Iulij Attici ratio conuincitur exemplo arbustiuæ positionis, quæ scilicet multo ualidiorem, fertilioremq; stirpem reddit, quod non facerent, si non laborarent altius demersa semina. Quid quod repastinata humus, dum est recens soluta, laxaq; uelut fermento quodam intumescit? cum deinde non longissimam cepit uetustatem, condẽsata subsidit, ac uelut innatantes radices uitium summo solo destituit? Hoc autem minus accidit nostræ sationi, in qua maiore mẽsura uitis demittitur. Nã quod in profundo semina frigore laborare dicuntur, nos quoque nõ diffitemur. Sed non est dupondij, & dodrantis altitudo, quæ istud efficere possit, cum præsertim, quod paulo ante retulimus, depressior arbustiuæ uitis satio tamen effugiat prædictum incommodum.

Non oportere unius uiuiradicis duos palos uestire, sed singula semina singulis adminiculis esse contribuenda. Cap. II.

ALTERVM illud, quod minori impensa duos palos unius seminis flagellis censent maritari, falsum est. Siue enim caput ipsum demortuum est, duo uideantur statumina, & mox uiuiradices totidem substituendæ sunt, quæ numero suo rationem cultoris onerant. Siue uiuit, & ut sæpe uenit uel nigri est generis, uel parum fertilis, non in uno, sed in pluribus pedamentis fructus claudicat, quanquã etiam generosæ stirpis uitem sic in duos palos diuisam rerũ rusticarũ prudentiores existimant minus fertilem fore, q̃a cratem factura sit. Et iccirco ueteres uineas mergis propagare potius, quàm totas sternere idem ipse Atticus præcipit, quod mergi mox facile radicantur, ita ut quæq; uitis suis radicibus tanquam proprijs fundamentis innitatur. Hæc autem, quæ toto prostrata corpore cum inferius solum quasi cancellauit, atq; irretiuit, cratem facit, & pluribus radicibus inter se connexis angitur, nec aliter quàm si multis palmitibus grauata defi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

cit. Quare per omnia prætulerim duobus potius seminibus depositis, quàm unico periclitari, nec id uelut compendiũ consectari, quod in utranque partem longe maius afferre possit dispendiũ. Sed iã prioris libri disputatio repetit à nobis promissum sequentis exordium.

Nouam consitionem uineæ, nisi magna, & assidua cultura adiuuetur celeriter interire. Cap. III.

IN OMNI genere impensarum (sicut ait Græcinus) plerięq; noua opera fortius auspicantur, quàm tuẽtur perfecta. Nã quidã, ut inquit, ab incohato domos extruunt, nec pædificatis cultum adhibẽt. Nonulli strenue fabricant nauigia, nec consumata perinde instruunt armamentis, ministrisq;, quosdam emacitas in armentis, quosdã exercet in comparandis mancipijs, sed ijsdem tuendis nulla cura tangit. Multi etiã beneficia, quæ in amicos contulerunt, leuitate destruunt. Ac ne ista Siluine miremur, liberos suos nonnulli nuptijs, uotisq; quæsitos auare nutriunt, nec disciplinis, aut cæteris corporis excolunt instrumentis. Quid ijs colligitur, scilicet plerunque simili genere peccari etiam ab agricolis, qui pulcherrime positas uineas ante quàm pubescant, uarijs ex causis destituunt. Alij sumptum annuum refugientes, & hunc primũ reditum certissimum existimantes impendere nihil, quasi planè fuerit necesse uineas facere, quas mox auaritia desererent. Nonnulli magna potius, quàm culta uineta possidere pulchrum esse ducunt. Cognoui iam plurimos, qui persuasum haberent, agrum bonis, ac malis rationibus colendum. At ego, cum omne genus ruris, nisi diligenti cura, sciteq; exerceatur, fructuosum esse non posse iudicem, tum uel maxime uineas. Res enim est tenera, infirma, iniuriæ maxime impatiens, quæ plerunq; nimio labore, & ubertate consumitur, peritq; si modum non adhibeas, fœcunditate sua. Cũ tamen aliquatenus se confirmauit, & ueluti iuuenile robur accepit, negligentiã sustinet. Nouella uero, dum adolescit, nisi omnia iusta percę perit, ad ultimam redigitur maciem, & sic intabescit, ut nullis deinceps impẽsis recreari possit. Igitur summa cura ponenda sunt quasi fundamenta, & ut membra infantium à primo statim die consitionis formanda, quod nisi fecerimus, omnis impensa incassum recidat, nec prætermissa cuiusque rei tempestiuitas reuocari queat. Experto mihi crede Siluine bene positam uineã, boniq; generis, & bono cultore nũq̃ non cum magno fœnore gratiam reddidisse. idq; non solum ratione, sed etiam exemplo nobis idem Græcinus declarat eo libro, quẽ de uineis scripsit, cum refert ex patre suo sæpe se audire solitum Paridium quendam Veterensem uicinum suum duas filias, & uineis

consitum

consitum habuisse fundũ, cuius partem tertiam nubenti maiori filiæ dedisse in dotem, ac nihilo minus æque magnos fructus ex duabus partibus eiusdem fundi percipere solitum. Minorem deinde filiã nuptui collocasse in dimidia parte reliq agri. nec sic ex pristino reditu detraxisse. Quo quid conijcit? nisi melius scilicet postea cultam esse tertiam illam fundi partem, quàm antea uniuersam.

Prosterni uitem in scrobem, & recuruatam usque ab imo solo rectum calamo applicari oportere. Cap. IIII.

ET NOS igitur Publi Siluine magno animo uineas ponamus, ac maiore studio colamus. quarum consitionis sola illa commodissima ratio est, quam priore tradidimus exordio, ut facta in pastinato scrobe, tota uitis à media ferè parte sulci prosternatur, & ad frontem eius ab imo usq; recta materies erigatur, calamoq; applicetur, id enim præcipue obseruandum est, ne similis sit alueo scrobs, sed ut expressis angulis uelut ad perpendiculum frontes eius dirigantur. nam uitis supina, & uelut recumbens in alueo deposita, posteaquam ablaqueatur uulneribus obnoxia est. Nam dum exaltare fortius orbem ablaqueationis fossor studet, obliquam uitem plerunq; sauciat, & nõnunquam præcidit. Meminerimus ergò usq; ab imo scrobis solo rectum adminiculo sarmentum applicare, & ita in summum perducere. Tum cætera, ut priore libro præcepimus, ac deinde duabus gemmis super extantibus terrã coæquare. Deinde malleolo inter ordines posito crebris fossionibus pastinatum resoluere, atq; in puluerẽ redigere. Sic enim malleoli, & uiuiradices, & reliqua semina, quæ deposuerimus, conualescent, si mollis, ac tenera humus nullis herbis irrepentibus humorem stirpibus præbuerit, nec duritia soli nouellas adhuc plantas uelut arcto uinculo compresserit.

À consitione omnibus mensibus fodiendum, & curandũ, ne herbæ nascantur. Cap. V.

NVMERVS autem uertendi soli bidẽtibus (ut uerum fatear) definiendus non est, cum quanto crebrior sit, plus prodesse fossionem conueniat. Sed quoniam impensarum ratio modum postulat, satis plerisq; uisum est, ex Calendis Martijs usq; in Octobres, trigesimo quoq; die nouella uineta confodere, omnesq; herbas, & præcipue gramina extirpare, quæ nisi manu eliguntur, & in summum reijciũtur, quãtulacunque parte adobruta sunt, reuiuiscunt, & uitium semina ita perurunt, ut scabra, atq; retorrida efficiant.

De pampinatione malleolis, & uiuiradicibus facienda. Cap. VI.

EA porrò ſiue malleolo, ſeu uiuiradice depoſuimus, optimum eſt ab initio ſic formare, ut frequenti pãpinatione ſuperuacua detrahantur. nec patiamur pluſquam in unam materiam uires, & omne alimentum conferre, primo tamen bini pampini ſummittuntur, ut ſit alter ſubſidio, ſi alter forte deciderit. Cũ deinde paulũ induruere uirgæ, tum deteriores ſingulæ detrahũtur. Ac ne quæ relictæ ſunt, procellis uentorũ decutiantur, molli, & laxo uinculo adſurgentes ſubſequi conueniet, dum clauiculis ſuis quaſi quibuſdã manibus adminicula comprehendant. Hoc ſi operarum penuria facere prohibet in malleolo, quem & ipſum pampinare cenſemus. at certe in ordinarijs uitibus utiq; obtinendum eſt, ne pluribus flagellis emacientur, niſi ſi propaginibus futuris proſpiciemus. Sed ut ſingulis materijs ſeruiant, quarum incrementa eligere debebimus, applicato lõgiore adminiculo, per qđ prorepant in tantum, ut ſequentis anni iugum exuperent, & in fructum curuari poſſint. Ad quam menſuram cum increuerint cacumina infringenda ſunt, ut potius craſſitudine conualeſcant, quàm ſuperuacua longitudine attenuentur. Idem tamen ſarmentum, quod in materiam ſubmittimus, ab imo uſq; in tres pedes, & ſemiſſem pampinabimus, & omnes eius intra id ſpatium ne potes enatos ſæpius decerpemus. Quicquid deinde ſupra germinauerit, intactum relinqui oportebit. magis enim cõueniet proximo autumno falce deputari ſuperiorem partem, quàm æſtiuo tempore pampinari, quoniã ex eo loco, unde nepotem ademeris, confeſtim alterum fundit, quo enato, nullus relinquitur oculus in ipſa materia, qui ſequenti anno cum fructu germinet.

Tempeſtiuam eſſe pampinationem, qua digito palmites deijciuntur. Cap. VII.

OMNIS autem pampinationis ea eſt tempeſtiuitas, dũ adeo teneri palmites ſunt, ut leui tactu digiti decutiãtur. Nã ſi uehemẽtius induruerint, aut maiore niſu conuellendi ſunt, aut falce deputandi, ꝙ utrunq; uitandũ eſt. alterum quia lacerat matrem, ſi reuellere coneris. alterũ ꝗa ſauciat, quod in uiridi, & adhuc ſtirpe immatura fieri noxiũ eſt. neq; enim eatenus plaga conſiſtit, qua ueſtigiũ fecit acies. ſed æſtiuis caloribus falce uulnus penitus impreſſum, latius inareſcit ita, ut non minimam partem de ipſo matris corpore enecet. Atq; ideo ſi iam caulibus duris falcem adhibere neceſſe eſt, ij paululum ab ipſa matre recidẽdi, & uelut reſeces relinquẽdi ſunt, ꝗ caloris excipiãt

iniuriam, eatenus qua nascuntur à latere palmitis. Vltra.n non serpit uaporis uiolentia. In malleolo similis ratio est pāpinandi, & in longitudinē eliciendi materiā, si eo uelimus adminiculo uti, quod ego sæpe feci. sed si propositum est utiq; recidere, ut bino potius utamur, cū ad unum pāpinum iam redegeris, & ipse excesserit pedalem lōgitudinem decacuminare conueniet, ut in ceruicem potius confirmetur, & sit robustior. Atque hæc positorum seminum prima cultura est.

Per autumnum ablaqueandam esse uineam. Cap. VIII.

SEQVENS deinde tempus (ut prodidit Celsus, et Atticus, quos in re rustica maxime nostra ætas probauit) ampliorem curam deposcit. nam post Idus Octobris priusquam frigora inuadant, uitis ablaqueanda est. quod opus adopertas ostendit æstiuas radiculas, easq; prudens agricola ferro decidit. Nam si passus est conualescere, inferiores deficiunt, atq; euenit, ut uinea summa parte terreni radices agat, quæ & frigore infestentur, & caloribus maiorē in modū æstuent, ac uehementer sitire matrē in ortu caniculæ cogant. Quare quicqd intra sesquipedē natum est, cū ablaqueaueris recidēdū est. sed huius non eadē ratio est, quæ amputandi, quæ traditur in superiori parte uitis. Nā minime adleuanda plaga est, minimeq; applicandū ferramentū ipsi matri, quoniā si iuxta trūcum radicē præcideris, aut ex cicatrice plures enascentur, aut hyemalis, quæ ex pluuijs consistit in lacusculis ablaqueationis aqua brumæ congelationibus noua uulnera perueret, & ad medullā penetrabit, qđ ne fiat, recidere ab ipso codice instar unius digiti spatio conueniet, atq; ita radiculas præcidere, quæ sic adēptæ nō amplius pullulant, et à cætera noxa trūcum defendunt. Hoc opere consumato, si est hyems in ea regione placida, patens uitis relinquēda est, sin uiolētior, id facere nos prohibet, ante Idus Decēbris prædicti lacusculi æquandi sunt. Si uero etiā prægelida frigora regionis eius suspecta erunt, aliqđ fimi, uel, si est cōmodius, columbini stercoris, aut in hūc usum præparatæ ueteris urinæ senos sextarios, ante q̃ uitem adobruas, radicibus supfundes. Sed ablaqueare omnibus autumnis oportebit primo quinquennio, dum uitis conualescat. ubi uero truncus adoleuerit, ferè triennio intermittendus est eius operis labor. Nam & minus ferro crura uitium læduntur, nec tam celeriter radiculæ in ueterato iam codice enascuntur.

Quemadmodum ablaqueata uinea putetur. Cap. IX.

ABLAQVEATIONEM deinde seqtur talis putatio, ut ex præcepto ueterū authorū uitis ad unam uirgulam reuocetur, eáq;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

recidatur duabus gemmis iuxta terram relictis. Quae putatio non debet secundũ articulum fieri, ne reformidet oculus, sed medio ferè internodio ea plaga obliqua falce fit, ne si transuersa fuerit cicatrix, cœlestem superincadẽtem aquam contineat. Sed nec ad eam partem, qua est gemma, uerũ ad posteriorẽ declinatur, ut in terrã potius deuexa, quàm in germen delachrymet. Nãq; defluens humor caecat oculum, nec patitur frondescere.

Quod sit optimum tempus putandi. Cap. X.

PVTANDI autem duo sunt tempora, melius autem (ut ait Mago) uernum, ante quàm surculus progerminet, quoniam humoris plenus facilẽ plagam, & leuẽ, & aequalẽ accipit, nec falci repugnat. Hunc autem secuti sunt Celsus, & Atticus. Nobis neq; angusta putatione coercenda semina uidentur, nisi si admodum inualida sunt, neq; utique uerno recidenda. Sed primo quidem anno, quo sunt posita, frequentibus fossionibus, omnibus mensibus dum frondent, ac pampinationibus adiuuanda sunt, ut robur accipiant. Nec plus quàm uni materiae seruiant, quam ut educauerint. autumno, uel uere, si magis cõpetit, abradenda, & nepotibus, quos pampinator in superiore parte omiserat, liberanda censemus, atque ita in iugum imponenda. Ea enim leuis, & recta sine cicatrice uinea est, quae se primi anni flagello supra iugum extulit. Quod tamen apud paucos agricolas, & raro contingit. Ideóq; praedicti authores primitias uitis resecare consueuerunt. Sed nec utiq; uerno omnibus regionibus melior putatio est. nam ubi coelum frigidum est, ea sine dubio eligenda est. Vbi uero apricae loca sunt, mollesq; hyemes, optima, & maxime naturalis est autumnalis, quo tempore diuina quadam lege, & aeterna fructum cum fronde stirpes deponunt.

Quomodo malleolus resecandus sit. Cap. XI.

HOC facere siue uiuiradicem, siue malleolum conseueris, censeo. nam illam ueterem opinionem damnauit usus, non esse ferro tangendos anniculos malleolos, quod aciem reformident. quod frustra Virgilius, & Saserna, Stolonesq;, & Catones timuerunt, qui non solum in eo errabant, quod primi anni capillamenta seminum intacta patiebantur, sed & post biennium cum uiuiradix recidenda erat, omnem superficiem amputabant solo tenus iuxta ipsum articulũ, ut è duro pullularet. nos autem magister artium docuit usus primi anni malleolorum formare incrementa, nec pati uitem superuacuis frondibus luxuriãtem syluescere. nec rursus in tantum coercere, quantum anti-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

qui præcipiebant, ut totam superficiem amputemus. nam id quidem maxime contrarium est. Primum quod cum ad terrã decideris, semina (uelut intolerabili affecta uulnere) pleraq; intereunt, & nõnulla etiã, quæ pertinaciter uixerunt, minus fœcundas materias afferunt. siquidẽ è duro quæ pullulant, omniũ confessione, pampinaria sæpissime fructu carent. Media igitur ratio sequẽda est, ut neq; solo tenus malleolum recidamus, nec rursus in longiorẽ materiam prouocemus. sed annotato superioris anni pollice supra ipsam commissuram ueteris sarmenti unam, uel duas gemmas relinquemus, ex qbus germinet.

Quemadmodum pedanda sit uinea, & de canterio. Cap. XII.

PVTATIONEM sequitur iam pedãdæ uineæ cura. uerũ hic annus non dum uehementem palũ, aut ridicam desyderat. notatum est enim à me plerunq; teneram uineam melius adminiculo modico, quàm uehementi palo adquiescere. itaq; aut ueteres (ne nouæ radicem agant) arundines binas singulis uitibus applicabimus, aut si regionis conditio permittit, uetera deponemus hastilia, quibus adnectantur singulæ transuersæ perticæ in imam partem ordinis, quod genus iugi canterium uocant rustici. plurimum id refert esse quod paulum infra curuationem uitis prorepens pampinus statim apprehendat, & in transuersa potius se fundat, quàm in edita, uentosq; facilius sustineat subnixus canterio. idq; iugum intra quartum pedem conueniet alleuari, dum se uinea corroboret in pedationem.

Quomodo uitis alliganda sit. Cap. XIII.

DEINDE sequitur alligator, cuius officiũ est, ut rectam uitem producat in iugum, quæ siue iuxta palum est posita, ut quibusdã placuit authoribus, obseruare debebit, qui adnectit, ne in alliganda materia flexum pali (si forte curuus est) sequendũ putet, nam ea res uncam uitem facit, siue (ut Attico, et nõnullis alijs agricolis uisum est) ĩter uitem & palum spatiũ relinquetur, quod nec mihi displicet. Recta arundo adiungenda stirpi est, & ita per crebra retinacula in iugum perducenda. uinculi genus quale sit, quo religantur semina, plurimũ refert. nam dum nouella uinea est, q̃ mollissimo nectenda est, qa si uiminibus salicis, aut ulmi ligaueris, increscens uitis seipsam præcidit. optima est ergo genista, uel paludibus desectus iũcus, aut ulua. nõ pessime tamẽ in umbra siccata faciunt in hũc usum arũdinũ quoq; folia.

Malleolis iugum imponendum, & quàm alte canterius alleuandus sit. Cap. XIIII.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

SED & malleolorum similis cura agenda est, ut ad unam, aut duas gemmas deputatis autumno, uel uere prius quàm germinent, iugentur. is, ut dixi, cantherius propius à terra, quàm uitibus ordinarijs submittendus est. neq; enim editior esse debet pedali altitudine, ut sit quo teneri adhuc pampini se capreolis illigent suis, ne uẽtis explãtentur. insequitur deinde fossor, qui crebris bidentibus aequaliter, & minutim soli terga conuertat. hanc planam fossurã maxime nos probamus. nam illa, quam in Hispania hybernam appellant, cum terra uitibus detrahitur, & in media spatia interordiniorum confertur, superuacua nobis uidetur, quia iã praecessit autumnalis ablaqueatio, quae & nudauit summas, & ad inferiores ꝑuenit radiculas, & hybernos transmisit imbres. numerus autem fossionis, aut idẽ debet esse, qui primi anni, aut una minus, nam utiq; frequenter solum exercendum est, dum id incremento suo uites inumbrent, nec patiãtur herbam subcrescere. Pampinationis eadẽ debet esse ratio huius anni, atq; prioris. adhuc enim compescenda, quasi pueritia seminũ est, nec plus quàm in unum flagellum est submittenda. tanto quidem magis, quod tenera eius aetas non sustinet, & foetu, & materijs onerarij.

Quemadmodum nouella uinea frequentanda est, & propagines faciendae sint. Cap. XV.

SED cum annicula, mensiumq; sex ad uindemiã perducta est, sublato fructu protinus frequẽtanda est, et praesidiarij malleoli propagandi sunt, qui in hunc usum fuerant depositi. uel si ne hi quidẽ sunt, ex ordinaria uite in alterũ palum mergus est attrahendus. nã plurimum interest, adhuc noua consitione, pedamen omne uestiri. nec mox uineã, tum subseri, cum fructus capiẽdus est. mergi genus est, ubi supra terrã iuxta suũ adminiculum uitis curuatur, atq; ex alto scrobe summersa ꝑducatur ad uacantem palum. tum ex arcu uehementer citat materiã, quae protinus applicata suo pedamento ad iugum euocatur. sequente deinde anno insecatur superior pars curuaturae, usq; ad medullam, ne totas uires matris propagatum flagellum in se trahat, & ut paulatim condiscat suis radicibus ali. bima deinde praeciditur proxime palmam, quae ex arcu summissa est. & id, quod à matre abscissum recens erit, confestim alte circunfoditur, & scrobiculo facto ad imũ solum praeciditur, adobruiturq;, ut & radices deorsum agat, nec ex propinquo negligenter in summa terra resectum progerminet. tempus autem non aliud magis idoneũ est hunc mergum amputandi, quàm ab idibus Octob. in idus Nouembr. ut hybernis mensibus suas radices confirmet, nam si uere id fecerimus, quo gemmare

palmites incipiunt, matris alimentis subito destitutus languescit.

Quo tempore uiuiradix transferenda sit. Cap. XVI.

EADEM ratio est in trãsferendo malleolo. nam in secundo autumno, si cœli, & loci qualitas patitur, commodissime post idus octobris exemptus conseritur. sin autem aliqua terræ, uel aeris repugnat iniuria, tempestiuitas eius in proximum uer differtur. neq; diutius in uineis relinquendus est, ne soli uires absumat. & ordinaria semina infestet. quæ quanto celerius liberata sunt consortio uiuiradicum, tanto facilius conualescunt. at in seminario licet trimam, atq; etiã quadrimam uitem resectam, uel anguste putatam custodire, quoniã non consulitur uindemiæ. cum mensem trigesimum excesserit posita uinea, id est tertio autumno uehementioribus statuminibus statim impedãda est, id'q; non ut libet, aut fortuito faciendũ. nam siue propè truncum defigitur palus, pedali tamen spatio recedẽdum est, ne aut premat, aut radicem uulneret, & ut fossor ab omni parte semina circunfodiat. is'q; palus sic ponendus est, ut frigorum, & aquilonum excipiat uiolentiã, uitem'q; protegat, siue medio interordinio pangetur, uel defodiẽdus est, uel prius paxillo perforato solo, altius adigendus, quo facilius & iugum, & fructum sustineat. Nam quanto propius truncus cum ridica statuitur, etiam leuiter defixa stabilior est, quoniam contingens uitem mutua uice sustinetur, & sustinet. Statuminibus deinde firmiora iuga sunt alliganda, ea'q; uel saligneis perticis, uel cõpluribus quasi fasciculis arundinum connectuntur, ut rigorẽ habeant, nec pandantur onere fructuum. nam binæ iam materiæ singulis seminibus summittendæ erunt, nisi si tamen gracilitas uitis alicuius angustiorem putationem desyderabit, cuius unus palmes, atq; idem paucorum oculorum erit relinquendus.

Quomodo iugum faciendum sit. Cap. XVII.

PERTICAE iugum firmius faciunt, minus'q; operosum, arũdines pluribus operis iugantur, quoniã & pluribus locis nectuntur. eæ'q; inter se conuersis cacuminibus uinciendæ sunt, ut æqualis crassitudo totius iugi sit. nam si cacumina in unum competunt, imbecillitas eius partis grauata pondere iam maturũ fructum prosternit, & canibus, feris'q; reddit obnoxium. At cum iugum in fascem pluribus arũdinibus alterna cacuminum uice ordinatum est, ferè quinquennij præbet usum. neq; enim est alia ratio putationis, aut cæteræ culturæ, quàm quæ primi biennij. nam & autumnalis ablaqueatio sedulo facienda, nec minus uacantibus palis propagines applicandæ. hoc

enim opus nunquam intermittendum est, quin omnibus instauretur annis. neq; enim ea, quæ seruntur à nobis, immortalia esse possunt a t= tamen æternitati eorũ sic cõsulimus, ut demortuis seminibus alia substituamus. nec ad occidionem uniuersum genus perduci patimur complurium annorum negligentia. quinetiam crebræ fossiones dandæ, quamuis possit una detrahi culturæ prioris anni. pãpinationes quoq; sæpe adhibẽdæ. neque enim satis est semel, aut iterum tota æstate uiti detrahere frondem superuacuam. Præcipue autem decutienda sunt omnia, quæ infra trunci caput egerminauerint. item si oculi singuli sub iugo binos pampinos emiserint, quãuis largos fructus ostendãt, detrahendi sunt eis singuli palmites, quo lætior, quæ superest mate= ria consurgat, & reliquũ melius educet fructum. post quadragesimũ & alterũ mensem ꝑfecta uindemia, sic instituenda est putatio, ut sub missis pluribus flagellis, uitis in stellã diuidatur. sed putatoris officiũ est pedali ferè spatio circa iugum uitem compescere, ut è capite qcq̄d tenerũ est, ꝑ brachia emissum prouocetur, & ꝑ iugum inflexũ præci= pitetur ad eam mensuram, quæ terrã non possit contingere. sed modus pro uiribus trũci seruandus est, ne plures palmites submittantur, quàm ꝗbus uitis sufficere queat. ferè autem prædicta ætas læto solo, truncóq; tres materias, raro quatuor desyderat, quæ ꝑ totidẽ partes ab alligatore diuidi debent. nihil. n. refert iugum in stellã decussari, atq; diduci, nisi & palmites adiugentur. quam tamen formã non oẽs agricolæ probauerunt, nã multi simplici ordine fuere contenti. uerũ stabilior est uinea, & oneri sarmentorũ, & fructui ferendo, quæ ex utraq; ꝑte iugo deuincta pari libramento uelut anchoris ꝗbusdã distinetur. tũ etiã ꝑ plura brachia materias diffundit, et facilius eas explicat undiq; subnixa, quã quæ in simplici cãterio frequẽtibus palmitibus stypatur. potest tamen, si uel parum late disposita uinea, uel parum fructuosa, cœlumq́; non turbidum, nec procellosum habeat, uno iugo contenta esse. nam ubi magna uis, & incursus est pluuiarũ, procellarumq́;, ubi frequentibus aquis uitis labefactatur, ubi præcipitibus cliuis uelut pendens plurima præsidia desyderat, ibi quasi quadrato circunfirmanda est agmine. calidis uero, & sicioribus locis in omnem partem iugum porrigendum est, ut prorepentes undique pampini iniugantur, & condensati cameræ more, terram sitientem obumbrent. contra frigidis, & pruinosis regionibus simplices ordines instituendi, nam & sic facilius insolatur humus, & fructus percoquitur, perflatumq́; salubriorẽ habet. fossores quoque liberius, & aptius iactant bidentes, meliusq́; perspicitur à custodibus fructus, & commodius legitur à uindemiatore.

Quomodo

Quomodo in hortulos uineæ diuidendæ sint. Cap. XVIII.

SED Quando uineta placuerit ordinare, centenæ stirpes per singulos hortos semitis distinguantur. uel (ut quibusdam placet) in semiiugera omnis modus dirimatur, quæ distinctio præter illud commodum, quod plus solis, & uenti uitibus præbet, tum etiam oculos, et uestigia domini (res agro saluberrima) facilius admittit, certamq; æstimationē in exigendis operibus præbet. neque enim falli possumus per paria interualla iugeribus diuisis. Quinetiam ipsa hortulorum descriptio quanto est minoribus modulis consita fatigationem ueluti minuit, & simul eos, qui opera moliuntur, ad festinandum inuitat. nam ferè uastitas instantis laboris animos debilitat. nonnihil etiam prodest uires, & prouentum cuiusq; partis uinearum nosse, ut æstimemus, quæ magis, aut minus colenda sit. Vindemiatoribus quoq; hæ semitæ, & iugum, pedamentaq; sarrientibus opportunam laxitatem præbent, per quam uel fructus, uel statumina portentur.

De positione iugi, & quatenus à terra leuandum. Cap. XIX.

DE Positione iugi quatenus à terra leuandū sit, hoc dixisse abūde est, humillimam esse quatuor pedum, celsissimam septem. quæ tamen in nouellis seminibus uitanda est. neque enim hæc prima constitutio uinearum esse debet, sed per annorum longam seriem ad hanc altitudinem uitis perducenda est. cæterum quanto humidius est solū, & cœlum, humidioresq; uenti, tanto est altius attollendum iugum. nā lætitia uitium patitur se celsius euagari, fructusq; summotus à terra minus putrescit. & hoc uno modo perflatur uentis, qui nebulam, et rorem pestiferum celeriter adsiccant, multumq; ad deflorescendum, & ad bonitatem uini conferunt. rursus exilis terra, & accliuis, torrensq; æstu, uel quæ uehementibus procellis obnoxia est, humilius iugum poscit. at si cuncta competunt uoto, iusta est altitudo uineæ pedum quinq;, nec tamen dubium, quin uites tanto melioris saporis præbeant mustum, quanto in editiora iuga consurgunt.

De cura, & modo alligandarum uitium. Cap. XX.

PEDATAM uineam, iugatamq; sequitur alligatoris cura, cui antiquissimum esse debet, ut supra dixi, rectam conseruare stirpē, nec flexum ridicæ persequi, ne prauitas statuminum ad similitudinem sui uitem configuret. id non solum ad speciem plurimum refert, sed ad ubertatem, & ad firmitatem, perpetuitatemq;. nam rectus truncus similem sui medullam gerit, per quam uelut quodam itinere sine

flexu, atq; impedimento facilius terræ matris alimenta meant, & ad
summum perueniunt. at quæ curuæ sunt, & distortæ, non æqualiter
alligantur, inhibentibus nodis, & ipso flexu incursum terreni humo=
ris ueluti salebris, retardante. quare cum ad summum palum recta
uitis extenta est, capistro constringitur, ne fœtu grauata subsidat, cur
ueturq́; tum ex eo loco quod proximum iugo ligatum est, brachia
disponuntur in diuersas partes, palmæq́; superpositæ deorsum uer=
sus curuantur. A` uinculo, itaq; id quod iugo dependet, fructu imple
tur. rursusq́; curuatura iuxta uinculum materiam exprimit. quidã
eam partem, quam nos præcipitamus, supra iugum porrigunt, & cre
bris uiminibus innexis continent, quos ego minime probandos puto.
nam dependentibus palmitibus, neq; pluuiæ, neq; pruinæ, grandinés
ue tantum nocent, quantum religatis, & quasi tempestatibus opposi-
tis. ijdem tamen palmites prius quàm fructus mitescant, uariantibus
adhuc, & acerbis uuis religari debent, quo minus roribus queant pu
trescere, aut uentis, ferisq́; deuastentur. iuxta decumanum, atq; semi
tas palmites intrinsecus flectendi sunt, ne prætereuntium incursu læ
dantur. & hac quidem ratione tempestiua uitis ad iugum perduci-
tur. nam quæ uel infirma, uel breuis est, ad duas gemmas recidenda
est, quo uehementiorẽ fundat materiã, quæ protinus emicet in iugum.

Nouella uinea quomodo putanda sit. Cap. XXI.

QVINQVENNIS uineæ nõ alia est putatio, quàm ut figure
tur, quemadmodum supra instituimus ne'ue superuagetur. sed ut ca
put trũci pedali ferè spatio sit ĩferius iugo, quaternisq́; brachijs, quæ
duramenta q̃dam uocant, diuidatur in totidẽ partes. hæc brachia sat
erit interim singulis palmitibus in fructum summitti, donec uineæ
iusti sint roboris. cum aliquot deinde annis, quasi iuuenilem ætatem
cœperint, quot palmites relinq̃ debeãt, incertum est. nã loci lætitia plu
res, exilitas pauciores desyderat. siq̃dem luxuriosa uitis nisi fructu cõ
pescitur, male deflorescit, & in materiã, frõdemq́; effunditur. infir
ma rursus, cum onerata est, affligitur. itaq; pingui terra singulis bra
chijs licebit bina iũgere flagella, nec tamen numerosius onerare, quàm
ut una uitis octo seruiat palmitibus, nisi si admodum nimia ubertas
plures postulabit. illa enim pergulæ magis, quàm uineæ figurã obti
net, quæ supra hunc modum materijs distenditur, nec debemus com
mittere, ut brachia pleniora trunco sine. uerum assidue, cum è lateri
bus eorũ flagella licuerit summittere, amputanda erũt superiora du
ramenta, ne iugum excedant, sed nouellis palmis semper uitis reno-
uetur, quæ si satis excreuerint iugo superponantur. sin aliqua earum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

uel perfracti, uel parum procera fuerit, locum'q; idoneum obtinebit, unde uitis anno sequenti renouari debeat, in pollicē tondeatur, quē quidam custodem, alij resecem, nonnulli præsidiarium appellant, id est sarmentum gemmarum duarum, uel trium, ex quo cum proces sere fructiferæ materiæ, quicquid est supra, uetusti brachij amputatur, & ita ex nouello palmite uitis pullulascit. atq; hæc ratio bene institutarum uinearum in perpetuum custodienda erit.

Quemadmodum ueteraneæ uineæ restituantur. Cap. XXII.

SI uero aliter formatas acceperimus uineas, et multorum annorum negligentia superuenerint iugum, consyderandum erit, cuius longitudinis sint duramina, quæ excedunt prædictam mensuram nā si duorum pedum, aut paulo amplius fuerint poterit adhuc uniuersā uinea sub iugum mitti. si autem palus trunco est applicitus, is à uite summouetur, & in medio spatio duorum duraminum ad lineam pāgitur, transuersa deinde uitis ad statumen perducatur, atque ita iugo subijcitur. at, si duramenta eius longius excesserint, aut in quartum, uel etiam in quintum statumen prorepserint, maiore sumptu restituentur mergis. his nanq;, quod nobis maxime placet, propagata celerrime prouenit. hoc tamen si uetus, & exesa est superficies trunci, maiorem, at si robusta, & integra, minorem operam desyderat. quippe hyberno tempore ablaqueata fimo satiatur, anguste'q; deputatur, & inter quartum, ac tertium pedem à terra uiridissima parte corticis acuto mucrone ferramenti uulneratur. frequentibus deinde fossuris terra permiscetur, ut incitari uitis possit, & ab ea maxime parte, quæ uulnerata est, pampinū fundere. plerunq; aūt germen de cicatrice procedit, quod siue longius prosiluerit, in flagellum summittitur, siue breuius, in pollicem, siue admodum exiguum in furunculum, is ex quolibet uel minimo capillamento fieri potest. nam ubi unius, aut alterius folij pampinus prorepsit è duro, dummodo ad maturitatem perueniat, sequente uere si non abnodatus, neque abrasus est, uehementem fundit materiam. quæ cum annualuit, & quasi brachium fecit, licet tunc superuagatam partem duramenti recidere, et ita reliquam iugo subijcere. multi sequentes compendium temporis, tales uineas supra quartum pedem detruncant, nihil reformidātes eiusmodi resectionem, quoniam ferè plurimarum stirpium natura sic se commodat, ut iuxta cicatricem nouellis frondibus repullulescant. sed hæc quidem ratio minime nobis placet, siquidem uastior plaga nisi habeat superpositam ualentem materiam, qua possit inolescere, solis halitu torretur. mox deinde roribus putrescit, & imbribus. Attamē cū

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

est utiq; uinea recidenda, prius ablaqueare, deinde paulum infra terram conuenit amputare, ut superiecta humus uim solis arceat, & è radicibus nouellos prorumpentes caules transmittat, qui possint uel sua maritare statumina, uel siqua sunt uidua in propinquo propaginibus uestire. hæc autem ita fieri debebunt, si uineæ altius positæ, nec in summo labentes radices habebunt, & si boni generis erunt, nanq; aliter incassum dependitur opera, quoniam degeneres etiam renouatæ pristinum seruabunt ingenium, atque summa parte terræ uix adhærebunt, & deficient ante quàm conualescant. Altera ergo uinea fructuosis potius surculis inserenda erit, altera funditus extirpanda & reserenda, si modo soli bonitas suadebit, at si cum eius uitio consenuit, nullo modo restituendā censemus. Loci porrò uitia sunt, quæ ferè ad internitionem uineta perducunt macies, & sterilitas terra salsa, uel amara, uligo, præceps, & prærupta positio, nimium opaca, & soli auersa, ualles arenosæ, arenosus etiam tofus, & plus iusto ieiunus sabulo, nec minus terreno carens, ac nuda glarea, et siqua est proprietas similis, quæ uitem non alit. cæterum si uacat ijs, et horum similibus incōmodis, potest ea ratione fieri restibilis uinea, quam priore libro præcepimus. Illa rursus mali generis uineta, quæ quamuis robusta sint, propter sterilitatem fructu carent, ut diximus, emendātur insitione facta, de qua suo loco disseremus, cum ad eam disputationem peruenerimus.

Quemadmodum eædem putentur. Cap. XXIII.

NVNC, quoniam parum uidemur de putatione uinearum locuti, maxime necessariam partem propositi operis diligentius persequemur. Placet ergo si mitis, ac temperata permittit in ea regione, quā colimus, cœli clementia, facta uindemia secundum Idus Octobris auspicari putationem, cum tamen æquinoctiales pluuiæ præcesserint, & sarmenta iustam maturitatem cœperint, nam siccitas seriorem putationem facit. sin autem cœli status frigidus, & pruinosus hyemis uiolentiam denuntiat, in Idus Febr. hanc curam differemus. Atque id licebit facere, si erit exiguus possessionis modus. Nam ubi ruris uastitas electionem nobis temporis negat, ualentissimam quanque partem uineti frigoribus, macerrimam uere, uel autumno, quin etiam per brumam meridiano axi oppositas uites, aquiloni per uer, & autumnum deputari conueniet. Nec dubium, quin sit horum uirgultorum natura talis, ut quanto maturius detonsa sint, plus materiæ, quanto serius, plus fructus afferant.

Quæ bonus uinitor in constituta iam uinea uitare, aut sequi debeat. Cap. XXIIII.

QVANDOCVNQ; igitur uinitor hoc opus obibit, tria præcipue custodiat. Primum, ut quammaxime fructui consulat. deinde, ut in annum sequẽtem quamlætissimas iam hinc eligat materias. Tum etiam, ut quamlongissimam perennitatem stirpi acquirat. Nam quicquid ex his omittitur, magnum affert domino dispendium. Vitis autem cum sit per quatuor diuisa parteis, totidẽ cœli regiones aspicit. Quæ declinationes cum contrarias inter se qualitates habeant, uariam quoque postulant ordinationem pro conditione suæ constitutionis à parte uitium. Igitur ea brachia, quæ septentrionibus obiecta sunt, paucissimas plagas accipere debent, & magis si putabuntur ingruentibus iam frigoribus, quibus cicatrices inuruntur. Itaque una tantummodo materia iugo proxima, & unus infra eam custos erit summittendus, qui uitem mox in annum renouet. At è contrario per meridiem plures palmites submittantur, qui laborantem matrem feruoribus æstiuis opacent, nec patiantur ante maturitatem fructum inarescere. Orientis, atque occidentis haud sanè magna est in putatione differentia, quoniam solem pari horarum numero sub utroq; axe uitis accipit. Modus itaq; materiarum is erit, quẽ dictabit humi, atq; ipsius stirpis lætitia. Hæc in uniuersum, illa per parteis custodienda sunt. Nam ut ab una uite quasi à quibusdam fundamentis incipiam, semper circa crus dolabella dimouenda terra est. Et si soboles, quã rustici suffraginem uocant, radicibus adhæret, diligenter explantanda, ferroq; alleuanda est, ut hybernas aquas respuat. Nam præstat ex uulnere sobolem repullescentem uellere, quã nodosam, & scabrã plagam relinquere. Hoc enim modo celeriter cicatricem ducat, illo cauatur, atque putrescit. Percuratis deinde quasi pedibus crura ipsa, truncíq; circunspiciendi sunt, ne aut pampinarius palmus internatus, aut uerucæ similis furunculus relinquatur, nisi si iugo superiecta uitis, desyderabit ab inferiore parte reuocari. Si uero trunci pars secta solis afflatu peraruit, aut aquis, noxijs'ue animalibus, quæ per medullas irrepunt, cauata uitis est, dolabella conueniet expurgare, quicquid emortuum est. deinde falce eradi uiuo tenus, ut à uiridi codice ducat cicatricem. neq; est difficile, mox alleuatas plagas terra quam prius amurca madefeceris, linire. nam et teredinem, formicámq; prohibet. Solem etiam, & pluuias arcet eiusmodi litura, propter quæ celerius coalescit, & fructum uiridem conseruat. Cortex quoque aridus, fissúsq; per summa trunci dependens corpore tenus deliberandus est, quod & melius uitis quasi sordibus liberata conualescit, &

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

minus uino fecis affert. Iam uero muscus, qui more compedis crura uitium deuincta comprimit, situq; & ueterno macerat, ferro distringendus, & eradendus est. Atque hæc in ima parte uitis. Nec minus ea, quæ in capite seruanda sint, deinceps præcipiatur. Plagæ, quas in duro uitis accipit, obliquæ, rotundæq; fi ri debent, nam citius conualescunt, & quandiu cicatricem non obduxerint, commodius aquã fundunt. Transuersæ plus humoris & excipiunt, & continent. Eam culpam maxime uinitor fugito. Sarmenta lata, uetera, male nata, contorta, deorsum spectantia recidito. Nouella, et fructuaria recta summittito. Brachia tenera, & uiridia seruato. Arida, & uetera falce amputato. Vngues custodum annotinos resecato. In quatuor fermè pedes supra terram uitem elatam totidem brachijs componito, quorum singula spectent decussati iugi partes. tum uel unum flagellum, si macrior uitis erit, uel duo, si plenior, brachio cuiq; summittito, eaq; iugo superposita præcipitato. Sed meminisse oportebit, ne in eadẽ linea, unoq; latere brachij esse duas materias, plures'ue patiamur. Nanq; id maxime uitem infestat, ubi non omnis pars brachij pari uice laborat, atq; æqua portione succum proli suæ dispensat, sed ab uno latere exugitur. Quo fit, ut ea uena, cuius omnis humor assumitur, uelut icta fulgure arescat. Vocatur etiam focaneus palmes, qui solet in bifurco medius prorepere, & icarco eum prædicto uocabulo rustici appellant, quod inter duo brachia, qua se diuidit uitis, enatus uelut fauces obsidet, atque utriusque duramenti alimenta præripit. Hunc ergo tanq̃ æmulum diligenter ijdem amputant, & abnodant, priusquã corroboretur. Si tamen ita præualuit, ut alterutrum brachium afflixerit id, quod imbecillius est, tollitur, & ipse focaneus summittitur. Reciso enim brachio, æqualiter utriq; parti uires mater subministrat. Igitur caput uitis pendẽs infra iugum constituito, unde se pandant quatuor (ut dixi) brachia, in quibus quotannis uitis renouetur, amputatis ueteribus, & summissis nouis palmitibus, quarum delectus scite faciendus est. Nam ubi magna materiarum facultas est, putator custodire debet, ne aut proximas duro, idest à trunco, et capite uitis relinquat, aut rursus extremas. Nam illæ minimum uindemiæ conferunt, cum exiguum fructum præbent, similes scilicet pampinarijs, hæ uitem exhauriunt, quia nimio fœtu onerant, & usq; in alterum, ac tertium palum, quod uiticem esse diximus, se extendunt. Quare medio in brachio commodissime palmæ summittentur, quæ nec spem uindemiæ destituant, nec emacient stirpem suam, nonnulli fructus auidius eliciunt extrema, & media flagella summittendo, nec minus proximum duro sarmentum in custodem resecando, quod faciendũ, nisi per

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mittentibus soli, & trunci uiribus minime censeo. Nam ita se induũt uuis, ut nequeant maturitatem capere, si benignitas terræ, atq; ipsius trunci lætitia non adsit, subsidiarius, idemq; custos in pollicem resecari non debet, cum palmæ, ex quibus proxim fructus sperãtur, idoneo loco sitæ sunt. Nam ubi ligueris eas, & in terram spectantes deflexeris, infra uinculũ materias exprimes. At si longius, quàm ritus agricolarum permittit, & à capite uitis emicuerit, et brachijs in aliena iugorum compluuia perepserit, custodem ualidum, & quam maximum iuxta truncum duorum articulorũ, uel trium relinquemus, ex quo quasi pollice, proximo anno citata materia formetur in brachium, ut sic recisa uitis, ac renouata intra iugum contineatur. Sed in summittendo custode hæc maxime sunt obseruanda. Primũ, ne resupina cœlum, sed prona potius plaga terram spectet. sic enim & gelicidijs ipsa se protegit, et ab sole obumbratur. deinde ne sagittæ, sed ungulis quidem similis fiat resectio. nam illa celerius, & latius emoritur, hæc tardius, & angustius reformidat. Quodq; etiam usurpari uitiosissime animaduerto, maxime uitandum est. Nam dum seruiunt decori, quo sit breuior custos, & similis pollici, iuxta articulum sarmentum recidunt. Id autem plurimum officit, quoniã secundũ plagã posita gemma pruinis, et frigore tum deinde æstu laborat. Optimũ est igitur medio ferè internodio subsidiariũ tondere palmitẽ, deuexamq; resectionẽ facere post gemmã ne (ut iã ante diximus) sup lachrymet, & gẽmantẽ cæcet oculũ. Sed si resecas facultas nõ erit, circunspiciendus est furunculus, qui quamuis angustissime præcisus in modũ uerucæ proximo uere materiam exigat, quam uel in brachium, uel in fructuariũ remittamus, si neq; is reperiatur, sauciandi ferro est, atq; exulceranda uitis in ea parte, qua pampinum studemus elicere. Iam uero ipsos palmites, quos uindemiæ præparamus, clauiculis, ac nepotibus liberãdos magnopere censeo. Sed in ijs recidẽdis alia cõditio est, atq; alia in ijs. quæ procedunt è trunco, nam qcquid ist, qđ è duro prominet, uehementius applicata falce abnodatur, atque eraditur, quo celerius obducat cicatricem. Rursus quicquid è tenero processit, sicut nepos parcius detondetur, quoniam fere coniunctam gerit ab latere gemmam, cui consulendum est, ne falce destringatur, pressius enim si abnodes applicato ferro, aut tota tollitur, aut conuulneratur, propter quod palmes, quem mox in germinatione citauerit, imbecillus, ac minus fructuosus erit. tum etiam magis obnoxius uentis, scilicet qa infirmus de cicatrice prorepserit. Ipsius autẽ materiæ, quam summittemus longitudini modum difficile est imponere. Plerique temen in tantum prouocant, ut curuata, & præcipitata per iu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

gum nequeat terram contingere. Nos subtilius dispicienda illa cense mus, primum uitis habitum nam si robusta est, ampliores materias sustinet. deinde soli quoq; pinguitudinem, quæ nisi adest, quamuis ualidissimam uitem celeriter necabimus procerioribus emaciatam flagellis. Sed longi palmites non mensura, uerum gemmarum nume ro æstimantur. nã ubi maiora sunt spatia inter articulos, licet eousq; materiam producere, dum penè terram contingat. nihilo minus enim paucis frondescet pampinis. At ubi spissa internodia, frequentesq; ocu li sunt, quamuis breue sarmentum, multis palmitibus uirescit, & nu meroso fœtu exuberat. Quare modus talis generis necessario maxi me est adhibendus, ne procerioribus fructuarijs oneretur. Et ut consy deret uinitor proximi anni magna, nec'ne fuerit uindemia. Nam post largos fructus parcendum est uitibus, & ideo anguste putandũ, post exiguos, imperandum. Super cætera illud etiam censemus, ut duris, tenuissimisq;, & acutissimis ferramentis totum istud opus exequa mur. obtusa enim, & hebes, & mollis falx putatorem moratur, eoq; minus operis efficit, & plus laboris affert uinitori. Nam siue curua tur acies, quod accidit molli, siue tardius penetrat, quod euenit in re tuso, & crasso ferramento, maiore nisu est opus. Tum etiam plagæ asperæ, atq; inæquales, uites lacerant. Neq; enim uno, sed sæpius re petito ictu res transigitur. Quo plerunq; fit, ut quod præcidi debe at, perfringatur, & sic uitis laniata, scabrataq; putrescat humoribus, nec plagæ consanentur. Quare magnopere monendus putator est, ut prolixet aciem ferramenti, & quantum possit, nouaculæ similẽ red dat. Nec ignoret in quaq; re, qua parte falcis utendum sit. Nam plu rimos per hanc inscitiam uastare uineta comperi.

Figura falcis. Cap. XXV.

EST autem sic disposita uinitoriæ falcis figura, ut capulo pars proxima, quæ rectam gerit aciem, culter ob similitudinẽ nominetur. Quæ flectitur sinus, quæ à flexu procurrit, scalprum. Quæ deinde adunca est, rostrum appellatur. Cui superposita semiformis lunæ spe cies, securis dicitur. Eiusq; uelut apex pronus imminens, mucro uoca tur. Harum partium quæq; suis muneribus fungitur, si modo uini tor gnarus est. Nam cum in aduersum pressa manu desecare quid debet, cultro utitur. cum autem retrahere, sinu. cum adleuare, scal pro. cum incauare, rostro. cum ictu cædere, securi. cum in angusto aliquid expurgare, mucrone. Maior autem pars operis in uineam du ctim potius, quàm cæsim facienda est. Nam ea plaga, quæ sic efficitur, uno uestigio alleuatur. Prius enim putator applicat ferrum, atq; ita

quæ destinauit prædit. Qui cæsim uitem petit, si frustratus est (qđ sæpe euenit) pluribus ictibus stirpem uulnerat. Tutior igitur, & utilior putatio est, quæ (ut retuli) ductu falcis non ictu conficitur.

a Capulus d Scalprũ
b Culter e Rostrum
c Sinus f Securis.

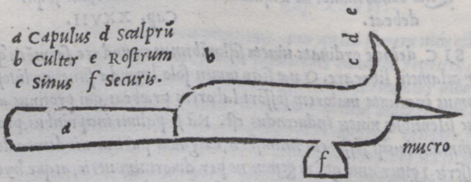

De cura adminiculandæ, iugandæq; uineæ. Cap. XXVI

HIS peractis, sequitur (ut ante iam diximus) adminiculandæ, iugandæq; uineæ cura, cui stabiliendæ melior est ridica palo, neq; ea quælibet. nam est præcipua cuneis fissa olea, quercus, & suber, ac si qua sunt similia robora. Tertium obtinet locum pedamen teres. idq; maxime probatur ex iunipero, & lauru, & cupressu. Recte etiam faciunt ad eam rem syluestres pinus, atq; etiam sambuci probabilis usus. tamen in his hæc, eorumq; similia pedamenta post putationem retractanda sunt, partesq; eorum putres dedolandæ. Atq; alia conuertenda, quæ syncæritatem habent, alia summouenda, quæ uel cariosa, uel iusto breuiora sunt, eorumq; in uicem idonea reponenda, iacentia statuenda, declinata corrigenda. Iugo si non erit opus noua sartura, recentia uincula inserantur. Si restituendũ uidebitur ante quàm uitis palo applicetur, perticis, uel arundinibus connectatur, ac tum demum (sicut in nouella præcepimus) uitem iuxta caput, infraq; brachia colligemus cum ridica, idq; facere non oportebit omnibus annis eodem loco, ne uinculum incidat, & truncum strangulet. Brachia deinde sub stella quadripartito locabimus, tenerosq; palmites super iugum ligabimus nihil repugnantes naturæ, sed ut quisquis obsequetur, leuiter curuabitur, ne deflexu frangatur, ne'ue iam tumentes gemmæ detergeantur. atque ubi duæ materiæ per unã partem iugi mittentur, media pertica interueniat, directæq; palmæ per iugorum com pluuia decurrant, & uelut mersæ cacuminibus in terram despiciant. Id ut scite fiat, meminerit alligator, ne retorqueat sarmentum, sed tantum inflexum deuinciat, et ut omnis materia, quæ nihil potest præcipitari, iugo superponatur, ut potius innixa perticæ, quàm è uinculo

pendeat. Sæpe enim notaui per imprudentiam rusticos subijcere iugo palmam, & ita colligare, ut solo uimine suppendeat. Quæ uinea, cũ accipit pampini, & uuarum pondus, infringitur.

Quæ bonus uinitor in constituta iam uinea uitare, aut sequi debeat. Cap. XXVII.

SIC deinde ordinata uineta festinabimus emundare, sarmẽtisq; & calametis liberare. Quæ sicco tamen solo legenda sunt, ne lutosa humus inculcata maiorem fossori laborem præbeat, qui protinus adhuc silentibus uineis inducendus est. Nã si palmis incipiẽtibus, progemmantibusq; fossorem immiseris, magnam partem uindemiæ decusseris. Igitur ante quàm gemment per diuortium ueris, atque hyemis quamaltissime fodiendæ uineæ sunt, quo lætius, atque hilarius pullulent. Eæq; ubi se frondibus, & uuis uestierint, teneris caulibus nec dum adultis modus adhibendus est. Idemq; uinitor, qui ante ferro, nunc manu decutiet, umbrasq; compescet, ac superuacuos pampinos deturbabit. Nam id plurimum refert, non inscite facere, siquidẽ uel magis pampinatio, q̃ putatio uitibus consulit. Nam illa q̃uis multum iuuat, sauciat tamen, & resecat. hæc clementius sine uulnere medetur, & anni sequentis expeditiorem putationem facit. Tum etiam uitem minus cicatricosam reddit, quoniam id, ex quo uiride, & tenerum decerptum est, celeriter consanescit. Super hæc materiæ, quæ fructum habent, melius conualescunt, & uuæ commodius insolatæ percoquuntur. Quare prudentis est, ac maxime callentis uinitoris æstimare, ac dispicere, quibus locis in annum debeat materias summittere, nec orbos tantum detrahere palmites, uerum etiam frugiferos, si supra modum se numerus eorum profuderit. siquidẽ euenit, ut quidam oculi trigeminis palmis egerminent, q̃ibus binos detrahere oportet, quo commodius singulos alumnos educent. Est enim sapientis rustici reputare, num maiore fructu uitis se induerit, quàm ut perferre eum possit. Itaq; non solum frondem superuacuam debet decerpere, quod semper faciendum est, uerum interdum partem aliquam fœtus decutere, ut ubere suo grauatam uitem leuet. Idq; faciet uarijs de causis pampinator industrius, etiam si non erit maior fructus, quàm ut maturescere queat. Si autem continuis superioribus annis dapsili prouentu fatigata uitis fuerit, requiescere, ac refici par erit, & sic futuræ materiæ consulendum. Nam cacumina flagellorum confringere luxuriæ comprimundæ causa uel è dura parte, aut à trunco surgentes pampinos submouere oportebit, nisi ad renouandam uitem unus, atq; alter seruãdus est. Tũ è capite quicquid inter brachia uiret ex=

plantare. atq; eos, qui per ipsa duramenta steriles, ne quicquam matrem occupant, palmites detergere, cuiuslibet uel pueri est officium.

Quomodo pampinari, & quot fossuris uinea excoli debeat. Cap. XXVIII.

TEMPVS autem pampinationis ante, quàm florem uitis ostendat, maxime est eligendum, sed & postea licet eandem repetere. Medium igitur eorum dierum spatium, quo acini formantur uinearum, nobis aditum negat, quippe florentem fructum mouere non expedit, pubescentem uero, & quasi adolescentem conuenit religare, folijs'q; omnibus nudare, tum & crebris fossionibus implere, nã fit uberior puluerationibus. Nec infitior plerosq; ante me rusticarum rerum magistros tribus fossuris contentos fuisse. ex quibus Græcinus, qui sic refert, potest uideri satis esse constitutam uineã ter fodere. Celsus quoq;, & Atticus consentiunt tres esse motus in uite, seu potius in omni surculo naturales. unũ, quo germinet. alterum, quo floreat. tertium, quo maturescat Hos ergo motus censent fossionibus concitari. Non enim natura, quod uult satis efficit, nisi eam labore cum studio iuueris. Atque hæc colendarum uinearum cura est, quæ finitur uindemia.

De inserendis uitibus, & insitione tuenda. Cap. XXIX.

REDEO nunc ad eam partem disputationis, qua sum professus uitium inserendarum, tuendarum'q; insitionum præcepta. Tempus inserendi Iulius Atticus tradidit ex Calendis Nouembribus in Calẽdas Iunias quoad posse custodiri surculum, siue gemmã affirmat. Eoq; debemus intelligere nullam partem anni excipi, si sit sarmentis alendis facultas. Id porrò in alijs stirpium generibus, quæ firmioris, & succosioris libri sunt, posse fieri sanè concesserim. In uitibus nimis temere tot mensium rusticis insitionem permissam dissimulare nõ est fidei meæ, non quod ignorem brumæ temporibus aliquando insitam uitem comprehendere. Sed non quidem in uno uel altero experimento casu fiat, uerum quid certa ratione plerunque proueniat, discentibus præcipere debemus. Etenim si exiguo numero periclitandum sit, in quo maior cura temeritati medetur, possum aliquatenus conniuere. Cum uero uastitas operis etiam diligentissimi agricolæ curam distendat, omnem scrupulum summouere debemus. Est enim contrarium quod Atticus præcipit. Nam idem per brumam negat recte putari uineam. Quæ res, quamuis minus lædat uitem, merito tamen fieri prohibetur, quod frigoribus omnis surculus rigore torpet, nec propter gelicidia corticem mouet, ut cicatricem consanet. Atq; idẽ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Atticus non prohibet eodem ipso tempore inserere, quod tum, & totius obtruncatione uitis, & cum eiusdem resectionis fissura præcipit fieri. Verior itaq; ratio est inserendi tepentibus iam diebus post hyemem, cum & gemmas, & corticem naturaliter mouent, nec frigus ingruit, quod possit aut surculum insitum, aut fissuræ plagam inurere. Permiserim tamen festinantibus autumno uitem inserere, quia non dissimilis est eius aeris qualitas uernæ. sed quocunq; quis tempore destinauerit inserere, non aliam sciat esse curam surculis explorãdis, quam quæ tradita est priore libro, cum de malleolis eligendis præcepimus, quos ubi generosos, & fœcundos, & quam maturissimos uiti detraxerit, diem quoq; tepidum, silentemq; à uentis eligat. Tum consyderet surculum teretem, solidiq; corporis, nec fungosæ medullæ crebris etiam gemmis, & breuibus internodijs nam plurimum interest non esse longum sarmentum, quod inseratur, & rursus plures oculos, quibus egerminet, inesse. Itaq; si sunt longa internodia, necesse est, ad unam, uel summum duas gemmas recidere surculum, ne prociorem faciamus, quam ut tempestates, & uentos, & imbres immobilis pati possit. Inseritur autem uitis uel resciss̃a, uel integra perforata terebra. Sed illa frequentior, et penè omnibus agricolis cognita insitio. hæc rarior, et paucis usurpata. de ea igitur prius disseram, quæ magis in consuetudine est. Reciditur uitis plerunq; supra terram, nõnunquam tamen & infra, quo loco magis solida est, atq; enodis. cum iuxta terram insita est, surculus adobruitur cacumine tenus. at cum editior est à terra, fissura diligenter subacto luto linitur, atq; superposito musco ligatur, quod & calores, & pluuias arceat. temperatur ita surculus, ut calamo non absimilis, coagmentet fissurã. sub qua nodus in uite desyderatur, qui quasi alliget eam fissuram, nec rimam patiatur ultra procedere. Is nodus etiam si quatuor digitis à resectione abfuerit, illigari tamen eum prius, quàm uitis findatur, conueniet, ne cum scalpro factum fuerit iter surculo, plus iusto plaga hiet. calamus autem non amplius tribus digitis debet alleuari. æqualiter ex ea parte, qua raditur, ut sit leuis, eaq; rasura ita deducatur, ut medullam contingat uno latere, atque altero paulo ultra corticem distringatur, figureturq; in speciem cunei, sic ut ab ima parte acutus surculus, latere altero sit tenuior, atq; altero plenior. perq; tenuiorẽ partem insertus eo latere arctetur quo est plenior, et utrinq; contingat fissuram. nam nisi cortex cortici sic applicetur, ut nullo loco transluceat, nequit coalescere uinculi genus ad insitionem non unum est. alij uiminibus obstringunt. nonnulli circundant libro fissurã. plurimi ligant iunco, quod est aptissimum. nam uimen, cum inaruit, pene-

trat, et insecat corticem, propter quod molliora uincula magis probamus, quæ cum circumuenere truncum, adactis arundineis cuneolis arctantur. sed antiquissimum est, & ante hæc ablaqueari uitem, radicesq́; summas, uel soboles amputari, & post hæc adobrui truncum. isq́; cum comprehendit, aliam rursus exigit curam. nam sæpius pãpinandus est, cum germinat, frequentiusq́; detrahendæ sunt soboles, quæ à lateribus, radicibusq́; prorepunt. tum quod ex insito profundit subligandum, ne uento surculus motus labefactetur, aut explantetur tener pampinus, qui cum excreuit, nepotibus orbandus est, nisi si propter penuriam, et caluitium loci sumitur in propagines autumnus. deinde falcem maturis palmitibus admouet. sed putationis insitis custoditur ea ratio, ut ubi nulla desyderatur propago, unus surculus euocetur in iugum. alter ita recidatur, ut adæquetur plaga trũco, sic tamen nequid radatur è duro. pampinandum non aliter est, quàm in nouella uiuiradice. putandũ uero sic, ut usq; in quartum annũ parcius imperetur, dum plaga trunci ducat cicatricem. atq; hæc per fissuram insitarum est ordinatio, in illa autem, quæ fit per terebrationẽ, primum ex uicino fructuosissimã oportet consyderare uitem, ex qua (uelut traducem inhærentem matri) palmitem atrahas, & per foramen transmittas. hæc enim tutior, & certior est insitio, quoniam et si proximo uere non comprehendit, sequente certe, cum increuit, coniungi cogitur, & mox à matre reciditur. atq; ita superficies insitæ uitis usq; ad receptum surculum obtruncatur. huius traducis si non est facultas; tum detractum uiti quam recentissimum eligitur sarmentũ, et leuiter circumrasum, ut cortex tãtum detrahatur, aptatur foramini, atq; ita luto circumlinitur resecta uitis, ut totus trũcus alieni generis uiti seruiat. quod qdem non fit in traduce, qui à materno sustinetur ubere, dum inolescat. sed aliud est ferramentũ, quo priores uitem pforabant. aliud, quod ipse usu nunc magis aptum comperi. nam antiqua terebra, quam solã ueteres agricolæ nouerant, scobem faciebat, purebatq́; eam partem, quam perforauerat, deusta porrò raro reuirescebat, uel cum priore coalescebat, in eaq́; nec insitus surculus cõprehẽdebat. tum etiam scobis nunquam sic eximebatur, ut non inhæreret foramini. ea porrò interuentu suo prohibebat corpus surculi corpori uitis applicari. nos terebram, quam gallicam dicimus, ad hanc insitionem commenti longe habiliorẽ, utiliorem q́; comperimus, nã sic excauat truncum, ne foramen inurat. quippe non scobem, sed ramenta facit, qbus exemptis, plaga leuis relinquitur, quæ facilius omni parte sedentem surculum contingat, nulla interueniente lanugine, quam excitabat antiqua terebra. igitur secundum uernum æquinoctium per-

fectam uitium insitionem habeto, locis'q; aridis, & siccis nigram uitem inserito, humidis albam. neq; est ulla eius propagandi necessitas, si modo tam mediocris est crassitudo trũci, ut incrementum insiti plagam possit contegere, & nisi tamen uacuus locus demortui capitis uitẽ reposcit. quod cum ita est, alter ex duobus surculis mergitur, alter eductus ad iugum in fructum summittitur. neq; inutile ex ea uite, quã merseris, enascẽtes in arcu propaginis pampinos educare, quos possis mox, si ita competet, uel propagare, uel ad fructum relinquere.

De ratione pedaminum, uiminum, & de salicto. Cap. XXX.

QVONIAM constituẽdis, colendis'q; uineis, quæ uidebãtur utiliter præcipi posse, disseruimus, pedaminum, iugorum'q; & uiminum prospiciendorum tradenda ratio est. hæc enim quasi quædam dotes uineis ante præparãtur, quibus si deficitur agricola, causam faciẽdi uineta non habet, cum omnia, quæ sunt necessaria extra fundum quærenda sint. nec emptionis tantum (sicut ait Atticus) preciũ onerat uitis rationem, sed est etiam comparatio molestissima. conuehenda sunt enim tempore iniquissimo hyberni, quare salices uiminales, atq; arundineta, uulgares'q; syluæ uel consulto consitæ è castaneis prius facienda sunt, uiminalium (ut Atticus putat) singula iugera, sufficere possunt quinis, & uigenis iugeribus ligandæ uineæ, arundineti singula iugera, uigenis iugandis, castaneti iugerum, totidem palandis quot arũdineti iugandis, salicem uel riguus ager, uel uliginosus optime, nec incõmode tamen alit planus, & pinguis, atq; is debet conuerti bipalio (ita enim præcipiunt ueteres) in duos pedes et semissem salicto destinatum solum. nec refert cuius generis uimen seras, dum sit lentissimum, putant tamen tria esse genera præcipuæ salicis, græcæ, gallicæ, sabinæ, quam plurimi uocant amerinam. Græca flaui coloris est, gallica obsoleti purpurei, et tenuissimi uiminis. Amerina salix gracilem uirgam, & rutilam gerit. Atq; hæ uel cacuminibus, uel taleis deponuntur, ꝑticæ cacuminum modicæ plenitudinis, quæ tamen dipondiarij orbiculi crassitudinem non excedant, optime panguntur, eousq; dum ad solidũ demittantur, taleæ sexquipedales terreno immersæ paululum obruuntur. Riguus locus spatia laxiora desyderat, ea'q; senum pedum ꝑ quincuncem recte faciunt, siccaneus spissiora sic, ut sit facilis accessus colentibus ea, quinum pedum interordinia esse abunde est, ut tamen in ipsa linea consitionis alterna uacuis intermissis bipedaneis spatijs consistant semina. Satio est eorum prius, quàm germinent, dum silent uirgæ, quas arboribus detrahi siccas conueniet. nam rosidas si recideris, parum prospere proueniunt. ideo pluuij dies in exputanda salice ui-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tantur. fodienda sunt primo triennio salicta crebrius, ut nouella uineta, cum deinde conualuerint, tribus fossuris contenta sunt, aliter culta celeriter deficiunt. nam quamuis adhibeatur cura, plurimæ salices intereunt, quarum in loco ex propinquo mergis propagari debēt, curuatis, & defossis cacuminibus, quibus restituatur quicquid intercidit. anniculus deinde mergus decidatur à stirpe, ut suis radicibus tā quam uitis ali possit.

De genista. Cap. XXXI.

PERARIDA loca, quæ genus id uirgultorū non recipiunt, genistam postulant, eius cum sit satis firmum, tum etiā lentissimum est uinculum. Seritur autem semine, quod cū est natum, uel defertur bima uiuiradix, uel relicta cum id tempus excessit, omnibus ānis more segetis iuxta terrā demeti potest. cætera uincula, qualia sunt ex rubo, maiorē operā, sed in egeno tamē necessariā exigunt. perticalis ferè salix eundē agrū, quē uiminalis, desyderat, melior tamē riguo prouenit, atq; ea taleis conseritur, et cum germinauit ad unam perticam summittitur, crebroq; foditur, atq; exherbatur, nec minus, quàm uinea pampinatur, ut in longitudinem ramorum potius, quàm in latitudinem euocetur. sic culta quarto demum anno cæditur. nam quæ uinculis præparatur, potest annicula præcidi ad semissem supra duos pedes, ut è truco fruticet, & in brachia uelut humilis uinea disponatur. si tamen siccior fuerit ager, bima potius resecabitur.

De arundinetis. Cap. XXXII.

ARVNDO minus alte pastinatur, melius tamen bipalio seritur. ea cum sit uiuacissima, nec recuset ullū locum, prosperius resoluto, quàm dēso, humido, quàm sicco, uallibus, quàm cliuis, fluminum ripis, & limitibus, ac uepretis commodius, quàm medijs agris deponitur. seritur bulbus radicis, seritur et talea calami, nec minus toto prosternitur corpore. bulbus tripedaneis interuacantibus spatijs obrutus anno celerius maturam perticam præbet. talea, & tota arundo serius prædicto tempore euenit. sed siue recisa in dupondium, et semissem talea, siue totæ arundines prostratæ deponantur, extent earum cacumina oportet, quod si obruta sunt, totæ putrescunt. sed cultus arundinetis primo triennio non alius est, quàm cæteris. cum deinde consenuit, repastinandū est. ea est autem senectus, cum uel exaruit situ, et inertia plurium annorum, uel ita densatum est, ut gracilis, & cannæ similis arundo prodeat. Sed illud de integro refodi debet, hoc potest intercidi, & disrarari, quod opus rustici castrationem uocant. quæ ta-

men resectio arundineti cæca est, quia non apparet in terra quid aut
tollendum sit, aut relinquendum. tolerabilius tamen arũdo castratur
ante quàm cæditur. quatenus calami uelut indices demonstrant, quid
eruendum sit. tempus repastinandi, & conserẽdi est prius quàm ocu
li arundinum egerminent. cæditur deinde post brumam. nam usque
in id tempus incrementum capit, ac tum compescitur, cum obrigant
hyberno frigore, fodiendum quoties & uineta. sed et macies eius, ci-
nere, uel alio stercore iuuanda est, propter quod cæsum plerique in-
cendunt arundinetum.

De castaneis, & castanetis. Cap. XXXIII.

CASTANEA roboribus proxima est, & ideo stabiliendis ui
neis habilis, eius enim in repastinato nux posita celeriter emicat, &
post quinquẽnium cæsa more salicti recreatur, atq; in palum for ma
ta ferè usq; in alteram cæsionem perennat, ea pullam terram, & re
solutam desyderat, sabulonem humidum, uel refractum tofum non
respuit. opaco, & septentrionali cliuo lætatur. spissum solum, & ru-
bricosum reformidat. seritur ab Nouembri mense per totam hyemẽ
sicca terra, & repastinata in altitudinem dupondij, & semissis. nuces
in ordinem semipedalibus. ordines autem quinum pedũ spatijs diri
muntur. in altitudinem dodrantis castanea depressis sulcis committi
tur, qui ubi nucibus sunt consiti, prius quàm complanentur, breues
arundines ab latere castanearum panguntur, ut per hos sationis in-
dices cautius fodi, & runcari possint. simulatq; semina stillauerint,
& iam bima transferri queunt, interuellũtur, ac bini pedes arbuscu
lis uacui relinquuntur, ne densitas plantas emaciet. spissius autem se-
men propter uarios casus deponitur. nam interdum prius quàm ena
scatur, aut siccitatibus nux inarescit, aut aquarum abundantia putre
scit. interdum subterraneis animalibus sicuti muribus, & talpis infe
statur. propter quæ sæpe nouella castaneta caluescunt. atque ubi fre
quẽtanda sunt, melius ex uicino, si competit (mergi more) pertica decli
nata propagatur, quàm exempta reseritur. hæc enim uelut immota
sua sede uehementer germinat, at quæ radicitus exempta, & depo-
sita est, biennio reformidat, propter quod compertum est commodius
nucibus, quam uiuiradicibus eiusmodi syluas institui. spatia huiusce
sationis, quæ supra scripta sunt, capita castanearum recipiunt. M. M.
DCCCLXXX. cuius summæ (sicut ait Atticus) ex facili iugera singu
la præbebunt statuminum duodena millia. etenim taleæ propius stir
pem recisæ quadrifidas plerunque, ac deinde secundæ taleæ eiusdẽ
arboris bifidas ridicas sumministrant. quod genus fissilis adminicu-

li manet

li manet diutius, quàm teres palus. Cultus eiusdem est fossionis, positionisq́;, qui uineæ supputari debet bima, quinetiā trima. nam bis ferro repetenda est ueris principio, ut incitetur eius proceritas. potest & quercus simili ratione seri, uerum biennio tardius, quàm castanea deciditur. propter quod ratio postulat tempus potius lucrari, nisi si dumosi, glareosiq́; montes, atq; ea genera terræ, quæ supra diximus, glandē magis, quàm castaneā postulabunt. Hæc de uineis Italicis uinearūq́; instrumentis, quantum reor, non inutiliter, et abunde disserui, mox agricolarum prouincialium uineaticos, nec minus nostratis, & galliae arbusti cultus traditurus.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER QVINTVS.

Quemadmodum datas formas agrorum metiri debeas. Cap. I.

SVPERIORIBVS libris, quos ad te de constituendis, colendisq́; uineis Siluine scripseram, nonnulla defuisse dixisti, quæ agrestium operum studiosi desyderarent. neq; infitior aliqua me præterijsse, quamuis inquirētem sedulo, quæ nostri sæculi cultores, quæq́; ueteres literarum monimentis prodiderunt. sed cum sim professus rusticæ rei præcepta, nisi fallor, non asseueraueram, quæ uastitas eius scientiæ contineret, cuncta me dicturum, sed plurima. nam illud in unius hominis prudentiā cadere nō poterat. neq; enim est ulla disciplina, aut ars, quæ singulari cōsumata sit ingenio. qua propter ut in magna sylua boni uenatoris est indaganter feras quamplurimas capere, nec cuiquam culpæ fuit nō omnes cœpisse, ita nobis satis, abūdeq́; est, tam diffusæ materiæ, quam suscepimus, maximā partem tradidisse. quippe cum in ea uelut omissa desyderentur, quæ non sunt propria nostræ professionis, ut proxime cum de commetiendis agris rationem M. Trebellius noster à me requireret, uicinum adeo atq; coniunctum esse censebat demonstranti quemadmodum agrum pastinaremus, præcipere etiam pastinatum quemadmodum metiri debeamus. quod ego non agricolæ, sed mensoris officium esse dicebam, cum præsertim ne architecti quidem, quibus necesse est mensurarum nosse rationem, dignentur cōsumatorum ædificiorum, quæ ipsi disposuerint, modum cōprehendere, sed aliud exi

stiment professioni suæ conuenire, aliud eorum, qui iam extructa me-
tiuntur, et imposito calculo perfecti operis rationem computant, quo
magis ueniã tribuendã esse nostræ disciplinæ censeo, si eatenus pro-
greditur, ut dicat, qua quidq; ratione faciendum, non quantum id sit,
quod effecerit. Verum quoniam familiariter à nobis tu quoq; siluine
præcepta mensurarum desyderas, obsequar uoluntati tuæ, cum eo, ne
dubites id opus geometrarum magis esse quàm rusticorum. desq; ueni
am, siquid in eo fuerit erratum, cuius scientiã mihi non uindico. sed
ut ad rem redeam, modus omnis areæ pedali mensura comprehen-
ditur, qui digitorum est. XVI. pes multiplicatus in passus, & actus, et
climata, et iugera, & stadia, centuriasq;, mox etiam in maiora spa-
tia procedit. Passus pedes habet quinq;. actus minimus (ut ait M. Var
ro) latitudinis pedes quatuor, longitudinis habet pedes. CXX. Clima
quoquouersus pedum est. LX. actus quadratus undiq; finitur pedi-
bus. CXX. hoc duplicatum facit iugerum, & ab eo, quod erat iun-
ctum, nomen iugeri usurpauit. sed hũc actum prouinciæ Bæticæ ru
stici agnam uocant. ijdemq; triginta pedũ latitudinem, & CLXXX.
longitudinem porcã dicunt. at Galli candetum appellant in areis ur
banis, spatium centum pedum, in agrestibus autem pedum CL. quod
aratores candetum nominant. semiiugerũ quoq; arepennem uocant.
ergo (ut dixi) duo actus iugerũ efficiunt longitudine pedum. CCXL.
latitudine pedũ CXX. quæ utræq; summæ inter se multiplicatæ qua
dratorum faciunt pedum uigintioctomillia & octingentos. stadium
deinde habet passus CXXV. idest pedes DCXXV. quæ octies multi-
plicata efficit mille passus, sic ueniunt quinquemillia pedum. Centu-
riam nunc dicimus (ut idem Varro ait) ducentorũ iugerum modum.
olim autẽ ab centum iugeribus uocabatur centuria, sed mox dupli-
cata nomen retinuit. sicuti tribus dictæ primũ à partibus populi tri
partito diuisi, quæ tamen nunc multiplicatæ pristinum nomen possi-
dent. hæc non aliena, nec procul à ratiocinio, quod tradituri sumus,
breuiter præfari oportuit. nunc ueniamus ad propositum iugeri par
tes non omnes posuimus, sed eas, quæ cadunt in æstimationẽ facti ope
ris, nam minores persequi superuacuũ fuit, pro quibus nulla merces
dependitur. Igitur (ut diximus) iugerum habet quadratorum pedum
uigintioctomillia et octingentos, q pedes efficiunt scrupula CCLXXX
VIII. ut autem à minima parte, idest ab dimidio scrupulo incipiam,
ps quingentesimaseptuagesimasexta pedes efficit quinquaginta. idest
iugeri dimidium scrupulum. ps ducentesimaoctuagesimaoctaua pe-
des centum. hoc est scrupulum. pars centesimaquadragesimaquarta,
pedes CC. hoc ẽ scrupula duo. ps septuagesimasecũda, pedes CCCC.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

hoc ē ſextula, in qua ſunt ſcrupula quatuor. Pars quadrageſima octa
ua, pedes. DC. hoc eſt ſicilicus, in quo ſunt ſcrupula ſex. Pars uigeſi=
ma quarta. pedes milleducentos, hoc eſt ſemuncia, in qua ſunt ſcrupula
XII. ps duodecima duomillia et quadrigentos, hoc ē uncia, i qua ſunt
ſcrupula. XXIIII. ps ſexta, pedes quatuormillia et octingētos, hoc eſt
ſextās, i quo ſunt ſcrupula XLVIII. ps quarta pedes ſeptēmillia et
ducētos, hoc eſt quadrās, in quo ſunt ſcrupula LXXII. Pars tertia pe
des nouemmillia & ſexcentos, hoc eſt triens, in quo ſunt ſcrupula
XCVI. Pars tertia & unaduodecima, pedes duodecimmillia, hoc eſt
qncunx, in quo ſunt ſcrupula CXX. ps dimidia pedes quatuordecim
millia et quadrigentos. hoc eſt ſemis, in quo ſunt ſcrupula CXLIIII.
Pars dimidia et unaduodecima, pedes ſexdecimmillia et octingentos,
hoc eſt ſeptunx, in quo ſunt ſcrupula CLXVIII. Partes duæ tertiæ.
pedes decemnouemmillia et ducentos. hoc eſt bes, in quo ſunt ſcrupu
la CXCII. Partes treſquartæ, pedes unū et uigintimillia & ſexcen
tos, hoc eſt dodrās, in quo ſunt ſcrupula CCXVI, Pars dimidia et ter
tia. pedes uigintiquatuormillia, hoc eſt dextans, in quo ſunt ſcrupula
CCXL. Partes duæ tertiæ et una quarta. pedes uigītiſexmillia et quā
dringentos, hoc eſt deunx, in quo ſunt ſcrupula CCLXIIII. Iugerū
pedes uigintioctomillia & octingentos. hoc eſt as, in quo ſunt ſcrupula
CCLXXXVIII. Iugeri autem modus ſi ſemꝑ quadraret, et in agen
dis menſuris in longitudinem haberet pedes CCXL. in latitudinem
pedes CXX. expeditiſſimū eſſet eius ratiocinium, ſed quoniam diuer
ſæ agrorum formæ ueniunt in diſputationem, cuiuſq; generis ſpecies
ſubijciemus, quibus quaſi formulis utemur.

De uarijs agrorum formis, et eorum dimenſionibus. Cap. II.

OMNIS ager aut quadratus, aut longus, aut cuneatus, aut tri=
quetrus, aut rotundus, aut etiam ſemicirculi, uel arcus, nonnunquam
etiam plurium angulorum formam exhibet. Quadrati menſura
facillima eſt. nam cum ſit undique pedum totidem, multiplicantur in
ſe duo latera, & quæ ſumma ex multiplicatione effecta eſt, eam dice
mus eſſe quadratorum pedum. tanquam eſt locus quoquouerſus C. pe
dum. ducimus centies centenos, fiunt decemmillia. Dicemus igitur eum
locum habere decemmillia pedum quadratorum, quæ efficiunt iuge=
ri trientem, & ſextulam, pro qua portione operis effecti numeratio-
nem facere oportebit.

quadrati 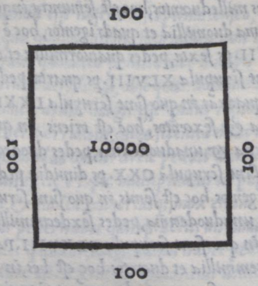 agri forma

AT si longior fuerit, quàm latior, ut exempli causa iugeri forma pedes habeat longitudinis CCXL. latitudinis pedes. CXX. ita, ut paulo ante dixi, latitudinis pedes cum longitudinis pedibus sic multiplicabis centies uicies duceni quadrageni fiunt uigintioctomilia, et octingenti. Dicemus iugerum agri tot pedes quadratos habere. Similiterq; fiet de omnibus agris, quorum longitudo maior sit latitudine.

iugeri 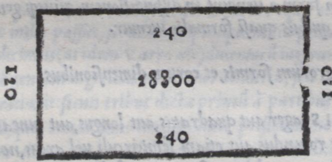 forma

Sin autem cuneatus ager fuerit, ut puta longus pedes centum. latus ex una parte pedes XX. et ex altera pedes decem, tunc duas latitudines componemus, fiet utraque summa pedes XXX. Huius dimidia pars est quindecim, quam cum longitudine multiplicando efficiemus pedes mille & quingentos. Hos igitur in eo cuneo quadratos pedes esse dicemus, quæ pars erit iugeri semuncia, & scrupula tria.

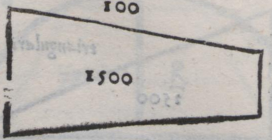

At si tribus paribus lateribus triquetrū metiri debueris, hanc formam sequeris. Esto ager triangulus pedum quoquouersus tricentorū. Hunc numerum in se multiplicato, fiunt pedes nonagintamillia. Huius summæ partem tertiam sumito, id est trigintamillia. Item sumito partem decumam, idest nouemmillia. Vtranq; summam componito, fiunt pedes trigintanouemmillia. Dicemus hanc summam pedum quadratorum esse in eo triquetro. Quæ mensura efficit iugerum, & trientem, & sicilicum.

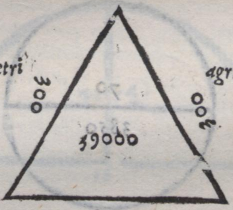

Sed si triangulus disparibus fuerit lateribus ager, tanquam in subiecta forma, quæ habet rectum angulum, aliter ratiocinium ordinabitur. Esto unius lateris linea, quæ facit angulum rectum pedum quinquaginta, & alterius pedum centum. Has duas summas in se multiplicato, quinquagies centeni fiunt quinquemillia. Horum pars dimidia duomilliaquingeni. quæ pars iugeri unciam, & scrupulum efficit.

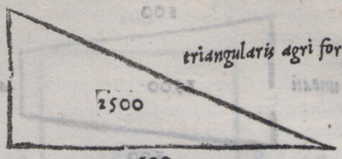

Si rotundus ager erit, ut circuli speciem habeat, sic pedes sumito. Esto area rotunda, cuius diametros habeat pedes LXX. Hoc in se multiplicato septuagies septuageni fiunt quatuormillia & noningenti. Hæc summam undecies multiplicato, fiunt pedes quinquagintatriamillia nongenti. Huius summæ quartamdecimam subduco scilicet pedes triamillia octingenti, & quinquaginta. Hos esse quadratos in eo circulo dico. Quæ summa efficit iugeri sexunciam, scrupula duo & dimidium.

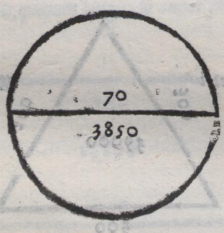

Si semicirculus fuerit ager, cuius basis habeat pedes CXL. curuaturæ autem latitudo pedes LXX. oportebit multiplicare latitudinem cum basi, septuagies centeni quadrageni fiunt nouemmillia et octingenti. Hæc undecies multiplicata fiunt centum septemmillia & octingenti. Huius summæ quartadecima est septemmillia & septingenti. hos pedes esse dicemus in semicirculo, qui efficiunt iugeri quadrantem scrupula quinque.

semicircularis agri forma

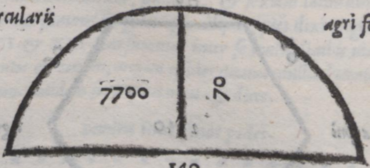

Si autem minus, quàm semicirculus erit, arcum sic metiemur. Esto Arcus, cuius basis habeat pedes XVI. latitudo autem pedes. IIII. Latitudinem cum basi pono. Fit utrunq; pedes XX. Hoc duco quater fiunt LXXX. horũ pars dimidia est XL. Item sexdecim pedum, qui sunt basis pars dimidia. VIII. hi. VIII. in se multiplicati fiunt. LXIIII. Quartamdecimã partem duco, ea efficit pedes. IIII. paulo amplius. hos adijcies ad quadraginta. Fit utraq; summa pedes. XLIIII. hos in arcu quadratos esse dico, qui faciunt iugeri dimidium scrupulum q̃nta, & uigesima parte minus.

minor semicirculo agri forma

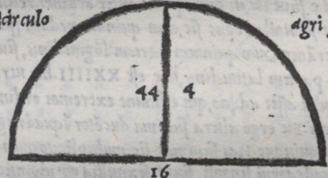

Si fuerit sex angulorum in quadratos pedes, sic redigitur. Esto hexagonum quoquouersus lineis pedum XXX. Latus unum in se multiplico tricies triceni fiunt DCCCC. Huius summæ tertiam partem statuo CCC. eiusdem partem decimam. XC. Fiunt. CCCXC. Hoc sexies ducendum est, quoniam sex latera sunt, quæ consumata efficiunt duo milliatricenteni & quadraginta. Tot igitur pedes quadratos esse dicemus. Itaque erit iugeri uncia dimidio scrupulo, & decima parte scrupuli minus.

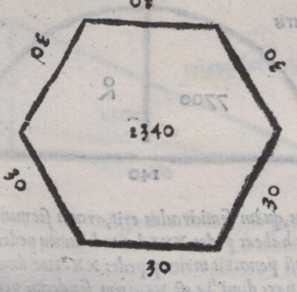

Hexagoni agri forma

Inter uites pangendas quot pedes relinquendi sint. Cap. III

HIS igitur uelut primordijs talis ratiocinij perceptis nō difficiliter mensuras inibimus agrorum, quorum nunc omnes persequi species & longum, & arduum est. Duas etiam nunc formulas præpositis adijciam, quibus frequenter utuntur agricolæ in disponendis seminibus. Esto ager longus pedes milleducentos, latus pedes. CXX. In eo uites disponendæ sunt ita, ut quini pedes inter ordines relinquantur. Quæro quot seminibus opus sit, cum quinum pedum spatia inter semina desyderātur. Duco quintam partem lōgitudinis, fiunt. CCXL. & quintam partem latitudinis, hoc est XXIIII. his utrisq; summis semper singulos asses adijcio, qui efficiunt extremos ordines, quos uocant angulares. Fit ergo altera summa ducētorū quadraginta unius, altera uigintiquinque. Has summas sic multiplicato quinquies & uicies duceniquadrageni singuli, fiunt sexmillia & uigintiquinque. Totidem dices opus esse seminibus.

Semina inter quinos pedes.

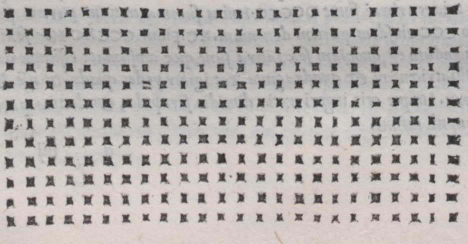

Similiter inter senos pedes si uoles ponere, duces sextam partem longitudinis milleducentorum, fiunt. CC. & sextam latitudinis CXX. idest XX. His summis singulos asses adijcies, quos dixi angulares esse. Fiunt CCI. & XXI. Has summas inter se multiplicabis uicies, & semel ducentos & unum, atq; ita efficies quatuormilliaducentos & uigintiunum. Totidem seminibus opus esse dices.

Semina inter senos pedes.

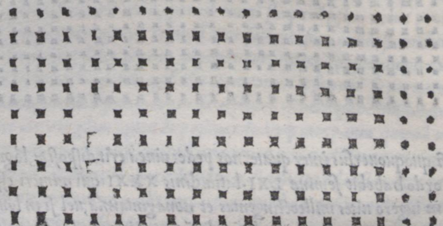

Similiter si inter septenos pedes ponere uoles septimā partem longitudinis, & latitudinis duces, & adijcies asses angulares, eodem modo, eodemq; ordine consumabis numerum seminum.

Semina inter septenos pedes.

Deniq; quotcunq; pedū spatia facienda censueris, totā partem longitudinis, et latitudinis duces, et prædictos asses adijcies. Hæc cū ita sint, sequitur uti iugerū agri, qui habet pedes CCXL. lōgitudinis, et latitudinis pedes CXX. recipiat inter pedes ternos (hoc enim spatium minimum esse placet uitibus ponendis) p longitudinem semina LXXXI. per latitudinē inter quinos pedes semina. XXV. Qui numeri inter se multiplicati fiunt seminum duomillia & uigintiquinque.

Semina inter ternos pedes.

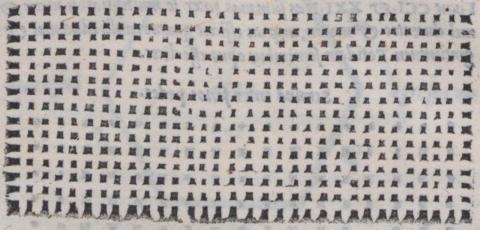

Vel ſi quoquouerſus inter quaternos pedes uinea erit diſpoſita, lõgitudinis ordo habebit ſemina LXI. *latitudinis* XXXI. *qui numeri efficiunt in iugero uites milleoctingentas et nonagintaunã, uel ſi in longitudinem ꝑ quaternos pedes, in latitudinẽ per quinos pedes fuerit diſpoſita, ordo longitudinis habebit ſemina* LXI. *latitudinis* XXV. *quod ſi inter quinos pedes cõſitio fuerit, per longitudinem ordinis habebit ſemina* XLIX. *& rurſus per latitudinem ſemina* XXV. *qui numeri duo inter ſe multiplicati efficiunt milleducentum & uigintiqnq;. At ſi per ſenos pedes eũdẽ uitibus locũ placuerit ordinare, nihil dubiũ eſt, quin longitudini dandæ ſint.* XLI. *uites, latitudini autem uigintiuna. Quæ inter ſe multiplicatæ efficiunt numerum* DCCCLXI. *Sin autẽ inter ſeptenos pedes uinea fuerit conſtituẽda, ordo per longitudinẽ recipiet capita trigintaqnq;, per latitudinem* XVIII. *qui numeri inter ſe multiplicati efficiunt* DCXXX. *Totidẽ dicemus ſemina præparãda. At ſi inter octonos pedes uinea cõſeretur, ordo per lõgitudinẽ recipiet ſemina* XXXI. *per latitudinẽ autẽ* XVI. *qui numeri inter ſe multiplicati efficiunt.* CCCCXCVI. *At ſi inter nouenos pedes, ordo in lõgitudinẽ recipiet ſemina uigintiſeptẽ, et in latitudinẽ quatuordecim, hi numeri inter ſe multiplicati faciunt* CCCLXXVIII. *At ſi ĩter denos pedes, ordo lõgitudinis recipiet ſemina* XXV. *latitudinis* XIII. *Hi numeri ĩter ſe multiplicati faciũt* CCCXXV. *et ne in infinitũ procedat diſputatio noſtra, eadẽ portione, ut cuiq; placuerint laxiora ſpatia, ſemina faciemus. Ac de menſuris agrorum, numeriſq; ſeminum dixiſſe abunde ſit, nunc ad ordinem redeo.*

De cultura prouincialium uinearum. Cap. IIII.

VINEARVM prouincialiũ plura genera esse comperi. Sed ex ijs, quas ipse cognoui, maxime probãtur, uelut arbusculæ, breui crure sine adminiculo per se stantes. deinde quæ pedaminibus adnixæ singulis iugis imponuntur, eas rustici canteriatas appellant. Mox quæ defixis arũdinibus circũmunitæ per statumina calamorũ materijs ligatis in orbiculos, gyrosq; flectũtur, eas nõnulli characatas uocant. Vltima est cõditio stratarũ uitiũ, quæ ab enata stirpe cõfestim uelut proiectæ per humũ porriguntur. Omniũ autẽ sationis ferè eadẽ est conditio. nã uel scrobe, uel sulco semina deponuntur, quoniã pastinationis ex ptes sunt externarũ gentiũ agricolæ. quæ tamen ipsa penè superuacua est ijs locis, q̃bus solũ putre, et per se resolutũ est. nanq; hoc imitamur arãdo (ut ait Virgilius) quod ẽt pastinando. itaq; campania, quoniã uicinũ ex nobis capere potest exẽplũ, non utitur hac molitione terræ, q̃a facilitas eius soli minorẽ operã desyderat. sicubi autẽ densior ager prouincialis rustici maiorẽ poscit impensam, quod nos pastinando efficimus, ille sulco facto consequitur, ut laxius subacto solo deponat semina.

Repetitio eorũ, quæ dicta sunt, per singula genera. Cap. V.

SED ut singula earum, quæ proposui, uinearum genera persequar, prædictum ordinem repetam. Vitis, quæ sine adminiculo suis uiribus consistit, solutiore terræ scrobe, densiore sulco ponenda est. Sed & scrobes, & sulci plurimum prosunt, si in locis temperatis, in quibus æstas non est perferuida, ante annum fiant, q̃ uineta conserantur. soli tamen ante bonitas exploranda est. nam si ieiuno, atq; exili agro semina deponentur, sub ipsum tempus sationis scrobs, aut sulcus faciendus est. Si ante annum fiant, quàm uinea conseratur, scrobs in longitudinem, altitudinemq; defossus tripedaneus abunde est, latitudine tamen bipedanea. uel si quaternum pedum spatia inter ordines relicturi sumus, cõmodius habemus eandem quoquouersus dare mẽsuram scrobibus, non amplius tamen quàm in tres pedes altitudinis depressis. Cæterum quatuor angulis semina applicabuntur subiecta minuta terra, & ita scrobes adobruentur. Sed de spatijs ordinum eatenus præcipiendum habemus, ut intelligant agricolæ siue aratro uineas culturi sint, laxiora interordinia relinquenda, siue bidentibus angustiora. sed neque spatiosiora, quàm decem pedũ, neq; contractiora, quàm quatuor. Multi tamen ordines ita disponunt, ut per rectam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

lineã binos pedes, aut, ut plurimum, ternos inter semina relinquãt. Transuersa rursus laxiora spatia faciant, per quæ uel fossor, uel arator incedat. Sationis autem cura non alia debet esse, q̃ quæ tradita est à me tertio uolumine. Vnum tamen huic cõsitioni Mago Carthagniẽsis adijcit, ut semina ita deponantur, ne protinus totus scrobs terra cõpleatur, sed dimidia fere pars eius sequente biennio paulatim adæquetur. Sic enim putat uitẽ cogi deorsum agere radices. Hoc ego siccis locis fieri utiliter non negauerim, sed ubi aut uliginosa regio est, aut cœli status imbrifer, minime faciundum censeo. Nam consistens in semiplenis scrobibus nimius humor ante quàm conualescant, semina necat. Quare utilius existimo repleri quidem scrobes stirpe deposita, & cum semina comprehenderint, statim post æquinoctium autumnale debere diligenter, atq; alte ablaqueari, & recisis radiculis, si quas in summo solo citauerint, post paucos dies adobrui. sic enim utrunq; incommodum uitabitur, ut neq; radices in superiorem partem euocentur, neq; immodicis pluuijs parum ualida uexentur semina. ubi uero iam corroborata fuerint, nihil dubium est, quin cœlestibus aquis plurimum iuuentur. Itaq; locis, quibus clementia hyemis permittit, adapertas uites relinquere, & tota hyeme ablaqueatas habere eas conueniet. De qualitate autem seminum inter authores non conuenit. Alij malleolo protinus conseri uineam melius existimant, alij uiuiradice. de qua re quid sentiã, iam superioribus uoluminibus professus sum. Et nunc tamen hoc adijcio, esse quosdam agros, in q̃bus non æque bene translata semina, q̃ immota respõdeant, sed istud rarissime accidere. Notandũ itaq; et diligenter explorandum esse, & q̃d quæq; ferat regio, & quid quæq; recuset. depositam ergo stirpem, id est malleolum, uel uiuiradicem formare sic conuenit, ut uitis sine pedamine consistat. hoc autem protinus effici non potest. Nam nisi adminiculum teneræ uiti, atq; infirmæ contribueris, prorepens pampinus terræ se applicabit. itaq; posito semini arundo adnectitur, quæ uelut infantiam eius tueatur, atq; educet, producatq; in tantum staturã, quantam permittit agricola. ea porrò non debet esse sublimis. nam usque in sexquipedem coercendam est cum deinde robur accipit, et iã sine adiumento consistere ualet, aut capitis, aut brachiorum incrementis adolescit. nam duæ species huius quoq; culturæ sunt. alij capitatas uineas, alij brachiatas magis probant. quibus cordi est in brachia uitem componere, conuenit ut à summa parte, qua decisa nouella uitis ẽ, quicquid iuxta cicatricem citauerit, conseruari, et in quatuor brachia pedalis mensuræ diuidere, ita ut omnem partẽ cœli singula aspiciãt. sed hæc brachia nõ statim primo anno tam procera summittuntur,

ne oneretur exilitas uitis, sed compluribus putationibus in prædictã mensuram educuntur. deinde ex brachijs, quasi quædam cornua pro minentia relinqui oportet, atq; ita totam uitem omni parte in orbem diffundi. putationis autem ratio eadem est, quæ in iugatis uitibus. uno tantum differt, quod pro materijs longioribus pollices quaternum, aut quinum gemmarũ relinquuntur, pro custodibus autem bigemmes re seces fiunt. in ea deinde uinea, quã capitatam diximus, iuxta ipsam matrem usq; ad corpus sarmentum detrahitur, una aut altera tantummodo gemma relicta, quæ ipsi trunco adhæret. hæc autem riguis, aut pinguissimis locis fieri tutò potest, cum uires terræ, et fructum, et materias ualent præbere. maxime autẽ aratris excolunt, qui sic formatas uineas habent, et eam rationem sequuntur detrahendi uitibus brachia, quod ipsa capita sina ulla extantia neq; aratro, neque bubus obnoxia sunt. nam in brachiatis plerunq; fit, ut aut crure, aut cornibus boum ramuli uitium defringantur, sæpe etiam et stiua, dum sedulus arator uomere perstringere ordinem, & quam proximam partem uitium excolere studet. atq; hæc quidẽ cultura uel brachiatis, uel capitatis uitibus ante, quàm gemment, adhibetur. cum deinde germinauerint, fossor insequitur, ac bidentibus eas partes subigit, quas bubulcus nõ potuit ꝑstringere. mox ubi materias uitis exigit, insequitur pãpinator, et superuacuos deterget, fructuososq; palmites submittit, q cum induruerunt, uelut in coronam religantur. hoc duabus ex causis fit, una, ne libero excursu in luxuriã prorepant, omniaq; alimenta pampini absumant, altera ut religata uitis rursus aditũ bubulco, fossoriq; in excolenda se præbeat. Pãpinandi autem modus is erit, ut opacis locis, humidisq;, et frigidis æstate uitis nudetur, foliaq; palmitibus detrahantur, ut maturitatem fructus capere possit, et ne situ putrescat. locis autem siccis, calidisq;, et apricis, ut è contrario palmitibus uuæ contegantur, etsi parũ pampinosa uitis est, aduectis frõdibus, & interdum stramentis fructus muniatur. M. quidem Columella patruus meus uir illustribus disciplinis eruditus, ac diligẽtissimus agricola Bæticæ prouĩciæ sub ortu caniculæ palmeis tegetibus uineas adumbrabat, quoniam plerunq; dicti syderis tempore quædam partes eius regionis sic infestantur euro, quẽ incolæ uulturnum appellant, ut nisi tegminibus uites opacentur, uelut halitu flammeo fructus uratur. atq; hæc capitatæ, brachiatæq; uitis cultura est. nã illa, quæ uno iugo superponitur, aut quæ materijs summissis arundinum statuminibus per orbem connectitur, ferè eandẽ curam exigit, quam iugata. nõnullos tamen in uineis characatis animaduerti, & maxime eluenaci generis prolixos palmites, quasi propagines summo solo

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

adobruere, deinde rursus ad arũdines erigere, et in fructũ summittere, quos nostri agricolæ mergos, galli candosoccos uocant. eosq; adobruunt simplici ex causa, quod existiment plus alimenti terram præbere fructuarijs flagellis, itaq; post uindemiã uelut inutilia sarmenta decidunt, & à stirpe summouent. nos autem præcipimus easdẽ uirgas, cum à matre fuerint præcisæ, sicubi demortuis uitibus ordines uacent, aut si nouellã quis uineã instituere uelit, pro uiuiradice ponere, quoniam quidẽ partes sarmentorũ, quæ fuerant obrutæ, satis multas habent radices, quæ depositæ scrobibus, confestim cõprehendant. Superest reliqua illa cultura prostratæ uineæ, quæ nisi uiolentissimo cœli statu suscipi non debet. nam et difficilem laborem colonis exhibet, nec unquam generosi saporis uinum præbet. atq; ubi regionis cõditio solam eam culturã recipit, bipedaneis scrobibus malleolus deponitur, qui cum egerminauit, ad unam materiã reuocatur. eáq; primo anno compescitur in duas gemmas. sequente deinde, cum palmites profudit, unus summittitur, cæteri decutiũtur. at ille, q summissus ẽ, cum fructum edidit, in eam longitudinem deputatur, uti iacens non excedat interordinij spatium. nec magna est putationis differentia cubantis, & stantis rectæ uineæ, nisi quod iacenti uiti breuiores materiæ summitti debent, reseces quoque angustius in modum furunculorum relinqui. sed post putationem, quam utique autumno in eiusmodi uinea fieri oportet, ut uitis tota deflectatur in alterum interordinium, atq; ita pars ea, quæ fuerat occupata, uel foditur, uel aratur, et cum exculta est, eandẽ uitem recipit, ut altera quoque pars excoli possit. de pampinatione talis uineæ parum inter authores conuenit. alij negant esse nudandam uitem, quo melius contra iniuriam uentorum, ferarumq; fructum abscondat. alijs placet parcius pampinari, ut & uitis non in totum superuacuis frondibus oneretur, & tamen fructum uestire, aut protegere possit, quæ ratio mihi quoq; commodior uidetur.

De ulmarijs faciendis. Cap. V.

SED IAM de uineis satis diximus, nunc de arboribus præcipiendum est. qui uolet frequens, & dispositum arbustum paribus spatijs, fructuosumq; habere, operam dabit, ne emortuis arboribus rarescat, ac primam quanq; senio, aut tempestate afflictam summoueat, & in uicem nouellam sobolẽ substituat. id autem facile consequi poterit, si ulmorum seminarium paratum habuerit. quod, et quomodo, & qualis generis faciendum sit, non pigebit deinceps præcipere. ulmorum duo esse genera conuenit. gallicum, & uernaculum. illud ati-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

nia, hoc nostrâs dicitur. Atiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre sameram (quod ē semen eius arboris) falsò est opinatus. nam rariorem sine dubio creat, et iccirco plerisque & sterilis uidetur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. itaq; nemo iam serit ex samera, sed ex sobolibus. est autem ulmus longe lætior, & procerior, quam nostrâs, frondemq; iucundiorem bubus præbet. qua cum assidue pecus alueris, & postea generis alterius frondem dare institueris, fastidium bubus affert. itaq; si fieri poterit, totum agrum genere uno atiniæ ulmi conseremus. si minus dabimus operam, ut in ordinibus disponendis pari numero uernaculas, et atinias alternemus, ita semper mista fronde utemur, & quasi hoc condimento illectæ pecudes fortius iusta cibariorum conficient. sed uitē maxime opulus uidetur alere, deinde ulmus, post etiam fraximus. Opulus, quia raram, neque idoneam frondem pecori præbet à plerisque repudiata est. Fraximus, quæ capris, et ouibus gratissima est, nec inutilis bubus, locis asperis, uel montosis, quibus minus lætatur ulmus, recte seritur. ulmus, quod & uitem commodissime patitur, et iucundissimum pabulum bubus affert, uarijsq; generibus soli prouenit, à plerisq; reseritur. itaq; cui arbustum nouū instituere cordi est, seminaria ulmorum, uel fraxinorū parētur ea rōne, quā deinceps subscripsimus. nā opuli melius cacuminibus, in arbusto protinus deponūtur. igitur pingui solo, & modicæ humido bipalio terram pastinabimus, ac diligenter occatam, et resolutam, uerno tempore in aream componemus, sameram deinde, quæ iam rubicundi coloris erit, & compluribus insolata diebus iacuerit, ut aliquem tamen succum, & lentorē habeat, inijciemus areis, & eas totas seminibus spisse contegemus, atq; ita cribro putrem terram duos alte digitos incernemus, et modicæ rigabimus, stramentisq; areas cooperiemus, ne prodeuntia cacumina seminum ab auibus prærodātur. ubi deinde prorepserint plantæ, stramenta colligemus, & manibus herbas carpemus. idq; leuiter, & curiose faciendum est, ne adhuc teneræ, breuesq; radiculæ ulmorum conuellantur, atq; ipsas quidem areas ita anguste compositas habebimus, ut qui runcaturi sunt, medias partes earum facile manu cōtingant. nā si latiores fuerint ipsis seminibus, quæ proculcata erunt, noxam capient. Aestate deinde prius quàm sol oriatur, aut ad uesperum, seminaria conspergi potius, quàm rigari debent. & cum ternum pedū plantæ fuerint, in aliud seminariū transferri, ac ne radices altius agant (quæ res postmodum in eximendo magnum laborem affert, cum plātas in aliud seminarium trāsferre uolumus) oportebit non maximos scrobiculos sesquipede inter se distantes fodere. deinde radices inuo=

dum si breues, uel in orbem coronæ similem, si longiores erunt, infle
cti, & oblitas fimo bubulo scrobiculis deponi, ac diligenter circuncul
cari. possunt etiam collectæ cum stirpibus plantæ eadem ratione di-
sponi. quod in atinia ulmo fieri necesse est, quæ non seritur è samera,
sed hæc ulmus autumni tempore melius, quàm uere disponitur, pau=
latim'q; ramuli eius manu detorquentur, quoniam primo biennio, fer
ri reformidat ictum, tertiodemum anno acuta falce abraditur, atq;
ubi translationi iam idonea est, ex eo tempore autumni, quo terra
imbribus permaduerit, usq; in uernum tempus ante, quàm radix ul
mi in eximendo delibretur, recte seritur. igitur in resoluta terra ter=
num pedum quoquouersus faciendi scrobes, at in densa, sulci eiusdem
altitudinis, qui arbores recipiant præparandi. sed deinde in solo ro
sido, & nebuloso conserendæ sunt ulmi, ut earum rami ad orientem,
& in occidentem dirigantur, quo plus solis mediæ arbores, quibus ui
tis applicata, & religata innititur, accipiant. Quod si etiam frumen
tis consulemus, uberi solo intra quadraginta pedes, exili ubi nihil se-
ritur intra uiginti arbores disponantur. cum deinde adolescere inci=
pient, falce formandæ, & tabulata instituenda sunt. hoc enim no-
mine usurpant agricolæ ramos, truncos'q; prominentes, eos'q; uel pro
pius ferro compescunt, uel longius promittunt, ut uites laxius diffun
dantur. hoc in solo pingui, melius illud in gracili. tabulata inter se ne
minus ternis pedibus absint, atq; ita formentur, ne superior ramus
in eadē linea sit, qua inferior, nam demissum ex eo palmitem germi=
nantem inferior atteret, et fructum decutiet. sed quancunq; arborem
seueris, eam biennio proximo putare nō oportet. post deinde si ulmus
exiguum incrementum recipit, uerno tempore ante quàm librum de=
mittat, decacuminanda est iuxta ramulum, qui uidebitur esse nitidissi
mus, ita tamen uti supra eum trunco stirpem dodrantalem relinquas,
ad quam ductus, & applicatus ramus alligetur, et correptus cacumē
arbori præbeat. Deinde stirpem post annum præcidi, et alleuari opor
tet, quod si nullum ramulum arbor idoneum habuerit, sat erit nouē
pedes à terra relinqui, et superiorē partem detruncari, ut nouæ uir
gæ, quas emiserit, ab iniuria pecoris tutæ sint. sed si fieri poterit, uno
ictu arborē præcidi si minus serra desecari, & plagam falce alleua
ri oportebit, eam'q; plagam luto paleato contegi, ne sole, aut pluuijs in
festetur. Post annum, aut biennium, cum enati ramuli recte conualue-
rint, superuacuos deputari, et idoneos in ordinem summitti conueni-
et. quæ ulmus à positiōe bene prouenerit, eius summæ uirgæ falce de-
bent enodari. at si robusti ramuli erunt, ita ferro amputentur, ut exi
guam stirpem prominentem trunco relinquas. cum deinde arbor cō-
ualuerit,

inualuerit, quicquid falce contingi poterit, exputandũ eſt, alleuandũq;
eatenus, ne plaga corpori matris applicetur. ulmum autem nouellam
ſic formare cõueniet. loco pingui octo pedes à terra, ſine ramo relin
quẽdi, uel in aruo gracili ſeptem pedes. ſupra qđ ſpatiũ deinde ꝑ cir
cuitum in tres partes arbor diuidẽda eſt, ac tribus lateribus ſinguli
ramuli ſubmittendi, primo tabulato aſſignentur. mox de ternis pedi-
bus ſuperpoſitis, alij rami ſummittendi ſunt, ita ne iiſdem lineis, qui=
bus in ſuperiore poſiti ſint. in eademq́; ratione uſq; in cacumen ordi
nanda erit arbor. atque in frondatione cauendũ, ne aut prolixiores
pollices fiant, qui ex amputatis uirgis relinquuntur, aut rurſus ita al
leuentur, ne ipſe truncus lædatur, aut delibretur, nam parũ gaudet
ulmus, quæ in corpus nudatur. uitandumq́; ne de duabus plagis una
fiat, cum talem cicatricem non facile cortex comprehendat. arboris
autem perpetua cultura eſt, non ſolum ante diligenter eadem diſpo=
nere, ſed etiam truncum circunfodere, & quicquid frondis enatum
fuerit, alternis annis aut ferro amputare, aut aſtringere, ne æmula
umbra uiti noceat. cum deinde arbor uetuſtatem fuerit adepta, pro=
pter ramum uulnerabitur ita, ut excauetur uſq; in medullam, qua ſit
exitus humori, quem ex ſuperiore parte conceperit. uitem quoq; ante
quàm ex toto arbor præualeſcat, conſerere conuenit. at ſi tenerã ul-
mum maritaueris, nouam ſuffcret, ſi uetuſtam uitem applicueris, con
iugem necabit, ita ſibi pares eſſe ætate, & uiribus arbores, uitesq́; con
uenit. ſed arboris maritandæ cauſa ſcrobis uiuiradici fieri debet, la-
tus pedũ duorũ, altus leui terra, totidem pedum, graui, dupondio &
dodrante, longus pedum ſex, aut minimum quinq;. abſit autem hic ab
arbore ne minus ſexquipedali ſpatio. nam ſi radicibus ulmi iunxe-
ris, male uitis comprehẽdet, & cum tenuerit, incremento arboris op-
primetur. Hunc ſcrobẽ, ſi res permittit, autumno facito, ut pluuijs, &
gelicidijs maceretur. circa uernum deinde æquinoctium binæ uites,
quo celerius ulmum ueſtiant, pedem inter ſe diſtantes ſcrobibus depo-
nendæ. cauendumq́; ne aut ſeptentrionalibus uentis, aut rorulẽtæ, ſed
ſiccæ ſerantur. hanc obſeruationem non ſolũ in uitium poſitione, ſed
in ulmorũ, cæterarumq́; arborum præcipio, & uti cum de ſemina=
rio eximuntur, rubrica notetur una pars, quæ nos admoneat, ne ali=
ter arbores conſtituamus, quàm quẽadmodum in ſeminario ſteterint.
plurimum enim refert, ut eã partem cœli ſpectent, cui ab tenero con-
ſueuerunt. melius autem locis apricis, ubi cœli ſtatus neq; prægelidus,
neq; nimium pluuius eſt, autumni tempore, & arbores, & uites poſt
æquinoctiũ deponuntur. ſed eæ ita conſerendæ ſunt, ut ſummam ter
ram, quæ aratro ſubacta ſit, ſemipedem alte ſubſternamus, radicesq́;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

omnes explicemus, & depositas stercoremus (ut ego existimo) si minus terra subacta operiamus, & circumcalcemus ipsum seminis codicem, uites in ultimo scrobe deponi oportet, materiasq; earum per scrobem porrigi, deinde ad arborem erigi, atq; ab iniuria pecoris caueis emuniri. locis autem feruidis semina septentrionali parte arbori applicanda sunt, locis frigidis à meridie, temperato statu coeli, aut ab oriente, aut ab occidente, ne toto die solē, uel umbram patiantur. Proxima deinde putatione melius existimat Celsus ferro abstineri, ipsosq; coles in modū coronae contortos arbori circundari, ut flexura materias profundat, quarum ualidissimam sequente anno caput uitis faciamus. me autem longus docuit usus, multo utilius esse primo quoq; tempore falcem uitibus admouere, nec superuacuis sarmentis pati syluescere. sed eam quoq;, quae primo summittetur, materiam ferro coercendā censeo usq; in alteram, uel tertiā gemmā, quo robustiores palmites agat. qui cum primum tabulatum apprehenderint, proxima putatione disponetur, omnibus annis alioquin in superius tabulatum excitabitur relicta semper una materia, quae applicata trunco cacumen arboris spectet. iamq; uiti constitutae certa lex ab agricolis imponitur. pleriq; ima tabulata materijs frequētant uberiorem fructum, & magis facilem cultum sequentes. at qui bonitati uini student, in summas arbores uitem promouent, ut quaeq; materiae se deuectae in celsissimū quēq; ramum extendunt sic, ut summa uitis summam arborem sequatur, idest ut duo palmites extremi trunco arboris applicentur, qui cacumen eius spectent, & prout quisque ramus conualuit, uitem accipiat. plenioribus ramis plures palmites alius ab alio separati imponantur, gracilioribus pauciores. uitisq; nouella tribus toris ad arborē religetur, uno, q est in crure arboris à terra quatuor pedibus distans, altero, qui summa parte uitem capit, tertio, qui mediā uitem complectitur. Torū imum imponi tum oportet, cum uires uti adimit, interdū enim necessarius habetur, cum aut arbor sine ramis truncata est, aut uitis praeualēs in luxuriā euagatur. caetera putationis ratio talis est, ut ueteres palmites, quibus proximi anni fructus pependit, omnes recidantur, noui circuncisis undique capreolis, & nepotibus, qui ex his nati sunt, amputati committantur. et si laeta uitis est, ultimi potius palmites per cacumina ramorum praecipitentur. si gracilis, trūco proximis. si mediocris, medijs, quoniam ultimus palmes plurimum fructum affert, proximus nimium, uitemq; exhaurit, atque attenuat. maxime autem prodest uitibus, omnibus annis resolui. nam & commodius enodantur, & refrigerantur, cum alio loco alligatae sunt, minusq; laeduntur, ac melius conualescunt, atque ipsos palmites ita

tabulatis superponi conuenit, ut à tertia gemma, uel quarta religa-
ti dependeant, eosq́; non constringi, ne sarmentum uimine præcida-
tur. quod si ita longe tabulatum est, uti materia parum commode in
id perduci possit, palmitem ipsum uiti alligatum supra ternam gem
mam religabimus. hoc ideo fieri præcipimus, quia quæ pars palmi
tis præcipitata est, fructu induitur. at quæ uinculo adnexa sursum
tendit, ea materias sequente anno præbet. sed ipsorū palmitum duo
genera sunt. alterū, quod ex duro prouenit, q̄d quia primo anno ple
runq; frondē sine fructu affert, pampinariū uocant. alterū, quod ex
anniculo palmite procreatur, q̄d, quia protinus creat, fructuariū ap
pellant. cuius ut semꝑ habeamus copiā in uinea, palmitis partes ad
tres gemmas religandæ sunt, ut q̄cquid intra uinculum est, materias
exigat. cum deinde annis, & robore uitis conualuit, traduces in pro-
ximam quanq; arborē mittendæ, easq́; post bienniū amputare, simu
latq; alias teneriores transmittere conuenit, nam uetustate uitem fati-
gant. nonnunquā etiā cum arborē totam uitis comprehēdere nequit,
ex usu fuit partem aliquam eius deflexam terræ in mergere, & rur
sus ad eandem arborē duas, uel tres propagines excitare, quo pluri-
bus uitibus circunuenta celerius uestiatur. Viti nouellæ pampinariū
dimitti non oportet, nisi necessario loco natus est, ut uiduū ramum ma
ritet. ueteribus uitibus loco nati palmites pampinarij utiles sunt, &
pleriq; ad tertiam gemmam resecti optime submittuntur. nam in se-
quenti anno materias fundunt. quisquis autem pampinus loco natus
in exputando, uel alligando fractus est, modo ut aliquam gemmam
habuerit, extolli nō oportet, quoniam proximo anno uel ualidiorem
materiam ex una creabit. Præcipites palmites dicuntur, qui de hor-
notinis uirgis enati in duro alligantur. hi plurimū fructus afferunt,
sed plurimū matri nocent. Itaq; nisi extremis ramis, aut si uitis ar-
boris cacumen superauerit, præcipitari palmitem nō oportet. q̄d si ta
men id genus colis propter fructum summittere quis uelit, palmitem
intorqueat. deinde alliget, & præcipitet. nam & post eum locū, quē
intorseris, lætam materiam citabit, & præcipitata minus uirium in
se trahet, quamuis fructu exuberet. Præcipitem uero plus anno pa-
ti non oportet. Alterum est genus palmitis, quod de nouello nascitur,
& in tenero alligatum dependet. (materiā uocamus) ea & fructum
& noua flagella bene procreat. & iam si ex uno capite duæ uirgæ
summittantur, tamen utraq; materia dicitur. Nā pampinarius quam
uim habeat, supra docui. Focaneus est, qui inter duo brachia uelut in
furca de medio nascitur. eum colem deterrimum esse comperi, quod
neq; fructum ferat, & utraq; brachia inter quæ natus est, attenuet,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

itaq; tollendus est. pleriq; uitem ualidam, & luxuriosam falsò credi derunt feraciorem fieri, si multis palmitibus submissis oneretur. nam ex pluribus uirgis plures pampinos creat, & cum se multa frõde cooperit, peius defloret, nebulasq́; & rores diutius continet, omnemq́; uuam perdit. Validam ergo uitem in ramos diducere censeo, & traducibus dispergere, atq; diradiare, cæterosq́; uinearios coles præcipitare, & si nimis luxuriabitur, solutas materias relinquere, ea ratione uitem feraciorem facere. sed ut densum arbustum commendabile fructu, & decore est, sic ubi uetustate rarescit, pariter inutile, et inuenustum est. quod ne fiat diligentis patrisfamilias est primam quanq; arborem senio defectam tollere, ut in eius locum nouellam restituere uitem queat, nec tam uiuiradice frequentare (ea & si sit facultas) quàm (quod est longe melius) ex proximo propagare. cuius utriusq; ratio consimilis est ei, quam tradidimus. atque hæc de Italico arbusto satis præcepimus.

De Arbusto gallico. Cap. VI.

EST & alterum genus arbusti gallici, quod uocatur rumpotinũ. Id desyderat arborem humilem, nec frondosam. Cui rei maxime uidetur idonea opulus. Ea est arbor corno similis, quinetiã cornus, & carpinus, & ornus, nõnunquam & salix à plerisq; in hoc ipsum disponitur. Sed salix nisi in aquosis locis, ubi aliæ arbores difficiliter cõprehendunt, ponenda non est, quia uini saporẽ infestat. Potest etiam ulmus sic disponi, ut adhuc tenera decacuminetur, ne altitudinem q̃ndecim pedum excedat. Nam ferè ita constitutum rumpotinetum animaduerti, ut ad octo pedes locis siccis, & cliuosis, ad duodecim locis planis, & uliginosis tabulata disponantur. Plerunq; autem ea arbor in tres ramos diuiditur, q̃bus singulis ab utraq; parte complura brachia summittuntur, tum omnes penè uirgæ ne umbrent eo tempore, quo uitis putatur, abraduntur. Arboribus rumpotinis si frumentum non inseritur, in utranq; partem uiginti pedum spatia interueniũt. At si segetibus indulgetur, in alteram partem quadraginta pedes, in alteram uiginti relinquuntur. Cætera simili ratione atq; in arbusto italico administrantur, ut uites lõngis scrobibus deponantur, ut eadẽ diligentia curetur, atq; in ramis deducatur, ut noui traduces omnibus annis inter se ex arboribus proximis connectantur, & ueteres decidantur. Si tradux traducem non contingit, media uirga inter eas deligetur. Cum deinde fructus pondere urgebit, subiectis adminiculis sustineatur. Hoc autem genus arbusti, cæteræq; omnes arbores quanto altius

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

to altius arantur, & circunfodiuntur maiore fructu exuberant, quod an expediat patrisfamilias facere cultus docet.

De generibus olearum. Cap. VII.

OMNIS tamen arboris cultus simplicior, quàm uinearũ est, longeq; ex omnibus stirpibus minorẽ impensam desyderat olea, quæ prima omnium arborũ est, nam quamuis non continuis annis sed ferè altero quoq; fructum afferat, eximia tamen eius ratio est, qđ leui cultu sustinetur, & cum se non induit, uix ullam impensam poscit. sed & siquam recipit, subinde fructus multiplicat. neglecta compluribus annis non ut uinea deficit, eoq; ipso tempore aliquid etiam interim patrisfamilias præstat, & cum adhibita cultura est, uno anno emendatur. Quare etiã nos in hoc genere arboris diligenter præcipere censuimus. Olearum, sicut uitiũ, plura genera esse arbitror, sed in meam notitiam decem modo peruenerunt. Pausia, algiana, liciniana, sergia, neuia, culminia, orchis, regia, cirates, murtea. Ex quibus bacca iucundissima est pausiæ, speciosissima est regiæ, quæ potius escæ, quàm oleo est idonea. Pausiæ tamen oleum saporis egregij, dum uiride est, uetustate corrũpitur. Orchis quoque, & radius melius ad escam, quàm in liquorũ stringitur. Oleum optimum licinia dat, plurimum sergia. omnisq; olea, & maior ferè ad escam, minor oleo est aptior. Nulla ex his generibus, aut perferuidum, aut gelidum statum cœli patitur. Itaq; æstuosis locis septentrionali colle, frigidis meridiano gaudet. Sed neq; depressa loca, neq; ardua, magisq; modicos cliuos amat, quales in Italia Sabinorũ, uel tota prouincia Bætica uidemus. Hanc arborem pleriq; existimant ultra miliarium sexagesimum à mari, aut non uiuere, aut non esse feracem. Sed in quibusdã locis recte ualet. Optime uapores sustinet pausia, frigus sergia. Aptissimum genus terræ est oleis, cui glarea subest, si superposita creta sabulo admista est. Non minus probabile est solum, ubi pinguis sabulo est. Sed & densior terra, si uuida, & læta est, commode recipit hanc arborem. Creta ex toto repudianda est, magis etiam scaturiginosa, & in qua semper uligo consistit. Inimicus est etiam ager sabulo macer, & nuda glarea. Nam & si non emoritur in eiusmodi solo, nunquam tamen cõualescit. Potest tamen in agro frumentario seri, uel ubi arbutus, aut ilex steterant. Nam quercus etiam excisa radices noxias olineto relinqnit, quarum uirus enecat oleam. Sed hæc in uniuersum de toto genere huius arboris habui uobis dicere. Nunc per partes culturam eius exequar.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De ſeminarijs oliuarum faciendis. Cap. VIII.

SEMINARIVM olineto præparetur cœlo libero, terreno modicæ ualido, ſed ſuccoſo, neq; denſo, neq; ſoluto ſolo, potius tamen reſoluto id genus terræ ferè nigræ eſt, quam cum in tres pedes paſtinaueris, et alta foſſa circundederis, ne aditus pecori detur fermentari ſinito. Tum ramos nouellos proceros, & nitidos, quos comprehēſos manus poſſit circunuenire, hoc eſt manubrij craſſitudine feraciſſimos arboribus adimito, & ex his quam recentiſſimas taleas recidito, ita ut ne corticem, aut ullā aliam partem, quàm quæ ſerra præciderit, lædas. hoc autem facile contingit, ſi prius uaram feceris, & eā partem, ſupra quā ramum ſecaturus es, fœno, aut ſtramentis texeris, ut molliter, et ſine noxa corticis taleæ ſuppoſitæ ſecentur. Taleæ deinde ſexquipedales ſerra præcidantur, atq; earum plagæ utraq; parte falce leuentur, & rubrica notentur, ut ſic quēadmodū in arbore ſteterat ramus, ita parte ima terram, & cacumine cœlum ſpectans deponatur. Nam ſi inuerſa mergatur, difficulter comprehendet, & cum ualidius conualuerit, ſterilis in perpetuum erit. Sed oportebit talearum capita, & imas partes miſto fimo cum cinere oblinire, & ita totas eas immergeri, ut putris terra quatuor digitis alte ſupueniat. Sed binis indicibus ex utraq; parte humantur. hi ſunt de qualibet arbore breui ſpatio iuxta eas poſiti, & in ſumma parte inter ſe uinculo connexi, ne facile ſinguli deijciātur. Hoc facere utile eſt propter foſſorū ignorātiā, ut cum bidētibus, aut ſarculis ſeminariū colere inſtitueris, depoſitæ taleæ non lædātur. Quidam melius exiſtimant hortulis excolere, & chorda ſimili ratione diſponere. ſed utrunq; debet poſt uernū æquinoctium ſeri, & quam frequentiſſime ſeminarium primo anno ſarriri, poſtero, & ſequentibus, cum iam radiculæ ſeminum conualuerint, raſtris excoli. Sed biennio à putatione abſtineri, tertio anno ſingulis ſeminibus binos ramulos relinqui, & frequēter ſarriri ſeminarium conueniet. Quarto anno ex duobus ramis infirmior amputandus eſt, ſic excultæ quinquennio arbuſculæ habiles translationi ſunt. Plantæ autem in olineto diſponuntur optime ſiccis, minimeq; uliginoſis agris per autumnum, lætis, & humidis uerno tempore paulo ante quàm germinent. Atq; ipſis ſcrobes quaternum pedum præparantur anno ante. uel ſi tempus non largitur, prius quàm deponantur arbores, ſtramentis incendātur ſcrobes, ut eos ignis putres faciat, quos ſol, & pruina facere debuerat. Spatiū inter ordines minimū eſſe debet pingui, & frumentario ſolo ſexagenum pedū in alteram partem, atq; in alterā quadragenum, macro, nec idoneo ſegetibus qui-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

dem,& uicenum pedũ. Sed in fauonium dirigi ordines conuenit, ut
æstiuo proflatu refrigerentur. Ipsæ autem arbusculæ hoc modo pos=
sunt transferri, ante quàm explantes arbusculã, rubrica notato par-
tem eius, quæ meridiã spectat, ut eodẽ modo, quo in seminario erat,
deponatur. Deinde ut arbusculæ spatiũ pedale in circuitu relinqua=
tur, atque ita cum suo cæspite planta eruatur. Qui cæspes in eximen=
do ne resoluatur, modicos surculos uirgarum inter se connexos facere
oportet, eosq́; pilæ, quæ eximitur, applicare, & uiminibus ita innecte
re, ut constricta terra uelut inclusa teneatur. Tum subruta parte
ima leuiter pilã commouere, & suppositis uirgis alligare, atq; plan-
tam trãsferre. Quæ ante quàm deponatur, oportebit solum scrobis
imum fodere bidentibus, deinde terram aratro subactam (si tamen
pinguior erit summa humus (immittere, et ita ordei semina sul ster=
nere, et si constet in scrobibus aqua, ea omnis hauriẽda est ante, q̃ de=
mittantur arbores. deinde ingerẽdi minuti lapides, uel glarea mista
pingui solo, depositisq́; seminibus latera scrobis circuncidenda, & ali
quid stercoris interponendũ. Quod si cum ea terra planta non con-
uenit, tum optimum est omni fronde priuare trũcum, atq; leuatis pla
gis, fimoq́;, & cinere oblitis in scrobẽ, uel sulcum deponere. Truncus
autem aptior translationi est, qui brachij crassitudinem habet. Pote-
rit enim longe maioris incrementi, & robustioris transferri, quẽ ita
conuenit poni, ut si non periculum à pecore habeat, exiguus admodũ
supra scrobem emineat, lætius enim frondet. si tamen incursus peco-
ris aliter uitari non poterit, celsior truncus constituetur, ut sit inno-
xius ab iniuria pecorum. Atque etiã rigandæ sunt plantæ, cum sic-
citates incesserunt, nec nisi post bienniũ ferro tangendæ. ac primo sur
culari debent, ita ut simplex stylus altitudinem maximi scrobis ex-
cedat. deinde arando ne coxam bos, aliam'ue partem corporis offen-
dat. optimum est etiam constitutas plantas circummunire caueis, dein-
de constitutum iam, & maturum oliuetum in duas partes diuidere,
quæ alternis annis fructu induantur, neque enim olea continuo biẽ-
nio uberat. Cum subiectus ager consitus non est, arbor coliculum
agit, cum seminibus repletur, fructum affert, ita sic diuisum oliuetum
omnibus annis æqualẽ reditum adfert. Sed id minime bis anno ara=
ri debet, & bidẽtibus alte circunfodiri. Nã post solstitium cum terra
æstibus hiat, curandum est, ne per rimas sol ad radices arborum pe=
netret. Post æquinoctiũ autumnale ita sunt arbores ablaqueãdæ, ut
à superiore parte, si olea in cliuo sit, incilia excitentur, quæ limosam
aquam ad codicem deducant. Omnis deinde soboles, quæ ex uno stir
pe nata est, quotannis extirpanda est, ac tertio quoq; fimo uel pabu-

landæ ſunt oleæ. Atq; eadem ratione ſtercorabitur oliuetum, quam in ſecundo libro propoſui, tamen ſegetibus proſpicietur. Ac ſi ipſis tantummodo arboribus ſatis ſeruaueris, ſingulis ſtercoris caprini ſex libræ ſtercoris ſicci modij ſinguli, uel amurcæ in ſingulis congius. Stercus autumno debet inijci, ut permiſtum hyemi radices oleæ calefaciat. Amurca ualentibus infundenda eſt, nam per hyemem ſi uermes, atq; alia ſuberunt animalia, hoc medicamento necantur. Plerunq; etiam locis ſiccis, & humidis arbores muſco infeſtantur, quem niſi ferramento reſecueris, nec fructum, nec lætum frondem olea inducet. Quinetiã compluribus interpoſitis annis oliuetum putandũ eſt. nam ueteris prouerbij meminiſſe conuenit. Eum, qui aret oliuetum, rogare fructum, qui ſtercoret, exorare, qui cædat cogere. Quod tamen ſatis erit octauo anno feciſſe, ne fructuarij rami ſubinde amputentur. Solent etiam quamuis lætæ arbores fructum non afferre. Eas terebrari gallica terebra conuenit, atq; ita in foramen uiridem taleã oleaſtri demitti, ſic uelut inita arbor fœcundo ſemine fertilior extat. Sed & ſine ablaqueatione adiuuanda eſt amurca inſulſa cum ſuilla, uel noſtra urina uetere, cuius utriuſq; modus ſeruatur. Nã maximæ arbori, ni tantundem aquæ miſceatur, urna abunde erit. Solent etiã uitio ſoli fructum oleæ necare. Cui rei ſic medebimur. altis gyris ablaqueamus eas, deinde calcis pro magnitudine arboris plus, minus'ue circundabimus. ſed minima arbor modicum poſtulat. Hoc remedio ſi nihil fuerit effectum, ad præſidium inſitionis confugiendum erit. Quemadmodum autem olea inſerenda ſit, poſtmodũ dicemus, nonnunquam etiam in olea unus ramus cæteris aliquanto eſt lætior, quem niſi reciderís, tota arbor contriſtabitur. Ac de oliuetis hactenus dixiſſe ſatis eſt. Supereſt ratio pomiferarum arborum, cui rei deinceps præcepta dabimus.

De arboribus pomiferis. Cap. IX.

LOCVM pomarij, prius quàm ſemina ſeras, circũmunire maceríjs oportet uel ſepe, uel foſſa præcipiti, ut non ſolum pecori, ſed & homini tranſitum negare ualeat, quoniã ſi ſæpius cacumina hominis manu tractata, aut à pecoribus præroſa ſunt, in perpetuum ſemina incrementum capere nequeunt. Generatim autem diſponere arbores utile eſt, maxime etiã ne imbecillia à ualentiore prematur, quia nec uiribus, nec magnitudine par eſt, impariq; ſpatio temporis adoleſcit. Terra, quæ uitibus apta eſt, etiam arboribus eſt utilis. ante annum, q̃ ſeminare uoles, ſcrobem fodito, ita ſole, pluuíjs'ue macerabitur, et qđ poſitum eſt, cito comprehendet. At ſi eodem anno & ſcrobem facere,

& arbores serere uoles, minimum ante duos menses scrobes fodito, po
stea stramentis icensis calefacito. quos si latiores, patentioresq́; feceris,
lætiores, uberioresq́; fructus percipies. Sed scrobis clibano similis fi-
at, cuius imũ summo patentius est, ut laxius radices uagentur, ac mi=
nus frigoris hyeme, minusq́; æstate uaporis ꝑ angustum os penetret,
etiam ut cliuosis locis terra, quæ in eũ congesta est, à pluuijs non ab-
luatur. arbores raris interuallis serito, ut cum creuerint, spatiũ ha=
beant, quo ramos extendant. nam si spisse posueris, nec infra serere
quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuulseris. itaq; inter
ordines quadragenos pedes, minimumq́; tricenos relinquere conue=
nit. semina lege crassa, non minus, quàm manubrium bidentis, re-
cta, leuia, procera, sine ulceribus, integro libro, ea bene, & celeriter
comprehendent. Si ex ueteribus ramis sumes, de ijs quoq;, qui quotan-
nis bonos, & uberiores fructus afferunt, eligito, ac illos magis, q sunt
contra solem, q̃ qui umbris, ramis, aut plantis continentur. Sed ante
quàm arbusculas transferas, nota quibus uentis antea fuerant con-
stitutæ, postea manus admoueto, ut de cliuo, & sicco in humidũ agrũ
transferas. Trifurcam maxime ponito. Ea extet minime tribus pedi-
bus. Si eodem scrobe duas, aut tres arbusculas uoles constituere cura-
to, ne inter sese contingant, quoniã mutuo contactu aut computrescẽt,
aut uermibus interibunt. Cũ semina depones, dextra, sinistraq́; usq;
in imum scrobem fasciculos sarmentorũ brachij crassitudinis demit=
tito, ita ut supra terram paululum extent, per quos æstate paruo labo
re aquã radicibus subministrare possis, arbores, ac semina cum ra=
dicibus autumno serito, hoc est circa Calẽdas, & Idus Octobris. Pri-
mo uere anteq̃ germinent, arbores deponito. ac ne tinea molesta sit se
minibus ficulneis, in imum scrobẽ lentisci taleam inuerso cacumine
demittito. Ficum frigoribus ne serito. Loca aprica, calculosa, glareosa,
interdũ & saxosa amat. Eiusmodi arbor cito conualescit, si scrobes
amplos, patentesq́; feceris. Ficorũ genera, & si sapore, atq; habitu di-
stant, uno modo, sed pro differentia agri seruntur. Locis frigidis au=
tumni temporibus, & aquosis præcoques ponito, ut ante pluuiã fru=
ctum deligas. Locis calidis hybernas serito. atsi uoles ficum, quam-
uis non natura, serã facere, tum grossulos, prioremúe fructum decu
tito, iterum alterum edet, quem in hyemem differet. nonnunquam
etiam, cum frondere cœperunt cacumina fici, ferro summa prodest
amputare, sic firmiores arbores, & feraciores fiunt. ac semper con=
ueniet, simulatq; folia agere cœperint ficus, rubricam amurca dilue=
re, & cum stercore humano ad radicem infundere. Ea res efficit ube
riorem fructum, & farctum fici pleniorem, ac meliorem. Serendæ

sunt autem præcipue liuianæ, africanæ, caladicæ, sulcæ, lydiæ, callistrutiæ, topiæ, rhodiæ, libycæ, hybernæ, omnes etiam biferæ, & triferæ flosculi. Nucem græcam serito circa Calen. Feb. quæ prima gemmascit. agrum durum, calidum, siccum desyderat. nam in locis diuersis nucem si deposueris, plerunq; putrescit. Ante q̃ nucem deponas, in aqua mulsa, nec nimis dulci macerato. ita iucundioris saporis fructum, cum adoleuerit, præbebit, & interim melius, atq; celerius frondebit. Ternas nuces in trigonum statuito, ut nux à nuce minime palmo absit, & anceps ad fauonium spectet. Omnis autem nux unã radicem mittit, & simplici stylo prorepit. Cum ad scrobis solũ radix ꝑuenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex summo duũ ramorũ ambas radices emittit. Nucem græcam, & auellanam tarentinam facere hoc modo poteris. In quo scrobe destinaueris nuces serere, in eo terram minutam pro modo semipedis ponito, ibiq; semen ferulæ repangito. cum ferula fuerit enata, eam findito, & in medulla eius sine putamine nucem græcam, aut auellanam abscondito, et ita adobruito, hoc ante Calen. Mar. facito, uel etiã inter nonas, & Idus Mar. Eodẽ tempore iuglandem, & pineam, & castaneã serere oportet. Malum punicũ ab eodẽ tempore usq; in Cal. Aprilis recte seritur. quod si acidum, aut minus dulcem fructum feret, hoc modo emendabitur. Stercore suillo, & humano, urinaq; uetere radices rigato. ea res & fertilem arborẽ reddet, & primis annis fructum uinosum, & post quinquenniũ dulcem, & apyrenũ facit. nos exiguum ad modũ laseris uino diluimus, et ita cacumina arboris summa obleuimus. ea res emendabit acorem malorũ. Mala punica ne in arbore rũpantur, remedio sunt lapides tres, si, cum seres arborẽ, ad radicem ipsam collocaueris. at si iã arborẽ satam habueris, scillam secundũ radicem arboris serito. Alio modo cum iam matura mala fuerint, ante q̃ rũpãtur, ramulos, quibus dependent, intorqueto, eodem modo seruabuntur incorrupte etiam toto anno. Pyrum autumno ante brumã serito, ita ut minime dies XXV. ad brumã supsint. quæ ut sit ferax, cum adoleuerit, alte eã ablaqueato, & iuxta ipsam radicem trũcum findito, & fissurã cuneo tedæ pineæ adigito, & ibi relinquito, deinde absumpta ablaqueatione, cinerem supra terram inijcito. Curandum est autem, ut quã generosissimis pyris pomaria conseramus. Ea sunt crustumina, regia, signina, tarentina, quæ syria dicuntur, purpurea, superba, ordeacea, aniciana, neuiana, fauoniana, lateritana, dolabelliana, turraniana uolema, mulsa, præcocia, uenerea, & quædã alia, quorũ enumeratio nunc longa est. Præterea malorũ genera exqrẽda maxime scandiana, matiana, orbiculata, sextiana, pelusiana, amerina, syrica, melime-

la, cydonia, quorū genera tria sunt struthia, chrysomeliana, mustea. Quæ omnia non solū uoluptatem, sed etiam salubritatem afferunt. Sorbi quoq;, & armeniaci, atq; persici non minima est gratia. Et mala sorba pruna post mediam messem usq; in Idus Febr. serito Mororū ab Idibus Feb. usq; ad æquinoctiū uernum satio est. Sili quā græcam, quā quidā κεράτιον uocant, & persicum ante brumā per autumnū serito. Amygdala si parū ferax erit, forata arbore lapidem adijcito, & ita librū arboris inolescere sinito. Omniū autem generū ramos, circa Calendas Martias in hortis subacta, & stercorata terra supra puluinos arearū disponere cōuenit. dāda est opera, ut dū teneros ramulos habent, ueluti pāpinentur, et ad unū stylū primo anno semina redigantur, & cum autumnus incesserit, ante quàm frigus cacumina adurat, omnia folia decerpere expedit, & ita crassis arundinibus, quæ ab una parte nodos integros habeant, uelut pileis induere, atq; sic à frigore, & gelicidijs teneras adhuc uirgas tueri. Post uigintiquatuor deinde menses siue transferre, & disponere in ordinem uoles, siue inserere, satis tute utrunq; fa:ere poteris.

De insitione arborum. Cap. X.

OMNIS surculus omni arbori inseri potest, si non est ei, cui inseritur, cortice dissimilis. Si uero etiā similem fructum, & eodē tempore affert, sine scrupulo egregie inseritur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo resecta, & fissa arbor resectos surculos accipit. alterum, quo resecta inter librum, & materiā semina admittit, quæ utraq; genera uerni temporis sunt. tertiū, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice in partem sui deliberatam recipit, quam uocant agricolæ emplastrationem, uel, ut q:idā, inoculationem. Hoc genus insitionis æstiuo tempore optime usurpatur, quarū insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoque repertam docebimus. Omnes arbores simulatq; gemmas agere cœperint, luna crescente inserito, oliuam autem circa æquinoctium uernum usq; in Idus Aprilis. Ex qua arbore inserere uoles, et surculos ad insitionē sumpturus es, uideto, ut sit tenera, & ferax, nodisq; crebris, & cum primū germina tumebunt de ramulis anniculis, qui solis ortū spectabūt, et integri erūt, eos legitos crassitudine digiti minimi. surculi sint bifurci, uel trifurci. Arborē, quā inserere uoles, serra diligēter exsecato ea parte, qua maxime nitida, et sine cicatrice est, dabisq; operā. ne librū lædas. cum deinde trun:um readeris, acuto ferramento plagam leuato. deinde cuneum tenuem ferreum, uel osseum inter corticem, & materiā

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ne minus digitos tres, sed consyderate demittito, ne lædas, aut rumpas corticem. Postea surculos, quos inserere uoles, falce acuta ex una parte deradito tantum, quantum cuneus demissus spatij dabit, atq; ita, ne medullas, ne'ue alterius partis corticem lædas. Vbi surculos paratos habueris, cuneum uellito, statimq; surculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem, & materiã feceris, demittito. Ea autẽ fine, qua adraseris, surculos sic inserito, ut semipede, nec amplius de arbore extent, supra deinde muscum imponito, & ita ligato, ne pluuia dilabatur. Quosdã tamen magis delectat in trunco arboris locum seminibus sera facere, insectasq; partes tenui scalpello leuare, atq; ita surculos aptare. Si pusillam arborẽ inserere uoles, imam abscindito, ita ut sexquipede è terra extet. et cum deinde præcideris, plagam diligenter leuato, & medium truncum acuto scalpello permodice findito, ita ut fissura digitorum trium sit in ea. deinde cuneum, quo diducatur, inserito, & surculos ex utraq; parte derasos demittito, sic ut librũ seminis libro arboris æqualem facias. cum surculos diligenter aptaueris, cuneũ eximito, & arborem, ut supra dixi, alligato. deinde terram circa arborẽ adaggerato usq; ad ipsum insitum. ea res à uento, & calore maxime tuebitur. hoc tertiũ genus insitionis, cum sit subtilissimum, non omni generi arborum idoneum est, sed ferè recipiunt talem insitionem, quæ humidum, succosumq;, & ualidum librum habent, sicut ficus. nam & lactis plurimũ mittit, & corticem robustum habet. optime itaq; inseritur caprifici ramus. Ex arbore, de qua inserere uoles, nouellos, & nitidos ramos eligito. in ijsdẽq; obseruato gemmam, quæ bene apparebit, certamq; spem germinis habebit, eã duobus digitis quadratis circunsignato, ut gemma media sit, & ita acuto scalpello circuncidito, delibratoq; diligenter, ne gemmam lædas. postea item alterius arboris, quam emplastraturus es, nitidissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corticem circuncidito, & materiã delibrato. deinde in eam partem, quam nudaueris, pr paratum emplastrum aptato, ita ut alteræ delibratæ parti conueniat. ubi ita hæc feceris, circa gemmã bene alligato, cauetoq; ne lædas ipsum germen. deinde commissuras, & uincula luto oblinito spatio relicto, ut gemma libera uinculo non urgeatur. arboris autem insitæ sobolẽ, & ramos superiores præcidito, nequid sit, quo possit succus euocari, aut ne cui magis, quàm insito seruiat. post. XXI. diem soluito emplastrũ. & hoc genere optime etiã inseritur olea. Quartum illud genus insitionis iã docuimus, cum de uitibus disputauimus. itaq; superuacuũ est hoc loco repetere traditam rationem terebrationis. sed cum antiqui negauerint posse omne genus surculorum in omnem arborem inseri, & il-

lam quasi finitionem, qua nos paulo ante usi sumus, ueluti quandam legem sanxerint, eos tantum surculos posse coalescere, qui sint cortice, ac libro, & fructu consimiles ijs arboribus, quibus inseruntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendũ, tradendamq; posteris rationem, qua possit omne genus surculi omni generi arboris inseri. quod ne longiore exordio legentem fatigemus, unũ quasi exemplum subijciemus, quo possit omne genus surculi omnibus arboribus inseri. scrobem quoquouersus pedũ quatuor ab arbore oliuæ tam longe fodito, ut extremi rami oleæ possint eã contingere. in scrobẽ deinde fici arbusculam deponito, diligentiamq; adhibeto, ut robusta, & nitida fiat. Post trienniũ, cum iam satis amplũ incrementum cœperit, ramum oliuæ, qui uidetur nitidissimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa, atq; ita amputatis cæteris ramulis, ea tantum cacumina, quæ inserere uoles, relinque. tum arborẽ fici detrunca, plagamq; leua, & mediã cuneo finde. cacumina deinde oliuæ, sicuti matri cohærent, ex utraq; parte abrade, et ita fissuræ fici insere, cuneumq; exime, diligenterq; ramulos colliga, nequa ui reuellantur, sic interposito triennio conualescet ficus cum olea, & tum demum quarto anno, cum bene coierint, uelut propagines, ramulos oliuæ à matre resecabis. hoc modo omne genus in omnem arborem inseres. At prius quàm finem libri faciamus, quoniam ferè species surculorum omnium persecuti sumus, prioribus libris, de cythiso dicere nunc tempestiuum est.

De Cythiso. Cap. XI.

CYTHISVM in agro esse q̃plurimũ maxime refert, qđ gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudũ utilissimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus, tũ etiam quod octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis. præterea in quolibet agro, q̃uis macerrimo, celeriter comprehendit. omnem iniuriam sine noxa patitur. mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cythisum aridum in aquam macerari oportet, et cum tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari, sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. satio autem cythisi uel autumno circa idus Octobr. uel uere fieri potest. cum terrã bene subegeris, areolas facito, ibiq; uelut ocymi semen cythisi autumno serito. plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. si semen non habueris, cacumina cythisorum uere deponito, & stercoratam terrã circumaggerato. si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus. simulatq;

nouam frondẽ agere cœperit, sarrito, & post trienniũ deinde cædito & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo. XV. bubus pondo uicena, cæteris'q; pecoribus pro portione uiriũ. potest etiã ante Septembrem satis cõmode ramis cythisus seri, quoniã facile cõprehendit, & iniuriã sustinet. aridũ si dabis, parcius præbeto, quoniã uires maiores habet, prius'q; aqua macerato, & exẽptam paleis p̃miscęto. cythisum cum aridũ facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grã descere incipiet, cædito, paucis'q; horis, dum flaccescat, in sole habeto. deinde in umbra exsiccato, et ita condito. Hactenus de arboribus præcepisse abũde est, reddituro pecoris curã, et remedia sequẽti uolumine.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER SEXTVS.

SCIO QVOSDAM publi siluine prudentes agricolas pecoris, gregariorum'q; pastorum abnuisse curam, & eam uelut inimicam professionis suæ disciplinam constantissime repudiasse. neque inficior id eos aliqua ratione fecisse, quasi sit agricolæ contrariũ pastoris propositum, cum ille quam maxime subacto, & puro solo gaudeat, hic nouali, graminoso'q;, ille fructum è terra speret, hic è pecore. Ita fit, ut quod arator abominatur, contra pastor optet herbarum prouentum. sed in his tam discordantibus uotis est tamen quædam societas, atque coniunctio, quoniam & pabulum è fundo plerunq; domesticis pecudibus magis, quàm alienis depascere ex usu sit, & copiosa stercoratione, quæ contingit è gregibus, terrestres fructus exuberare. nec tamen ulla regio est, in qua modo frumenta gignantur, quæ non, ut hominum, ita armentorum adiumento iuuetur, unde etiã iumenta nomen à re traxere, quod nostrum laborẽ uel onera subuectando, uel arando iuuarent. itaq; sicut ueteres romani præceperũt, ipse quoq; censeo tam pecorũ, quàm agrorũ cultum pernoscere. nam in rusticatione uel antiq̃ssima est ratio pascendi, eadẽ'q; quæstuosissima. propter q̃d nomina quoq; & pecuniæ, & peculij tracta uidẽtur à pecore, quoniã id solũ ueteres possederunt, & adhuc apud quasdã gentes unum hoc usurpatur diuitiarũ genus. & nunc apud nostros quidem colonos alia res uberior nulla est, ut etiam M. Cato credidit, qui consulenti quam partem rei rusticæ exercendo celeriter locuple-

tari posset, respondit, si bene pasceret. rursusq; interroganti q̃d deinde faciẽdo satis uberes fructus percepturus esset, affirmauit si mediocriter pasceret. cæterum de tam sapiente uiro piget dicere, quod eum quidam authores memorant, quid nam quærenti cuidam tertiũ in agricolatione quæstuosum esset, asseuerasse, si quis uel male pasceret, cum præsertim maius dispendium sequatur inertem, & inscitũ pastorem, quàm prudentem, diligentem'q; compendium. De secundo tamen responso, dubium non est, quin mediocrem negligentiam domini fructus pecoris exuperet. quam ob rem nos quoque hanc partem rei rusticæ Siluine, quanta ualuimus industria, maiorum secuti præcepta, posteritati mandauimus. Igitur cum sint duo genera quadrupedum, quorum alterum paramus in consortium operum, sicut bouẽ, mulam, equum, asinum. alterum uoluptatis, ac reditus, & custodiæ causa, ut ouem, capellam, suem, canem, de eo genere primũ dicemus, cuius usus nostri laboris est particeps, nec dubiũ, quin (ut ait Varro) cæteras pecudes bos honore supare debeat, præsertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod olim græci tauros ἰταλοὺς uocarent. & in ea urbe, cuius mœnibus cõdẽdis mas, & fœmina aratro terminum signauerunt, uelut pecus, q̃d item Athenis Cereris, & Triptolemi fertur minister, quod inter fulgentissima sydera particeps cœli, quod deinde laboriosissimus adhuc hominis socius in agricultura, cuius tanta fuit apud antiquos ueneratio, ut tam capitale esset bouem necasse, quàm ciuem. ab hoc igitur promissi operis capiamus exordium.

De bubus parandis, atq; emendis, earum'q; forma. Cap. I.

QVAE IN emendis bubus sequenda, quæq; uitanda sint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis, cœliq; statu & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorẽ gerant. aliæ formæ sunt asiaticis, aliæ gallicis, epiroticis aliæ. nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoque Italia partibus suis discrepat. campania plerunque boues progenerat albos, & exiles, labori tamen, & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria uastos, & albos, eadem'q; rubros, nec minus probabiles animis, quàm corporibus. Hetruria, & Latiũ compactos, sed ad opera fortes. Apenninus durissimos, omnem'q; difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros. quæ cum tam uaria, & diuersa sint, tamen quædam quasi communia, & certa præcepta in emendis iuuencis arator sequi debet. eaq; Mago Carthaginiensis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. parandi sunt boues nouelli, quadrati, grandibus membris, cornibus proceris, ac nigrantibus,

& robustis, fronte lata, & crispa, hirtis auribus, oculis & labijs nigris, naribus resimis, patulisq́; ceruice longa & torosa, palearibus amplis, & pene ad genua promissis pectore magno, armis uastis, capaci, & tanquam implente utero, lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto, planoq́; uel etiam subsidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, sed breuioribus potius, quàm longis, nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis, & setosis, pilosisq́; corpore denso, breuiq́;, colore rubeo, uel fusco, tactu corporis mollissimo.

De bubus domandis. Cap. II.

TALIS notae uitulos oportet, cum adhuc teneri sunt, consuescere, manu tractari, ad praesepia religari, ut exiguus in domitura labor eorum, & minus sit periculi. uerum neq; ante tertium, neq; post quintum annum iuuencos domari placet, quoniã illa aetas adhuc tenera est, haec iam praedura. eos autem, qui de grege feri comprehẽdũtur, sic subigi conuenit. Primũ omnium spatiosum stabulum praeparetur, ubi domitor facile uersari, & unde digredi sine piculo possit. Ante stabulum nullae angustiae sint, sed aut campus, aut uia late patens, ut cum producentur iuuenci, liberum habeant excursum, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti cuilibet rei se implicent, noxamq́; capiant. In stabulo sint ampla praesepia, supraq́; transuersi asseres in modum iugorũ à terra septem pedibus elati configantur, ad quos religari possint iuuenci. diem deinde, quo domituram auspiceris, liberum à tempestatibus, & à religionibus matutinum eligito. cannabinisq́; funibus cornua iuuencorum ligato. sed iaculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti sint, ne tenera fronte sub cornua laedantur. cum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito, & ad stipites religato ita, ut exiguum laxamenti habeant, distentq́; inter se aliquanto spatio, ne in colluctatione alter alteri noceat. si nimis asperi erunt, patere unum diem, noctemq́; desaeuiant, simulatq; iras contuderint, manu producantur, ita ut & aliquis ante, & à tergo complures, qui sequantur, retinaculis eos contineant, & unus cum claua salignea procedens modicis ictibus subinde impetus eorũ coerceat. sin autem placidi, & quieti boues erunt, uel eodem die, quo alligaueris, ante uesperum licebit producere, & docere per mille passus composite, ac sine pauore ambulare. cum domum perduxeris, arcte ad stipites religato, ita ne capite moueri possint. tum demum ad alligatos boues, neq; à posteriore parte, neque à latere, sed aduersus placide, & cum quadam uocis adulatione uenito, ut accedentem consue-

ſcant aſpicere. deinde nares perfricato, ut hominem diſcant odorari. Mox etiam conuenit tota tergora & tractare, & reſpergere mero, quo familiariores bubulco fiant. uentri quoq;, & ſub fœmina manum ſubijcere, ne ad eiuſmodi tactum poſtmodum paueſcant, & ut ricini, qui plerunq; fœminibus inhærent, eximantur. itaq; cum ſit à latere domitor ſtare debet, ne calce cõtingi poſſit. Poſt hæc diductis malis, educito linguam, totumq; eorũ palatum ſale defricato, librales'q; offas in præſulſæ adipis liquamine tinctas, ſingula demittito, ac uini ſingulos ſextarios per cornu faucibus infundito. nam per hæc blandimenta triduo ferè manſueſcunt, iugumq; quarto die accipiunt, cui ramus illigatur, & temonis uice trahitur. interdum & põdus aliquod iniungitur, ut maiore niſu laboris exploretur patientia, poſt eiuſmodi experimenta uacuo ploſtro ſubiungendi, et paulatim longius cum oneribus producendi ſunt. Sic perdomiti mox ad aratrum inſtituantur, ſed in ſubacto agro ne ſtatim difficultatem operis reformident, ne'ue adhuc tenera colla, dura proſciſſione terræ contundant. quemadmodum autem bubulcus in arando bouem inſtituat, primo præcepi uolumine. curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquã contingat. nam niſi hæc caueantur, nunq̃ eiuſmodi uitia, q̃uis ſubacta, eximi poterunt. Verum iſta ſic agenda præcipimus, ſi ueteranũ pecus non aderit. nam ſi aderit, expeditior, tutiorq; ratio domandi eſt, quam nos in noſtris agris ſequimur. nam ubi plauſtro, aut aratro iuuencum conſueſcimus, ex domitis bubus ualentiſſimum, eundemq; placidiſſimũ cum indomito iungimus, qui & procurrẽtem retrahat, & cunctantem producat. ſi uero nõ pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione cõſequemur, ut etiam contumaces boues grauiſſima opera non recuſent. nam ubi piger iuuẽcus medius inter duos ueteranos iungitur, aratroq; iniuncto terram moliri cogitur, nulla eſt imperium reſpuendi facultas. ſiue enim efferatus proſilit, duorum arbitrio inhibetur, ſeu conſiſtit, duobus gradientibus etiã obſequitur, ſeu conatur decumbere, à ualẽtioribus ſubleuatus trahitur. propter quæ undiq; neceſſitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris pauciſſimis uerberibus perducitur. eſt etiam poſt domituram mollioris generis bos, qui decumbit in ſulco. eum nõ ſæuitia, ſed ratione cenſeo emendandum. nam qui ſtimulis, aut ignibus, alijsq; tormentis id uitium eximi melius iudicant, ueræ rationis ignari ſunt, q̃m peruicax contumacia plerunq; ſæuiẽtem fatigat. Propter quod utilius eſt citra corporis uexationem fame potius, & ſiti cubitorem bouem emendare. nam eũ uehementius afficiunt naturalia deſyderia, quàm plagæ. Itaq; ſi bos decubuit, utiliſſimũ eſt ſic pedes eius uinculis obli

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

gari, ne aut insistere, aut progredi, aut pasci possit. quo facto inedia, & siti compulsus deponit ignauiam, quæ tamen rarissima est in pecore uernaculo. longéq; omnis bos indigena melior est, quàm peregrinus. nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, et campestribus locis, in montana, & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria. itaq; etiam, cum cogimur ex longinquo boues arcessere, curandũ est, ut ex similibus patrijs locis traducantur. item custodiendum est, ne in corporatione, uel statura, uel uiribus impar cum ualentiore iungatur. nam utraq; res inferiori celeriter affert exitium. mores huius pecudis probabiles habentur, qui sunt propiores placidis, quàm concitatis. sed non inertes, qui sunt uerentes plagarum, & acclamationum, sed fiducia uirium, nec auditu, nec uisu pauidi, nec ad ingrediẽda flumina, aut pontes formidolosi, multi cibi edaces, uerum in eo conficiendo lenti, nam hi melius concoquunt. ideóq; robora corporũ citra maciẽ conseruant, qui ex commodo, quàm qui festinanter mandunt. sed tã uitiũ est bubulci pinguem, quàm exilem bouem reddere. humilis eni, & modicæ corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq;, & musculis robusta. non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur, sed quoniam quæ sequenda sunt in emendis, domandisq; bobus tradidimus, tutelam eorum præcipiamus.

De boum cura, & cibarijs. Cap. III.

BOVES calore sub diuo, frigoribus intra tectum manere oportet. itaq; hybernæ stabulationi eorũ præparanda sunt stramẽta, quæ mense Augusto intra dies triginta sublatæ messis præcisa, in aceruũ extrui debent. horum desectio cum pecori, tum agro est utilis. liberãtur arua sentibus, qui æstiuo tempore per caniculæ ortum recisi, plerunque radicitus intereunt, & stramentis pecoris subiecti plurimum stercoris efficiunt. hæc cum ita curauerimus, tum & omne genus pabuli præparabimus, dabimusq; operã, ne penuria cibi macrescat pecus. Boues autem recte pascendi non una ratio est. nam si ubertas regionis uiride pabulum sumministrat, nemo dubitat, quin id genus cibi cæteris præponendum sit. quod tamen nisi riguis, aut rosidus locis non contingit. itaque in ijs ipsis uel maximum commodum est, quod sufficit una opera duobus iugis, quæ eodem die alterna temporum uice uel arant, uel pascuntur. siccioribus agris ad præsepia boues alendi sunt, quibus pro conditione regionum cibi præbẽtur. eosq; nemo dubitat, quin optimi sint uicia in fascem ligatæ, & cicercula, itemq; pratense fœnum minus commode tuemur armentum paleis, quæ ubique

& quibusdam regionibus solæ præsidio sunt, ea probantur maxime ex milio, tum ex ordeo, mox etiam ex tritico. sed iumentis iustam operam reddentibus, ordeum præter has præbetur. bobus autem pro tēporibus anni pabula dispensantur. Ianuario mense singulis fresi, & aqua macerati erui quaternos sextarios mistos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ semodios, & sup hæc affatim paleas, licet etiam si sit leguminum inopia & eluta, & siccata uinacia, quæ de lora eximuntur, cum paleis miscere. Nec dubiū est, quin ea longe melius cum suis folliculis ante, quàm eluantur, præberi possint. nam & cibi, & uini uires habent, nitidumq́;, & hilare, & corpulentum pecus faciunt. si grano abstinemus, frondis aridæ corbis pabulatoria modiorum uiginti sufficit, uel fœni pōdo triginta, uel si non, modius uiridis laureæ, & iligneæ frondis, sed his si regionis copia permittat, glans adijcitur, quæ nisi ad satietatem detur, scabiem parit. potest etiam si prouentus uilitatem facit, semodius fabæ fresæ præberi, mense Februario plerunq; eadē cibaria sufficiunt. Martio, & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proscinditur. sat autem erit pondo quadragena singulis dari. ab idibus tamen mensis Aprilis usq; in Idus Iunias uiride pabulum recte secatur. potest etiā in Calen. Iulias frigidioribus locis idem præstari. à quo tempore in Calen. Nouembres tota æstate, & deinde autumno satientur fronde, quæ tñ non ante est utilis, quàm cum maturuerit uel imbribus, uel assiduis roribus. probaturq́; maxime ulmea, post fraxinea, et ab hac populnea. ultimæ sunt ilignea, & quernea, & laurea, sed post æstatem necessarie deficientibus cæteris, possunt etiam & folia ficulnea probe dari, si sit eorum copia, aut stringere arbores expediat. ilignea tamen uel melior est quernea, sed eius generis, quod spinas nō habet. nam id quoq; uti iuniperus respuitur à pecore propter aculeos. Nouembri mense, ac decembri per sementem quantum appetit bos, tantum præbendum est. plerunq; tamen sufficiunt singulis modij glandis, & paleæ ad satietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conspersi sextarij. VII. permisti paleis, uel cicerculæ similiter conspersæ sextarij. XII. misti paleis, uel singuli modij uinaceorum, si ijs, ut supra dixi, large paleæ adijciantur. uel si nihil horum est, per se fœni pondo quadraginta.

De uicijs boum, & medicinis. Cap. IIII.

SED non proderit cibis satiari pecora, nisi omni adiuuentur diligentia, ut salubri sint corpore, uiresq́; conseruent. quæ utraq; custodiuntur large dato per triduum medicamento, quod cōponitur pari pō

dere triti lupini, cupressiq;, & cum aqua, nocte una sub diuo habito. id'q; quater anno fieri debet ultimis temporibus ueris, aestatis, autumni, hyemis saepe etiam langor, & nausea discutitur, si integrum gallinaceum crudum ouum ieiunis faucibus inseras, ac postero die spicas ulpici, uel alij cum uino conteras, & in naribus infundas. neque haec tantum remedia salubritatem faciunt. Multi & largo sale miscent pabula. quidam marrubium dederunt cum oleo, & uino, quidam porri fibras, alij grana thuris, alij sabinam herbã, rutam'q; cum mero diluunt. Ea'q; medicamenta potanda praebent. Multi caulibus uitis albae, & ualuulis erui bubus medentur. nonnulli pellem serpẽtis obtritam cum uino miscent. Est etiam remedio, cum dulciuino tritum serpyllum, & concisa, & in aqua macerata scylla. Quae omnes praedictae potiones trium heminarum singulis diebus per triduum datae, aluum purgant, depulsis'q; uitijs, recreant uires, maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquae misceas, & ea pecus insuescas. quae protinus dari non potest, sed primo cibi asperguntur. deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari mensura mista datur ad satietatem.

Quae sint, quibus pestilentia ingruit gregi, & quae remedia adhibenda. Cap. V.

NVLLO autem tempore, & minime aestate utile est boues in cursum concitari, nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Cauẽdum quoque est, ne ad praesepia sus, aut gallina perrepat. nam hoc, quod decidit, immistum pabulo, bubus affert necem, & id praecipue, quod egerit sus aegra, pestilentiam facere ualet, quae cum in gregem incidit, confestim mutandus est coeli status, & in plures partes distributo pecore longinquae regiones petendae sunt, atq; ita segregandi à sanis morbidi, nequis interueniat, qui contagione caeteros labefaciat. Itaq; cum ablegabuntur, in ea loca perducendi sunt, quibus nullum impascitur pecus, ne aduentu suo etiam illis tabem afferant. Euincendi sunt autem quamuis, pestiferi morbi, & exquisitis remedijs propulsandi. Tunc panacis, & eryngij radices foeniculi seminibus miscendae, & cum defruti, ac moliti tritici farina, candẽti'q; aqua conspergendae, eo'q; medicamine saliuandum aegrotum pecus. Tum paribus casiae myrrhae'q;, & thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinae testudinis miscetur potio, cum uini ueteris sextarijs tribus, & ita per nares infunditur. Sed ipsum medicamentum ponderis sex unciae diuisum, portione aequa per triduum cum uino dedisse sat erit. Praesens etiam remedium cognouimus radiculae, quam pastores consiligi

nem uocant. Ea in marsis montibus plurima nascitur, omniq; pecori maxime est salutaris, Leua manu effoditur ante solis ortum, sic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vsus eius traditur talis, aenea subula pars auriculae latissima circunscribitur, ita ut manante sanguine tanquam o literae ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus, & ex superiore parte auriculae cum factum est, media pars descripti orbiculi eadem subula transuitur, & facto foramini praedicta radicula inseritur, quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, ut elabi non possit. in eam deinde auriculam omnis uis morbi, pestilensq; uirus elicitur, donec pars, quae subula circunscripta est, demortua excidat, et minimae partis iactura caput conseruatur. Cornelius Celsus etiã uisci folia cum uino trita per nares infundere iubet. Haec facienda, si gregatim pecora laborant. illa deinceps, si singula.

Quod remedium adhibetur boui cruditate laboranti. Cap. VI.

CRVDITATIS signa sunt crebri ructus, ac uentris sonitus, fastidia cibi, neruorũ intentio, hebetes oculi. Propter quae bos neque ruminat, neq; lingua se deterget. Remedio erunt aquae calidae duo congij, & mox triginta brassicae caules modice cocti, & ex aceto dati. sed uno die abstinendum est alio cibo. Quidam clausum intra tecta continent, ne pasci possit. tum lentisci, oleastriq; cacuminum pondo. IIII. & libra mellis una trita permiscent aquae congio, quam nocte una sub dio habent, atq; ita faucibus infundunt. deinde interposita hora macerati erui quatuor libras obijciunt, aliaq; potione prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa langoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, & inflatio uentris, & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoq; stare non patitur, saepe decumbere, & agitare caput, caudamq; crebrius agere. Manifestum remedium est proximam clunibus partem caudae uinculo uehemẽter obstringere, uiniq; sextarium cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos passus agere. Si dolor permanet, ungulas circunsecare, & uncta manu per anum inserta fimum extrahere, rursusq; agere currentem. Si nec haec profuit res, caprifici aridae conteruntur, & cum dodrante aquae calidae dantur. Vbi nec medicina processit, myrti syluestris foliorum duae librae deligantur, totidemq; sextarij calidae aquae misti per uas ligneum faucibus infunduntur. Atq; ita sub cauda sanguis emittitur, qui cum satis profluxit, inhibetur papyri ligamine. Tum concitate agitur pecus eousq;, dum anhelet. Sunt & ante detractionem sanguinis illa remedia tribus heminis uini, tres unciae pinsiti allij permiscentur,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

& post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans, cum cepis decem conteritur, & admisto melle decocto collyria immittuntur aluo, atque ita citatus bos agitur.

Quo remedio sedatur dolor uentris, & intestinorum pecoris. Cap. VII.

VENTRIS quoq; et intestinorum dolor sedatur uisu nantiũ, & maxime anatis, quã si conspexerit, cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos, & equinum genus conspectu suo sanat. Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum uitium. quorum signum est cruenta, & mucosa uentris proluuies. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidẽq; gallæ, & utrorũq; ponderum uetustissimus caseus, qbus in unum tunsis admiscentur austeri uini quatuor sextarij, q pari mensura p quatriduum dispensari dantur. nec desint lentisci, myrtiq;, & oleastri cacumina uiridis. aluus corpus, ac uires carpit, operiq; inutilẽ reddit. quæ cum accident, prohibendus erit bos potione per triduum, primoq; die cibo abstinendus. Sed mox cacumina oleastri, & arundinis; item baccæ lentisci, & myrti dandæ, nec potestas aquæ, nisi quã parcissime facienda est. Sunt qui teneræ laurus cauliũ libram, cum abrotani macerati pari portione dent, cum aquæ calidæ duobus sextarijs, atq; ita faucibus infundant, eademq; pabula, ut supra diximus, obijciant. Quidam uinaceorum duas libras torrefaciunt, & ita conterũt, & cum totidem sextarijs uini austeri, potandum medicamentum præbent, omniq; alio humore prohibent, nec minus cacumina prædictarum arborum obijciunt. Quod si neq; uentris restiterit citata proluuies, neq; intestinorum, ac uentris dolor, ciboq; respuet, & prægrauato capite, si sæpius, quàm consueuit, lachrymæ ab oculis, & pituita à naribus profluent, usq; ad ossa frons media uratur, auresq; ferro scindantur. Sed uulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina conuenit. At ferro rescissã melius pice, & oleo curantur.

De uitiosis incrementis linguæ. Cap. VIII.

SOLENT etiam fastidia cibo afferre uitiosa incrementa linguæ quas ranas ueterinarij uocant. Hæc ferro reciduntur, & sale cum allio pariter trito uulnera defricantur, donec lacessita pituita decidit. Tum uino perluitur os, & interposito unius horæ spatio uirides herbæ, uel frondes dantur, dum facta ulcera cicatrices ducant. Si neq; ranæ fuerint, neq; aluus citata, & nihilo minus cibos non appetet, proderit allium pinsitum cum oleo per nares infundere, uel sale, uel cu-

uela defricare fauces, uel eandem partem allio tunso, & hallecula linire. Sed hæc his solum fastidium est.

De febre boum. Cap. VIII.

FEBRICITANTI boui conuenit abstineri cibo uno die. Postero deinde exiguũ sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atq; interposita hora modicæ magnitudinis coctos brassicæ coliculos triginta ex oleo, & garo saluiati more demitti, eam'q; escam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentisci, aut oleæ, uel tenerrimã quãq; frondem, aut pampinos uitis obijci, tum etiam spongia labra detergeri, & aquam frigidam ter die præberi potandam. quæ medicina sub tecto fieri debet, nec ante sanitatem bos emitti. Signa febricitantis, manantes lachrymæ, grauatum caput, oculi compressi, fluidum saliuis os, longior, & cum quodam impedimento tractus spiritus, interdum & cum gemitu.

De tussi boum. Cap. IX.

RECENS tussis optime saluiato farinæ ordeaceæ discutitur. Interdum magis prosunt gramina concisa, & his admista fresa faba. Lentes quoq; ualuulis exemptæ, & minutæ molitæ, miscentur aquæ calidæ sextarij duo, facta'q; sorbitio per cornu infunditur. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus. nã id medicamentum teritur, & cum lentis minutæ, ut dixi, molitæ sextarijs quatuor more saluiati datur, ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur. Porri etiam succum oleo, uel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est. Eiusdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinsitæ, ieiuno'q; datæ uetustissimam tussim discutiunt. Facit idem pari mensura eruum sine ualuulis cum torrefacto ordeo molitum, & saluiati more in fauces demissum.

Suppurationis remedia. Cap. X.

SVPPVRATIO melius ferro rescinditur, quàm medicamẽto. Expressus deinde sinus ipse, qui eã continebat, calida bubula urina eluitur, atque linamentis pice liquida, & oleo imbutis colligatur. Vel si collui ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum, aut bubulum instillatur. Quidam, cum uitiosam partem inusserunt, urina uetere eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt.

Claudicanti boui quod remedium adhibeatur. Cap. XI.

SANGVIS dimissus in pedes claudicationem affert. quod cũ accidit, statim ungula inspicitur. Tactus autem feruorem demonstrat. nec bos uitiatam partem uehementius premi patitur. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, fricatione assidua discutitur. uel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iã in ungulis est, inter duos ungues cultello leuiter aperies. Postea linamẽta sale, atq; aceto imbuta applicãtur, ac solea spartea pes induitur, maximeq; datur opera, ne in aquam pedem mittat, & ut sicce stabuletur. Hic idẽ sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur. ac primo ferro circuncisus, & expurgatus, deinde pãnis aceto, & sale, & oleo madentibus inculcatis, mox axungia uetere, & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore parte ungulæ est, extrema pars ipsius unguis ad uiuum resecatur, & ita emittitur, ac linamẽtis pes inuolutus spartea munitur. Mediam ungulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo, & sale genua, poplitesq; & crura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerunt, calido aceto fouenda sunt, & lini semen. aut milium detritum, conspersumq; aqua mulsa imponendum. spongiæ quoq; feruenti aqua imbutæ, & expreßæ, atq; melle litæ recte genibus applicãtur, ac fasceis circundãtur. Quod si tumori subest aliquis humor, fermentum, uel farina ordeacea ex passo, aut aqua mulsa decocta imponitur. & cum maturuerit suppuratio, rescinditur ferro. eaq; emissa, ut supra docuimus, linamentis curatur. Possunt etiam (ut Cornelius Celsus præcipit) lilij radix, aut scylla cum sale, uel sanguinalis herba, quam πολύγονον græci appellant, uel marrubium ferro reclusa sanare. Ferè autem omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur. uetus uritur, & supra ustum, butyrum, uel caprinus instillatur adeps.

Ad scabiem remedia, & ad morsum rabiosi canis, uel lupi, nec non & ad coriaginem. Cap. XII.

SCABIES extenuatur trito allio defricto. eodemq; remedio curatur rabiosæ canis, uel lupi morsus, q̃ tamen & ipse imposito uulneri uetere salsamento, æque bene sanatur. Et ad scabiẽ præsentior alia medicina est, cunila bubula, et sulfur conterũtur, admistaq; amurca cum oleo, aqua, aceto incoquuntur. deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamẽtum candẽte sole illitum maxime

prodest. Vlceribus gallæ tritæ remedio sunt. nec minus succus mar rubij cum fuligine. Est & infesta pestis bubulo pecori, coriaginem rustici appellant, cum pellis ita tergori adhæret, ut apprehensa manibus deduci à costis non possit. Ea res non aliter accidit, quàm si bos aut ex langore aliquo ad maciem perductus est, aut sudans in opere faciendo refrixit, aut si sub onere pluuia madefactus est. Quæ quoniam perniciosa sunt, custodiendum est, ut cum ab opere boues redierint, adhuc æstuantes, anhelanteśq; uino aspergantur, & offæ adipis faucibus eorum inserantur. Quod si prædictum uitium inhæserit, proderit decoquere laurum, & ea calda fouere terga, multóq; oleo, & uino confestim subigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem. idq; optime fit sub dio sole feruente. Quidam fraces uino, & adipe commiscent, eóq; medicamento post fomenta prædicta utuntur.

Ad exulcerationem pulmonis, & palati, atq; ceruicis tumorem. Cap. XIII.

EST etiam illa grauis pernicies, cum pulmones exulcerantur. inde tussis, & macies, & ad ultimum phthisis inuadit. Quæ ne mortem afferant, radix coryli inusta ita, ut supra docuimus, perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminæ pari olei mẽsuræ miscetur, & cum uini sextario potandus datur diebus compluribus. Interdum & tumore palati cibos respuit, crebrumq; suspirium facit & hāc speciẽ præbet, ut bos in latus pendere uideatur. Ferro palatum opus est sauciare, ut sanguis profluat, & exemptum ualuulis eruum maceratum, uiridemq; frondẽ, uel aliud molle pabulum, dũ sanetur, præbere. Si in opere collum contusum erit, præsentissimũ est remedium sanguis de aure emissus. aut si id factum non erit, herba, quæ uocatur auia, cum sale trita, & imposita. Si ceruix mota, et deiecta est, consyderabimus quam in partem declinet, & ex diuersa auricula sanguinem detrahemus. Ea porrò uena, quæ in aure uidetur esse ãplissima, sarmento prius uerberatur. deinde cum ad ictum intumuit, cultello soluitur. & postero die iterum ex eodem loco sanguis emittitur, ac biduo ab opere datur uacatio. Tertio deinde die leuius iniungitur labor, & paulatim ad iusta perducitur. Quod si ceruix in neutram partem deiecta est, mediáq; intumuit, ex utraque auricula sanguis emittitur, qui cum intra biduum, quàm bos uitium cœpit, emissus non est, intumescit collum, neruiq; tenduntur, & inde nata duricies iugum non patitur. Tali uitio comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida, & bubula medulla, & hircino seuo, et

uetere oleo æquis ponderibus compositum, atq; incoctum. Hac compositione sic utendum est, cum disiungitur ab opere in ea piscina, ex qua bibit tumor ceruicis aqua madefactus subsiccatur, prædictoq; medicamento defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuset, paucis diebus requies ab opere danda est. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & spuma argenti illinenda est. Celsus quidem tumenti ceruici herbam, quæ uocatur auia, ut supra dixi, contundi, & imponi iubet. Clauorum, qui ferè ceruicem infestant, minor molestia est. nam facile operanti lucerna instillatur. Potior tamen ratio est custodiendi, ne nascantur, ne'ue colla caluescant, quæ non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta est. itaq; cum id accidit, ueteri lateri later conteritur, eoq; intrito prius quàm disiungantur, colla conspergi oportet. deinde cum id siccum erit, subinde oleo imbui.

Ad talum, seu ungulam læsam remedia. Cap. XIIII.

SI TALVM, aut ungulam uomer læserit, picem duram, & axungiam cum sulfure, & lana sucida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito. Quod idem remedium optime facit exempta stirpe, si forte surculum calcauerit, aut acuta testa, uel lapide ungulam pertuderit, quæ tamen si altius uulnerata est, latius ferro circuncíditur, & ita inuritur ut supra præcepi. deinde spartea calceata per triduum suffuso aceto curatur. Item si uomer crus sauciarit, marina lactuca quam græci τιθύμαλλον uocant, admisto sale imponitur. Subtriti pedes eluuntur calefacta bubula urina. deinde fasce sarmentorum incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, uel axungia cornua eius liniuntur. Minus tamen claudicabunt armenta, si opere disiunctis multa frigida lauentur pedes. & deinde suffragines, coronæ, ac discrimē ipsum, quo diuisa est bouis ungula, uetere axungia defricetur.

Ad conuulsos armos, & cornua præfracta. Cap. XV.

SAEPE etiam uel grauitate longioris, uel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiæ radici obluctatus conuellit armos. Quod cum accidit, è prioribus cruribus sanguis mittendus est, si dextrum armum læsit, in sinistro, si leuum, in dextro, si uehementius utrunque uitiauit, item in posterioribus cruribus uenæ soluentur. Præfractis cornibus linteola sale, atq; aceto, & oleo imbuta superponuntur, ligatisq; per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida, & cortice pineo, leuigatoq; imponi-

tur. Et ad ultimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur. Solent etiam neglecta ulcera scatere uermibus, qui si mane perfundun tur aqua frigida, rigore contracti decidunt. uel si hac ratione nõ pos sunt eximi, marrubium, aut porrum conteritur, & admisto sale im ponitur. id celerrime necat prædicta animalia. Sed expurgatis ulceribus, confestim adhibenda sunt linamenta cum pice, & oleo, uetereq; axungia. et extra uulnera eodem medicamento circunliniẽda, ne infestentur à muscis, quæ ubi ulceribus insederunt, uermes creant.

Ad ictus serpentis, & noxiorum animalium. Cap. XVI.

EST etiam mortifer ijs serpentis ictus, est et magnorum animalium noxium uirus, nam & uipera, et cæcilia sæpe cum in pascuã bos improuide supercubuit, lacessita onere morsum imprimit. Musq; araneus, quem græci σμυγάλην appellant, quamuis exiguis dẽtibus non exiguam pestem molitur. Venena uiperæ depellit super scarificationem ferro factam herba, quam uocant personatam, trita, & cum sale imposita. Plus etiam eiusdem radix contusa prodest. uel symoniacum trifolium, quod inuenitur confragosis locis, efficacissimum tradi tur, odoris grauis, neq; absimilis bitumini, et icirco græci eam ἀσφάλτιον appellant, nostri autem propter figuram uocant acutum trifolium. nam longis, & hirsutis folijs uiret, caulemq; robustiorem facit, quàm pratense. Huius herbæ succus uino mistus infunditur faucibus, atq; ipsa folia, cum sale trita malagmatis more, scarificationi intendi tur. uel si hanc herbam uiridem tempus anni negat, semina eius colle cta, & leuigata cum uino dantur potanda, radicesq; cum suo caule tritæ, & farina, et sale commistæ ex aqua mulsa scarificationi superponuntur. Est etiam præsens remedium, si conteras fraxini tenera ca cumina quinq; librarum cum totidem uini, & duobus sextarijs oleĩ, expressumq; succum faucibus infundas. Itemq; cacumina eiusdem ar boris cum sale trita læsæ parti superponas. Cæciliæ morsus tumorẽ, suppurationemq; molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius sanatur noxa subula ænea, si locum læsum compungas, cretaq; cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, suo corpore luit. nam animal ipsum oleo mersum necatur, & cum imputruit, conteritur, eoq; medicamine morsus muris aranei linitur. Vel si id nõ adest, humorq; ostendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eique adijcitur exiguum picis liquidæ, & axungiæ, ut lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem commouet. Vel si ante q̃ tumor discutiatur, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea la mina conuersionem resecare, et qcquid uitiosi est inurere, atq; ita li-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

quida pice cum oleo linire. solet etiam ipsum animal uiuum creta figulari circundari. quæ cum siccata est, collo boum suspenditur. ea res innoxium pecus à morsu muris aranei præbet. Oculorum uitia plerunq; melle sanantur. nam siue intumuerūt, aqua mulsa triticeæ farinæ conspergitur, & imponitur, siue album in oculo est, montanus sal, hispanus, uel ammoniacus, uel etiam cappadocus minute tritus, et immistus melli uitium extenuat. facit idem trita sepiæ testa, & per fistulam ter die oculo inspirata. facit & radix, quam græci σίλφιον uocant, uulgus autem nostra consuetudine laserpitium appellat. huius quantocunq; ponderi decem partes salis ammoniaci adijciuntur, eaq; pariter trita oculo similiter infunduntur, uel eadem radix contusa, et cum oleo lentisci inuncta uitium expurgat. epiphoram supprimit polenta conspersa mulsa aqua, & in superalia, genasq; imposita, pastinacæq; agrestis semina, & succus armoraceæ, cum melle conlinita oculorum sedant dolorem. sed quotiescunque mel, aliusue succus remedijs adhibetur, circumliniendus erit oculus pice liquida cum oleo, ne à muscis infestetur. nam & ad dulcedinem mellis, aliorumq; medicamentorum non hæ solæ, sed & apes aduolant.

Remedia ad haustam hirudinem. Cap. XVII.

MAGNAM etiam perniciem sæpe affert hirudo hausta cum aqua. ea adhærens faucibus sanguinem ducit, & incremento suo transitum cibis præcludit. si tā difficili loco est, ut manu detrahi nō possit, fistulam, uel arundinem inserito, et ita calidum oleum infundito. nam eo contactu animal confestim decidit. Potest etiam per fistulam deusti cimicis nidor immitti, qui ubi superponitur igni, fumū emittit, & conceptum nidorem fistula usq; ad hirudinem perfert, isq; nidor depellit hærentem. si tamen uel stomachum, uel intestinum tenet, calido aceto per cornu infuso necatur. has medicinas quamuis bubus adhiberi præcepimus, posse tamen ex his plurima etiam omni maiori pecori conuenire nihil dubium est.

De machina facienda, qua clausa, iumenta curentur. Cap. XVIII.

SED ET machina fabricanda est, qua clausa, iumenta, bouesq; curentur, ut & propior accessus ad pecudē medētibus sit, nec in ipsa curatione quadrupes reluctando remedia respuat. est autem talis machinæ forma roboreis axibus compingitur solū, quod habet in longitudinem pedes nouem, et in latitudinem pars prior dupondiū semissem, pars posterior quatuor pedes. huic solo septenum pedū stipites recti ab utroq; latere quaterni applicantur. ij aūt in ipsis quatuor angu

lis affixi sunt, omnesq; transuersis sex temonibus quasi uacerræ inter se ligantur, ita ut à posteriore parte, quæ latior est, uelut in caueã quadrupes possit induci, nec exire alia parte prohibẽtibus aduersis axiculis. primis autẽ duobus statuminibus imponitur firmũ iugũ, ad qđ iumenta capistrantur, uel boum cornua religantur, ubi possunt etiam numelli fabricari, ut inserto capite descendentibus per foramina regulis ceruix teneatur. cæterum corpus laqueatum, & distentum temonibus obligatur, sicq; immotum aĩal medentis arbitrio est expositum. hæc ipsa machina communis erit omnium maiorum quadrupedum.

De tauri forma. Cap. XIX.

QVONIAM de bubus satis præcepimus, oportune de tauris, uaccisq; dicemus. Tauros maxime membris amplissimis, moribus placidis, media ætate probandos censeo. cætera ferè eadem omnia in his obseruabimus, quæ ĩ bubus eligendis. neq;.n. alio distat bonus taurus à castrato, nisi q̃ huic torua facies est, uegetior aspectus, breuiora cornua, torosior ceruix, et ita uasta, ut sit maxima portio corporis, uẽtre paulo substrictiore, q̃ magis rectus, et ad ineũdas fœminas habilis sit.

De forma uaccæ. Cap. XX.

VACCAE quoq; probantur altissimæ formæ, longæq;, maximis uteris, frontibus latissimis, oculis nigris, & patentibus cornibus, uenustis, & leuibus, & nigrantibus, pilosis auribus, compressis malis, palearibus, & caudis amplissimis, ungulis modicis, & modicis cruribus. cætera quoq; ferè eadem in fœminis, quæ et in maribus desyderantur, et præcipue ut sint nouellæ, quoniã, cum excessirint annos decem, fœtibus inutiles sunt. Rursus minores bimis iniri nõ oportet. Si ante tamen conceperint, partum earum remoueri placet, ac per triduum, ne laborent, ubera exprimi, postea mulctra prohiberi.

Quotannis delectus faciendus. Cap. XXI.

SED & curandum est omnibus annis in hoc æque atq; in reliquis gregibus pecoris, ut delectus habeatur. nã & enixæ, et uetustæ, quæ gignere desierunt, summouendæ sunt, & utiq; tauræ, quæ locum fœcundarum occupant, ablegandæ, uel aratro domandæ, quoniã laboris, & operis non minus quàm iuuenci propter uteri sterilitatem patientes sunt. Eiusmodi armentum maritima, et apricæ hyberna desyderat, æstate, opacissima nemorum, ac montium alta magis quàm plana pascua. nam melius nemoribus herbidis, et frutetis, & caretis, quàm lapidosis locis durãtur ungulæ. nec tam fluuios, riuosq; desyde

rat, quàm lacus manu factos, quoniã fluuialis aqua, quae ferè frigidior est, partũ abigit, et cœlestis iucundior est. Omnis tñ extremi frigoris tolerantior equo armento uacca est, ideoq; facile sub dio hybernat.

De conseptis, & stabulis faciendis. Cap. XXII.

SED laxo spatio consepta facienda sunt, ne in angustijs conceptũ altera alterius elidat, & ut inualida fortioris ictus effugiat. stabula sunt optima saxo, aut glarea strata, non incõmoda tamen etiã sabulosa. illa, quod imbres respuant, hæc, quod celeriter sorbeant, transmittantq;. sed utraq; deuexa sint, ut humorem effundant, spectentq; ad meridiem, ut facile siccentur, & frigidis uentis non sint obnoxia. Leuis autem cura pascui est. nam ut lætior herba consurgat, ferè ultimo tempore æstatis incenditur. ea res & teneriora pabula recreat, et sentibus ustis fruticem surrecturũ in altitudinẽ compescit. ipsis uero corporibus affert salubritatem iuxta cõseptum saxu, et canalibus sal superiectus, ad quẽ saturæ pabulo libenter recurrunt, cum pastorali signo quasi receptui canitur. nã id quoq; semp crepusculo fieri debet, ut ad sonum bucinæ pecus, siquod in syluis substiterit, septa repetere consuescat. sic. n. recognosci grex poterit, numerusq; cẽseri, si ueluti ex militari disciplina intra stabularij castra manserint. sed non eadem in tauros exercentur ĩperia, q freti uiribus p nemora uagantur, liberosq; egressus, reditusq; habẽt, nec reuocãtur, nisi ad coitus fœminarũ.

Quæ ætas idonea ad admissuram. Cap. XXIII.

EX HIS, QVI quadrimis minores sunt, maioresq; quàm duodecim annorum, prohibentur admissura. illi, quoniam quasi puerili ætate seminãdis armentis parum habentur idonei, hi, quia senio sunt effoeti. Mense Iulio fœminæ maribus plerunq; permittendæ, ut eo tẽpore conceptos proximo uere adultis iam pabulis edant. nam decem mensibus uentrem perferunt, neq; ex imperio magistri, sed sua spõte marem patiuntur. atq; in id ferè, quod dixi tempus, naturalia congruunt desyderia, quoniam nimietate uerni pabuli pecudes exhilaratæ lasciuiunt. quod si aut fœmina recusat, aut non appetit taurus, eadẽ ratiõe, qua fastidiẽtibus eqs mox præcipiemus. Elicitur cupiditas odore genitaliũ admoto naribus. sed et pabulũ circa tẽpus admissuræ subtrahitur fœminis, ne eas steriles reddat nimia corporis obesitas, & tauris adijcitur, quo fortius ineant. unumq; marẽ quindecim uaccis sufficere abunde est. qui ubi iuuencam superuenit, certis signis cõprehendere licet, quem sexũ generauerit, quoniã si parte dextra desiliuit, marem seminasse manifestum est, si leua fœminam. id tamen ue

rum esse non aliter apparet quàm ubi post unum coitum forda non admittit taurum. quod & ipsum raro accidit. nam q̃uis plena foetu non expletur libidine, adeo ultra naturæ terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blandæ uoluptatis illecebræ. sed non dubium est, ubi pabuli sit lætitia, posse omnibus ãnis partum educari. at ubi penuria est, alternis summitti. qđ maxime ĩ operarijs fieri placet, ut et uituli annui temporis spatio lacte satientur, nec forda simul operis, et uteri grauetur onere, quæ cũ partũ edidit, nisi cibis fulta est, q̃uis bona nutrix labore fatigata nato subtrahit alimentũ. itaq; et foetæ cythisus uiridis, et torrefactum ordeũ, maceratumq; eruũ præbetur, uel tenero olere commisto, torrido, mollitoq; milio, et per unam noctem lacte macerato saluiatur. melius etiã ĩ hos usus altinæ uaccæ probãtur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant. eæ sunt humilis staturæ lactis abundantes, propter quod remotis earũ foetibus, generosum pecus alienis educatur uberibus. uel si hoc præsidium non adest, faba fresa, & uinũ recte tolerat, idq; præcipue in magnis gregibus fieri oportet.

Remedia ad lumbricos uitulorum. Cap. XXIIII.

SOLENT autem uitulis nocere lumbrici, q fere nascuntur cruditatibus. itaq; moderandum est, ut bene concoquant. aut si iã tali uitio laborant, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur. potest etiam cum arida fico, & eruo conteri herba santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti. facit idem axugiæ pars una tribus partibus hyssopi permista. Marrubij quoq; succus, & porri ualet eiusmodi necare animalia.

De castrandis uitulis. Cap. XXV.

CASTRARE uitulos Mago censet, dũ adhuc teneri sunt, neq; id ferro facere, sed fissa ferula comprimere testiculos, & paulatim cõfringere. idq; optimum genus castrationũ putat, quod adhibetur ætati teneræ sine uulnere. nam ubi iã induruit, melius bimus, quàm anniculus castratur. idq; facere uel autumno Luna decrescente præcipit, uitulumq; ad machinam deligare. deinde prius quàm ferrũ admoueas, duabus angustis ligneis regulis (ueluti forcipibus) apprehendere testium neruos, quos græci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent, quibus comprehensis, statim testes ferro resecare, & expressos ita rescindere, ut extrema pars eorum adhærens prædictis neruis relinquatur. nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuẽcus, nec in totum effoeminatur adẽpta omni uirilitate, formaq; seruata maris, generandi uim deposuit,

quam tamen ipsam non protinus amittit. nam si patiaris eũ à recenti curatione fœminam inire, constat ex eo posse generari. sed minime id permittendum, ne profluuio sanguinis intereat. uerum uulnera eius sarmentitio cinere cum argenti spuma linenda sunt, abstinendus'q; eo die ab humore, & exiguo cibo alendus. sequenti triduo uelut æger cacuminibus arborum, & desecto uiridi pabulo oblectandus, prohibendus'q; multa potione. placet etiam pice liquida, et cinere, cum exiguo oleo ulcera ipsa post triduum linire, quo & celerius cicatricẽ ducant, nec à muscis infestentur. Hactenus de bubus dixisse abunde est.

De equis. Cap. XXVI.

QVIBVS cordi est educatio generis equini, maxime conuenit prouidere authorem industrium, & pabuli copiam, quæ utraq; uel mediocra possunt alijs pecoribus adhiberi. summã sedulitatẽ, et largam satietatem desyderat equinũ pecus. quod ipsum tripartito diuiditur. est. n. generosa materies, quæ circo, sacris'q; certaminibus equos præbet. est mularis, quæ precio fœtus sui comparatur generoso. est et uulgaris, quæ mediocres fœminas, mares'q; progenerat. ut quæq; est præstantior, ita ubere campo pascitur. gregibus autem spatiosa, et palustria, necnon montana pascua eligenda sunt, rigua, nec unquã siccanea, uacua'ue magis, quàm stirpibus impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia. uulgaribus equis passim maribus, ac fœminis pasci permittitur, nec admissuræ certa tempora seruantur. generosis circa uernum æquinoctium mares iungentur, ut eodem tempore, quo conceperint, iam lætis, et herbidis campis post anni messem paruo cum labore fœtum educent. nam mense duodecimo partum edunt. maxime itaq; curandum est prædicto tempore anni, ut tam fœminis, quàm admissarijs desyderantibus coeundi fiat potestas, quoniam id præcipue armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs, unde etiam ueneno inditum est nomen ἱππόμανες, quod equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat. nec dubium, quin aliquot regionibus tanto flagrent ardore coeundi fœminæ, ut etiam si marem non habeant, assidua, & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ uenerem (cohortalium more auium) uẽto concipiãt. Quæ enim poeta licentius dicit.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ,
Illas ducit amor trans gargara, trans'q; sonantem
Ascanium, superant montes, & flumina tranant,

Continuo'q;

Continuoq; auidis ubi subdita flamma medullis,
Vere magis, quia uere calor redit ossibus, illæ
Ore omnes uersæ in zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantq; leueis auras, & sæpe sine ullis
Coniugijs, uento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; solis ad ortus
In Boream, Caurumq;, aut unde nigerrimus auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.

Cum sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ, qui procurrit in occidentem iuxta oceanum, frequenter equas sine coitu uentrem pertulisse, fœtumq; educasse, qui tamen inutilis est, quod triēnio prius quàm adolescat, mortem absumitur. quare, ut dixi, dabimus operam, ne circa æquinoctiū uernum equæ desyderijs naturalibus angantur. Equos autem pretiosos relinquo tēpore anni remouere oportet à fœminis, ne aut cum uolēt, ineant, aut si id facere prohibeantur, cupidine solicitati noxam contrahant. itaq; uel in longinqua pascua marē placet ablegari, uel ad præsepia contineri eoq; tempore, quo uocatur à fœminis, roborandus est largo cibo, & appropinquante uere ordeo, eruoq; saginādus, ut ueneri supsit, quantoq; fortior inierit, firmiora semina præbeat futuræ stirpi. quidam etiam præcipiunt eodē ritu, quo mulos, admissariū saginare, ut hac sagina hilaris plurimis fœminis sufficiat. ueruntamen nec minus, quàm quindecim, nec rursus plures, quàm uiginti, unus debet implere. isq; admissuræ potest trimus adhiberi, & usq; ad annos uiginti plerunq; idoneus esse. quod si admissarius iners in uenerem est, odore perfricatur detersis spongia fœminæ locis, et admota naribus equi. Rursus si equa marē nō patitur, detrita scylla naturalia eius linuntur, quæ res accendit libidinem. nonnunquam ignobilis quoq; uulgaris elicit cupidinem coeundi. nam ubi admotus ferè tentauit obsequium, fœmina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur, inde maior prægnantibus adhibenda cura est, largoq; pascuo firmandæ. quod si frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineantur, ac neq; opere, neq; cursu exerceantur, neq; frigori cōmittantur, nec in angusto, clausoue, ne aliæ aliarū conceptus elidant, nā hæc omnia incommoda fœtum abigunt. quod tamen si aut partu, aut abortu equa laborauit, remedio erit filicula trita, et aqua tepida permista, dataq; per cornu. sin autem prospere cessit, minime manu contingendus pullus erit. nam læditur etiam leuissimo contactu. tantum cura adhibebitur, ut et amplo, et calido loco cum matre uersetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in angustijs eum obterat. pau-

latim deinde producendus erit, prouidendumq; ne stercore ungulas adurat. mox cũ firmior fuerit, in eadẽ pascua, in q̃bus mater est, dimittendus, ne desyderio partus sui laboret equa. nam id præcipue genus pecudis amore natorũ, nisi fiat potestas, noxã trahit. uulgari fœminæ solẽne ẽ oĩbus annis parere, generosã cõuenit alternis cõtinere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminũ præparetur.

De ætate admissarij, & quis pullus generetur. Cap. XXVII.

MAREM putant minorem trimo nõ esse idoneum admissuræ, posse uero usq; ad uigesimum annum progenerare, fœminam bimam recte concipere, ut post tertiũ annum enixa fœtum educet, eamq; post decimum non esse utilem, quod ex annosa matre tarda sit, atq; iners proles. quæ siue ut fœmina, siue ut masculus concipiatur, nostri arbitrij fore Democritus affirmat, qui præcipit, ut cum progenerari marem uelimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, alio'ue quolibet obligemus, cum fœminam, dextrum. idemq; in omnibus penè pecudibus faciendum censet.

De indole, & forma equi. Cap. XXVIII.

CVM uero natus est pullus, confestim licet indolẽ æstimare, si hilaris, si intrepidus, si neq; cõspectu, nouæq; rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lasciuia, & alacritate, interdum et cursu certans æquales exuperat, si fossam sine cunctatione transilit, pontem, flumenq; transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta. Corporis uero forma constabit exiguo capite, nigris oculis, naribus apertis, breuibus auriculis, & arrectis, ceruice molli, lataq;, nec longa, densa iuba, & per dextram partem profusa, lato, & musculorum toris numeroso pectore, grãdibus armis, & rectis, lateribus inflexis, spina duplici, uentre substricto, testibus paribus, & exiguis, latis lumbis, & subsidentibus, cauda longa, & setosa, crispaq;, æqualibus, atque altis, rectisq; cruribus, tereti genu, paruoq;, neque introrsus spectanti, rotundis clunibus, fœminibus torosis, ac numerosis, duris ungulis & altis, & concauis, rotundisq;, quibus coronæ mediocres superpositæ sunt. sic uniuersum corpus compositum, ut sit grãde, sublime erectũ, ab aspectu quoq; agile, et ex longo, quantum figura permittit, rotundum. Mores autem laudantur, qui sunt ex placido, & ex concitato mitissimi. nam hi & ad obsequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborũ patientissimi. equus bimus ad usum domesticum recte domatur, certaminibus autem expleto triennio, sic tamen ut post quartum demum annum labori committatur. annorũ notæ cum corpore

mutantur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mutantur. nam dum bimus & sex mensium est, medij dentes superiores, & inferiores cadunt, cum quartum agit annum, ijs, qui canini appellantur, deiectis, alios affert. intra sextum deinde annum, molares superiores cadunt. sexto anno, quos primos mutauit, ex æquat. Septimo omnes explentur æqualiter, et ex eo cauatos gerit. nec postea quot annorum sit, manifesto comprehẽdi potest. Decimo tamen anno tempora cauari incipiunt, & supercilia nonnunquam canescere, & dentes prominere. hæc, quæ ad animum, & mores, corpusq;, & ætatem pertinent, dixisse satis habeo. nunc sequitur curam recte, & minus ualentium demonstrare.

De cura, & medicina equorum. Cap. XXIX.

SI Sanis ẽ macies, celerius torrefacto tritico, quàm ordeo reficitur. sed & uini potio danda est, ac deinde paulatim eiusmodi cibi subtrahendi immistis ordeo furfuribus, dum consuescat faba, & puro ordeo ali. nec minus quotidie corpora pecudum, quàm hominum defricanda sunt. ac sæpe plus prodest pressã manu subegisse tergũ, quàm si largissime cibos præbeas, multum autem refert robur corporis, ac pedum seruare. quod utrunque custodiemus, si idoneis temporibus ad præsepia, ad aquam, ad exercitationem pecus duxerimus, curæq; fuerit, ut stabulentur sicco loco, ne humore madescant ungulæ. quod facile euitabimus, si aut stabula roboreis axibus constrata, aut diligenter subinde emundata fuerit humus, & paleæ superiectæ. plerunque iumenta morbos concipiunt lassitudine, & æstu, nonnunquam & frigore, & cum suo tempore urinam non fecerint, uel si sudant, et à concitatione confestim biberint, uel si cum diu steterint, subito ad cursum extimulata sunt. lassitudini quies remedio est, ita ut in fauces oleum, uel adeps uino mista infundatur. frigori fomẽta adhibẽtur, caputq;, & spina, tepenti adipe, uel uino liniuntur. si urinam nõ facit, eadem ferè remedia sunt. nam oleum immistum uino super ilia, & renes infunditur, & si hoc parum profuit, melle decocto, & sale collyrium tenue inditur foramini, quò meat urina, uel musca uiua, uel thuris mica, uel de bitumine collyrium inseritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, si urina genitalia deusserit. Capitis dolorem indicant lachrymæ, quæ profluunt, auresq; flaccidæ, et ceruix cum capite aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur uena, quæ sub oculo ẽ, et os calda fouetur, ciboq; abstinetur primo die. In postero autẽ potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac uiride gramen, tum uetus fœnum, uel molle stramentum substernitur, crepusculoq; aqua iterũ datur, paruũq; ordei cũ uiciæ libris. IIS. ut pexigua portione cibi ad in-

sta perducatur. Si equo maxillæ dolent, calido aceto fouẽdæ, et axungia uetere confricandæ sunt, eademq; medicina tumentibus adhibenda est. Si armos læserit, aut sanguinem demiserit, medio fere in utroq; crure uenæ soluantur, et thuris polline cum eo, qui profluit, sanguine immisto, armi linantur, & ne plus iusto exinaniatur, stercus ipsius iumenti fluẽtibus uenis ad motum fascijs obligetur. Postero quoq; die ex ijsdẽ sanguis detrahatur, eodemq; modo curetur, ordeoq; abstineatur exiguo fœno dato. Postridie deinde usq; in diem sextum porri succus instar trium cyathorum mistus cum olei hemina faucibus per cornu infundatur. Post sextum diem lente ingredi cogatur, & cum ambulauerit, in piscinam demitti eum conueniet, ita ut natet. sic paulatim firmioribus cibis adiutus ad iusta perducetur. At si bilis molesta iumento est, uenter intumescit, nec emittit uentos. Manus uncta inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exẽptoq; stercore posita cunila bubula, & herba pædicularis cum sale trita, & decocta melli miscentur, atque ita facta colyria subijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemq; omnem deducunt. Quidã myrrhæ tritæ quadrantem cum hemina uini faucibus infundunt, & anum liquida pice oblinunt. Alij marina aqua lauant aluum, alij recenti muria. Solent etiam uermes quasi lũbrici nocere intestinis, quorum signa sunt, si iumenta cum dolore crebro uolutantur, si admouent caput utero, si caudam sæpius iactant. Præsens medicina est, ita ut supra scriptum est, inserere manum, et fimum eximere. deinde aluum marina aqua, uel muria dura lauare, postea radicem capparis tritam cum sextario aceti faucibus infundere nam hoc modo prædicta intereũt animalia.

Ad tussim. Cap. XXX.

OMNI autem imbecillo pecori alte substernendũ est, quo mollius cubet. Recens tussis celeriter sanatur, pinsita lente, & à ualuulis separata, minuteq; mollita. Quæ cum ita facta sunt, sextarius aquæ calidæ in eandem mensuram lentis miscetur, & faucibus infunditur. similisq; medicina triduo adhibetur, ac uiridibus herbis, cacuminibusq; arborũ recreatur ægrotum pecus. Vetus aũt tussis discutitur porri succo trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuso, ijsdemq;, ut supra monuimus, cibis præbitis. Impetigines, & quicquid scabies occupat aceto, & alumine defricantur. Nonnunquam, si hæc permanent, paribus ponderibus permistis nitro, & scisso alumine, cũ aceto linuntur. Papulæ feruentissimo sole usque eò strigile raduntur, quoad eliciatur sanguis. tum ex æquo miscentur radices agrestis herbæ, sulfurq;, & pix liquida cum alumine. Et eo medicamine prædi-

cta uitia

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

cta uitia curantur.

Ad intertriginem, & scabiem. Cap. XXXI.

INTER trigo bis in die subluitur aqua calida. Mox decocto, ac trito sale cum adipe defricatur, dum saniei uis emanat. Scabies morti fera huic quadrupedi est, nisi celeriter succurritur. quae, si leuis est, inter initia candenti sub sole uel caedria, uel oleo lentisci linitur, uel urticae semine, & oleo detritis, uel unguine ceti, uel quod in lancibus salitus thynnus remittit. Praecipue tamen huic noxae salutaris est adeps marini rituli. sed si iam inueterauerit, uehemētioribus opus est remedijs, propter quod bitumen, & sulfur, & ueratrum pici liqdae, axungiaeq; ueteri commista pari pondere incoquuntur, atq; ea compositione curantur, ita ut prius scabies ferro erasa, perluatur urina. Saepe etiam scalpello usq; ad uiuum resecare, & amputare scabiem profuit, atque ita factis ulceribus mederi liquida pice, atq; oleo, quae expurgant, & replent uulnera aeque. quae cum expleta sunt, ut celerius cicatricem, & pilum ducant, maxime proderit fuligo ex aheno ulceri infricata.

Ad muscas, & oculorum dolores. Cap. XXXII.

MVSCAS quoq; uulnera infestantes summouebimus pice, & oleo, uel unguine mistis, & infusis, caetera erui farina recte curantur. Cicatrices oculorū ieiuna salina, & sale defricatae extenuantur. uel cum fusili sale trita sepiae testa, uel semine agrestis pastinacae pinsito, & per linteum super oculos expresso. Omnisq; dolor oculorum inunctione succi plantaginis, cum melle attico, uel si id non est, utiq; thymino celeriter leuatur. nonnunquam etiam per nares profluuium sanguinis periculum attulit. Idq; repressum est infuso naribus uiridis coriandri succo.

Ad fastidia ciborum, & labē pestiferam remedia. Cap. XXXIII.

INTERDVM & fastidio ciborum languescit pecus. Eius remedium est genus seminis, quod git appellatur. Cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus, & uini sextario, atq; ita faucibus infunduntur. Et nausea discutitur, etiam si caput alij tritum cum uini hemina saepius potandum praebeas. Suppuratio mellius ignea lamina, quàm frigido ferramento reseratur, et expressa postea linamētis curatur. Est etiam illa pestifera labes, ut intra paucos dies equae subita macie, & deinde morte corripiantur. quod cum acidit, quaternos sextarios gari singulis ꝑ nares infundere utile est, si minoris for

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mæ sunt, nam si maioris etiam congios. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat.

De equarum rabie. Cap. XXXIIII.

RARA quidem, sed et hæc est equarum nota rabies, ut cum in aqua imaginem suam uiderint, amore inani capiantur. Et per hunc oblitæ pabuli, tabe cupidinis intereant. Eius uesaniæ signa sunt, cum per pascua ueluti extimulatæ concursant, subinde ut circunspicientes requirere, ac desyderare aliquid uideatur. Mentis error discutitur, si deducas ad aquam. Tum demum speculatæ deformitatem suam pristinæ imaginis abolent memoriam. Hæc de uniuerso equarum genere satis dicta sunt. Illa proprie præcipienda sunt ijs, quibus mularū greges curæ est submittere.

De Mulis. Cap. XXXV.

IN educando genere mularum antiquissimum est diligenter exquirere, atque explorare parentem futuræ prolis fœminam, & marem, quorum si alter non est idoneus, labat etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenit in annos decem, quousque amplissime, atq; pulcherrimæ formæ sit, membris fortibus patientissimam laboris eligere, ut discordantem utero suo generis alieni stirpem insitam facile recipiat, ac perferat, & ad fœtum non solum corporis bona, sed & ingenij conferat. nam cum difficulter iniecta genitalibus locis animentur semina, tum etiam concepta diutius in partum adolescunt, ut quæ peracto anno mense tertiodecimo uix edantur, natisq; inhæret plus socordiæ paternæ, quàm uigoris materni. Veruntamen ut equæ dictos in usus minore cura reperiuntur, ita maior est labor eligendi maris, quoniam sæpe iudicium probantis frustretur experimentum. Multi admissarij specie tenus mirabilissimam sobolē forma, uel sexu progenerant. Nam siue parui corporis fœminas fingant, siue etiam speciosi, plures mares, quàm fœminas, reditum patrisfamiliæ minuunt. At quidam contempti ab aspectu pretiosissimorum seminum feraces sunt, nonnunquam aliqui generositatem suam natis exhibent, sed hebetes uoluptate, rarissime solicitantur ad uenerem. Huiuscemodi mari sensim magistri subadmouere debent generis eiusdem fœminam, quoniam similia similibus familiariora fecit natura. Ita eni efficitur, ut eius obiectu, cum mas etiam superiectu eblanditus est, uelut incensus, & obcæcatus cupidine, subtracta, quam petierat, fastiditæ imponatur equæ.

Ad temperandum sæuitiam admissarij in libidinem furentis. Cap. XXXVI.

EST & alterũ genus admissarij furentis in libidinem, quod nisi astu inhibeatur, affert gregi perniciem. Nam & sæpe uinculis abruptis grauidas inquietat, & cum admittitur, ceruicibus, dorsisq; fœminarum imprimit morsus. quod ne faciat, paulisper ad molam uinctus amoris sæuitiã labore temperat, &, sic ueneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingenium modica exercitatione concuti, atq; excitari, uegetioremq; factum marem fœminæ iniungi, ut tacita quadam ui semina ipsa principijs agilioribus figurentur. Mula autem non solum ex equa, et asino, sed ex asina, et equo, itemq; onagro, & equa generatur. Quidam uero non dissimulandi authores, ut Marcus Varro, & ante eum Dionysius, ac Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ adeo non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis partus earum, quàm sint nobis equarum. Neq; tamen ullum est in hoc pecore, aut animo, aut forma præstantius, quàm quod seminabit asinus. quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, nisi & indomitum, & seruitio contumax syluestri more, strigosum, patris præferat habitum. Itaque eiusmodi admissarius nepotibus magis, quàm filijs utilior est. nam ubi asina, et onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternam formam, et modestiam, fortitudinem, celeritatemq; auitam refert. Qui ex equo, & asina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quod hinni uocantur, matri per omnia magis similes sunt. Itaq; commodissimũ est asinum destinare mularũ generi seminando, cuius (ut dixi) species experimento est speciosior. Veruntamen ab aspectu non aliter probari debet, quàm ut sit amplissimi corporis, ceruice ualida, robustis, ac latis costis, pectore musculoso, & uasto, fœminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri, uel maculosi. nam murinus cum sit in asino uulgaris, tum etiã non optime respondet in mula. neq; nos uniuersa quadrupedis species decipiat, si qualem probamus, conspicimus. Nam quemadmodum arietum, quæ sunt in linguis, & palatis maculæ, plerunq; in uelleribus agnorum deprehenduntur, ita si discolores pilos asinus in palpebris, aut auribus gerit, sobolem quoq; frequenter facit diuersi coloris, qui & ipse etiam si diligentissime in admissario exploratus est, sæpe tamen dominum decipit. nam interdum etiam citra prædicta signa dissimiles sui mulas fingit. quod accide-

re non aliter reor, quàm ut auitus color primordij seminis mistu red datur nepotibus. Igitur qualem descripsi asellũ, cum est à partu statim genitus, oportet matri statim subtrahi, et ignoranti equæ subijci, ea optime tenebris fallitur. Nam obscuro loco partu eius amoto, prædictus quasi ex ea natus alitur. Cui deinde cum decem diebus insue uit equa, semper postea destinanti præbet ubera. Sic nutritus admissarius equas diligere condiscit. Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter earum consuetudinem appetere. Sed nõ oportet minorem, quàm trimũ admitti. Atq; id ipsum si concedatur, uere fieri conueniet, cum & desecto uiridi pabulo, & largo ordeo firmandus, nonnunquam etiam saliuandus erit. Nec tamen teneræ fœminæ committetur. nam nisi prius ea marem cognouit, adsilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimicum. Id ne fiat, de gener, & uulgaris asellus admouetur, qui solicitet obsequia fœminæ. neque is tamen inire sinitur. Sed, si iam est equa ueneris patiens, confestim ab acto uiliore, pretioso mari iungitur. Locus est ad hos usus extructus (machinam uocant rustici) qui duos parietes aduerso cliuulo inædificatos habet, & angusto interuallo sic inter se distantes, ne fœmina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex utraque parte, sed ab inferiore clatris munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, ut & prona melius ineuntis semina recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editori parte minori quadrupedi præbeat, quæ cum ex asino conceptum edidit, partum sequenti anno uacua nutrit, id enim utilius est, quàm quod quidam faciunt. ut & fœtam nihilo minus admisso equo impleant. Annicula mula recte à matre repellitur, & amota montibus, aut feris locis pascitur, ut ungulas duret, sitq́; postea longis itineribus habilis. nam clitellis aptior mullus, illa quidem agilior. sed uterque sexus & uiam recte graditur, & terram commode proscindit, nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat.

De medicinis eorum. Cap. XXXVII.

MEDICINAS huius pecoris plerunque iam in alijs generibus edocui. propria tamen quædam uitia mularũ non omittam, quorum remedia subscripsi. Febrienti mulæ cruda brassica datur. Suspiriosæ sanguis detrahitur, & cum sextario uini, atq; olei thuris semũcia, marrubij succus instar heminæ mistus infunditur. Suffraginosæ ordeacea farina imponitur, mox suppuratio ferro reclusa linamẽtis curatur.

curatur. uel gari optimi sextarius cum libra olei per narem sinistrã demittitur. Admiscetur'q; huic medicamini trium, uel quatuor ouorum albus liquor separatis uitellis. Foemina secari, & interdum inuri solent. Sanguis demissus in pedes, ita ut in equis emittitur. uel si est herba, quam ueratrũ uocant rustici, pro pabulo cedit. Est ὑοσκύαμος, cuius semen detritum, & cum uino datum prædicto uitio medetur. Macies, & langor submouetur sæpius data potione, quæ recipit semunciam triti sulfuris, ouum'q; crudum, & tritæ myrrhæ pondus denarij. Hæc tria uino admiscentur, atque ita faucibus infunduntur. Sed & tussi, dolori'q; uentris eadem ista æque medentur. Ad maciem nulla res tantum quantum medica potest. ea herba uiridis, nec tarde tamen arida foeni uice saginat iumenta uerum modice danda, ne nimio sanguine stranguletur pecus. Lassæ, & æstuanti mulæ adeps in fauces demittitur, merum'q; in os suffunditur. Cætera exequemur in mullis, sicut prioribus huius uoluminis partibus tradidimus, quæ curam boum, equarum'q; continent.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER SEPTIMVS.

De Asello. Cap. I.

d E MINORE pecore dicturus P. Siluine principium tenebit minor Arcadiæ, uilis hic, uulgaris'q; asellus, cuius pleriq; rusticarum rerum authores in emendis, tuendis'q; iumentis præcipuam rationem uolunt esse, nec iniuria. Nam etiam eo rure, quod pascuo caret, contineri potest exiguo, et qualicunque pabulo contentus. Quippe uel folijs, spinis'q;, uel perticis salignis alitur, uel obiecto fasce sarmentorum. Paleis uero, quibus penè omnes regiones abundant, etiam gliscit. Tum imprudentis custodis negligentiam fortissime sustinet. plagarum, et penuriæ tolerantissimus, propter quæ tardius deficit, quàm ullum aliud armentum. Nã laboris, & famis maxime patiens, raro morbis afficitur. Huius animalis tam exiguæ tutelæ plurima, & necessaria opera supra portionem respondent, tum & facilẽ terram qualis in Bætica, tota'q; Libye sit leuibus aratris proscindat, & non nimio pondere uehicula trahat. Sæpe etiam, ut celeberrimus poeta memorat, Tardi costas agita=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tor aselli.

Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens
Incussum, aut atræ massam picis urbe reportat.

Iam uero molarum, & conficiendi frumenti penè solennis est huius pecoris labor. Quare omne rus tanquam maxime necessarium desyderat asellum, qui, ut dixi, pleraque utensilia & uehere in urbem, & reportare collo, uel dorso commode potest. Qualis autem species eius uel cura probatissima sit, superiore libro, cum de pretioso præciperetur, satis dictum est.

De Ouibus emendis, tuendisq;. Cap. II.

POST maiores quadrupedes ouilli pecoris secũda ratio est, quæ prima sit, si ad utilitatis magnitudinem referas. nã id præcipue nos contra frigoris uiolẽtiã protegit, corporibusq; nostris liberaliora præbet uelamina. Tum etiam casei, lactisq; abundantia non solũ agrestes saturat, sed etiam elegantium mensas iucundis, & numerosis dapibus exornat. Quibusdã uero nationibus frumenti ex ꝑtibus uictum commodat, ex quo Nomadum, Getarumq; plurimi γαλακτοπόται dicuntur. Igitur id pecus, quãuis mollissimum sit, ut ait prudentissime Celsus, ualetudinis tutissimæ est, minimeq; pestilentia laborat. Verum tamen eligendum est ad naturam loci. quod semper obseruari non solum in hoc, sed etiam in tota ruris disciplina Virgilius præcipit, cum ait.

Nec uero terræ ferre omnes omnia possunt.

Pinguis, & campestris situs proceras oues tolerat, gracilis, et collinus quadratas, syluestris, et montosus exiguas, pratis, planisq; noualibus tectum pecus commodissime pascitur. Idq; non solum generibus, sed etiam coloribus plurimum refert. Generis eximij milesias, calabras, appulasq; nostri existimabãt, earumq; optimas tarentinas. Nũc gallicæ pretiosiores habentur, earumq; præcipuæ altinates. Item quæ circa Parmam, & Mutinam macris stabulãtur campis. Color albus cũ sit optimus, tum etiam est utilissimus, quod ex eo plurimi fiunt, neq; hic ex alio. Sunt etiam suapte natura pretio commendabiles pullus, atque fuscus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bætica Corduba. Nec minus Asia rutillos, quos uocant ἐρυθρούς. Sed et alias uarietates in hoc pecoris genere docuit usus exprimere. nam cum in municipiũ gaditanum ex uicino Africæ miri coloris syluestres, ac feri arietes, sicut aliæ bestiæ munerarijs deportarẽtur. M. Columella patruus meus acris uir ingenij, atque illustris agricola quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit. Eæ primum hirtos,

ſed paterni coloris agnos ediderunt, qui deinde et ipſi tarentinis oui bus impoſiti, tenuioris uelleris arietes progenerauerut. Ex his rurſus quicquid conceptum eſt, maternam molliciem, paternum, et auitum re tulit colorem. Hoc modo Columella dicebat, qualēcunq; ſpeciem, quæ fuerit in beſtijs, per nepotum gradus mitigata feritate, rediſſe. Ad propoſitū reuertar. Ergo duo genera ſunt ouilli pecoris, molle, & hir ſutum. ſed in utroq; uel emendo plura communia, quædā tamen ſunt propria generoſi, quæ obſeruari conueniat. Cōmunia in emendis gregibus ferè illa, ſi candor lanæ maxime placet, nunquam candidiſſimos mares legeris, quoniā ex albo ſæpe fuſcus editur partus, ex erythræo, uel pullo nunquam generatur albus.

De arietibus eligendis. Cap. III.

ITAQVE non ſolū ea ratio eſt probandi arietis, ſi uellere candido ueſtitur, ſed etiam ſi palatum, atq; lingua concolor lanæ eſt. Nā cū hæ corporis partes nigræ, aut maculoſæ ſunt, pulla uel etiā uaria naſcitur proles. idq; inter cætera eximie talibus numeris ſignificauit. idemq;, qui ſupra,

Illum autem, quamuis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſub eſt udo tantum cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuſcet uellera pullis
Naſcentum. –

Vna eademq; ratio eſt in erythræis, et nigris Arietibus, quorum ſimiliter (ut iam dixi) neutra pars eſſe debet diſcolor lanæ, multóq; minus ipſa uniuerſitas tergoris maculis uariet. ideo niſi lanatas oues emi non oportet, quo melius unitas coloris appareat. quæ niſi præcipua eſt in arietibus, paternæ notæ plerūq; natis inhærent. Habitus autem maxime probatur, cum eſt altus, atque procerus uentre promiſſo, atque lanato, cauda longiſſima, denſiq; uelleris, fronte lata, teſtibus amplis, intortis cornibus, non quia magis hic ſit utilis (nam eſt melior mutilus aries) ſed quia minime nocent. Intorta potius quàm ſurrecta, & patula cornua. quibuſdam tamen regionibus, ubi cœli ſtatus uuidus, uentoſuſq; eſt, capros, & arictes optauerimus uel ampliſſimis cornibus, quod ea porrecta, altáq; maximam partem capitis à tempeſtate defendant. Itaq; ſi plerunque eſt atrocior hyems, hoc genus eligemus, ſi clementior, mutilum probabimus marem, quoniam eſt illud incōmodum incornuto, quod cum ſentiat ſe uelut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter inpugnā procurrit, et fit in fœminas quoq; procacior. nam riualem (quamuis ſolus admiſſuræ non ſufficiat) uiolentiſſime perſequitur. nec ab alio tempeſtiuum patitur iniri gregem, niſi cum eſt fatigatus libidine. mutilus autem, cum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

se tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus est, & in uenere mitior. itaque capri, uel arietis petulci sæuitiam pastores hac astutia repellunt, mensuræ pedalis robustam tabulam configunt aculeis, et aduersam fronti cornibus religant. ea res ferum prohibet à rixa, cum stimulatum suo ictu ipsum se sauciat. Epicharmus autem syracusanus, qui pecudum medicinas diligentissime conscripsit, affirmat pugnacem arietem mitigari terebra secundũ auriculas foratis cornibus, qua curuantur in flexu. Eius quadrupedis ætas ad progenerandum optima est trima. nec tamen inhabilis usq; in annos octo. Fœmina post bimatum maritari debet. Iuuenisq; habetur quinquennis. fatiscit post annum septimum. igitur ut dixi, mercaberis oues intonsas. uariam, & canam comam improbabis, quod sit incerti coloris. Maiorem trima dẽte minacem sterilem repudiabis. eliges bimam uasti corporis, ceruice prolixa, prolixi uilli, nec asperi, lanosi, & ampli uteri. nam uitandus est glaber, & exigus. atque hæc ferè communia sunt in comparandis ouibus. Illa etiam tuendis humilia facere stabula, sed in longitudinem potius, quàm in latitudinem porrecta, ut simul hyeme calida sint, nec angustiæ fœtus oblidant. ea poni debent contra medium diem. nanque id pecus, quamuis ex omnibus animalibus uestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est, nec minus æstiui uaporis. itaque cohors clausa sublimi macerie præponi uestibulo debet, ut sit in eam tutus exitus æstiuandi. deturq; opera, nequis humor subsistat, ut semper quamaridissimis filicibus, uel culmis stabula constrata sint, quo purius, et mollius incubent fœtæ. sint quala mundissima, nequa earum ualetudo, quæ præcipue custodienda est, infestetur uligine. omni autem pecudi larga præbenda sunt alimenta. nam uel exiguus numerus, cum pabulo satiatur, plus domino reddit, quàm maximus grex, si senserit penuriam. sequeris autem noualia non solum herbida, sed quæ plerunque uidua sunt spinis, utamurq; sæpius authoritate diuini carminis.

Si tibi lanitium curæ est, primum aspera sylua,
Lappæq;, tribuliq; absint. –

Quoniam ea res, ut ait idem, scabras oues reddit, cum tonsis illotus adhæsit sudor, & hirsuti secuerunt corpora uepres. tum etiam quotidie minuitur lana, quæ quanto prolixior in pecore concrescit, tanto magis obnoxia est rubis, quibus uelut hamis inuncata à pascentium tergoribus auellitur. molle uero pecus etiã uelamen, quo protegitur, amittit, atque id non paruo sumptu reparatur. inter authores ferè constat primum esse admissuræ tempus uernum parilibus si sit ouis matura, sin uero fœta circa Iuliũ mensem. Prius tamen haud dubie pro

babilius, ut messem uindemia. fructum deinde uineaticum fœtura pecoris excipiat, & totius autumni pabulo satiatus agnus ante mœstitiam frigorum, atque hyemis ieiunium confirmetur. nam melior est autumnalis uerno, sicut ait uerissime Celsus, quia magis ad rem pertinet, ut ante æstiuum quàm hybernum solstitium conualescat. solusq; ex omnibus animalibus bruma commode nascitur. ac si res exigit, ut plurimi mares progenerandi sint, Aristoteles uir callidissimus rerum naturæ præcipit admissuræ tempore obseruare siccis diebus halitus septentrionales, ut contra uentum gregem pascamus, & eum spectans admittatur pecus. at si fœminæ generandæ sunt, austrinos flatus captare, ut eadem ratione matrices ineantur. nam illud, quod priore libro docuimus, ut admissarij dexter, uel etiam sinister uinculo testiculus obligetur, in magnis gregibus operosum est. Post fœturam deinde longinquæ regionis pascua petiturus opilio, ferè omnem sobolem pastioni reseruet suburbanæ, uillicus enim teneros agnos, dum adhuc herbe sunt, expertes lanio tradit, quoniam & paruo sumptu deuehuntur, et ijs summotis, fructus lactis ex matribus non minor percipitur. Summitti tamen etiam in uicinia urbis quandoq; oportebit. nam uernaculum pecus peregrino longe est utilius. nec committi debet, ut totus grex effœtus senectute dominum destituat. cum præsertim boni pastoris uel prima cura sit annis omnibus in demortuarum, uitiosarumq; ouium locum totidem, uel etiam plura capita substituere, quoniam sæpe frigorum, atque hyemis sæuitia pastorem decipit, & eas oues interimit, quas ille tempore autumni ratus adhuc esse tolerabiles, nō summouerat. quo magis etiam propter hos casus, nisi ualidissima, quæ non comprehendatur hyeme, nouaq; progenie repleatur numerus. quod qui faciet seruare debebit, ne minori quadrimæ, ne'ue ei, quæ excessit annos octo, prolem submittat. neutra enim ætas ad educandum est idonea. tum etiam quod ex uetere materia nascitur, plerunque congeneratum parentis senium refert. nam uel sterile, uel imbecillum est. Partus uero incipientis pecoris non secus, quàm obstetricum more custodiri debet, neque enim aliter hoc animal, quàm muliebris sexus enititur, sæpiusq; etiam quanto est omnis rationis ignarum, laborat in partu. quare ueterinariæ medicinæ prudens esse debet pecoris magister, ut si res exigat, uel integrum conceptum, cum transuersus hæret locis genitalibus, extrahat. uel ferro diuisum citra matris perniciem partum educat, quod græci uocant ἐμβρυουλκεῖν. Agnus autem, cum est editus, erigi debet, atque uberibus admoueri, tum etiam eius diductum os pressis humectare papillis, ut condiscat maternum trahere alimentum, sed prius quàm hoc fiat, exiguum

emulgendum est, quod pastores colostram uocant. ea nisi aliquatenus emittitur, nocet agno, qui biduo quo natus est, cum matre clauditur, ut & ea partum suum foueat, & ille matrem agnoscere condiscat. Mox deinde quandiu non lasciuit obscuro, & calido septo custodiatur. postea luxuriantem uirgea cum comparibus area claudi oportebit, ne uelut puerili nimia exultatione macescat. cauendúq; est, ut tenerior separetur à ualidioribus, quia robustus angit imbecillum. satisq; est mane prius quàm grex procedat in pascua. deinde etiam crepusculo redeuntibus saturis ouibus admiscere agnos qui cum firmi esse cœperint, pascendi sunt intra stabulum cythiso, uel medica, tum etiã furfuribus, aut si permittit annona, farina ordei, uel erui. deinde, ubi conualuerint, circa meridiem pratis, aut noualibus uillæ contiguis matres admouendæ sunt, & à septo emittendi agni, ut condiscat foris pasci. De genere pabuli, ut et ante diximus, & nunc eorum, quæ omissa sunt, meminerimus, iucundissimas herbas esse, quæ aratro proscissis aruis nascuntur, deinde quæ pratis uligine carentibus, palustres, syluestresq; minie idoneas haberi. nec tamẽ ulla sunt tam blanda pabula, aut etiã pascua, quorũ gratia non exolescat usu continuo, nisi pecudũ fastidio pastor occurrerit præbito sale, quod uelut ad pabuli condimentum per æstatem canalibus ligneis impositum cum è pastu redierint oues, lambunt, atque eo sapore cupidinem bibendi, pascendiq; concipiunt. at contra penuriæ hyemis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibis. aluntur autem commodissime repositis ulmeis, uel ex fraxino frondibus, uel autumnali fœno, quod cordum uocatur. nam id mollius, & ob hoc iucundius est, quàm maturum. cythiso quoq; & satiua uicia pulcherrime pascuntur. necessariæ tamen, ubi cætera defecerunt, etiam ex leguminibus paleæ. nã ꝑ se ordeũ, uel fresa cũ suis ualuulis faba, uel cicercula sumptuosior est, quàm ut suburbanis regionibus exiguo pretio possit præberi. sed si uilitas permittit, haud dubie sunt optima. De tꝑibus aũt pascẽdi, et ad aquã ducendi ꝑ æstatẽ nõ aliter sentio, quàm ut prodidit Maro.

Luciferi primo cum sydere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora,
Ad puteos, aut alta greges ad stagna- perducamus, medioq;
die, ut idem, ad uallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendit ramos, aut sicubi nigrum
Illicibus crebris sacra nemus accubat umbra.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Rursus deinde iam mitigato uapore compellantur ad aquam, etiam per æstatem id faciendum, & iterum ad pascua producendum

Solis ad occasum, cum frigidus aera uesper
Temperat, & saltus reficit iam rosida luna.

Sed obseruandum est sydus æstatis per emersum caniculæ, ut ante meridiẽ grex in occidentem spectans agatur, & in eam partem progrediatur, post meridiem in orientem. siquidem plurimum refert, ut pascentium capita sint obuersa soli, qui plerunq; nocet animalibus oriente prædicto sydere. Hyeme, et uere matutinis tẽporibus intra septa contineantur, dũ dies aruis gelicidia detrahat. nã pruinosa ijs diebus herba pecudi grauedinẽ creat, uentremq́; proluit. quare etiam frigidis, humidisq; tpibus anni semel tm̃ ei potestas aquæ faciẽda est. tũ q sequitur gregem circunspectus, ac uigilãs (id quod omnibus, et omnium quadrupedum custodibus præcipitur) magna clementia moderetur. Idemq; duci propior quàm domino, & in cogendis, recipiendisq; ouibus ad clamatione, ac baculo minetur. nec unquam telum emittat in eas. neq; ab his longius recedat. nec aut recubet, aut considat. nã nisi procedit, stare debet, quoniam grex quidẽ custodis officiũ, sublimem, celsissimamq; oculorum ueluti speculam, desyderat, ut neq; tardiores, & grauidas, dum cunctantur, neq; agiles, & fœtas, dum procurrũt, separari à cæteris sinat, ne fur, aut bestia hallucinantem pastorem decipiat. sed hæc communia ferè sunt in omni pecore ouillo. nũc quæ sunt generosi propria dicemus.

De ouibus tectis. Cap. IIII.

GRAECVM pecus, quod pleriq; tarentinum uocant, nisi cum domini præsentia est, uix expedit haberi. siquidem & curam, & cibum maiorem desyderat. nã cum sit uniuersum genus lanigerum cæteris pecudibus mollius, tum ex omnibus tarentinum est mollissimum, quod nullam domini, aut magistrorum inertiam sustinet, multóq; minus auaritiam, nec æstus, nec frigoris patiens. Raro foris, plerunq; domi alitur, & est auidissimum cibi, cui si detrahitur fraude uillici, clades sequitur gregem. singula capita per hyemem recte pascuntur ad præsepia tribus ordei, uel fresæ cum suis ualuulis fabæ, aut cicerculæ quatuor sextarijs, ita ut et aridã frõdem præbeat, aut siccam, uel uiridem medicam, cythisum'ue, tum etiã cordi feni septena pondo, aut leguminum paleas adfatim. Minimus agnis uendundis in hac pecude, nec ullus lactis reditus haberi potest. nam et q summoueri debent, paucissimos post dies quàm editi sunt, immaturi ferè mactantur, orbæq; natis suis matres alienæ soboli præbent ubera. quippe singuli

agni binis nutricibus summittuntur, nec quicquã subtrahi summissis expedit, quo saturior lactis agnus celeriter confirmetur, & parta nutrici consociata minus laboret in educatione foetus sui. quam ob causam diligenti cura seruandum est, ut et suis quotidie matribus, et alienis non amantibus, agni subrumentur. Plures autem in eiusmodi gregibus, quàm in hirtis masculos enutrire oportet. nam prius quàm foeminas inire possint mares castrati, cum bimatum expleuerint, enecãtur. & pelles eorũ propter pulchritudinẽ lanæ maiore pretio, quàm alia uellera mercantibus tradũtur. liberis autem campis, et omni surculo, ruboq; uacantibus ouem græcam pascere memineribus, ne, ut supra dixi, & lana carpatur, et tegumen. nec tamen ea minus sedulam curam foris, quia non quotidie procedit in pascua, sed maiorem domesticam postulat. nam sæpius detergenda, & refrigeranda est. sæpius eius lana diducenda, uinoq;, & oleo insuccanda. nonnunquam et tota est eluenda, si diei permittit apricitas. idq; ter anno fieri sat est. stabula uero frequenter euerrenda, & purganda, humorq; omnis urinæ deuerrendus est, qui commodissime siccatur perforatis tabulis, quibus ouilia consternuntur, ut grex supercubet. nec tantũ coeno, aut stercore, sed exitiosis quoq; serpentibus tecta liberentur, quod ut fiat,

Disce & odoratam stabulis incendere cædrum,
Galbaneoq; agitare graues nidore chelydros.
Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumq; exterrita fugit,
Aut tecto assuetus coluber.— Quare, ut idem iubet.
Cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemq; minas, & sibila, colla tumentem
Deiice — Vel ne istud cum piculo facere necesse sit, muliebres capillos, aut ceruina sæpius ure cornua. quorũ odor maxime nõ patitur stabulis prædictam pestem consistere. Tõsuræ certum tempus anni ꝑ omnes regiones seruari non potest, quoniã nec ubiq; tarde, nec celeriter æstas ingruit. & est modus optimus considerare tempestates, quibus ouis, neq; frigus, si lanam detraxeris, neq; æstum, si non dum detonderis, sentiat. uerum ea quandocunq; detonsa fuerit, ungi debet tali medicamine. succus excocti lupini, ueterisq; uini fex, & amurca pari mensura miscentur, eoq; liquamine tonsa ouis imbuitur, atq; ubi ꝑ triduum delibuto tergore medicamina perbiberit, quarto die si est uicinia maris, ad litus deducta mersatur, si minus est, cœlestis aqua sub dio salibus in hunc usum durata, paulum decoquitur. eaq; grex perluitur. hoc modo curatum pecus toto anno scabrũ fieri non posse Celsus affirmat. nec dubium est, quinetiam ob eam rem lana quoq; mollior atq;

lior, atq; prolixior renascatur.

Medicinæ pecoris ouilli. Cap. V.

ET QVONIAM recensuimus cultum, curamq; recte ualentium, nunc quemadmodum uitijs, aut morbo laborantibus subueniendum sit, præcipiemus, quanquam pars hæc exordij penè tota iam exhausta sit, cum de medicina maioris pecoris priore libro disputaremus, quia cum sit ferè eadē corporum natura minorum, maiorumq; quadrupedum, paucæ, paruæq; morborum, & remediorum differentiæ possunt inueniri. quæ tamen quantulæcunque sint, non obmittentur à nobis. Si ægrotat uniuersum pecus, ut & ante præcepimus, & nunc (quod remur esse maxime salutare) iterum adseueramus in hoc casu, quod est remedium præsentissimum. pabula mutemus, & aquationes totius regionis, et aliū quæramus statum cœli. curemusq; si ex calore, et æstu cōcepta pestis inuasit, ut opaca rura, si inuasit frigore, ut eligantur aprica. sed modice, ac sine festinatione persequi pecus oportebit, ne imbecillitas eius longis itineribus aggrauetur, nec tamen in totum pigre, ac segniter agere. nam quemadmodum fessas morbo pecudes uehementer agitare, et extendere non conuenit, ita conducit mediocriter exercere, & quasi torpentes excitare, nec pati ueterno consenescere, atq; extingui. cum deinde grex ad locum fuerit perductus in lacinias colonis distribuatur. nam particulatim facilius quàm uniuersus conualescit, siue quia ipsius morbi halitus minor est in exiguo numero, seu quia expeditius cura maior adhibetur paucioribus. Hæc ergo, & reliqua (ne nunc eadem repetamus) quæ superiore exordio percensuimus, obseruare debemus, si uniuersæ laborabunt, illa, si singulæ. Oues frequentius, quàm ullum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster memorat poeta,

-Cum frigidus imber
Altius ad uiuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu.-

Vel post tonsuram, si remediū prædicti medicaminis non adhibeas, si æstiuum sudorem mari, uel flumine non abluas, si tonsum gregem patiaris syluestribus rubis, ac spinis sauciari. si stabulo utaris, in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt. præcipue tamen exiguitas cibi maciem, macies autem scabiem facit. hæc ubi cœpit irrepere, sic intelligitur, uitiosum locum pecudes, aut morsu scalpunt, aut cornu, uel ungula tundunt, aut arbori adfricant, parietibus'ue detergent. quod ubi aliquam facientem uideris, comprehendere oportebit, & lanam diducere, nam subest aspera cutis, & uelut quædam prurigo, cui primo quoque tempore occurrendum est, ne totam proge-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

niem coinquinet, & quidem celeriter, cum & alia pecora, tum præcipue oues contagione uexẽtur. sunt autem complura medicamina, quæ iccirco enumerabimus, non quia cunctis uti necesse sit, sed quoniã nonnullis regionibus quædã reperiri nequeunt, ex pluribus aliquod inuentum remedio sit. Facit autem commode primũ ea compositio, quã paulo ante demõstrauimus, si ad fecem, et amurcam, sucumq; decocti lupini misceas portione æqua detritũ albũ elleborũ. potest etiam scabriciem tollere succus uiridis cicutæ. quæ uerno tempore, cum iã caulem nec adhuc semina facit, decisa contunditur, atq; expressus humor eius fictili uase reconditur, duabus urnis liquoris, admisto salis torridi semodio. quod ubi factum est, oblitum uas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fimi uapore concoctum, mox promitur. tepefactumq; medicamentum linitur scabræ parti, quæ prius aspera testa, uel pumice defricta redulceratur. eidem remedio est amurca duabus partibus decocta, item uetus hominis urina testis candentibus inusta. quidam tamen hanc ipsam subiectis ignibus quinta parte minuunt, admiscentq; pari mensura succum uiridis cicutæ. Deinde figularibus tritis, & picis liquidæ, & fricti salis singulos sextarios infundunt. facit etiam sulfuris triti, & picis liquidæ modus æqualis igne lento coactus. sed georgicum carmen affirmat, nullam esse præstantiorem medicinam.

Quam siquis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os, alitur uitium, uiuitq; tegendo.

Itaq; reserandum est, & ulcera medicamentis curãdum. subijcit deinde æque prudẽter febricitantibus ouibus, de talo uel inter duas ungulas sanguinem emitti oportere. nam plurimum id quidem

Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine uenam.

Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus. claui quoq; dupliciter infestant ouem, siue cum subluuies, atque intertrigo in ipso discrimine ungulæ nascitur, seu cum idem locus tuberculum habet, cuius media ferè parte canino similis extat pilus, eiq; subest uermiculus. Subluuies, & intertrigo pice per se liquida, uel alumine & sulfure, atque aceto mistis rite eruentur, uel tenero punico malo, prius quàm grana faciat, cum alumine pinsito, superfusoq; aceto, uel æris ærugine infriata, uel combusta galla cum austero uino leuigata, & superposita. tuberculũ, cui subest uermiculus, ferro quam cautissime circunsecari oportet, ne, dum amputatur etiam, quod infra est animal uulneremus. id enim cum sauciatur, uenenatam saniẽ mittit, qua respersum uulnus ita insanabile facit, ut totus pes amputandus sit. & cum tuberculum diligenter circuncideris, candens seuum uulneri per

ardentem tedam instillato. Ouem pulmonariam similiter ut suem curari conuenit, inserta per auriculam, quam ueterinarij consiliginem uocant. de ea iam diximus, cum maioris pecoris medicinam tradidimus. sed is morbus æstate plerunque concipitur, si defuit aqua, propter quod uaporibus omni quadrupedi largius bibēdi potestas dāda est. Celso placet, si est in pulmonibus uitium, acris aceti tantum dare, quantum ouis sustinere possit, uel humanæ ueteris urinæ tepefactæ triū heminarū instar per sinistram narē corniculo infundere, atq; axūgiæ sextantem faucibus inserere. Est etiā insanabilis sacer ignis, quam pusulā uocant pastores. ea nisi compescitur intra primam pecudē, quæ tali malo correpta est, uniuersum gregem contagione prosternit. sic quidem quod nec medicamentorum, nec ferri remedia patitur. nam penè ad omnem tactum excandescit. sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini, quod infusum tantum uelet, ut & blandiatur igneam sæuitiam, differens magis occidionem gregis, quā prohibens. Sed ægyptiæ gentis author memorabilis Dolus mendesius, cuius commenta, quæ appellantur græce ὑπομνήματα sub nomine Democriti falsò produntur, censet propter hanc sæpius, ac diligenter ouium terga perspicere, ut si forte sit in aliqua tale uitiū deprehensum, confestim scrobem defodiamus in limine stabuli, & uiuam pecudem, quæ fuerit pusulosa, resupinam obruamus, patiamurq; super obrutam meiere totum gregem, quod eo facto, morbus propulsetur. Bilis æstiuo tempore non minima pernicies potione depellitur humanæ ueteris urinæ, quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato. At si molesta pituita est, cunelæ bubulæ, uel nepetæ syluestris surculi lana inuoluti naribus inseruntur, uersanturq;, donec sternuat ouis. Fracta pecudū non aliter, quàm hominum crura sanātur, inuoluta lanis oleo, atq; uino insuccatis, & mox circundatis ferulis conligata. Est etiam grauis pernicies herbæ sanguinariæ, quam si pasta est ouis, toto uētre distenditur, contrahiturq;, & spumam quandā tenuem tetri odoris expuit. Celeriter sanguinem mitti oportet sub cauda in ea parte, quæ proxima est clunibus, nec minus in labro superiore uena soluenda est. Suspiriose laborantibus, auriculæ ferro rescindendæ, mutandæq; regiones, quod in omnibus morbis, ac pestibus fieri debere censemus. Agnis quoq; succurrendū est uel febricitantibus, uel ægritudine alia affectis, qui ubi morbo laborant, admitti ad matres non debent, ne in eas perniciem transferant. Itaque separatim mulgendæ sunt oues, & cœlestis aqua pari mensura lacti miscenda est, atq; ea potio febricitantibus danda. multi lacte caprino iisdem medentur, quod per corniculum infunditur faucibus. Est etiam mentigo, quam pastores ostiginem

uocant, mortifera lactentibus. Ea plerunq; fit, si per imprudentiā pa storis emissi agni, uel etiam hœdi rosidas herbas depauerint, quod minime committi oportet. sed cum id factum est, uelut ignis sacer, os, atque labra fœdis ulceribus obsidet. Remedio sunt hyssopus, & sal æquis ponderibus contrita. nam ea mistura palatum, atque linguam totumq; os perfricatur. Mox ulcera lauantur aceto, & tunc pice liqui da, cum adipe suillo perlinuntur. Quibusdam placet æruginis tertiā partem duabus ueteris axungiæ portionibus commiscere, tepefactoq; uti medicamine. Nonnulli folia cupressi trita miscent aquæ, & ita perluunt ulcera, atque palatum. Castrationis autem ratio iam tra dita est. neque enim alia in agnis, quàm in maiore quadrupede seruatur.

De caprino pecore. Cap. VI.

ET quoniā de ouiario satis dictum est, ad caprinum pecus nūc reuertar. Id autem genus dumeta potius, quàm campestrē situm de syderat. asperisq; etiam locis, ac syluestribus optime pascitur. nam nec rubos auersatur, nec uepribus offenditur, & arbusculis, frutetisq; maxime gaudet. Ea sunt arbutus, atque alaternus, cythisusq; agre stis. nec minus ilignei, querneiq; frutices, qui in altitudinem non prosilunt. Caper, cui sub maxillis binæ uerruculæ collo dependent, optimus habetur, amplissimi corporis, cruribus crassis, plena, et bre ui ceruice, flaccidis, & prægrauantibus auribus, exiguo capite, nigro, densoq;, & nitido, atq; longissimo pilo. Nam & ipse tondetur
Vsum in castrorum, ac miseris uelamina nautis.
Est autem mensium septem satis habilis ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrē stupro su peruenit, & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod im matura ueneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaque quinquennis parum idoneus habetur fœminis implendis. Ca pella præcipue probatur simillima hirco, quem descripsimus, si etiā est uberis maximi, & lactis abundantissimi. Hanc pecudem muti lam parabimus quieto cœli statu. nam procelloso, atque imbrifero cornutam semper. nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam. Sed numerum generis huius maiorem, quàm centum capitum sub uno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille pariter commo de stabulentur. Atque ubi capræ primum comparantur, melius est unum gregem totum, quàm ex pluribus particulatim mercari, ut nec in pastione separatim laciniæ deducantur, & in caprili maio

re concordia

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

re concordia quiete consistant. Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipue fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. nec tamen ea sola creant abortus, sed etiã glans cum citra satietatem data est. Itaque nisi potest affatim præberi, non est gregi permittenda. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, ut propinquante uere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus edatur. Ipsum uero caprile uel naturali saxo, uel manu constratum eligi debet, quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensq; pastor quotidie stabulum conuerrit, nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutum'ue fieri, quæ cuncta sunt capris inimica. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres bimæ, ternos hœdos efficiunt. Qui ubi editi sunt, eodem modo, quo agni educantur, nisi quod magis hœdorum lasciuia compescenda, & arctius cohibenda est. Tum super lactis abundantiam samera, uel cythisus, aut edera præbenda, uel etiam cacumina lentisci, aliæq; tenues frondes obijciendæ sunt. Sed ex geminis singula capita, quæ uidentur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur, cætera mercantibus traduntur. Anniculæ, uel bimæ capellæ (nam utraque ætas partum edit) submitti hœdum non oportet. neq; enim educare, nisi trima debet. sed anniculæ confestim depellenda soboles, bimæ tandiu admittenda, dum possit esse uendibilis. nec ultra octo annos matres seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existunt. Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atq; audax esse debet, & qui per rupes, per solitudines, per uepres facile uadat, & non ut alterius generis pastores sequatur, sed plerunq; ut antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuum opus est, Capellæ, dum dumeta pascunt, capris cedunt, subinde quæ cedit compesci debet, ne procurat. sed placide, ac lente pabuletur, ut & largi sit uberis, & non strigosissimi corporis.

De medicina caprarum. Cap. VII.

ALIA nanq; genera pecorum, cum pestilentia uexantur, prius morbo, & langoribus macescunt, solæ capellæ quamuis opimæ, atq; hilares subito concidunt, uelut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet ubertate pabuli. Quamobrem statim cum unam, uel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius langor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ

spinæ radicibus, quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamq; potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, uẽdenda sunt pecora. uel si neque id contingere potest, ferro necanda, sallendaq;. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare. nec tamen ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis uertatur æstate, siue autumni, uere mutetur. Cum uero singulæ domo laborabunt, eadẽ remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Nã cum distendetur aqua cutis, quod uitium græci uocant ὑδρώπα, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum uulnus pice liquida curetur. Cum effœtæ locæ genitalia tumebunt, aut secundæ non respondeerint, de fruti sextarius, uel cum id defuerit, boni uini tantundẽ faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur. Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore prædictum est, caprino medebimur.

Casei faciendi ratio. Cap. VIII.

CASEI quoq; faciẽdi non erit omittenda cura utiq; longinquis regionibus, ubi mulctram deuehere non expedit. Is porrò si tenui liquore conficitur, quamcelerrime uendendus est, dum adhuc uiridis succum retinet. si pingui, & opimo, longiorem patitur custodiam, sed lacte fieri debet syncero, & quamrecentissimo. nã requietum, uel mistum celeriter acorem concipit. Id plerunque cogi agni, aut hœdi coagulo, quamuis possit & agrestis cardui flore conduci, et seminibus gneti, nec minus ficulneo lacte, quod emittit arbor, si eius uirentem saucies corticem. Verum optimus caseus est, qui exiguum medicaminis habet. Minimum autem coagulum recipit sinum lactis argentei pondus denarij. nec dubium, quin fici ramulis glaciatus caseus iucundissime sapiat. sed mulctra, cum est repleta lacte, non sine tepore aliquo debet esse. nec tamen admouenda est flammis, ut quibusdam placet, sed haud procul igne constituenda, & confestim cum concreuit, liquor in fiscellas, aut in calathos, uel formas transferendus est. nam maxime refert primo quoque tempore serum percolari, & à concreta materia separari. Quam ob causam rustici nec patiuntur quidem sua sponte pigro humore defluere, sed cum paulo solidior caseus factus est, pondera superponunt, quibus exprimatur serum. deinde ut formis, aut calathis exẽptus est, opaco, ac frigido loco, ne possit uitiari, quamuis mundissimis tabulis componitur, aspergitur tritis salibus, ut exudet acidum liquorem. Atque ubi duratus est, uehementius premitur, ut conspissetur. Et rursus torrido sale contingitur, rursusq;

fus'q; ponderibus condensatur. Hoc cum per dies nouem factum est, aqua dulci eluitur, & sub umbra cratibus in hoc factis, ita ordinatur, ne alter alterũ caseus contingat, & ut modice siccetur. deinde quo tenerior ꝑmaneat, clauso neq; uẽtis obnoxio loco stipatur per cõplura tabulata. Sic neq; fistulosus, neq; salsus, neq; aridus prouenit. Quorum uitiorum primum solet accidere, si parum pressus, secundum, si nimio sale imbutus, tertium, si sole exustus est. Hoc genus casei potest etiã trans maria permitti. nam is, qui recens intra paucos dies absumi debet, leuiore cura conficitur, quippe fiscellis exemptus in salem, muriam'q; demittitur, & mox in sole paulum siccatur. Nõnulli antequàm pecus numellis induant, uirides pineas nuces in mulctram demittunt, & mox super eas emulgent, nec separant, nisi cum transmiserint in formas coactam materiã. Ipsos quidã uirides conterunt nucleos, & lacti permiscent, atq; ita congelant. Sunt qui thymum contritum, cribro'q; colatum cum lacte cogant. Similiter qualiscunq; uelis saporis efficere possis, adiecto quod elegeris, condimento. Illa uero notissima est ratio faciundi casei, quẽ dicimus manu pressum. nanq; is paulum gelatus in mulctra dum est tepefactus, rescinditur, & feruente aqua perfusus, uel manu figuratur, uel buxeis formis exprimitur. Est etiam non ingrati saporis muria perduratus, atq; ita malini ligni, uel culmi fumo coloratus. Sed iam redeamus ad originem.

De Suibus, & eorum medicinis. Cap. IX.

IN omni genere quadrupedũ species maris diligenter eligitur, quoniam frequenter patri similior est progenies, quàm matri. Quare etiam in suillo pecore probandi sunt totius quidã corporis amplitudine eximij, & qui quadrati potius, quàm qui longi, aut rotundi sunt, uentre promisso, clunibus uastis, nec perinde cruribus, aut ungulis proceris, amplæ, & glandulosæ ceruicis, rostris breuibus, & resupinis. Maxime'q; quod ad rem pertinet, quam salacissimos oportet esse mares, qui & ab annicula ætate commode progenerant, dũ quadrimatum agant, possunt tamen etiã semestres implere fœminã. Scrofæ probãtur longissimi status, & ut sint reliquis membris similes descriptis uerribus. Si regio frigida, & pruinosa est, quamdurissimæ, densæq;, & nigræ setæ grex eligendus est. Si temperata, atq; aprica, glabrum pecus, uel etiam pistrinale album potest pasci. Fœmina sus habetur ad partus edẽdos idonea ferè usq; in annos septem, quæ quanto fœcundior est celerius senescit. Annicula non improbe concipit, sed iniri debet mense Februario. Quatuor quoque mensibus fœ-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ta, quinto parere, cum iam herbæ solidiores sunt, ut & firma lactis maturitas porcis contingat, & cum desierint uberibus ali, stipula pascantur, cæterisq; leguminum caducis frugibus. Hoc autem fit longinquis regionibus, ubi nihil nisi submittere expedit. Nã suburbanis lactens porcus ære mutandus est. sic enim mater non educando, labori subtrahitur, celeriusq; iterum conceptum partum edet. Idq; bis anno faciet. Mares uel cum primum ineunt semestres, aut cum sæpius progenerauerunt, trimi, aut quadrimi castrãtur, ut possint pinguescere. Fœminis quoque uuluæ ferro exulcerantur, & cicatricibus clauduntur, ne sint genitales. Quod facile non intelligo, quæ ratio compellat, nisi penuria cibi. nam ubi est ubertas pabuli, submittere prolem semper expedit. Omnem porrò situm ruris pecus hoc usurpat. nam & montibus, & campis commode pascitur, melius tamen palustribus agris, quàm sitientibus. Nemora sunt conuenientissima, quæ uestiuntur quercu, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisq; syluestribus, ut sunt albæ spinæ, græcæ siliquæ, iuniperus, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, et paliurus, atq; achrades pyri. Hæc enim diuersis temporibus mitescunt, ac pene toto anno gregem saturant. At ubi penuria est arborum, terrenum pabulum consectabimur, & sicco limosum præferemus, ut paludem rimentur, effodiantq; lumbricos, atque in luto uolutentur, quod est huic pecori gratissimum, quin etiã ut aquis abuti possint. nanq; & id fecisse maxime per æstatem profuit, & dulces eruisse radiculas aquatilis syluæ, tanquam scyrpi, iunciq;, & degeneris arũdinis, quam uulgus cannam uocat. nam quidem cultus ager opimas reddit sues, cum est graminosus, & pluribus generibus pomorum consitus, ut per anni diuersa tempora, mala, pruna, pyrum, multiformes nuces, ac ficum præbeat. nec tamen propter hæc parcetur horreis. nam sæpe de manu dandum est, cum foris deficit pabulum, propter quod plurima glans uel cisternis in aquam, uel fumo tabulatis recondenda est. Fabæ quoq;, & similium leguminum, cum uilitas permittit, facienda est potestas, & utique uere, dum adhuc lactant. Viridia pabula suibus plerunque nocent. itaque mane priusquam procedant in pascua, conditiuis cibis sustinendæ sunt, ne immaturis herbis citetur aluus. Eoq; uitio pecus emacietur. nec ut cæteri greges uniuersi claudi debent, sed per porticus haræ faciendæ sunt, quibus aut à partu, aut etiam prægnantes includantur. nam præcipue sues cateruatim, atque inconditæ, cum sint pariter inclusæ, super alias aliæ cubant, & fœtus elidunt. Quare, ut dixi, iunctæ parietibus haræ construendæ sunt in altitudinem pedum quatuor, ne sus transilire septa queat. nam contegi nõ

debet,

debet, ut à superiore parte custos numerum porcorum recenseat, & siquem decumbens mater oppresserit, cubanti subtrahat. Sit autem uigilans, impiger, industrius, nauus omniũ, quas pascit. Et matricum, & iuniorum meminisse debet, ut uniuscuiusque partum consyderet. Semper obseruet enitentem, claudatq; ut in hara foetum edat. Tum denotet protinus quotq;, & quales sint nati, & curet maxime nequis sub nutrice aliena educetur. nam facillime porci, si euaserint haram, miscent se, & scrofa cum decubuit, aeque alieno, ac suo praebet ubera. Itaque porculatoris maximum officium est, ut unanquanque cum sua prole claudat, qui si memoria deficitur, quo minus agnoscat cuiusque progeniem, pice liquida eandem notam scrofae, & porcis imponat, & siue per literas, siue per alias formas ununquenque foetum cum matre distinguat. nam in maiore numero diuersis notis opus est, ne confundatur memoria custodis. Attamen quia id facere gregibus amplis uidetur operosum, commodissimum est haras ita fabricare, ut limen earum in tantam altitudinem consurgat, quantum possit nutrix euadere, lactens autem supergredi non possit. Sic nec alienus irrepit, & in cubili suam quisque matrem nidus expectat, qui tamen non debet octo capitum numerum excedere. Non quin ignorem foecunditatem scrofarum maioris esse numeri, sed quia celerrime fatiscit, quae plures educat. Atq; eae, quibus partus summittitur, cocto sunt ordeo sustinendae, ne ad maciem summam perducantur, et ex ea ad aliquam perniciem. Diligens autem porculator frequenter suille conuerrat, & saepius haras. nam quamuis praedictum animal in pabulationem spurce uersetur, mundissimum tamen cubile desyderat. Hic ferè cultus est suilli pecoris recte ualentis.

De medicina suum. Cap. X.

SEQVITVR ut dicamus, quae sit cura uitiosi. Febricitantium signa sunt, cum obstipae sues transuersa capita ferunt, ac per pascua subito cum paululum procurrerunt, consistunt, & uertigine correptae concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur, ut ex aduersa parte de auricula sanguinem mittamus. Item sub cauda duobus digitis à clunibus intermissis uenam feriamus, quae est in eo loco satis ampla, eamq; sarmento prius oportet uerberari, deinde ab ictu uirgae tumentem ferro rescindi, detractoq; sanguine colligari saligneo libro, uel etiam ulmeo. Quod cum fecerimus uno, aut altero die sub tecto pecudem continebimus, & aquam modice calidam quantam uolent, farinaeq; ordeaceae singulos sextarios praebebimus. Strumosis sub lingua sanguis mittendus est, qui cum profluxerit, sale

trito cum farina triticea confricari totum os conueniet. Quidam præsentius putant esse remedium, cum per cornu singulis ternos cyathos gari demittunt. deinde fissas taleas ferularũ lineo funiculo religant. & ita collo suspendunt, ut strumæ ferulis contingantur. Nauseantibus quoque salutaris habetur eburnea scobis sale fricto, & fabæ minutæ fresæ commista, ieiunisq; prius quàm in pascua prodeant obiecta. Solet etiã uniuersum pecus ægrotare ita, ut emacietur, nec cibos capiat, productumq; in pascua medio campo procumbat, & quodam ueterno pressum somnos æstiuo sub sole captet. Quod cum facit, totus grex tecto clauditur stabulo, atque uno die abstinetur potione, & pabulo. postridie radix anguinei cucumeris trita, & cõmista cum aqua datur sitientibus. quam cum pecudes biberunt, nausea correptæ uomitant, atque expurgantur, omniq; bile depulsa cicercula, uel faba, dura muria conspersa, deinde (sicut hominibus) aqua calida potanda permittitur. sed cum omni quadrupedi per æstatem sitis sit infesta, tum suillo maxime est inimica, quare non ut capellam, uel ouem, sic & hoc animal bis ad aquã duci præcipimus, sed si fieri potest, iuxta flumen, aut stagnum per ortum caniculæ detineri, quia cum sit æstuosissimum, non est contentum potione aquæ, nisi obesam illuuiem, atq; distentam pabulis aluum demerserit, ac refrigerauerit. nec ulla re magis gaudet, quàm riuis, atque cœnoso lacu uolutari. Quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit, puteis extracta, & large canalibus immissa præbenda sunt pocula, quibus nisi affatim satientur pulmonariæ fiunt. Isq; morbus optime sanatur auriculis inserta consiligne. de qua radicula diligenter, ac sæpius iam locuti sumus. Solet etiam uitiosi splenis dolor eas infestare, quod accidit, cum siccitas magna prouenit, &, ut Bucolicon loquitur poema,

Strata iacent passim sua quæq; sub arbore poma.

Nam pecus insatiabile est, sues enim, dum dulcedinem pabuli consectantur, supra modum æstate splenis incremento laborant. Cui succurritur, si fabricentur canales ex tamaricibus, & rusco, repleãturq; aqua, & deinde sitientibus admoueantur. Quippe ligni succus medicabilis, epotus intestinum tumorem compescit.

De castratione suum. Cap. XI.

CASTRATIONIS autem in hoc pecore duo tẽpora seruantur, ueris, & autumni. & eius administrandæ duplex ratio. Prima illa, quam iam tradidimus. cum duobus uulneribus impressis ꝑ unanquanq; plagam singuli exprimuntur testiculi. altera est speciosior, sed magis periculosa, quam tamen non omittam. cum uirilẽ par-

tem unam ferro resectam detraxeris, per impressum uulnus scalpellum inserito, & mediam quasi cutem, quae interuenit duobus mēbris genitalibus, rescindito. atq; uncis digitis alterum quoq; testiculum educito sic fiet una cicatrix adhibitis caeteris remedijs, quae prius docuimus. Illud autem, quod pertinet ad religionem patrisfamilias, non reticendum putaui. sunt quaedā scrofae, quae mandunt foetus suos. quod cum fit, non habetur prodigium. nam sues ex omnibus pecudibus impatientissimae famis sunt, ita ut aliquando si indigeant pabuli, nō tantum alienam (si liceat) sobolem, sed etiam suā consumant. De armentis, caeterisq; pecudibus, & magistris, per quos quadrupedum greges humana solertia domi, forisq; curātur, atque obseruantur (nisi fallor) satis accurate disserui.

De canibus. Cap. XII.

NVNC, ut exordio priore sum pollicitus, de mutis custodibus loquar, quāquam canis falsò dicitur mutus custos. nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiā, uel furem praedicat, quàm iste latratu? quis famulus amantior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest uigilantior? quis denique ultor, aut uindex constantior? quare uel in primis hoc animal mercari, tueriq; debet agricola, quod & uillam, & fructus, familiamq;, et pecora custodit. eius autem parandi, tuendiq; triplex ratio est. nanq; unum genus aduersus hominum insidias eligitur, & id uillā, quaeq; iuncta sunt uillae custodit. at alterū propellendis iniurijs hominum, ac ferarum, & id obseruat domi stabulum, foris pecora pascentia. Tertium uenandi gratia comparatur, idq; non solum nihil agricolā iuuat, sed et auocat, desideq; ab opere suo reddit. de uillatico igitur, & pastorali dicendum est. nam uenaticus nihil pertinet ad nostram professionem. Villae custos eligendus est amplissimi corporis, uasti latratus, canoriq;, ut prius auditu maleficum, deinde etiam conspectu terreat, & tamen nonnunquam, ne uisus quidem horribili fremitu suo fuget insidiantem. sit autem coloris unius, isq; magis eligatur albus in pastorali, niger in uillatico. nam uarius in neutro est laudabilis. pastor album probat, quoniam est ferae dissimilis, magnoq; opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, uel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat. Villaticus, qui hominū maleficijs opponitur, siue luce clara fur aduenerit, terribilior niger conspicitur, siue nocte, ne conspicitur quidē propter umbrae similitudinem, quamobrem tectus tenebris canis tutiorem accessum habeat ad insidiantem. probatur quadratus potius,

quàm lõgus, aut breuis, capite tam magno, ut corporis uideatur pars maxima, deiectis, & propendentibus auribus, nigris, uel glaucis oculis acri lumine radiantibus, amplo, uilloso'q; pectore, latis armis, cruribus crassis, & hirtis, cauda breui, uestigiorũ articulis, & unguibus amplissimis, qui græce δρακὰς appellantur. Hic erit uillatici canis status præcipue laudandus. mores autem neq; mitissimi, neq; rursus truces, atq; crudeles, quod illi furem quoque adulantur, hi etiam domesticos inuadunt. satis est seueros esse, nec blandos, ut nonnunquã etiam conseruos iratius intueantur, semper excandescant in exteros. Maxime autem debent in custodia uigilaces conspici, nec erronei, sed assidui, & circunspecti magis, quàm temerarij. nam illi nisi quod certum compererunt, non indicant. hi uano strepitu, & falsa suspicione concitantur. Hæc icirco memoranda credidi, q̃a non natura tantum, sed etiã disciplina mores facit, ut cum emendi potestas fuerit, eiusmodi probemus, & cum educabimus domi natos, talibus institutis formemus. Nec multum refert an uillatici corporibus graues, et parũ ueloces sint. plus enim comminus, & in gradu, quam eminus, et in spatioso cursu facere debent. nam semper circa septa, & intra ædificiũ consistere, immo ne longius quidẽ recedere debent, satis'q; pulchre funguntur officio, si & aduenientem sagaciter adoriũtur, & latratu conterrent. nec patiũtur propius accedere, uel constantius appropinquantem uiolenter inuadunt. Primum est enim nõ adtentari, secundum est lacessitum fortiter, & perseueranter uindicari. atq; hæc de domesticis custodibus, illa de pastoralibus. Pecuarius canis neque tam strigosus, aut pernix debet esse, quàm qui damas, ceruos'q;, et uelocissima sectatur animalia, nec tam obesus, aut grauis, quàm uillæ, horrei'q; custos, sed & robustus nihilo minus, & aliquatenus promptus, ac strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferrũ consequi fugientem, prædam'q; excutere, atq; auferre debeat. quare status eius longior, productior'q; ad hos casus magis habilis est, quàm breuis, aut etiam quadratus, quoniam (ut dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consectandam. cæteri artus similes membris uillatici canis æque probãtur. Cibaria ferè eadẽ sunt utriq; generi præbenda. nam si tam laxa rura sunt, ut sustineant pecorũ greges, omnes sine discrimine canes ordeacea farina, cum sero commode pascit. Sin autem surculo consitus ager sine pascuo est, farreo, uel triticeo pane satiandi sunt, admisto tamen liquore coctæ fabæ, sed tepido, nam feruens rabiem creat. huic quadrupedi neq; fœminæ, neque mari, nisi post annum permittenda uenus est, quæ si teneris cõceditur, car-

pit & corpus, & uires, animosq; degenerat. Primus effœtæ partus amouendus est, quoniã tirunculа nec recte nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum. Mares iuueniliter usq; in annos decem progenerant. post id tempus ineundis fœminis non uidẽtur habiles, quorum seniorum pigra soboles existit. Fœminæ concipiunt usque in annos nouẽ, nec sunt utiles post decimum. Catulos sex mensibus primit, dum corroborentur, emitti non oportet nisi ad matrem lusus, ac lasciuiæ causa. postea & cathenis per diem continendi, & noctibus soluendi, nec unquam eos, quorum generosam uolumus indolem conseruare, patiemur alienæ nutricis uberibus educari, quoniam semper & lac, & spiritus maternus longe magis ingenij, atq; incrementa corporis auget. quod si effœta lacte deficiatur, caprinum maxime conueniet præberi catulis, dum fiant mensiũ quatuor. nominibus autem nõ longissimis appellandi sunt, quo celerius quisq; uocatus exaudiat, nec tamen breuioribus, quàm quæ duabus syllabis enuntientur, sicuti græcum est σκύλαξ, latinum ferox, græcum λάκων latinum celer. uel fœmina, ut sunt græca σπουδή. ἀλκή. ῥώμη, latina, lupa ceruа, tigris. Catulorum caudas post diem quadragesimum, quàm sint editi, sic castrare conueniet. neruus est, q per articulos spinæ prorepit, usque ad ultimam partem caudæ. is mordicus cõprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur. quo facto neq; in longitudinem cauda fœdũ capit incrementum, & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi.

De morbis, & medicinis canum. Cap. XIII.

FERE` *autẽ ꝑ æstatem sic muscis aures canum exulcerãtur, sæpe ut totas amittant. qđ ne fiat amaris nucibus cõtritis liniẽdæ sunt. qđ si ulceribus iã præoccupatæ fuerint, coctã picẽ liquidã suillæ adipi uulneribus stillari conueniet. hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt. nam manu non sunt uellendi, ne ut ante prædixeram, faciant ulcera. Pulicosæ cani remedia sunt, sume cyminum tritum pari pondere, cum ueratro, aquáq; mistum, & inlitum, seu cucumeris anguinei succum. uel si hæc non sunt, uetus amurca per totum corpus infusa. Si scabies infestabit, cythisi, & sisami tantundem conterito, & cum pice liquida permisceto, uitiosamq; partem linito. quod medicamentum putatur etiam hominibus esse conueniens. eadem pestis, si fuerit uehementior, cedrino liquore aboletur. reliqua uitia sicut in cæteris animalibus præcepimus, curanda sunt. Hactenus de minore pecore. mox de uillaticis pastionibus, quæ continent uolucrũ, pisciumq;, & syluestriũ quadrupedum curã, sequenti uolumine præcipiemus.*

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER OCTAVVS.

De uillaticis pastionibus. Cap. I.

q VAE FERE` consumabant publi Siluine ruris exercendi, colendiq; scientiam, quæq; pecuariæ negotiationis exigebat ratio, septem memorauimus libris. hic nunc sequentis numeri titulum possidebit, nec quia, proximam propriamq; rustici curam desyderent ea, quæ dicturi sumus, sed quia non alio loco, quàm in agris, aut uillis debeant administrari, et tamen agrestibus magis, quàm urbanis prosint. quippe uillaticæ pastiones, sicut pecuariæ non minimam colono stipem conferunt, cum & auium stercore macerrimis uineis, & omni surculo, atq; aruo medeantur, & eisdem familiarem focum, mensamq; pretiosis dapibus opulentent. postremo uenditorum animalium pretio uillæ reditum augent. quare de hoc quoq; genere pastionis dicendum censui. est autem id ferè uel in uilla, uel circa uillã. in uilla est, quod appellãt græci ὀρνιθῶνας, καὶ περιστερεῶνας, atq; etiam cum datur liquoris facultas ἰχθυοτροφεῖα sedula cura exercentur. Ea sunt omnia, ut latine potius loquamur, sicut auium cohortalium stabula. nec minus earum, quæ conclauibus septæ saginantur, uel aquatilium animaliũ receptacula. rursus circa uillam ponũtur μελισσῶνας καὶ χηνοτροφεῖα, quin etiam λαγοτροφεῖα studiose administrantur, quæ nos similiter appellamus apum cubilia, apiaria. uel nantium uolucrum, quæ stagnis, piscinisq; lætantur, auiaria. uel etiã pecudum syluestrium, quæ nemoribus clausis custodiuntur, uiuaria.

De gallinarum generibus, gallis cohortalibus parandis, & nutriendis. Cap. II.

PRIVS IGITVR de his præcipiã, quæ intra septa uillæ pascuntur, ac de alijs quidem forsitan ambigitur, an sint agrestibus possidenda. gallinarum uero plerunq; agricolæ cura solennis est. Earum genera sunt uel cohortalium, uel rusticarum, uel africanarũ. Cohortalis est auis, quæ uulgo per omnes ferè uillas conspicitur. Rustica, quæ non dissimilis uillaticæ per aucupem decipitur. eaq; plurima est in insula, quam nautæ in ligustico mari sitam producto nomine

alitis gallinariã uocitauerunt. Africana est, quam pleriq; numidicam dicunt, meleagridi similis, nisi quod rutilam gale ,& cristam capite gerit, quæ utraq; sunt in meleagride cærulea. sed ex his tribus generibus cohortales fœminæ propriæ appellantur gallinæ. mares autem galli. semimares, capi, qui hoc nomine uocantur, cum sint castrati, libidinis abolendæ causa. nec tamen id patiuntur amissis genitalibus, sed ferro candẽte calcaribus inustis, quæ cũ ignea ui consumpta sunt, facta ulcera dum consanescant, figulari creta linuntur. Huius igitur uillatici generis nõ spernendus est reditus, si adhibeatur educandi scientia, quam pleriq; græcorũ, & præcipue celebrauere Deliaci. sed et ij, quoniam procera corpora, & animos ad prælia pertinacis requirebant, præcipue tanagricum genus, & rhodiũ probabant, nec minus chalcidicum, & medicum, quod ab imperito uulgo litera mutata melicum appellatur. nobis nostrum uernaculũ maxime placet. omisso tamen illo studio græcorum, qui ferocissimum quenque alitem certaminibus, & pugnæ præparabant. nos enim censemus instituere uectigal industrij patrisfamilias, non rixosarum auium lanistæ, cuius plerunq; totum patrimoniũ pignus aleæ uictor gallinaceus pyctes abstulit. igitur cui placebit seq. nostra præcepta, consyderet oportet primum quàm multas, et cuiusmodi parare debeat matrices. deĩde qualiter eas tueri, & pascere. mox quibus anni temporibus earũ partus excipere. tum demum ut incubent, & excludant efficere. Postremo ut commode pulli educentur operã dare. his enim curis, et ministerijs exercetur ratio cohortalis, quam græci uocant ὀρνιθοτροφίαν. Parandi autem modus est, ducentorum capitum, quæ pastoris unius curam dispendant, dum tamen anus sedula, uel puer adhibeatur custos uagantium, ne obsidijs hominum, aut insidiosorum animalium diripiatur. mercari porrò nisi fœcundissimas aues nõ expedit. eæ sint rubicũdæ, uel fuscæ plumæ, nigrisq; pennis. ac si fieri poterit, omnes huius, et ab hoc proximi coloris eligantur. sin aliter, euitentur albæ, quæ ferè cum sint molles, ac minus uiuaces, tum ne fœcundæ quidẽ facile reperiuntur, atq; etiam conspicuæ, propter quod insigne candoris ab accipitribus, & aq̃lis sæpius abripiũtur. sint ergo matrices probi coloris, robusti corporis, quadratæ, pectorosæ, magnis capitibus, rectis, rutilisq; cristulis, albis auribus, & sub hac specie quam amplissimæ, nec paribus ungulis, generosissimæq; credũtur, quæ quinos habent digitos, sed ita ne cruribus emineant trãsuersa calcaria nam quæ hoc uirile gerit insigne, contumax ad concubitum dedignatur admittere marem, raroq; fœcunda, etiam cum incubat, calcis aculeis oua ꝑfringit. Gallinaceos mares nisi salacissimos habere nõ expedit. atq; in his

quoque sicut in fœminis, idem color, idemq; numerus unguium. status altior quæritur. sublimes, sanguineæq;, nec obliquæ cristæ rauidi, uel nigrantes oculi. breuia, & adunca rostra. maxime, candidissimæq; aures. paleæ ex rutilo albicantes, quæ uelut incanæ barbæ dependent. iubæ deinde uariæ, uel ex auro flauæ per colla, ceruicesq; in humeros diffusæ. tum lata, & musculosa pectora, lacertos æque similes brachijs. alæ tum procerissimæ. caudæ duplici ordine singulis utrinq; prominentibus pinnis inflexæ. quinetiã uasta fœmina & frequenter horrentibus plumis hirta. robusta crura, nec longa, sed infestis uelut sudibus nocenter armata. Mores autem quamuis non ad pugnam, neq; ad uictoriæ laudem præparentur, maxime tamen generosi probantur, ut sint elati, alacres, uigilaces, & ad sæpius canendũ prompti, nec qui facile terreãtur. nam interdum resistere debent, & protegere coniugalem gregem. quin attolentem minas serpentem, uel aliud noxiũ animal interficere. talibus autem maribus quinæ singulis fœminæ comparãtur. nam Rhodij generis, aut medici propter grauitatem, neque patres nimis salaces, nec fœcundæ matres, quæ tamen ternæ singulis maritantur. & cum paucà oua posuerunt, inertes ad incubandum, multoq; magis ad excludendum raro fœtus suos educant. itaque quibus cordi est ea genera propter corporum speciẽ possidere, cum exceperunt oua generosarum, uulgaribus gallinis subijciunt, & ab his exclusi pulli nutriuntur. tanagrici plerunque rhodiis, & medicis amplitudine pares, non multum moribus à uernaculis distant, sicut & chalcidici. Omnium tamen horum generum nothi sunt optimi pulli, quos conceptos ex peregrinis maribus, nostrates ediderunt. nam & paternam speciem gerunt, & salacitatem fœcunditatemq; uernaculam retinent. pumiliones aues, nisi quẽ humilitas earum delectat, nec propter fœcunditatem, nec propter alium reditum nimium probo, tam hercule, quàm nec pugnacem, nec rixosæ libidinis marem. nam plerunque cæteros infestat, & non patitur iniri fœminas, cum ipse pluribus sufficere non queat. impedienda est itaque procacitas eius ampullaceo corio, quod cum in orbiculum formatum est, media pars eius rescinditur, & per excisam partem galli pes inseritur. eaq; quasi compede cohibentur feri mores. sed, ut proposui, iam de tutela uniuersi generis præcipiam.

De gallinarijs constituendis. Cap. III.

GALLINARIA Constitui debent parte uillæ, quæ hybernum spectat orientem. iuncta sint ea furno, uel culinæ, ut ad auem perueniat fumus, qui est huic generi præcipue salutaris. Totius

autem

autem officinæ; idest ornithonis tres continuæ extruuntur cællæ, quarum, sicuti dixi, perpetua frons orienti sit obuersa. in ea deinde frõte exiguus detur unus omnino aditus mediæ cællæ, quæ ipsa tribus minima esse debet in altitudinem, & quoquouersus pedes septem. in ea singuli dextro, leuoq; pariete aditus ad utranque cællam faciendi sunt, iuncti parieti, qui est intrantibus aduersus. Huic autem focus applicetur tam longus, ut nec impediat prædictos aditus, et ab eo fumus perueniat in utranq; cællam. eæq; longitudinis, & altitudinis duodenos pedes habeãt, nec plus latitudinis, quàm media sublimitas. diuidantur tabulatis, quæ supra se quaternos, et infra septenos liberos pedes habeant, quoniam ipsa singulos occupant. utraq; tabulata gallinis seruire debent, & ea paruis ab oriẽte singulis illuminari fenestellis, quæ & ipsæ matutinum exitum præbeant auibus ad cohortem, nec minus uespertinum introitum, sed curandum erit, ut semper noctibus claudantur, quo tutius aues maneant. intra tabulata maiores fenestræ aperiantur. & eæ clatris muniantur, ne possint noxia irrepere animalia. sic tamen, ut illustria sint loca, quo commodius habitent, auiariusq; subinde debet speculari aut incubantis, aut parturientis fœtus. nam etiam in ijs ipsis locis ita crassos parietes ædificare conuenit, ut excisa per ordinem gallinarũ cubilia recipiant. in q=bus aut oua edantur, aut excludantur pulli. hoc enim & salubrius, et elegantius est, quàm illud, quod quidam faciunt, ut palis in parietes uehementer actis, uimineos qualos superimponant. siue autem parietibus, ita, ut diximus, cauatis, aut qualis uimineis, præponẽda erũt uestibula, per quæ matrices ad cubilia uel pariendi, uel incubandi causa perueniant. neque enim debent ipsis nidis inuolare, ne dum adsiliunt, pedibus oua confringant. ascensus deinde auibus ad tabulata per utranq; cællã datur iunctis parieti modicis asserculis, qui paulũ formatis gradibus asperantur, ne sint aduolantibus lubrici. sed ab cohorte forinsecus prædictis fenestellis scandulæ similiter iniungantur, quibus irrepant aues ad requiẽ nocturnam. maxime autem curabimus, ut & hæc auiaria, & cætera, de quibus mox dicturi sumus, intrinsecus, & extrinsecus poliantur opere tectorio, ne ad aues feles habeant, aut coluber accessum, & æque noxiæ prohibeantur pestes. tabulatis insistere dormientem auem non expedit, ne suo lædatur stercore, quod cum pedibus uncis adhæsit, podagram creat. ea perniciès ut euitetur, perticæ dolantur in quadrum, ne teres leuitas earum supersilientem uolucrem non recipiat. conquadratæ deinde foratis duobus aduersis parietibus induuntur, ita ut à tabulato pedalis altitudinis, & inter se bipedalis latitudinis spatio distent. hæc erit cohortalis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

officinæ dispositio. cæterum cohors ipsa, per quam uagantur, non tam stercore, quàm uligine careat. nã plurimum refert aquam nõ esse in ea nisi uno loco, quam bibant, eamq; mundissimam. nam stercorosa pituitam concitat. puram tamen seruare non possis, nisi clausam uasis in hunc usum fabricatis. sunt autem, q aut aqua replentur, aut cibo plũbei canales, quos magis utiles esse ligneos, aut fictiles compertum est. hi superpositis operculis clauduntur, & à lateribus super mediam partem altitudinis per spatia palmaria modicis forantur cauis, ita ut auiũ capita possint admittere. nã nisi operculis muniantur, q̃tulumcunq; aquæ, uel ciborum inest, pedibus euertitur. sunt qui à superiore parte foramina ipsis operculis imponant. quod fieri non oportet. nam supersiliens auis proluuie uentris cibos, & aquam conspurcat.

De cibarijs gallinarum. Cap. IIII.

CIBARIA gallinis præbentur optima, pinsitum ordeum, & uicia, nec minus cicercula, tum etiã milium, aut panicum. sed hæc ubi uilitas annonæ permittit. ubi uero ea est carior excreta tritici minute commode dantur. nam per se id frumentum, etiam quibus locis uilissimum est, non utiliter præbetur, quia obest auibus. potest etiam lolium decoctum obijci, nec minus furfures modice à farina excreti, qui si nihil habent farris, non sunt idonei, nec tantum appetuntur. Ieiunis cythisi folia, seminaq; maxime probantur, et sunt huic generi gratissima. neq; est ulla regio, in qua nõ possit huius arbusculæ copia esse uel maxima. Vinacea quamuis tolerabiliter pascant, dari non debent, nisi quibus temporibus anni auis fœtus non edit. nam & partus raro, & oua faciunt exigua. Sed cum planè post autumnũ cessant à fœtu, possunt hoc cibo sustineri. attamen quæcunq; dabitur esca per cohortem uagantibus die incipiente, & iam in uesperum declinante bis diuidenda est, ut & mane non protinus à cubili latius euagentur, & ante crepusculum propter cibi spem temporius ad officinam redeãt, possitq; numerus capitum sæpius recognosci. nam uolatile pecus facile pastoris custodiam decipit. Siccus etiam puluis, & cinis ubicunq; cohortem porticus, uel tectum protegit, iuxta parietes reponendus est, ut sit, quo aues se perfundant. nam his rebus plumam, pinnasq; emundant. si modo credimus Ephesio Heracleto, qui ait sues cœno, cohortales aues puluere, uel cinere lauari. Gallina post primam emitti, & ante horam diei undecimam claudi debet. cuius uagæ cultus hic, quẽ diximus, erit. nec tamen alius clausæ, nisi quod ea non emittitur, sed intra ornithonem ter die pascitur maiore mensura. nam singulis capitibus quaterni cyathi diurna cibaria sunt, cum uagis terni, uel bini

præbeantur. Habere etiam clausam oportet amplum uestibulum, quò prodeat, & ubi apricetur. idq; sit retibus munitum, ne aquila, uel accipiter inuolet. quas impensas, & curas nisi locis, quibus harum rerum uigent precia, non expedit adhiberi. Antiquissima est autem cũ in omnibus pecoribus, tum in hoc fides pastoris, qui nisi eam domino seruat, nullus ornithonis quæstus uincet impensas. De tutela satis dictum est. nunc reliquum ordinem prosequemur.

De seruandis, & supponendis ouis. Cap. V.

CONFECTA bruma parere ferè id genus auium consueuit. atq; earum, quæ sunt fœcundissimæ, locis tepidioribus. circa Calendas Ianuarias oua edere incipiunt, frigidis autem regionibus eodem mense post Idus. Sed cibis idoneis fœcunditas earum elicienda est, quo maturius partum edant. Optime præbetur ad satietatem ordeum semicoctum. nam & maius facit ouorum incrementum, & frequentiores partus. Sed is cibus quasi condiendus est interiectis cythisi folijs, ac semine eiusdem, quæ utraq; maxime putantur augere fœcunditatem auium. Modus autem cibariorum sit, ut dixi, uagis binorum cyathorum ordei, aliquid tamen admiscendum erit cythisi, uel si id non fuerit, uiciæ, aut milij. Curæ autem debebit esse custodi, cum parturient aues, ut habeant quammundissimis paleis constrata cubilia, eaq; subinde conuerrat, & alia stramenta quamrecentissima reponat. nam pulicibus, alijsq; similibus animalibus replentur, quæ secum affert auis, cum ad idẽ cubile reuertitur. Assiduus autem debet esse custos, & speculari parientes, quod se facere gallinæ testantur crebris singultibus interiecta uoce acuta. Obseruare itaq;, dum edãt oua, & confestim circumire oportebit cubilia, ut quæ nata sunt recolligantur, notenturq; quæ quoq; die sint edita, ut quamrecentissima supponantur glocientibus. sic enim rustici appellant aues eas, quæ uolunt incubare. Cætera uel reponantur, uel ære mutentur. Aptissima porrò sunt ad excludendum recentissima quæq;. Possunt tamen etiã requieta supponi, dum ne uetustiora sint, quàm dierum decem. Ferè autem, cum primũ partum consumauerint, gallinæ incubare cupiunt ab Idibus Ianuarijs, quod facere non omnibus permittendum est, quoniam quidem nouellæ magis edendis, quàm excubandis ouis utiliores sunt. Inhibeturq; cupiditas incubandi pinnula per nares traiecta. Veteranas igitur aues ad hanc rem eligi oportebit, quæ iam sæpius id fecerint, moresq; earum maxime pernosci, quoniã aliæ melius excubãt, aliæ editos pullos commodius educant. At è contrario quædam & sua, & aliena oua comminuunt, atque consumunt, quod facientem proti-

nus submouere conueniet. Pulli autem duarum, aut trium auium exclusi, dum adhuc teneri sunt, ad unam, quæ sit melior nutrix, transferri debent, sed primo quoq; die, dũ mater suos, & alienos propter similitudinem dignoscere non potest. Veruntamen seruare oportet modum. neq; enim debet maior esse, quàm triginta capitum. negant enim hoc ampliorem gregem posse ab una nutriri. Numerus ouorum, quæ subijciuntur, impar obseruatur, nec semper idem. nam primo tempore, idest mense Ianuario quindecim, nec unquam plura subijci debẽt, Martio XIX. nec his pauciora, unum & uiginti Aprili, tota deinde æstate usq; in Calendas Octobris totidem. Postea superuacua est huius rei cura, quod frigoribus exclusi pulli plerunque intereant. Pleriq; tamen etiam ab æstiuo solstitio non putant bonam pullationem, quod ab eo tempore etiam si facilem educationem habent, iustum tñ non capiunt incrementum. Verum suburbanis locis, ubi à matre pulli non exiguis precijs ueneunt, nec plerunque intereunt, probanda est æstiua educatio. Semper autem, cum supponuntur oua, consyderari debet, ut luna crescente à decima usque ad quintamdecimam id fiat. nã & ipsa suppositio per hos ferè dies est commodissima, & sic administrandum est, ut rursus cum excluduntur pulli, luna crescat, diebus quibus animantur oua, & in speciem uolucrum conformantur. Ter septenis opus est gallinaceo generi. At pauonino, et anserino paulo amplius ter nouenis, quæ siquando fuerint supponenda gallinis, prius eas incubare decem diebus fœtibus alienigenis patiemur. Tũ demum sui generis quatuor oua, nec plura quàm quinq; fouenda recipient. Sed & hæc quammaxima. nam ex pusillis aues minutæ nascuntur. Cum deinde quis uolet quamplurimos mares excludi, longissima quæq;, & acutissima oua subijciet, & rursus cum fœminas, quã rotundissima. Supponendi autem consuetudo tradita est ab ijs, qui religiosius hæc administrant eiusmodi. Primum quã secretissima cubilia eligunt, ne incubantes matrices ab alijs auibus inquietentur. deinde ante quàm consternant ea, diligenter emundant, paleasq;, quas substraturi sunt, sulfure, & bitumine, atq; ardente teda perlustrant, & expiatas cubilibus inijciunt, ita factis concauatis nidis, ne ab aduolantibus, aut etiam desilientibus euoluta decidant oua. Plurimi etiam infra cubilium stramenta graminis aliquid, & ramulos lauri, nec minus allij capita cum clauis ferreis subijciunt. quæ cuncta remedia creduntur esse aduersus tonitrua, quibus uitiantur oua, pulliq; semiformes interimuntur ante, quàm toti partibus suis consumentur. Seruat autem qui subijcit, ne singula oua in cubili manu componat, sed totum ouorum numerum in alueolum ligneum conferat. deinde uniuer

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sum leniter in præparatum nidum transfundat. Incubantibus autē gallinis iuxta ponendus est cibus, ut saturæ studiosius nidis immorentur, ne'ue longius euagatæ refrigerēt oua, quæ quamuis pedibus ipsæ conuertant, auiarius tamen, cum desilierint matres, circumire debet, ac manu uersare, ut æqualiter calore concepto facile animētur. Quin etiā siqua unguibus læsa, uel fracta sunt, ut remoueat. id'q; cum fecerit, die undeuigesimo ai aduertat, an pulli restellis oua percuderint, & auscultetur, si pipiant. nam sæpe propter crassitudinem putaminum erumpere non queunt. Itaq; hærentes pullos manu eximere oportebit, & matri fouendos subijcere, id'q; non amplius triduo facere. nam post unum & uigesimum diē silētia oua carent animalibus. ea'q; remouenda sunt, ne incubans inani spe diutius detineatur effœta. Pullos autem nō oportet singulos, ut quisq; natus sit, tollere, sed uno die in cubili sinere cum matre, & aqua, cibo'q; abstinere, dum omnes excludantur. Postero die, cum grex fuerit effœtus, hoc modo deponitur. Cribro uitiario, uel etiam loliario, qui iam fuerit in usu, pulli superponantur. deinde pulegij surculis fumigentur. ea res uidetur prohibere pituitam, quæ celerrime teneros interficit. Post hæc cauea cū matre claudendi sunt, & farre ordeaceo cum aqua incocto. uel adoreo farre uino resperso modice alendi. nā maxime cruditas uitanda est, & ob hoc tertia die cauea cum matre continendi sunt, prius'q;, quàm emittantur ad recentem cibum, singuli tentandi, nequid hesterni habeant in gutture. nam si uacua non est ingluuies, cruditatem significat, abstineri'q; debent, dum concoquant. Longius autem non est permittendum teneris euagari, sed circa caueam continendi sunt, & farina ordeacea pascendi, dum corroborentur. Cauendum'q; ne à serpentibus adflentur, quarum odor tam pestilens est, ut interimat uniuersos. id uitatur sæpius incenso cornu ceruino, uel galbano, uel muliebri capillo. quorum omnium ferè nidoribus prædicta pestis submouetur. Sed & curandum erit, ut tepide habeantur. nam nec calorem, nec frigus sustinent. Optimum'q; est infra officinam clausos haberi cū matre, & post quadragesimum diem potestatem uagandi fieri. Sed primis quasi infantiæ diebus pertractandi sunt, plumulæ'q; sub cauda clunibus detrahendæ, ne stercore coinquinatæ durescant, & naturalia præcludant. Quod quamuis caueatur, sæpe tamen euenit, ut aluus exitum non habeat. itaq; pinna pertunditur, & iter digestis cibus præbetur. Sed & iam ualidioribus factis, atque ipsis matribus etiam uitanda pituitæ pernicies erit. Quæ ne fiat, mundissimis uasis, & quampurissimam præbebimus aquam. nec minus gallinaria semper fumigabimus, & emundata stercore liberabimus. quod si ta-

men pestis peruaserit, sunt qui spicas allij tepido madefactas oleo faucibus inferant. Quidam hominis urina tepida rigant ora, & tandiu comprimunt, dum eas amaritudo cogat per nares emoliri pituitæ nauseam. Vua quoque, quam græci ἀγρίαν σταφύλην uocant, cum cibo mista prodest. Vel eadem pertrita, & cum aqua potui data. Atque hæc remedia mediocriter laborantibus adhibentur. nam si pituita circunuenit oculos, & iam cibos auis respuit, ferro rescindũtur genæ, & coacta sub oculis sanies omnis exprimitur. atque ita paulum triti salis uulneribus infriatur. Id porrò uitium maxime nascitur cum frigore, & penuria cibi laborant aues. Item cum per æstatem consistens in cohortibus aqua potatur. item cum ficus, aut uua immatura nec ad satietatem permissa est, quibus scilicet cibis abstinendæ sunt aues, eosq; ut fastidiant efficit uua labrusca de uepribus immatura lecta, quæ cum farre triticeo minuto cocta obijcitur esuriẽtibus, eiusq; sapore offensæ aues, omnem aspernantur uuam. Similis ratio est etiã caprifici, quæ decocta cum cibo præbetur auibus, & ita fici fastidium creat. Mox quoq; sicut in cæteris pecoribus eligenda quæq; optima, et deteriora uendenda. seruetur etiam in hoc genere, ut per autumni tempus omnibus annis, cum fructus earum cessat, numerus quoq; minuatur. Summouebimus autem ueteres, id est quæ trimatum excessere. Item quæ aut parum fœcundæ, aut parum bonæ nutrices sunt, & præcipue quæ oua uel sua, uel aliena consumunt. Nec minus, quæ uelut mares cantare, atq; etiã calcare cœperunt. Item serotini pulli, q ab solstitio nati capere iustum incrementum non potuerunt. In masculis autem non eadẽ ratio seruabitur, sed tandiu custodiemus generosos, quandius fœminã implere potuerint. Nã rarior est in his auibus mariti bonitas. Eodẽ quoq; tempore cũ parere desinẽt aues, id est ab Idibus Nouẽbris preciosiores cibi subtrahẽdi sunt, & uinacea præbẽda, quæ satis cõmode pascunt adiectis interdũ tritici excrementis.

De Ouis. Cap. VI.

OVORVM quoq; longioris temporis custodia non aliena est huic curæ. quæ commode seruantur per hyemem, si paleis obruas, æstate si furfuribus. Quidam prius trito sale sex horis adoperiunt. deinde eluunt, atq; ita paleis, aut furfuribus obruunt. nonnulli solida, multi etiam fresa faba coaggerant. alij salibus integris adoperiunt. Alij muria tepefacta durant. sed omnis sal quemadmodum non patitur putrescere, ita minuit oua, nec sinit plena permanere, quæ res ementem deterret. Itaq; ne in muriam quidem qui dimittunt, integritatem ouorum conseruant.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De gallinis farciendis. Cap. VII.

PIGNVEM quoq; facere gallinam, quamuis fartoris, non rustici sit officium, tamen quia non ægre contingit, præcipiendum putaui. Locus ad hanc rem desyderatur calidus maxime, & minimi luminis, in quo singulæ caueis angustioribus, uel sportis inclusæ pendeāt aues, sed ita coarctatæ, ne uersari possint. Verum habeant ex utraq; parte foramina. Vnum, quo caput exeratur, alterum, quo cauda, clunesq́; , ut & cibos capere possint, & eos digestos sic edere, ne stercore coinquinentur. Substernatur autem mundissima palea, uel molle fœnum, idest cordum. nam si dure cubant, non facile pinguescunt. Pluma omnis è capite, & sub alis, atque clunibus detergetur. Illic ne pædiculum creet, hic ne stercore loca naturalia exulceret. Cibus autem præbetur ordeacea farina, quæ cum est aqua conspersa, & subacta, formantur offæ, quibus aues saginantur. Eæ tamen primis diebus dari parcius debent, dum plus concoquere consuescant. Nam cruditas uitanda est maxime, tantumq́; præbendum, quantū digerere possint. neq; ante recens admouenda est, quàm tentato gutture apparuerit nihil ueteris escæ remansisse. Cum deinde satiata est auis, paululum deposita cauea dimittitur, sed ita ne uagetur, sed potius, siquid est, quod eam stimulet, aut mordeat, rostro persequatur. Hæc enim ferè communis est cura farcientium. nam illi, qui uolunt non solum opimas, sed etiam teneras aues efficere, mulsea recente aqua prædicti generis farinam conspergunt, & ita farciunt. nonnulli tribus aquæ partibus unam boni uini miscent, madefactoq́; triticeo pane obesant auem, quæ prima luna (quoniam id quoq; custodiendum est) saginari cœpta, uigesima perglíscit. Sed si fastidiet cibum, totidem diebus minuere oportebit, quot iam farturæ processerint. ita tamen, ne tempus omne opimādi quintam & uigesimam lunam superueniat. Antiquissimum est autem maximam quanq; auem lautioribus epulis destinare. sic enim digna merces sequitur operam, & impensam.

De palumbis, & columbis farciendis, & columbarijs constituendis. Cap. VIII.

HAC eadem ratione palumbos, colūbosq́; cellares pinguissimos facere contingit. neque est tamen in columbis farciendis tantus reditus, quantus in educandis. nam etiam horum possessio non abhorret à cura boni rustici. Sed id genus minore tutela pascitur longinquis regionibus, ubi liber egressus auibus permittitur, quoniā uel summis turribus, uel editissimis ædificijs assignatas sedes frequentant patenti-

bus fenestris, per quas ad requirendos cibos euolitant. Duobus tamen, aut tribus mensibus acceptant condititia cibaria, cæteris se ipsas pascunt seminibus agrestibus. Sed hoc suburbanis locis facere non possunt, quoniam intercipiuntur uarijs aucupum insidijs. itaque clausæ intra tectum pasci debent, nec in plano uillæ loco, nec in frigido, sed in edito fieri tabulatum oportet, quod aspiciat hybernum meridiem. Eiusq; parietes, ne iam dicta iteremus, ut in ornithone præcepimus, continuis cubilibus excauentur. uel si ita non competit, paxillis adactis tabulæ superponantur, quæ uel loculamenta, quibus nidificent aues, uel fictilia columbaria recipiant, præpositis uestibulis, per quæ ad cubilia perueniant. Totus autem locus, & ipsæ columbarum cellæ poliri debent albo tectorio, quoniam eo colore præcipue delectatur hoc genus auium. Nec minus extrinsecus leuigari parietes maxime circa fenestram, & ea sit ita posita, ut maiore parte hyberni diei solem admittat, habeatq; appositam satis amplam caueam retibus emunitam, quæ excludat accipitres, & recipiat egredientes ad apricationem columbas nec minus in agros emittant matrices, quæ ouis, uel pullis incubant, ne quasi graui perpetuæ custodiæ seruitio contristatæ senescant. nam cum paulum circa ædificia uolitauerint, exhilaratæ recreantur, & ad fœtus suos uegetiores redeunt, propter quos ne longius quidem euagari, aut fugere conantur. Vasa, quibus aqua præbeatur, similia esse debent gallinarijs, quæ colla bibentium admittant, & cupientes lauari, propter angustias non recipiant. nam id facere eas nec ouis nec pullis, quibus plerunq; incubant, expedit. Cæterum cibos iuxta parietem conueniet spargi, quoniam ferè partes eæ columbarij carent stercore. Commodissima cibaria putantur uicia, uel eruum, tum etiam lenticula, miliumq; & lolium, nec minus excreta tritici, & siqua sunt alia legumina, quibus etiam gallinæ aluntur. Locus autem subinde conuerri, & emundari debet. nam quanto est cultior, tanto lætior auis conspicitur, eaq; tam fastidiosa est, ut sæpe sedes suas perosa, si detur euolandi potestas, relinquat, quod frequenter in his regionibus, ubi liberos habent egressus, accidere solet. Id ne fiat uetus est Democriti præceptum. Genus accipitris tinunculum uocant rustici, qui ferè in ædificijs nidos facit. Eius pulli singuli fictilibus ollis conduntur, stipatisq; opercula supponuntur, & gypso lita uasa in angulis columbarij suspenduntur. quæ res auibus amorem loci sic conciliat, ne unquam deserant. Seligendæ uero sunt ad educationem neq; uetulæ, nec nimium nouellæ, sed corporis maximi. Curandumq; si fieri possit, ut pulli, quemadmodum exclusi sunt, nunquam separentur. nam ferè, si sic maritatæ sunt, plures educant fœtus. Sin ali=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ter, certe nec alieni generis coniunguntur, ut alexandrinæ, & campanæ. minus enim impares suas diligunt, & ideo nec multum ineũt, nec sæpius fœtant. Plumæ color non semper, nec omnibus idem probatus est. atque ideo qui sit optimus, non facile dictu est. Albus, qui ubiq; uulgo conspicitur, à quibusdam non nimium laudatur, nec tamen uitari debet in ijs, quæ clauso continentur. nam in uagis maxime est improbandus, quod eum facillime speculatur accipiter. Fœcunditas autem, quamuis longe minor sit, quàm est gallinarum, maiorem tamen refert quæstum. nam & octies anno pullos educat, si est bona matrix, & precijs eorum domini complent arcam, sicut eximius author M. Varro nobis affirmat, qui prodidit etiam illis seuerioribus suis temporibus paria singula, millibus singulis sextertiorum solita uenire. nam nostri pudet seculi, si credere uolumus, inueniri qui quaternis millibus numum binas aues mercentur. Quanquam uel os magis tolerabiles putem, qui oblectamenta delitiarum possidendi, habendiq; causa graui ære, & argento pensent, quàm illos, qui ponticum phasim, & scythica stagna mæotidis eluant. Iam nunc gangeticas, & ægyptias aues temulenter eructant. Potest tamen etiam in hoc auiario, sicut dictum est, sagina exerceri. nam siquæ steriles, aut sordidi coloris interueniunt, similiter ut gallinæ farciuntur. Pulli uero facilius sub matribus pinguescunt, si iam firmis, prius q̃ subuolent, paucas subtrahas pinnas, & obteras crura, ut uno loco quiescant, præbeasq; copiosum cibum parientibus, quo & se, & eos abundantius alant. Quidam leuiter obligant crura, quoniam si frangantur, dolorem, & ex eo maciem fieri putent. sed nihil ista res pinguitudinis efficit. nam dum uincula exerere conantur, non conquiescunt, & hac quasi exercitatione corpori nihil adijciunt. Fracta crura non plus quàm bidui, aut summum tridui dolorem afferunt, & spem tollunt euagandi.

De alendis turturibus. Cap. IX.

TVRTVRVM educatio superuacua est, quoniam id genus in ornithone nec parit, nec excludit. A uolatura ita ut capitur, farturæ destinatur. eaq; leuiore cura, q̃ cæteræ aues saginatur. Verũ nõ omnibus temporibus. Per hyemem, quamuis adhibeatur opera, difficulter gliscit. Et tamen, q̃a maior est turdi copia, precium turturũ minuitur. Rursus æstate uel sua sponte, dummodo sit facultas cibi, pinguescit. nihil enim aliud, quàm obijciatur esca, sed præcipue miliũ, nec q̃a tritico uel alijs frumentis minus crassescant, uerum ꝙ semine huius maxime

delectantur. Hyeme tamen offæ panis uino madefactæ, ſicut etiã palumbos, celerius opimant, q̃ cæteri cibi. Receptacula non tanq̃ colũbis loculamenta, uel cællulæ cauatæ efficiuntur, ſed ad lineã mutili p parietem defixi, tegeticulas cannabinas accipiunt, prætentis retibus, q̃bus prohibeantur uolare, quoniã ſi id faciant, corpori detrahunt. In his autem aſſidue paſcuntur milio, aut tritico, ſed ea ſemina dari niſi ſicca nõ oportet. Satiatq; ſemodius cibi in diebus ſingulis uicenos, & centenos turtures. Aqua ſemper recens, & quãmundiſſima uaſculis qualibus colũbis, atq; gallinis præbetur. Tegeticulæq; mundentur, ne ſtercus urat pedes, quod tamẽ et id ipſum diligenter reponi debet ad cultus agrorũ, arborumq; ſicut & omnium auium, præterquam nãtium. Huius auis ætas ad ſaginam non tam uetus eſt idonea, quàm nouella. Itaq; circa meſſem, cum iam confirmata eſt pullities, eligitur.

De turdis educandis. Cap. X.

TVRDIS maior opera, & impenſa præbetur, qui omni q̃dẽ rure, ſed ſalubrius in eo paſcuntur, in quo capti ſunt. nam difficulter in aliam regionem transferuntur, quia caueis clauſi plurimi deſpõdent. quod faciunt etiam cum eodem momento temporis à rete in auiaria coniecti ſunt. itaq; ne id accidat, ueterani debent intermiſceri, qui ab aucupibus in hunc uſum nutriti, quaſi allectores ſint captiuorũ, mœſtitiamq; eorum mitigent interuolando. Sic enim conſueſcent & aquam, & cibos appetere feri, ſi manſuetos id facere uiderint. locum æque munitum, et apricum, quàm columbi deſyderant, ſed in eo trãſuerſæ perticæ perforatis parietibus aduerſis aptantur, quibus inſideant, cum ſatiati cibo requieſcere uolunt. eæ perticæ non altius à terra debent ſubleuari, quàm hominis ſtatura patiatur, ut à ſtante contingi poſſint. cibi ponuntur ferè partibus his ornithonis, quæ ſuper ſe perticas non habent, quo mundiores permaneant. ſemper autem arida ficus diligenter pinſita, et permiſta polline, præberi debet, tam large quidem, ut ſuperſit. hanc q̃dã mandunt, & ita obijciunt. ſed iſtud in maiore numero facere uix expedit, quia nec paruo conducuntur, q̃ mandant, & ab ijs ipſis aliquantũ propter iucunditatẽ conſumitur. multi uarietatem ciborum, ne unum faſtidiant, præbendam putant. ea eſt cum obijciuntur myrti, & lentiſci ſemina. item oleaſtri, & ederaceæ bacæ, nec minus arbuti. Ferè enim etiam in agris ab eiuſmodi uolucribus hæc appetuntur, quæ in auiarijs quoq; deſidẽt um detergent faſtidia, faciuntq; auidiorem uolaturam, quod maxime expedit. nam largiore cibo celerius pingueſcit, ſemper tamen etiam canaliculi milio repleti apponuntur, quæ eſt firmiſſima eſca. nam illa, quæ

supra diximus, pulmentariorum uicæ dantur. uasa quibus recens, & munda præbeatur aqua, non dissimilia sint gallinarijs. hac impẽsa, curáq; M. Terentius ternis sæpe denarijs singulos emptitatos esse significat auorum temporibus, quibus qui triumphabant, populo dabant epulum. at nũc ætatis nostræ luxuries quotidiana fecit hæc pretia. propter quæ ne rusticis quidem contemnendus sit hic reditus. atq; ea genera, quæ intra septa uillæ cibantur, ferè persecuti sumus, nunc de his dicendum est, quibus etiam exitus ad agrestia pabula dantur.

De pauonibus educandis. Cap. XI.

PAVONVM Educatio magis urbani patrisfamiliæ, quàm tetrici rustici curam poscit. sed ne hæc tamen aliena est agricolæ captantis undique uoluptates acquirere, quibus solitudines ruris eblandiantur. Harum autem decor auium etiam exteros, nedum dominos oblectat. itaque genus alitum nemorosis, & paruulis insulis, quales obiacent Italiæ, facillime cuntinetur. nam quoniam nec sublimiter potest, nec per longa spatia uolitare, tum etiam quia furis, ac noxiorũ animalium rapinæ metus non est, sine custode tutò uagatur. maioremq; pabuli partem sibi acquirit. fœminæ quidem sua sponte tanquam seruitio liberatæ studiosius pullos enutriunt. nec curator aliud facere debet, quàm ut diei certo tempore signo dato, iuxta uillam gregem conuocet, & exiguum ordei concurrentibus obijciat, ut nec auis esuriat, & numerus aduenientium recognoscatur sed huius possessionis rara conditio est, quare mediterraneis locis maior adhibenda cura est. eáq; sic administretur herbidus, syluestrísq; ager planus sublimi clauditur maceria, cuius tribus lateribus porticus applicantur. et in quarto duæ cællæ, ut sit altera custodis habitatio, atque altera stabulum pauonum. sub porticibus deinde per ordinem fiunt arundinea septa in modum cauearum, qualia columbarij tectis superponuntur. ea septa distinguntur uelut clatris intercurrentibus calamis, ita ut ab utroque latere singulos aditus habeant. Stabulum autem carere debet uligine, cuius in solo per ordinem figuntur breues paxilli, eorumq; partes summæ lingulas edolatas habent, quæ transuersis foratis perticis inducantur, hæ porrò quadratæ perticæ esse debent, quæ paxillis superponuntur, ut auem recipiant adsilientem. sed iccirco sunt exemptiles, ut cum res exigit, à paxillis deductæ liberum aditum conuerrẽtibus stabulum præbeant. hoc genus auium, cum trimatum expleuit, optime progenerat. siquidem tenerior ætas aut sterilis, aut parum fœcunda est. Masculus pauo gallinaceam salacitatem habet, atque ideo quinque fœminas desyderat. nam si unam, uel alte

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ram fœtum sæpius compressu, uix dum concepta in aluo uitiat oua, nec ad partum sinit perduci, quoniam immatura genitalibus locis excidunt. ultima parte hyemis concitantibus libidinem cibis utriusque sexus accendẽda uenus est. maxime facit ad hanc rem, si fauilla leui torreas fabam, tepidamq; dies ieiunis quinto quoque die. nec tamen excedas modum sex cyathorum in singulas aues. hæc cibaria non omnibus promiscue spargenda sunt, sed in singulis septis, quæ arundinibus intexi oportere proposueram, portione seruata quinque fœminarum & unius maris ponenda sunt cibaria, nec minus aqua, quæ sit idonea potui. quod ubi factum est, mares sine rixa deducuntur in sua quisque septa cum fœminis, et æqualiter uniuersus grex pascitur. nam etiam in hoc genere pugnaces inueniuntur masculi, qui & à cibo, & à coitu prohibent minus ualidos, nisi sint hac ratione separati. Fere autem locis apricis ineundi cupiditas exercet mares, cum fauonij spirare cœperunt. id est tempus ab idibus Februarijs ante Martium mensem. Signa sunt extimulatæ libidinis, cum semetipsum ueluti mirantem caudæ gemmantibus pinnis protegit. idq; cum facit, rotare dicitur. Post admissuræ tempus confestim matrices custodiendæ sunt, ne alibi quàm in stabulo fœtus edant, sæpiusq; digitis loca fœminarum tentanda sunt. nam in promptu gerunt oua, quibus iam partus appropinquat. itaque includendæ sunt enitentes, ne extra clausum fœtum edant. maximeq; temporibus ijs, q̃bus parturiunt, pluribus stramentis exaggerrandum est auiarium, quo tutius integri fœtus excipiantur. nam ferè pauones, cum ad nocturnam requiẽ uenerũt, prædictis perticis insistentes, enituntur oua, quæ quo propius, ac mollius deciderint, illibatam seruant integritatẽ. quotidie ergo diligenter mane temporibus fœturæ stabula circumeunda erunt, & iacentia oua colligenda. quæ q̃to recentiora gallinis subiecta sunt, tanto commodius excluduntur. idq; fieri maxime patrisfamilias ratione conducit. nam fœminæ pauones, quæ non incubant, ter anno ferè partus edũt, at quæ fouent oua, totum tempus fœcunditatis aut excludẽdis, aut etiam educandis pullis consumunt. Primus est partus quinq; ferè ouorum. Secundus quatuor. Tertius aut trium, aut duorum. neq; est quod committatur, ut rhodiæ aues pauoninis incubent, quæ ne suos quidem fœtus commode nutriunt, sed ueteres maxime quæq; gallinæ uernaculi generis eligantur. eæq; nouem diebus à primo lunæ incremento, nouenis ouis incubent, sintq; ex his quinq; pauonina, & cætera gallinacei generis. Decimo deinceps die omnia gallinacea subtrahantur. & totidem recentia eiusdem generis supponantur, ut trigesima luna, quæ est ferè noua, cum pauoninis excludantur. Sed custodis cura

non effugiat obseruare desilientem matricem, sæpiusq; ad cubile ꝑuenire, & pauonina oua, quæ propter magnitudinem difficilius à gallina mouentur, uersare manu. idq; quo diligentius faciat, una pars ouorum notanda est atramento, quod signum habebit auiarius an à gallina conuersa sint. Sed, ut dixi, meminerimus cohortales quammaximas ad hanc rem præparari, quæ si mediocris habitus sunt, non debent amplius quàm terna pauonina, & sena generis sui fouere. cũ deinde fecerit pullos ad aliam nutricem gallinacei debebunt transferri, & subinde qui nati fuerint pauonini ad unam congregari, donec quinq; & uiginti capitum grex efficiatur. Sed cum erunt editi pulli, similiter ut gallinacei primo die non amoueantur, postero die cũ edu catrice transferantur in caueam. primisq; diebus alantur ordeaceo farre uino resperso. nec minus ex quolibet frumento cocta pulticula, & refrigerata. post paucos deinde dies huic cibo adijciundũ erit concisum porrũ tarentinum, & caseus mollis uehementer expressus. nã serum nocere pullis manifestum est. Locustæ quoq; pedibus ademptis utiles cibandis pullis habentur, atq; ijs pasci debent usq; ad sextum mensem. postmodum satis est ordeum de manu præbere. Possunt autẽ post quintum, & trigesimum diẽ quàm nati sunt, etiam in agro satis tutò educi, sequiturq; grex uelut matrẽ gallinam singultientẽ. ea cauea clausa fertur in agrum à pastore, & emissa ligato pede, longa linea gallina custoditur, ad quam circumuolant pulli, qui cum ad satie tatem pasti sunt, reducuntur in uillam persequentes, ut dixi, nutricis singultus. satis autẽ conuenit inter authores non debere alias gallinas, quæ pullos sui generis educant, in eodẽ loco pasci. nam cum conspexerunt pauoninã prolẽ, suos pullos diligere desinunt, & immaturos relinquunt, perosæ uidelicet, quod nec magnitudine, nec specie pauoni pares sint. uitia quæ gallinaceo generi nocere solent, eadem has aueis infestant. sed nec remedia tradũtur alia, quàm quæ gallinaceis adhibentur. nã & pituita, & cruditas, & si quæ aliæ sunt pestes, ijsdẽ remedijs, quæ præposuimus, prohibentur. septimum deinde mensem cum excesserunt, in stabulo cum cæteris ad nocturnam requiem debent includi. sed erit curandum, ne humi maneant. nam qui sic cubitant, tollendi sunt, & supra perticas imponendi, ne frigore laborent.

De numidicarum, & rusticarum gallinarum educatione. Cap. XII.

NVMIDICARVM eadẽ est ferè, quæ pauonum educatio. cæterum syluestres gallinæ, quæ rusticæ appellantur, in seruitute nõ fœtant. & ideo nihil de his præcipimus, nisi ut cibus ad satietatem præbeatur, quo sint conuiuiorum epulis aptiores.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De auibus, quas graeci ἀμφίβια, latini duplicis uitae appellant. Cap. XIII.

VENIO Nunc ad eas aues, quas graeci uocant ἀμφίβια, quia non tantum terrestria, sed aquatilia quoq; desyderant pabula. nec magis humo, quàm stagno consueuerũt. eiusq; generis anser praecipue rusticis gratus est, quod nec maximam curam poscit, & solertiorẽ custodiam praebet, quam canis. nam clangore prodit insidiantem, sicut etiam memoria tradidit in obsidione capitolij, cum aduentu Gallorũ uociferatus est, canibus silentibus. is autem non ubiq; haberi potest, ut existimas uerissime Celsus, qui sic ait. anser neq; sine aqua, nec sine multa herba facile sustinetur, neq; utilis est locis consitis, quia quicquid tenerum contingere potest, carpit. Sic ubi uero flumen, aut lacus est, herbaéq; copia, nec nimis iuxta satae fruges, id quoq; genus nutriendum est, quod etiam nos facere censemus, non quia magni sit fructus, sed quia minimi oneris. attamen praestat ex se pullos, atq; plumam, quam non ut in ouibus lanam semel demutere, sed bis anno, uere, & autumno uellere licet. atq; ob has quidem causas, si permittit locorum conditio, uel paucos utiq; oportet educare, singulisq; maribus ternas fœminas destinare. nam propter grauitatem plures inire non possunt. quinetiam intra cohortem, ut protecti sint secretis angulis haras facere oportet, in quibus cubitent, & fœtus edant.

De anseribus educandis, & anserario constituendo. Cap. XIIII.

QVI VERO greges nantium possidere student, chenobοscia cõstituant, quae tum demum uigebunt, si fuerint ordinata ratione tali. Cohors ab omni caetero pecore secreta clauditur alta nouem pedum, maceria, porticibusq; circundata ita, ut in aliqua parte sit caella custodis. sub porticibus deinde quadratae harae caementis, uel etiam latericulis extruuntur. quas singulas satis est habere quoquouersus pedes ternos, & aditus singulos firmis ostiolis munitos, quia per fœturã diligenter claudi debent, & extra uillam. deinde non lõge ab aedificio si est stagnum, uel flumen, alia nõ quaeratur aqua. sin aliter, lacus, piscinaq; manu fiant, ut sint quibus inurinare possint aues. nam sine isto praesidio non magis, quàm sine terreno recte uiuere queunt. Palustris quoq; sed herbidus ager destinetur, atq; alia pabula conserantur, ut uicia, trifoliũ, fœnum graecum, sed praecipue genus intubi, quod σέρειν graeci appellant. lactucae quoq; in hunc usum semina uel maxime serenda sunt, quoniam & mollissimum est olus, & libentissime ab his auibus appetitur. Tum etiam pullis utilissima est esca. haec cũ praeparata sunt, curandum est, ut mares, fœminaeq; quamamplissi-

mi corporis, & albi coloris eligantur. nam est aliud genus uarium, quod à fero mitigatum domesticum factum est. id neq; æque fœcundum est, nec tam preciosum, propter quod minime nutriendum est. Anseribus admittendis tempus aptissimum est à bruma, mox ad pariendum, & ad incubandum à Calen. Martij usq; ad solstitium, quod fit ultima parte mensis Iunij. Ineunt autem non, ut priores aues, de quibus diximus, insistentes humi nam ferè in flumine, aut piscinis id faciunt. singulæq; ter anno pariunt, si prohibeantur fœtus suos excludere, quod magis expedit, quàm quod ipsæ suos fouent. nam et à gallinis melius enutriuntur, & longe maior grex effiatur. pariunt autem singulis fœtibus oua, primo quina, sequẽti quaterna, nouissimo terna. quem partum nonnulli permittunt ipsis matribus educare, quia reliquo tempore anni uacaturæ sunt à fœtu. Minime autem concedendum est fœminis extra septum parere, sed cum uidebuntur sedẽ quærere, comprimendæ sunt, atq; tentandæ. nam si appropinquant partus, digito tanguntur oua, quæ sunt in prima parte locorum genitaliũ. quam ob rẽ perducta ad haram debent, includiq; ut fœtum edãt. idq; singulis semel fecisse satis est, quoniam una quæq; recurrit eodem, ubi primo peperit. sed nouissimo fœtu cum uolumus ipsas incubare, notandi erunt uniuscuiusque partus, ut suis matribus subijciantur, quoniam negatur anser aliena excudere oua, nisi subiecta sua quoq; habuerit. Supponuntur autem gallinis huius generis oua, sicut pauonina plurima quinque, paucissima tria. ipsis autem anseribus paucissima VII. plurima XV. sed custodiri debet, ut ouis subijciantur radices urticarũ, quo quasi remedio medicantur, ne noceri possit excussis anserculis, quos enecant urticæ, si teneros pupugerint. pullis autem formãdis, excudendisq; triginta diebus opus est, cum sunt frigora. nam tepidis quinq; & uiginti satis est. Sæpius tamen anser trigesimo die nascitur, atq; is dum exiguus est. Decẽ primis diebus pascitur in hara clausus cum matre. postea cum serenitas permittit, producitur in prata, & ad piscinas cauendumq; est, ne aut aculeis urticæ compungatur, aut esuriens mittatur in pascuum, sed ante concisis intubis, uel lactucæ folijs saturetur. nam si adhuc parum firmus, & indigens ciborum peruenit in pascuum, fruticibus, aut solidioribus herbis obluctatur ita pertinaciter, ut collum abrumpat. milium quoq;, aut etiam triticum mistum cum aqua recte præbetur, atq; ubi se paulum confirmauit, in gregem coæqualium compellitur, & ordeo alitur. quod & matricibus præbere non inutile est. Pullos autem non expedit plures in singulas haras, quàm uicenos adijci, nec rursus omnino cũ maioribus includi, quoniam ualidior enecat infirmum. Cællas, in qbus in-

cubitant, siccissimas esse oportet, substratasq; habere paleas, uel si eæ non sunt, gratissimum quodq; fœnum. cætera eadem, quæ in alijs generibus pullorum seruanda sunt, ne coluber, ne uipera, felesq;, aut etiam mustella possit aspirare. quæ ferè pernices ad internetionem prosternũt teneros. sunt qui ordeum maceratum incubantibus apponãt, nec patiantur matrices sæpius nidũ relinquere. deinde pullis exclusis primis quinq; diebus polentam, uel maceratum far, sicut pauonibus obijciunt. Nonnulli etiam uiride nasturtium consectum minutatim cum aqua præbent, eaq; eis est esca iucundissima. mox ubi quatuor mensium sunt, farturæ maximus quisq; destinatur, quoniã tenera ætas præcipue habetur ad hanc rem aptissima. et est facilis harum auium sagina. nam præter polẽtam, et pollinem ter die nihil sanè aliud dari necesse est, dummodo large bibendi potestas fiat. ne uagandi facultas detur. sintq; calido, et tenebroso loco. quæ res ad creãdas adipes multum conferunt. hoc modo duobus mensibus pinguescunt, et eapropter etiam tenerrima pullities sæpe. XL. diebus redditur opima.

De anatibus, querquedulis, & similibus. Cap. XV.

NEOSSOtropheῑ cura similis, sed maior impensa est, nam clausæ pascuntur anates, querquedulæ, boschides, phalerides, similesq; uolucres, quæ stagna, & paludes rimantur. locus planus eligitur, isq; munitur sublimiter pedum quindecim maceria. deinde clatris superpositis, uel grandi macula retibus contegitur, ne aut euolandi sit potestas domesticis auibus, aut aquilis, uel accipitribus inuolandi. Sed ea tota maceries opere tectorio leuigatur extra, intraq;, ne feles, aut uipera perrepat. media deinde parte neossotropheῑ lacus defoditur in duos pedes altitudinis, spatiumq; longitudini datur, & latitudini quantum loci conditio permittit. Ora lacus ne corrumpantur uiolentia restagnantis undæ, quæ semper interfluere debet, opere signino consternuntur. eaq; non in gradus oportet erigi, sed paulatim cliuo subsidere, ut tanquam è litore descendatur in aquam. Solum autem stagni per circuitum, quod sit instar modi totius duarũ partium lapidibus inculcatis, ac tectorio muniendum est, ne possit herbas euomere, præbeatq; nantibus aquæ puram superficiem. Media rursus terrena pars esse debet, ut colocasijs conseratur, alijsq; familiaribus aquæ uiridibus, quæ inopacant auium receptacula. sunt enim quibus cordi est uel in syluulis tamaricum, aut sirporum frutetis immorari. nec ob hanc tamen causam totus locus syluulis occupetur, sed ut dixi, per circuitum uacet, ut sine impedimento, cum apricitate diei gestiunt aues, nandi uelocitate concertent. nam quemadmodum desyderant

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

derant esse ubi irrepant, & ubi delitescentibus fluuiaticis animalibus insidientur, ita offenduntur, si non sunt libera spatia, qua permeent extra lacum. deinde per uicenos undique pedes gramine ripæ uestiantur. sintq; post hunc agri modum circa maceriam, lapide fabricata, & expolita tectorijs pedalia in quadratum cubilia, quibus nidificent aues. eaq́; contegantur intersitis buxeis, aut myrteis fruticibus, qui non excedant altitudinem parietum. statim deinde perpetuus canaliculus humi depressus construatur, per quem quotidie misti cum aqua cibi decurrant, sic enim pabulatur id genus auium. gratissima est & esca terrestris leguminis panicum, & milium, nec non & ordeum, sed ubi copia est, etiam glans, ac uinacea præbeantur. Aquatilibus autem cibis, si sit facultas, datur cammarus, & riualis allecula, uel siqua sunt incrementi parui fluuiorum animalia. tempora concubitus, eademq́; cæteri syluestres aliter obseruant Martij, sequentisq́; mensis, per quos festucæ, surculiq́; in auiarijs passim spargendi sunt, ut colligere possint aues, quibus nidos construant. sed antiquissimum est, cum quis νεοσσοτροφεῖον constituere uolet, ut prædictarum auium circa paludes, in quibus plerunq; fœtant, oua colligat, & cohortalibus gallinis subijciat. sic enim exclusi, educatiq́; pulli deponunt ingenia syluestria, clausiq́; uiuarijs haud dubitanter progenerant. nam si modo captas aues, quæ consueuere libero uictu, custodiæ tradere uelis, parere cunctantur in seruitute. Sed de tutela nantium uolucrum satis dictum est.

De piscinis, & piscibus alendis. Cap. XVI.

VERVM opportune, dum meminimus aquatilium animaliũ, ad curam perueniemus piscium, quorum reditum quamuis alienissimum agricultoribus putem (quid enim tam contrarium excogitare queam, quàm terrenum fluido) tamen non omittam, nam & harum studia rerum maiores nostri celebrauerunt, adeo quidem, ut etiã dulcibus aquis marinos clauderent pisces, atque eadem cura mugilem, scarumq́; nutrirent, qua nunc murena, & lupus educatur. Magni enim æstimabat uetus illa Romuli, & Numæ rustica progenies, si urbanæ uitæ compararetur uillatica, nulla parte copiarum defici quamobrẽ non solum piscinas, quas ipsi construxerant, frequentabant, sed etiã quos rerum natura lacus fecerat, conuectis marinis seminibus replebant. inde uelinus, inde etiam sabatinus, & item uulsinensis, & ciminus lupos, auratasq́; procreauerunt, ac siqua sint alia pisciũ genera dulcis undæ tolerantia. mox istam curã sequens ætas aboleuit, & lautitiæ locupletum maria ipsa, Neptunumq́; clauserunt. & iã cum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

auorum memoria circunfertur M. Philippi (uelut urbanissimum, qđ erat luxuriosissimum) factum, atq; dictum. nam is forte cassini, cum apud hospitem cœnaret, appositumq́; è uicino flumine lupum degustasset, atque expuisset, improbum factum dicto prosecutus. Peream inquit, nisi piscem putaui. Hoc igitur periurium multorū subtiliorem fecit gulam, doctaq́; & erudita palata fastidire docuit fluuialem lupum, nisi quem Tyberis aduerso torrente defatigasset. Itaq; Terētius Varro, Nullus est inquit hoc sæculo nebulo, ac rhynton, qui non iam ducat, nihil sua interesse, utrum eiusmodi piscibus, an ranis frequens habeat uiuarium. Attamen ijsdem temporibus, quibus hanc memorabat Varro luxuriē, maxime laudabatur seueritas Catonis, qui nihilo minus & ipse tutor Luculli grandi ære sestertium milliumquadringentorum piscinas pupilli sui uenditabat. Iā enim celebres erant delitiæ popinales, cum ab mari deferrentur uiuaria, quorum studiosissimi, uelut ante deuictarū gentiū Numantinus, & Isauricus, ita Sergius Orata, & Licinius Murena captorū pisciū lætabantur uocabulis. Sed quoniam sic mores obcalluere, non ut hæc usitata, uerum ut maxime laudabilia, & honesta iudicarentur. Nos quoque, ne uideamur tot iam sæculorum seri castigatores, hunc etiam quæstum uillaticum patrisfamilias demonstrabimus, qui siue insulas, siue maritimos agros mercatus, propter exilitatem soli, quæ plerunque litori uicina est, fructus terræ præcipere non poterit, ex mari reditum constituat. Huius autem rei quasi primordiū est naturam loci contemplari, quo piscinas facere constitueris. non enim omnibus litoribus omne genus pisciū haberi potest. Limosa regio planū educat piscem, uelut soleā, rhombum, passerem. Eadem quoq; maxime idonea est conchylijs, muricibus, et ostreis, purpurarumq́; tum concharū pectunculis, balanis, uel sphondilis. At arenosi gurgites planos quidē non pessime, sed pelagios melius pascunt, ut auratas, ac dentices, punicasq́;, & indigenas, umbrasúe, uerum conchylijs minus apti. Rursus optime saxosum mare nominis sui pisces nutrit, qui scilicet, quod in petris stabulentur, saxatiles dicti sunt, ut merulæ, turdiq́;, nec minus melanuri. Atque ut litorum, sic & fretorum differentias nosse oportet, ne nos alienigeni pisces decipiant. non enim omni mari potest omnis esse, ut helops, qui pamphilio profundo, nec alio pascitur, ut athlantico faber, qui & in nostro gadiū municipio generosissimis piscibus adnumeratur, eumq́; prisca consuetudine Zeum appellamus, ut Scaurus, qui totius Asiæ, Græciæq́; litoribus Sicilia tenus frequentissimus exit, nunquā in ligusticum, nec per Gallias enauit ad hibericū mare. Itaq; ne si capti quidem perferantur in nostra uiuaria, diuturni queant possideri. Sola

ex pretiosis piscibus murena, quamuis tarsensis, carpathijq; pelagi, quod est ultimum uernacula, quouis hospes freto peregrinum mare sustinet. Sed iam de situ piscinarum dicendum est.

De positione piscinæ. Cap. XVII.

STAGNVM censemus eximie optimum, quod sic positum est, ut insequens maris unda priorem submoueat, nec intra conseptum sinat remanere ueterem. nanque id simillimum est pelago, quod agitatum uentis assidue renouatur, nec concalescere potest. quoniam gelidum ab imo fluctum reuoluit in partem superiorem. Id autem stagnum uel exciditur in petra, cuius rarissima est occasio, uel in litore construitur opere signino. sed utcunq; fabricatum est, si semp influente gurgite riget, habere debet specus iuxta solum. Eorumq; alios simplices, & rectos, quò secedant squamosi greges, alios in cochleam retortos, nec nimis spatiosos, in quibus murenæ delitescant. Quanquam nonnullis commisceri eas cum alterius notæ piscibus non placet, q͠a si rabie uexantur, quod huic generi uelut canino solet accidere, sæuissime persequuntur squamosos, plurimosq; mandendo consumunt. Itineráq; si loci natura permittit, omni lateri piscinæ dari conuenit. Facilius enim uetus submouetur unda, cum quacunque parte fluctus urget, per aduersam patet exitus. Hos autem meatus fieri censemus per imã consepti partem. si loci situs ita competit, ut in solo piscinæ posita libella septem pedibus sublimius esse maris æquor ostendat, nam piscibus stagni hæc in altitudinem gurgitis mensura abunde est. nec dubium, quin quanto magis imo mari uenit unda, tanto sit frigidior, quod est aptissimum nantibus. Sin autem locus, ubi uiuarium constituere censemus, pari libra cum æquore maris est, in pedes nouẽ defodiatur piscina, & infra duos à summa parte cuniculus riui perducantur, curandumq; est, ut quam largissime ueniant, quoniam modus ille aquæ iacentis infra libram maris non aliter exprimitur, quàm si maior recentis freti uis incesserit. Multi putant in eiusmodi stagnis longos piscibus recessus, & fluxuosos in lateribus specus esse fabricandos, quo sint opaciores æstuantibus latebræ. Sed, si recens mare non semper stagnum permeat, id facere contrarium est. nam eiusmodi receptacula nec facile nouas admittunt aquas, nec nisi difficulter ueteres emittunt. plusq; nocet putris unda, quàm prodest opacitas. Debent tamen similes uelut cellæ parietibus excauari, ut sint, quæ protegant refugientes ardorem solis, & nihilo minus facile, quam conceperint aquam, remittant. Verum meminisse oportebit, ut riuis, per quos exudat piscina, præfigantur ænei foraminibus exiguis cancelli,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

quibus impediatur fuga piscium. Si uero laxitas permittit, è litore scopulos, qui præcipue herbis algæ uestiuntur, non erit alienum per stagni spatia disponere, & quantum comminisci ualet hominis ingenium, repræsentare faciem ueri maris, ut clausi quamminime custodiam sentiant. hac ratione stabulis ordinatis aquatile pecus inducemus Sitq; nobis antiquissimum meminisse etiam in fluuiatili negotio quod in terreno præcipitur, & quid quæque ferat regio. neque enim si uelimus, ut in mari nõnunquam conspeximus, in uiuario multitudinem mulorum pascere queamus, cum sit mollissimum genus, et seruitutis indignantissimum. Raro itaque unus, aut alter de multis millibus claustra patitur. At contra frequenter animaduertimus intra septa pelagicos greges inertis mugilis, et rapacis lupi. Quare, ut proposueram, qualitatem litoris nostri contemplemur, si uitemus scopulos, an probemus. Turdi complura genera, merulasq;, & auidas mustellas, tum etiam sine macula (nam sunt & uarij) lupos includemus. Item flutas, quæ maxime probãtur, murenas, & siquæ sunt aliæ saxatilis notæ, quarum pretia uigent. nam uile ne captare quidẽ ne dum alere conducit. Possunt ista eadem genera etiam litoris arenosi, stagnis contineri. nam quæ limo, cœnoq; lutescunt, ut ante iam dixi, conchilijs magis, & iacentibus apta sunt animalibus. Neque est eadem lacus positio, quæ recipit cubantes. atque eadem præbẽtur cibaria, & prostratis piscibus, & erectis. nanque soleis, ac rhombis, & simillimis animalibus. Humilis in duos pedes piscina deprimitur in ea parte litoris, quæ profluo recessu nunquam destituitur. Spissi deinde clatri marginibus infiguntur, qui super aquã semper emineãt, etiam cum maris æstus intumuerit. Mox præiaciuntur in gyrũ moles, ita ut complectantur sinu suo, nec tamen excedant stagni modũ. Sic enim & maris atrocitas obiectu crepidinis frangitur, & in trãquillo consistens piscis sedibus suis non exturbatur, neq; ipsum uiuarium repletur algarum congerie, quam tempestatibus eructat pelagi uiolẽtia. Oportebit autem nõnullis locis moles intercidi more Mæãdri. paruis sed angustis itineribus, quæ quantalibet hyemis sæuitia mare sine fluctu transmittat. Hinc esca iacentium mollior esse debet, quàm saxatilium Nam quia dentibus carent, aut lambunt cibos, aut integros hauriunt, mandere quidem non possunt. Itaque præberi conuenit tabentes halecculas, & salibus exesam chalcidem, putremq; sardiniam, nec minus scaurorum branchias, uel quicquid intestini pelamis, aut lacertus gerit. Tũ scombri, charchariq;, & elacatæ uentriculos, & ne per singula enumerem, salsamentorum omniũ purgamenta, quæ cæteriorum officinis euerruntur. Nos autem plura

nominauimus genera, non quia cuncta cunctis litoribus exeunt, sed ut ex his aliqua, quorum erit facultas, præbeamus. Facit etiam ex pomis uiridibus adaperta ficus. Et nuces digitis infractæ sunt dandæ, nec minus elixum molle sorbum, quiq; sunt cibi sorbilibus proximi, ut mulctra, recens caseus, si loci conditio, uel lactis annona permittit. nulla tamen æque, quàm prædictæ salsuræ pabula commode dantur, quoniam odorata sunt. omnis enim iacens piscis magis naribus escam, quàm oculis uestigat. nam dum supinus semper cubat, sublimius aspectat, & ea, quæ in plano sunt dextra, leuaq; non facile peruidet. Itaq; cum salsamenta obiecta sunt, eorum sequens odorem peruenit ad cibos. Cæteri autem saxatiles, aut pelagici satis ex his, sed ex recentibus melius pascuntur. Nam & halecula modo capta, & cammarus, exiguusq; gobio, & quisquis deniq; est incrementi minuti piscis maiorem alit. Siquando tamen hyemis sæuitia non patitur eius generis escam dari, uel sordidi panis offæ, uel siqua sunt temporis poma concisa præbētur. Ficus quidem arida semper obijcitur, eximia si sit (ut Bæticæ, Numidiæq; regionum) larga. Cæterum illud committi non debet, quod multi faciunt, ut nihil præbeant, quia semetipsos etiā diu clausi tolerare possint, nam nisi piscis domini cibarijs saginatur, cum ad piscatorium forum perlatus est, macies indicat eum non esse libero mari captum, sed de custodia elatum, propter quod plurimum pretio detrahitur. Atque hæc uillatici pastio finem præsenti disputationi faciat, ne immodico uolumine lector fatigetur. Redibimus autem sequenti exordio ad curam syluestriū pecorum, cultumq; apum.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER NONVS.

VENIO nunc ad tutelam pecudū syluestrium, & apium educationem, quas & ipsas Publi Siluine uillaticas pastiones iure dixerim. Siquidem mos antiquus lepusculis, capreisq;, ac similibus feris iuxta uillam plerunque subiecta dominicis habitationibus ponebat uiuaria, ut & conspectu suo clausa uenatio possidentis oblectaret oculos, & cum exegisset usus epularum, uelut è cella promeretur. Apibus quoque dabantur sedes adhuc nostra memoria, uel in ipsis uillæ parietibus excisis, uel in protectis porticibus, ac pomarijs. Quare quoniam tituli, quem

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

scripsimus, huic disputationi ratio reddita est, ea nunc quæ proposuimus, singula persequamur.

De uiuarijs faciendis, & includendis pecudibus feris. Cap. I.

FERAE pecudes, ut capreoli, damæq;, nec minus origum, ceruorũq; genera, & aprorũ modo lautitijs, & uoluptatibus dominorũ seruiunt, modo quæstui, ac reditibus. Sed qui uenationem uoluptati suæ claudunt, contenti sunt, ut cunq; competit proximus ædificio loci situs, munire uiuarium, semperq; de manu cibos, & aquam præbere. Qui uero quæstum, reditumq; desyderant, cum est uicinum uillæ nemus (id enim refert non procul esse ab oculis domini) sine cunctatiõe prædictis animalibus destinatur. Et si naturalis deficit aqua, uel inducitur fluens, uel infossi lacus signino consternũtur, qui receptam pluuiatilem contineant. Modus syluæ pro cuiusq; facultatibus occupatur, ac si lapidis, & operæ uilitas suadeat haud dubie cæmentis, & calce formatus circundatur murus sin aliter, crudo latere, ac luto constructus. Vbi uero neutrum patrisfamiliæ conducit, ratio postulat uacerris includi. sic enim appellatur genus clatrorum. idq; fabricatur ex robore, quercu, uel subere. nam oleæ rara est occasio. Quicquid deniq; sub iniuria pluuiarum magis diuturnum est, pro conditione regionis ad hunc usum eligitur. Et si ueteris arboris truncus, siue ut crassitudo postulat, erit fissilus stipes, compluribus locis perlatus efforatur, et in circuitu uiuarij certis interuenientibus spatijs defixus erigitur. deinde per transuersa laterum caua transmittuntur ramices, qui exitus ferarum obserent. Satis est autem uacerras inter pedes octonos defigere, serisq; transuersis ita clatrare, ne spatiorum laxitas, quæ foraminibus interuenit, pecudi præbeat fugam. Hoc autem modo licet etiam latissimas regiones, tractusq; montium claudere, sicuti Galliarũ necnon, & in alijs quibusdam prouincijs locorum uastitas patitur. nam & fabricandis ingens est uacerris materiæ copia, & cætera in hanc rem feliciter suppetunt. Quippe crebris fontibus abundat solum, quod est maxime prædictis generibus salutare. Tum etiam sua sponte pabula feris benignissime subministrat, præcipueq; saltus eliguntur, qui & terrenis fœtibus, & arboreis abundant. nam ut graminibus, ita frugibus roburneis opus habent, maximeq; laudantur, qui sunt feracissimi, querneæ glandis, & iligneæ, nec minus cerreæ, tum & arbuti, cæterorumq; pomorum syluestrium, quæ diligentius persecuti sumus, cum de cohortalibus pecudibus disputaremus. Nam eadem ferè sunt pecudum syluestrium pabula, quæ domesticarum. Contentus tamen non debet esse diligens paterfamilias cibis, quos suapte

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

pte natura terra gignit, sed temporibus anni, quibus syluæ pabulis carent, condita messe, clausis succurrere, ordeoq; alere, uel adoreo farre, aut faba, plurimum'q; etiam uinaceis, & quicquid denique uilissime constiterit dare. Id'q; ut intelligant feræ præberi, unam, uel alteram domi mansuefactam conueniet immittere, quæ peruagata totum uiuarium cunctantes ad obiecta cibaria pecudes perducat. Nec solum istud per hyemis penuriam fieri expedit, sed cum etiam fœtæ partus ediderint, quo melius educent natos. Itaque custos uiuarij frequẽter speculari debebit, si iam effœtæ sint, ut manu datis sustineantur frumentis. nec uero patiendus est oryx, aut aper, alius'ue quis ferus ultra quadrimatum senescere. nam usq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macescunt senectute, quare dum uiridis ætas pulchritudinem corporis conseruat, ære mutandi sunt. Ceruus autem cōpluribus annis sustineri potest. nam diu iuuenis possidetur, quod æui longioris uitem sortitus est. De minoris autẽ incrementi animalibus, qualis est lepus, hæc præcipimus, ut in ijs uiuarijs, quæ maceria munita sunt, farraginis, & olerum ferè intubi, lactucæq; semina paruulis areolis per diuersa spatia factis inijciantur. Itemq; punicum cicer, uel hoc uernaculum, nec minus ordeum, & cicercula condita ex horreo promantur, & aqua cœlesti macerata obijciantur. nam sicca non nimis ab lepusculis appetuntur. Hæc porrò animalia, uel similia his (etiam silente me) facile intelligitur, quàm non expediat conferre in id uiuarium, quod uacerris circundatum est, siquidem propter exiguitatem corporis facile clatris subrepunt, & liberos nactæ egressus fugam moliuntur.

De apibus. Cap. II.

VENIO nunc ad alueorum curam, de quibus neq; diligentius quicquam præcipi potest, quàm ab Higinio iam dictum est, nec ornatius, quàm Virgilio, nec elegantius, quàm Celso. Higinius ueterum authorum placita secretis dispersa monimentis industrie collegit. Virgilius poeticis floribus illuminauit. Celsus utriusque memorati adhibuit modum. Quare ne attentanda quidem nobis fuit hæc disputationis materia, nisi quod consumatio susceptæ professionis hanc quoq; sui partem desyderabat, ne uniuersitas inchoati operis nostri uelut membro aliquo reciso, mutila, atque imperfecta conspiceretur. Atque ea, quæ Higinius fabulose tradita de originibus apum non intermisit, poeticæ magis licentiæ, quàm nostræ fidei concesserim. Nec sanè rustico dignum est sciscitari, fuerit'ne mulier pulcherrima specie Melissa, quam Iupiter in apem conuertit, an (ut Euhemerus poeta dicit)

crabronibus, & sole genitas apes, quas nymphæ Phruxonides educa-
uerint, mox dictæo specu Iouis extitisse nutrices, easq; pabula mune-
re dei sortitas, quibus ipsæ paruum educauerant alumnũ. Ista enim,
quamuis non dedeceant poetam, summatim tamen, & uno tantummo
do uersiculo leuiter attigit Virgilius, cum sic ait,

Dictæo cœli regem pauere sub antro.

Sed ne illud quidem pertinet ad agricolas, quando & in qua re-
gione primum natæ sint. Vtrum in Thessalia sub Aristæo, an in in-
sula Cea, ut scribit Euhemerus, an Ericthonij temporibus in mon-
te Hymeto, ut Euthronius, an Cretæ Saturni temporibus, ut Nicander.
Non magis quàm utrum examina tanquam cætera uidemus anima-
lia concubitu sobolem procreent, an hæredem generis sui floribus eli
gant, quod affirmat noster Maro, & utrum euomant liquorem mel
lis, an alia parte reddant. Hæc enim, & his similia magis scrutantiũ
rerum naturæ latebras, q̃ rusticorum est inquirere. Studiosis quoq; li
terarum gratiora sunt ista in otio legentibus, q̃ negotiosis agricolis,
quoniam neq; in opere, neq; in re familiari quicq̃ iuuant.

Quot genera sint apum, & quod ex ijs optimum. Cap. III.

QVARE Reuertamur ad ea, quæ alueorum cultoribus magis
apta sunt. Peripateticæ sectæ conditor Aristoteles in ijs libris, quos de
animalibus conscripsit, apũ siue examinum genera complura demon
strat, earumq; alias uastas, sed glomerosas, easdemq; nigras, & hirsu
tas apes habent. alias minores quidẽ, sed æque rotundas, & infusci
coloris, horridiq; pili. alias magis exiguas, nec tam rotundas, sed obe-
sas tamen, & latas coloris meliusculi, nonnullas minimas, gracilesq;,
& acuti aluei ex aureolo, uarias, atq; leues, eiusq; authoritatem se-
quens Virgilius maxime probat paruulas, oblongas, leues, nitidas, ar
dentes auro, & paribus lita corpora guttis, moribus etiam placidis.
Nam quanto grandior apis, atq; etiam rotundior, tanto peior. Si ue-
ro sæuior maxime pessima est, sed tamen iracundia notæ melioris a-
pium facile delinitur assiduo interuẽtu corũ, qui curant aluearia. nã,
cũ sæpius tractantur, celerius mansuescũt. Durãtq; si diligenter ex-
cultæ sunt, in annos decẽ, nec ullũ examen h c ætatẽ potest excedere,
quãuis in demortuarũ locum quotannis pullos substituant. Nam ferè
decimo ab internitione anno, gens uniuersa totius aluei consumitur.
Itaq; ne hoc in toto apiario fiat, semper propaganda erit soboles, ob-
seruandumq; uere cum se noua profundent examina, ut excipiãtur,
& domiciliorum numerus augeatur. nam sæpe morbis intercipiun-
tur, quibus quemadmodum mederi oportet, suo loco dicetur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Quales pastiones, & qui situs pastionum aptũ esse debeat. C.IIII.

INTERIM per has notas, quas iã diximus, probatis apibus destinari debent pabulationes. eæq; sint secretissimæ, ut et noster præcipit Maro, uiduæ pecudibus, aprico, & minime procelloso cœli statu.

Quò neq; sit uentis aditus, nam pabula uenti
Ferre domum prohibent. neq; oues, hædiq; petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgenteis atterat herbas.

Eademq; regio fœcunda sit fruticis exigui, & maxime thymi, aut origani, tum etiam tymbræ, uel nostratis cunilæ, quam satureiam rustici uocant. Post hæc frequens sit incrementi maioris surculus, ut rosmarinus, & utraque cythisus. Est enim satiua, & altera suæ spontis, itemq; semper uirens pinus, & minor ilex, nam prolixior ab omnibus improbatur. Ederæ quoque non propter bonitatem recipiuntur, sed quia præbent plurimum mellis. Arbores uero sunt probatissimæ rutila, atq; alba Ziziphus, nec minus amaranthus, tum etiam amygdalæ, & persici, atq; pyri, deniq; pomiferarum pleræq;, ne singulis immorer. At syluestrium commodissime faciunt glandifera robora, quinetiam terebinthus, nec dissimilis huic lentiscus, & odorata cædrus. At tiliæ solæ ex omnibus sunt nocentes, taxi repudiantur. Mille præterea semina uel crudo cespite uirentia, uel subacta sulco, flores amicissimos apibus creant, ut sunt in irriguo solo frutices amelli. caules acanthini. scapus asphodeli, gladiolus narcissi. At in hortensi lira consita nitent candida lilia, nec his sordidiora leucoia, tum punicæ rosæ, luteolæq;, & sarranæ uiolæ, nec minus cœlestis numinis hyacinthus, coritius item, siculusq; bulbus croci deponitur, q coloret, odoretq; mella. Iam uero notæ uilioris innumerabiles nascuntur hærbæ, cultisq;, atque pascuis regionibus, quæ fauorum ceras exuberant, ut uulgares lapsanæ, nec his pretiosior armoratia, rapistriq; olus, & intubi syluestris, ac nigri papaueris flores. Tum agrestis pastinaca, & eiusdem nominis edomita, quam græci σταφυλῖνον uocant. Verum ex cunctis, quæ proposui, quæq; obmisi temporis compendia sequens (nam inexputabilis erat numerus) saporis præcipui mella reddit thymus. Thymo deinde proxima tymbra, serpillumq;, & origanum. Tertiæ notæ, sed adhuc generosæ marinus ros, & nostras cunila, quam dixi satureiam. Mediocris deinde gustus amaranthini, ac Ziziphi flores, reliquaq;, quæ proposuimus cibaria. sed ex omnibus deterrimæ notæ mel habetur nemorẽse, quod ex sparto, atq; arbuto prouenit, uillaticum, quod nascitur in oleribus, & stercoro-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sis herbis. Et quoniam situm pastionum, atque etiam genera pabulorum exposui, nunc de ipsis receptaculis, & domicilijs examinum loquar.

De sedibus apum eligendis. Cap. V.

SEDES Apibus collocanda est contra brumalem meridiē procul à tumultu, & cœtu hominum, ac pecudum, nec calido loco, nec frigido, nam utraque re infestantur. Hæc autem sit ima parte uallis, & ut uacuæ cum prodeunt pabulatum apes, facilius editioribus aduolēt, & collectis utensilibus, cum onere per procliuia non ægre deuolent. Si uillæ situs ita competit, non est dubitandū, quin ædificio iunctum apiarium maceria circundemus, sed in ea parte, quæ tetris latrinæ, sterquilinijq́;, & balinei libera est odoribus. Verum si positio repugnabit, nec maxima tamen incommoda congruent, sic quoque magis expedit, & sub oculis domini esse apiarium. sin autem cuncta fuerint inimica, certe uicina uallis occupetur, quò sæpius descendere nō sit graue possidenti. nam res ista maximam fidem desyderat, quæ quoniam rarissima est, interuentu domini tutius custoditur. neq; ea curatorem fraudulētum tantum, sed etiam immundæ segnitiæ perosa est. æque enim dedignatur, si minus pure habita est, ac si tractetur fraudulenter. Sed ubicunq; fuerint aluearia, nō editissimo claudantur muro, qui si metu prædonum sublimior placuerit, tribus elatis ab humo pedibus, exiguis in ordinem fenestellis apibus sit peruius. iungaturq́; tugurium, quo & custodes habitent, & condatur instrumentū. sitq́; maxime repletum præparatis alueis ad usum nouorū examinum, nec minus herbis salutaribus, & siqua sunt alia, quæ languentibus adhibentur.

Palmaq́; uestibulum, aut ingens oleaster obumbret,
Vt cum prima noui ducent examina reges,
Vere suo, ludetq́; fauis emissa iuuentus
Vicina inuitet decedere ripa calori,
Obuiaq́; hospitijs teneat frondentibus arbos.

Tum perennis aqua, si est facultas, inducatur, uel extructo canali manu detur, sine qua neque faui, neque mella, nec pulli denique figurari queunt. Siue igitur, ut dixi, præter fluens unda, uel putealis, canalibus immissa fuerit, uirgis, ac lapidibus aggeretur apum causa,

Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstiuum solem, si forte morantes
Sparserit, aut præceps Neptuno immerserit eurus.

Conseri deinde circa totum apiarium debent arbusculæ incremen-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ti parui, maximeq; propter salubritatem. Nam sunt etiam remedio languentibus cythisi, tum deinde casiæ, atq; pini, & rosmarinus, quin etiam cunilæ, & thymi frutices. itemq; uiolarum, uel quæcunq; utiliter deponi patitur qualitas terræ. Grauis, & tetri odoris non solum uirentia, sed & quælibet res prohibeatur, sicuti cancri nidor, cum est ignibus adustus, aut odor palustris cœni, nec minus uitentur cauæ rupes, aut ualles argutæ, quas græci ἠχοὺς uocant.

De uasis alueorum probandis. Cap. VI.

IGITVR ordinatis sedibus, aluearia fabricanda sunt pro cõditione regionis. siue illa ferax est suberis, haud dubitanter utilissimas aluos faciemus ex corticibus, quia nec hyeme rigent, nec candent æstate, siue ferulis exuberat, ijs quoq;, cum sint naturæ corticis similes, è q̃bus commode uasa texuntur. si neutrum aderit, opere textorio salicibus connectuntur. uel si nec hæc suppetent, ligno cauatæ arboris, aut in tabulas desectæ fabricabuntur. Deterrima est conditio fictiliũ, quæ & accenduntur æstatis uaporibus, & gelantur hyemis frigoribus. Reliqua sunt alueorum genera duo ut uel ex fimo fingantur, uel lateribus extruantur. quorum alterum iure damnauit Celsus, quoniã maxime est ignibus obnoxium. alterũ probauit, quamuis incommodum eius præcipuum non dissimulauerit, quod si res postulet, trãsferri nõ possit. Itaq; non assentior ei, q̃ putat nihilo minus eius generis habendas esse aluos. neq; enim solum id repugnat rationibus domini, quod immobiles sint, cum uendere, aut alios agros instruere uelit (hoc enim commodum pertinet ad utilitatem solius patrisfamilias) sed quod ipsarum apium causa fieri debet, cum aut morbo, aut sterilitate, aut penuria locorum uexatas conueniat in aliam regionem mitti, nec propter prædictam causam moueri poterunt. hoc maxime uitandum est. Itaq; quãuis doctissimi uiri authoritatem uerebar, tamen ambitione submota, quid ipse cẽserẽ, non omisi. nam quod maxime mouet Celsum, ne sint stabula uel igni, uel furibus obnoxia, potest uitari opere lateritio circumstructis aluis, ut impediatur rapina prædonis, & contra flammarum uiolentiam protegantur. easdemq;, cum fuerit mouendæ, resolutis structuræ compagibus, licebit transferre.

Quemadmodum aluei collocandi sint. Cap. VII.

SED QVONIAM plerisq; uidetur istud operosum, qualiacunq; uasa placuerint collocari, debebit suggestus lapideus extendi per totum apiarium in tres pedes altitudinis, totidemq; crassitudinis, isq; sic exstructus, diligenter opere tectorio leuigari, ita ne ascensus lacer

tis, aut anguibus, alijs'ue noxijs animalibus præbeatur. superponuntur deinde siue (ut Celso placet) lateribus facta domicilia, siue (ut nobis) aluearia, præterquam à tergo circumstructa, seu quod pene omnium in usu est, qui modo diligenter ista curant, per ordinem uasa disposita ligantur, uel laterculis, uel cœmentis, ita ut singula binis parietibus angustis contineantur, liberæq; frontes utrinq; sint. nam & qua procedunt, nonnunquam patefaciendæ sunt, & multo magis à tergo, quia subinde curantur examina. Sin autem nulli parietes alueis interuenient, sic tamen collocandæ erunt, ut paulum altera ab altera distet, ne, cum inspiciuntur ea, quæ in curatione tractantur, hærētem sibi alteram concutiat, uicinasq; apes conterat, quæ omnem motum imbecillis cæreis operibus suis, tanquam ruinam timent. Ordines quidem uasorum superinstructos in altitudinem tres esse abūde est, quoniam summum sic quoque parum commode curator inspicit. ora cauearum, quæ præbent apibus uestibula, proniora sint, quàm terga, ut ne influant imbres, & si forte tamen ingressi fuerint, non immorentur, sed per aditum effluant. propter quod conuenit aluearia porticibus supermuniri. sin aliter, luto punico frōdibus illinitis adumbrari. quod tegmen cum frigora, & pluuias, tum æstus arcet. Nec tamen ita nocet huic generi caloris æstus, ut hyems. itaque semper ædificium sit post apiarium, quod aquilonis excipiat iniuriam, stabulu'sq; præbeat teporem. nec minus ipsa domicilia, quamuis ædificio protegantur, obuersa tamen ad hybernum orientem componi debebunt, ut apricum habeant apes matutinum egressum, & sint experrectiores. nam frigus ignauiam creat, propter quod etiā foramina, quibus exitus, aut introitus datur, angustissima esse debent, ut quam minimum frigoris admittant. eaq; satis est ita forari, ne possint capere plus unius apis incrementum. sic nec uenenatus stellio, nec obscœnum scarabæi, uel papilionis genus, lucifugæq; blattæ, ut ait Marro, per laxiora spatia ianuæ fauos populantur. atq; utilissimum est pro frequentia domicilij, duos, uel tres aditus in eodem operculo distantes inter se fieri contra fallaciam lacerti, qui uelut custos uestibuli prodeuntibus inhians apibus affert exitium. eæq; pauciores intereunt, cum licet uitare pestis obsidia per aliud uadentibus effugiunt.

De comparandis apibus, & quemmadmodum syluestria examina capiantur. Cap. VIII.

ATQVE Hæc de pabulationibus, domicilijs, & sedibus eligendis abunde diximus. quibus prouisis, sequitur ut examina desyderemus. ea porrò uel ære parta, uel gratuita contingunt. Sed quas pretio

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

comparabimus, studiosius prædictis comprobemus notis. & earũ fre quentiam prius quàm mercemur, apertis aluearibus consyderemus. uel si non fuerit inspiciendi facultas, certe id, quod contemplari licet, notabimus. ut in uestibulo ianuæ complures consistant, & uehemens sonus intus murmurantium exaudiatur. atque etiam (si omnes intra domicilium silentes forte conquiescant,) labris foramini aditus admotis, & inflato spiritu ex respondente earũ subito fremitu poterimus æstimare uel multitudinem, uel paucitatem. Præcipue autem custodiẽdum est, ut ex uicinia potius, quàm ex pegrinis regionibus petantur, quoniam solent cœli nouitate lacessiri. quod si nõ contingit, ac necesse habuerimus longinqs itineribus aduehere, curabimus, ne salebris sollicitentur. optimeq; noctibus collo portabuntur. nam diebus requies danda est, & infundẽdi sunt grati apibus liquores, qbus intra clausum alantur. Mox cum perlatæ domum fuerint, si dies superuenerit, nec aperiri, nec collocari oportebit alueum nisi uesperi, ut apes placidæ mane post totius noctis requiẽ egrediantur. speculariq; debemus ferè triduo, an uniuersæ se profundant. quod cum faciunt, fugam meditantur. Ea remedia, quibus debeant inhiberi, mox præcipiemus. at quæ dono, uel aucupio contingunt, minus scrupulose probantur, quanquam nec sic quidẽ uelim nisi optimas possidere, cum & impensam, & eandem operam custodis postulent bonæ, atque improbæ, & quod maxime refert, non sunt degeneres intermiscendæ, quæ infament generosas. nam minor fructus mellis respondet, cum segniora interueniunt examina. Verũtamen quoniam interdũ propter conditionem locorum uel mediocre pecus (nam malum nullo quidẽ modo) parandum est, curam uestigandis examinibus hac ratione adhibebimus. Vbicunq; saltus sunt idonei, mellificia nihil antiquius, quàm apes, quibus utantur, uicinos eligunt fontes. eos itaq; conuenit plerũq; ab hora secunda obsideri, speculariq; quæ turba sit aquantiũ. nam si paucæ admodũ circumuolant (nisi tamẽ complura capita riuorũ diductas faciunt rariores) intelligenda est earũ penuria, propter quam locum quoque non est mellificum suspicabimur. at si commeant frequentes, spem quoque aucupandi examina maiorem faciunt. eaq; sic inueniuntur. Primum quàm longe sint explorandum est, præparãdumq; in hanc rem liquida rubrica, qua cum festucis illitis contigeris apum terga fontem libantium, commoratus eodem loco facilius redeũtes agnoscere poteris. At si non tarde id facient, scias eas in uicino consistere. sin autem serius, pro moræ tempore æstimabis distantiam loci. sed cum animaduerteris celeriter redeuntes, si non ægræ persequeris iter uolantium, ad sedem perduceris examinis. in ijs autem, quæ lon=

gius meare uidebuntur, solertior adhibebitur cura, quæ talis est. arũdinis internodium cum suis articulis exciditur, & terebratur ab latere talea, & per id foramen exiguo melle, uel defruto ĩstillato, ponitur iuxta fontem. deinde cum ad odorẽ dulcis liquoris cõplures apes irrepserunt, tollitur talea, & apposito foramini pollice nõ emittitur, nisi una, quæ, cum euasit, fugam suã demonstrat obseruanti, atq; is, dũ sufficit, persequitur euolantem. Cum deinde conspicere desijt apẽ, tum alteram emittit. & si eandem petit cœli partem, uestigijs prioribus inhæret, & si minus aliam quoq;, atq; aliã foramine adaperto patitur egredi, regionemq; notet, in quam plures reuolent, & eas ꝑsequatur, donec ad latebram perducatur examinis. quod si est abditum specu, fumo elicitur, & cum erupit, æris strepitu coercetur. nam statim sono territum, uel in frutice, uel in editiore syluæ fronde considet, & à uestigatore præparato uase reconditur. sin autem sedem habet arboris cauæ, &, aut extat ramus, quem obtinent, aut sunt in ipsius arboris trũco, tunc, si mediocritas patitur, acutissima serra, quo celerius id fiat, præciditur primũ superior pars, quæ ab apibus uacat, deinde inferior quatenus uidetur inhabitari. tum recisus utraq; parte mũdo uestimento contegitur, quoni. hoc quoq; plurimũ refert, ac si qbus rimis hiat, illinitur, & ad locum ꝑfertur. relictisq; paruis (ut iã dixi) foraminibus, more cæterarum aluorum collocatur. sed indagatorẽ conueniet matutina tempora uestigandi eligere, ut spatium diei habeat, quo exploret commeatus apum. sæpe enim, si serius cœpit eas denotare, etiam cum in propinquo sunt, iustis operum peractis se recipiunt, nec remeant ad aquã. quo euenit ut uestigator ignoret, quàm longe à fonte distet examen. sunt qui per initia ueris apiastrum, atq; (ut ille uates ait) trita meliphylla, & cærinthæ ignobile gramen, aliasq; colligant similes herbas, quibus id genus animalium delectatur, & ita aluos perfricent, ut odor, & succus uasi inhæreat. quæ deinde mundata exiguo melle respergant, & per nemora non longe à fontibus disponant, eaq; cum repleta sunt examinibus, domum referant, sed hoc nisi locis, quibus abundant apes, facere non expedit. nam sæpe inania uasa nacti, qui forte prætereunt, secum auferunt. neque tamen est tanti uacua perdere complura, ut uno, uel altero potiare pleno. at in maiore copia etiam si multa intercipiuntur, plus est qđ inreptis apibus acqritur. atq; hæc ẽ ratio capiẽdi syluestria examina.

Quemadmodum uernacula examina obseruantur, & in aluos condantur. Cap. IX.

DEINCEPS talis altera est uernacula retinendi. semp qui-

dem custos sedule circumire debet aluearia. neq; enim ullum tempus est, quo non curam desyderent, sed eam postulant diligentiorem, cum uernant & exundant nouis fœtibus, qui nisi curatoris obsidio protinus excepti sunt, diffugiunt. quippe talis est apium natura, ut pariter quæq; plebs generetur cum regibus, qui ubi euolādi uires adepti sunt, consortia dedignantur uetustiorum, multo'q; magis imperia. quippe cum rationabili genere mortalium, tum magis egentibus consilij mutis animalibus nulla sit regni societas. itaq; noui duces procedūt, cum sua iuuentute, quæ uno, aut altero die in ipso domicilij uestibulo glomerata consistens, egressu suo proprie desyderium sedis ostendit. eaq; uelut patria contenta est, si à procuratore protinus assignetur. sin autem defuit custos, uelut iniuria repulsa peregrinam regionem petit. quod ne fiat, boni curatoris est uernis temporibus obseruare alueos in octauam ferè diei horam, postquam non temere se noua proripiunt agmina, eorum'q; egressus, regressus'q; ut diligentius custodiat. Nam quædam solent, cum subito euaserunt, sine cunctatione se proripere. poterit exploratam fugam præsciscere uespertinis temporibus aurem singulis alueis admouendo. siquidem ferè ante triduum, quàm eruptionem facturæ sint, uelut militaria signa mouentium tumultus, ac murmur exoritur. ex quo, ut uerissime dicat Virgilius,

Corda licet uulgi præsciscere, nanq; morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & uox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum.

Itaq; maxime obseruari debet, quæ istud faciunt, ut siue ad pugnam eruperint (nam inter se tanquam ciuilibus bellis, & cum alteris quasi cum exteris gentibus præliantur) siue fugæ causa se proripuerint, præsto` sit ad utrunque casum paratus custos, pugna quidem uel unius inter se dissidentis, uel duorum examinum discordantium facile compescitur. nam ut idem ait,

Pulueris exigui iactu compressa quiescit,

Aut mulso, passo'ue, aut alio quouis liquore simili resperso uidelicet familiari dulcedine sæuientium iras mitigante. nam eadem mire etiam dissidentes reges conciliant. Sunt enim sæpe plures unius populi duces, & quasi procerum seditione plebs in partes diducatur. quod frequenter fieri prohibendum est, quoniam intestino bello totæ gentes consumuntur. Itaq; si constat principibus gratia, manet pax incruenta. sin autem sæpius acie dimicanteis notaueris, duces seditionum interficere curabis. dimicantiū uero prælia prædictis remedijs sedantur. ac deinde cum agmen glomeratum in proximo frondentis arbusculæ ramo consederit, animaduertito, an totum examen in speciē unius uuæ

dependeat. idq; signum erit aut unum regem inesse, aut certe plures bona fide reconciliatos, quos sic patieris, dum in suum reuolent domicilium. sin autem duobus, aut etiam compluribus uelut uberibus diductum fuerit examen, ne dubitaueris & plures proceres, et adhuc iratos esse, atq; in ijs partibus, quibus maxime uideris apes glomerari, requirere duces debebis. itaq; succo prædictarũ herbarum, idest melissophili, uel apiastri manu illita, ne ad tactum diffugiant, leuiter inseres digitos, & diductas apes scrutaberis, donec authorẽ pugnæ, quem elidere debes, reperias.

Quæ sit forma regis apum. Cap. X.

SVNT autem ij reges maiores paulo, et oblongi magis quàm ceteræ apes rectioribus cruribus, sed minus amplis pinnis pulchri coloris, & nitidi, leuesq;, ac sine pilo, sine spiculo, nisi quis forte pleniorẽ quasi capillum, quem in uentre gerunt, aculeũ putet, quo & ipso tamen ad nocendum non utuntur. quidam etiam infusci, atq; hirsuti reperiuntur, quorum pro habitu, damnabis ingenium.

Nanq; duæ regum facies, duo corpora gentis.
Alter erit maculis auro squallentibus ardens,
Et rutilis clarus squamis insignis, & ore.

Atq; hic maxime probatur, qui est melior. nam deterior sordido sputo similis tam fœdus est, quàm puluere ab alto
Cum uenit, & sicco terram spuit ore uiator. Et, ut idem ait,
Desidia, latamq; trahens inglorius aluum. Omnes igitur duces notæ deterioris
Dede neci, melior uacua sine regnet in aula.

Qui tamen & ipse spoliandus est alis, ubi sæpius cum examine suo conatur eruptione facta profugere. nam uelut quadã compede retinebimus erronem ducem detractis alis, qui fugæ destitutus præsidio, finem regni non audet excedere, propter quod ne ditionis quidem suæ populo permittit longius euagari.

Quomodo apium paucitas emendetur. Cap. XI.

SED Nónunquam necandus est, cum uetus alueare numero apũ destituitur, atq; infrequentia eius aliquo examine replenda est. Itaq; cum primo uere in eo uase nata est pullities, nouus rex eliditur, ut multitudo sine discordia cum parẽtibus suis conuersetur. quod si nullam progeniem tulerint faui, duas, uel tres alueorũ plebes in unũ contribuere licebit, sed prius respersas dulci liquore. tum demum includere, & posito cibo dum cõuersari consuescant, exiguis spiramentis relictis

ctis triduo ferè clausas habere. sunt qui seniorẽ potius regem submoueant, quod est contrarium. quippe turba uetustior, si elidatur uelut quędam senatus iunioribus pareat necesse est, et si quae sint imperia ualidiorum contumaciter spernẽtes, poenis, ac mortibus afficiuntur. illud tamen incommodum iuniori ex animi solet accidere, cum antiquarum apium relictus à nobis rex senectute deficit, quod tanquam domino mortuo familia nimia licentia discordat, cui facile occurritur, nam ex ijs alueis, quae plures habent principes, dux unus eligitur. isq; trãslatus ad eas, quae sine imperio sunt, rector constituitur. Post autem minore molestia in ijs domicilijs, quae aliqua peste uexãtur, paucitas apium emendari. Nam ubi cognita est clades infrequentis aluei, quos habeat fauos oportet consyderare. tum deinde, cerae, quae semina pullorum cõtinet, partem recidere, in qua regij generis proles animatur. ẽ autem facilis conspectu, quoniam ferè in ipso fine cerarum uelut papilla uberis apparet eminentior, & laxioris fistulae, quàm sint reliqua foramina, quibus popularis notae puli detinentur. Celsus quidem affirmat in extremis fauis transuersas fistulas esse, quae contineant regios pullos. Higinius quoque authoritatem graecorum sequẽs negat ex uernaculo (ut caetera apes) fieri ducem, sed in circuitu fauorum paulo maiora, quàm sint plebeij seminis inueniri recta foramina repleta quasi sorde rubri coloris, ex qua protinus alatus rex figuretur.

De condendo examine, & eius fuga inhibenda. Cap. XII.

EST ET illa uernaculi examinis cura, si forte praedicto tempore facta eruptione patriam fastidiens sedem longiorẽ, fuga denuntiauit. Id autẽ significat, cum sic apis euadit uestibulum, ut nulla intro reuolet, sed se confestim leuet sublimius. Crepitaculis aereis, aut testarum plerunq; uulgo iacentiũ sonitu terreatur fugiẽs iuuentus. Eaq;, quae uel pauida, cum repetierit aluum maternam, & in eius aditu glomerata pepẽderit, uel statim se ad proximã frondem contulerit, protinus custos nouum loculamentum in hoc praeparatum perliniat intrinsecus praedictis herbis. deĩde guttis mellis respersum admoueat. Tum manibus, aut etiam trulla congregatas apes recondat. Atq; uti debet, adhibita caetera cura, diligenter compositum, et illitum uas interim patiatur in eodem loco esse, dum aduesperascat. Primo deinde crepusculo transferat, & reponat in ordinem reliquorum alueorũ. Oportet autem etiam uacua domicilia collocata in apiarijs habere. nã sunt nonnulla examina, quae, cum processerint, statim sedẽ sibi quaerant in proximo, eãdemq; occupent, quàm uacuam repererint. Haec ferè acquirendarum, ac etiam retinendarum apium traditur cura.

Remedia apum laborantium morbo. Cap. XII.

SEQVITVR ut morbo, uel pestilenti laborantibus remedia
desyderentur. Pestilentiæ rara in apibus pernicies nec tamen aliud,
quàm quod in cætero pecore præcepimus, quid fieri possit reperio, ni
si ut longius aluei transferantur. Morborum autem facilius in his et
causæ inspiciuntur, & inueniũtur medicinæ. Maximus autem annuus
earum labor est initio ueris, quo tithymalli floret frutex, & quo sa-
meram ulmi promunt. nanq; sicut nouis pomis, ita his primitiuis flo-
ribus illectæ auide uescuntur post hybernam famem, nil alioquin ci-
tra satietatem, tali nocẽte cibo, quo cum se affatim repleuerint, proflu
uio alui, nisi celeriter succurritur, intereunt. nam & tithymallus ma-
iorum quoq; animalium uentrẽ soluit, & proprie ulmus apiũ. Eáq;
causa est, cur in regionibus Italiæ, quæ sunt eius generis arboribus
consitæ, raro frequẽtes durent apes. Itaq; ueris principio si medicatos
cibos præbeas, iisdem remedijs & prouideri potest, ne tali peste uexẽ
tur, et cum iã laborant, sanari. nam illud, quod Higinius maiores se
cutus authores prodidit, ipse non expertus asseuerare non audeo, uo
lentibus tamen licebit experiri. Siquidẽ præcipit apum corpora, quæ,
cum eiusmodi pestis incessit, sub fauis aceruatim enectæ reperiuntur,
sicco loco per hyemem reposita circa æquinoctium uernum, cum cle-
mentia diei suaserit, post horam tertiam in solem proferre, ficulneóq;
cinere obruere. Quo facto, affirmat intra duas horas cum uiuido ha
litu caloris animatæ sunt, resumpto spiritu in præparatũ uas, si obij
ciatur, irrepere. Nos magis ne intereant, quæ deinceps dicturi sumus,
ægris examinibus exhibenda censemus. nam uel grana mali punici
tunsa, & uino amineo conspersa, uel uuæ passæ cum rore syriaco pa
ri mensura pinsitæ, et austero uino insuccatæ dari debent, uel si per
se ista frustata sunt, omnia eadem æquis ponderibus in unum leui-
gata, & fictili uase cũ amineo uino inferuefacta, mox etiã refrigera-
ta ligneis canalibus apponi. Nonnulli rorem marinum aqua mulsa
decoctum, cum gelauerit, imbricibus infusum præbent libandum.
Quidam bubulam, uel hominis urinam (sicut Higinius affirmat) al
ueis apponunt. necnon etiam ille morbus maxime est conspicuus, qui
horridas, contractásq; carpit, cum frequẽter aliæ mortuarũ corpora
domicilijs suis efferunt, aliæ intra tecta ut in publico luctu, mœsto si-
lentio torpent. Id cum accidit, arũdineis infusi canalibus offeruntur
cibi, maxime decocti mellis, & cum galla, uel arida rosa detriti. Gal-
banum etiam, ut eius odore medicentur, incendi conuenit, passóq; &
defruto uetere fessas sustinere. Optime tamen facit amelli radix, cuius

est frutex

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

est frutex luteus, purpureus flos. ea cum uetere amineo uino decocta exprimitur, & ita liquatus eius succus datur. Higinius quidem in eo libro, quem de apibus scripsit, Aristomachus inquit, hoc modo succurrendum laborantibus existimat. Primum, ut omnes uitiosi faui tollantur, & cibus ex integro recens ponatur. deinde ut fumigentur. Prodesse etiam putat apibus uetustate corruptis examen nouum contribuere, quamuis periculum sit, ne seditione consumentur, ueruntamen adiecta multitudine lætaturas. Sed ut concordes maneant, earũ apiũ, quæ ex alio domicilio transferuntur, quasi peregrinæ plebis submoueri reges debere. nec tamen dubium, quin frequentissimorũ examinum faui, qui iam maturos habent pullos, transferri, & subijci paucioribus debeant, ut tanquam nouæ prolis adoptione domicilia confirmentur, sed & id cum fiet, animaduertendum, ut eos fauos subijciamus, quorum pulli iam sedes suas adaperiunt, et uelut opercula foraminum obductas ceras erodunt exerentes capita. nam si fauos immaturo fœtu transtulerimus, emorientur pulli, cum foueri desierint. Sæpe etiam uitio, quod græci φαγέδαιναν uocant, intereunt. Siquidem cum sit hæc apium consuetudo, ut prius tantum cerarum confingant, quantum putant explere se posse, nonnunquam euenit, ut consumatis operibus cereis, ut examen conquirendi mellis causa longeus euagatum subitis imbribus, aut turbinibus in syluis opprimatur, & maiorem partem plebis amittat. quod ubi factum est, reliqua paucitas fauis complendis non sufficiat, tunc quæ uacuæ cerarum partes computrescant, & uitijs paulatim serpentibus corrupto melle ipsæ quoque apes intereant. Id ne fiat, duo populi coniungi debent, qui possint adhuc integras ceras explere. uel si non est facultas alterius examinis, ipsos fauos ante quàm putrescant, uacuis partibus acutissimo ferreo liberare. nam hoc quoq; refert, ne admotum habes ferramentum (quia non facile penetret) uehementius impressum fauos sedibus suis commoueat. Quod si factum est, apes domicilium derelinquunt. Est & illa causa interitus, quod interdum continuis annis plurimi flores proueniunt, & apes magis mellificijs, quàm fœtibus student. itaq; nõnulli, quibus est minor harum rerum scientia, magnis fructibus delectantur, ignorantes exitium apibus immunere, quoniã & nimio fatigatæ opere plurimæ pereunt, nec ullis iuuentutis supplementis frequentatæ nouissimæ reliquæ intereunt. itaq; si tale uer incessit, ut & prata, & arua floribus abundent, utilissimum est tertio quoq; die aluorum exitus præcludi, exiguis foraminibus relictis, p quæ non possint apes exire, ut ab opere mellifico euocatæ, quoniam se non sperent posse ceras omnes liquoribus stipare, fœtibus expleant. Atq; hæc ferè sunt

examinum uitio laborantium remedia.

Quid quoquo tempore faciant apes, & quid earum curator facere debeat. Cap. XIIII.

DEINCEPS illa totius anni cura, ut idẽ Higinius commodis-
sime prodidit. Ab æqnoctio primo, quod mense Martio circa VIII.
Calendas Aprilis in octaua parte arietis conficitur, ad exortum uer=
giliarum dies uerni temporis habentur duodequinquaginta, per hos
primum ait apes curãdas esse adapertis alueis, ut omnia purgamen
ta, quæ sunt hyberno tempore congesta, eximantur, et ut araneis, qui
fauos corrumpunt, detractis, fumus immittatur factus incenso bubu=
lo fimo, hic enim quasi quadã cognatione generis maxime est apibus
aptus. Vermiculi quoq;, qui tineæ uocantur, et item papiliones enecan
di sunt. Quæ pestes plerunq; fauis adhærentes decidunt, si fimo me-
dullam bubulam misceas, & his incensis, nidorẽ admoueas. Hac cura
per id tẽpus, quod diximus, examina firmabuntur, eáq; fortius ope
ribus inseruient. Verũ maxime custodiẽdũ est curatori, q apes nutrit,
cũ aluos tractare debebit, uti pridie castus sit ab rebus uenereis, ne'ue
temulentus, nec nisi lotus ad eas accedat. abstineatq; ferè ab omni-
bus redolẽtibus esculentis, ut sunt salsamenta, et eorũ omnia eliquami
na, itemq; fœtẽtibus acrimonijs alij, uel ceparũ, cæterarumq; rerum
similiũ. Duodequinquagesimo die ab æqnoctio uerno, cum fit uergi-
liarum exortus circa V. Idus Maias incipiunt examina uiribus, &
numero augeri. Sed & ijsdẽ diebus intereunt, quæ paucas, & ægras
apes habent. Eodẽq; tempore progenerãtur in extremis partibus fa
uorum amplioris magnitudinis fœtus, quàm sint cæterarum apum.
eosq; nonnulli putant esse reges. Verum quidam græcorũ authores
οἴστρους appellant, ab eo, quod exagitent, neq; patiantur examina con
quiescere. Itaq; precipiunt eos enecari. Ab exortu uergiliarũ ad sol=
stitium, quod fit ultimo mense Iunio circa octauam partem cancri ferè
examinant alui, quo tempore uehementius custodiri debent, ne nouæ
soboles diffugiant. Tumq; peracto Solstitio, usq; ad ortum caniculæ,
qui ferè dies triginta sunt, pariter frumenta, & faui demetuntur.
Sed ij quemadmodum tolli debeant, mox dicetur, cum de confectura
mellis præcipiemus. Cæterum hoc eodem tempore progenerari posse
apes iuuenco perempto, Democritus, & Mago, nec minus Virgilius
prodiderunt. Mago quidem uentribus etiam bubulis idem fieri affir
mat. Quam rationem diligentius prosequi superuacuum puto consen
tiens Celso, qui prudentissime ait non tanto interitu pecus istud ad-
mitti, ut sic requirendum sit. uerum hoc tempore, et usq; in autumni

æquinoctium decimoquoq; die alui aperiendæ sunt, & fumigandæ. Quod cum sit molestum examinibus, saluberrimum tamen esse conuenit. Suffitas deinde, & æstuantes apes refrigerare oportet, conspersis uacuis partibus aluorum, & quam recentissimi rigoris aqua infusa. deinde siquid ablui non poterit, pinnis aquilæ, uel etiam cuiuslibet uastæ alitis, quæ rigorem habene, emundari. Præterea ut tineæ, si apparuerint, euerrantur, papilionesq; enecentur, qui plerunque inter aluos morantes apibus exitio sunt. nam & ceras erodunt, & stercore suo uermes progenerant, quos aluorum tineas appellamus. Itaque quo tempore maluæ florent, cum est earum maxima multitudo, si uas æneum simile miliario uespere ponatur inter aluos, & in fundū eius lumen aliquod demittatur, undiq; papiliones concurrunt. dum'q; circa flammulam uolitant, adurūtur, quod nec facile ex angusto sursum euolare, nec rursus longius ab igne possunt recedere, cum lateribus æneis circumueniantur, ideoq; propinquo ardore consumuntur. A` canicula ferè post diem quinquagesimum arcturus oritur, cum irroratis floribus thymi, & cunilæ, thymbræq;, apes mella conficiunt. idq; optimæ notæ enitescit autumni æquinoctio, quod est ante Calen. Octobris, cum octauam partem libræ sol attigit. Sed inter caniculæ, & arcturi exortum cauendum erit, ne apes intercipiantur uiolentia crabronum, qui ante aluearia plerunq; obsidiantur prodeuntibus. Post arcturi exortum circa æquinoctium libræ (sicut dixi) fauorum secunda est exemptio. Ab æquinoctio deinde quod conficitur circa VIII. Cal. Octobris ad uergiliarū occasum diebus XL. ex floribus tamaricis, & syluestribus frutetis apes collecta mella cibarijs hyemis reponunt, quibus nihil est omnino detrahendū, ne sæpius iniuria contristatæ, uelut desperatione rerum profugiant. Ab occasu uergiliarum ad brumā, quæ ferè conficitur circa VIII. Cal. Ianuarij, in octaua parte capricorni iā recondito melle utuntur examina, eoq; usq; ad arcturi exortum sustinentur. Nec me fallit Hipparchi ratio, quæ docet solstitia, & æquinoctia nō octauis, sed primis partibus signorum confici. Verum in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi, & Metonis, antiquorumq; fastus astrologorum, qui sunt aptati publicis sacrificijs, quia & notior est ista uetus agricolis concepta opinio. Nec tamen Hipparchi subtilitas pinguioribus, ut aiunt, rusticorum literis necessaria est. Ergo uergiliarum occasu primo statim conueniet aperire aluos, et depurgare quicquid immundi est, diligentiusq; curare, quoniam per tempora hyemis non expedit mouere, aut patefacere uasa. Quam ob causam dum adhuc autumni reliquiæ sunt, apricissimo die purgatis domicilijs opercula intus usq; ad fauos admouenda sunt, omni uacua

parte sedis exclusa, quo facilius angustiæ cauearum per hyemem con calescant. idq; semper faciendum est etiam in ijs aluis, quæ paucitate plebis infrequẽtes sunt. Quicquid deinde rimarũ est, aut foraminũ luto, et fimo bubulo mistis illinemus extrinsecus, nec nisi aditus, quibus commeent, relinquemus. Et quamuis porticu protecta uasa, nihilo minus congestu culmorum, & frondium supertegemus, quantumq; res patietur à frigore, & tempestatibus muniemus. Quidã exemptis interraneis occisas aues intus includunt, quæ tempore hyberno plumis suis delitescentibus apibus præbent teporem. Tum etiam si sunt absumpta cibaria, commode pascuntur esuriẽtes, nec nisi ossa earum relinquunt. sin autem faui sufficient, permanent illibatæ. nec quamuis amantissimas munditiarũ offendunt odore suo. Melius tamen esse nos existimamus tempore hyberno fame laborantibus, ad ipsos aditus in canaliculis uel contusam, et aqua madefactam ficum aridam, uel defrutum, aut passum præbere. Quibus liquoribus mundã lanam imbuere oportebit, ut insistentes apes quasi per syphonẽ succum euocent. Vuas etiã passas, cum infregerimus, paulũ aqua respersas probe dabimus. atq; his cibarijs non solũ hyeme, sed etiã quibus temporibus (ut iã supra dixi) tithymallus, atq; etiã ulmi florebunt, sustinendæ sunt. Post confectam brumam diebus ferè quadraginta quicqd est repositi mellis (nisi liberalius à curatore relictum sit) consumunt, et sæpe etiã uacuatis ceris usq; in ortum arcturi, qui est ab Idibus Februarijs ieiunæ fauis accubantes torpent more serpentum, & quiete sua spiritum conseruant, quem tamen ne amittant, si longior fames incesserit, optimum est per aditum uestibuli syphonibus dulcia liquamina immittere, & ita penuriam temporum sustinere, dum arcturi ortus, & hirundinis aduentus commodiores pollicẽatur futuras tempestates. Itaq; post hoc tempus, cum diei permittit hilaritas, procedere audent in pascua. nam ab æquinoctio uerno sine cunctatione, iam passim uagantur, et idoneos ad fœtum decerpunt flores, atq; intra tecta comportãt. Hæc obseruanda per anni tempora diligentissime Higinius præcipit. Cæterum illa Celsus adijcit. paucis locis eam felicitatem suppetere, ut apibus alia pabula hyberna, atq; alia præbeãtur æstiua. Itaq; qbus locis post ueris tempora flores idonei deficiunt, negat oportere immota examina relinqui, sed uernis pastionibus absumptis, in ea loca trãsferri, quæ serotinis floribus thymi, & origani, thymbræq; benignius apes alere possunt. Quod fieri ait et Achaiæ regionibus, ubi transferuntur in atticas pastiones, & Eubœa, & rursus insulis cycladibus, cum ex alijs trãsferuntur scyrum, nec minus in Sicilia cum ex reliquis eius partibus in Hyblam conferuntur. Idemq; ait ex floribus ceras

bus ceras fieri, ex matutino rore mella, quae tanto meliorem qualitatē capiunt, quanto iucundiore sit materia cera confecta. Sed ante trāslationem dilegenter alueos inspicere praecipit, ueteresq́; & tineosos, & labantes fauos eximere. Nec nisi paucos, & optimos reseruare, & simul etiam ex meliore flore quàm plurimi fiant. eáq; uasa, quae quis transferre uelit, non nisi noctibus, & sine concussione portare.

De melle conficiendo, & quando castrari debent alui. Cap. XV.

MOX uere transacto sequitur, ut dixi, mellis uindemia, propter quam totius anni labor exercetur. Eius maturitas intelligitur, cū animaduertimus fucos ab apibus expelli, ac fugari, qđ est genus amplioris incrementi simillimū apis. Et, ut ait Virgilius, ignauum fucos pecus, & sine industria fauis assidens. nam neq; alimenta congerit, et ab alijs inuecta consumit. Veruntamen ad procreationem sobolis conferre aliquid hi fuci uidentur insidētes seminibus, q̄bus apes figurātur. Itaq; ad fouendam, & educandam nouā prolem familiarius admittuntur. Exclusis deinde pullis, extra tecta proturbātur. Et, ut idē ait, à praesepibus arcent. Hos quidam praecipiunt in totum exterminari oportere, quod ego Magoni consentiēs faciendum nō censeo, uerum saeuitiae modum adhibendum. nam nec ad occidionem gens interimenda est, ne apes inertia laborent, quae cum fuci aliquam partem cibariorum absumunt, sarciendo damna fiunt agiliores, nec rursus multitudinem praedonum coalescere patiendū est, ne uniuersas opes alienas diripiant. Ergo cum rixam fucorum, & apium saepius committi uideris, adapertas alueos inspicies, ut siue semipleni faui sint, differantur, siue iam liquore completi, et superpositis ceris tāquā operculis obliti demetantur. Dies uero castrandi ferè matutinus occupandus est. neq; enim conuenit aestu medio exasperatas apes lacessiri. duobus ferramentis ad hunc usum opus est sesquipedali, uel paulo ampliore mensura factis. quorū alterū sit culter oblongus ex utraq; parte acie lata, uno capite aduncum habens scalprū. alterū prima fronte planum, et acutissimum, quo melius hoc faui succidantur, illo eradantur, et q̄cq̄d sordidum deciderit, attrahatur. Sed ubi à posteriore parte nullū uestibulum patefactum habuerit alueare, fumum admouebimus factum galbano, uel arido fimo. Ea porrò uase fictili prunis immista condū tur. idq; uas ansatum simile angustae ollae figuratur. Ita ut altera pars sit acutior, per quam modico foramine fumus emanet. altera latior, et ore patulo, per quam possit afflari. Talis olla, cum est alueari obiecta, spiritu admoto fumus ad apes promouetur, quae confestim nidoris impatientes in priorem partem domicilij, et interdum extra ue-

stibulū se conserunt, atq; ubi potestas facta est liberius inspiciendi, fe
rè, si duo sunt examina, duo genera quoq; fauorum inueniuntur. Nā
etiam in concordia suum quæq; plebs morem figurandi ceras, fingen
diq; obseruat. Sed omnes faui semper cauearum tectis, & paululum
lateribus adhærentes, depēdent, ita ne solum contingant, quoniam id
præbet examinibus iter. Cæterū figura cerarū talis est, qualis & ha
bitus domicilij. nam & quadrata & rotunda spatia, nec minus lóga
suam speciem uelut formæ quædā fauis præbent. Ideóq; non semper
eiusdē figuræ reperiuntur faui. sed hi qualescunq; sint, nō omnes exi
mantur. nam priore messe, dum adhuc rura pastionibus abundant,
quinta pars fauorū, posteriore, cum iam metuitur hyems, tertia relin
quenda est. Atq; hic tamen modus non est in omnibus regionibus cer-
tus, quoniam pro multitudine florū, & ubertate pabuli apibus consu-
lendum est. At si ceræ depēdentes in longitudinem decurrunt, eo fer
ramento, quod est simile cultro, insecandi sunt faui. deinde subiectis
duobus brachijs excipiendi, atq; ita promendi. Sin autem trāsuersi te-
ctis cauearum inhærent, tunc scalprato ferramento est opus, ut aduer
sa fronte impressi desecentur. Eximi autem debent ueteres uel uitio-
si, & relinqui maxime integri, ac melle pleni. Et siqui tandem pullos
continent, ut examini progenerando reseruentur. Omnis deinde co-
pia fauorum conferēda est in eum locum, in quo mel conficere uoles,
linendáq; sunt diligenter foramina parietum, et fenestrarū, neqd sit
apibus peruiū, quæ uelut amissas opes suas pertinaciter uestigant, &
persecutæ consumunt. Itaq; ex hisdem rebus fumus etiam in aditu lo
ci faciendus est, qui propulset intrare tentantes. Castratæ deinde alui
siquæ transuersos fauos in aditu habebunt, conuertendæ erunt, ut al
terna uice posteriores partes uestibula fiant. Sic enim proxime cum ca
strabuntur ueteres potius faui, quàm noui eximentur, ceræq; nouabū
tur, quæ tanto deteriores sunt, quanto uetustiores. Quod si forte aluea
ria circumstructa, & immobilia fuerint, curæ erit nobis, ut modo à
posteriore, modo à priore parte castrentur. idq; fieri ante diei quin=
tam horam debebit. deinde repeti uel post nonam, uel postero mane.
Sed quotcunq; faui sunt demessi, eodem die, dum tepent, mella confice=
re conuenit. Saligneus qualus, uel tenui uimine rarius contextus saccus
inuersæ metæ similis, qualis est, quo uinum liquatur, obscuro loco su-
spenditur. in eum deinde carptim congeruntur faui. Sed adhibenda
cura est, ut separentur eæ partes cerarum, quæ uel pullos habent, uel
rubras sordes, nam sunt mali saporis, & succo suo mella corrum-
punt. Deinde ubi liquatum mel in subiectum alueum defluxit, trans=
fertur in uasa fictilia, quæ paucis diebus aperta sint, dum musteus

fructus

fructus deferuescat. is'q; sæpius ligula purgandus est. Mox deinde fragmina fauorum, quæ in sacco remanserunt, retractata exprimuntur. Atq; id secundæ notæ mel defluit, & ab diligentioribus seorsum reponitur, ne quod est optimi saporis hoc adhibito, fiat deterius.

De cera facienda. Cap. XVI.

CERAE fructus, quamuis æris exigui, non tamen omittendus est, cum sit eius usus ad multa necessarius. Expressæ fauorum reliquiæ, postea quam diligenter aqua dulci perlutæ sunt, in uas æneum conijciatur. adiecta deinde aqua liquantur ignibus, quod ubi factum est, cera per stramenta, uel iuncos defusa colatur. atq; iterum similiter deintegro coquitur, & in quas quisq; uoluit formas, aqua prius adiecta, defunditur. eam'q; concretam facile est eximere, quoniã qui subest humor non patitur formis inhærere. Sed iam consumata disputatione de uillaticis pecudibus, atq; pastionibus, quæ reliqua nobis rusticarum rerum pars superest, de cultu hortorum Publi Siluine, deinceps ita, ut & tibi, & Gallioni nostro complacuerat, in carmẽ conferemus.

L. IVNII MODERATI COLVMELLAE IN LIBRVM DECIMVM DE CVLTV HORTORVM PRAEFATIO.

f OENORIS TVI Siluine, quod stipulanti spoponderam tibi, reliquam pensiunculam percipe. Nã superioribus nouẽ libris hac minus parte debitum, quod nunc persoluo, reddideram, superest ergo cultus hortorum insigniter neglectus quondam ueteribus agricolis, nunc uel celeberrimus. siquidem cum parcior apud priscos esset frugalitas, largior tamen pauperibus fuit usus epularum, lactis copia, ferina'q;, ac domesticarum pecudum carne, uelut aqua, frumento'q; summis, atque humillimis uictum tolerantibus. Mox cum sequens, & præcipue nostra ætas dapibus libidinosis pretia constituerit, cœnæ'q; non naturalibus desyderijs, sed censibus æstimentur, plebeia paupertas summota à pretiosioribus cibis ad uulgares compellitur. Quare cultus hortorũ, quoniam & fructus magis in usu est, diligentias nobis, quàm tradiderunt maiores, præcipiendus est. is'q; sicut institueram prosa oratio=

ne prioribus subnecteretur exordijs, nisi propositum meum expugnasset frequens postulatio tua, quæ peruicit, ut poeticis numeris explerem georgici carminis omissas partes, quas tamen & ipse Virgilius significauerat, posteris post se memoranda relinquere, neque enim aliter istud nobis fuerat audendum, quàm ex uoluntate uatis maxime uenerandi, cuius quasi numine instigante (pigre sine dubio propter difficultatem operis, ueruntamen non sine spe prosperi successus) aggressi sumus tenuem admodum, & penè uiduatam corpore materiam, quæ tam exilis est, ut in consumatione quidem totius operis annumerari uelut particula possit laboris nostri, per se uero et quasi suis finibus termineta nullo modo speciose conspici. Nam & si multa sunt eius quasi membra, de quibus aliquid possumus effari, tamen eadem tam exigua sunt, ut (quod aiunt græci) ex incomprehensibili paruitate arenæ funis effici non possit. Quare quicquid est istud, quod elucubrauimus, propriam sibi laudem non uendicat, ut boni consulat, si non sit dedecori prius editis à me scriptorum monimentis: sed iam præfari desinamus.

DE CVLTV HORTORVM. LIB. X.

Ortorum quoque te cultus Siluine docebo,
Atque ea, quæ quondam spatijs exclusus iniquis,
h Cum caneret lætas segetes, & munera Bacchi,
Et te magna Pales, nec non cœlestia mella,
Virgilius nobis post se memoranda reliquit.
Principio sedem numeroso præbeat horto
Pinguis ager putres glebas, resolutaq; terga
Qui gerit, & fossus graciles imitatur arenas.
Atque habilis natura soli, quæ gramine læto,
Parturit, & rutilas ebuli creat uuida baccas.
Nam neque sicca placet, nec quæ stagnata palude
Parpetitur querulæ semper conuitia ranæ.
Tum, quæ sponte sua frondosas educat ulmos,
Pelmitibusq; feris lætatur, & aspera syluis
Achrados, aut pruni lapidosis obruta pomis
Gaudet, & iniussi consternitur ubere mali,
Sed negat helleboros, & noxia galbana succo,
Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat,
Quamuis semihominis uesano gramine fœta

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Mandragoræ pariat flores, mæstamq; cicutam,
Nec manibus mitis ferulas, nec cruribus æque,
Terga rubi, spinisq; ferat paliuron acutis.
Vicini quoque sint amnes, quos incola durus
Attrahat auxilio semper sitientibus hortis,
Aut fons illachrymet putei non sede profunda,
Ne grauis hausturis tendentibus ilia uellat.
Talis humus, uel parietibus, uel sepibus hirtis
Claudatur, neu sit pecori, neu peruia furi,
Neu tibi Dædaleæ quærantur munera dextræ,
Nec Polycletea, nec Phragmonis, aut Ageladæ
Arte laboretur, sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen uenerare Ithyphalli
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero prædoni falce minetur.
Ergo age nunc cultus, & tempora quæq; serendis
Seminibus, quæ cura satis, quo sydere primum
Nascantur flores, pestiq; rosaria gemment,
Quo Bacchi genus, aut aliena stirpe grauata
Mitis adoptatis curuetur frugibus arbos.
Pierides tenui deducite carmine musæ.
Oceani sitiens cum iam canis hauserit undas,
Et paribus titan orbem librauerit horis,
Cum satur autumnus quassans sua tempora pomis,
Sordibus, & musto spumanteis exprimet uuas,
Tum mihi ferrato uersetur robore palæ
Dulcis humus, si iam pluuijs defossa madebit.
At si cruda manet cœlo durata sereno,
Tum iussi ueniant decliui tramite riui,
Terra bibat fonteis, & hiantia compleat ora.
Quod si nec cœli, nec campi competit humor,
Ingeniumq; loci, uel Iuppiter abnegat imbrem,
Expectetur hyems, dum Bacchi gnosius ardor
Aequore cœruleo cæletur, uertice mundi,
Solis & aduersos metuant atlantides ortus.
Atque ubi iam tuto nec dum confisus olympo,
Sed trepidus profugit chelas, & spicula Phœbus
Dira nepæ, tergoq; croti festinat equino,
Nescia plebs generis, matri ne parcite falsæ.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Ista prometeæ genitrix fuit altera Cretæ,
Altera nos enixa parens, quo tempore sæuus
Tellurem ponto mersit Neptunus, & imum
Concutiens barathrum lethæas terruit undas.
Tumq; semel stygium regem uidere trementem
Tartara, cum pelagi streperent sub pondere manes.
Nos fœcunda manus uiduo mortalibus orbe
Progenerat, nos abruptæ tum montibus altis
Deucalioneæ cautes peperere. sed ecce
Durior, æternusq; uocat labor. eia age segnes
Pellite nunc somnos, & curui uomere dentis
Iam uirideis lacerate comas, iam scindite amictus.
Tum grauibus rastris cunctantia perfode terga,
Tu penitus latis eradere uiscera marris
Ne dubita, & summi frequentia cespite mista
Ponere, quæ canis iaceant urenda pruinis,
Verberibus gelidi, iræq; obnoxia cauri,
Alliget & sæuus boreas, eurusq; resoluat.
Post ubi ryphææ torpentia frigora brumæ
Candidus apricat zephyrus regelauerit aura,
Sydereoq; polo cedet lyra mersa profundo,
Veris & aduentum nidis cantarit hirundo.
Rudere tum pingui, solido uel stercore Aselli,
Armentiue fimo saturet ieiunia terræ
Ipsæ ferens olitor diductos pondere qualos.
Pabula nec pigeat fesso præbere nouali
Immundis, quæcunque uomit latrina, cloacis,
Densaq; iam pluuijs, durataq; summa pruinis
Aequora dulcis humi, repetat mucrone bidentis.
Mox bene cum glebis uinacem cespitis herbam
Contundat marræ, uel fracti dente ligonis,
Putria maturi soluantur ut ubera campi.
Tunc quoque trita solo splendentia sarcula sumat,
Angustosq; foros aduerso limite ducens
Rursus in obliquum distinguat tramite paruo.
Verum ubi iam puro discrimine pectita tellus,
Deposito squallore nitens sua semina poscit,
Pingit & in uarios terrestria sydera flores,
Candida leucoia, & flauentia lumina caltæ,
Narcisiq; comas, & hiantis sæua leonis

Ora feri, calathisq; uirentia lilia canis,
Nec non uel niueos, uel cæruleos hyacinthos.
Tu quæ pallet humi, quæ frondens purpurat auro,
Ponatur uiola, & nimium rosa plena pudoris.
Nunc medica panacem lachryma, succoq; salubri
Glaucea, & profugos uinctura papauera somnos
Spargite, quæq; uiros acuunt, armantq; puellas.
Iam megaris ueniant genitalia semina bulbi,
Et quæ sicca legit getulis obruta glebis,
Et quæ frugifero seritur uicina priapo,
Excitet ut ueneri tardos eruca maritos.
Iam breue chærephylum, & torpenti grata palato
Intyba, iam teneris frondens lactucula fibris,
Alliaq; infractis spicis, & olentia late
Vlpica, quæq; fabis habilis fabrilia miscet.
Iam siser, aßyrioq; uenit quæ semine radix,
Sectaq; præbetur madido sociata lupino,
Vt pelusiaci proritet pocula zythi.
Tempore non alio uili quoque salgama merce
Capparis, & tristes inulæ, ferulæq; minaces
Plantantur, nec non serpentia gramina mentæ.
Et bene odorati flores sparguntur aneti,
Rutaq; palladiæ bacæ uictura saporem,
Seq; lacessenti fletum factura synapis,
Atque oleris pulli radix, lachrymosaq; cæpa
Ponitur, & lactis gustum quæ condiat herba
Deiectura quidem fronti data signa fugitiuum,
Vimq; suam icarco profitetur nomine graio.
Tum quoque conseritur, toto quæ plurima terræ
Orbe uirens pariter plebi, regiq; superbo
Frigoribus caules, & ueri cymata mittit.
Quæ pariunt ueteres cæspoſo littore Cumæ,
Quæ marrucini, quæ signia monte Lepino,
Pinguis item capua, & caudinis faucibus horti,
Fontibus & stabie celebres, & uesuia rura,
Doctaq; Parthenope Sebethide roscida lympha,
Quæ dulcis pompeia palus uicina Salinis
Herculeis, uitreoq; siler qui defluit amni,
Quæ duri præbent cymosa stirpe Sabelli,
Et Turni lacus, & pomosi Tyburis arua,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Brutia quæ tellus,& mater Aritia porri.
Hæc ubi credidimus resolutæ semina terræ,
Assiduo grauidam cultu,curáq; fouemus,
Vt redeant nobis cumulato fœnore messes.
Et primum moneo largos inducere fontes,
Ne sitis exurat concepto semine partum.
At cum fœta suos nexus adoperta resoluit,
Florida cum soboles materno pullulat aluo,
Primitijs plantæ modicos tum præbeat imbres
Sedulus irrorans olitor,ferróq; bicorni
Pectat,& angentem sulcis exterminet herbam.
At si dumosis positi sunt collibus horti,
Nec summo nemoris labuntur uertice riui,
Aggere præposito cumulatis area glebis
Emineat,sicco ut consuescat puluere planta,
Nec mutata loco siccos exhorreat æstus.
Mox ubi nubigenæ Phryxi,nec portitor Helles
Signorum,& pecorum princeps caput efferet undis,
Alma sinum tellus iam pandet,adultáq; poscens
Semina depositis cupient se nubere plantis,
Inuigilate uiri,tacito nam tempora gressu
Diffugiunt,nulloq; sono conuertitur annus.
Flagitat ecce suos genitrix mitissima fœtus,
Et quos enixa est partus iam quærit alendos,
Priuignasq; rogat proles,date nunc sua matri
Pignora,tempus adest,uiridi redimite parentem
Progenie,tu cinge comas,tu dissere crines.
Nunc apio uiridi crispetur florida tellus,
Nunc capitis porri longo resoluta capillo
Lætetur,mollemq; sinum staphilinus inumbret.
Nunc & odoratæ peregrino munere plantæ
Sicanijs croceæ descendant montibus hyblæ,
Natáq; iam ueniant hilari sampsuca canopo,
Et lachrymas imitata tuas Cinereia uirgo,
Sed melior stactis ponatur achaica myrrha,
Et male damnati mœsto qui sanguine surgunt
Aeacij flores,immortalesq; amaranthi,
Et quos mille parit diues natura colores,
Disponat plantis olitor,quos semine seuit.
Nunc ueniat quamuis oculis inimica corambe.

Iamq; salutari properet lactuca sapore,
Tristia quae releuat longi fastidia morbi.
Altera crebra uiret, fusco nitet altera crine,
Vtraque Caecilij, de nomine dicta Metelli.
Tertia, quae spisso, sed puro uertice pallet,
Haec sua cappadocae seruat cognomina gentis.
Et mea, quam generant tarthesi littore gades,
Candida uibrato discrimine, candida tyrso est.
Cypros item paphio, quam pingui nutrit in aruo
Punicea depexa coma, sed lactea crure est.
Quot facies, totidem sunt tempora quanq; serendi.
Caeciliam primo deponit Aquarius anno,
Cappadocamq; premit ferali mense lupercus.
Tuq; tuis Mauors tarthesida pange Calendis,
Tuq; suis Paphien iterum iam pange Calendis,
Dum cupit, & cupidae quaerit se iungere matri,
Et mater facili mollissima subiacet aruo.
Ingenera nunc sunt genitalia tempora mundi.
Nunc amor ad coitus properat, nunc spiritus orbis
Bacchatur ueneri, stimulisq; Cupidinis actus
Ipse suas adamat partes, & foetibus implet.
Nunc pater aequoreus, nunc & regnator aquarum
Ille suam Tethyn, hic pelliciat Amphitriten.
Et iam coeruleos partus enixa marito
Vtraq; nunc reserat, pontumq; natantibus implet,
Maximus ipse deûm posito iam fulmine fallax
Acrisiones ueteres imitatur amores,
Inq; sinus matris uiolento depluit imbre.
Nec genitrix nati nunc aspernatur amorem,
Sed patitur nexus flammata cupidine tellus.
Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus
Ver agit, hinc hominum, pecudum, uolucrumq; cupido,
Atque amor ignescit menti, saeuitq; medullis,
Dum satiata Venus foecundos compleat artus,
Et generet uarias soboles, semperq; frequentet
Prole noua mundum, uacuo ne torpeat aeuo.
Sed quid ego infreno uolitare per aethera cursu
Passus equos audax sublimi tramite raptos?
Ista canat maiore deo, quem delphica laurus
Impulit, & rerum causas, & sacra mouentem

Orgia naturæ, secretaq́; fœdera cœli.
Extimulet uatem per dindyma castra Cybelles,
Perq́; Cytheronem, nyseaq́; per iuga Bacchi,
Per sua Parnassi, per omissa silentia musis
Pierij nemoris, bacchea uoce frementem
Delie te Pæan, & te euie euie Pæan,
Me mea Calliope cura leuiore uagantem
Iam reuocat, paruoq́; iubet decurrere gyro,
Et secum gracili connectere carmina filo,
Quæ canat inter opus musa modulante putator
Pendulus arbustis, olitor uiridantibus hortis.
Quare age quod sequitur, paruo discrimine sulci
Spargantur cæcis nasturcia dira colubris,
Indomito male sana cibo, quas educat aluos,
Et satureia thymi referens, tymbræq́; saporem,
Et tenero cucumis, fragiliq́; cucurbita collo.
Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.
Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo,
Myrtiolo modo crine uiret, deflexaq́; collo
Nunc adoperta manet, nunc pinea uertice pungit,
Nunc similis calatho, spinisq́; minantibus horret,
Pallida nonnunquam tortos imitatur achantos.
Mox ubi sanguineis se floribus induit arbos
Punica, quæ rutilo mitescit tegmine grani,
Tempus haris satio, famosaq́; tunc coriandra
Nascuntur, gracili melantia grata cumino,
Et Bacca asparagi spinosa prosilit herba,
Et malache, prono sequitur quæ uertice solem,
Quæq́; tuas audax imitatur Nysie uiteis,
Nec metuit senteis, nam uepribus improba surgens
Achrados, indomitasq́; bionias alligat alnos.
Nomine tum graio, ceu littera proxima primæ,
Panguntur in cera docti mucrone magistri,
Sic & humo pingui ferratæ cuspidis ictu
Deprimitur folio uiridis, pede candida, beta.
Quin & odoratis messis iam floribus instat,
Iam uer purpureum, iam uersicoloribus anni
Fœtibus alma parens cingi sua tempora gaudet.
Iam Phrygiæ loti gemmantia lumina promunt,

Et conniuenteis

Et conuenientes oculos uiolaria soluunt,
Oscitat & leo, & ingenuo confusa rubore
Virgineas adoperta genas rosa præbet honores
Cœlitibus, templisq; sabæum miscet odorem.
Nunc uos pegasidum comites acheloidas oro,
Mænaliumq; choros dryadum, nymphasq; napeas,
Quæ colitis nemus Amphrysi, quæ thessala tempe,
Quæ iuga Cyllenes, & opaca rura Lycæi,
Antraq; castalijs semper rorantia guttis,
Et quæ sicanij flores legistis halesi,
Cum Cereris proles uestris intenta choreis
Aequoris Aethnei uernantia lilia carpsit,
Raptaq; lethæi coniux mox facta tyranni
Syderibus tristes umbras, & tartara cœlo
Præposuit, ditemq; Ioui, letumq; saluti,
Et nunc inferno potitur Proserpina regno.
Vos quoque iam posito luctu, mœstoq; timore
Huc facili gressu teneras aduertite plantas,
Tellurisq; comas sacris optate canistris.
Hinc nullæ insidiæ nymphis, non ulla rapina,
Casta fides nobis colitur, sanctiq; penates,
Omnia plena iocis, securo plena cachinno,
Plena mero, lætisq; uirent conuiuia pratis.
Nunc uer egelidum, nunc est mollissimus annus,
Dum phœbus tener, ac tenera decumbere in herba
Suadet, & arguto fugientes gramine fontes
Nec rigidos potare iuuat, nec sole tepentes.
Iamq; dioneis redimitur floribus hortus.
Iam rosa mitescit, sarrano clarior ostro.
Nec tam nubi fugo Borea latonia Phœbe
Purpureo radiat uultu, nec syrius ardor
Sic micat, aut rutilus pyrous, aut ore corusco
Hesperus, eoo remeat cum lucifer ortu,
Nec tam sydereo fulget Thaumantias arcu,
Quàm nitidis hilares collucent fœtibus horti.
Quare age uel iubare exorto, iam nocte suprema,
Vel cum Phœbus equos in gurgite mersat hibero.
Sicubi odoratas prætexit amaracus umbras,
Carpite, narcissiq; comas, sterilesq; balausti.
Et tu, ne Corydonis opes despernat Alexis,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Formoso Nays puero formosior ipsa
Fer calathis uiolam, & nigro permista ligustro
Balsama cum casia nectens, croceosq; corymbos,
Sparge mero Bacchi, nam Bacchus condit odores.
Et uos agrestes, duro qui pollice molles
Demetitis flores, cano iam uimine textum
Syrpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.
Iam rosa distendat contorti stamina iunci,
Pressaq; flammeola rumpatur fiscina caltæ,
Mercibus & uernis diues Fortunnus abundet,
Et titubante gradu multo madefactus iaccho
Aere sinus gerulus plenos grauis urbe reportet.
Sed cum maturis flauebit messis aristis,
Atq; diem gemino titan extenderit astro,
Hauserit & flammis lærnei brachia cancri,
Allia cum cæpis, cereale papauer aneto
Iungite, dumq; uirent nexos deferte maniplos,
Et celebres fortis fortunæ dicite laudes
Mercibus exactis, hilaresq; recurrite in hortos.
Tum quoq; proscisso, riguoq; inspersa nouali
Ozima comprimite, & grauibus densate cylindris,
Exurat sata ne resoluti pulueris æstus,
Paruulus aut pulex irrepens dente lacessat,
Neu formica rapax populari semina possit.
Nec solum teneras audent erodere frondes
Implicitus conchæ limax, hirsutaq; campe.
Sed cum iam ualido turgescit lurida caule
Brassica, cumq; tument pallentia robora Betæ,
Mercibus atq; olitor gaudet securus adultis,
Et iam maturis quærit supponere falcem,
Sæpe ferus duros iaculatur Iuppiter imbres
Grandine dilapidans, hominumq;, boumq; labores,
Sæpe etiam grauidis irrorat pestifer undis,
Ex quibus infestæ Baccho, glaucisq; salictis
Nascuntur uolucres, serpitq; eruca per hortos,
Quos super ingrediens exurit semina morsu,
Quæ capitis uiduata coma, spoliataq; nudo
Vertice, trunca iacent tristi consumpta ueneno,
Hæc ne ruricolæ paterentur monstra, salutis
Ipsa nouas artes uaria experientia rerum,

Et labor ostendit miseris, ususq; magister
Tradidit agricolis, uentos sedare furentes,
Et tempestatem Thuscis auertere sacris.
Hinc mala rubigo uiridis ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.
Hinc caput arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenus fixisse tages in limite ruris.
Vtq; Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpe suas sedes percinxit uitibus albis.
Hinc amythaonius docuit quæ plurima Chiron,
Nocturnas crucibus uolucres suspendit, & altis
Culminibus uetuit feralia carmina flere.
Sed ne dira nouas segetes animalia carpent,
Profuit interdum medicantem semina pingui
Palladia sine fruge salis conspergere amurca,
Innatáue laris nigra satiare fauilla.
Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubij, multóq; sedi contingere succo.
At si nulla ualet medicina repellere pestem,
Dardaniæ ueniunt artes, nudatáq; plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudil unda cruore,
Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cum lustrauit gradiens (mirabile uisu)
Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, uel tectæ cortice glandis,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.
Sic quondam magicis sopitum cantibus anguem
Vellere phryxeo delapsum uidit Iolchos.
Sed iam prototomos tempus decidere caules,
Et tarthesiacos paphiosq; reuellere thirsos,
Atque apio fasces, & secto cingere porro,
Iamq; eruca salax fœcundo prouenit horto.
Lubrica iam lapathos, iam thannis sponte uirescunt.
Et scylla, hirsuta sepes nunc horrida rusco
Prodit, & asparagi corruda simillima filo,
Humidáq; andrachne sitientes protegit antes,
Et gratus atriplici consurgit longa faselus.
Tum modo dependens trichili, modo more chelidri

Sole sub æstiuo gelidas per graminis umbras
Intortus cucumis, prægnansq; cucurbita serpit.
Vna neq; est illis facies, nam si tibi cordi
Longior est, gracili capitis quæ uertice pendet,
E` tenui collo semen lege, siue globosi
Corporis, atq; utero nimium quæ uasta tumescit,
Ventre leges medio, sobolem dabit illa capacem
Naryciæ picis, aut actæi mellis hymethi,
Aut habilem lymphis hamulam, Baccho'ue lagænam,
Tum pueros eadem fluuijs innare docebit,
Liuidus at cucumis grauida qui nascitur aluo,
Hirtus & ut coluber nodoso gramine tectus
Venere cubat flexo, semper collectus in orbem,
Noxius exacuit morbos æstatis iniquæ.
Fœtidus hic succo, pingui quoq; semine fartus.
At qui sub trichila manantem repit ad undam,
Labentem'q; sequens nimio tenuatur amore
Candidus effœtæ tremebundior ubere porcæ.
Mollior infuso calathis modo lacte gelato,
Dulcis erit, riguo'q; madescit luteus aruo,
Et fert auxilium quondam mortalibus ægris.
Cum canis Erigones flagrans hyperionis æstu
Arboreos aperit fœtus, cumulata'q; moris
Candida sanguineo manat fiscella cruore,
Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armenijsq;, & cereolis, prunisq; damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Persis
Miserat (ut fama est) patrijs armata uenenis.
At nunc expositi paruo discrimine læti
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.
Quin etiam eiusdem gentis de nomine dicta
Exiguo properant mitescere persica malo.
Tempestiua manent, quæ maxima Gallia donat,
Frigoribus pigro ueniunt asiatica fœtu.
At grauis arcturi sub sydere parturit arbos
Liuia chalcidicis, & caunis æmula chijs,
Purpureæq; chelidoniæ, pinguesq; mariscæ,
Et challi strutis roseo quæ semine ridet,
Albaq;, quæ seruat flauæ cognomina ceræ,
Scissa libysca simul picto quoq; lydia tergo.

Quin & tardi pedi sacris iam rite solutis
Nube noua seritur, cœli pendentibus undis
Congilis illustri mittit quam Nursia campo,
Quæq; amiterninis defertur bunias arus.
Sed iam maturis nos flagitat anxius uuis
Euchius, excultosq; iubet claudamus ut hortos.
Claudimus, imperioq; tuo paremus agrestes,
Ac metimus læti tua munera dulcis Iacche,
Inter lasciuos satyros, panasq; biformes
Brachia iactantes uetulo marcentia uino.
Et te mænalium, te bacchum, teq; lyæum,
Lenæumq; patrem canimus sub tecta uocantes,
Ferueat ut lacus, & multo completa falerno
Exundent pingui spumantia dolia musto.
Hactenus aruorum cultus Siluine docebam
Syderei uatis referens præcepta Maronis,
Qui primus ueteres ausus recludere fontes
Ascreum cecinit romana per oppida carmen.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER VNDECIMVS.

Quæ intra uillam agi debeant ab homine officio uillicationis præposito. Cap. I.

C LAVDIVS Augustalis tam ingenuæ naturæ, quam eruditionis adolescens complurium studiorum, et præcipue agricolationum sermonibus instigatus excudit mihi, cultus hortorũ prosa ut oratione componerem. Nec me tamen fallebat hic euẽtus rei, cum prædictam materiam carminis legibus implicarem. sed tibi Publi Siluine pertinaciter expetenti uersificationis nostræ gustum negare non sustinebam, facturus mox, si collibuisset, quod nunc aggredior, ut olitoris curam subtexerem uillici officijs. qui quamuis primo rei rusticæ libro uidebar aliquatenus executus, quoniam tamen eam simili desyderio noster idem Augustalis sæpius flagitabat, numerum, quem iam quasi consumaueram, uoluminũ excessi, & hoc undecimum præceptum rusticationis memoriæ tradidi. Villicum fundo, familiæq; præponi conuenit ætatis nec primæ, nec

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ultimæ. nam seruitia sic tirunculum contemnunt, ut senem, quoniam ille non dum nouit opera ruris, hic exequi iam nõ potest. Atq; hunc adolescentia negligentem, senectus illum facit pigrum. Media igitur ætas huic officio est aptissima. poteritq; ab anno trigesimo usq; in sexagesimum, si nõ interueniant fortuita corporis uitia, satis ualidi fungi muneribus agricolæ. Quisquis autem destinabitur huic negotio, sit oportebit idem scientissimus, robustissimusq;, ut edoceat subiectos, & ipse commode faciat, quæ præcipit. siquidem nihil recte sine exẽplo docetur, aut discitur. Præstatq; uillicum magistrũ esse operariorum non discipulum, cum etiam de patrefamiliæ prisci moris exẽplum Cato dixerit, male agitur cum domino, quẽ uillicus docet. Itaq; in œconomico Xenophontis, quẽ M. Cicero latino sermoni tradidit, uir egregius ille Ischomacus Atheniẽsis rogatus à Socrate utrũ ne, si res familiaris desyderasset, mercari uillicum tanq̃ fabrum, an à se instituere consueuerit. Ego uero inqt ipse instituo. Et enim qui me absente in meum locum substituitur, & uicarius meæ diligentiæ succedit, is ea, quæ ego, scire debet. Sed hæc nimium prisca, & eius quidẽ temporis fuit, quo idem Ischomacus negabat quenquam rusticari nescire. Nos autem memores ignorantiæ nostræ uigentis sensus adolescentulos, corporisq; robusti peritissimis agricolis commendemus, quorum monitionibus, uel unus ex multis (nam est difficile erudire) non solum rusticationis, sed imperandi consequatur scientiam. Quidã enim, quamuis operum probatissimi artifices, imperitandi parum prudentes, aut sæuius, aut etiam lenius agendo rem dominorum corrumpũt. Quare, sicut dixi, docendus, & à pueritia rusticis operibus educandus multisq; prius experimentis inspiciendus erit futurus uillicus. Nec solum an perdidicerit disciplinam ruris, sed an etiam domino fidem, ac beneuolentiam exhibeat, sine quibus nihil prodest uillici summa scientia. Potissimum autem est in eo magisterio scire, & æstimare, quale officium, & quis labor sit, cuiq; iniungendus. nam nec ualentissimus posset exequi, quod imperatur, si nesciat quid agat, nec peritissimus, si sit inualidus. Qualitas itaq; cuiusq; rei consyderanda est. Quippe aliqua sunt opera tantummodo uirium tanquam promouendi onera, portandiq;, aliqua sociata uiribus, & arti, ut fodiendi, arandiq;, segetes, & prata desecandi. nonnullis minus uirium plus artis adhibetur, sicut putationibus, insitionibusq; uineti. Plurimum etiam scientia pollet in aliquibus, ut in pastione pecoris, atque eiusdem medicina. Quorum omnium officiorum uillicus, quem iam prius dixi, æstimator bonus esse non potest, nisi fuerit etiam peritus, ut in uno quoq; corrigere queat perperam factum. neque enim satis est reprehendisse

peccantem, ſi non doceat recti uiam. Libenter igitur eadẽ loquor, tam docẽdus eſt futurus uillicus, quàm futurus figulus, aut faber. Et haud facile dixerim, num illa tanto expeditiora ſint diſcentibus artificia, quanto minus ampla ſunt. Ruſticationis autem magna, & diffuſa materia eſt, parteſq; ſi uelimus eius percenſere, uix numero comprehendamus. Quare ſatis admirari nequeo, quod primo ſcriptorũ meorum exordio iure conqueſtus ſum. Cæterarum artium minus uitæ neceſſariarum repertos antiſtites, agriculturæ neq; diſcipulos, neq; præceptores inuentos. niſi magnitudo rei pepererit reuerentiam uel diſcendi, uel profitendi penè immenſam ſcientiam, cum tamen non ideo turpi deſperatione oportuerit eam negligi. Nam nec oratoria diſciplina deſeritur, quia perfectus orator nuſquam repertus eſt, nec philoſophia, quia nullus conſumatæ ſapientiæ, ſed è contrario plurimi ſemet ipſos exhortantur uel aliquas partes earum addiſcere, quamuis uniuerſas percipere non poſſint. Et enim quæ probabilis ratio eſt obmuteſcendi, quia nequeas orator eſſe perfectus, aut in ſocordiam compelli, quia deſponderis ſapientiam? Magnę rei, quantuluncunq; poſſederis, fuiſſe participem, non minima eſt gloria. Quis ergo inquis, docebit futurum uillicum, ſi nullus profeſſor eſt? & ego intelligo difficillimum eſſe ab uno uelut authore cuncta ruſticationis conſequi præcepta. Veruntamen ut uniuerſæ diſciplinæ uix aliquem conſultum, ſic plurimos partium eius inuenias magiſtros, per quos efficere queas perfectum uillicum nam & arator reperitur aliquis bonus, & optimus foſſor, aut fœni ſector, nec minus arborator, & uinitor, tum etiam ueterinarius, & probus paſtor, qui ſinguli rationem ſcientiæ ſuæ deſyderanti non ſubtrahant. Igitur complurium agreſtium formatus artibus, qui ſuſceperit officium uillicationis, in primis conuictum domeſticum, multóq; etiam magis externum uitet. Somni, & uini ſit abſtinentiſſimus, quæ utraque ſunt inimiciſſima diligentiæ. Nam & ebrioſo cura officij pariter cum memoria ſubtrahitur, & ſomniculoſo plurima effugiunt. Quid enim poteſt aut ipſe agere, aut cuiquam dormiens imperare? Tum etiam ſit à ueneréis amoribus auerſus, quibus ſi ſe dediderit, non aliud quicquam poſſit cogitare, quàm illud, quod diligit. Nam uitijs eiuſmodi pellectus animus, nec præmium iucundius, quàm fructum libidinis, nec ſupplicium grauius, quàm fruſtationem cupiditatis exiſtimat. Igitur primus omnium uigilet, familiámq; ſemper ad opera cunctantem pro temporibus anni feſtinanter producat, & ſtrenue ipſe præcedat. Plurimum enim refert colonos à primo mane opus aggredi, nec lentos per otium pigre procedere. Siquidem Iſcomacus idem ille. Malo inquit unius agilem, atq;

industriam, quàm decem hominum negligentem, et tardam operam. Quippe plurimum affert mali, si operario meretricandi potestas fi at. nam ut in itinere conficiendo sæpe dimidio maturius peruenit is, qui nauiter, & sine ullis concessationibus permeabit, quàm is, qui cum sit unà profectus umbras arborum, fonticulorumq; amœnitatem, uel auræ refrigerationem captauit, sic in agresti negotio dici uix potest, qd nauus operarius ignauo, et cessatore præstet. Hoc igitur custodire oportet uillicũ, ne statim à prima luce familia cunctanter, et languide procedat, sed uelut in aliquod prælium cum uigore, & alacritate ani mi præcedentem eum tanquam ducem strenue sequatur, uarijsq; ex-hortationibus in opere ipso exhilaret laborãtes. Et interdũ tanquam deficienti succursurus ferramentum auferat parumper, & ipse fun-gatur eius officio, moneatq; sic fieri debere, ut ab ipso fortiter sit effe ctum. Atq; ubi crepusculũ incesserit, neminem post se relinquat, sed omnes subsequatur more optimi pastoris, qui è grege nullam pecudẽ patitur in agro relinq. Tum uero, cum tectum subierit, idem faciat, quod ille diligens opilio. nec in domicilio suo statim delitescat, sed agat cuiusq; maximam curam. Siue quis (quod accidit plerunq;) sauciatus in opere noxam cœperit, adhibeat fomẽta, siue alter languidior est, in ualetudinarium confestim deducat, & conuenientem ei cæteram cu rationem adhiberi iubeat. Eorum uero, qui recte ualebunt, non mi-nor habenda erit ratio, ut cibus, & potio sine fraude à cælarijs præ beatur. Consuescatq; rusticos circa larem domini, focumq; familiarẽ semper epulari, atq; ipse in conspectu eorum similiter epuletur. Sitq; frugalitatis exemplum, nec nisi sacris diebus accubans cœnet, festosq; sic agat, ut fortissimum quenq;, & frugalissimum largitionibus prose quatur, nonnunquam etiam suæ mensæ adhibeat, & uelit alijs quoq; honoribus dignari. Tũ etiam per ferias instrumentum rusticum, sine quo nullum opus effici potest, recognoscat, & sæpius inspiciat ferra-menta eáq; semper duplicia comparet, ac subinde refecta custodiat, ne si quod in opere uitiatum fuerit, à uicino petendum sit, quia plus in operis seruorum auocandis, q̃ in pretio rerũ eiusmodi depẽditur. Cultam, uestitamq; familiam utiliter magis habeat, quàm delicate, idest munitam diligenter à frigoribus, et imbribus, quæ utraq; prohi bentur optime pellibus manicatis, et sagatis cucullis. idq; si fiat, omnis penè hyemalis dies in opere tolerari possit. Quare tam uestem ser-uitiorum, quàm, ut dixi, ferramenta bis debebit singulis mensibus re censere. nam frequens recognitio nec impunitatis spem, nec peccandi locum præbet. Itaq; mancipia uincta, quæ sunt ergastuli, per nomi-na quotidie citare debebit, atq; explorare, ut sint compedibus diligen ter innexa.

ter innexa. tum etiam custodiæ sedes an tuta, & recte munita sit. nec siquem dominus, aut ipse uinxerit, sine iussu patrisfamiliæ resoluat. Sacrificia nisi ex præcepto domini facere nesciat. aruspicem, sagamq; sua sponte non nouerit, quæ utraq; genera uana superstitione rudes animos infestant. Non urbem, non ullas nundinas nisi uendendæ, aut emendæ rei necessariæ causa frequentauerit. neq; enim coloniæ suæ terminos egredi debet, nec absentia sua familiæ cessandi, aut delinquendi spatium dare. Semitas, nouosq; limites in agro fieri prohibeat. Hospitē nisi ex amicitia domini quā rarissime recipiat. ad ministeria sua conseruos non adhibeat. Nec ulli terminos egredi (nisi magna coegerit necessitas) permittat. Pecuniam domini neq; in pecore, nec in alijs rebus promercalibus occupet. hæc enim res auocat uillici curam, & eum negotiatorem potius facit, quàm agricolam, nec unquam sinit eū cū rationibus domini paria facere, sed ubi æris numeratio exigitur, res pro nummis ostenditur. Itaq; tam istud uitare debebit, quàm hercule fugiendum uenandi, aut aucupandi studium, quibus rebus plurimæ operæ auocantur. Iam illa, quæ etiam in maioribus imperijs difficulter custodiuntur, consyderare debebit, ne aut crudelius, aut remissius agat cum subiectis. semperq; foueat bonos, & sedulos, parcat etiam minus probis, & ita temperet, ut magis eius uereantur seueritatem, quàm ut sæuitiam detestentur. Poteritq; id custodire, si maluerit cauere ne peccet operarius, quàm, cum peccauerit, serò punire. Nulla est autem uel nequissimi hominis amplior custodia, quàm quotidiana operis exactio. Nam illud uerum est M. Catonis oraculum, nihil agendo homines male agere discunt. Itaq; curabit uillicus, ut iusta reddantur. Istaq; non ægre consequetur, si semper se repræsentauerit. Sic enim et magistri singulorum officiorū diligenter exequentur sua munia, & familia post operis exercitationem fatigata cibo, quietiq; potius, ac somno, quàm maleficijs operam dabit. In uniuersa porrò uillicatione, sicut in cætera uita, pretiosissimum est intelligere quenq; nescire se quod nesciat, semperq; cupere, quod ignoret addiscere. Nā et si multum prodest scientia, plus tamen obest imprudentia, uel negligentia maxime in rusticatione, cuius disciplinæ caput semel est fecisse quicquid exegerit ratio culturæ. nam quamuis interdum emendatum sit perperam factum uel imprudentia, uel negligentia, res tamen ipsa iam domino decoxit. Nec mox intantum exuberat, ut & iacturam capitis amissi restituat, & quæstum resarciat. Prælabentis uero temporis fuga quàm sit inreparabilis, quis dubitet? Eius igitur memor præcipue semper caueat, ne improuidus ab opere uincatur. Res est agrestis insidiosissima cunctanti. quod ipsum expressius uetustissi=

nus author Hesiodus hoc uersu significauit.
αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄταισι παλαίει.
Quare uulgare illud de arborum positione rusticis usurpatum, serere ne dubites id uillicus ad agri totũ cultum referri iudicet. credatq; prætermissas non duodecim horas, sed annum perijsse, nisi sua quaq; die quod instat effecerit. nam cum proprijs penè momentis fieri quicquam debeat, si unum opus tardius quàm oporteat peractum sit, cæteræ quoque, quæ sequuntur, culturæ, post iusta tempora serius adhibentur, omnisq; turbatus operis ordo spem totius anni frustratur. quare necessaria est menstrui cuiusq; officij monitio ea, quæ pendet ex ratione syderum cœli. nam ut ait Virgilius,

-Tam sunt arcturi sydera nobis
Hœdorumq; dies seruandi, & lucidus anguis,
Quàm quibus in patriam uentosa per æquora uectis
Pontus & ostriferi fauces tentantur Abidi.

Contra quam obseruationem multis argumentationibus disseruisse me non inficior in is libris, quos aduersus astrologos composueram. sed illis disputationibus exigebatur id, quod improbissime Chaldæi polli centur, ut certis quasi terminis, ita diebus statis aeris mutationes respondeant. In hac autem ruris disciplina non desyderatur eiusmodi scrupulositas, sed (quod dicitur pingui Minerua) quantumuis utile continget uillico tempestatis futuræ præsagium, si persuasum habuerit, modo ante, modo post, interdum etiam stato die orientis, uel occidentis cõpetere uim syderis. nã satis prouidus erit, cui licebit ante multos dies cauere suspecta tempora.

Quid quoq; mense faciendum sit, temporibus accommodando opera. Cap. II.

ITAQVE Præcipiemus quid quoque mense faciendum sit, sic temporibus accommodantes opera ruris, ut permiserit status cœli. Cuius uarietatem, mutationemq;, si ex hoc commentario fuerit præmonitus uillicus, aut nunquam decipietur, aut certe non frequenter. et ne discedamus ab optimo uate, qui ait, ille uere nouo terram proscindere incipiat. Noui autem ueris principium non sic obseruare rusticus debet, quemadmodum astrologus, ut expectet certum diem illum, qui ueris initium facere dicitur. sed aliquid etiã sumat de parte hyemis, quoniam consumpta bruma, iam intepescit annus, permittitq; clementior dies opera moliri. possunt igitur ab idibus Ianuarijs (ut principem mensem romani anni obseruet) auspicari culturarum officia, quorum alia ex pristinis residua consumabit, atq; alia futuri temporis incho

abit. Satis autem erit per dimidios menses exequi quodq; negotium, quia neq; præfestinatum opus nimium immature uideri possit ante quindecim dies factum, nec rursus post totidem nimium tarde. Idibus Ianuarijs uentosa tempestas, & incertus status. XVIII. Cal. Feb. tempestas incerta. XVII. Calen. Feb. Sol in Aquarium transit, Leo mane incipit occidere, africus, interdum auster cum pluuia. XVI. Calen. Febr. Cancer desinit occidere, hyemat. XV. Calen. Feb. Aquarius incipit oriri. uentus africus tempestatem significat. XI. Calen. Feb. fidicula uespere occidit, dies pluuius. IX. Calen. Febr. ex occasu pristini syderis significat tempestatem. interdum etiam tempestas. VI. Calen. Febr. Leonis quæ est in pectore clara stella occidit, nonnunquam significatur hyems bipartita. V. Cal Febr. auster, aut africus, hyemat, pluuius dies. III. Calen. Febr. delphinus incipit occidere. Item fidicula occidit. Pridie Calen Feb eorum, quæ supra sunt, syderum occasus, tempestatem facit, interdū tantummodo significat. Hoc igitur semestrium, & deinceps sequentia tempestatibus annotatis percensuimus, quo cautior uillicus (ut iam dixi) uel abstinere possit operibus, uel festinationē adhibere. itaq; ab idibus Ianuarijs, quod habetur tempus inter brumā, & aduentum fauonij, si maior est uineæ, uel arbusti modus, quicquid ex autumno putationis superfuit, repetendū est, sed ita ne matutinis temporibus uitis saucietur, quoniam pruinis, & gelicidijs nocturnis adhuc rigentes materiæ, ferrum reformidant. itaq; dū hæ regelare sinuntur, usque in horam secundam, uel tertiam poterunt uepres attenuari, ne incremento suo agrum occupent, segetes emundari, acerui uirgarum fieri, ligna deniq; confici, ut tum demum tepenti iam die putatio administretur. apricis etiā, & macris, aut aridis locis prata iam purganda, et à pecore sunt defendenda, ut fœni sit copia. Siccos quoq; & pingues agros tempestiuum est proscindere. nam et uliginosi, et mediocris habitus sub æstate, uere'ue agēdi sunt. macerrimi uero, & aridi post æstatem, primo autumno arandi, & subinde conserēdi. sed iugerum agri pinguis hoc tempore anni commode duabus operis proscinditur, quia hybernis pluuijs adhuc madens terra facilē cultum sui præbet. Eodemq; mense ante Cal. Feb. sarriendæ segetes autumnales, siue illæ seminis adorei sunt, quod quidā far uernaculū uocāt, seu tritici. Eorumq; tempestiua sarritio est, cum enata frumenta quatuor fibrarū esse cœperunt. ordeū quoq; maturū, quibus superest opera, nūc demū sarrire debebunt. sed et faba eādē culturā exigit, si iam coliculus eius in quatuor digitos altitudinis creuerit, nā prius sarriuisse nimium teneram non expedit. eruū quidem melius priore mense, nec tamen improbe hoc ipso uel proximo seremus. nam Martio nullo modo

terræ committendũ esse rustici præcipiũt uineæ, quæ sunt palatæ, et li gatæ recte iã fodiuntur. surculi, qui primi florẽ afferunt, statim circa idus inserendi sunt, ut cerasorũ tuberum, amygdalarum, persicorumq; ridicas, uel etiam palis conficiendis, idoneum tempus est, nec minus in ædificia sucidere arborem conuenit, sed utraq; melius fiunt Luna decrescente ab uigesima usq; in trigesimam, quoniã omnis materia sic cæsa iudicatur carie non infestari. Palos una opera cædere, & exputatos acuere centum numero potest. Ridicas autem querneas, siue oleagineas findere, & dedolatas utraq; parte exacuere numero sexaginta. Item ad lucubrationem uespertinam palos decem, uel ridicas quinq; conficere, totidemq; per antelucanam lucubrationem. Materies si roborea est, ab uno fabro dolari ad unguẽ ꝑquadrata debet pedũ. XX. hæc erit uehis una. Pinus autem V. & XX. pedum æque ab uno expeditur, quæ et ipsa uehis dicitur. nec minus ulmus, & fraxinus pedum XXX. cupressus autem pedum XL. tum etiam sexagenum pedum abies, atq; populus, singulis operis ad unguem quadrantur, atque omnes hæ mensuræ similiter uehes appellantur. His etiam diebus maturi agni, & reliq; fœtus pecudũ, nec minus maiora quadrupedia charactere signari debent. Cal. Feb. fidis incipit occidere, uentus eurinus, & interdum auster cum grandine est. III. nonas Februar. fidis tota, & leo medius occidit, corus, aut septentrio. nonnunquam fauonius. Nonis Feb. mediæ partes Aquarij oriuntur, uẽtosa tempestas. VII. Idus Feb. Calisto sydus occidit, fauonij spirare incipiunt. VI. Idus Febr. uentosa tempestas. III. idus Febr. eurus. per hosce dies locis maritimis, & calidis, & siccis prata, uel arua purgantur, et in fœnum sobmittuntur. Reliquæ partes uinearum propter brumã, uel frigora omissæ, nunc palandæ, & alligandæ sunt, ne postea tumentes gemmæ lædantur, & oculi atterantur. Item uinearum fossio hisdem locis peragenda, arbustorumq; siue putatio, siue alligatio finienda est, quorum iusta certa esse non possunt. Inter nonas deinde, & idus, pomorum seminaria faciẽda sunt, & maturæ plantæ de seminarijs in scrobes transferendæ. Pastinatio quoq;, quæ mense Decembri, uel Ianuario cœpta est, iam nunc includenda, & uitibus conserenda est. Pastinatur autem terreni iugerum ita, ut solum in altitudinem trium pedum defodiatur operis LXXX. uel in altitudinem dipondij semissis, operis L. uel ad bipalium, cui est altitudo duorum pedum operis XL. Hæc tamen in agro sicco surculis conserendis minima pastinationis mensura est. Nam oleribus deponendis possit uel sexquipedalis altitudo satisfacere, quæ plerunq; in singula iugera triginta operis conficitur. hoc eodẽ tempore stercoris pars in prata digerẽda. pars oleis,

& cæteris arboribus inspergenda. quin etiã uitiaria diligenter facienda, malleolis'q; quamrecentissimis curiosissime pangenda. Populos & salices, & fraxinos, prius quàm frondeant, plantas'q; ulmorum nunc ponere utile est, aut ante satas nũc exputare, & circumfodere, ac summas earum æstiuas radiculas amputare. Sarmenta quoq; (uineis non dum fossis) atq; arbustorũ ramos è segetibus, aut rubos, & quicquid deniq; iacens, fodientem, uel alio genere terrã molientem potest impedire, nunc egerere, & ad sepem applicare oportet. Rosaria noua conserere, uel antiqua curare. Arũdineta nunc ponere, uel etiã pristina colere. Salicta facere, uel deputare, runcare, ac fodere. Genistam semine, uel plantis in pastinato, uel etiã sulco deponere. Trimestrium quoq; satio non est aliena huic tempori, quamuis tepidis regionibus melius administretur per mensem Ianuarium. Idibus Februarijs Sagittarius uespere occidit, uehemẽter hyemat. XVI. Cal. Martij uespere crater oritur, uenti mutatio. quintodecimo Calẽ. Martij sol in pisces trãsitum facit, nonnunquam uentosa tempestas. tertiodecimo, & duodecimo Calen. Martij fauonius, uel auster cum grandine, & nimbis. decimo Calen. Martij Leo desinit occidere, uenti septentrionales, q̃ uocantur ornithiæ, per dies triginta esse solent, tum & hirũdo aduenit. IX. Cal. Martij arcturus prima nocte oritur, frigidus dies aq̃lone, uel coro interdũ pluuia. VIII. Calen. Martij sagitta crepusculo incipit oriri, uariæ tempestates. halcyonei dies uocantur, in atlãtico quidẽ mari summa tranquillitas notata est. VII. Cal. Martij uentosa tempestas, hirundo conspicitur. per hos dies frigidis locis earum rerum, quas supra scripsimus, tempestiua est administratio. Locis autem calidioribus, quamuis sera, tamen necessaria. cæterũ malleoli, & uiui radicis positio huius temporis esse uidetur optima. nec tamen deterior etiam inter Cal. & idus sequentis mensis, utiq; si non sit feruentissima regio. si uero etiã magis frigida, uel melior est. Insitio quoq; arborum, atq; uitiũ tepidis locis hoc tempore commode administrabitur. Cal. Martij africus, interdum auster cum grandine. VI. nonas Martij uindemiator apparet, quem græci τρυγητῆρα dicunt, septentrionales uẽti. IIII. non. Martij fauonius, interdũ auster hyemat. nonis Martij equus mane oritur, flatus aquilonis. III. idus Martij piscis aquilonius desinit oriri, septentrionales uẽti. Pridie idus Martij argo nauis exoritur, fauonius, aut auster, interdum aquilo. His diebus commode instruuntur horti, de quibus suo loco dicam secretius, ne inter hanc quasi turbam operum negligentius olitoris officia descripsisse uidear, aut nunc ordinem reliquarum culturarũ cœptum interrupisse. Igitur à Calen. Martij eximia est uitiũ putatio usque in decimum

Calendarum Aprilium, si tamen se gemmæ nõ dum moueant surcu li quoq; silentes ad insitionem nunc præcipue, utiliter'q; leguntur, & ipsa insitio uitium, atq; arborum lõge nunc est optima. Frigidis quoq; locis, & humidis uitium satio nunc præcipua est, sed & ficulnea cacumina iam tumentia utilissime ponuntur. Sarritura quoq; frumentorum iteratur egregie. modios tres una opera recte sarrit. prata purgare, & à pecore defendere iam tempestiuum est. locis quidem calidis, & siccis etiam à mense Ianuario, ut supra diximus, id fieri debet, nam frigidis uel à quinquatribus prata recte submittuntur. Scrobes omnis generis, quos eris autumno consiturus, hoc tẽpore præ parare oportebit. eorum quaternarij, hoc est quoquouersus pedum IIII. si est commodum terrenum. XIIII. ab uno fiunt. Ternarij autẽ XVIII. Cæterum ad deponendas uites, uel non magni incremẽti ar bores, sulcus qui sit pedum centum & uiginti, latitudine bipedanea, in altitudinem deprimi debet dipondio semisse, eum'q; similiter una opera efficit. Rosarium serotinum perfossum, & cultum habere iam tempus est. Oleis laborantibus circum radices amurcam, quæ salẽ nõ habeat, nunc conueniat infundere, maximis sex congij, mediocribus arboribus urnæ satisfaciunt, cæteris æstimanda erit portio. sed tamen quæ nihil uitij habuerint, aliquanto lætiores fient, si amurca rigentur insulsa. nonnulli hoc optimum tempus esse seminarijs instituendis dixerunt. Tum etiam baccas lauri, & myrti, cæterorum'q; uiridium semina in areolas disserere præceperunt. orthocissos, & ederas ab idibus Februarij, uel etiam Calen. Martijs poni oportere ijdem censuerũt. Idibus Martij nepa incipit occidere, significat tempestatẽ. XVII. Calen. April. nepa occidit, hyemat. XVI. Calen. April. Sol in Arietem transitum facit, fauonius, uel corus. XII. Cal. April. equus occidit mane, septentrionales uenti. X. Calen. April. Aries incipit exoriri, pluuius dies, interdum ningit. IX. & VIII. Calendarum Aprilium, æquinoctium uernum tempestatem significat. Ab idibus eadem, quæ supra, utique peragenda sunt. optime autẽ ulignosa, & pinguia loca nunc demum prosanduntur. & quæ mense Ianuario ueruacta fecimus, nunc ultima parte Martij sunt iteranda, & si quæ pergulæ uitium generosarum, uel si quæ in agris, aut uepribus singulares arbores maritæ à putatoribus relictæ sunt, ante Calen. April. utique deputari debent, post quem diem sera, & infructuosa fit huiusmodi rerum cultura. Milij quoque, & panici. hæc prima satio est, quæ peragi debet circa id. April. utriusque seminis sextarij qui singula iugera occupant. quinetiam pecus lanatum, cæteraq; quadrupedia tempus idoneum est castrandi. Locis autem tepidis ab idibus Februarij usq;

in idus April. In locis frigidis ab idibus Martij usque in idus Maias oīa recte pecora castrantur. Cal. April. nepa occidit mane, tempestatem significat. non. April. fauonius, aut auster cum grandine, nonnunquam hoc idem pridie. VIII. idus April. uergiliæ uesperæ cælantur, interdum hyemat. VII. id. April. & VI. & V. austri, & africi, tempestatem significat. IIII. idus April. sole oriente, Libra occidere incipit, interdū tempestatem significat. Pridie id. April. suculæ cælātur, hyemat. His diebus locis frigidis prima uinearū fossio utiq; ante idus peragenda est. quæq; mense Martio post confectum æquinoctium fieri debuerunt, nunc deniq; quamprimum exequenda sunt. Fici, uitesq; adhuc recte inseruntur. seminaria, quæ sunt ante facta, runcari, & adhuc commode fodiri possunt. Oues tarentinæ radice lanaria lauari debent, ut tonsuræ præparentur. Idib. Aprilis, ut supra, Libra occidit, hyemat. XVIII. Cal. Maias uentosa tempestas, & imbres, nec hoc constante. XV. Calen. Maias Sol in Taurum transitum facit, pluuiam significat. XIIII. Calen. Maias suculæ se uesperi cælant, pluuiam significat. XI. Calen. Maias uer bipartitur, pluuia, & nonnunquam grando. X. Calen. Maias uergiliæ cum Sole oriuntur, africus, uel auster, dies humidus. IX. Calen. Maias prima nocte fidicula apparet, tempestatem significat. IIII. Calen. Maias auster ferè cum pluuia. III. Calen. maias mane Capra exoritur, austrinus dies, interdum pluuiæ. Pridie Cal. Maias canis se uespere cælat. tempestatem significat. Per hos dies eadem, quæ supra, persequemur. Possuntq; si iam librum remittunt inseri oleæ, uel emplastrari, cæteræq; pomiferæ arbores eodē emplastrationis genere inseri. sed & prima pāpinatio recte inchoatur, dum prorepentes oculi digito decuti possint. si qua præterea in uineis aut fossor disturbauit, aut negligentia omisit, diligens uinitor restituere debet, & fracta iuga consyderare, et resarcire, aut disiecto: palos reponere, ita ne teneros pampinos explantet. eodem tempore secundi fœtus, pecudes signari oportet. Calen. Maias hoc biduo sol unam dicitur tenere particulam. VI. non. Maias sucula cum sole exoritur, septentrionales uenti. V. non. Maias centaurus totus apparet, tempestatem significat. III. nonas Maias idem sydus, pluuiā significat. Pridie nonas Maias nepa medius occidit, tempestatem significat. nonis Maijs uergiliæ exoriuntur mane, fauonius. VII. idus Maias æstatis initium, fauonius, aut corus, interdum etiam pluuia. VI. idus uergiliæ totæ apparent, fauonius, aut corus, interdum & pluuiæ. Tertio idus Maias fidis mane oritur significat tempestatem. Per hos dies runcandæ segetes sunt, fœnisiciæ instituendæ. Bonus operarius prati iugerum desecat, nec minus mille

ducentos manipulos unus obligat, qui sint singuli quaternarum libra rum. Arbores quoq; tẽpus ẽ ablaqueatas circũfodere et operire. una opera nouellas circumfodiet arbores octuaginta, mediocres LXV. ma gnas quinquaginta. hoc mense seminaria omnia crebro fodere opor tebit, sed à Calendis Martijs usque in idus Septembres, omnibus men sibus non solum seminarijs, sed etiam nouellis uineis danda fossio ẽ. Iisdem diebus, ubi prægelidum, & pluuium cœlum est, oleæ putan tur, & emuscantur. Cæterum tepidis regionibus duobus temporibus anni facere istud oportebit. Primo ab idibus Octobr. usque in idus De cembres, iterum ab idibus Febr. usque in idus Martias. si tamen arbor librum non remittit, hoc eodem mense in pastinato seminario nouissi ma positio est olearis taleæ, eamq; oportet, cum panxeris, fimo, et cine re mistis oblinire, & superponere muscum, ne sole findatur. sed hoc idem opus melius fiet ultima parte mensis Martij, uel prima mensis Aprilis, et cæteris temporibus, quibus præcepimus seminaria plãtis, uel ramis cõserere. Idibus maijs fidis mane exoritur, auster, aut euro notus, interdum dies humidus. XVII. Calen. Iunias idem, quod supra XVI. & XV. Cal. Iunias euronotus, uel auster cum pluuia. XIIII. Cal. Iun. Sol in geminos introitum facit. XII. Calen. Iun. suculæ exo riuntur, septentrionales uenti, nonnunquam auster cum pluuia. XI. & X. Calend. Iunias arcturus mane occidit, tempestatem significat. VIII. & VII. & VI. Calendas iunias capra mane exoritur, septen trionales uenti. Ab idibus usque in Calendas Iunias uetera, nam uine am prius quàm florere incipiat, iterum fodere oportet, eandemq;, et cæteras omnes uineas itidem pampinare. Quod si sæpius feceris, pue rilis una opera iugerum uineti pampinabit. quibusdã regionibus oues nunc tondentur, et pecoris nati, aut amissi ratio accipitur. item qui lu pinum stercorandi agri causa serit, nunc demum aratro subuertit. Ca len. Iun. & IIII. non. aquila exoritur, tempestas uentosa, & interdũ pluuia. VII. idus Iuni. arcturus occidit, fauonius, aut corus. IIII. id. Iun. delphinus uespere exoritur, fauonius, interdum rorat. His die bus si non opere uicti sumus, eadem, quæ extremo mense Maio, facien da sunt. item omnes arbores fructiferæ circunfossæ aggerari debent, ut ante solstitium id opus peractum sit. quinetiam pro conditione re gionis, & cœli terra uel proscinditur, uel iteratur eaq;, si est difficilis, proscinditur operis tribus, iteratur duabus, tertiatur una. Lirantur aũt iugera duo opera una. at si facilis est terra, proscinditur iugerũ duabus opis, iteratur una. lirãtur una, iugera quatuor, cũ in subacta iam terra latiores porcæ sulcantur. quæ ratio colligit, ut ꝑ autũnum facile possint uno iugo, tritici obseri modij centum quinquaginta, cæte rorumq;

rorumq; leguminum modij centum. Isdem diebus area trituræ præparanda est, ut quæq; res desecta erit, in eam conferatur. Vinearum quoq; cultus, quibus maior est modus, iteratus esse debet. Ante solstitium pabulum (si facultas est) uel nunc, uel etiam superioribus XV. diebus, qui fuerint ante Calend. Iunij, pecori præberi oportet. A Cal. autem Iunijs, si iam deficit uiridis herba, usq; in ultimum autumnum frondem cæsam præbebimus. Idibus Iunijs calor incipit. XIII. Cal. Iul. sol introitum in cancro facit, tempestatem significat. XI. Calen. Iunij, anguifer, qui à græcis dicitur ὀφιοῦχος mane occidit, tempestatem significat. VIII. & VII. & VI. Cal. Iulij solstitium, fauonius. & calor. III. Calen. Iul. uentosa tempestas. His diebus eadem, quæ supra. Sed & uiciam in pabulum secare oportet, prius q̃ siliquæ eius durentur, ordeum metere, fabam serotinam ducere, fabam maturam conterere, & paleam eius diligenter recondere, ordeũ terere, paleasq; omnes recondere, aluos castrare, quas subinde nono quoq;, aut X. die ad Cal. Maias consyderare, & curare oportet. Nunc autem si sunt pleni, atq; operculati faui demetendi sunt. Sin autem maiore parte uacant, aut sine operculis adaperti sint, non dum esse maturos significatur, itaq; mellatio est differenda. Quidam in prouincijs transmarinis uel hoc, uel sequẽte mense sesama serunt. Calen. Iulijs fauonius, uel auster, & calor. Quarto Non. Iul. corona occidit mane. Pridie Non. Iul. cancer medius occidit, calor octauo Idus Iul. Capricornus medius occidit. septimo Idus Iul. Cepheus uespere exoritur, tempestatem significat. Sexto Idus Iul. prodromi flare incipiunt. His diebus eadem, quæ supra. Sed & proscissum ueruactum optime nunc iteratur, & syluestris ager decrescente luna utilissime extirpatur. Idibus Iulijs Procyon exoritur mane, tempestatem significat. tertiodecimo Calend. Augustas sol in Leonem transitum facit, fauonius. nono Calendas Augustas Leonis in pecore clara stella exoritur, interdum tempestatem significat. octauo Calen. Augustas Aquarius incipit occidere clare, fauonius, uel auster. Septimo Cal. Augustas canicula apparet, caligo æstuosa. Sexto Cal. Augustas aquila exoritur. IIII. Cal. Augustas leonis in pectore claræ stellæ exoriuntur, interdum tempestatem significat. III. Calen. Augustas aquila occidit, significat tempestatem. His diebus locis temperatis, & maritimis messis conficitur, & intra dies triginta qua desecta est, stramenta præcisa in aceruum congeruntur. Iugerum stramentorum opera una desecat, quibus remotis prius quàm sol acrior exurat terram, omnes arbores, quæ fuerant in segete, circunfodere, & adobruere oportet. Item quibus magna sementis præparatur, nunc debent iterare. Nam de fodiendis, colendis'ue no-

uellis uineis, sæpius iam dixi nullum esse mensem omittendum, donec autumnale æquinoctiũ conficiatur. Meminisse autem oportebit, ut per hos, & Augusti mensis dies ante lucanus, et uespertinis temporibus frõdem pecudibus cædamus. Item quascunq; uineas culturi sumus, ne per æstum, sed mane usq; in tertiam, & à decima usq; in crepusculum fodiamus. Quibusdã regionibus sicut in Cilicia, & Pãphilia hoc mense sesama seruntur. Italiæ autem regionibus humidis possunt ultimo mense Iunio seri. Quinetiam tempus est ficulneis arboribus caprificum suspendere. Quod quidam existimant ideirco fieri debere, ne fructus decidat, & ut celerius ad maturitatem perueniat. Cal. Augusti Ethesiæ. Pridie Nonas Augusti leo medius exoritur, tempestatem significat. VII. Idus Aug. Aquarius occidit medius, nebulosus æstus. Pridie Idus Augusti fidis occidit mane, & autumnus incipit. His diebus eadem, quæ supra. Nonnullis tamen locis faui demetuntur. qui si non sunt melle repleti, nec operculati, differenda est in mensem Octobrem mellatio. Idibus Augusti delphini occasus tempestatẽ significat. XIX. Cal. Septembris eiusdẽ syderis matutinus occasus tempestatem significat. XIII. Cal. Septembris sol in uirginem transitum facit. Hoc & sequẽti die tempestatem significat, interdum & tonat. Hoc eodem die fidis occidit. decimo Cal. Septembris ex eodẽ sydere tempestas plerũq; oritur, & pluuia. VII. Calen. Septembris uindemiator exoritur mane, & arcturus incipit occidere, interdum pluuia. III. Cal. Septembris humeri uirginis exoriuntur, Ethesiæ desinunt flare, & interdũ hyemat. Pridie Cal. Septembris Andromeda uesperi exoritur, interdum hyemat. His quidem diebus arbores ficorum inoculantur, quod genus insitionis emplastratio uocatur. Idq; licet uel commodius facere superiore mense post Idus Iulias, quo tempore etiam aliarum arborum nonnulli emplastrationem faciunt. Quibusdam locis, ut in Bætica maritimis regionibus, & in Africa uindemia conficitur. Sed frigidioribus regionibus puluerationem faciunt, quam uocant rustici occationem, cum omnis gleba in uineis refringitur, et resoluitur in puluerem. Hoc eodem tempore, prius quàm uineæ pulu erentur, si perexilis est, uel rara ipsa uitis, lupini modij tres, uel quatuor in singula iugera sparguntur, & inoccantur, qui, cum fruticauerint, prima tum fossione conuersi satis bonum stercus uineis præbent. Multi etiã, si pluuius est status cœli, sicut suburbana regione Italiæ pãpinis uitem spoliant, ut percoqui fructus possint, nec putrescere imbribus. At è contrario locis calidioribus, ut modo nominatis prouincijs, circa uindemiã adumbrantur, uel stramentis, uel alijs tegumentis uuæ, ne uentis, aut caloribus exarescant. Hoc idem tempus est aridis uuis, ficisq; conficiendis,

de quibus

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

de quibus quemadmodum passæ fiant, suo loco dicemus, cum uillicæ persequemur officia. Filix quoq; aut carex ubicunq; nascitur, Augusto mense recte extirpatur, melius tamen circa Idus Iulias ante caniculæ exortum. Cal. Septembris calor. quarto Non. Septembris piscis austrinus desinit occidere, calor. Non. Septẽbris arcturus exoritur, fauonius, uel corus. VII. Idus Septembris piscis aquilonius desinit occidere, & capra exoritur, tempestatem significat. tertio Idus Septembris fauonius, aut africus, uirgo media exoritur. His diebus locis maritimis, & calidis uindemia, & cætera, quæ supraſcripta sunt, commode administrantur. Iteratio quoq; arationis peracta esse debet, si serius terra proscissa est. Sin autem celerius, etiam tertiatum solum esse conuenit. Hoc etiam tempore qui consueuerunt uina condire, aquam marinam præparant, & aduectam decoquunt. de qua conficienda, cum uillicæ officia exequar, præcipiam. Idibus Septembris ex pristino sydere nonnunquã tempestatem significat. XV. Calẽ. Octobris arcturus exoritur, fauonius, aut africus, interdum eurus, quem quidam uulturnum appellant. XIIII. Cal. Octobris spica uirginis exoritur, fauonius, aut corus. XIII. Cal. Octobris sol in Libram transitum facit, crater matutino tempore apparet. XI. Cal. Octobris pisces occidunt mane, item aries occidere incipit, fauonius, aut corus, interdum auster cum imbribus. X. Calend. Octobris argò nauis occidit, tempestatem significat, interdum etiam pluuiam. IX. Calendas Octobris centaurus incipit mane oriri, tempestatem significat, interdum & pluuiam. VIII. Calendas Octobris. & VII. & VI. æquinoctium autumnale pluuiam significat. V. Calen. Octobris hœdi exoriuntur, fauonius, nonnunquam auster cum pluuia. IIII. Calen. Octobris uirgo desinit oriri, tempestatem significat. His diebus uindemiæ pluribus regionibus fiunt, quarum maturitatem alij aliter interpretati sunt. Quidam cum uidissent partem aliquam uuarum uirescere, crediderunt tempestiuam esse uindemiam. Quidam cum coloratas, & perlucidas uuas animaduertissent, nonnulli etiam cum pampinos, ac folia decidere consyderassent. quæ omnia fallacia sunt, quoniam immaturis uuis omnia eadem possunt accidere, propter intemperiem solis, aut anni. Itaq; nonnulli gustu explorare maturietatem tentauerunt, ut siue dulcis esset sapor uuæ, siue acidus, proinde æstimarent. Sed & hæc ipsa res habet aliquam fallaciam. Nam quædam genera uuarum nunquam dulcedinem capiunt propter austeritatem nimiam. Itaq; oppurtunum est (quod nos facimus) ipsam naturalem contemplari maturitatem. naturalis autem maturitas est, si cum expresseris uinacea, quæ acinis celantur, iam infuscata, & nonnulla propemodum nigra fuerint. nam

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

colorem nulla res uinaceis poteſt afferre, niſi naturæ maturitas, præ-
ſertim cum ita media parte acinorum ſint, ut & à ſole æſtuante, &
à uentis protegantur, humorq́; ipſe non patitur ea percoqui, aut infu
ſcari, niſi ſuapte natura. Hoc igitur cum exploratum habuerit uilli-
cus, ſciat uindemiã ſibi eſſe faciendam. Sed ante quàm fructum coge-
re incipiat, cuncta præparanda erunt ſuperiore (ſi fieri poſſet) men
ſe. Si minus, certe ut ante quindecim dies dolia partim picata, partim
defricata, & diligenter lota marina, uel aqua ſalſa, & recte ſiccata.
Tũ & opercula, colaq́;, & cætera, ſine quibus probe confici muſtum
nõ poteſt. Torcularia uero, et fora diligenter emundata, lotaq́;. Et, ſi
res ita exegerit, picata, præparataq́; habeat ligna, quibus defrutũ, et
ſapã decoquat. Tum etiam ſalem, atq; odoramenta, quibus condire ui
na conſueuerint, multo ante repoſita eſſe oportet. Nec tamen hæc cura
totum auocet eum à cætera ruris cultura. nam & napinæ, itemq́; ra
pinæ ſiccaneis locis per hos dies fiunt. Farraginaria quoq; pecori futu
ra per hyemem præſidio. Itemq́; ſiliquam, quod ruſtici fœnum græ
cum uocant nec minus in pabulum uicia nunc demum conſeruntur.
Tum etiam lupini hæc erit præcipua ſatio, quem quidã uel ab area
protinus in agrum deferri putant oportere. Milium, & panicum hoc
tempore demetitur, quo faſeolus ad eſcam ſeritur. nam ad præcipien-
dum ſemen ultima parte Octobris circa Calendas Nouembris melius
obruitur. Quare cum hæc cuncta in agris exequi debeant, poſſit eo
rum curam, quæ intra uillam facienda ſunt, uillicæ delegare. Ita ta-
men, ut ipſe conſyderet an recte facta ſint. Calendis Octobribus, &
VI. Non. interdum tempeſtatem ſignificat. quarto Non. Octobris au
riga occidit mane, uirgo deſinit occidere, ſignificat nonnunq̃ tempe-
ſtatem. III. Non. Octobris corona incipit exoriri, ſignificat tempeſta
tem. Pridie Non. Octobris hœdi oriũtur ueſpere, aries medius occidit.
aquilo. VIII. Idus Octobris coronæ clara ſtella exoritur. VI. Idus
Octobris uergiliæ exoriuntur ueſpere, fauonius, & interdum africus
cum pluuia. Tertio, & pridie Idus Octobris corona tota mane exori
tur, auſter hybernus, & nonnunq̃ pluuia. Per hos dies frigidis regio
nibus uindemia, et cætera, quæ ſupraſcripta ſunt, fieri ſolent. Iiſdẽq;
regionibus frumenta matura ſeruntur, et præcipue far adoreũ. Locis
etiam opacis triticum nunc recte ſeritur. Et quoniã ſementis mentionẽ
fecimus, nun intempeſtiue quantum cuiuſq; ſeminis iugerum agri reci-
piat referemus. Iugerum agri recipit tritici modios quatuor, uel q̃nq;
farris adorei modios nouem, uel decem, ordei modios quinque, uel
ſex, milij, uel panici ſextarios quatuor, uel quinq;, lupini modios octo,
uel decem, faſeoli modios quatuor, piſi modios tres, uel quatuor, fabæ

modios

modios sex, lentis modium unum, uel paulo amplius, lini seminis modios nouem, uel decem, cicerculæ modios tres, uel quatuor, ciceris modios duos, uel tres, sesami sextarios quatuor, uel quinque, uitiæ pabularis modios septem, uel octo, uiciæ seminalis modios quinque, uel sex, erui modios quatuor, uel quinque, farraginis ordeaceæ modios septem, uel octo, siliquæ modios sex medicæ singulos cyathos serere oportet in areolis longis pedum denum, latis pedum quinum. Canabis grana sex in pede quadrato ponuntur. Idibus Octobris, & sequenti biduo interdum tempestas, nonnunquam rorat. XIIII. Calend. Nouembris sol in Scorpionem transitum facit. Tertiodecimo, & duodecimo Calendas Nouembris solis exortu uergiliæ incipiunt occidere, tempestatem significat. undecimo Calend. Nouembris Tauri cauda occidit, auster, interdum pluuia. Octauo Calend. Nouembris centaurus exoriri mane desinit, tempestatem significat. Septimo Calend. Nouembris nepæ frons exoritur, tempestatem significat. Quinto Calendas Nouembris uergiliæ occidunt, hyemat cum frigore, & gelicidijs. quarto Calendas Nouembris arcturus uespere occidit, uentosus dies. Tertio Calendas, & pridie Nouembris Cassiope incipit occidere, tempestatem significat. Per hos dies quæcunque semina differri debent, arbusculæq; omnis generis recte ponuntur. Vlmi quoque uitibus recte maritantur, ipsæq; uites in arbustis, & uineis commode propagantur. Seminaria runcare, & fodere tempus est. Tum etiam arbores ablaqueare, nec minus uineas, easdemq; putare. Itemq; in arbustis uitem deputare. seminaria, quæ suo tempore pampinata non sunt arbusculæq; ficorum in seminarijs putari, & ad singulos stylos redigi debent, quæ tamen melius, dum tenera sunt, per germinationem pampinantur. Sed cum omnia in agricultura strenue facienda sint, tum maxime sementis. Vetus est agricolarum prouerbium. Maturam sationem sæpe decipere solere, seram nunquam, quin mala sit. Itaque in totum præcipimus, ut quisque natura locus frigidus erit, is primus conseratur, ut quisque calidus, nouissimus. Vicia, & faba stercorare agrum dicuntur. Lupinum nisi in florem uerteris, nihil agrum stercoraueris. Sed nec ulla res magis uacuis operarijs aut seritur, aut conditur. Nam & primis temporibus ante aliam sementim potest id obrui, & nouissimis post coactos fructus tolli. Sementi facta inoccare oportet, quod sparseris. Duo iugera tres operæ commode occabunt, arboresq;, quæ intereunt, ablaqueabunt, quamuis antiqui singulis operis singula iugera sarriri, & occari uelint. quod an recte fieri possit, affirmare non ausim. Eodem tempore fossas, riuosq; purgare, & elices, sulcosq; aquarios conuenit facere. Iisdem temporibus si sit, fraxi-

neam, si minus, orneam, si nec hæc sit, iligneam frondem bubus recte præbebimus. Glandis quoque non inutile est singulis iugis modios singulos dare, nec tamen amplius, ne laborent, nec minus diebus. XXX. præbueris. nã si paucioribus diebus detur (ut ait Higinius) per uer scabiosi boues fiunt. Glans autem paleis immiscenda est, atque ita bubus apponenda. Tum etiam syluam siquis barbaricam, idest consemineam uelit facere, recte conseret glandibus, & cæteris seminibus. Tũ & olea distringenda est, ex qua uelis uiride oleum efficere, quod fit optimum ex uaria oliua, cum incipit nigrescere. nam acerbum nisi ex alba olea fieri non debet. Calend. Nouembribus, & postridie caput tauri occidit, pluuiam significat. III. Non. Nouembris fidicula mane exoritur, hyemat, & pluit. VIII. Idus Nouembris idem sydus totum exoritur, auster, uel fauonius, hyemat. VII. Idus Nouembris stella clara Scorpionis exoritur, significat tempestatem, hyemat, uel uulturnus, interdum rorat. Sexto Idus Nouembris Vergiliæ mane occidũt, significat tempestatem, hyemat. Quinto Idus Nouembris hyemis initium, auster, aut eurus, interdum rorat. His diebus usq; in idus, quæ superiore mense facere non potueris, adhuc tolerabiliter efficies. Sed & proprie hoc obseruabis, ut pridie, quàm plenilunium sit, si minus certe ipso plenilunio omnem, quam saturus es, fabam uno die spargas, sed postea licebit ab auibus, & pecore defensam obruas. Eamq;, si ita competierit lunæ cursus, ante idus Nouembris occatam habeas quampinguissimo, & nouo loco, si minus quam stercoratissimo. Satis erit in singula iugera uehes stercoris comportare numero decem & octo. Vehes autem stercoris habet modios octoginta. Ex quo colligitur oportere in denos quoquouersus pedes, modios quinos stercoris spargere. Quæ ratio docet uniuerso iugero satisfacere modios. M. CCCCXL. Tum etiam conuenit oleas ablaqueare. & si sunt parum fructuosæ, uel cacuminibus retorridæ frondis, magnis arboribus quaternos modios stercoris caprini circunspergere, in cæteris autem pro magnitudine portionem seruare. Eodem tempore uineis ablaqueatis columbinum stercus ad singulas uites, quod sit instar unius sextarij, uel urinæ hominis congios, uel alterius generis quaternos sextarios stercoris infundere. Iugerum uinearum in senos pedes positarum duæ operæ ablaqueant. Idibus Nouembris dies incertus, sæpius tamen placidus. Sextodecimo Calendas Decembris fidis exoritur mane, auster, interdum aquilo magnus. Quintodecimo Calendas Decembris aquilo, interdum auster cum pluuia. Quartodecimo Calendas Decembris sol in Sagittarium transitum facit, suculæ mane oriuntur, tempestatem significat. Duodecimo Calendas Decembris tauri cornua uesperi

occidunt, aquilo frigidus, & pluuia. Vndecimo Calendas Decembris sucula mane occidit, hyemat. Decimo Calendas Decembris lepus occidit mane, tempestatem significat. Septimo Calendas Decembris canicula occidit solis ortu, hyemat. Pridie Calendas Decembris totae suculae occidunt, fauonius, aut auster, interdum pluuia. His diebus, quae praeterita erunt superioribus opera consequi oportet. Et si non plurimum serimus, optimum est intra Calendas Decembris sementem confecisse. Sed etiam longis noctibus ad diuturnum tempus aliquid adijciendum est. Nam multa sunt, quae in lucubratione recte aguntur. Siue enim uineas possidemus, pali, & ridicae possunt dolari, exacuiq;, siue regio ferulae, uel corticis ferax est, apibus aluearia fieri debent, siue palmae spartinae foecunda est, fiscinae, sportaeq;, seu uirgultorum corbes ex uimine. Ac ne caetera nunc persequar, nulla regio non aliquid affert, quod ad lucubrationem confici possit. Nam inertis est agricolae expectare diei breuitatem, praecipue in ijs regionibus, in quibus brumales dies horarum nouem sunt, noctesq; horarum quindecim. Possit etiam salix decisa pridie ad lucubrationem expurgari, & ad uitium ligamina praeparari. Quae si natura minus lenta est, ante dies quindecim praecidenda, & purgata in stercore obruenda est, ut lentescat. Sin autem iampridem caesa exaruit, in piscina maceranda est. Tum etiam per lucubrationem ferramenta acuere, & ad ea facere, uel facta manubria aptare, quorum optima sunt ilignea, deinde carpinea, post haec fraxinea. Calendis Decembris dies incertus, saepius tamen placidus. Octauo Idus Decembris Sagittarius medius occidit, tempestatem significat. Septimo Idus Decembris aquila mane oritur, africus, interdum auster, irrorat. Tertio Idus Decembris corus, uel septentrio, interdum auster cum pluuia. His diebus quae praeterita erunt superiore mense opera peragi debebunt, utique in locis temperatis, aut calidis, nam frigidis recte fieri iam non possunt. Idibus Decembris Scorpio totus mane exoritur, hyemat. Sexto decimo Calendas Ianuarij sol in Capricornum transitum facit, brumale solstitium, ut Hipparcho placet, itaq; tempestatem saepe significat. XV. Calend. Ianuarias uentorum commutationem significat. X. Calendas Ianuarias capra occidit mane tempestatem significat. nono Calendas Ianuarias brumale solstitium (sicut Chaldaei obseruant) significat. Sexto Calendas Ianuarias delphinus incipit oriri mane, tempestatem significat. Quarto Calendas Ianuarias aquila uespere occidit, hyemat. Tertio Calendas Ianuarias canicula occidit uespere, tempestatem significat. Pridie Calendas Ianuarias tempestas uentosa.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

His diebus qui religiosius rem rusticam colunt, nisi si uinearum causa pastines, negant debere terram ferro commoueri. Itaque quicquid citra id genus effici potest, id ab his comprehenditur, ut olea legatur, & oleũ conficiatur, ut uitis paletur, et capite tenus alligetur, ut iuga uineis imponantur, & capistrentur. Cæterũ palmare, idest materias alligare hoc tempore non expedit, quia plurimæ propter rigorẽ, qui fit ex frigore, franguntur. Possunt etiã his diebus cerasi, et tuberes, & armeniacæ, atq; amygdalæ, cæteræq; arbores, quæ primæ florent, inseri commode. Nonnulli etiam legumina serunt. Calendis Ianuarij dies incertus. tertio Nonas Ianuarij Cancer occidit, tempestas uaria. Pridie Nonas Ianuarij media hyems, auster multus, interdum pluuia. Nonis Ianuarijs fidis exoritur mane, tempestas uaria. Sexto Idus Ianuarias auster, interdum fauonius. Quinto Idus Ianuarias auster, interdum imber. Pridie Idus Ianuarias incertus status coeli. Per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosiores agricolæ, ita tamen ut ipsis Calendis Ianuarijs auspicandi causa omne genus operis instaurent. Cæterum differant terrenam molitionem usque in proximas Idus. Sed nec ignorare debebit uillicus, quid uni iugo boum quoquo mense per singulos dies præstari satis sit. Quare huius quoq; curæ rationem subijciemus. Mense Ianuario paleas cum erui macerati sextarijs sex, uel paleas cum cicerculæ fresæ semodio, uel frondis corbem pabulatorium modiorum uiginti, uel paleas quantum uelint, & foeni pondo uiginti, uel affatim uiridem frondem ex ilice, uel lauro, uel quod his omnibus præstat, farraginem ordeaceam dabit siccam, Februario mense idem, Martio idem. Vel si opus facturi sunt, foeni pondo quinquaginta. Aprili frondem querneam, & populneã. Ex Calẽdis ad Idus, uel paleas, uel foeni pondo quadraginta. Maio pabulum affatim, Iunio ex Calendis frondem affatim, Iulio idem, Augusto idem, uel paleas ex aruo pondo quinquaginta, Septembri frondẽ affatim, Octobri frondem, & ficulnea folia. Nouembri ad Idus frõdem, uel folia ficulnea, quæ sint corbis unius. Ex Idibus glandis modium unum paleis immistum, & lupini macerati modium unum paleis immistum, uel maturam farraginem. Decembri frondem aridam, uel paleas cum erui semodio macerato, uel lupini, quod ex semodio macerato exierit, uel glãdis modium unum, ut supra scriptum est, uel farraginem.

Prosa de cultu hortorum, & herbis hortensibus. Cap. III

ET QVONIAM percensuimus opera, quæ suis quibusq; temporibus anni uillicum exequi oporteret, memores polliciti nostri subiũgemus cultus hortorum, quorum æque curam suscipere debebit, ut & quotidiani

quotidiani uictus sui leuet sumptum, & aduenienti domino præbeat, quod ait poeta, inemptas ruris dapes. Democritus in eo libro, quem georgicon appellauit, parum prudenter censet eos facere, qui hortis extruant monimenta, quod neq; latere fabricata materies perennare possit pluuijs, ac tempestatibus plerunque infestata, neque lapides supra rei dignitatem poscat impensa. si uero amplum modum sepire quis uelit, patrimonio esse opus. Ipse igitur ostendā rationem, qua non magna opera hortum ab incursu hominum, pecudumq; munimus. Vetustissimi authores uiuam sepem structili prætulerunt, quia non solum minorem impensam desyderaret, uerum etiam diuturnior immensis temporibus permaneret. itaq; uepres efficiendi consitis spinis rationem talem reddiderunt. Locus, quem sepire destinaueris, ab æquinoctio autumnali simul atq; terra maduerit imbribus, circumuallādus est duobus sulcis tripedaneo spatio inter se distantibus. modum altitudinis, et latitudinis eorum abunde est esse bipedaneum, sed eos uacuos perhyemare patiemur præparatis seminibus, quibus obserantur. ea sint uastissimarum spinarum, maximeq; rubi, & paliuri, & eius, quam græci uocant κυνόσβατον, nos sentem canis appellamus. Horum autem ruborum semina quammaturissima legi oportet, & erui moliti farinæ immiscere. quæ cum est aqua conspersa, illinitur uel nauticis ueteribus funibus, uel quibuslibet alijs restibus. siccati deinde funiculi reponuntur in tabulato. mox ubi bruma confecta est, intermissis quadraginta diebus circa hirundinis aduentum, cum iam fauonius exoritur, post Idus Februarij, siqua in sulcis per hyemem constitit aqua exhauritur, resolutaq; humus, quæ erat autumno regesta, usque ad mediam sulcorum altitudinem reponitur. Prædicti deinde funes de tabulato prompti explicantur, & in longitudinem per utrunque sulcum porrecti obruuntur, sed ita ut non nimium supergesta terra semina spinarum, quæ inhærent toris funiculorum enasci possint. ea ferè circa trigesimum diem prorepunt. atque ubi cœperunt aliquod incrementum habere, sic insuesci debent, ut in id spatium, quod sulcis interiacet, inclinentur. Oportebit autem uirgeam sepem interponere, quam superscendant sentes utriusque sulci, & sit. quo interdum quasi adminiculo prius, quàm corroborentur, ac quiescant. Hunc uepre manifestum est interimi non posse, nisi radicitus effodere uelis. Cæterum etiam post ignis iniuriam melius renasci nulli dubium est. & hæc quidem claudendi horti ratio maxime est antiquis probata. Locum autē prius eligi conueniet, si permittit agri situs, iuxta uillam præcipue pinguem, quiq; adueniente riuo, uel si non sit fluens aqua, fonte puteali possit irrigari, Sed ut certam perennitatis puteus habeat fidem, tum

demum effodiendus est, cum sol ultimas partes uirginis obtinebit, idest mense Septembri ante æquinoctium autumnale. siquidem tunc maxime explorantur uires fontium, cum ex longa siccitate æstatis terra caret humore pluuiali. Prouidendum est autem, ne hortus areæ subiaceat, ne per trituram uenti possint paleas, aut puluerem in eum perferre, nam utraque sunt oleribus inimica. Mox ordinandi, pastinandiq; soli duo sunt tempora, quoniam duæ quoque olerum sationes. nam & autumno, & uere plurima seruntur, melius tamen uere riguis locis, quoniam & nascentis anni clementia excipit prodeuntia semina, & sitis æstatis restinguitur fontibus. At ubi loci natura neq; manu illatam, neque suæ spontis aquam ministrari patitur, nullum quidem aliud auxilium est, quàm hyemales pluuiæ. Potest tamen etiam in siccissimis locis opus custodiri, se depressius pastinetur solum, eiusq; abunde est gradum effodere tribus pedibus, ut in quatuor consurgat regestum. At ubi copia est rigandi, satis erit non alto bipalio, idest minus quàm duos pedes ferramento nouale conuerti. Sed curabimus, ut ager quem uere conseri oportet, autumno circa Calendas Nouembris pastinetur. quem deinde uelimus autumno instituere, mense Maio conuertemus, ut aut hyemis frigoribus, aut æstiuis solibus & gleba soluatur, & radices herbarum necentur. nec multo ante stercorare debebimus, & cum sationis appropinquabit tempus, ante quintum diem exherbandus erit locus, stercorandusq;, & ita diligenter fossione iterandus, ut fimo terra commisceatur. Optimum uero stercus est ad hunc usum asini, quia minimum herbarum creat, proximum uel armenti, uel ouium si sit anno maceratum. nam quod homines faciunt, quamuis habeatur excellentissimum, non tamen necesse est adhibere, nisi aut nudæ glareæ, aut sine ullo robore solutissimæ arenæ, cum maior scilicet uis alimenti desyderatur. igitur solum, quod conserere uere destinauerimus, post autumnum patiemur effossum iacere brumæ frigoribus, & pruinis inurendum. quippe è contrario sicut calor æstatis, ita uis frigoris excoquit terram, fermentatamq; soluit. quare peracta bruma tum demum stercus inijcietur, & circa Idus Ianuarias humus refossa in areas diuiditur, quæ tamen sic informandæ sunt, ut facile runcantium manus ad dimidiam partem latitudinis earum perueniant, ne qui persequuntur herbas, semina proculcare cogantur, sed potius per semitas ingrediantur, & alterna uice dimidias areas eruncent. Hæc, quæ ante sationem facienda sunt dixisse abunde est. Nunc quid quoq; tempore uel colendum, uel serendum sit, præcipiamus, & primum de his generibus loquendum est, quæ possunt duobus seri temporibus, idest autumno, & uere. Sunt autem semina brassicæ, & lactu-

cæ, cinaræ, erucæ, nasturcij, coriãdri, chærephyli, anethi, pastinacæ, siseris, papaueris. hæc enim uel circa Calendas Septembres, uel melius ante Calendas Martias Februario seruntur. Locis uero siccis, aut tepidis qualia sunt Calabriæ, & Appuliæ maritima, possunt circa Idus Ianuarias terræ committi. Rursus quæ tantum autumno conseri debent (si tamen uel maritimum, uel apricum agrum incolimus) hæc ferè sunt, allium, cepe capitula, ulpicum, sinapis. Sed etiam nunc quo quidque tempore terræ mandari plerunque conueniat, per menses digeramus. Ergo post Calendas Ianuarias confestim recte ponetur lepidium. Mense autem Februario uel planta, uel semine ruta, atque asparagus, & iterum cepe semen, & porri. nec minus si uernum, & æstiuum fructum uoles habere, syriacæ radicis, & rapæ, napiq; semina obrues. nam allij, & ulpici ultima est huius temporis positio. At circa Calendas Martij locis apricis, licet porrum (si iam ingranduit) transferre. Item panacem ultima parte Martij mensis. Deinde circa Calendas Apriles æque porrum, atque inulam, & serotinam plantam rutæ. Item ut maturius nascatur cucumis, cucurbita, capparis serenda est. nam semen betæ, cum punicum malum florebit, tum demum optime seritur. Porri autem caput circa Idus maias tolerabiliter adhuc trãsfertur. Post hoc nihil ingruente æstate obrui debet, nisi semen apij, si tamen rigaturus es, sic enim optume per æstatem prouenit. Cæterũ Augusto circa uulcanalia tertia satio est. eaq; optima radicis, & rapæ, itemq; napi, & siseris, nec minus oleris atri. atq; hæc sunt sationum tempora. nunc de ijs, quæ aliquam curam desyderant, singulis loquar, quæq; præteriero intelligi oportebit nullam operam postulare nisi runcatoris. de qua semel hoc dicendum est, omni tempore consulendum esse, ut herbæ exterminentur. Vlpicum, quod quidam allium punicum uocant, græci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe maioris est incrementi, quàm allium. idq; circa Calendas Octobris, ante quàm deponatur ex uno capite in plura diuidetur. Habet enim uelut allium plures cohærentes spicas, eæq; cum sint diuisæ, liratim seri debent, ut in puluinis positæ minus infestentur hyemis aquis. Est autem lira similis ei porcæ, quàm in sationibus campestribus rustici faciunt, ut uliginem uitent. sed hæc in hortis minor est facienda, & per summam partem eius, idest in dorso inter palmaria spatia spicæ ulpici, uel allij (nam id quoq; similiter conseritur) disponendæ sunt. sulci lirarum inter se distent semipedali spatio. Deinde cum ternas fibras emiserunt spicæ, sarriantur. nam quo sæpius id factum est, maius semina capiunt incrementum. deinde ante quàm caulem faciant, omnem uiridem superficiem intorquere, et in terram prosternere cõ-

ueniet, quo uastiora capita fiant. Regionibus autem pruinosis neutrū horum per autumnum seri debet, nam brumali tempore corrumpuntur. quod ferè mense Ianuario mitescit. & icirco frigidis locis tempus optimum est allium, uel ulpicum ponendi circa idus prædicti mensis. sed quandocunque uel conseremus, uel iam matura in tabulatū reponemus, seruabimus in ijs locis, quibus aut obruentur, aut eruentur, ut Luna infra terram sit. nam sic sata, et rursus sic recondita existimantur, neque acerrimi saporis existere, neque mandentium halitus inodorare. Multi tamē hæc ante Calendas Ianuarias medijs diebus serunt mense Decembri, si cœli tepor, & situs terræ permittit. Brassica, cum VI. foliorum erit, transferri debet, ita ut radix eius liquido fimo prius illita, & inuoluta tribus algæ tæniolis pangatur. hæc enim res efficit, ut in coctura celerius madescat, & uiridem colorem sine nitro conseruet. Est autem frigidis, & pluuijs regionibus positio eius optima post Idus Aprilis, cuius depressæ plantæ, cum tenuerint quantum olitoris ratio patitur, sæpius sarrita, & stercorata melius conualescit, plenioris'q; incrementi, & coliculum facit, & cymam. Nonnulli hanc eandem locis apricioribus à Calendis Martijs deponunt. sed maior pars eius in cymam prosilit, nec postea hybernum caulem amplum facit, cum est semel desecta. Possis autem uel maximos caules bis transferre, id'q; si facias, plus seminis, & maioris incrementi præbere dicuntur. Lactuca totidem foliorum quot Brassica transferri debet. Locis quidem apricis, & maritimis optime autumno ponitur, mediterraneis, & frigidis contra hyeme non æque cōmode dispergitur. sed & huius quoque radix fimo liniri debet, maioremq; copiam desyderat aquæ, sic'q; fit tenerioris folij. Sunt autem complura lactucæ genera, quæ suo quoq; tempore seri oportet. earum, quæ fusci, & ueluti purpurei, aut etiam uiridis coloris, & crispi folij uti Cæciliana mense Ianuario recte disseritur. At Cappadocia, quæ pallido, & pexo, dēso'q; folio uiret, mense Februario. quæ deinde candida est, & crispissimi folij, ut in prouincia Bætica est finibus gaditani municipij, mense Martio recte pāgitur. Est & cyprij generis ex albo rubicunda, leui, & tenerrimo folio, quæ in idibus Aprilis commode disponitur. Ferè tamen aprico cœli statu, quibus locis aquarum copia est, penè toto anno lactuca seri potest. quæ quo tardius caulem faciat, cum aliquod incrementum habuerit, exiguam testam media parte accipiat, eo quasi onere coercita in latitudinem se diffundit. eadem est ratio etiam intybi, nisi quod hyemem magis sustinet. ideo'q; uel frigidis regionibus proximo autumno seri potest. Cinaræ sobolem melius per autumni æquinoctium disponemus, semen commodius circa Calendas Martij sere-

mus, eiusq; plantam circa Calen. Nouemb. deprimemus, & multo cine re stercorabimus. Id enim genus stercoris huic oleri uidetur aptissi mũ. Sinape atq; coriandrũ, nec minus erucam, & ozimum ita uti sata sunt, sua sede immota permanent. neq; est eorum cultus alius quàm ut stercorata runcentur. Possunt autem non solum autumno, sed & uere conseri. Plãtæ quoq; sinapis prima hyeme translatæ plus cymæ uere afferunt. Panax utroque tempore leui, & subacta terra rarissi me disseritur, quo maius incrementum capiat. melius tamen eius uer na satio est. Porrum si sectiuum facere uelis, densius satum præcepe runt priores relinqui. et ita cũ increuerit, secari. Sed nos docuit usus lõge melius fieri, si differas, et eodẽ more, quo capitatum modicis spa tijs, idest inter quaternos digitos depangas, & cũ conualuerit, deseces. In eo autem, quod magni capitis efficere uoles, seruandum sit, ut ante quàm translatum deponas, omnes radiculas amputes, et fibrarũ sum mas partis intondeas. Tum testulæ, uel conchæ, quasi sedes in singu lis subiectæ seminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incremẽ ti. Cultus autem porri capitati assidua sarritio, & stercoratio est. nec alius tamen sectiui nisi quod toties rigari, et stercorari, sarririq; debet, quoties demetitur. semen eius locis calidis mense Ianuario, frigidis Fe bruario seritur. cuius incrementum quo maius fiat, raris linteolis cõ plura grana illigantur, atq; ita obruuntur. Enatum autem in ijs lo cis, quibus aqua subministrari non potest deferri debet circa æqui noctium autumni. at quibus possis humorem præbere, mense Maio re cte transfertur. Apium quoq; possis plantis serere, nec minus semine, sed præcipue aqua lætatur, & ideo secundũ fontẽ commodissime po nitur. quod siquis id uelit lati folij facere, quantum seminis possint tres digiti comprehendere, raro linteolo illiget, & ita in areolas di spositum releget. Vel si crispæ frondis id fieri maluerit, semen eius inditum pilæ, & saligneo palo pinsitum, expoliatumq;, similiter in linteolis ligatum obruet. Potest etiam circa hanc operam fieri crispũ qualitercunq; satum, si cum est natum, incrementum eius superuoluto cylindro coerceat. Satio eius est optima post idus Maias usq; in sol stitium, nam teporem desyderat. Ferè etiam his diebus ozima serun tur, quorum cum semen obrutum est, diligenter inculcatur paicula, uel cylindro. nam si terram suspensam relinquas, plerunq; corrum pitur. Pastinaca, & siser, atq; inula conualescunt alte pastinato, & stercorato loco, sed quamrarissime ponenda sunt, ut maiora capiant incrementa. Inulam uero interuallo trium pedum seri conuenit, quo niam uastos facit frutices, & radicibus, ut oculus harundinis serpit. nec est alius cultus horum omnium, nisi ut sarritionibus herbæ tollan

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tur. Commodissime autem deponentur prima parte Septembris, uel
ultima Augusti parte. Atrum olus, quod græcorum quidam uocant
ἱπποσέλινον nonnulli σμύρνιον pastinato loco semine debet conse=
ri maxime iuxta maceriam, quoniam & umbra gaudet, & quali=
cunque conualescit loco. id'q; cum semel seueris, si non totum radi=
citus tollas, sed alternos frutices in semen summittas, æuo manet, par=
uam'q; sarritionis exigit culturam. seritur à uulcanalibus usque in
Calen. Septembris, sed etiam mense Ianuario menta dulcem desyde
rat uliginem, quam ob causam iuxta fontem mense Martio recte poni
tur. Cuius si forte semina defecerunt, licet de noualibus syluestre men
tastrum colligere, atque ita inuersis cacuminibus disponere, quæ res fe
ritatem detrahit, atque edomitam reddit Rutam autumno semine sa
tam mense Martio differre oportet in apricum, & cinerem aggera-
re, runcari'q;, donec conualescat, ne herbis enecetur. sed uelata manu
debebit runcari, quam nisi contexeris, perniciosa nascuntur ulcera. Si
tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, & prurigo, atq; tu
mor incesserit, oleo subinde perungito. eiusdem frutex pluribus an=
nis permanet innoxius, nisi si mulier, quæ in mestruis ē, contigerit eũ,
& ob hoc exaruerit. Thymum, & trasmarina cunila, et serpyllum,
sicut priore libro iam retuli, magis aluearia curātibus, quàm olitori
bus studiose conseruntur. Sed nos ea condimentorum causa (nam sunt
quibusdam esculentis aptissima) non alienum putamus etiam in hor-
tis habere locum neque pinguem, neq; stercoratum, sed apricum de-
syderant, ut quæ macerrimo solo per se maritimis plerũq; regionibus
nascuntur. hæ res et semine, et plantis circa æquinoctium uernum se
runtur, melius tamen est thymi nouellas plantas disponere, quæ cum
subacto solo depressæ fuerint, ne tarde comprehendant, aridi thymi
fruticem contundi oportet. atq; ita pinsito pridie quàm uolueris uti, a-
qua medicare, quæ, cum succũ eius ceperit, depositis fruticibus infun
ditur, donec eos recte confirmet. Cæterum cunila uiuacior est, quàm ut
impensius curāda sit. Lepidiũ cum ante Cal. Martias habueris dispo
sitũ, uelut porrum sectiuum demetere poteris rarius tamen. nam post
Cal. Nouemb. secandum non erit, quoniā frigoribus uiolatum emori=
tur, biennio tamen sufficiet, si diligenter sarritum, & stercoratum fue
rit. Multis etiā locis uiuacitatem suam usq; in annos decem prorogat.
Beta florēti punico malo semine obruitur, & simulatq; qnq; foliorum
est, ut brassica differtur æstate, si riguus ē hortus, at si siccaneus autũno
cum iā pluuiæ incesserint, disponi debebit. chærephylum, item'q; olus
atriplicis, quod græci uocant ἀτράφαξιν circa Cal. Octob. obrui opor=
tet nō frigidissimo loco. nā si regio sæuas hyemes habet, post idus Fe-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

bruarias semine differenda sunt, suáq; de sede partiẽda. Papauer, et anethum eandem habent conditionem sationis, quam chærephylum & ἀνδράφαξις. Satiui asparagi, quam corrudam rustici uocant, semina, ferè biennio præparãtur. ea cum pingui, et stercoroso solo post idus Februarias sic obrueris, ut quantum tres digiti seminis compre hendere queunt, singulis fossulis deponas. Ferè post quadragesimũ di em inter se implicantur, et quasi unitatem faciunt, quas radiculas sic illigatas, atq; connexas olitores spongias appellant. easq; post quatuor et uiginti menses in locum apricum, et bene madidum, stercoratumq; transferri conuenit. Sulci autẽ inter se pedali mensura distantes fiunt non amplius dodrantalis altitudinis, in quam ita spongiolæ deprimuntur, ut facile superposita terra germinent. sed in locis siccis partibus sulcorum imis disponenda sunt semina, ut tanquã in alueolis maneant. at uliginosis è contrario in summo porcæ dorso collocanda, ne humore nimio lædantur. Primo deinde anno, cũ ita consita sunt, asparagum, quẽ emiserint, infringi oportet. nã si ab imo uellere uolueris, adhuc teneris, inualidisq; radiculis tota sphongiola sequetur. Reliquis annis non erit decerpẽdus, sed radicitus uellendus. nam nisi i ta fiat, stirpes præfractæ angunt oculos sphongiarum, & quasi excæcant, nec patiuntur asparagum emittere. Cæterum stylus, qui nouissime autumnali tempore nascitur, non omnis est tollendus, sed aliqua pars eius in semen summittenda est. Deinde cum spinam fecerit, collectis seminibus ipsis, scorpiones ita uti sunt, in suo loco perurendi sunt, & deinde sulci omnes consarriendi, herbæq; eximendæ, mox uel stercus, uel cinis inijciendus, ut tota hyeme succus eius pluuijs manans ad radicem perueniat. Vere deinde prius quam cœperit germinare, capreolis, quod genus bicornis ferramenti est, terra commoueatur, ut & facilius stylus emicet, et relaxa humo plenioris crassitudinis fiat radix. Raphani radix bis anno recte seritur, Februario mense, cum uernum fructum expectamus, & Augusto mense circa uulcanalia, cum maturius. sed hæc satio sine dubio melior habetur. cura ẽ eius, ut terra stercorata, & subacta obruatur, post ubi cœperit aliquod incrementum, subinde aggeretur. Nam si super terram emerserit, dura, & fungosa fiet. Cucumis, & cucurbita, cum copia est aquæ, minorẽ curam desyderant, nam plurimum iuuãtur humore Sin autem sicco loco seri debuerint, quo rigationem ministrari nõ expediat mense Februario sesquipedali altitudine sulci faciẽdi sũt. Post idus deinde Martias, quasi tertia pars altitudinis sulci stramentis inditis tegenda, mox stercorata terra usq; in dimidium sulcum aggerenda, positisq; seminibus tam diu est aqua præbenda, donec enascantur atque ubi conualescere cœ

perint, adiecta humo incrementa eorum prosequenda sunt, donec sul
cus coæquetur. Sic exculta semina sine rigatione tota æstate satis uale-
bunt, fructumq́; iucundioris saporis, quàm rigua præbebunt. A quo-
sis autem locis primo quoque tempore non tamen ante Calen. Mart.
semen ponendum est, ut deferri possit æquinoctio confecto. idq́; de
media parte cucurbitæ semen inuerso cacumine ponito, ut fiat incre=
menti uastioris. nam sunt ad usum uasorum satis idoneæ, sicut ale-
xandrinæ cucurbitæ, cum exaruerint. at si esculentæ merci præpa-
rabis, recto cacumine de collo cucurbitæ sumptum semen serendum
erit, quod prolixior, & tenuior fructus eius enascatur, qui scilicet
maius cæteris inuenit precium. Sed custodiendum est, ut quammini-
me ad eum locum, in quo uel cucumis, aut cucurbitæ consitæ sunt,
mulier admittatur. nam ferè contactu eius languescunt incrementa
uirentium. si uero etiam in menstruis fuerit, uisu quoque suo nouel-
los fœtus necabit. Cucumis tener, et iucundissimus fit, si ante quàm se
ras, semen eius lacte maceres. Nõnulli etiam quo dulcior existat, aqua
mulsa idem faciunt. sed qui præmaturum fructum cucumeris habere
uolet, confecta bruma stercoratam terram inditam cophynis obserat,
modicumq́; præbeat humorem. Deinde cum enata semina fuerint, te-
pidis diebus, & insolatis iusta ædificium sub diuo ponat, ita ut ab o-
mni afflatu protegantur. Cæterum frigoribus, ac tempestatibus sub te
ctum referat. idq́; tandiu faciat, dum æquinoctium uernum conficia
tur. postea totos cophynos demittat in terram. Sic enim præcoquem
fructum habebit. Possunt etiam, si sit operæprecium, uasis maioribus
rotulæ subijci, quo minore labore producantur, & rursus intra tecta
recipiantur. Sed nihilo minus specularibus integi debebunt, ut etiam
frigoribus serenis diebus tutò producantur ad solẽ. Hac ratione ferè
toto anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur. nos autem leuiore ope
ra istud fieri apud ægyptiæ gentis Dolum Mendesium legimus, qui
præcipit aprico, & stercoroso loco alternis ordinibus ferulas, alternis
rubos in hortis consitas habere. deinde eas confecto æquinoctio paulu
lum infra terram secare, & ligneo stylo laxatis uel rubi, uel ferulæ
medullis stercus immittere, atq; ita semina cucumeris inserere, quæ sci
licet incremento suo coeant rubis, & ferulis. Nã ita non sua, sed quasi
materna radice aluntur, sicq́; insitam stirpem frigoribus quoq; cucu-
meris præbere fructum. Satio secunda eius seminis ferè quinquatri
bus obseruatur. Capparis plurimis prouincijs sua sponte noualibus
nascitur. sed quibus locis eius inopia est, si serenda fuerit, siccum locũ
desyderabit. Isq́; debebit ante circundari fossula, quæ repleatur lapi
dibus, & calce, uel punico luto, ut sit quasi quædam lorica, ne possint

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

eam perrumpere prædicti seminis frutices, qui ferè per totū agrum uagantur, nisi munimento aliquo prohibiti sint. Quod tamen non tantum incommodum est (subinde enim possunt extirpari) quantum q̄d noxium uirus habent, sucoq́; suo sterile solum reddunt. Cultu aut nullo, aut leuissimo contenta est. Quippe quæ res etiam in desertis agris citra rustici operam conualescit. Seritur utroq; æquinoctio. Cepina magis frequenter. subactam postulat terram, quàm altius conuersam. Itaq; ex Calen. Nouembris proscindi solum debet, ut hyemis frigoribus, & gelicidijs putrescat, intermissisq́; quadraginta diebus, tum demum iterari, & interpositis uno, ac uiginti diebus tertiari, ac protinus stercorari. mox bidentibus æqualiter per fossum in areas disponi deletis radicibus omnibus. Deinde ad Calendas Februarias sereno die conueniat semina spargi, quibus aliquod satureiæ semen intermiscendum erit, ut eam quoque habeamus. nam & uiridis esui est iucunda, nec arida inutilis ad pulmentaria condienda. Sed cæpina uel sæpius, certe non minus debet, quàm quater sarriri. Cuius si semen excipere uoles, capita maxima generis ascalonij, quod est optimū, mense Februario disponito quaternorum, uel etiam quinum digitorum spatijs distantia, & cum cœperint uirere, ne minus ter consarrito, deinde cum fecerint caulem, humilioribus quasi canteriolis interpositis rigorem stylorum conseruato. nam nisi arundines transuersas in modum iugatæ uineæ crebras disposueris, thalli ceparum uentis prosternentur, totumq́; semen excutietur, quod scilicet non ante legendum est, quàm cum maturescere cœperit, coloremq́; nigrum habere. Sed nec patiendum est, ut perarescat, aut totum decidat, uerū integri thalli uellendi sunt, & sole siccandi. Napus, & rapa duas sationes habēt, & eandem culturam, quam raphanus. Melior est tamen satio mensis Augusti. Iugerum agri quatuor sextarios seminis eorum poscit, sed ita ut radicis syriacæ super hanc mensuram paulo plus quàm heminam seminis recipiat. Qui æstate ista seret, caueat, ne propter siccitates culex adhuc tenera folia prorepentia consumat. Id quoq; ut uitetur, puluis etiam, qui supra cameram inuenitur, uel etiam fuligo, quæ supra focos tectis inhæret, colligi debet. deinde pridie quàm satio fiat, cō misceri cum seminibus, & aqua conspergi, ut tota nocte sucum trahant. nam sic macerata postero die recte seruntur. Veteres quidem authores, ut Democritus, præcipiunt semina omnia suco herbæ, quæ sedum appellatur, medicare, eodemq; remedio aduersus bestiolas uti, q̄d uerum esse nos experientia docuit. Sed frequentius tamen, quoniam eius herbæ minus larga est facultas, fuligine, & prædicto puluere utimur, satisq́; commode tuemur his incolumitatem plantarū. Rapæ se=

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

mina Higinius putat post triturã iacentibus adhuc in area paleis in spergi deberi, quoniam fiunt uastiora capita, cum subiacens soli duritia non patitur in altum descendere. Nos istud sæpe frustra tentauimus, itaq; rapum, & raphanum, & napum melius existimamus subacta terra obrui. Seruantq; adhuc antiquorũ consuetudinem religiosiores agricolæ, qui cum ea serunt, precantur, ut & sibi, & uicinis nascantur. Locis frigidis, ubi timor est, ne autũnalis satio hyemis gelicidijs perruratur, arundinibus humiles canterij fiunt, ijsq; uirgæ transuersæ imponuntur, & uirgis stramenta supra iaciuntur, & sic à pruinis semina defenduntur. Vbi uero apricis regionibus post pluuias noxia incesserũt animalia, quæ à nobis appellantur erucæ, græce autẽ κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius in superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina, uti iam prædixi, succo herbæ sedi macerata sunt. nihil enim sic medicatis nocẽt erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui græce inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν affirmat has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unanquãq; areã ter circumeat, post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Hactenus præcipiendum existimaui de cultu hortorum, & officijs uillici, quem quamuis instructũ, atq; eruditũ omni opere rustico esse oportere prima parte huius exordij censuerim, quoniam tamen plerunque euenit, ut eorum, quæ didicerimus, memoria nos deficiat, eaq; sæpius ex commentarijs renouanda sint, omnium librorum meorum argumenta subieci, ut, cum res exegisset, facile reperiri possit, quid in quoq; quærendũ, & qualiter quidq; faciendum sit.

LVCII IVNII MODERATI COLVMELLAE DE RE RVSTICA LIBER DVODECIMVS, ET VLTIMVS.

Villica.

X ENOPHON Atheniensis eo libro publi siluine, qui œconomicus inscribitur, prodidit maritale coniugium sic comparatum esse natura, ut non solum iucundissima, uerumetiam utilissima uitæ societas iniretur, quod iam pridem etiam Cicero ait, & ne genus humanum temporis longinquitate occideret, propter hoc marem cum fœmina esse coniunctum. deinde ut ex hac eadem societate mortalibus adiutoria senectutis, nec minus pro pugnacula præpararentur, tum etiam cum uictus, et cultus humanus non uti feris in propatulo, ac syluestribus locis, sed domi sub tecto accurandus erat, necessarium fuit alterutrũ, foris & sub dio esse, qui labore, & industria compararet, intus qui tectis reconderet, atq; custodiret, siquidem uel rusticari, uel nauigare, uel etiã alio genere negotiari necesse erat, ut aliquas facultates acquireremus. Cũ uero paratæ res sub tectum essent congestæ, alium esse oportuit, qui & illatas custodiret, & cætera conficeret opera, quæ domi deberent administrari. nã & fruges, & cætera alimenta terrestria indigebant tecto, & ouiũ, cæterarumq; pecudũ fœtus, atq; fructus clauso custodienda erant, nec minus reliqua utensilia, quibus aut alitur hominũ genus, aut etiã excolitur. Quare cũ et operã, & diligentiã ea, quæ proposuimus desyderarẽt, nec exigua cura foris acquirerentur, quæ domi custodiri oporteret iure, ut dixi, à natura cõparata est opa mulieris ad domesticã diligẽtiã, uiri autẽ ad exercitationẽ forẽsem, & extraneã. itaq; uiro calores, & frigora perpetienda, tũ etiã itinera, & labores pacis, ac belli, idest rusticationis, & militariũ stipendiorũ distribuit. Mulieri deinceps, quod omnibus his rebus eã fecerat inhabilem, domestica negotia curanda tradidit. Et quoniam hunc sexum custodiæ, & diligentiæ assignauerat, idcirco timidiorem reddidit, quàm uirilem. nã metus plurimum confert ad diligentiam custodiendi. Quod autem necesse erat foris, & in aperto uictum quærentibus nonnunquam iniuriam propulsare, idcirco uirum, quàm mulierem fecit audaciorem. Quia uero partis opibus æque fuit opus memoria, & diligentia, non mino-

rem fœminæ, quàm uiro earum rerum tribuit possessionem. Tũ etiã quod simplex natura non omnes res commodas amplecti uolebat, icirco alterum alterius indigere uoluit, quoniam quod alteri deest, præstò plerunque est alteri. Hæc in œconomico Xenophon, & deinde Cicero, qui eum latinæ consuetudini tradidit, non inutiliter disseruerunt. nam & apud græcos, & mox apud Romanos usq; in patrum nostrorum memoriam ferè domusticus labor matronalis fuit, tanquã ad requiem forensium exercitationum omni cura deposita patribusfamilias intra domesticos penates se recipientibus. Erat enim summa reuerentia cum concordia, & diligentia mista, flagrabatq; mulier pulcherrima diligentiæ æmulatione, studens negotia uiri cura sua maiora, atq; meliora reddere. Nihil conspiciebatur in domo diuiduum. Nihil, quod aut maritus, aut fœmina proprium esse iuris sui diceret, sed in commune conspirabatur ab utroq;, ut cum forensibus negotijs, matronalis sedulitas industriæ rationem parem faceret. Itaq; nec uillici quidem, aut uillicæ megna erat opera, cum ipsi domini quotidie negotia sua reuiserent, atq; administrarent. Nunc uero cum pleræq; sic luxu, & inertia defluant, ut ne lanificij quidem curam suscipere dignentur, sed domi sedentes confectas uestes fastidio habeant, peruersaq; cupidine pretiosiores alias à uiris pelliceant, quæ grãdi pecunia, & totis penè censibus redimuntur, nihil mirum est easdem ruris, & instrumentorum agrestium cura grauari, sordidissimumq; negocium ducere paucorũ dierũ tempus in uilla morari. Quam ob causam cum in totum non solum exoleuerit, sed etiam occiderit uetus ille matrumfamiliarum mos Sabinarum, atq; Romanarum, necessaria irrepsit uillicæ cura, quæ tueretur officia matronæ, quoniam & uillici quoq; successerunt in locum dominorum, qui quondam prisca consuetudine non solum coluerant, sed habitauerant rura. Verum, ne uidear intempestiue censorium opus obiurgandis moribus nostrorum temporum suscepisse, iam nunc officia uillicæ prosequar.

Cura rei domesticæ, & præcepta, quæ uillica exequi debeat. Ca. I.

EA porrò (ut institutum ordinem teneamus, quem priore uolumine inchoauimus) iuuenis esse debet, idest non nimium puella, propter easdem causas, quas de ætate uillici retulimus, integræ quoq; ualetudinis, nec fœdi habitus, nec rursus pulcherrimi. nam illibatum robur & uigilijs, & alijs sufficiet laboribus, fœditas fastidiosum, nimia species desidiosum faciet eius contubernalem. Itaq; curandum est, ut nec uagum uillicum, nec auersum contubernio suo habeamus, nec rursus intra tecta desidem, & complexibus adiacentem fœminam. Sed nec

hæc

hæc tantum, quæ diximus, in uillica custodienda sunt. Nam in primis consyderandum erit. an à uino, ab escis, à superstitionibus, à somno, à uiris remotissima sit, & ut cura eam subeat, quid meminisse, quid in posterum prospicere debeat, ut ferè eum morem seruet, quem uillico præcepimus, quoniam pleraq; similia esse debent in uiro, atq; fœmina, & tam etiam malum uitare, quàm præmium recte factorum sperare. Tum elaborare, ut quã minimam operam uillicus intra tectum impendat, cui & primo mane cum familia prodeundum est, & crepusculo peractis operibus fatigato redeundum. Nec tamen instituendo uillicam, domesticarum rerum uillico remittimus curam, sed tãtummodo laborem eius, adiutrice data, leuamus. Cæterum munia, quæ domi capescenda, non in totum muliebri officio relinquenda sunt, sed ita deleganda ei, ut identidem oculis uillici custodiantur. Sic enim erit diligentior uillica, si meminerit ibi esse, cui ratio frequenter reddẽda sit. ea porrò persuasissimum habere debebit, aut in totum, aut certe plurimum domi se morari oportere. Tunc quibus aliquid in agro faciendum erit seruis, eos foras emittere, quibus autem in uilla quid agendum uidebitur, eos intra parietes cõtinere, atq; animaduertere, ne diuturna cessatione frustrentur opera. Quæ domum autem inferũtur diligenter inspicere, ne delibata sint, & ita explorata, atq; inuiolata recipere, tum separare, quæ consumenda sunt, & quæ superfieri possunt custodire, ne sumptus annuus menstruus fiat. tum siquis ex familia cœperit aduersa ualetudine affici, uidendum erit, ut is quam commodissime ministretur. Nam ex huiusmodi cura nascitur beneuolentia, nec minus obsequium. Quinetiam fidelius, quàm prius seruire student, qui conualuerint, cum est ægris adhibita diligentia.

Quemadmodum tractare debeat penora, siue cællaria. Cap. II.

POST hæc meminisse debebit, quæ inferantur, ut idoneis, & salubribus locis recondita sine noxa permaneant. Nihil enim magis curãdum est, quàm præparare, ubi quidq; reponatur, ut, cum opus sit, promatur. ea loca qualia esse debeant, & in primo uolumine, cum uillam constitueremus, & in undecimo, cum de officio uillici disputaremus, iam dicta sunt. Sed ne nunc quidem demonstrare breuiter pigebit. nam quod excelsissimum est conclaue pretiosissima uasa, & uestẽ desyderat, quod denique horreum siccum, atque aridum, frumentis habetur idoneum, quod frigidum commodissime uinum custodit, quod bene illustre fragilem supellectilẽ, atque ea postulat opera, quæ multi luminis indigent. Præparatis igitur receptaculis, oportebit suo qdq; loco generatim, atque etiam specialiter nonnulla disponere, quo facilem.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

lius, cum quid expostulabit usus recipere possit. nam uetus est prouerbium, paupertatem certissimam esse, cum alicuius indigeas, uti eo non posse, quia ignoretur, ubi proiectum iaceat, quod desyderatur. Itaque in re familiari laboriosior est negligentia, quàm diligentia. Quis enim dubitet nihil esse pulchrius in omni ratione uitæ dispositione, atque ordine? quod etiam ludicris spectaculis licet sæpe cognoscere. Nam ubi chorus canentium non ad certos modos, neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum quiddam, ac tumultuosum audientibus canere uidetur. at ubi certis numeris, ac pedibus uelut facta conspiratione consensit, atque concinuit, ex eiusmodi uocum concordia non solum ipsis canentibus amicum quiddam, & dulce resonat, uerumetiam spectantes, audientesq; lætissima uoluptate permulcentur. Iam uero in exercitu neque miles, neque imperator sine ordine, ac dispositione quicquam ualeat explicare, cum armatus inermem, eques peditem, plaustrum equites, si sint permisti confundant. Hæc eadem ratio præparationis, atque ordinis etiam in nauigijs plurimum ualet. nam ubi tempestas incessit, & est rite disposita nauis, suo quidq; ordine locatum armamentum sine trepidatione minister promit, cum est à gubernatore postulatum. Quod si tantũ hæc possunt, uel in theatris, uel in exercitibus, uel etiam in nauigijs, nihil dubium est, quin cura uillicæ ordinem, dispositionemq; rerum, quas reponit, desyderet. Nam & ununquodque facilius consyderatur, cum est assignatum suo loco, & siquid forte abest, ipse uacuus locus admonet, ut quod deest, requiratur. Siquid uero curari, aut concinnari oportet, facilius intelligitur, cum ordine suo recensetur, de quibus omnibus M. Cicero authoritatem Xenophontis secutus in œconomico sic inducit Ischomachum sciscitanti Socrati hæc narrantem.

Distributio instrumenti, & supellectilis. Cap. III.

PRAEPARATIS idoneis locis instrumentum, & supellectilem distribuere cœpimus. ac primum ea secreuimus, quibus ad res diuinas uti solemus, postea mundum muliebrem, qui ad dies festos comparatur, deinde ad uirilem, item dierum solennium ornatum, nec minus calciamenta utriq; sexui conuenientia. tum iam seorsum arma, ac tela seponebantur, & in altera parte instrumenta, quibus ad lanificia utuntur. Post quæ ad cibum conficiendum uasa (ut assolent) constituebantur. inde quæ ad lauationem, quæ ad exornationem, quæ ad mensam quotidianam, atq; epulationem pertinerent, exponebantur. Postea ex ijs, quibus quotidie utimur, quod mẽstruum esset se posuimus, quod annuum quoq; in duas partes diuisimus. nam sic minus fallit, qui exi

cus futurus sit. Hæc postquam omnia secreuimus, tum suo quæq; loco di
sposuimus. deinde quibus quotidie seruuli utuntur, quæ ad lanificia,
quæ ad cibaria coquenda, & conficienda pertinent, hæc ipsa ei, qui
uti solet tradidimus, & ubi ea ponerent, demonstrauimus, & ut sal-
ua essent, præcepimus. Quibus autem ad dies festos, & ad hospitum
aduentum utimur, & ad quædam rara negotia. hæc primo tradidi-
mus, & loca singulis demonstrauimus, & cuiq; sua annumerauimus,
atq; annumerata ipsi exscripsimus, eumq; admonuimus, ut quodcunq;
opus esset, sciret unde daret, & meminisset, atq; annotaret quid, &
quando, & cui dedisset, & cũ recepisset, ut quidq; suo loco reponeret.
Igitur hæc nobis ab antiquis per Ischomachi personam præcepta in-
dustriæ, ac diligentiæ tradiderunt, quæ nunc nos uillicæ demonstra-
mus. nec tamen una eius cura esse debebit, ut clausa custodiat, quæ te-
ctis illata receperit, sed subinde recognoscat, atq; consyderet, ne aut su
pellex, uestis'ue condita situ dilabatur, aut fruges, alia'ue utensilia ne-
gligentia, desidia'ue sua corrumpantur. Pluuijs uero diebus, uel cũ fri
goribus, aut pruinis mulier sub dio rusticum opus obire non poterit,
ut ad lanificium reducatur, præparatæ sint, & pectitæ lanæ, quo faci
lius iusta lanificio persequi, atq; exigere possit. nihil enim nocebit, si
sibi, atq; actoribus, & alijs in honore seruilis uestis domi confecta fue
rit, quo minus patrisfamilias rationes onerentur. Illud uero etiam in
perpetuũ custodiendũ habebit, ut eos, qui foris rusticari debebunt, cũ
iam è uilla familia processerit, requirat, ac siquis (ut euenit) curã con
tubernalis eius intra tectum tergiuersans fefellerit, causam desidiæ sci-
scitetur, exploretq; utrum aduersa ualetudine inhibitus restiterit, an
pigritia delituerit. Et si compererit, uel simulantem langorẽ sine cun-
ctatione in ualetudinariũ deducat. præstat enim opere fatigatum sub
custodia requiescere, unum, aut alterum diem, quàm pressum nimio
labore ueram noxam concipere. Denique uno loco quamminime opor
tebit eam consistere, neque enim sedentaria eius opera est, sed modo
ad telam debebit accedere, ac siquid melius sciat docere, si minus ad-
discere ab eo, qui plus intelligat, modo eos, qui cibum familiæ confi-
ciunt inuisere, tum etiã culinam, & bubilia, nec minus præsepia mun-
danda curare. Valetudinaria quoq; uel si uacent ab imbecillis, identi
dem aperire, & immunditijs liberare, ut cum res exegerit, bene ordi
nata, & ornata, & salubria languentibus præbeantur. promis quoq;,
& cellaris aliquid attendentibus, aut metuentibus interuenire, nec
minus interesse pastoribus in stabulis fructum cogentibus, aut fœtus
ouium, aliarum'ue pecudum subrumantibus, tonsuris uellerum quoq;
interesse, & lanas etiam diligẽter percipere, & uellera ad numerum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

pecoris recensere, tum insistere atriensibus, ut supellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidentur, atque rubigine liberentur. Cæteraq; si refectionem desyderant, fabris concinnanda tradantur. Postremo his rebus omnibus constitutis, nihil hanc arbitror distributionem profuturam, nisi, ut iam dixi, uillicus sæpius, & aliquando tamen dominus, aut matrona consyderauerit, animaduerteritq; ut ordinatio constituta conseruetur. Quod etiam in bene moratis ciuitatibus semper est obseruatum, quarum primoribus, atque optimatibus, non satis uisum est bonas leges habere, nisi custodes earum diligentissimos ciues creassent, quos Græci νομοφύλακας appellant. Horum erat officiũ, eos, qui legibus parerent, laudibus prosequi, nec minus honoribus, eos autem, qui non parerent, pœna multare. Quod nunc scilicet faciunt magistratus assidua iurisdictione uim legum custodientes. Sed hæc in uniuersum administranda tradidisse abunde sit.

Quæ, & qualia uasa parare debeat penoribus, & salgamis condiendis Cap. IIII.

NVNC de cæteris rebus, quæ omissæ erant prioribus libris. quoniam uillicæ reseruabantur officijs, præcipiemus, & ut aliquis ordo custodiatur, incipiemus à uerno tempore, quoniã uere maturis herbis atq; trimestribus consumatis sationibus uacua tempora iam cõtingunt, ad ea exequenda, quæ deinceps docebimus. Paruarum rerum curam non defuisse pœnis, græcisq; authoribus, atq; etiam Romanis memoriæ tradidit. nam & Magò Chartaginiensis, & Hamilcar, quos secuti uidentur græcæ gentis non obscuri scriptores Mnaseas, atq; Paxamus, tum demum nostri generis, postquam à bellis otium fuit, quasi quoddam tributum uictui humano conferre dedignati non sunt, ut M. Ambiuius, & Mænas Licinius, tum etiam C. Matius, quibus studium fuit pistoris, & coci, nec minus cællarij diligentius suis præceptis instituere. His autem omnibus placuit eum, qui rerum harum officium susceperit, castum esse, continentemq; oportere, quoniam totum in eo sit, ne contrectentur pocula, uel cibi, nisi aut ab impube, aut certe abstinentissimo rebus uenereis. quibus si fuerit operatus uel uir, uel fœmina, debere eos flumine, aut pereñi aqua, prius quàm penora contingant, ablui. propter quod his necessarium esse pueri, uel uirginis ministerium, per quos promatur, quæ usus postulauerit. Post hoc præceptum locũ et uasa idonea salgamis præparari iubent locum esse debere auersum à sole, quam frigidissimum, & siccissimum, ne situ penora mucorẽ contrahant. Vasa autem fictilia, uel uitrea plura potius, quàm ampla, et

eorum alia recte picata, nonnulla tamen pura prout conditio conditurae exegerit. Haec uasa dedita opera fieri oportet patenti ore, et usq; ad imum aequalia, nec in modum doliorum formata, ut exemptis ad usum salgamis quicquid superest aequaliter pondere usq; ad fundum deprimatur, cum ea res innoxia penora conseruet, ubi non innatent, sed semper sint iure submersa. quod in utero dolij uix fieri posset propter inaequalitatem figurae. maxime autem ad hoc necessarium esse aceti, & durae muriae usum. quae utraq; sic conficiuntur.

Quemadmodum ex uino uapido acetum fiat. Cap. V.

IN Vini uapidi, ut acre fiat, sextarios duodequinquaginta, fermēti libram, fici aridae pondo quadrantem, salis sextarium subterito, et subtrita cum quartario mellis aceto diluito, atq; ita in praedictā mēsurā adijcito. quidam ordei tosti sextarios quatuor, & nuces ardentes iuglandes quadraginta, & mentae uiridis pondo selibram in eandē mensurā adijciunt. quidam ferri massas exurunt, ita ut ignis speciem habeant, easq; in eandem mensuram demittunt. tum etiam exemptis nucleis ipsas nuces pineas uacuas numero quinq;, uel sex incendunt, et ardentes eodē demittunt. alij nucibus sapineis ardentibus idē faciunt.

Quomodo muria dura fiat. Cap. VI.

MVRIAM duram sic facito, dolium quam patentissimi oris locato in ea parte uillae, quae plurimum solis accipit. id dolium aqua coelesti repleto, ea est enim huic rei aptissima, uel si non fuerit pluuialis, certe fontana dulcissimi saporis. In eam tum indito sportam iunceam, uel sparteam, quae replenda sit sale candido, quo candidior muria fiat, cum salē per aliquot dies uidebis liquescere, ex eo intelliges nundum esse muriam maturam. itaq; subinde alium salem tandiu ingeres, donec in sporta pmaneat integer, nec minuatur, quod cum animaduerteris, scies habere muriam maturitatem suā. & si aliam in id uas facere uolueris, hanc in uasa bene picata diffundes, & opertam in sole habebis, omnem enim mucorem uis solis aufert, & odorem bonum praebet. Est aliud muriae maturae experimentum. nam ubi dulcem caseum demiseris in eam, si pessum ibit, scies esse adhuc crudam, si innatabit, maturam.

Quae p quatuor anni tēpora herbae, et quomodo condiantur. C. VII.

HIS praeparatis circa uernum aequinoctium herbas in usum colligi, & reponi oportebit, cymam, caulem, capparim, apij coliculos, rutam olusatrum cum suo caule ante quàm de folliculo exeat, item ferū-

læ cum coliculo silentes, quam tenerrimum florem pastinacæ agrestis, uel satiuæ cum coliculis, silentem florem uitis albæ, & asparagi, & rusci, & thanni, & digitelli, & puleij, & nepetæ, & lapsanæ, et battis, & eius coliculum, qui miluinus pes appellatur, quinetiam tenerum coliculum fœniculi. Hæc omnia una cōditura commode seruantur, idest aceti duas partes, & tertiam duræ muriæ si miscueris. sed uitis alba, ruscus, & thanum, & asparagus, lapsana, & pastinaca, & nepeta, & battis generatim in alueos componuntur, & sale consperſa biduo sub umbra, dum consudent, reponuntur. deinde si tantum remiserint humoris, ut suo sibi iure ablui possint, si minus superfusa dura muria lauantur, & pondere imposito exprimuntur. tum suo quidq; uase conditur, & ius, ut supra dixi, quod est mistum duabus partibus aceti, & una muriæ infunditur. fœniculiq; aridi, quod est per uindemiam proximo anno lectum spissamentum imponitur, ita ut herbas deprimat, & ius usque in summum labrum fideliæ perueniat. olus atrum, & ferulam, & fœniculum cum legeris sub tecto exponito, dū flaccescat. deinde folia, & corticem omnem folliculorum detrahito. Caules si fuerint pollice, crassiores arundine secato, & in duas partes diuidito. ipsos quoq; flores, ne sint immodici, diduci, & partiri oportebit, atq; ita in uasa condi. deinde ius, quod supra scriptum est, infundi, & paucas radiculas laseris, quod Græci σίλφιον uocant, adiectas, ita spissamento fœniculi aridi contegi, ut ius superueniat. Cymam caulem, capparim, pedem milui, puleium, digitellum compluribus diebus sub tecto siccari, dum flaccescat, & tum eodem modo condiri conuenit, quo ferulam rutam satureiam cunilam. sunt qui rutam muria tantum dura sine aceto condiant, deinde, cum usus exigit, aqua, uel etiam uino abluant, & superfuso oleo utantur. Hac conditura posset commode satureia uiridis, & æque uiridis cunila seruari.

Oxygala quomodo fiat. Cap. VIII

OXYGALAM sic facito, ollā nouam sumito, eamq; iuxta fundum terebrato. deinde cauum, quem feceris, surculo obthurato, & lacte ouillo quam recentissimo uas repleto, eoq; adijcito uiridium condimentorum fasciculos origani, mentæ, cepe, coriandri. has herbas ita in lacte demittito, ut ligamina earum extent. Post diem quintum, surculum, quo cauum obthuraueras, eximito. & serum emittito. cum deinde lac cœperit manare, eodem surculo cauum obthurato, intermissoq; triduo, ita, ut supra dictum est, serum emittito, & fasciculos condimentorum exemptos abijcito. deinde exiguum aridi thymi, & cunilæ aridæ super lac distringito, concisiq; sectiui porri quantum uidebitur, adijci-

to, & permisceto. mox intermisso biduo rursus serum emittito, cauumq; obthurato, & salis triti, quantum satis erit, adijcito, & misceto, deinde operculo imposito, & oblinito, non ante aperueris ollam quàm usus exegerit. sunt qui satiui, uel etiam syluestris lepidij herbam cum colle gerunt, in umbra siccent, deinde folia eius abiecto caule die, & nocte muria macerata, expressaq; lacti misceant sine condimentis, & salis quantum satis arbitrantur, adijciant. tum cætera, quæ supra præcepimus faciant. Nonnulli recentia folia lepidij cum dulci lacte in olla miscent, & post diem tertium quemadmodum præcepimus, serum emittunt. deinde compertam satureiam uiridem, tum etiam arida semina coriandri, atque anethi, & thymi, & apij in unum bene trita adijciunt, salemq; bene coctum cribratum permiscent. Cætera eadem quæ supra, faciunt.

Conditura lactucæ. Cap. IX.

CAVLES lactucæ ab imo depurgatos eatenus, qua tenera folia uidebuntur, in alueo salire oportet, diemq; unum, & noctem sinere, dum muriam remittant. deinde muria eluere, & expressos in cratibus pandere, dum assiccescant. tum substernere anethum aridum, & fœniculum, rutæq; aliquid & porri concidere, atq; ita miscere. tum siccatos coliculos ita, componere, ut faseoli uirides integri interponantur, quos ipsos ante dura muria die, & nocte macerare oportebit. similiterq; assiccatos cum fasciculis lactucarum condi, & superfundi ius quod sit aceti duarũ partium, atq; unius muriæ. deinde arido spissamento fœniculi sic comprimi, ut ius supernatet. quod ut fiat, is, qui huic officio præerit, sæpe suffundere ius debebit, nec pati sitire salgama, sed extrinsecus munda spongia uasa pertergere, & aqua fontana quam recentissima refrigerare. simili ratione intubum, & cacumina rubi, qua lactucam condire oportet, nec minus thymi & satureiæ, & origani, tum etiam armoraciorum cymam. hæc autem, quæ supra scripta sunt, uerno tempore componuntur.

Cepæ, pyrorum, & malorũ, cæterorũq; pomorũ cõpositio. Cap. X.

NVNC quæ per æstatem circa messem, uel etiam exactis iã messibus colligi, & reponi debeant, præcipiemus. Pompeianam, uel ascaloniam cepam, uel etiam marsicam simplicem, quam uocant unionem rustici, eligito ea est autem, quæ non fruticauit, nec habuit soboles adhærenteis. hanc prius in sole siccato, deinde sub umbra refrigeratam substrato thymo, uel cunila componito in fidelia, & infuso iure, quod sit aceti trium partium, & unius muriæ fasciculum cunilæ super poni-

do, ita ut cepa deprimatur, quae cum ius combiberit, simili mistura uas suppleatur. Eodem tempore corna, & pruna onychina, & pruna syluestria, nec minus genera pyrorum, et malorũ condiuntur. Corna, quibus pro oliuis utamur. item pruna syluestria, & pruna onychina adhuc solida, nec maturissima legenda sunt, nec tamen nimiũ cruda, deinde uno die umbra siccanda. tum aequis partibus acetum, & sapa, uel defrutum misceatur, & infundatur. Oportebit autem aliquid salis adijcere, ne uermiculus, aliud'ue animal innasci possit. uerũ commodius seruãtur, si duae partes sapae cum aceti una parte misceantur. pyra dolobelliana, crustumina, regia, ueneria, uolema, neuiana, lateritiana, decumana, laurea, mirappia pruna purpurea, cũ immatura non tamen pcruda legeris, diligenter inspicito, ut sint integra sine uitio, aut uermiculo. tũ in fictili picata fidelia cõponito, & aut passo, aut defrutu cõpleto ita ut omne pomũ submersum sit, operculo deinde imposito gypsato. Illud in totum praecipiendũ existimaui, nullũ esse genus pomi, quod non possit melle seruari. itaq; cum sit haec res interdum aegrotãtibus salutaris, censeo uel pauca poma in melle custodiri, sed separata generatim. nã si commisceas, alterum ab altero genere corrumpitur, et quoniam opportune mellis fecimus mentionem, hoc eodẽ tempore alui castrandae, ac mel conficiendum, cera facienda est, de quibus nono libro iam diximus. nec nunc aliam curam exigimus à uillico, quàm ut administrantibus intersit, fructumq; custodiat.

De mella facienda, qua in condituris utuntur. Cap. XI.

CAETERVM cum eodem tẽpore mella, nec minus aqua mulsa in uetustatem reponi debeat, meminissẽ oportebit, ut cum secundarium mel de fauis fuerit exceptum, cerae statim minute resoluantur, & aqua fontana, uel coelesti macerentur. expressa deinde aqua coletur, & in uas plumbeum defusa decoquatur, omnisq; spurcitia cum spumis eximatur. quae decocta, cum tam crassa fuerit quàm defrutũ, refrigeretur, & bene picatis lagaenis condatur. Hac quidam mella pro aquamulsa utuntur, nonnulli etiam pro defruto in conditurас oliuarum, quibus quidem magis idoneam censeo, quod cibarium saporem habet, nec potest languentibus pro aqua mulsa remedio esse, quoniam si bibatur, inflationem stomachi, & praecordiorum facit. itaq; se posita esse, & ad conditurас destinata.

De aqua mulsa facienda. Cap. XII.

PER se facienda erit optimo melle aqua mulsa. haec autem non uno modo componitur, nam quidam multos ante annos coelestem aquã

uasis includunt, & sub dio in sole habent. deinde cum sæpius eam in alia uasa transfuderint, & eliquauerint (nam quoties etiam per longuin tempus diffunditur, aliquod crassamentum in imo simile fæci reperitur) ueteris aquæ sextarium cum libra mellis miscent. nonnulli tamen cum austeriorem uolũt efficere gustum, sextarium aquæ cum dodrante põdo mellis diluunt, & ea portione repletam lagænam, gypsatamq; patiuntur per caniculæ ortum in sole quadraginta diebus esse, tum demum in tabulatum, quod fumum accipit, reponunt. nõnulli, quibus non fuit curæ cœlestem inueterare aquam, recentem sumunt, eamq; usq; in quartam partem decoquunt. deinde cum refrixerit, siue dulciorem mulsam facere uolunt, duobus aquæ sextarijs sextarium mellis permiscent. si uero austeriorem, sextario aquæ dodrantem mellis adijciunt, & his portionibus factam in lagænam diffundunt. eãq; ut supra dixi, quadraginta diebus insolatam, postea in tabulatum, quod suffumigatur, reponunt.

De caseo in usus domesticos seruando, & de quibusdam herbis condiendis. Cap. XIII.

CASEO usibus domesticis præparando, hoc maxime idoneum tempus est, quo & caseus seri minimum remittit, & ultimo tempore, cum iam exiguum lactis est, non tam expedit operas morari ad forũ fructibus deferendis, & sanè sæpe deportati per æstum, acore uitiantur. itaq; præstat eos hoc ipso tempore in usum conficere. id autem ut quamoptime fiat opilionis officium est, cui septimo libro præcepta dedimus, quæ sequi debeat. sunt etiam quædam herbæ, quas appropinquante uindemia condire possis, ut portulacã, & olus cordum, quod quidam satiuum battim uocant. hæ herbæ diligenter purgantur, & sub umbra expanduntur. deinde quarto die sal infundis fideliarum substernitur, & separatim unaquæq; earum componitur, acetoq; in fuso iterum sal superponitur, nam his herbis muria non conuenit.

De malis, & pyris, in sole siccandis. Cap. XIIII.

HOC eodem tempore, uel etiam primo mense Augusto mala, & pyra dulcissimi saporis mediocriter matura eliguntur, & in duas, uel tres partes arundine, uel osseo cultello diuisa in sole ponuntur, donec arescant. eorũ si est multitudo, non minimã partem cibariorũ ꝑ hyememem rustici uindicant. nã pro pulmentario cedit. sicuti ficus, quæ cum arida seposita est, hyemis temporibus rusticorum cibaria adiuuat.

De ficis aridis. Cap. XV.

EA porrò neque nimium uieta, neque immatura legi debet, &

in eo loco expandi, qui toto die solem accipiat. pali autem quatuor pedibus inter se distantes figuntur, & perticis iugantur. factae deinde in hunc usum cannae iugis superponuntur, ita ut duobus pedibus absint à terra, ne humorem, quem ferè noctibus remittit humus, trahere possint. tunc ficus inijcitur, & crates pastorales culmo, uel carice, uel filice textæ ex utroq; latere super terram planæ disponuntur, ut cum sol in occasum fuerit, erigantur, & inter se accliues testudineato tecto more tuguriorum inarescentem ficum â rore, & interdum à pluuia defendant, nam utraq; res prædictum fructum corrumpit. cum deinde aruerit, in orchas bene picatas meridiano tempore calentem ficum condere, & calcare diligenter oportebit, subiecto tamen arido fœniculo, & iterum uasis repletis superposito, quæ uasa confestim operculare, & oblinire conuenit, & in horreum siccissimum reponi, quo melius ficus perennet. Quidam lectis ficis pediculos adimunt, & in sole expandunt, cum deinde paulum siccatæ sunt, antequàm indurescant in labra fictilia, uel lapidea congerunt eas. tum pedibus lotis in modum farinæ proculcant, & admiscent torrefacta sesama cum aniso ægyptio, & semine fœniculi, & cymini. hæc cum bene proculcauerint, & totam massam comminutæ fici permiscuerint, modicas offas folijs ficulneis inuoluunt, ac religatas iunco, uel qualibet herba offas reponunt in crates, & patiuntur siccari. deinde cum peraruerũt, picatis uasis eas condunt. nonnulli hanc ipsam formam fici orcis sine pice includunt, & oblita uasa clibano, uel furno torrefaciunt, quo celerius omnis humor excoquatur, sic siccatam in tabulatum reponunt, & cum exegerit usus, testam comminuunt. nam duratam massam fici aliter eximere non possunt. alij pinguissimam quanq; uiridem ficorum eligũt, & arundine, uel digitis diuisam dilatant, atq; ita in sole arescere patiuntur, quas deinde bene siccatas meridianis tẽporibus, cũ calore solis emollitæ sunt, colligunt. & ut est mos Afris, Atq; Hispanis, inter se compositas comprimunt in figuram stellarum, flosculorumq;, uel in formam panis redigentes. tum rursus in sole assiccant, & ita in uasis recondunt.

De uuis passis faciendis, & sorbis seruandis. Cap. XVI.

SIMILEM curam uuæ desyderant, quas dulcissimi saporis albas maximis acinis, nec spissis luna decrescente sereno, & sicco cœlo post horam quintam legi oportet, & in tabulas paulisper porrigi, ne inter se pondere suo pressæ collidantur. deinde aheno, uel in olla noua fictili ampla, præparatam lixiuiam cineris sarmenti calefieri conuenit, quæ cum feruebit exiguum olei quam optimi adijci, & ita per=

misceri. deinde uuas pro magnitudine binas, uel ternas inter se colligatas in ahenum feruens demitti, & exiguum pati, dum decolerētur, nec rursus committere, ut excoquantur, nam quadā moderatione temperamentóq; opus est. Cum deinde exemeris, in crate disponito rarius quàm ut altera alteram contingat. Post tres deinde horas unanquanq; uuam conuertito, nec in eodem uestigio reponito, ne in humore, qui defluxerit, corrumpatur. noctibus autem contegi debent quemadmodū fici, ut à rore, uel pluuia tutæ sint. cū deinde modice aruerint, in uasa noua sine pice operculata, & gypsata, sicco loco reponito. quidā uuam passam folijs ficulneis inuoluunt, & assicāt. alij folijs uitigineis, nonnulli plataninis semiuietas uuas contegunt, & ita in amphoras recondunt. sunt qui culmos fabæ exurāt, & ex eo, quod cremauerint, cinere lixiuiam faciant. deinde in lixiuiæ sextarios decē salis tres cyathos, & olei cyathum adijciant. tum adhibito igne calefaciant, & cætera eodem modo administrent. quod si uidebitur in aheno parū inesse olei: subinde quātū satis erit adijciatur, quo sit pinguior, & nitidior uua passa. eodē tēpore sorba manu lecta curiose in urceolos picatos adijcito, & opcula picata imponito, & gypso linito. tū scrobibus bipedaneis sicco loco intra tectum factis urceolos ita collocato, ut oblita ora eorum deorsum spectent. deinde terrā congerito, & modice desuper calcato. melius est autē pluribus scrobibus pauciora uasa distantia inter se disponere. nam in exemptione eorū dum unum tollis, si reliqua commoueris, celeriter sorba uitiantur. quidā hoc idem pomum etiā in defruto cōmode seruant, adiecto spissamento aridi fœniculi, quo deprimātur, ita sorba, ut semper ius supernatet, ac nihilominus picata opercula diligenter gypso linunt, ne possit spiritus introire.

De aceto ficulneo faciendo. Cap. XVII.

SVNT quædam regiones, in quibus uini, ideóq; etiam aceti penuria est. itaq; hoc eodem tempore ficus uiridis quam maturissima legenda est, utiq; etiam si iam pluuiæ incesserunt, & propter imbres in terram decidit, quæ cum sublecta est, in dolium, uel in amphoras conditur, & ibi sinitur fermentari. deinde cum exacuit, et remisit liquorē, quicquid est aceti diligenter colatur, & in uasa picata bene olida diffunditur. hoc primæ notæ acerrimi aceti usum præbet, nec unquā situm, aut mucorem contrahit, si non humido loco positū est. sunt qui multitudini studentes aquā ficis pmisceant, & subinde maturissimas ficus recentes adijciant, & patiantur in eo iure tabescere, donec satis acris aceti sapor fiat. postea in iunceis fiscellis, uel sparteis sacis percolant, liquatumq; acetum inferuefaciant, dum spumam, & omnem spurci-

etiam eximant. tum torridi salis aliquid adijciant, quæ res prohibet uermiculos, alia'ue innasci animalia.

Quæ præparanda sint uindemiæ. Cap. XVIII.

QVAMVIS priore libro, qui inscribitur uillicus, iam diximus quæ ad uindemiam præparanda sunt, non tamen alienum est etiam uillicæ de iisdem rebus præcipere, ut intelligat suæ curæ esse debere quæcunque sub tecto administrantur circa uindemiam. Si ager amplus, aut uineta, aut arbusta grandia sunt, perenne fabricandæ decimodiæ, & trimodiæ, & fiscellæ texendæ, & picandæ. nec minus falculæ, & ungues ferrei quamplurimi parandi, & exacuendi sunt, ne uindemiator manu distringat uuas, et non minima fructus portio dispersis acinis in terrā dilabatur. Funiculi quoq; fiscellis aptandi sunt, & lora trimodijs. tum lacus uinarij, & torcularij, & fora, omniaq́; uasa (si uicinum est mare) aqua marina, si minus, dulci eluenda sunt, & cōmundanda, & diligenter assiccanda, ne humorem habeant. Cælla quoq; uinaria omni stercore liberanda, & bonis odoribus sufficienda, ne quē redoleat fœtorem, acorem'ue. Tum sacrificia Libero, Liberæq́;, & uasis pressorijs quā sanctissime, castissimeq́; facienda, nec per uindemiam ab torculari, aut uinaria cælla recedendum est, ut omnia, quæ mustum cōficiunt, pure, mundeq́; faciant, ne furi locus detur præsentem fructum intercipiendi. Dolia quoq;, & seriæ, cæteraq́; uasa ante quadragesimum uindemiæ diē picanda sunt, atq; aliter ea, quæ demersa sunt humi, aliter quæ stant supra terram. Nam ea, quæ demersa sunt, ferreis lampadibus ardentibus calefiunt, & cum picem in fundū destillauit, sublata lampade rutabulo ligneo, & ferrea curuata radula ducitur, quod destillauit, aut quod in lateribus hæsit. deinde peniciallo detergitur, & feruentissima pice infusa nouo alio rutabulo, & scopula picatur. At quæ supra terram consistunt, complures dies ante quàm curentur, in solem producuntur. deinde cum satis insolata sunt, in labra conuertuntur, & subiectis paruis tribus lapidibus suspenduntur, atq; ita ignis subijcitur, & tandiu incenditur, donec ad fundum calor tam uehemens perueniat, ut apposita manus patiens eius non sit. tum dolio in terram demisso, & in latus deposito, pix feruentissima infunditur, uolutaturq́;, ut omnes dolii partes linātur. Sed hæc die quieto à uentis fieri debent, ne admoto igne cum afflauerit uentus, uasa rumpantur. Sunt autem satis sex qui culleari bus dolijs picis duræ pondo uicenaquina, nec dubium, quin si quinta pars picis bruttiæ in uniuersam cocturam adijciatur, utilissimum sit omni uindemiæ.

De pluribus generibus conditurarum, quibus uinum confirmatur. Cap. XIX.

CVRA quoq; adhibenda est, ut expressum mustum perenne sit, aut certe usq; ad uenditionem durabile. Quod quemadmodum fieri debeat, & quibus condituris adiuuari, deinceps subijciemus. Quidā partem quartam eius musti, quod in uasa plumbea coniecerunt, nonnulli tertiam decoquunt. Nec dubium, quin ad dimidiam siquis excoxerit, meliorem sapam facturus sit, eoq; usibus utiliorem, adeo quidem, ut etiam uice defruti, sapa, mustum, quod est ex ueteribus uineis, condire possit. Quæcunq; uini nota sine condimento ualet perennari, optimā esse eam censemus, nec omnino quicquam permiscendum, quo naturalis sapor eius infuscetur. Id enim præstantissimum est, quod suapte natura placere poterit. Cæterum cum aut regionis uitio, aut nouellarum uinearum mustum laborabit, eligenda erit pars uineæ (si est facultas) amineæ, si minus, quàm bellissimi uini, quæq; erit & uetustissima, & minime uliginosa. tum obseruabimus decrescentem lunam, cum est sub terra, & sereno, siccoq; die uuas quam maturissimas legemus, quibus proculcatis mustum, quod defluxerit, ante quàm prælo pes eximatur, satis de lacu in uasa defrutaria deferemus, leuiq; primum igne, & tenuibus admodum lignis, quæ gremia rustici appellant, fornacem incendemus, ut ex commodo mustum ferueat. Isq;, qui præerit huic decoquendo, cola iuncea, uel spartea ex crudo, idest non malleato sparto præparata habeat. Itemq; fasciculos fœniculi fustibus illigatos, quos possit utique ad fundum uasorum demittere, ut quicquid fecis subsederit, exagitet, & in summum reducat. tum colis omnē spurcitiam, quæ redundarit, expurget. nec absistat id facere, donec uidebitur eliquatum omni fece mustum carere. tum siue mala cydonia, quæ percocta sublaturus sit, seu quoscunque uoluerit conuenientes odores adijciat, & nihilo minus subinde fœniculo peragitet, nequid subsederit, quod possit plumbeum perforare. cum deinde iam acriorem potuerit ignem uas sustinere, idest cum aliqua iam parte mustum excoctum in se feruebit, tum codices, & uastiora ligna subijciantur, sed ita ne fundum contingant. Quod nisi uitatum fuerit, uel uas ipsum, qđ aliquando contingit, pertundetur. uel si id factum non erit, utiq; aduretur mustum, & amaritudine concepta condituris fiet inutile. Oportebit autem ante quàm mustum in uasa defrutaria conijciatur, oleo bono plumbea ipsa intrinsecus imbui, & bene fricari, atq; ita mustum adijci. ea res non patitur defrutum aduri.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De sapa, & defruto coquendis. Cap. XX.

QVIN etiam diligenter factum defrutum, sicut uinum solet acescere. quod cum ita sit, meminerimus anniculo defruto, cuius iam bonitas explorata est, uinum condire, nam uitioso medicamine fructus, qui perceptus est, uitiatur. Ipsa autem uasa, quibus sapa, aut defrutum coquitur, plumbea potius quàm aenea esse debent. nam in coctura aeruginem remittunt aenea, & medicaminis saporem uitiant. odores autẽ uino ferè apti sunt, qui cum defruto coquuntur, iris, foenum graecum, schoenum. harum rerum singulae librae in defrutarium, quod coeperit musti amphoras nonaginta, cum iam deferbuerit, et expurgatum erit, tum adijci debent. deinde si natura tenue mustum erit, cum ad tertiã partem fuerit decoctum, ignis subtrahendus est, & fornax protinus aqua refrigeranda. quod si fecerimus, nihilominus defrutum infra tertiam partem uasis consedit. sed id quamuis aliquid detrimenti habeat, prodest tamen, nam quanto plus decoquitur (si modo non est adustum) melius, & spissius fit. Ex hoc autem defruto, quod sic erit coctum, satis est singulos sextarios singulis amphoris immisceri. Nam cum amphoras musti nonaginta in defrutario decoxeris, ita ut iam exiguum supersit decocturae, quod significat decoctum ad tertias. tum demum medicamina adijcito, quae sint aut liquida, aut resinosa, idest picis liquidae nemeturicae, cum eam diligenter ante aqua marina decocta perlueris, decem sextarios. Item resinae terebinthinae sesquilibram. Haec cum adijcies, plumbeum peragitabis, ne adurantur. cum deinde ad tertias subsederit coctura, subtrahe ignem, & plumbeum subinde agitabis, ut defrutum, & medicamenta coeant. deinde cum uidebitur mediocriter calere defrutum, reliqua aromata contusa, & cribrata paulatim insperges, & iubebis rutabulo ligneo agitari, quod decoxeris eousque, dum defrigescit. Quod si non ita, ut praecipimus, permiscueris, subsident aromata, & adurentur. Ad praedictũ autem modum musti adijci debent ij odores, nardi folium, iris illyrica, nardum gallicum, crocum, palma, cyperum, schoenum, quorum singulorum selibrae satisfacient. Item myrrhae quincunx, calami pondo libram, casiae selibram, amomi pondo quadrans croci quincunx, cripae pampinaceae libram. Haec, ut dixi, arida contusa, & cribrata debent adijci, & his commisceri rasis, quod est genus crudae picis, eaq; quanto est uetustior, tanto melior habetur. nam longo tempore durior facta, cum est contusa in puluere redigitur, & his medicaminibus admiscetur. Satis est autem praedictis ponderibus sex libras eius misce-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

ri. Ex hac compositione, quãtum in sextarios musti quadragenos octonos adijciendum sit incertum est, quoniam pro natura uini æstimari oportet, quod satis sit. Cauendumq; est, ne conditus sapor intelligatur, nam ea res emptorem fugat. Ego tamen, si humida fuerit uindemia, trientem, si sicca, quadrantem medicaminis in binas amphoras miscere solitus sum, ita, ut quatuor urnarũ esset musti modus. Vrna autem quatuor & uiginti sextariorum. Nonnullos agricolas singulis amphoris quadrantem medicaminis indidisse scio, sed hoc coactos fecisse propter nimiam infirmitatem uini eiusmodi, quod uix triginta diebus integrum permanebat. Hoc tamen mustum si sit lignorum copia, satius est inferuefacere, & omnem spumam cum fecibus expurgare, quo facto decima pars decidet, sed reliqua perennis erit. At si lignorum penuria ẽ, marmoris, uel gypsi, quod flos appellatur, uncias singulas, itẽ ad tertias decocti defruti sextarios binos singulis amphoris miscere oportebit. ea res etiam si non in totum perennat, certe usque in alteram uindemiam plerunque uini saporem seruat.

De defruto, quod adijcitur in uinum ad uetustatem. Cap. XXI.

MVSTVM quamdulcissimi saporis decoquatur ad tertias, & decoctum, sicut supra dixi, defrutum uocatur. quod cum defrixit, transfertur in uasa, & reponitur, ut post annum sit in usu. Potest tamen etiã post dies nouem, quàm refrixerit, adijci in uinum, sed melius est, si anno requieuerit. Eius defruti sextarius in duas urnas musti adijciatur, si mustum ex uineis collinis est, sed si ex campestribus, tres heminæ adijciuntur. Patimur autem, cum de lacu mustum sublatum est, biduo deferuescere, & purgari. Tertio die defrutum adijcimus. deinde interposito biduo, cum id mustum pariter cum defruto deferbuerit, purgatur, & ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mensura semunciæ bene plenæ salis cocti, & triti. Sal autem quamcandidissimus conijcitur in urceo fictili sine pice, qui urceus, cum recipit salem, diligenter totus oblinitur luto paleato, & ita igni admouetur, ac tandiu iam torretur, quandiu strepitum edit. cum silere cœpit, finem habet coctu ræ. Præterea fœnum græcum maceratur in uino uetere per triduum, deinde eximitur, & in furno siccatur, uel in sole. idq; cum est aridum factum, molitur, & ex eo molito post salituram musti cochlear cumulatum, uel simile genus poculi eius, qui est quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. deinde cum iam perfecte mustum deferbuit, & constitit, tantundem gypsi floris miscemus, quãtum salis adieceramus. atque ita postero die purgamus dolium, & nutritum uinum operimus, atque oblinimus. Hac conditura Columella patruus meus illustris

D ij

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

agricola uti solitus est in ijs fundis, in quibus palustres uineas habebat. Sed idem, cum collina uina condiebat, aquam salsam decoctam ad tertias pro sale adijciebat. ea porrò facit sine dubio maiorem mensuram, & odoris melioris, sed periculum habet, ne uitietur uinum, si male cocta sit aqua. sumitur autem hæc, ut iam dixeram, quamlongissime à litore. nam liquidior, & purior est, quantum altiore mari hausta est. Eam siquis (ut Columella faciebat) reponet, post triennium in alia uasa eliquatam transfundat. deinde post alterum triennium decoquat usque ad partem tertiam, longe meliorem habebit conditurам uini. Nec ullum periculum erit, ne uina uitientur. Satis est autem sextarios singulos adijcere salsæ, eosq; in binas musti urnas, quamuis multi etiam binos immisceant, nonnulli etiam ternos sextarios. idq; ego facere non recusem, si genus uini tantum ualeat, ut aquæ salsæ non intelligatur sapor. Itaq; diligens paterfamilias, cum parauerit fundum, statim prima uindemia tres, aut quatuor notas conditurae totidē amphoris musti experietur, ut exploratum habeat quantum plurimum salsæ uinum, quod fecerit, sine offensa gustus pati possit.

Picis liquidæ alterū medicamen, quo mustum condias. Cap. XXII.

PICIS liquidæ nemeturicæ metretam adde in labrum, aut in alueum, & in eodem infundito cineris lixiuiæ congios duos, deinde permisceto spatha lignea. cum requieuerit, eliquato lixiuiam. deinde iterum tantundem lixiuiæ addito, eodem pacto permisceto, & eliquato. Tertio quoque idem facito. Cinis autem odorem picis aufert, & eluit spurcitiam. Post eodem addito picis brutiæ, si minus, alterius quam purissimæ quinque libras. Hæc minute concidito, & admisceto pici nemeturicæ. tum aquæ marinæ quanuetustissimæ, si erit, si minus, ad tertiam partem recentis aquæ marinæ decoctæ congios duos inijcito. Apertum labrum sinito in sole per caniculæ ortum, & spatha lignea permisceto quam sæpissime, usque eò, dum ea, quæ addideris, in pice colliquescant, & unitas fiat. Noctibus autem labrum operire conueniet, ne irroretur. deinde cum aqua marina, quam addideris, sole consumpta uidebitur, sub tectum uas totum ferre curabis. Huius autem medicaminis quidam pondo quadrantem in sextarios. XLVIII. miscere soliti sunt, & hac conditura contenti esse. Alij cyathos tres eius medicamenti adijciunt in totidem sextarios, quot supra diximus.

De pice, qua utuntur Allobroges ad conditurā uini picati. Cap. XXIII.

PIX corticata appellatur, qua utuntur ad condituras Allobroges. Ea sic conficitur, ut dura sit, & quanto facta est uetustior, eo melior in usu est.

usu est. nam omni lentore misso facilius in puluerem resoluitur, atque cribratur. Hanc ergo conteri, & cribrari oportet, deinde cum bis mustum deferbuerit, quod plerunq; est intra quartum diem, quàm de lacu sublatum est, diligenter manibus expurgatur. Et tunc demum prædictæ picis sextans, & semuncia in sextarios quinque, et quinquaginta adijcitur, & rutabulo ligneo permiscetur, nec postea tangitur, dum conferuescat. quod tamen non amplius diebus quatuordecim à conditura patiendum est. nam oportebit post hunc numerum dierum confestim uinum emundare, & siquid feces aut labris uasorum, aut lateribus inhæsit, eradi, ac suffricari, & protinus operculis impositis oblini. At si ex eadem pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne gustus picati uini possit intelligi, sat erit eidem picis sex scrupula in sextarios quinq; & quadraginta. tum demum miscere, cum mustum deferbuerit, & feces expurgatæ fuerint, oportebit, atque salis decocti, contritiq; semunciam in eundem modum musti adijcere. nec solũ huic notæ uini sal adhibendus est, uerum, si fieri possit, in omnibus regionibus omne genus uindemiæ hoc ipso pondere saliendum est, nam ea res mucorem uino inesse non patitur.

De pice nemeturica ad condituras. Cap. XXIIII.

PIX nemeturica in Liguria conficitur. ea deinde ut fiat conditu ris idonea, aqua marina quã longissime à litore de pelago sumenda ẽ, atq; in dimidiam partem decoquenda, quæ cum in tantum refrixerit, quantum ne contacta corpus urat, partẽ aliquam eius, quæ satis uidebitur, prædictæ pici immiscemus, & diligenter lignea spatha, uel etiam manu peragitabimus, ut siquid inest uitij eluatur. deinde patiemur picem considere, & cum siderit, aquam eliquabimus. postea bis, aut ter ex reliqua parte aquæ decoctæ tandiu lauabimus, & subigemus eam, donec rutila fiat. tum eliquatam in sole quatuordecim diebus patiemur esse, ut quisquis ex aqua humor remansit, assiccetur, noctibus autem uas tegendum erit, ne irroretur. Cũ hoc modo picem præparauerimus, & uina, cum iã bis deferbuerint, condire uoluerimus, in musti sextarios octo & quadraginta, cyathos duos picis prædictæ sic adijciemus. Ex ea mensura, quam conditurí sumus, sextarios duos musti sumere oportebit. deinde ex his sextarijs in picis sextantem paulatim mustum infundere, & manu tanquam mulsum subigere. quo facilius coeat. Sed ubi toti duo sextarij cum pice coierint, & quasi unitatem fecerint, tum eosdem in id uas, unde sumpseramus, perfundere. et ut permisceatur medicamen, rutabulo ligneo peragitare conueniet.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De aqua salsa, uel muria ad uina condienda. Cap. XXV.

QVONIAM quidam, immo etiam ferè omnes græci aqua salsa, uel muria mustum condiunt, eam quoque partem curæ non omittendam putaui. In mediterraneo, quò non est facilis aquæ marinæ inuectio, sic erit ad conditur as conficienda muria. Huic rei uel maxime est idonea cœlestis aqua, si minus ex fonte liquidissimo profluens. Harum ergo alterutram curabis quamplurimam, & quamoptimis uasis conditam ante quinquennium in sole ponere. deinde cum computruerit, tandiu pati, donec ad pristinum modum perueniat. Quod cum factũ fuerit, alia uasa habeto, & in ea sensim aquam eliquato, donec ad fecem peruenias, semper enim in requieta aqua crassamen aliquod in imo reperitur. Sic curata cum fuerit, in modum defruti ad tertias decoquenda est. adijciuntur autem in aquæ dulcis sextarios quinquaginta, salis sextarius, & mellis optimi unus sextarius. hæc pariter decoqui, & omnem spurcitiam expurgari oportet. deinde cum refrixerit, tum quantumcunque humoris est, tantum in amphoram musti portionem adijci. Quod si ager maritimus est, silentibus uentis de alto quam quietissimo mari sumenda est aqua, & in tertiam partem decoquenda, adiectis, si uidebitur, aliquibus aromatis ex ijs, quæ supra retuli, ut sit odoratior uini curatio. Mustum autem ante quàm de lacu tollas, uasa rore marino, uel lauro, uel myrto suffumigato, & large repleto, ut in efferuescendo uinum se bene purget. Postea uasa nucibus pineis suffricato. quod uinum uolueris dulcius esse postero die, qđ austerius quinto die, quam sustuleris, condire oportebit, & ita supplere, & oblinire uasa. Nonnulli etiam suffumigatis serijs prius conditur am addunt, & ita mustum infundunt.

Remedia acescentis uini. Cap. XXVI.

IN quo agro uinum acescere solet, curandum est, ut cum uuam legeris, & calcaueris, prius quàm uinacea torculis exprimantur, mustũ in corbem defundas, & aquæ dulcis puteanæ ex eodem agro partem decimam adijcias, & coquas, donec ea aqua, quam adieceris, decocta sit. Postea cum refrixerit, in uasa defundas, & operias, & oblinas. ita diutius durabit, & detrimenti nihil fiet. Melius est, si ueterem seruatum compluribus annis aquam addideris, longeq; melius, si aquæ nihil addideris, & decimam musti decoxeris, frigidumq; in uas transtuleris, & si in sextarios. VII. musti heminam gypsi miscueris, posteaquã decoctum refrixerit. Reliquum mustum, quod in uinaceis fuerit expressum, primo quoq ue tempore absumito, aut ære commutato.

De uino dulci faciendo. Cap. XXVII.

VINVM dulce sic facere oportet. Vuas legito, in sole per triduum expandito, quarto die meridiano tempore calidas uuas proculcato, mustum lixiuum (hoc est ante quàm prælo pressum sit, quod in lacum musti fluxerit) tollito, cum deferbuerit in sextarios quinquaginta irim bene pinsitam nec plus unciæ pondere addito, uinũ à fecibus eliquatum diffundito. hoc uinum erit suaue, firmum, corpori salubre.

De alijs salubribus conditurarum generibus. Cap. XXVIII.

ALIA medicaminum genera uini conditurís, & firmitati aptissima sic facito. Irim quam candidissimam pinsito, fœnum græcum uetere uino macerato, deinde in sole exponito, aut in furno, ut siccescat. tum commolito minutissime. Item odoramenta trita, idest irim cribratam, quæ sit instar pondo quincuncem, et trientem, fœni græci pondo quincuncem et trientem, schœni pondo quincuncem in unum permisceto. tum in serias singulas, quæ sint amphorarum septenum addito medicaminis pondo unciam, et scrupula octo gypsi. Cum ex locis palustribus mustum erit, in singulas ternas heminas, cum de nouellis uineis erit, sextarium, cum de ueteribus & locis siccis, heminas singulas adijcito. Tertio die quam calcaueris conditurã infundito, sed ante quã condias musti aliquantum in seriam de seria transferto, ne in condiendo cum medicamento efferuescat, & fluat. Sic autem curatum gypsum, et medicamentum, in labello permisceto, quantum serijs singulis fuerit necessarium, idq; medicamentum musto diluito, et ipsa ad serias addito, et permisceto. cum deferbuerit, statim repleto, et oblinito. Omne uinum cum condieris, nolito statim diffundere, sed sinito in dolijs quiescere. postea cum de dolijs, aut de serijs diffundere uoles, uere florente rosa defecatum quam limpidissimum in uasa bene picata, et pura transferto. si in uetustatem seruare uoles, in cado duarum urnarum quam optimi uini sextarium, aut fecis generosæ recentis sextarios tres addito. aut si uasa recentia, ex quibus uinum exemptum sit, habebis, in ea confundito. Si horum quid feceris, multo melius, et firmius erit uinum, etiam si bonos odores addideris, omnem malum odorem, et saporem prohibueris. nam nulla res, alienum odorem celerius ad se ducit, quàm uinum.

Quẽadmodũ mustum semp dulce tanq̃ recens pmaneat. Cap. XXIX.

MVSTVM ut semper dulce tanquam recens permaneat, sic facito. Ante quàm prælo uinacea subijciantur de lacu, quã recentissimum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

addito mustum in amphoram nouam, eamq; oblinito, & impicato diligenter, ne quicq̃ aquæ introire possit. tunc in piscinam frigidæ, & dulcis aquæ totam amphoram mergito, ita nequa pars extet. deinde post dies. XL. eximito, sic usque in annum dulce permanebit.

Optima uini curatio, & remedia languentis uini. Cap. XXX.

AB eo tempore, quo primum dolia operculaueris. usque ad æquinoctium uernum semel in diebus. XXXVI. uinũ curare satis est, post æquinoctium uernum bis. aut si uinum florere incipiet, sæpius curare oportebit. ne flos eius pessum eat, & saporem uitiet. Quanto maior æstus erit, eo sæpius conuenit uinum nutriri, refrigerariq;, et uentilari. nam quandiu bene frigidum erit, tandiu recte manebit. Labra uel fauces doliorum semper suffricari nucibus pineis oportebit, quoties uinum curabitur. siqua uina erunt duriora, aut minus bona, quod agri uitio, aut tempestate sit factum, sumito fecem uini boni, & panes facito, & in Sole arefacito, & coquito in igne. postea terito, et pondo quadrantem amphoris singulis infricato, & oblinito, bonum fiet.

Siquod animal in mustũ ceciderit, & interierit remedia. Cap. XXXI.

SIQVOD animal in mustum ceciderit, & interierit, uti serpens, aut mus, sorex'ue, ne mali odoris uinum faciat, ita ut repertum corpus fuerit, id igne aduratur. cinisq; eius in uas, quò ceciderat, frigidus infundatur, atq; rutabulo ligneo permisceatur. ea res erit remedio.

Vinum ex Marrubio. Cap. XXXII.

VINVM Marrubij multi utile putant ad omnia intestina uitia, & maxime ad tussim. Cum uindemiam facies, Marrubij caules teneros, maxime de locis incultis, & macris legito, eosq; in sole siccato. deinde fasciculos facito et tomice palmea, aut iuncea ligato, et in seriã mittito, ita ut uincul ̃ extet in musti dulcis sextarios. CC. Marrubij libras VIII. adijcito, ut simul cum musto deferuescat. postea eximito Marrubium, & purgatum uinum diligenter oblinito.

Vinum scylliten. Cap. XXXIII.

VINVM scylliten ad concoquendum, & ad corpus reficiendum, itemq; ad ueterem tussim, & ad stomachum hoc modo condire oportet. Primum ante dies quadraginta quàm uinum uoles uindemiare, scyllam legito, eamq; secato quam tenuissime, sicut raphani radicem, taleolasq; sectas suspende in umbra, ut adsiccentur. deinde cum aridæ erunt, in musti aminei sextarios. XLVIII. scyllæ aridæ adde

pondo libram, eamq; inesse patere diebus. XXX. postea eximito, & defecatum uinum in amphoras binas adijcito. Alij scribunt in musti sextarios. XLVIII. scyllæ aridæ pondo libram, & quadrantem adijci oportere, quod & ipsum non improbo, alij hoc ipsum scyllæ pondus, quod supra dixi, in aceti duas urnas adijciunt, & per. XL. dies inesse patiuntur.

De aceto scyllitico. Cap. XXXIIII.

QVI Scylliticum acetum facere uolunt, decem bambatæ in tres amphoras musti mitis, aceti acris congium, aut duplum, si non est acre, & in ollam, quæ fert amphoras tres, decoquis ad palmum. idest ad quartas, aut si non dulce mustum ad tertias dispumetur. sed mustum de submassa, & limpidum sit.

Vinum absynthiten, & hyssopiten, & abrotoniten, & reliquarum notarum quomodo facias. Cap. XVXV.

VINVM absynthiten, & hyssopiten, & abrotoniten, & thymiten, & maratriten, & glycirizìten sic condire oportet. Pontici absynthij pondo libram cum musti sextarijs. IIII. decoque usq; ad quartas. reliquum, quod erit, id frigidum adde in musti aminei urnam. idẽ ex reliquis rebus, quæ suprascripta sunt, facito. possunt etiam puleij aridi tres libræ cum congio musti ad tertias decoqui, & cum refrixerit liquor, exempto puleio in urnam musti adijci. idq; mox tussientibus per hyemem recte datur. uocaturq; uini nota glechonites.

De musto tortiuo. Cap. XXXVI.

MVSTVM tortiuum est, quod post primam pressuram uinaceorum circunciso pede exprimitur. id mustum conijcies in amphoram nouam, & implebis ad summum. tum adijcies ramulos rorismarini aridi lino colligatos, & patieris unà deferuescere per dies septem. deinde eximes ramulorum fasciculum, & purgatum diligenter uinum gypsabis. sat erit autem rorismarini sesquilibram in duas urnas musti adijcere. hoc uino post duos menses possis pro remedio uti.

Vinum simile græco facere. Cap. XXXVII.

VVAS præcoquas quam maturissimas legito, easq; per triduũ in sole siccato, quarto die calcato, & mustum, quod nihil habeat ex tortiuo, conijcito in seriam, diligenterq; curato, ut cum deferbuerit, feces expurgentur. deinde quinto die, cum purgaueris mustum, salis cocti, & cribrati duos sextarios, uel quod est minimum, adijcito unum sextariũ

in sextarios musti. XLIX. Quidam etiam defruti sextarium miscent, nonnulli et duos adijciunt, si existimant uini notam parum esse firmã.

Vinum myrtiten quomodo facias. Cap. XXXVIII.

VINVM myrtiten ad tormina, & ad alui proluuiem, & ad imbecillum stomachum sic facito. Duo sunt genera myrti, quorum alterum est nigrum, alterum album. Nigri generis bacæ, cum sunt maturæ leguntur, & semina earũm eximuntur, atque ipsæ sine seminibus in sole siccantur, et in fictili fidelia sicco loco reponũtur. deinde p uindemiam ex uetere arbusto, uel, si id non est, ex uetustissimis uineis aminneæ bene maturæ uuæ Sole calido leguntur, et ex his mustũ adijcitur in seriam, & statim primo die ante quàm id ferueat, bacæ myrti, quæ fuerant repositæ, diligenter conteruntur, & totidem earum libræ contusarum appenduntur, quot amphoræ condiri debent. tum exiguum musti sumitur ex ea seria, quam medicaturi sumus, & tanquam farina conspergitur, quicquid contusum, & appensum est. post hæc complures ex ea massulæ fiunt. & ita per latera seriæ in mustũ demittuntur, ne altera offa super alteram perueniat. cum deinde bis mustum deferbuerit, & bis curatum est, rursus eodem modo, & tantundem ponderis bacæ, sicut supra dixi, contunditur. nec iam ut prius massulæ fiunt, sed in labello mustum de eadem seria sumitur, prædicto ponderi permiscetur, sic ut sit instar iuris crassi, quod cum est per mustum, in eandem seriam confunditur, & rutabulo ligneo peragitatur. deinde post nonum diem quàm id factum est, uinum purgatur, & scopulis aridæ myrti seria suffriatur, operculumq; superimponitur, nequid eò decidat. Hoc facto, post septimum diem rursus uinum purgatur, & in amphoras bene picatas, & bene olidas diffunditur. sed curandum est, ut cum diffundis, liquidum, & sine fece diffundas. Vinum aliud myrtiten, sic temperato. mel atticum ter inferuere facito, & toties dispumato. uel si atticum non habueris, quam optimum mel eligito, & quater, uel quinquies dispumato. nam quanto est deterius, tanto plus habet spurcitiæ. cum deinde mel refrixerit, bacas albi generis myrti quam maturissimas legito, & perfriato, ita ne interiora semina conteras. mox fiscello ligneo inclusas exprimito, succumq; earum, qui sit sextariorum sex cum mellis decocti sextario immisceto, & in laguncu lam diffusum oblinito. sed hoc mense Decembri fieri debebit, quo ferè tempore matura sunt myrti semina. custodiendumq; erit, ut ante quàm bacæ legantur, si fieri potest, septem diebus, sin autem ne minus triduum serenum fuerit, aut certe non pluerit, & ne rorulentæ legantur cauendum. multi nigram, uel albam myrti bacam,

cum iam maturuit, distringunt, & duabus horis eam cum paululum in umbra expositam siccauerunt, perterunt ita, ut quantum fieri potest, interiora semina integra permaneant. tum per lineum fiscum, quod pertriuerant, exprimunt, & per colũ iunceum liquatum succum lagũculis bene picatis condunt, neq; melle, neq; alia re ulla immista. hic liquor non tam est durabilis, sed quandiu sine noxa manet, utilior est ad ualetudinem quàm alterius myrtei notæ compositio. sunt qui hunc ipsum expressum succum, si sit eius copiosior facultas, in tertiam partem decoquant, & refrigeratum picatis laguculis condant. sic confectum diutius permanet. sed quod non decoxeris, poterit innoxium durare biennio, si modo munde, & diligenter id feceris.

Passum quemadmodum fiat. Cap. XXXIX.

PASSUM optimum sic fieri Mago præcipit, ut & ipse feci. uuã præcoquem bene maturam legere, acina arida, aut uitiosa reijcere, furcas, uel palos, qui cannas sustineant, inter quaternos pedes figere, & perticis iugare. Tum insuper cannas ponere, & in sole pandere uuas, & noctibus tegere, ne irrorentur. Cum deinde exaruerint acina decerpere, & in dolium, aut in seriam conijcere. eodem mustum quamoptimum, sic ut grana submersa sint, adijcere. ubi combiberint uuæ, seq; impleuerint, sexto die in fiscellam conferre, & prælo premere, passumq; tollere. Postea uinaceos calcare adiecto recentissimo musto, quod ex alijs uuis factum fuerit, quas per triduum insolaueris. tum permiscere, & subactam brisam prælo subijcere, passumq; secundarium statim uasis oblinitis includere, ne fiat austerius. deinde post uiginti, uel triginta dies, cum deferbuerit, in alia uasa deliquare, & confestim opercula gypsare, & pelliculare. Passum si ex uua apiana facere uolueris, uuam apianam integram legito. acina corrupta purgato, & secernito. Postea in perticas suspendito. perticæ uti semper in sole sint facito. ubi satis corrugata erunt acina demito, & sine scapionibus in dolium conijcito, pedibusq; bene calcato. ubi unum tabulatum feceris, uinũ uetus conspergito. postea alterum supercalcato, item uinum conspergito. eodem modo tertium calcato, & infuso uino ita superponito, ut supernatet, & sinito dies quinque. postea pedibus proculcato, & in fiscina noua uuas premito. Quidam aquam cœlestem ueterem ad hunc usum præparant, & ad tertias decoquunt. deinde cum sic uuas ut supra scriptum est, passas fecerunt, decoctam aquam pro uino adijciunt, & cætera similiter administrant. hoc ubi lignorum copia est, uilissime constat, & est in usu uel dulcius, quàm superiores notæ passi.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Lora optima quomodo fiat. Cap. XL.

QVANTVM uini uno die feceris, eius partem decimam quot metretas efficiat consyderato, & totidem metretas aquæ dulcis in uinacea, sed quibus unius diei uinum expressum erit, addito. eodem et spumas defruti, siue sapæ, & fecem ex lacu confundito, & permisceto, eamq; intritam macerari una nocte sinito, postero die pedibus proculcato, & sic permistam prælo subijcito. quod deinde fluxerit aut dolijs aut amphoris condito, & cum deferbuerit, obthurato. Commodius autem seruatur in amphoris. Hanc ipsam loram. M. Columella ex aqua uetere faciebat, & nonnunq̃ plus biennio innoxiã seruabat.

Mustum lixiuum quomodo fiat. Cap. XLI.

MVSTVM lixiuum de lacu statim tollito. hoc autem erit, quod distillauerit, ante quàm nimium calcetur uua. sed de arbustiuo genere, quod sicco die legeris id facito, conijcies in urnam musti mellis optimi pondo. X. & diligenter permistum recondes in lagæna, eamq; protinus gypsabis, iubebisq; in tabulato reponi, si plus uolueris facere, proportione qua supra mel adijcies. post trigesimum & alterum diem lagænam aperire oportebit, & in aliud uas mustum eliquatum oblinire, atque in furnum reponere. Conditura ex cydoneis fit hoc modo. In cacabo figuli nouo, uel in stagneo coquitur musti arbustiui amphorei urna, & mala cydonea grandia expurgata uiginti, & integra mala dulcia granata, quæ punica uocantur, & sorba non permitia diuisa exemptis seminibus, quæ sint instar sextariorum trium. hæc ita coquuntur, ut omnia poma deliquescant cum musto, & sit puer, qui spatha lignea, uel arundine permisceat poma, ne possint aduri. deinde cum fuerint decocta, ut non multum iuris supersit, refrigerantur, & percolantur, eaq;, quæ in colo subsiderunt, diligenter contrita leuigantur, & iterum in suo sibi iure lento igni, ne adurantur, carbonibus decoquuntur, donec crassamen in modum fecis existat. prius tamen quàm de igne medicamentum tollatur, tres heminæ roris syriaci contriti, & cribrati super omnia adijciuntur, & spatha permiscentur, ut coeant cum cæteris. Tum refrigeratum medicamentum adijcitur in uas fictile nouum picatum, idq; gypsatum alte suspenditur, ne pallorem trahat.

De caseo condendo. Cap. XLII

CASEI aridi ouilli proximi anni frusta ampla facito, & in picato uase componito. tum optimi generis musto adimpleto, ita ut su-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

perueniat, & sit ius aliquanto copiosius, quàm caseus. nã caseus cõbibit, & fit uitiosus, nisi mustum semper supernatet. uas autem, cum impleueris, statim gypsabis. deinde post dies. XX. licebit aperiri, & uti qua uoles adhibita conditura, est autem etiam per se non iniucundus.

Vuæ ollares quemadmodum cõponantur, & seruentur. Cap. XLIII.

VVAS bumastos, uel duracinas, uel purpureas cum desecueris à uite, continuo pediculos earum impicato dura pice. deinde labellum fictile nouum impleto paleis quàm siccissimis cribratis, ut sine puluere sint, & ita uuas superponito. tum labello altero adoperito, & circumlinito luto paleato, atque ita in tabulato siccissimo composita labra paleis siccis obruito. Omnis autem uua sine noxa seruari potest, si luna decrescente, & sereno coelo post horam quartam, cum iam insolata est, nec roris quicquam habet, uiti detrahatur. sed ignis in proximo decumano fiat, ut pix ferueat, in qua pediculi uuarum statim demittantur. In dolium bene picatum defruti amphoram conijcato, deinde transuersos fustes spisse arctato, ita ut defrutum non contingant. tum superponito fictiles nouas patinas, & in his sic uuam disponito, ut altera alteram non contingat. tum opercula patinis imponito, & linito. deinde alterum tabulatum, & tertium, & quandiu magnitudo patitur dolij similiter instruito, & eadem ratione uuas componito. deinde picatum operculum dolij defruto large linito, & impositum cinere obthurato. nonnulli adiecto defruto contenti sunt transuersas perticas arctare, & ex his uuas ita suspendere, ne defrutum contingant. deinde operculum impositum oblinire. quidam uuas, cum ita, ut supra dixi, legerunt, doliola noua sine pice in sole siccant. deinde cum ea in umbra refrigerauerunt, furfures ordeaceos adijciunt, & uuas ita superponũt, ut altera alteram non comprimat. tum generis eiusdẽ furfures infundunt, & alterum tabulatum uuarum eodem modo collocant. idq; faciunt usq; dũ dolium alternis furfuribus, & uuis compleant. mox opercula imposita linunt, & uuas siccissimo, frigidissimoq; tabulato reponunt. quidam eadem ratione arida populnea, uel abiegna scobe uirides uuas custodiunt. nonnulli sicco flore gypsi obruunt uuas, quas nõ nimium maturas uitibus detraxerunt. Alij cum legerunt uuã, siqua sunt in ea uitiosa grana, forficibus amputant, atque ita in horreo suspendunt, in quo triticum suppositum est. sed hæc ratio rugosa facit acina, & penè tam dulcia quam est uua passa. Marcus Columella patruus meus ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata uasa in modum patinarum fieri iubebat. eaq; intrinsecus, & exterius crasse picari. quæ cum præparauerat, tum demum purpureas, & bumastos, & numi-

sianas, & duracinas uuas legi praecipiebat, pediculosq; earum sine mora in feruentem picem demitti, & in praedictis patinis separatim sui cuiusq; generis ita componi, ne uuae inter se contingerent. post hoc opercula superponi, et oblini, crasso gypso. tum demum pice dura, quae igni liquata esset, sic picari, nequis humor transire posset. tota deinde uasa in aqua fontana, uel cisternina ponderibus impositis mergi. nec ullam partem earum pati extare. sic optime seruatur uua. Sed cum est exempta, nisi eo die cōsumitur, acescit. Nihil est tamen certius, quàm uasa fictilia facere, quae singulas uuas laxe recipiant. ea debent quatuor ansas habere, quibus illigata uiti dependeant. itemq; opercula eorū sic formari, ut media diuisa sint, ut cum suspensa uasa singulas uuas receperint, ex utroq; latere appositi operculi duae partes coeant, & cōtegant uuas. & haec uasa, & opercula extrinsecus, & intra diligenter picata esse debebūt. deinde cum contexerunt uuas, luto paleato multo adoperiri, sed uuae depēdētes à matre sic in pultarios cōdi debebūt, nequae partes uasa contingant. Tēpus autem, quo includi debent, id ferè est, quo adhuc siccitatibus, et sereno coelo crassa, uariaq; sunt acina. Illud in totum maxime praecipimus, ne in eodē loco mala, & uuae cōponantur, ne'ue in uicino, unde odor malorū possit ad eas peruenire. nam huiuscemodi halitu celeriter acina corrūpuntur. & tamen custodiendorum pomorū rationes, quas retulimus, non omnes omnibus regionibus aptae sunt. sed pro conditione locorū, & natura uuarū aliae alijs conueniunt. antiqui plerunq; sircitulas & uenuculas, & maiores amineas, & gallicas, quaeq; maiores, & duri, & rari acini erant, uasis condebant. nunc autem circa urbem maxime ad hunc usum numisianae probantur. haec sereno coelo, cum iam sol in rorē sustulit, quarta, uel quinta hora (si modo Luna decrescat, & sub terris est) modicae maturae lectissimae leguntur. deinde in cratibus ita ponuntur, ne altera alteram collidat. tum demum sub tectum referuntur, & arida, uel uitiosa grana forficibus amputantur. et cum paululum sub umbra refrixerint, ternae, aut etiam quaternae pro capacitate uasorum in ollas demittuntur, & opercula diligenter pice obthurantur, ne humorē transmittant. tum uinaceorum pes bene praelo expressus proruitur, et modicae separatis scipionibus, resolutaq; intrita folliculorum in dolio substernitur. & deorsum uersus spectantes ollae componuntur, ita distantes, ut interculcari possint uinacea, quae cum diligenter conspissata primum tabulatum fecerunt, aliae ollae eodem modo componuntur, expleturq; secundum tabulatum. deinde similiter dolium completur tabulatis ollarum, spisseq; uinaceis inculcantur. mox usque ad summum labrum uinaceae condensantur, & statim operculo superposito cinere

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

in modum gypsi temperato dolium linitur. Monendus tamen erit, qui uasa empturus est, ne bibulas, aut male coctas ollas emat. nam utraq; res transmisso humore uitiat uinum. quinetiã oportebit, cum ad usum promuntur ollæ, tota singula tabulata detrahi. nam conspissata uinacea, si semel mota sunt, celeriter acescunt, & uuas corrumpunt.

Mala granata quemadmodum seruentur. Cap. XLIIII.

SEQVVNTVR uindemiam rerum autumnalium compositiones, quæ & ipsæ curam uillicæ distendunt. Nec ignoro plurima in hunc librum non esse collata, quæ C. Matius diligentissime persecutus est. Illi enim propositum fuit urbanas mensas, & lauta conuiuia instruere. Libros tres edidit, quos inscripsit nominibus coci, & cetarij, & salgamarij. nobis tamen abunde sunt ea, quæ ex facili rusticæ simplicitati non magna impensa possunt contingere. Vti sunt in primis omnium generum mala. Quidam, ut à granatis incipiam, pediculos puniceorum, sicuti sunt, in arborem torquent, ne pluuijs mala rũpantur, & hiantia dispereant, eáq; ad maiores ramos religant, ut immota permaneant. deinde sparteis restibus arborem cludunt, ne aut coruis, aut cornicibus, alijs'ue auibus pomum laceretur. nonnulli uascula fictilia dependentibus malis aptant, & illita luto paleato arboribus hærere patiuntur. alij fœno, uel culmo singula inuoluunt, & insuper luto paleato crasse linunt, atque ita maioribus ramis illigant, ne, ut dixi, uento commoueantur. sed hæc omnia, ut dixi, sereno cœlo administrari sine rore debent. quæ tamen aut facienda non sunt, quia læduntur arbusculæ. aut certe non continuis annis usurpanda, præsertim cum liceat etiam detracta arboribus eadem innoxia custodire. Nam & sub tecto fossulæ tripedaneæ siccissimo loco fiunt. eóq; cum aliquantum terræ minutæ repositum est, infiguntur sambuci ramuli. deinde sereno cœlo granata leguntur cum suis pediculis, et sambuco inseruntur, quoniam sambucus tam apertam, & laxam medullam habet, ut facile malorum pediculos recipiat. sed cauere oportebit, ne minus quatuor digitis à terra absint, & ne inter se poma contingant. Tum factæ scrobi operculum imponitur, & paleato luto circum linitur, eáq; humo, quæ fuerat egesta, superageretur. Hoc idem in dolio fieri potest, siue quis uolet resolutam terram usque ad dimidium uas elicere, seu, quod quidam malunt fluuialem arenam cæteráq; eadem ratione peragere. Pœnus quidem Mago præcipit aquam marinam uehementer calefieri, & in ea mala granata lino, spartó'ue illigata paulum demitti, dum decolorentur, & exempta per triduum in sole siccari, postea loco frigido suspendi, & cum res ex-

egerit, una nocte, & postero die usq; in eam horam, quã fuerit utendum, aqua frigida dulci macerari. Sed & idem author est creta figulari bene subacta recentia mala crasse illinire, & cum argilla exaruit, frigido loco suspendere. Mox cum exegerit usus, in aquam demittere, & cretam resoluere. Hæc ratio tanquam recentissimum pomum custodit. idem iubet Mago in urceo nouo fictili substernere scobem populneam, uel iligneam, & ita disponere, ut scobs inter se calcari possit. Deinde facto primo tabulato rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec urceus impleatur, qui cum fuerit repletus, operculum imponere, & crasso luto diligenter oblinire. Omne autem pomũ, quod in uetustatem reponitur, cum pediculis suis legendũ est, sed, si sine arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis. nam ea res plurimũ ad perennitatem confert. Multi cum ramulis suis arbori detrahunt, & creta figulari cum diligenter mala obruerunt, in Sole siccant. deinde si qua rimam creta facit, luto linunt, & assiccata frigido loco suspẽdũt.

Mala orbiculata, sestiana, melimela, & alia genera quomodo seruantur. Cap. XLV.

MVLTI Eadem ratione, qua granata, in scrobibus, uel dolijs seruant cydonea. Nonnulli folijs ficulneis illigant, deinde cretam figularem cum amurca subigunt, & ea linunt mala, quæ cum siccata sunt, in tabulato frigido loco, & sicco reponunt. Nonnulli hæc eadem in patinas nouas sicco gypso ita obruunt, ut altera alteram non contingant. nihil tamen certius, aut melius experti sumus, quàm ut cydonea maturissima integra sine macula, & sereno cœlo decrescente Luna legantur, & in lagæna noua, quæ sit patentissimi oris detersa lanugine, quæ malis inest, componantur leuiter, & laxe, ne collidi possint. deinde cũ ad fauces usq; fuerint composita, uimineis surculis sic transuersis arctentur, ut modice mala comprimant, nec patiantur ea cũ acceperint liquorem, subleuari. tum quàm optimo, & liquidissimo melle uas usq; ad summum ita repleatur, ut pomum submersum sit. hæc ratio non solũ ipsa mala custodit, sed etiam liquorem mulsei saporis præbet, qui sine noxa possit interdum dari febricitantibus, isq; uocatur melimeli. sed cauendum est, ne quæ in melle custodire uolueris, immatura mala condantur, quoniam cruda si lecta sunt, ita indurescant, ut usui non sint. illud uero, quod multi faciunt, ut ea diuidant osseo cultro, & semina eximant, quod putent ex eis pomum uitiari, superuacuũ est, sed ratio, quam nunc docui, adeo quidem certa est. ut etiam si uermiculus inest, non amplius tamen corrumpantur mala, cum prædictum liquorem acceperint. nã ea mellis est natura, ut coerceat uitia, nec serpere ea patiatur,

tiatur, quæ ex causa etiã exanimum corpus hominis per annos plurimos innoxium conseruat. itaq; possunt alia genera malorum sicuti orbiculata, sestiana, melimela, matiana hoc liquore custodiri, sed quia uidentur in melle dulciora fieri sic condita, nec propriũ saporẽ conseruare, arculæ fagineæ, uel etiã tiliaceæ, quales sunt, in quibus uestimenta forensia conduntur, huic rei paulo ampliores præparari debent, eæq; in tabulato frigidissimo, & siccissimo loco, quo neq; fumus, neque teter perueniat odor, collocantur. deinde substrata prædicta poma sic componi, ut flosculi sursum, pediculi deorsum spectent, quemadmodũ etiam in arbore nata sunt, & ne inter se alterũ ab altero contingatur. Ita obseruandũ est, ut unumquodq; genus separatim proprijs arculis reponatur. nam cum unà clausa sunt diuersa genera inter se discordant, & celerius uitiantur. Propter qđ etiã conseminaliũ uinearum, nõ tam est firmum uinum, q̃ si per se syncerum amineũ, uel apianum, aut etiã fecinum condideris. uerũ sic, ut prædixi, cum diligenter mala fuerint cõposita operculis arcularũ contegantur, & luto paleato linantur opercula, ne introire spiritus possit. atq; ea ipsa nonnulli sicut in alijs generibus, ut supra iam diximus, populnea quidam, etiam abiegna scobe interposita, mala custodiunt. Hæc tamen poma non matura, sed acerbissima legi debent.

De conditura inulæ: Cap. XLVI.

INVLAE conditura sic fiet, cum eius radicẽ mense Octobris (quo maxime matura est) è terra erueris, aspero linteolo, uel etiam cilicio detergito quicquid arenæ inhærebit. deinde acutissimo cultello summatim eradito, & quæ plenior radicula fuerit, pro modo crassitudinis in duas, uel plures partes digiti longitudine diffindito. deinde ex aceto modice in cacabo æneo coquito, ita ne taleolæ inuri possint. Post hæc in umbra triduo siccentur, & ita in fideliam picatam recondantur, adiecto passo, uel defruto, qđ supernatet, spissamentoq; cunilæ imposito contectum uas pelliculetur. Alia inulæ conditura. Cum radices eius raseris, taleolas, ut supra, facito, & in umbra triduo, uel etiã quatriduo siccato. deinde siccatas in uasis sine pice, interiecta cunila conijcito, cunila imposita, sex partibus aceti una pars sapæ misceatur cum hemina salis cocti, ut hoc iure, macerentur taleolæ, donec quã minimum amaritudinis resipiant. Postea exemptæ iterum siccentur per dies quinq; in umbra. tũ crassamentum uini feculenti, nec minus, si sit, mulsi, & utriusq; eorũ quartam partem boni defruti confundito in ollam, quæ cum inferbuerit, taleolas inulæ adijcito, & statim ab igne remoueto, ac rudicula lignea peragitato, donec perfectæ refrigescant.

Postea transfundito in fideliã picatam, operculo tegito, tumq; pelliculato. Tertia eiusdẽ inulæ conditura. Cũ radiculas diligenter erase ris, minute concisas in muria dura macerato, donec amaritudinem dimittant. deinde effusa muria sorba quã optima, & maturissima semi ne detracto contere, & cum inula misce, tum siue passum, seu q̃ optimum defrutum adijcito, & uas obthurato. Quidã, cũ condiuerunt inulam, muriaq; macerauerunt, exsiccant, & malis cydoneis tritis, quæ in defruto, uel melle decoxerant, miscent, atq; ita superfundunt passum, uel defrutum, & uas operculatum pelliculant.

Sampsa quemadmodum fiat. Cap. XLVII.

ACERBAM pauseam mense Septembri, uel Octobri, dum adhuc uindemia est, contunde, & aqua calida paululum maceratam exprime, fœniculiq; seminibus, & lentisci cum cocto sale modicæ permi stam reconde in fideliã, & mustũ q̃ recentissimum infunde. Tũ fasciculũ uiridis fœniculi superpositum merge, ut oliuæ premantur, & ius supereemineat. Sic curata oliua tertio die possis uti. Albã pauseã, uel orchitem, uel radiolum, uel regiam dum contundes, primũ quãq; , ne decoloretur, in frigidam muriam demerge, cuius cum tantum paratæ habueris, quantum satis fuerit implendæ amphoræ, fœniculi aridi, fasciculum substerne in imo. deinde uiridis fœniculi semina, & lentisci districta, & purgata in urceolo habeto. tum exemptam de muria oliuam exprimito, & permistam prædictis seminibus in uas adijcito. deinde, cum ad fauces peruenerit eius, fœniculi aridi fasciculos superponito, & ita recentis musti duas partes, & unam duræ muriæ permistas adijcito. Hac conditura compositis oliuis toto anno commode uteris. Quidam oliuam non contundunt, sed acuta arundine insecant, idq; operosius quidem, sed melius est, quia hæc cãdidior est oliua, q̃ ea, quæ ex contusione liuorem contrahit. Alij siue contunderint, siue insecuerint oliuas, modico sale cocto, & prædictis seminibus immiscent. deinde sapam, uel passum, uel si est facultas, mellã infundunt. Mella autem quomodo fiat paulo ante hoc ipso libro præcepimus. Cætera omnia similiter administrant. Posias oliuas, uel regias sine macula q̃ candidissimas manu districtas eligito. deinde substrato fœniculo arido in amphoram conijcito, intermistis seminibus lentisci, nec minus fœniculi, & cum ad fauces uas repleueris, adijcito muriam duram. tũ spissamẽ to facto de arundinum folijs, oliuam premito, ut infra ius mersa sit. & iterum infundito muriã duram, dum ad summum amphoræ labrum perueniat. At hæc oliua per se parum iucunda est, sed ad eas conditu ras, quæ lautioribus mensis adhibentur, idonea maxime est. nam cum

res exigit, de amphora promitur, & contusa recipit quamcunq; uoluerís conditurам. Pleriq; tamen sectiuum porrũ, & rutã cum apio tenero, & mentam minute concidunt, & contusis oliuis miscent, deinde exiguum aceti piperati, & plusculum mellis, aut mulsi adijciunt, oleoq; uiridi irrorant, atq; ita fasciculo apij uiridis contegitur. Quidam sic lectæ oliuæ in modios singulos ternas heminas salis permiscent, & adiectis seminibus lentisci, fœniculoq; substrato amphoram usque ad fauces replent oliuis. deinde aceto non acerrimo infundunt, & cum iam penè amphoram impleuerunt, fœniculi spissamento deprimunt bacã, & rursus acetum usque ad summũ labrum adijciunt. Postea quadragesimo die omne ius defundunt, & sapæ, uel defruti tres partes cum aceti una permiscent, & amphorã replent. Est & illa probata compositio, ut cum muria dura pausea alba maturuerit, omne ius defundatur, & immissis duabus partibus defruti, cum aceti una, repleatur amphora. Eadem conditura posset etiam regia componi, uel orchita. Quidã unam partem muriæ, & duas aceti miscent, eoq; iure oliuas poseas colymbadas faciunt. quibus si per se quis uti uelit, satis iucũdas experietur, quamuis & hæ, cum exeunt de muria, conditurã qualemcunque recipere possunt. Oliuæ poseæ, cum iã decolorantur, ante quàm mitescant, cum petiolo leguntur, & in oleo quã optimo seruantur. Hæc maxime nota etiã post annam repræsentat uiridem saporẽ oliuarũ. Nonnulli etiam cum de oleo exemerunt, trito sale aspersas pro nouis apponunt. est & illud conditure genus, qđ in ciuitatibus græcis plerunque usurpatur, idq; uocant epityrum oliua pausea, uel orchita cum primum ex albo decoloratur, fitq; luteola, sereno cœlo manu destringitur, & in uannis uno die sub umbra expanditur. & siqui adhærent pædiculi, foliaq;, aut surculi leguntur. postero die cribratur, et nouo fisco inclusa prælo supponitur, uehementerq; premitur, ut exudet quantulumcunque habet amurcæ. Patimur autẽ nonnunquam tota nocte, & postero die pondere pressam bacam uelut exaniari, tum resolutis corticulis eximimus eã, & in singulos modios oliuæ triti salis cocti singulos sextarios infundimus. itemq; lentisci semen, rutæq;, &. fœniculi folia sub umbra siccata, quæ uti satis uidentur concisa minute, admiscemus, patimurq; horis tribus, dum aliquatenus baca salem combibat. tum superfundimus boni saporis oleum, ita ut obruat oliuã, & fœniculi aridi fasciculum deprimimus, ita ut ius supernatet. Huic autem conditure uasa noua fictilia sine pice præparantur. quæ ne possint oleũ sorbere, tanquam oliuariæ matretæ imbuuntur liquamine, tũ demũ & assiccantur. sequitur autem frigus hyemis, per quod oliuitas, sicut uindemia, curam uillicæ repetit.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Nigræ oliuæ conditura. Cap. XLVIII.

PRIVS itaq; (quoniam inchoauimus) de condituris oliuarũ præcipiemus, ac statim conficiendi olei rationem subijciemus. Pauseæ bacæ, uel orchitæ nonnullis regionibus etiã næuiæ conuiuiorum epulis præparantur. Has igitur, cum iam nigruerint, nec adhuc tamen permaturæ fuerint, sereno cœlo distringere manu conuenit, lectasq; cribrare, & secernere, quæcunq; maculosæ, seu uitiosæ, minoris'ue incrementi uidebuntur. deinde in singulos modios oliuæ salis integri ternas heminas adijcere, & in uimineos qualos confundere superposito copioso sale, ita uti oliuas contegat, sic'q; triginta dies pati consuadescere, atq; omnem amurcam extillare, postea in alueum diffundere, mundaq; spongia salem, ne permaneat, detergere. tum in uas adijcere, & sapa, uel defruto amphoram replere superposito spissamento aridi fœniculi, quod oliuam deprimat. Pleriq; tamen tres partes defruti, aut mellis, & unã miscent aceti, aliqui duas partes, & unam aceti, & eo, quo condiunt, iure. Quidam, cum oliuam nigram legerunt, eadem portione, qua supra, saliunt, & sic collocant in qualis, ut immissis seminibus lentisci alterna tabulata oliuarum, & salis usq; in summum componunt. deinde post quadraginta dies cum oliua quicquid habuit amurcæ exsudauit, in alueum defundunt, & cribratam separant ab seminibus lentisci, spongiaq; detergent, ne quid adhæreat salis. tum in amphoram confundunt adiecto defruto, uel sapa, uel etiã melle, si est copia, cæteraq; similiter faciunt. In singulos modios oliuæ singulos sextarios maturi seminis anisi, lentisciq;, & ternos cyathos seminis fœniculi. si id nõ est, ipsum fœniculum concisum quantum satis uidebitur, adijci oportet. deinde in singulis modijs oliuarum salis cocti, & non moliti ternas heminas admisceri, & ita in amphoris cõdi, easq; fasciculis fœniculi obthurari, & quotidie per terrã uolutari. deinde tertio quoq; aut quarto die quicquid amurcæ inest mitti. Post. XL. dies in alueum diffundi, & à sale tantummodo separari, sic ne spongia detergeantur oliuæ, sed ita ut erunt exemptæ, massulis salis mistis in amphoram condantur, & spissamentis impositis ad usus in cællam reponantur. Maturam oliuam in statura factam colymbadem, de muria tollito, spongia tergito. deinde canna uiridi scindito duobus, uel tribus locis, & triduo in aceto habeto, quarto die spongia extergito, in urceum, aut cacabum nouum mittito substrato apio & modica ruta. Concisis deinde pleno uase oliuis immitte defrutum usq; ad os. Lauri turiones in hoc usu mittito, ut oliuas deprimant. post dies uiginti utere.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Si rapa quomodo fiat. Cap. XLIX.

OLIVA nigra maturiſſima ſereno cœlo legitur, eáq; ſub umbra uno die in cannis porrigitur, & quæcunq; eſt uitioſa, baca ſeparatur. Item ſiqui adhæſerãt pediculi, adimuntur, foliáq;, & ſurculi, quicunq; ſunt intermiſti, eximuntur. Poſtero die diligenter cribratur, ut ſiquid ineſt ſtercoris ſeparetur. deinde intrita oliua nouo fiſco includitur, & prælo ſubijcatur, ut tota nocte exprimatur. Poſtero die inijcitur quammundiſſimis molis ſuſpenſis, ne nucleus frangatur. Et cum eſt in ſampſam redacta, tunc ſal coctus, tritusq; manu permiſcetur cũ cæteris aridis condimentis. Hæc autem ſunt, cerenum, cyminum, ſemen fœniculi, aniſum ægyptium. Sat erit autem totidẽ heminas ſalis adijcere, quot ſunt modij oliuarum, & oleum ſuperfundere, ne exareſcat. Idq; fieri debebit, quotieſcunq; uidebitur aſſiccari. Nec dubiũ eſt, quin optimi ſaporis ſit, quæ ex oliua poſia facta eſt. Cæterum ſupra duos menſes ſapor eius non permanet integer. Videntur autem alia genera huic rei magis eſſe idonea, ſicut liciniæ, & culmineæ. Veruntamen habetur præcipua in hos uſus olea calabrica, quam quidam propter ſimilitudinem oleaſtellum uocant.

Oleum quemadmodum fiat. Cap. L.

MEDIA eſt oliuitas plerunq; initium menſis Decembris. Nam & ante hoc tempus acerbum oleum conficitur, quod uocatur æſtiuum, & circa hunc menſem uiride premitur, deinde poſtea maturum. Sed acerbum oleum facere patrisfamilias rationibus non conducit, quoniã exiguum fluit, niſi baca tempeſtatibus in terrã decidit, & neceſſe eſt eã ſublegere, ne à domeſticis pecudibus, feris'ue conſumatur. Viridis autem notæ conficere uel maxime expedit, cum & ſatis fluit, & pretio penè duplicat domini reditum. Sed ſi uaſta ſunt oliueta. neceſſe eſt, ut aliqua pars eorum maturo fructui reſeruetur. Locus autem in quo confici oleum debeat, etiã deſcriptus eſt priore uolumine. Pauca tamen ad rẽ pertinentia commemoranda ſunt, quæ prius omiſerã. Tabulatum, quo feratur olea, neceſſarium eſt, quãuis præceptum habeamus. ut uniuſcuiuſq; diei fructus molis, & prælo ſtatim ſubijciatur. Verũtamen quia interdum immodica multitudo bacæ torculariorum uincit laborem (ſi labor eſt) eſſe oportet penſile horreum, quo imponantur fructus, idq; tabulatum ſimile eſſe debet granario, & habere lacuſculos tam multos, q̃ poſtulabit modus oliuæ, ut ſeparetur, & ſeorſum reponatur uniuſcuiuſq; diei coactura. Horum lacuſculorum ſolum lapide, uel tegulis oportet conſterni, & ita decliue fieri, ut celeriter omnis humor per

canales, aut fistulas defluat. nam est inimicissima oleo amurca, quæ si remansit in baca saporē olei corrūpit. Itaq; cum lacus, quemadmodū diximus, extruxeris, asserculos inter se distantes semipedalibus spatijs supra solū ponito, & cannas diligenter spisse textas inijcito, ita ut ne bacam transmittere queant, & oliuæ pondus possint sustinere. Iuxta omnes autem lacusculos, ea parte, qua defluet amurca, sub ipsis fistulis in modum fossularum concauū pauimentum, uel cauū lapidē esse oportebit, in quo cōsistat, & unde exhauriri possit quicquid defluxerit. Præterea lacus, uel dolia præparata sub tecto habere oportebit, quæ seorsum recipiant sui cuiusq; generis amurcā, siue quæ syncera fluxerit, siue etiam quæ salem receperit, nam utraq; usibus plurimis idonea est. Oleo autem conficiendo molæ utiliores sunt, q̃ trapetū, trapetū, q̃ canalis, & solea. Molæ q̃ facillimam patiuntur administrationem. quoniā pro magnitudine bacarum uel submitti, uel etiam eleuari possunt, ne nucleus, qui saporē olei uitiat, confringatur. Rursus trapetum plus operis, faciliusq; q̃ solea, & canalis efficit. Est & organū erectæ tribulæ simile, qđ tudicula uocatur. idq; non incommode opus efficit, nisi ꝙ frequenter uitiatur, & si bacæ plusculum ingesseris, impeditur. Pro conditione tamen, & regionum consuetudine prædictæ machinæ exercentur. sed est optima molarū, tum etiam trapeti. Hæc ante q̃ de oleo conficiendo dissererem, præfari necesse habui. Nūc ad ipsam rem ueniendum est, quanq̃ multa omissa sint, quæ sicut ante uindemiam, sic ante oliuitatem præparanda sunt tanq̃ lignorum copia, quæ multo ante apportanda est, ne cum res desyderauerit, operæ auocentur. Tum scalæ, corbulæ, decem modiæ, trimodiæ satoriæ, quibus districta baca suscipitur, fisci, funes canabini, & spartei, conchæ ferreæ, quibus depletur oleum, opercula, quibus uasa olearia conteguntur, spongiæ maiores, & minores, urcei, quibus oleum progeritur, canneæ tegetes, quibus oliua excipitur, & siqua sunt alia, quæ nunc memoriam meam refugiunt. Hæc omnia, & multo plura esse debent, quoniam in usu depereunt, et pauciora fiunt, quorum siquid suo tempore defuerit, opus intermittitur. Sed iam qđ pollicitus sum exequar. Cum primum bacæ uariare cœperint. & iam quædā nigræ fuerint, plures tamen albæ sereno cœlo manibus distringi oliuam oportebit, & substratis tegetibus, aut cannis cribrari, & purgari. Tum diligenter mundatam protinus in torcular deferri, & integram in fiscinis nouis includi, præluq; subijci, ut quantum possit paulisper exprimatur. Postea resolutis corticulis emoliri debebunt, adiectis binis sextarijs integri salis in singulos modios. Et aut regulis, si consuetudo erit regionis, aut certe nouis fiscinis sampsæ exprimi. Quod deinde primum defluxerit in rotūdum labrum

(nam

(nam id melius est, quàm plumbeum quadratum, uel structile gemellar) protinus capulator depleat, & in fictilia labra huic usui præparata defundat. sint autem in cella olearia tres labrorum ordines, ut unus primæ notæ, idest primæ pressuræ oleum recipiat, alter secundæ, tertius tertiæ. Nam plurimum refert non miscere iterationem, multoq; minus tertiationem cum prima pressura, quoniam longe melioris saporis est, quod minore ui præli, quasi lixiuium defluxerit. cum deinde paululum in labris primis constiterit oleum, eliquare id capulator in secunda labra debebit, & deinde in sequentia usq; ad ultima. nam quanto sæpius translatione ipsa uentilatur, & quasi exercetur, tanto fit liquidius, & amurca liberatur. Sat erit autem in singulis ordinibus tricena componi labra, nisi uasta fuerint oliueta, & maiorem numerum desyderauerint. Quod si frigoribus oleum cum amurca congelabitur, plusculo sale cocto utiq; utendum erit. ea res resoluit oleum, & separat ab omni uitio. Neq; uerendum est, ne salsum fiat. nam quantumcunq; adieceris salis, nihilominus saporem non recipit oleum. Solet autem ne sic quidem resolui, cum maiora frigora incesserunt, itaque nitrum torretur, & contritum inspergitur, & commiscetur. ea res eliquat amurcam. Quidam, quamuis diligentes olearij bacam integram prælo non subijciunt, quod existimant aliquid olei deperire. nam cum præli pondus accepit, non sola exprimitur amurca, sed & aliquid secum pinguitudinis attrahit. Illud autem in totum præcipiendum habeo, ut neque fumus, neq; fuligo quandiu uiride oleum cóficitur, in torcular admittatur, aut in cellam oleariam. nam est utraque res inimica huic rei. peritissimiq; olearij uix patiuntur ad unam lucernam opus fieri. Quapropter ad eum statum cœli & torcular, & cella olearia constituenda est, qui maxime à frigidis uentis auersus est, quoniam minime uapor ignis desyderatur. Dolia autem, & seriæ, in quibus oleum reponitur, non tantum eo tempore curanda sunt, cum fructus necessitas cogit, sed ubi fuerint à mercatore uacuata, confestim uillica debet adhibere curam, ut si quæ feces, aut amurcæ in fundis uasorũ subsederint, statim emundentur, & non calidissima lixiuia, ne uasa ceram remittant, sed semel, atq; iterum eluentur, deinde aqua tepida leuiter manibus defricentur, & sæpius eluantur, atq; ita spongia omnis humor assiccetur. Sunt qui cretam figularẽ in modum liquidæ fecis aqua resoluant, & cum uasa lauerint, hoc quasi iure intrinsecus oblinant, & patiantur arescere. Postea cum res exigit, pura eluunt aqua, nonnulli prius amurca, deinde aqua uasa perluunt, & assiccant, tum consyderant nunquid ceram nouam dolia desyderent. nam ferè sexta quaq; oliuitate cerari oportere anti-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

qui dixerunt, quod fieri posse non intelligo. Nam quemadmodum noua uasa si calefiant, liquidam ceram facile recipiant, sic uetera nõ crediderim propter olei sucum, ceraturam pati. Quã tamen & ipsam ceraturam nostrorum temporum agricolæ repudiauerunt, existimaueruntq; satius esse noua dolia liquida gummi perluere, siccataq; suffumigare alba cera, ne pallorem capiant. Eamq; suffitionem semper faciendam iudicant quotiescunque uel noua, uel uetera uasa curantur, & oleo nouo præparantur. Multi cum semel noua dolia, uel serias crassa gũmi liuerunt, una in perpetuũ gummitione contenti sunt. Et sanè quæ semel oleum testa combibit, alteram gummitionem non recipit. Respuit enim olei pinguitudo talem materiam, qualis est gummis. Post mensem Decembrem circa Calendas Ianuarias eadem ratione, qua superius, distringenda erit olea, & statim exprimenda. nam si reposita in tabulatum fuerit, celeriter concalescet, quoniam hyemalibus pluuijs amurcæ plus concipit, quæ est contraria huic rei. Cauendum est itaq;, ne ex ea fiat oleum cibariũ. quod uno modo uitari poterit, si protinus illata de agro bacca commolita, & expressa erit, quæ sic administrata fuerit, ut supra diximus. Plerique agricolarum crediderunt, si sub tecto bacca deponatur. oleum in tabulato crescere, qđ tam falsum est, quàm in area frumenta crescere. idq; mendacium uetus ille Porcius Cato sic refellit. Ait enim in tabulato corrugari oliuam, minoremq; fieri. Propter quod cũ facti unius mensurã rusticus sub tecto reposuerit, & post multos dies eam molere uoluerit, oblitus prioris mensuræ quam intulerat. ex alio aceruo similiter seposito quãtum cuiq; mensuræ defuit supplet. Eoq; facto uidetur plus olei quieta, quàm recẽs bacca reddere, cum longe plures modios acceperit. Attamen si id maxime uerum esset, nihilo minus ex pretio uiridis olei plusquam multitudine mali contrahitur. quod & Cato dixit. Et sic quidem quicquid ponderis, aut mensuræ oleo accedit, si portionem uelis in factum adiectæ baccæ computare, non prouentum, sed detrimentum senties. Quapropter dubitare non debemus lectam oliuam, primo quoque tempore commolere, præloq; subijcere. Nec ignoro etiam cibarium oleum esse faciendum. Nam ubi exesa uermiculis oliua decidit. uel tempestatibus, et pluuijs in lutum defluxit, ad præsidium aquæ calidæ decurritur, ahenumq; calefieri debet, ut immundæ baccæ eluantur. Sed id non feruẽtissima fieri oportet. uerum modice calida, quo commodior gustus olei fiat, nam si excoctus est, etiam uermiculorum, cæterarumq; immunditiarum saporem trahit. Sed cum fuerit oliua elota, reliqua, sicut supra præcepimus, fieri debebunt. Fiscis autem non ijsdem improbum & cibarium oleum premi oportebit. Nam ueteres ad caducam oliuam,

noui

noui autem ordinario aptari oleo, semper'q; cum expresserint facta, statim feruentissima debent aqua bis, aut ter elui. deinde si sit profluens, impositis lapidibus, ut pondere pressi detineantur immergi. uel si nec flumen est, in lacu, aut piscina quampurissimæ aquæ macerari, & postea uirgis uerberari, ut sordes, fecesq; decidant, & iterum elui, siccariq;.

De oleo gleucino. Cap. LI.

QVAMVIS non erat huius temporis olei gleucini compositio, tamen huic parti uoluminis reseruata est, ne parum opportune uini cõditionibus interponeretur. hac autem ratione confici debet. Vas oleariũ quam maximum, & aut nouum, aut certe bene solidum præparari oportet. deinde per uindemiam musti quam optimi generis, & q̃ recẽtissimi sextarios sexaginta cum olei pondo octoginta in id confundi. tũ aromata non cribrata, sed ne minute quidem contusa, uerum leuiter cõfracta in reticulum iunceum, aut lineum adijci, & ita cum saxi ponduscul o in olei, atq; musti partem demitti. Sint autem ijs portionibus pẽsata, quas infra subijcimus. calami, schœni, cardamomi, xilobalsami, cortic is de palma fœni græci uetere uino macerati, & postea siccati, atq; etiam torrefacti, iunci radicis, tum etiam iridis græcæ, nec minus anisi ægyptij pari pondere, idest uniuscuiusq; libram, & quadrantem, ut supra diximus, reticulo inclusa demittito, & metretam linito. post septimum diẽ, aut nonum p se metretæ siquid fecis, aut spurcitiæ faucibus inhærebit, manu eximito, & detergito. deinde oleum eliquato, nouisq; uasis recondito, mox reticulum eximito, & aromata in pila quã mundissime contundito, tritaq; in eandem metretam reponito, & tantundẽ olei quantum prius infundito, & obthurato, in sole ponito. Post septimum diem oleum depleto, & quod reliquum est musti picato cado recondito. nam id si non exhauseris medicamentum, dabitur potatum imbecillis bubus, & cætero pecori.

Oleum ad unguenta quemadmodum facias. Cap. LII.

OLEVM autem secundarium non insuauis, odoris quotidianã unctionem præbere poterit dolore neruorum laborantibus. ante quàm oliua nigrescat, cum primum decolorari cœperit, nec tamen adhuc uaria fuerit, maxime liciniam, si erit, si minus, regiam, si nec hæc fuerit, tunc culminiam baccam manu stringito, & statim purgatam prælo integram subijcito & amurcam exprimito deinde suspensa mola oliuã frangito, eamq; uel in regulas, uel in nouo fisco adijcito, subiectaq; prælo sic premito, ne uasa intorqueas, sed tantum ipsius præli pondere

quantuluncunque exprimi patiaris. deinde cum sic fluxerit protinus capulator amurcam separare, & diligenter seorsum in noua labra transferat. eiusq; eliquet reliquum olei. quod postea fuerit expressum, poterit ad escam uel cum alia nota mustum, uel per se approbari.

De salsura suillæ carnis. Cap. LIII.

HACTENVS de oleo abunde diximus, nunc ad minora redeamus. omne pecus, & præcipue suem pridie quàm occidatur, potione prohiberi oportet, quo sit caro siccior. nam si biberit, plus humoris salsura habebit. ergo sitientem cum occideris, bene exossato. nam ea res minus uinosam, & magis durabilem salsuram facit. deinde cum exossaueris, cocto sale, nec nimium minuto, sed suspensa mola infracto diligenter salito, & maxime in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largius salem infarcito, compositisq; supra tabulatum tergoribus, aut frustis uastu pondera imponito, ut exanietur. Tertio die pondera remoueto, & manibus diligenter salsuram fricato, eamq; cum uoles reponere, minuto, & trito sale aspergito, atque ita reponito. nec desieris eius quotidie salsuram fricare, donec matura sit. quod si serenitas fuerit iis diebus, quibus perfricatur caro, patieris eam sale conspersam esse nouem diebus. at si nubilum, aut pluuiæ, undecima, uel duodecima die ad lacum salsuram deferri oportebit, & salem prius excuti, deinde aqua dulci diligenter perlui. necubi sal inhæreat, & paululum assiccatam in carnario suspendi, quo modicus fumus perueniat, qui siquid humoris adhuc continetur, siccare eum possit. Hæc salsura Luna decrescente maxime per brumam, sed etiam mense Februario ante Idus cómode fiet. Est & alia salsura, quæ etiam locis calidis omni tempore anni potest usurpari, quæ talis est. Cum ab aqua pridie sues prohibiti sunt, postero die mactantur, & uel aqua candente, uel ex tenuibus lignis flammula facta glabrantur (nã utroq; modo pili detrahũtur) caro in libraria frusta conciditur. deinde in seriã substernitur sal coctum, sed modice (ut supra diximus) infractum deinde offulæ carnis spisse componuntur, & alternis sal ingeritur. sed cum ad fauces seriæ peruẽtum est, sale reliqua pars repletur, & impositis póderibus in uas cóprimitur. eaq; caro semp conseruatur, et tanq̃ salsamentũ in muria sua pmanet.

Rapa, & napos quemadmodum condias. Cap. LIIII.

RAPORVM quam rotundissima sumito, eaq;, si sunt lutosa, detergito, & summam cutem nouacula decerpito. deinde (sicut consueuerũt Salgamarii) decussatim ferramẽto lunato incidito. sed caueto, ne usq; ad imum præcidas rapum. Tum salem inter incisuras raporũ non

nimium minutum aspergito, & rapa in alueo, aut seria componito, et sale plusculo aspersa triduo sinito, dum exudent. post tertiam diem mediam fibram rapi gustato, si receperit salem. Deinde cum uidebitur satis recepisse, exemptis omnibus, singula suo sibi iure eluito. uel si non multum liquoris fuerit, muriam duram adijcito, & ita eluito. & postea in quadratam cistam uimineã, quæ neq; spisse, solide tamen, et crassis uiminibus contexta sit, rapa componito. deinde sic aptatam tabulam superponito, ut usq; ad fundum, si res exigat, intra cistam deprimi possit. Cum autem eam tabulam sic aptaueris. grauia pondera superponito, & sinito nocte tota, & uno die siccari. Tum in dolio picato fictili, uel in uitreo componito, & sic infundito sinapi, & aceto, ut à iure contegantur. Napi quoq;, sed integri si minuti sunt, maiores autem insecti, eodem iure, quo rapa condiri possunt. sed curandũ est, ut hæc utraq; ante q̃ caulem, aut cymam faciant, dum sunt tenera, componantur. Napos minutos integros, aut rursus amplos in tres, aut quatuor partes diuisos in uas conijcito, & aceto infundito, salis quoq; cocti unum sextarium in congiũ aceti adijcito. post trigesimũ diem uti poteris.

Sinapim quemadmodum facias. Cap. LV.

SEMEN sinapis diligenter purgato, & cribrato. deinde aquã frigida eluito, & cum fuerit bene lotum, duabus horis in aqua sinito. postea tollito, et manibus expressum in mortariũ nouũ, aut bene emundatum conijcito, & pistillis conterito, cũ contritum fuerit, totam intritã ad medium mortarium contrahito, & cõprimito manu plana. deinde cum compresseris, sacrificato, et impositis paucis carbonibus uiuis aquã nitratam suffundito, ut omnem amaritudinem eius, & pallorem exaniet. deinde statim mortarium erigito, ut omnis humor eliquetur. Post hoc albũ acre acetum adijcito, & pistillo permisceto, colatoq;. Hoc ius ad rapa condiẽda optime facit. Cæterũ si uelis ad usum conuiuiorũ præparare, cum exanieris sinapi, nucleos pineos quãrecentissimos, & amylum adijcato, diligenterq; conterito infuso aceto. Cætera, ut supra dixi, facito. Hoc sinapi ad embammata non solum idoneo, sed etiam specioso uteris. nam est candoris eximij, si sit curiose factum.

Oleris atri, & siseris radicem quemadmodũ condias. Cap. LVI.

PRIVS QVÀM olus atrum coliculum agat, radicem eius exerito mense Ianuario, uel etiam Februario, & diligenter defricato, neq̃d terreni habeat, et in aceto, & sale componito. deinde post diem trigesimum eximito, & corticem eius delibratum abijcito. Cæterum medullam eius concisam in fideliam uitream, uel nouam fictilem conijci-

to, & adijcito ius, quod sicut infrascriptum est fieri debebit. Sumito mentam, & unam passam, & exiguam cepam aridam, eamq; cum torrido farre, & exiguo melle subterito. quae cum fuerit bene trita, sapae, uel defruti duas partes, & aceti unam permisceto. atque ita in eandem fideliam confundito, eamq; operculo contectam pelliculato. cum deinde uti uoles, cum suo iure concisas radiculas promito, & oleum adijcito. hoc ipso tempore siseris radicem poteris eadem ratione, qua supra condire. sed cum exegerit usus eximes de fidelia, & oxymelli, cum exiguo oleo superfunde.

Moretum oxyporum, uel ut alij, oxygarum quemadmodum componas. Cap. LVII.

ADITO in mortarium satureiam, mentam, rutam, coriandrum, apium, porrum sectiuum, aut si non erit, uiridem cepam, folia lactucae, folia erucae, thymum uiride, uel nepetam, tum etiam uiride puleium, & caseum recentem, & salsum. ea omnia pariter conterito, acetiq; piperati exiguum permisceto. Hanc mixturã cum in catillo cum posue ris, oleum superfundito. Cum uiridia, quae supra dicta sunt, contriueris, nuces iuglandes purgatas quantum satis uidebitur, inserito, acetiq; piperati exiguum permisceto, & oleum infundito. Sesamum leuiter torrefactum cum ijs uiridibus, quae supra dicta sunt, conterito. Item aceti piperati exiguum permisceto, cui supra oleum superfundito. Caseũ gallicum. uel cuiuscunq; notae uolueris minutatim concidito, & conterito, nucleosq; pineos, si eorũ copia fuerit, si minus, nuces auellanas torrefactas adempta cute, uel amygdalas aeque supra condimenta pariter misceto, acetiq; piperati exiguum adijcito, & pmisceto, compositumq; oleo superfundito. Si condimenta uiridia non erunt, puleium aridum, uel thymum, uel origanum, aut aridam satureiam cum caseo conterito, acetumq; piperatum, & oleum adijcito. Possunt tamen haec arida, si reliquorum non sit potestas, etiam singula caseo misceri. Piperis albi si sit, si minus, nigri unciae tres, apij seminis unciae duae, laseris radicis quod σίλφιον graeci uocant, sescunciam, casei sextantem. Haec contusã & cribrata melli permisceto, & in olla noua seruato. deinde cum exegerit usus, quantulumcunque ex eo uidebitur aceto, & garo diluito. Ligustici unciam, passae uuae detractis uinaceis sextantem, piperis albi, uel nigri quadrantem. Haec, si maiorem impensam uitabis, possunt melli admisceri, & ita seruari. at si pretiosius oxyporũ facere uoles, haec eadem cum superiore compositione miscebis, & ita in usum repones. quod si etiam cum laser non habueris pro silphio, mellis adijcies pondo semunciam.

CLAV sulam peracti operis mei Publi Siluine nõ alienum puto indicem lecturis, si modo fuerint, qui dignentur ista cognoscere. nihil dubitasse me penè infinita esse, quae potuerint huic inseri materiae, uerum ea, quae maxime uidebantur necessaria, memoriae tradenda censuisse. nec tamen omnis natura dedit cunctarum rerum prudentiam. nam etiam quicunq; sunt habiti mortalium sapientissimi, multa scisse dicuntur, non omnia.

LVCII IVN. MOD. COLVMELLAE LIBER de arboribus. Qui cum tertius eius de re rustica librorum haberetur, tum ex ipsius Columellae uerbis, tum alijs argumentis, temere in alienum locum irrupisse deprehensus est, neq; inter illos annumerandus.

De uitiario faciendo. Cap. I.

q VONIAM de cultu agrorum abunde primo uolumine praecepisse uidemur, non intempestiua erit arborum, uirgultorumq; cura, quae uel maxima pars habetur rei rusticae. Placet igitur, sicuti Virgilio, nobis quoq; duo esse genera surculorum, quorum alterum sua sponte gignitur, alterum cura mortalium procedit. Illud, quod non ope humana prouenit, materiae est magis aptum, hoc, cui labor adhibetur, idoneum fructibus. unum hoc itaq; praecipuum est, atq; id ipsum genus tripartito diuiditur: nam ex surculo uel arbor procedit, ut olea ficus, uel frutex, ut rosae arundines, uel tertium quiddã, quod neq; arborem, neq; fruticem proprie dixerimus, sicuti est uitis. Arborũ, et fruticum docebimus cultum, si prius de uitibus praeceperimus. Qui uineã uel arbustum constituere uolet, seminaria prius facere debebit, sic enim sciet cuius generis uitem positurus sit. nã quae pretio parata disponitur, certam generositatis fidẽ non habet, quoniam dubium est, an is, qui uẽdidit, legendis seminibus adhibuerit diligentiã. tum etiam quod ex lõginquo petitur, parum familiariter nostro solo uenit, propter quod difficilius cõualescit alienum exterae regionis. Optimum est itaq; eodem agro, quo uitem dispositurus es, uel certe uicino facere seminarium. idq; multum refert loca natura. Nam si colles uineis, uel arbustis occupaturus es, prouidendum est, ut

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sit siccissimo loco fiat seminarium, & iam quasi ab incunabilis uitis exiguo assuescat humori. aliter cum transtuleris de humido in aridũ locum, uiduata pristino alimento deficiet. at si campestres, & uliginosos agros possidebis, proderit quoq; seminarium simili loco facere, et uitem largo consuescere humori. nãq; exilis, cum in aquosum agrũ trãsfertur, utcũq; putrescit. ipsum autem agrum, quẽ seminario destinaueris planũ & succosum, sat erit bipalio uertere. qđ uocant rustici sex tertium, ea repastinatio altitudinis habet plus sesquipede, minus tamen quàm duos pedes eiusmodi bipalio. Iugerum agri uertitur opis quinquaginta. Collẽ autem, & cliuum modum iugeri continentem, si ne minus duobus pedibus alte repastinabis operis sexaginta. uel si eodẽ loco, quo uineam ordinaturus es facere uoles seminarium, tribus pedibus alte repastinabis iugerum operis octoginta. ita tamen si neq; lapis, neq; tophus, aut alia materia difficilior interuenerit. quæ res quot operas absumat, parum certum est. Nos autem de terreno loquimur.

Qualia semina, & quando legas. Cap. II.

PERACTA repastinatione, mense Februario, uel prima parte Martij semina legito. sunt autem optima, quæ de uitibus notatis legũtur. Nã cui cordi est bona seminaria facere, circa uindemiã uites, quæ & magnũ, & incorruptum fructum ad maturitatem perduxerint, rubrica cũ aceto (ne pluuijs abluatur) in ipsa denotat, nec hoc uno tãtummodo anno facit, sed continuis tribus, uel pluribus uindemijs easdẽ uites inspicit. an perseuerent esse fœcundæ. sic enim manifestum est generositate uitium, non anni ubertate fructum prouenire. Si compluribus uindemijs eundem tenorẽ seruarint ex eiusmodi uitibus lecta semina multum, bonumq; uinum præbebunt. nanq; qualiscunq; generis uuæ, quæ incorruptæ ad maturitatẽ proueniunt, longe melioris saporis uinũ faciũt, quàm quæ præripiuntur æstu, aut alia de causa.

Quemadmodum semina eligas, & de habitu terræ. Cap. III.

SEMINA autem eligito grandi acino, tenui folliculo, paucis, minutisq; uinaceis, dulci sapore. Optima habẽtur à lumbis. secunda ab humeris. tertia summa in uite lecta, quæ celerrime comprehendunt, & sunt feraciora, sed & quam celerrime senescunt. Pampinaria sarmenta deponi non placet. quia sterilia sunt. Locis pinguibus, & planis, & humidis præcoques uites serito raris acinis, breuibus nodis imbecillas. nam tali generi uitium eiusmodi ager aptus est. Locis aridis, & maceris, & siccis uitem sere natura feracem, & ualidam, crebrisq; acinis, quod si pingui agro ualidas uites deposueris, pampinis magis eluxu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

riabuntur, & qualemcunq; fructum tulerint, ad maturitatem non perducent. Rursus imbecillæ exili agro celeriter deficient, exiguumq́; fructum dabunt. Vnunquodq; genus uitium separatim serito. ita suo quodque tempore putabis, & uindemiabis. Semina nouella cum uetere sarmento deposita cito comprehendunt, & ualenter crescunt, sed celeriter senescunt. at quæ uetere sarmento panguntur, tardius conualescunt, sed tardius deficiunt. semina quam recentissima terræ mandare conuenit. Si tamen mora interuenerit, quo minus statim serantur, quam diligentissime obrui tota oportet eo loco, unde neq; pluuias, neque uentos sentire possint. plãtaria facito ab exoriente, & à decima Luna, & à uigesima. Hæc melior est uitibus satio. sed cum seris, frigidos uentos uitato. Malleolum sic deponito. uirgam malleolarẽ non amplius, quàm sex gemmarũ esse conuenit, ita tamen sunt, si breuia internodia habẽt. eius imã partem, quam in terrã demissurus es, acutissima falce iuxta nodum, sic ne gemmam lædas, rotunda plaga amputato, & statim fimo bubulo linito. tum in terram bene pastinatam, & stercoratam rectum sarmentum defigito, ita ne minus quatuor gẽmæ abscondantur. Pedale quoquouersus spatiũ sat erit inter semina relinqui. cum comprehenderint, identidem pampinentur, ne plura sarmenta quàm debent, enutriant. Item q̃ sæpissime fodiantur. ferro ne tangantur. Vigesimo & quarto mense resecentur. post trigesimum, & sextum mensem transferantur. In agro requieto uineã ponito. nam ubi uinea fuerit, quod citius decimo anno seueris. ægrius comprehendet, nec unq̃ roborabitur. Agrũ ante quàm uineis obseras, explorato, qualis saporis sit, talem enim etiã gustus uini præbebit. Sapor autem (sicuti primo docuimus uolumine) comprehendetur, si terrã aqua diluas, & cum colaueris, tum demum aquã degustes. aptissima uitibus terra est arenosa, sub qua consistit dulcis humor. probus consimilis ager cui subest tophus. Aeque utilis congesta, & mota terra. Sabulum quoq;, cui subest dulcis argilla, uitibus conuenit. omnis autẽ qui per æstatem finditur ager, uitibus, arboribusq́; inutilis. terra inferior alit uitẽ, & arborem superior custodit. Saxa summa parte terræ, & uites, & arbores lædunt, ima parte refrigerant. et mediocri raritudine optima est uitibus terra. sed ea, quæ transmittit imbres, aut rursus in summo diu retinet, uitanda est. Vtilissima est autem superior modice rara, circa radices densa. Montibus, cliuisq́; difficulter uineæ conualescunt, sed firmum, probũq; saporem uini præbent. Humidis, & planis locis rubustissimæ, sed infirmi saporis uinum, nec perenne faciunt. Et quoniam de seminibus, atque habitu soli præcepimus, nunc de genere uinearum disputabimus.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De generibus uinearum. Cap. IIII.

VITES maxime gaudent arboribus, quia naturaliter in sublime procedunt, tum & materias ampliores creant, & fructum aequaliter percoquunt. Hoc genus uitium arbustiuum uocamus, de quo pluribus suo loco dicemus. Vinearũ autem ferè genera in usu tria sunt, iugata, humi proiecta, & deinde tertia, quae est à terra subrecta, more arborum in se consistens. Id genus comparatum iugatae quadam parte deficitur, quadam superat. Iugata plus aeris recipit, & altius fructum fert, & aequalius concoquit, sed difficilior est eius cultus. At haec ita constituta est, ut etiam arari possit, eóq; ubertatem maiorem consequitur, quod saepius, & minore impensa excolitur. At quae protinus in terram proiecta est, multum sed non bonae notae uinum facit. Vinea optime repastinato agro reponitur. Nonnunquam tamen uel melius quibusdam locis, sulcis committitur. Interdum etiam scrobibus deponitur, sed, ut dixi, repastinabitur iugerum in altitudinem pedum trium operis octoginta. Sulcum autem terrenum pedum duorum altum, & longum septuaginta, una opera effodit. Scrobes ternarios, idest quoquouersus pedum trium una opera facit. XVIII. Vel si cui cordi est laxius uites ponere, scrobes quaternarios, idest quoquouersus pedum quaternum una opera. XII. facit. Vel bipedaneos quoquouersus una opera. XX. effodit. Curandum autem est, ut locis aridis, & cliuosis altius uites deponantur, quàm si humidis, & planis. Item si scrobibus, aut sulcis uineam posituri erimus, optimum erit, ante annum scrobes, uel sulcos facere. Vinea, quae angustissime conseritur, quoquouersus quinq; pedum spatio interposito ponitur, laxius uero inter pedes. VII. uel. VIII. Sed quae rarissime (ut etiam facile arari possit) inter denos pedes constituitur. Haec positio uinearum modum sine dubio agri maiorem occupat, sed ualentissima, & fructuosissima est. Cum semina depones imum scrobem, uel sulcum bidentibus fodito, mollemq́; reddito. Vitem, quam ponis, fac ut ad orientem spectet adminiculo religata. In imo scrobe lapides circa pondo quinq; ita ponito, ne uitem premant, sed tamẽ iuxta radices sint. Praeterea post haec uineaceae heminã uuae albae in nigra, uuae nigrae in alba ponito, atq; ita scrobem, uel sulcum cum stercorata terra ad medium completo. Triennio deinde proximo paulatim scrobem, uel sulcum usq; in summum completo sic uites consuescent radices deorsum agere. Spatium autem radicibus, qua repãt, lapides praebent, & hyeme aquã repellunt, aestate humorẽ praebẽt uineaceae, quae & radices agere cogunt. Quoniã praecepimus quemadmodum uites ponendae sint, nunc culturam earum docebimus.

Quemadmodum

Quemadmodum uites coli debeant. Cap. V.

VINEAM nouellam omnes gemmas agere sinito, simul atque pampinus instar quatuor digitorum erit, tum demum pampinato, et duas materias relinquito, alteram, quam uitis constituendæ causa submittas, alteram subsidio habeas, si forte illa ordinaria interierit. hanc rustici custodem uocant. proximo deinde anno, cum putabis uitem, meliorem unam uirgam relinquito. tertio anno uitem, in quam formam uoles, dum tenera est, componito. Si iugatam erimus facturi, unam materiam submittito, ita ut duas gemmas, quæ sunt proximæ à terra, falce acuta radas, ne possint germinare, deinde tres sequentes relinquas, reliquam partem uirgæ amputes. Sin autem uitem in se consistere uoles, sicuti arbori brachia submitti patieris, & dabis operam, ut in orbem quam rectissime formetur. Nam præterq̃ quod speciem habet sic composita, tum etiam minus laborat, cum undiq; uelut æquilibrio stabilita in se requiescit. Sat erit autem, cum primo brachia submittentur, singulas gẽmas singulis sarmentis relinqui, ne protinus onere grauetur. Post hanc putationem lectis sarmentis, bidentibus alte, & æqualiter uineam fodito. uel, si ita late disposita erit, arato. Ab idibus Octobris ablaqueare incipito, ante brumam ablaqueatam habeto. Per brumam uitem ne colito, nisi si uoles eas radices, quæ in ablaqueatione apparebunt, persequi. tum demũ optime amputabis, sed ita ne codicem lædas, sed potius instar digiti unius à matre relinquas, & ita radicem reseces. Nam quæ propius abraditur, præterquam quod uulnus uiti præbet, eoq; nocet, tum etiam de ipsa cicatrice plures radices prorepunt. Itaq; optimum est exiguã partem relinqui, atq; ita summas partes, quas æstiuas rustici appellant, resecare, quæ sic resectæ inolescunt. nec ultra uitibus obsunt. Possunt etiam soboles per brumam cædi eo magis q̃d frigoribus extirpatæ minus recreantur. Peracta ablaqueatione ante brumam tertio quoq; anno macerati stercoris, ne minus sextarijs binis ad radices uitium posuisse conueniet, præterquam columbinum, quo siquid amplius, q̃ heminam posueris, uiti nocebit. Post brumam deinde ablaqueationem circũfodito. Ante æquinoctium uernũ, quod est octauo Calend. Aprilis, ablaqueationem adæquato. Post Idus Aprilis terram ad uitem aggerato, æstate deinde q̃ potes sæpissime occato. Iugerum uineæ quinque operis ablaqueatur, quinq; foditur, tribus occatur. Iugerum ualentis, & iam constitutæ uineæ quatuor operis putatur, sex alligatur. Arbusto nihil eiusmodi potest apte finiri, quoniã inæqualitas arborum non patitur operis iusta comprehendi. Quibusdam placet uitem proximo anno translatam nõ putare, sequenti de-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

inde anno purgare, & unam uirgam, quam submittamus, ad tertiam gemmam resecare. tertio. deinde, si uitis recte conualuerit, una plus gēma sumittere. quarto duas gemmas proximae putationi adijcere, atq; ita quinto demum anno uitem iugare, Hunc eundem ordinem culturae nos quoque experti comprobauimus.

De resecanda uinea uetere, & propaganda. Cap. VI.

VETEREM uineam si in summo radices habebit, resecare no lito. alioquin etiam nouella uinea, quae ex resectione enata fuerit, uim inutilem habebit, summa parte terrae natantibus radicibus, quamobrē neq; fructum uberem percipies, & nihilo minus celeriter consenescet. Eiusmodi itaq; uinea, si non aridos in corpore habet truncos, & flecti potest, factis sulcis optime sternitur, atq; ita renouellatur. Sin autem eo usq; exaruit, ut curuari non possit, primo anno summatim, ita ne radices eruas, aut laedas, ablaqueato, & stercus ad radices addito, atque ita putato, ut paucas, & certas materias relinquas, & fodias diligenter, & saepius pampines, ne omnino superuacua sarmenta nutriat. Sic exculta firmas, et longas materias creabit, quas sequēti anno scrobibus inter ordines factis propagabis. ac deinde per trienniū post dū conualescet saepius fodies, matremq; ipsam enecabis, nihil in posterū prospiciens ei, quam sublaturus es. In postremū annum matrem radicitus tolles, atq; ita nouellā uineam ordinabis. Sin autem uetus uinea dūtaxat generis boni radices in alto sitas habebit, ita ut ablaqueatae non conspiciātur, eam uineam circa Cal. Martias ante quàm reseces ablaqueato, & protinus cum alte ablaqueaueris, resecato. Quatuor digitos ab radicibus truncum relinquito, & si fieri poterit, iuxta aliquē nodum serrula desecato, & plagam acutissimo ferro deleuato, deinde minutam terram mediocriter stercoratam ita superponito, ut adobruto trunco ne minus tres digiti terrae super plagā sint. Hoc icirco ne sole inarescat, & ut melius materias det ex percepto humore, quē terra praebet. at quae mali generis, et infructuosa uinea est, summasq; partes et mucidas, et exesas habet, si radices eius satis alte positae sunt, optime inseretur, ita ut ablaqueata, & nudata pars ima secundum terram sic amputetur, ne cum aggerata fuerit, supra terram extet.

De propagatione. Cap. VII.

PROPAGATIONVM genera tria sunt in usu maxime. unum, quo uirga edita à matre sulco committitur. alterū, quo ipsa mater prosternitur, atq; in plureis palos per suas uirgas diuiditur. Tertium, quo uitis scinditur in duas, uel tres partes, si diuersis ordinibus

diducenda est. Hoc genus tardissime conualescit, quia uitis diuisa medullam amittit. Et quoniã genera proposuimus, unumquodq; qualiter faciendũ sit, demonstremus. Virgam cum à matre in terrã deprimere uoles, scrobem quoquouersus quatuor pedum facito ita, ut propago nõ lædatur alterius radicibus. Deinde quatuor gemmas, quæ in imum scrobẽ perueniant, relinquito, ut ex ijs radices citentur. reliquam partẽ, quæ continẽs matri est, abradito, ne superuacua sarmenta procreet. Diuersæ autem, quæ supra terrã extare debent, ne passus fueris plus, quàm duas, aut ut maxime tres gemmas habere. Reliquas, quæ in terrã absconduntur, exceptis quatuor imis, fac abradas, ne in summo radices uitis citet. hoc modo propagata celeriter conualescet, & tertio anno à matre separabitur. Sin autem ipsam uitem sternere uoles, iuxta radicẽ ita, ne ipsam lædas, curiose fodito, & uitem ita supplantato, ne radicem abrũpas. cum eam straueris, & uideris quousq; possit pertingere, sulcum facies unum, in quem uitem integrã demittas. deinde ex eo sulco, quasi ramos fossarum facies, per quos uti quæq; uirga postulauerit, propagetur, atq; ita terra adoperies. Sin autem uitis exiguam materiem habebit, & in diuersos ordines diducenda erit, neq; aliter potuerit palos, ad quos perducitur, pertingere, quàm ut diffluat, curabis, ut quamacutissima falce ab ea parte, qua bifurca est, findas, & eodẽ ferro acuto plagam emendes, sicubi inæqualiter findi uidebitur. sic diducta poterit in plures ordines diuidi. Non inutilis est etiã illa propagatio, quam nos reperimus, si quando in ordinem uitis deest, neq; ẽ tam procera uirga, quæ cum in imum scrobem demissa fuerit, retorqueri, & erigi supra terrã possit. Breuitatem ne reformidaueris, sed qualẽcunq; uirgam, cuius cacumen in imum scrobem peruenit, deprimito, & obruito. deinde gemmas, quæ secundum ipsam matrem sunt, submittito, ut materias à superiore parte citent. Tum demum post triẽnium à matre amputato, & ad suum palũ eam partem, quam à matre præcideris, reducito, et caput uitis facito. Propaginis scrobẽ ne minus triẽnnio paulatim cõpleto. summas radices præcidito. crebro fodito.

De insitionibus fructuosis, quæ uites fœcundas faciunt. Cap. VIII.

CVM uitem inserere uoles, optimi generis sarmenta fructuaria tum, cum gemmas agere incipient, uento austro à matre præcidito. Sarmentum, quod inseris, de summa uite sit rotundum, bonis, crebrisq; nodis. Tres deinde nodos interrimos relinquito infra tertiam gemmam ex utraque parte duorum digitorum spatium in modum cunei tenuissime scalpello acuto, ita ne medullam lædas, adradito. Vitem deinde, quam insiturus es, resecato, & plagam leuato, atq; ita findito, et pa-

ratos surculos in fissuram demittito, eatenus qua adrasi sunt, ita ut cor
tex surculi corticem uitis æqualiter contingat, quicquid inserueris uiti
diligenter libro ligato, atq; luto subacto paleato oblinito, operitoq; pla=
gam & ita alligato, ne aqua, uentus'ue penetrare possit. deinde supra
lutum muscum imponito, & ita deligato. ea res præbet humorem, nec
inarescere sinit. infra insitionem, & alligaturam falce acuta leuiter ui
tem uulnerato ex utraq; parte, ut ex his potius plagis humor defluat,
quàm ex insitione ipsa abundet. nocet enim nimius humor, nec pati-
tur surculos insertos comprehendere. Quibusdam antiquorũ terebra
ri uitem placet, atq; ita leuiter adrasos surculos demitti. Sed nos melio
re ratione hoc idem fecimus. nam antiqua terebra scobẽ facit, propter
hoc urit eam partem, quam perforat. perusta autem perraro unquã
comprehendit insertos surculos. Nos rursus terebrã, quam gallicam di
cimus, huic insitioni aptauimus. ea excauat, nec urit, quod non scobẽ,
sed ramenta facit. Itaq; cauatũ foramẽ cũ purgauimus, undiq; adrasos
surculos inserimus, atq; ita circumlinimus. Talis insitio facillime conua
lescit. Igitur secundum æquinoctium perfectam uitium insitionem ha
beto, humida loca, de uua alba, sicca, de nigra inserito. Infructuosas ui
tes fœcundas sic facito. Vites, quæ exiguum dant fructum, aceto acri cũ
cinere rigato, ipsum'q; codicem eodem cinere linito. At siquæ fructum,
quem ostendunt, ad maturitatem non perducunt, sed prius q̃ mitescant
uuæ, inarescunt, hoc modo emendabuntur, cum scipiones amplitudinẽ
acini habuerint, radice tenus uitem præcidito, plagam acri aceto pari-
ter, ac lotio ueteri permista terra linito, eodem'q; radices rigato, sæpe
fodito. Hæc materias citant, uuæ'q; sucum perferunt.

Vt uua complura genera acinorum habeat. Cap. IX.

EST etiam genus insitionis, quod uuas tales creat, in quibus ua
rij generis, coloris'q; reperiũtur acini. Hoc autem ratione tali efficitur.
quatuor, uel quinq;, siue etiam plures uoles, uirgas diuersi generis sumi
to, eas'q; diligenter, & æqualiter compositas colligato, deinde in tubulũ
fictilem, uel cornu arcte inserito, ita ut aliquantum extent ab utraque
parte, eas'q; partes, quæ extabunt resoluito, in scrobem deinde imponi
to, & terra stercorata obruito, & rigato, donec gemmas agant. Cum in
ter se uirgæ cohæserint, post biennium, aut triennium facta, iam u=
nitate dissolues tubulum, & circa medium ferè crus, ubi maxi-
me uidebuntur coisse, uitem serra præcidito, & plagam leuato, ter=
ram'q; minutam aggerato, ita ut tribus digitis alte plagam operiat, ex
eo codice cum egerit coles, duos optimos submittito, reliquos deijcito, sic
uuæ nascentur, quales proposuimus. Vt autem uuæ sine uinaceis na=
scantur,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.7

scantur, malleolum scindito ita, ne gemmae lędantur, medullamq; omnē eradito, tum demum in se compositum colligato, sic ne gemmas allidas, atq; ita terra stercorata deponito, & rigato. cum coles agere cœperit, saepe, & alte refodito. Adulta uitis tales uuas sine uinaceis creabit.

Vindemiam quomodo putes. Cap. X.

VINDEMIA Facta statim putare incipito ferramentis quam optimis, & acutissimis, ita plagae leues fient, neque in uite aqua consistere poterit, quae simul atq; immorata est, corrumpit uitem, uermesq; & alia creat animalia, quae materiam exedunt. plagas autem rotūdas facito, nam celerius cicatricem ducunt. Sarmenta lata, uetera, male nata, contorta, omnia haec praecidito. nouella, & fructuaria, & interdum sobolem idoneam, si iam superficies parum ualebit, submittito, brachiaq; conseruato. quamcelerrime poteris putationem perficito. arida, & uetera, falce quae amputari non possunt, acuta dolabra abradito. in agro macro, & sicco uineam imbecillam à bruma amputato. quam partem non deputaueris, circa Calen. Februa. repetito. ab idibus Decemb. ad idus Ianuarias ferro tangi uitem, & arborem non conuenit. Cū uitem putabis, inter duas gemmas secato. nam si iuxta ipsam gemmam secueris, laborabit, nec materiā citabit. cicatrix autem semper deorsum spectet, ita neque aqua, neque sole laborabit, humoremq; recte capiet. in agro crasso, ualidaq; uinea plures gemmas, & palmas relinquito, in exili pauciores. Sicubi in uite brachium desyderabis, falce acuta semel, aut bis eo loco alte instar digiti mucrone ferito. Brachium quamuis longum caue totum tollas, nisi totum aruerit. uineam nouellam ante brumam ablaqueatam habeto, ut omnes imbres, limūq; concipiat. Vites, arboresq;, quo citius ablaqueaueris, erunt ualentiores. Sed quaecunque in cliuis erunt positae, ita ablaqueandae sunt, ut à superiore parte secundum codicem lacusculi fiant, ab inferiore autem puluinuli altiores excitentur, quo plus aquae, limiq; contineant. Vinea uetus neque ablaqueanda est, ne radices, quas in summo habet, inarescant, neq; aranda, ne radices abrumpantur. Bidentibus saepe, & alte fodito aequaliter, & stercore, uel palea conspergito solum ante brumā, uel cum circum ipsam uitem summatim ablaqueaueris, stercorato.

De Pampinatione. Cap. XI.

VINEAM Quàm bene putare, tam diligenter pampinare utile est, nam & materiae, quae fructum habent, melius conualescunt, & putatio sequentis anni expeditus, tum etiam uitis minus cicatricosa fit, quoniam quod uiride, & tenerum decerpitur, protinus cōualescit. Su-

per hæc quoq; melius uuæ maturescunt ante dies decem, quàm uinea florere incipit, pãpinatam habeto. quicquid superuacui enatum fuerit, tollito. ꝗ in cacumine, aut in brachijs natũ erit, decerpito, dũtaxat quæ uuã nõ habebũt. Cacumina uirgarũ, ne luxuriẽtur, demutilato. Vuas, quæ meridiẽ, aut occidẽtẽ spectabũt ne purãtur suo sibi pãpino tegito.

De fossura. Cap. XII.

SIMVL atque uua uariari cœperit, fodito tertiam fossuram, & cum iam maturescet, ante meridiem prius quàm calere incipiet, & cum desierit, post meridiem fodito, puluerem'q; excitato. ea res & à sole, & à nebula maxime uuam defendit. Lutulentam terram neq; arare, neque fodere oportet, quia ualde durescit, & finditur. Bidentibus terram uertere utilius est, quàm aratro. Bidens æqualiter totã terram uertit, aratrum præter quam quod scamna facit, tum etiã boues, qui arant, aliquantulum uirgarum, & interdum totas uites frangunt. Finis autem fodiendi uineam nullus est, nam quanto sæpius foderis, tanto uberiorem fructum reperies.

Ne rubigo uineam uexet. Cap. XIII.

PALEA rũ aceruos inter ordines uerno tẽpore positos habeto in uinea. cum frigus contra temporis consuetudinem intellexeris, omneis aceruos incendito, ita fumus nebulam, & rubiginem remouebit.

Ne formica uitem ascendat. Cap. XIIII.

LVPINVM terito, & cum fracibus misceto, eoq; imam lineã uitem circumlinito uel bitumen cum oleo coquito, eo quoque imas uites tãgito, formicæ non excedent.

Ne sorices, aut uolucra uitem lædat. Cap. XV.

VITES, quæ secundum ædificia sunt, à soricibus, aut muribus infestantur. id ne fiat plenã Lunã obseruabimus, cum erit in signo Leonis, uel Scorpionis, uel Sagittarij, uel Tauri, & noctu ad Lunã putabimus. Genus est animalis, uolucra appellatur, id ferè prærodit teneros adhuc pãpinos, & uuas. quod ne fiat, falces, quibus uineã putaueris, pacta putatione sanguine ursino linito. uel si pellem fibri habueris, in ipsa putatione quoties falcẽ acueris, ea pelle aciẽ detergito, atq; ita putare incipito. qm̃ de uineis abũde diximus de arbustis præcipiamus.

De Arbustis. Cap. XVI.

VITEM maxime opulus alit, deinde ulmus, deinde fraxinus.

Opulus quoniam frondem non idoneam habet, à plerisq; improbatur. Vlmus autem, quam atiniam uocant Rustici, generosissima est, et lætissima, multamq; frondem habet, eaq; maxime serēda est locis pinguibus, uel etiam mediocribus. sed si aspera, & siticulósa loca arboribus obserenda erunt, neq; opulus, neq; ulmus tam idoneæ sunt quàm orni. eæ syluestres fraxini sunt paulo latioribus tamen folijs quam cæteræ fraxini, nec deteriorem frondem, quàm ulmi præstant. Capræ quidem, & oues libentius etiā hanc frondē appetunt. Igitur qui arbustum constituere uolent, ante annum quàm deponant arbores, scrobes faciant quatuor pedum quoquouersus, deinde circa Cal. Martias, in eandem scrobem ulmum, & opulum, uel fraxinum deponant, ut si ulmus defecerit, opulus, uel fraxinus locum obtineant. si autem utraq; uixerint, altera eximatur, et alio loco deponatur. Arbustum inter quadragenos pedes dispositum esse conuenit. sic enim & ipsæ arbores, & appositæ uites melius conualescent, fructumq; meliorem dabunt. Segetes etiam, quæ in eo erunt, minus umbra laborabunt. arborem, quam deposueris, sæpius circumfodito, quo celerius adolescat, & citra trienniū ferro ne tetigeris. Completis sex & triginta mensibus ad recipiendam uitem formabis, & superuacuos ramos amputabis, alterna brachia in modum scalarum relinquens, alternisq; annis, sexto anno, si iā firma uidebitur, maritabis hoc modo. ab ipso arboris crure pedale spatiū intermittito, deinde sulcum in quatuor pedes lōgum in tres altum, in dupondium, & semissem latum cum feceris, patiere minime duobus mensibus eum tempestatibus uerberari. tum demum circa Cal. Martias uitem, de seminario, ne minorem quidem decem pedum sternito, & adminiculato, arboriq; iungito. eam proximo anno ne putaueris, tertio uero ad unā uirgā redigito, paucasq; gemmas relinquito, ne ante quàm inualuerit, in altitudinem repat. deinde ubi amplū incremētum habuerit, per omnia arboris tabulata disponito eius materias, ita tamen ne uitē oneres, sed certa, et robustissima flagella submittas, arbustiuā uitē quàm putare, tam alligare diligenter oportet. nam in ea fructus maxime uis consistit, diutiusq; perennat, quæ firmis toris & idoneis locis religata est. itaq; omnibus annis conuenit subsequi putationem ita ut tori renouentur, & uitis per idoneos ramos disponatur.

De Oliuetis. Cap. XVII.

OLEA Maxime collibus siccis, & argillosis gaudet, at humidis campis, & pinguibus lætas frondes sine fructu affert. Melius autem truncis quàm plantis oliuetum cōstituitur. Magoni autē placet siccis locis oliuā, aut mox post æquinoctiū seri, aut ante brumam. Nostræ æta-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

iis agricolæ ferè uernum tempus circa Calen. Maias seruant. Oportet autem scrobem oleæ quoquouersus pedes quaternos patere, in imum scrobem lapidem, glaream'q; abijcere, deinde super terram quatuor digitorum inijcere, tum arbulsculam deponere ita rectam, ut, quod à scrobe extiterit, in medium sit, arbusculam autem à tempestatibus tueri diligenter oportet adminiculando, & terræ, quæ in scrobe reponitur, stercora immiscendo. Oleam decet inter sexagenos pedes disponi, ut spatium in latitudinem crescendi habeat. nam quæ in proceritatẽ extenduntur, euanidæ fiunt, parum'q; fructus ferunt. Optima est olea liciniana, pausia secunda oleo, escæ orchis. Sunt & regiæ, & radij, quæ neque specie, neque oleo sunt tam gratæ, quàm, quas supra diximus. Si oleam posueris eo loco, unde quercus effossa est, morietur, ideo quod uermes quidam sunt, qui in radice quercus nascuntur, & educantur, ij'q; maxime semina oleæ consumunt. si in olea unus ramus aliquanto cæteris lætior est, nisi eum recideris, arbor tota fiet retorrida. Omnes arbusculas prius quàm transferantur, rubrica notare conuenit, ut cũ serentur, easdem cœli partes aspiciant, quas etiam in seminario conspexerãt, alioquin frigore, uel calore laborabunt ab ijs partibus, quas præter consuetudinem sub alio tractu expositas habuerint.

De pomario constituendo. Cap. XVIII.

PRIVSQVAM pomarium constituas, quàm magnum habere uoles circummunito maceria, aut fossa, ita ut non solum pecori, sed ne homini quidem transitus sit, nisi per ostium, dum adolescant semina, nam si prius cacumina manu perfracta, aut à pecore prærosa fuerint quàm adolescant, in perpetuum corrumpuntur. Generatim autem arbore disponere utilius, maxime ne imbecillæ à ualentioribus premantur, quæ nec uiribus, nec magnitudine sunt pares, neque pariter crescunt. terra quæ uitibus apta est, eadem quoq; utilis est arboribus.

De scrobibus faciendis. Cap. XIX.

ANTE annum, quàm pomaria disponere uoles, scrobes fodito, ita sole, pluuia'q; macerabuntur, & quod posueris cito comprehendet. Sed si quo anno scrobes feceris etiam semina ponere uoles, minimum ante duos menses fodito scrobes, postea stramentis eos completo, & incendito. Quo latiores, potentiores'q; scrobes feceris, eo lætiores erunt, uberiores'q; fructus Scrobs clibano similis esse debet, imus quam summus patentior, ut laxius radices euagentur, ac minus frigoris hyeme, minus'q; æstate uaporis per angustum os terræ admittant. Tum etiam cliuosis locis terra, quæ in eum congesta est, pluuijs non abluitur. Arbores

bores paribus interuallis serito, ut cum creuerint, spatium habeant, quo ramos extendant. nã si spisse posueris, neq; infra quicq̃ serere poteris. nec sic ipsæ fructuosæ erunt, nisi eas interraseris. Itaq; placet inter ordines quadragenos pedes, minimumq; tricenos relinqui uersuris.

Quomodo semina legas. Cap. XX

SEMINA lege, ne minus crassa, quàm manubrium est bidentis, recta, leuia, procera, sine ulceribus, integro libro. ea bene, & celeriter comprehendunt. Semina si ex arboribus sumes, de ijs potissimum sumito, quæ omnibus annis bonos, & uberes ferunt fructus. Obseruabis autem ab humeris, qui sunt contra solem orientem, ut eosdem decerpas. Si cum radice plantam posueris, incrementum eius futurum, quod & cæteris, quas seueris, arboribus. Arbos insita fructuosior est, quàm quæ insita non est, idest quàm quæ cum ramis, aut plantis ponitur. Prius q̃ arbusculas transferas rubrica, uel alia qualibet re signato, ut ijsdem uentis, q̃bus ante steterunt, constituas eas, curãq; adhibeto, ut ab superiore, & sicciore, & exiliore in planiorem, humidiorem, pinguiorem agrum transferas. Semina trifurca maxime ponito. ea extent supra terram tribus pedibus. In eodem scrobe, si duas, aut tres arbusculas ponere uoles, curato ne inter se contingant. nam ita uermibus interimũtur. Cum semina depones, dextra, ac sinistra singulis, usque in imum scrobem fasciculos sarmentorum brachij humani crassitudine deponito, ita ut supra terram paulolum extent, per quos æstate paruo labore aquam radicibus subministres. Arbores, aut radicata semina autumno serito circa Idus Octobris. Taleas, & ramos uere, ante quàm germinare arbores incipiãt, deponito. Sed ne tinea molesta sit seminibus ficulneis, in imum scrobem, taleam lentisci, ita ut cacumen eius deorsum spectet, obruito.

Quando ficus serenda sit. Cap. XXI.

FICVM frigoribus ne serito. loca aprica, calculosa, glareosa, interdum & saxosa amat. Eiusmodi agro cito conualescit, si scrobes amplos, & idoneos feceris. Ficorum genera etiam si sapore, & habitu differunt, tamen uno modo, sed dispari differentia agri seruntur. Locis frigidis, & autumni temporibus aquosis, præcoques serito, ut ante pluuiam fructum deligas. Locis calidis hybernas serotinas serito. At si uoles ficum quamuis non natura seram facere, cũ grossuli minuti erũt, fructum decutito. Iterũ alterũ edet fructum, & in hyemem seram differet maturitatem. Nonnunq̃ etiam, cum frondere cœperint arbores, cacumina fici acutissimo ferramento summa amputare prodest. Sic fir

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

maiores arbores, & feraciores fiunt. semp proderit simulac folia age re cœperit ficus, rubricam amurca diluere, & cum stercore humano ad radicem infundere. ea res efficit uberiorem fructum, & farctum fici speciosius, & plenius.

De nuce serenda. Cap. XXII.

NVCEM græcã serito arcturi signo, uel circa Cal. Feb. quæ pruinã nescit. Agrũ calidũ, durũ, et siccũ desyderat. nã in locis diuersis natura eiusmodi si posueris nucẽ, protinus putrescet. Ante q̃ nucem deponas, in aqua mulsa, nec nimis dulci macerato, ita iucundioris saporis fructum, cum adoleuerit, præbebit, & interim melius, atq; celerius nascetur. Ternas nuces in trigonum statuito, parsq; acutior inferior sit, quia inde radices mittit, nuxq; à nuce minime palmo absit, & anceps ad fauonium spectet. Omnis nux unã radicem mittit, & simplici stylo prorepit. Cũ ad scrobis solũ radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & extensa in modum ramorum alias radices emittit. Nucem græcam, & auellanam tarentinam hoc modo facere poteris. In quo scrobe destinaueris nucem serere, terram minutam in modum semipedis ponito, ibiq; semen ferulæ repangito. Cum ferula fuerit enata, eam findito, & in medullam eius sine putamine nucem græcam, uel auellanam abscondito, & ita adobruito. hoc ante Cal. Martias facito, uel etiam inter nonas, & Idus Martias. Hoc eodem tempore iuglandem, & pineam, & castaneam serere oportet.

De malo punico serendo. Cap. XXIII.

MALVM punicum uere usq; in Calen. Apriles recte seritur. Quod si acidum, aut minus dulcem fructum feret, hoc modo emendabitur. Stercore suillo, & humano, & lotio humano ueteri radices rigato. ea res & fertilem arborem reddet, & primitiuos annos fructum uinosum, postea uero etiam dulcem, & apyrenum facit. Nos exiguum admodum laser cyrenaicum uino diluimus, & ita cacumina arboris summa obleuimus ea res emendauit acorem malorum. Mala punica ne rumpantur in arbore, remedio sunt lapides tres, si cum seres arborem, ad radicem ipsam collocaueris. At si iam arborem satam habueris, scyllam secundum radices arboris serito. alio modo cum iam matura mala fuerint, ante quàm rumpantur, peciolos, quibus pendent, intorqueto. Eo modo seruabuntur etiam anno toto.

De Pyro. Cap. XXIIII.

PYROS autumno ante brumã serito, ita ut minime dies quinq;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

& uiginti ad brumam supersint, quae ut sint feraces, cum iam adoleuerint, alte ablaqueato, & iuxta ipsam radicem truncum findito, & in fissuram cuneum pineum tedae adijcito, & ibi relinquito. deinde obruta ablaqueatione cinerem supra terram spargito.

De malis serendis. Cap. XXV.

MALA aestiua cydonea, sorba, pruna, post mediã hyemẽ usq; in Idus Feb. serito. Morũ ab idibus Feb. usq; in aequinoctium uernũ recte seres. Siliquã graecam quã quidam κεράτιον uocant, deinde persicum ante brumã per autumnum serito. Amygdala, si parũ feracia erunt, ꝑforatam arborẽ lapidem adigito. Ita librũ arboris inolescere sinito. Omniũ autem generũ ramos circa Cal. Mar. in hortis, ubi, & subacta & stercorata terra est, per puluinos arearũ disponere conuenit, deinde cum creuerint, danda est opera, ut dũ teneros ramulos habent, ueluti pampinentur, & ad unum stylum primo anno semina redigantur. & cũ autumnus incesserit, ante quã frigus cacumina adurat, omnia folia decerpere expediet. et ita crassis arundinibus, quae ab una parte nodos integros habent, quasi pileolos induere, atq; ita à frigore, & geliadijs teneras adhuc uirgas tueri. Post quartum & uigesimum deinde mensem, siue transferre, et disponere in ordinem uoles, seu inserere, satis tutò utrunque facies.

De insitione arborum. Cap. XXVI.

OMNIS surculus omni arbori inseri potest, si non est ei, cui inseritur, dissimilis cortice. si uero fructum etiã eodem tempore fert, sine ullo scrupulo optime inseritur. Tria autẽ genera insitionũ antiqui tradiderunt. Vnum, quod resecta, & fissa arbore recipit insertos surculos alterũ, quod resecta inter librum, & materiẽ admittit semina, quae utraq; genera uerni temporis sunt. Tertium, quod ipsas gemmas, cum exiguo cortice in partem sui delibratam recipit, quam uocant agricolae emplastrationem. Hoc genus aestatis est. quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoq; repertam aliam docebimus. Omnes arbores simulatq; gemmas agere coeperint, Luna crescente inserito, oliuam autem circa aequinoctium uernum usq; in Idus Aprilis. Ex qua arbore inserere uoles, & surculos ad insitionem sumpturus es, uideto ut sit tenera, & ferax, nodis'q; crebris. Et cum primum germina tumebunt de ramulis anniculis, qui solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito. Crassitudine minimi digiti surculi sint bisulci. Arborem, quam inserere uoles, serra diligenter execato ea parte, quae maxime nitida, & sine cicatrice est. dabis'q; operam, ne librum laedas.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

Cum deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato. deinde cuneum ferreum, uel osseum inter corticem, & materiem, ne minus digitos tres, sed leniter demittito, ne lædas, aut rumpas corticem. Postea surculos, quos inserere uoles, falce acuta ab una parte eradito tam alte quàm cuneum demisisti, sed ita ne medullã, ne'ue alterius partis corticem lædas. ubi surculos paratos habueris, cuneum uellito. statimq; surculos demittito in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem, & materiem facta sunt. Ea autem fine, qua adraseris, surculos demittito ita, ut sex digitis de arbore extent. In una autem arbore duos, aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternum digitorum inter eos sit spatium. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cum omnes surculos, quos arbor patietur, demiseris, libro ulmi, uel uimine arborem adstringito. postea paleato luto bene subacto oblinito totam plagam, & spatium, quod est inter surculos usque eo, ut duobus digitis insita extent. supra lutum muscum imponito, & ita alligato, ne pluuia dilabatur. Si pusillam arborem inserere uoles, iuxta terram abscindito, ita ut sexquipedem à terra extet. Cum deinde abscideris, plagam diligenter leuato, & mediũ truncum acuto scalpro modice findito, ita ut fissura trium digitorum sit. In eam deinde cuneum quoad patietur, inserito, & surculos ex utraq; parte adrasos demittito, ita ut librum seminis libro arboris æqualem facias. Cum surculos diligenter aptaueris, cuneum uellito. deinde arborem, ut supra dixi, alligato, & oblinito, dein terram circa arborem aggerato usque ad ipsum insitum. ea res à uento, & calore maxime tuebitur. Tertium genus insitionis, cum sit subtilissimum, non omnĩ generi idoneum est. & ferè eæ recipiunt talem insitionem, quæ humidum, succosumq;, & ualidum librum habent, sicuti ficus. nam & lactis plurimum remittit, & corticem robustam habet. optime itaq; ea inseritur tali ratione. Ex qua arbore inserere uoles, in ea quæsito nouellos, & nitidos ramos. in his deinde obseruato gemmam, quæ bene apparebit, certamq; spem germinis habebit. eam duobus digitis quadratis circunsignato, ut medio gemma sit, & ita acuto scalpello circuncidito, delibratoq; diligenter, ne gẽmam lædas. deinde ex qua arbore inserere uoles, in ea nitidissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corticem circuncidito, & materiem delibrato, & in eam partem, quam nudaueras, gemmam hanc, quam ex altera arbore sumpseras, aptato ita, ut emplastrum circuncisæ parti conueniat. ubi hæc feceris, circa gemmam bene uincito, ita ne lædas. deinde commissuras, & uincula luto oblinito spatio relicto, qua gemma libere germinet. Materia, quam inseueris, si sobolẽ, uel superiores ramos habebit, omnia præcidito, ne quid sit, quo possit succus euocari,

aut cui magis, quàm insito seruiat. Post unum & uigesimum diẽ solùito emplastrum. Hoc genere etiam optime olea inseritur. Quartũ illud genus insitionis iã docuimus, cum de uitibus disputauimus. itaq; superuacuũ est hoc loco repetere iam traditã rationem terebrationis.

Quod omnium generum surculi, omnibus arboribus inseri possit. Cap. XXVII

SED cum antiqui negauerint posse omne genus surculorum in omnem arborem inseri, & illam quasi finitionem, qua nos paulo ante usi sumus, ueluti quandam legem sanxerint, eos tantum surculos posse coalescere, qui sint cortice, ac libro, & fructu consimiles ijs arboribus, quibus inseruntur, existimauimus errorem huius opinionis discutiendum, tradendamq; posteris rationem, qua possit omne genus surculi, omni generi arboris inseri. quod ne longiori exordio legentes fatigemus, unum quasi exemplum subijciemus, qua similitudine quisque q̃d genus uolet omni arbori poterit inserere. Scrobem quoquouersus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam lõge fodito, ut extremi rami oleæ possint eam contingere. in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamq; adhibeto, ut robusta, & nitida fiat. Post triennium, aut quinquennium, cum iam satis amplum incrementum cœperit, ramum oliuæ, qui uidebitur nitidissimus deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa. atque ita amputatis cæteris ramulis, ea tantum cacumina, quæ inserere uoles, relinquito. tum arborem fici detruncato. plagamq; leuato, & mediam cuneo findito. Cacumina deinde oliuæ sicuti matri inhærent, utraque parte adradito, & ita fissuræ fici aptato, cuneumq; eximito, & diligenter colligato, ne qua ui reuellantur. Sic interposito triẽnio coalescet ficus oliuæ. & tum demum quarto anno, cum bene coierint, uelut propagines, ramulos oliuæ à matre resecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inseritur.

DE cythiso. Cap. XXVIII.

CYTHISVM, quem græci aut * ζέας, aut * κορύνην, aut * τρυφερὴν uocant, quamplurimum habere expedit, quod gallinis, apibus, ouibus, capris quoque, & omni generi pecudum utilissimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus. tum etiam quod octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo celeriter comprehendit, omnemq; iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cythisum aridum in aquam macerari oportet, cũ tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permi-

sceri modico uino, atq; ita potandum dari, sic & ipsæ ualebunt, et pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem cythisi uel autũno circa Idus Octobr. uel uere fieri potest. Cum terram bene subegeris, in modum horti areas facito, ibiq; uelut ocymum semen cythisi autumno serito. plantas deinde uere disponito, ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatio distent. Si semen non habueris, cacumina cythisorum uere disponito. Stercoratam terram circa aggerato. si pluuia non incesserit, rigato. XV. proximis diebus. simul ac nouam frondem agere coeperit, sarrito. Post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondo. XV. boui pondo. XX. cæterisq; pecudibus pro portione uirium. Potest autem etiam circa Septembrem ramis seri. Aridum si dabis exiguum dato, quoniam maiores uires habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cythisum, quod aridum facere uoles, circa mensem Septembris, cum semen eius grãdescere incipiet, cædito. Paucis deinde horis, dum flaccescat, in sole habeto. deinde in umbra adsiccato, & ita condito.

De Salice, & genista, & arundine. Cap. XXIX.

SALICEM, & genistam crescente luna uere circa Calẽ. Mar. Serito. Salix humida loca desyderat, genista etiã sicca, utraq; tamen circa uineam opportune seruntur, quoniam palmitibus idonea præbent uincula. Arundo optime seritur, quos alij bulbos, alij oculos uocant. Simul atque terram bipalio repastinaueris, radicem arundinis acuta falce præsectam impendenti pluuia disponito. Sunt qui arundines integras sternant, quoniam ex omnibus nodis satæ arundines emittunt, sed ferè hoc genus euanidam, exilemq;, & humilem arundinem affert. Melior itaque satio est ea, quam prius demonstrauimus. Placet autem omnibus annis simulac arundinem cæcideris, locum alte, & æqualiter fodere, atque ita rigare.

De Viola, & Rosa. Cap. XXX.

VIOLAM qui facturus est, terram stercoratam, & repastinatam minimum alte pedem in puluinos redigat. Atque ita plantas hornotinas scrobiculis pedalibus factis ante Cal. Mar. dispositas habeat, Semen autem uiolæ sicut olerum in areis duobus temporibus seritur uere, uel autumno. Colitur autem eo modo, quo & cætera olera, ut rũcetur, ut sarriatur, ut interdum etiam rigetur. Rosam fruticibus, ac surculis disponi per sulcos pedales conuenit per idem tempus, quo & uiola. Sed omnibus annis fodiri ante Calend. Mart. & interputari oportet. Hoc modo culta multis annis perennat.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI VIRI ILLVSTRIS DE RE RVSTICA LIBER PRIMVS.

De præceptis rei rusticæ. Titulus. I.

PARS EST prima prudentiæ ipsam, cui præcepturus sis, æstimare personam. Neq; enim formator agricolæ debet artibus, & eloquentia rhetores æmulari. quod à plerisq; factum est, qui dum diserte loquuntur rusticis, assecuti sunt, ut eorum doctrina nec à disertissimis possit intelligi. Sed nos recidamus præfationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem nobis est (si diuina fauerint) de omni agricultura, & pascuis, & ædificijs rusticis, secundum fabricandi magistros, eorumq; inuentionibus, & omni genere eorum, quæ uel facere, uel nutrire oportet agricolam ratione uoluptatis, & ususfructus, suis tamen temporibus per uniuersa distinctis sanè in primis hoc seruare constitui, ut eo mense, quo ponenda sunt singula, cum sua omni exequar disciplina.

De quatuor rebus, quibus agricultura consistit. T. II.

PRIMO igitur eligendi, & bene colendi agri ratio quatuor rebus constat aëre, aqua, terra, industria. Ex his tria naturalia, unum facultatis, & uoluntatis. Naturæ est, quod in primis spectare oportet, ut eis locis, quæ colere destinabis, aer sit salutaris, & clemens, aqua salubris, & facilis, uel ibi nascens, uel adducta, uel imbre collecta, terra uero fœcunda, & situ commoda.

De aëris probatione. T. III.

AERIS igitur salubritatem declarant loca ab infimis uallibus libera, & nebularum noctibus absoluta, & habitatorum consyderata corpuscula, si eis color sanus, capitis firma synceritas, in offensum lumen oculorum, purus auditus, & si fauces commeatum liquidæ uocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria noxium cœli illius spiritum confitentur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De aqua probanda. T. IIII.

AQVAE uero salubritas sic agnoscitur. Primum ne à lacunis, aut à palude ducatur, ne de metallis originem sumat, sed sit perspicui coloris, neq; ullo aut sapore, aut odore uitietur, nullus illi limus insidat, frigus tepore suo mulceat, æstatis incendia frigore moderetur. Sed quia solet his omnibus ad speciem custoditis occultiorem noxam tectior seruare natura, ipsam quoq; ex incolarum salubritate noscamus, si fauces bibentium puræ sunt, si saluo capite, in pulmonibus, ac thorace aut nulla est, aut rara causatio. Nam plerunq; has noxas corporis ad inferiorem partem quæ supra sunt corrupta demittunt ut uitiato capite ad pulmones, uel stomachum morbi causa decurrat, tunc culpandus aer potius inuenitur. Deinde si uenter, aut uiscera, uel latera, uel renes nullo dolore, aut inflatione uexentur, si uitia nulla uesicæ sunt. Hæc, atq; his similia si apud incolas pro maiori parte constare uideris, nec de aere aliquid, nec de fontibus suspiceris.

De qualitate terrarum. T. V.

IN Terris uero quærenda fœcunditas. Ne alba, & nuda sit gleba, ne macer sabulo sine admistione terreni, ne creta sola, ne arenæ squallentes, ne ieiuna glarea, ne aurosi pulueris lapidosa macies, ne salsa, uel amara, ne uliginosa terra, ne tofus arenosus, atque ieiunus, ne uallis nimis opaca, & solida. Sed gleba putris, & ferè nigra, & ad tegendam se graminis sui crate sufficiens, aut misti coloris, quæ & si rara sit, tamen pinguis soli adiunctione glutinetur. Quæ protulerit nec scabra sint, nec retorrida, nec succi naturalis egentia ferat. Quod frumentis dandis utile signum est, ebulum, iuncum, calamum gramen, trifolium non macrum, rubos pingues, pruna syluestria. Color nanq; non magnopere quærendus est, sed pinguedo, atq; dulcedo. Pinguem sic agnoscis. Glebam paruulam dulci aqua conspergis, & subigis, si glutinosa est, & adhæret, constat illi inesse pinguedinem. Item scrobe effossa, & repleta, si superauerit terra, pinguis est, si defuerit, exilis, si conuenerit æquata, mediocris. Dulcedo autẽ cognoscitur, si ex ea parte agri, quæ magis displicet, glebam fictili uase dulci aqua madefactã indicio saporis explores. Vineis quoq; utilem per hæc signa cognosces. Si coloris, & corporis rari aliquatenus, atq; resoluti est. Si uirgulta, quæ protulit, leuia, nitida, procera, fœcunda sunt, ut pyros syluestres, prunos, rubos, cæteraq; huiusmodi, neq; intorta, neq; sterilia, neq; macra exilitate languentia. Situs uero terrarum neq; planus, ut stagnet, neq; præruptus, ut defluat, neq; obrutus, ut in imum deiecta ualle subsidat,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sidat, neq; arduus, ut tempestates immodicæ sentiat, & calores. Sed ex his omnibus utilis semper est æquata mediocritas, & uel campus apertior, & humorem pluuium cliuo fallente subducens, uel collis molliter per latera inclinata deductus, uel uallis cum quadã moderatione, & aeris laxitate submissa, uel mons alterius culminis defensus obiectu, et à molestioribus uentis aliquo liber auxilio, uel sublimis asper, sed ne morosus, & herbidus. Sed cum sint genera terrarũ plurima, ut pinguis, aut macra, spissa, uel rara, sicca, uel humida, & ex his pleraq; uitiosa, tamen propter seminum differentiam sæpe necessariam maxime, sicut supra dixi, eligendus est pinguis, ac resolutus ager, qui minimum laborem poscit, & fructum maximum reddit. Secundi meriti est spissus, qui labore quidem maximo, tamen ad uota respondet. Illud uero deterrimũ genus est, quod erit siccum simul, & spissum, & macrum, uel frigidũ. qui ager pestiferi more fugiendus est.

De industria, & necessarijs ad rura sententijs. T. VI.

SED ubi hæc, quæ naturalia sunt, neq; humana ope curari possunt, diligentius æstimaueris, exequi te conuenit partem, quæ restat industriæ. cuius hæc erit cura uel maxima, ut has, quas subieci, ex omni opere rustico imprimis debeas tenere sententias. Præsentia domini prouectus est agri. Color terræ non magnopere desyderetur, quia bonitatis incertus est author. Genera omnium surculorum, uel frugum præclara, sed terris tuis experta committe. In nouo enim genere seminum, ante experimentum non est spes tota ponenda. Locis humidis semina citius, q̃ siccis degenerant, quare subinde succurrat electio. Ferrarij, lignarij, doliorum, cuparumq; factores necessario habendi sunt, ne à labore solenni rusticos causa desyderandæ urbis auertat. Locis frigidis à meridie uineta ponantur, calidis à septentrione, temperatis ab oriente, uel (si necesse sit) occidente. Operarum ratio unum modum tenere non potest in tanta diuersitate terrarum, & ideo soli, & prouinciæ consuetudo facile ostendit, qui numerus unanquanq; rem faciat, siue in surculis, siue in omni genere satorum. Quæ florent, constat non esse tangenda. Bene eligi serenda non possunt, nisi hoc officium prius eligens assumat. In rebus agrestibus maxime officia iuuenum congruunt, imperia seniorum. In uitibus putandis tria consyderanda sunt, fructuum spes, successura materies, locus qui seruet, ac reuocet. Vitem si maturius putes, plura sarmenta, si serius, fructus plurimos consequeris. De locis deterrimis sicut arbores, ita uites conuenit ad meliora transferre. Post bonam uindemiam strictius, post exiguam latius puta. In omni opere inserendi, putandi, ac

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

recidendi, duris, & acutis utere ferramentis. In uite, uel arbore quæ facienda sunt, perage ante apertionem floris, & gemmæ. In uineis aratro prætermissa fossor emendet. Locis calidis, siccis, apricis, pampinandum nõ est, cum magis uitis optet operiri. Et ubi uineas uulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, uitem tegimus straminibus uel aliunde quæsitis. Ramus lætus, uiridis, & sterilis in media olea abscindendus est, uelut totius arboris inimicus. Sterilitas, & pestilentia æquo modo fugiendæ sunt. In pastinato solo inter nouellas uites omnino nihil est conserendum. Græci iubent exceptis caulibus, tertio anno quæ libebit, iniungere. Omnia legumina græcis authoribus, seri iubentur in sicca terra, faba tantummodo in humida debet spargi. Domino, uel colono confinia possidenti qui fundum, uel agrum suũ locat, damnis suis, ac litibus studet. In agro periclitantur interiora, nisi colantur extrema. Omne triticum in solo uliginoso post tertiam sationem in genus siliginis commutatur. Tria mala æque nocent, sterilitas, morbus, uicinus. Qui terram sterilem uineis occupat, & laboribus suis, & sumptibus est inimicus. Campi largius uinum, colles nobilius ferunt. Aquilo uites sibi obiectas fœcundat, auster nobilitat. Ita in arbitrio nostro est, utrum plus habeamus, an melius. Necessitas ferijs caret. Quamuis temperatis agris serendum sit, tamen si siccitas longa est, semina locata tutius in agris, q̃ in horreis seruabuntur. Viæ malitia æque & uoluptati, & utilitati aduersa est. Qui agrum colit, grauẽ tributis creditorem patitur, cui sine spe absolutionis astrictus est. Qui arando crudum solum inter sulcos relinquit, suis fructibus derogat, terræ ubertatem infamat. Fœcundior est culta exiguitas, q̃ magnitudo neglecta. Nigras uites omnino repudies, nisi in prouincijs, in quibus eius generis, quo acinaticum fieri consueuit. Longius amminiculum uitis incrementa producat. Teneram, & uiridem uitem ferri acie ne recidas. Omnis incisura sarmenti auertatur à gemma, ne eam stilla, quæ fluere consueuit, extinguat. Pro macie, uel soliditate uitium nutrienda sarmenta putator iniungat. Terra profunda (quod græci asserunt) oleæ grandes arbores efficit, fructus minores, & aquatos, ac seros, magisq; amurcæ proximos. Aer oleas tepidus iuuat, & uentus mediocris sine ui, & horrore perflabilis. Vitis, quæ ad iugum colitur, per ætatem ad hoc perducenda est, ut locis molestioribus quatuor pedibus à terra, placidioribus uero septem summitas eius insurgat. Hortus, qui cœlo clementi subiacet, & fontano humore percurritur, propè est, ut liber sit, & nullam serendi disciplinam requirat. Subligatio acerbis uuis facienda est, quando excutiendi, aut rumpendi acini nulla formido est. Ligatura in uitibus locum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

debet mutare, ne unum semper assiduitas conterat uinculorũ. Fossorem si apertus uitis oculus uiderit, cæcabitur spes magna uindemiæ, & ideo, dum est clausus, fodiatur. Terræ altitudinem cum fœcunditate, si ad frumenta, duobus pedibus explora, quatuor uero, si ad arbusta, uel uites. Vitis nouella ut facile incrementum culta consequitur, ita interitum celerem, si negligatur, incurrit. Modum tene æstimatis facultatibus tuis in assumptione culturæ, ne superatis uiribus, excedente mensura, turpiter deseras, quod arroganter assumis. Semina plusquã annicula esse non debent, ne uetustate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem grano robustius, sed mensuræ minus refundet. Omnia, quæ seruntur, crescente luna, & diebus tepidis sunt serenda. nam tepor euocat, frigus includit. Si tibi ager est syluis inutilibus tectus, ita eum diuide, ut loca pinguia puras reddas nouales, loca sterilia syluis tecta esse patiaris, quia illa naturali ubertate respondent, hæc beneficio lætantur incendij. Sed sic urenda distingues, ut ad incensum agrum post quinquennium reuertaris. ita efficies, ut æqualiter uel sterilis gleba cum fœcunda contendat. Græci iubent oliuam, cum plantatur, & legitur, à mundis pueris, atq; uirginibus operandum, credo recordati arbori huic esse præsulẽ castitatem. Nomina frumentorum superfluum est præcipere, quæ aut loco subinde, aut ætate mutantur. Hoc satis est, ut eligamus præcipua in ea regione, quam colimus, uel exploremus aduecta. Lupinus, & uicia pabularis, si uirides succidantur, & statim supra sectas eorum radices aretur, stercoris similitudine agros fœcundant, quæ si exaruerint ante q̃ proscindas, in his terræ succus aufertur. Ager aquosus plus stercoris quærit, siccus minus. Calidis, maritimis, siccis, apricis, campestribus locis omne opus uinearum maturius inchoetur, frigidis, mediterraneis, humidis, opacis, montanis locis tardius, quod non solum de mensibus, aut diebus dixerim, sed etiam de horis operandi. Omne opus rusticum, cum fieri præcipitur, neq; cito est, si ante quindecim dies, neq; tarde, si post quindecim fiat. Frumenta omnia maxime lætantur patenti campo, & soluto, & ad solem recliui. Spissa, & cretosa, & humida terra bene far, & triticum nutrit. ordeum agro soluto delectatur, & sicco, nam in lutoso sparsum moritur. Trimestris satio locis frigidis & niuosis cõuenit, ubi qualitas æstatis humecta est, cæteris raro respondet euentu. Semen trimestre locis tepidis melius respondebit, si seratur autumno. Si necessitas coget in salsa terra aliqd opari, extremo autumno plantanda est, uel conserenda, ut malitia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terræ dulcis, uel arenæ fluuialis subijciendum est, si illi uirgulta committimus. Seminariũ mediocri terra instituere de-

bemus, ut ad meliorem quæ sata fuerint, transferantur. Lapides, qui insuper sunt, hyeme rigent, æstate feruescunt, icirco satis, arbustis, & uitibus nocent. Terra, quæ circa arbores mouetur, ita est uicibus permutanda, ut ei, quæ in summo fuerat, ima succedat. In lætandis arboribus crates faciemus, terram prius trunco admouentes, & mox lætamen, ut sic opus naturæ beneficio alternante cumuletur. Agri præsulem non ex dilectis, & tenere educatis seruulis ponas, quia fiducia præteriti amoris impunitatem culpæ præsentis expectat.

De agri electione, uel situ. T. VII.

IN eligendo agro, uel emendo considerare debebis, ne bonum naturalis fœcunditatis colentium deprauauerit inertia, & in degeneres surculos uber soli feracis expenderit, quod quamuis emendari possit insitione meliorum, tamen harum rerum sine culpa melior usus est, q̃ cum spe corrigendi serus euentus. In seminibus ergo frumentorum præsens emendatio poterit esse. In uineis maxime consyderandum, atq; uitandum est, quod pleriq; fecerunt studendo famæ tantum, & latitudini pastinorum, semina uitium statuentes uel sterilia, uel saporis indigni, quod grandi tibi labore constabit, ut corrigas, si agrum compares uitijs talibus occupatum. Positio ipsius agri, qui eligendus est, ea sit. In frigidis prouincijs orienti, aut meridiano lateri ager esse debet oppositus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus exclusis algore rigescat, aut per partem septentrionis remoto, aut per occidentis in uesperam sole dilato. In calidis uero prouincijs, pars potius septentrionis optanda est, quæ & utilitati, & uoluptati, & saluti æqua bonitate respondeat. Si uicinus est fluuius, ubi statuimus fabricæ sedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerunq; quod exhalat, inimicum est, à quo (si talis sit) conueniet refugere conditorem Palus tamen omni modo uitanda est, præcipue quæ ab austro est, uel occidente, & siccari consueuit, æstate propter pestilentiam, uel animalia inimica, quæ generat.

De ædificio. T. VIII.

AEDIFICIUM pro agri merito, & pro fortuna domini oportet institui. quod plerunq; immodice sumptum difficilius est sustinere, q̃ condere. Ita igitur æstimanda est eius magnitudo, ut si aliquis casus incurrerit, ex agro, in quo est, unius anni, aut ut multum biennij pensione reparetur. Ipsius autẽ prætorij situs sit loco aliquatenus erectiore, & sicciore, q̃ cætera, & propter iniuriam fundamentorũ, & ut læto fruatur aspectu. Fundamenta autem hoc modo ponenda sunt,

ut latiora

ut latiora sint ex utraq; parte semipedis spatio, quàm parietes insup struendi corpus increscet. Si lapis, uel tofus occurrat, facilis causa est collocandi, in quo sculpi tantũ fundamenti forma debebit, unius pedis altitudine, uel duorũ. Et si solida, uel constricta inuenietur argilla quinta, uel sexta pars altitudinis eius, quæ supra terram futura est, fundamentis deputetur. quod si terra laxior fuerit, modo maioris altitudinis obruantur, donec munda sine ruderum suspicione occurrat argilla, quæ si omnino desit, quartam mersisse sufficiet. Studendum præterea ut hortis, et pomarijs cingi possit, aut pratis. Sed totus fabricæ tractus unius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem respiciat, in primo angulo excipiens ortum solis hyberni, & paululum ab occidente auertatur hyemali. Ita proueniet, ut per hyemem sole illustretur, & calores eius æstate non sentiat.

De hybernis, & æstiuis mansionibus, & pauimentis. T. IX.

FORMA tamen debet esse eiusmodi, ut ad habitationem breuiter collectas & æstati, & hyemi præbeat mansiones. Quæ hyemi parantur ita sint constitutæ, ut possit eas hyberni solis totus propemodũ cursus hilarare. In his pauimenta opportuna esse debebunt. Primum in fabricis planis earum obseruandum est, ut æqualis, & solida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem fabricæ titubantis excutiat. Deinde ut axes quærnæ cum æsculeis non misceantur. Nam quercus humore concepto, cum se cœperit siccare, torquebitur, & rimas in pauimento faciet. æsculus autem sine uitio durat. Sed si quercus suppetente æsculus desit, subtiliter quercus siccetur, et transuersus, atq; directus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro, aut fago, aut farno diutissime tabulata durabunt, si stratis super paleis, uel filice, humor calcis nusquam ad tabulati corpus accedat. Tunc super statuminabis rudus. i. saxi contusi duas partes, & cũ una calcis temperatæ constitues. Hoc cum ad sex digitorum crassitudinem feceris, & regula exploraueris æquale, si loca hyemalia sunt, tale pauimentum debebis imponere, in quo uel nudis pedibus stantes ministri hyeme non rigescant. Inducto itaq; rudere, uel testaceo pauimento, congestos, & calcatos spisse carbones cum sabulone, & fauilla, et calce permisces, & huius impensæ crassitudinem sex uncijs iubebis imponi, quod exæquatum nigra pauimenta formabit, & siqua fundentur ex poculis, uelociter rapta desugent. Sed si æstiuæ mansiones sunt, orientem solstitialem, & partem septentrionis aspiciant, & uel testaceũ (sicut supra diximus) accipiant pauimentum, uel marmora, uel tesseras, uel scutulas, quibus æquale reddatur angulis, lateribusq;

coiunctis. si hæc deerunt, supra marmor tusum cernatur, aut arena cum calce inducta leuigetur.

De calce, & arena. T. X.

PRAETEREA scire est necessarium construenti, quæ calcis, & arenæ natura sit utilis. Arenæ ergo fossiciæ genera sunt tria, nigra, cana, rufa. omnium præcipue rufa melior. meriti sequentis est cana. tertium locum nigra possidet. Ex ijs, quæ compressa manu edit stridores, erit utilis fabricanti. Item si panno, uel linteo candidæ uestis inspersa, & excussa nihil maculæ reliquerit, aut sordis, egregia est. Sed si fossilis arena non fuerit, de fluminibus, aut glarea, aut litore colligetur. Marina arena tardius siccatur, & ideo non continue, sed intermissis temporibus construenda est, ne opus oneratu corrumpat, camerarum quoq; tectoria salso humore dissoluit. Nam fossiles arenæ cementicijs parietibus, & cameris celeri siccitate utiles sunt, meliores'q;, si statim, cum effossæ sunt, calci misceãtur, nam diutino sole, aut pruina, aut imbre uanescunt. Fluuiales tectorijs magis poterunt conuenire. Sed si uti necesse sit maris arena, erit commodum prius eã lacuna humoris dulcis immergi, ut uitium salis aquis suauibus elota deponat. Calcem quoq; ex albo saxo duro, uel tiburtino, aut columbino fluuiali coquemus, aut rubro, aut spongia, aut marmore. Postremo quæ erit ex spisso, & duro saxo, structuris conuenit, ex fistuloso uero, aut molliori lapide, tectorijs adhibetur utilius. In duabus arenæ partibus calcis una miscenda est. In fluuiali uero arena si tertiã partem testæ cretæ addideris, operum soliditas mira præstabitur.

De lateritijs parietibus. T. XI.

QVOD SI lateritios parietes in prætorio facere uolueris, illud seruare debebis, ut perfectis parietibus, in summitate quæ trabibus subiacebit, structura testacea cum coronis prominentibus fiat sexquipedali altitudine, ut si corruptæ tegulæ, aut imbrices fuerint, parietem non possint stillicidia penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum est, ut siccis, et asperatis parietibus lateritijs inducatur tectoriũ, quod humidis, ac leuibus adhærere non poterit, & ideo tertio eos prius debebis obducere, ut tectorium sine corruptione suscipiant.

De lumine, & altitudine. T. XII.

IN PRIMIS studendum est in agresti fabrica, ut multa luce clarescat. deinde ut partes temporibus diuisas, sicut supra dixi, congruis partibus offeramus, idest æstiuas septẽtrioni, hybernas meridia-

no, uernas, & autumnales orienti. Mensura uero hæc seruanda est in tricliniis, atq; cubiculis, ut quanta latitudo, & longitudo fuerit, in unum computetur, & eius medietas in altitudinem conferatur.

De cameris cannicijs. T. XIII.

CAMERAS in agrestibus ædificijs ex ea materia utilius erit formare, quæ facile inuenietur in uilla. Itaq; aut tabulis faciemus, aut cannis, hoc genere. Asseres ligni gallici, uel cupressi directos, & æquales constituemus in eo loco, ubi camera facienda est, ita ordinatos, ut inter se sesquipedalis mensura sit uacua. Tunc eos cathenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupresso factis ad contignationem suspendemus, & binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Postea palustrem cannam, uel hanc crassiorem, quæ in usu est, contusam facta, & strictim iuncta crate subnectimus, & per omne spatium cum ipsis asseribus, & perticis alligamus. Dehinc primo impensa pumicea induemus, et trulla æquabimus, ut inter se cannarum mēbra constringat. Post arena, et calce coæquabimus. Tertio tusi marmoris puluerē mistū cū calce ducemus, et poliemus ad summū nitorē.

De opere albario. T. XIIII.

OPVS QVOQVE albarium sæpe delectat, cui calcem debebimus adhibere, cum multo tempore fuerit macerata. ergo ut utilem probes, ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies eius offenderit, & si quod asciæ adhæret, fuerit molle, atq; uiscosum, constat albarijs operibus conuenire.

De tectorijs. T. XV.

PARIEVM uero tectura sic fiet fortis, et nitida. Prima trullis frequentetur inductio. Cum siccari cœperit, iterum inducatur, ac tertio. Post hæc tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullam. Quæ inductio ante tandiu subigenda est, ut rutrum, quo calx subigitur, mundum leuemus. Hæc quoq; marmoris grani inductio cum siccari cœperit, aliud corium subtilius oportet imponi. sic & soliditatem custodiet, & nitorem.

De uitanda ualle. T. XVI.

VITANDVM est autem, quod pleriq; fecerunt aquæ causa, uillas in infimis uallibus mergere, et paucorū dierum uoluptatem præferre habitatorum saluti. quod etiam magis metuemus, si prouinciæ quam colimus, de morbis æstate suspecta est. Cui si fons desit, aut pu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

teus, cisternas construere conueniet, quibus omniũ conduci possit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.

De cisternis, & maltha frigidaria. T. XVII.

SIGNINIS parietibus magnitudo ea, cui delectaris, & sufficis, construatur, longior magis q̃ latior. Huius solum alto rudere solidatum relicto fusoris loco testacei pauimenti superfusione leuigetur. Hoc pauimentum omni cura cædendum est ad nitorem, & lardo pingui decocto assidue perfricandum. Quod ubi deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes simili corio uelentur obducti, & ita post diuturnam, & solidam siccitatem, aquæ præbeatur hospitium. Anguillas sanè, piscésq; fluuiales mitti in his, pascíq; conueniet, ut horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed si aliquando in quocunq; loco pauimenti, uel parietis tectura succumbat, hoc genus malthæ adhibebimus, ut humor in exitum nitens possit includi. Rimas, & lacunas cisternarum, & piscinas, uel puteos sarciemus hoc genere, & si humor per saxa manabit, picis liquidæ quantum uolueris, & tantundem sumes unguinis, quod uocamus axungiam, uel seuum. Tunc in olla utrunq; miscebis, & coques donec spumet, deinde ab igne remouebis. Cũ fuerit eadẽ refrigerata permistho, calcem minutim super adijcies, & ad unũ corpus omnia mista reuocabis. Cumq; uelut strigmentũ feceris, inseres locis corruptis, ac manantibus, et pressum summa densitate calcabis. Salutare erit aquas illuc p tubos fictiles duci, et optis immeare cisternis. nã cœlestis aqua ad bibendũ oĩbus antefertur, ut et si fluens adhiberi possit, quæ salubris nõ est, lauacris debeat, et hortorũ uacare culturæ.

De cælla uinaria. T. XVIII.

CAELLAM uinariam septentrioni debemus habere oppositam frigidam, uel obscuræ proximã longe à balneis, stabulis, furno, sterquilinijs, cisternis, aquis, & cæteris odoris horrendi, ita instructã necessarijs, ut non uincatur à fructu, sic autem dispositam, ut basilicæ ipsius forma calcatorium loco habeat altiore constructum. Ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda uina hinc inde depressi, sint, gradibus tribus ferè, aut quatuor ascendatur. Ex his lacubus canales structi, uel tubi fictiles circa extremos parietes currant, & subiectis lateri suo dolijs per uicinos meatus manantia uina defundant. Si copia maior est, medium spatium cupis deputabitur, quas ne ambulacra prohibeãt, basellis altioribus impositas, uel supra obruta dolia possumus collocare spatio inter se largiore distantes, ut (si res exigat)

curantis

curantis transitus possit admitti. Quod si cupis locum suum deputabimus, is locus ad calcatorij similitudinem podijs breuibus, & testaceo pauimento solidetur, ut etiam si ignorata se cupa diffuderit lacu subdito excipiantur non peritura uina, quæ fluxerint.

De horreis. T. XIX.

SITVS horreorum quamuis ipsam septentrionis desyderet partem, & superior, & longe ab omni humore, & lætamine, & stabulis ponendus est, frigidus, uentosus, & siccus, cui prouidendum structuræ diligentia, ne rimis possit abrumpi. Solum igitur omne bipedis sternatur, uel minoribus laterculis, quos suffuso testaceo pauimento debemus imprimere. Tunc diuisas cellas (si magnus sperabitur seminũ modus) grano cuiq; tribuemus, & si terræ pauperies minora promittit, uel craticijs podijs erunt discernenda granaria, uel uimineis uasculis reditus tenues colligemus. Sed factis granarijs, amurca luto mista parietes linuntur, cui aridi oleastri, uel oliuæ folia pro paleis adijciuntur. quo tectorio siccato, rursus amurca respergitur, quæ ubi siccata fuerit, frumenta condentur. Hæc res gurgulionibus, et cæteris noxijs animalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumentis miscent ad seruandum profutura. Nihil tamen diu custodiendis frumentis cõmodius erit, q̃ si ex areis in alterum locum uicinum transfusa refrigerentur aliquantis diebus, atq; ita horreis inferantur. Negat Columella uentilanda esse frumenta, quia magis miscentur animalia totis aceruis, quæ si non moueantur, in summitate intra mensuram palmi subsistent, & hoc uelut corrupto corio cætera illæsa durabunt. Asserit idem, noxia animalia ultra prædictam mensuram non posse generari. Herba coniza sicca (ut græci asserunt) substrata frumentis addit ætati. Ab horreis tamen auster debet esse auersus.

De olei factorio. T. XX.

OLEARIS cælla meridianis sit obiecta partibus, & contra frigus munita, ut illi per specularia debeat lumen admitti. Ita & operas, quæ hyeme futuræ sunt, nullus algor impedit, & oleum, cum premetur, adiutum teporibus, frigore non ualebit astringi. Trapetis, & rotulis, & prælo nata est forma, quam cõsuetudo dictauit. Receptacula olei semper munda sint, ne nouos sapores infecta ueteri rancore corrumpant. At siquis maiori diligentiæ studet, subiectis hinc inde cuniculis pauimenta suspendat, & ignem suggerat fornace succensa. Ita purus calor olei cællã sine fumi nidore uaporabit, quo sæpe infectum, colore corrumpitur, & sapore,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De stabulis equorum, uel boum. T. XXI.

STABVLA equorum, uel boum meridianas quidē plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent. Ipsa stabula propter ungulas animalium, ab omni humore suspensa sint. Boues nitidiores fient, si focum proxime habeant, & ignis lumen intendant. Octo pedes ad spatium standi singulis boum paribus abundant, & in porrectione. XV. Plancæ roboreæ supponantur stationibus equorum cum stramine, ut iacentibus molle sit, stantibus durum.

De corte. T. XXII.

CORS ad meridiem pateat, et obiecta sit soli, quo facilius hyeme aliquem teporem concipiat, propter ea, quæ insunt animalia, quibus etiā ad æstatis temperandū calorē, porticus furcis asseribus, & fronde formari debent, quæ uel scandulis, uel (si copia suppetit) tegulis, uel (si facilius, et sine impensa placuerit) tegentur caricibus, aut genistis.

De auiarijs. T. XXIII.

CIRCA parietes cortis extremos auiaria facienda sunt, quia stercus auium maxime necessarium est agriculturæ, excepto anserum lætamine, quod satis omnibus inimicum est. Sed habitacula cæterarū auium maxime necessaria sunt.

De columbarijs. T. XXIIII.

COLVMBARIVM uero potest accipere sublimis una turricula in prætorio constituta leuigatis, ac dealbatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (sicut mos est) fenestrellæ breuissimæ fient, ut columbas solas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi figurentur interius. A' mustellis tutæ fient, si inter eas frutex uirgosus sine folijs asper, uel uetus spartea proijciatur, qua animalia calcantur, ut eam secretò non uidentibus alijs unus attulerit, non pereunt. Et neq; locum deserunt, si per omnes fenestras aliquid de strangulati hominis loro, aut uinculo, aut fune suspendas. Inducunt alias, si cumino pascantur assidue, uel setosi hirci alarū balsami liquore tangantur. Fœtus frequentant, si ordeum torrefactum, uel fabam, uel herbum sæpe consumant. Triginta autem columbis uolantibus diurni tres sextarij tritici sufficient, aut creturæ, ita ut herbum fœtus gratia mensibus præbeamus hybernis. Rutæ ramulos pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De Turturibus. T. XXV.

SED Columbarij cellæ duo subiecta cubicula fiant. Vnum breue, & propè obscurum, quo turtures claudi possint, quos nutrire facillimum est. nam nihil expetunt, nisi ut æstate, qua sola maxime pinguescunt, triticum, uel miliū mulsa maceratum semper accipiant. Semodius unus diurnus centum uiginti turturibus sufficit. Aqua sanè eis frequenter mundior debet offerri.

De Turdis. T. XXVI.

ALIVD VERO cubiculum turdos nutriat, qui si alieno tempore saginentur, & uoluptatem cibi, & reditum maximum præstant, paratati beneficium ministrante luxuria. Sit autem locus mundus, & lucidus, & undique leuigatus. Transuersæ in hoc perticæ figuntur, quibus possint post inclusum uolatum sedere. Rami etiam uirides sæpe mutentur. Caricæ tunsæ mistis pollinibus largissime præbeantur. Myrti etiam, si facultas est, lentisci, oleastri, ederæ, arbuti semina interdum ad excludenda fastidia, & maxime aqua munda præbeatur. Claudantur illæsi, et recenter capti mistis aliquibus ante nutritis, quorum societate ad capiendos cibos pauidam nouæ captiuitatis mœstitudinem consolentur.

De Gallinis. T. XXVII.

GALLINAS educare nulla mulier nescit, quæ modo uideatur industria. Hoc de his præcepisse sufficiat, ut fumo, puluere utantur, et cinere. Sint præcipue nigræ, aut flaui coloris, sed albæ uitentur. Vinaceæ cibo sterilescunt. Ordeo semicocto & parere sæpe coguntur, et reddunt oua maiora. Duobus cyathis ordei bene pascitur una gallina, quæ sit uaga. Supponenda sunt his semper oua numero impari, luna crescente, à decima usq; in quintamdecimā. Pituita his nasci solet, quæ alba pellicula linguam uestit extremam. Hæc leuiter unguibus uellitur, & locus cinere tangitur, & allio trito plaga mundata conspergitur. Item allij mica trita cum oleo faucibus inseritur. Staphisagria etiam prodest, si cibis misceatur assidue. Si amarum lupinum comedant, sub oculis illis grana ipsa procedunt, quæ nisi acu leuiter apertis pelliculis auferantur, extingunt. Oculos portulacæ succo forinsecus, & mulieris lacte curemus, uel hammoniaco sale, cui mel, & ciminum æquale miscentur. Pediculos earum perimit staphisagria, & torrefactum ciminum pari pondere, & pariter tunsa cum uino, & amari lupini aqua, si penetret secreta pennarum.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De Pauonibus. T.XXVIII.

PAVONES nutrire facillimum est, nisi fures, aut animalia inimica formides, qui plerunq; per agros uagantes sponte se pascunt, pullosq; educunt, et altissimas uespere arbores petunt. Vna uero his cura debetur, ut incubantes per agrum fœminas, quæ hoc passim faciunt, à uulpe custodias. Ideo in insulis breuibus meliori sorte nutriuntur. Vni masculo fœminæ quinq; sufficiunt. Masculi oua, & pullos suos persequuntur uelut alienigenas, prius q̃ illis cristarum nascatur insigne. Ab idibus Februarijs calere incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, si eis quinto quoq; die tepida præbeatur. Sex cyathi uni sufficiunt. Cupidinem coeundi masculus confitetur, quoties circa se amictum caudæ gemmantis incuruat, & singularum capita occulta pennarum locis suis exerit cum stridore procurrens. Si oua pauonum gallinis supponantur, excusatæ matres ab incubatione tribus uicibus per annum fœtus edunt. Primus partus quinq; ouorũ, secundus quatuor, tertius trium, uel duorum esse consueuit. Sed electæ (si hoc placuerit) nutrices gallinæ sint, quæ à primo incremento lunæ nouem diebus habeant nouem oua supposita, quinq; pauonina, et cætera sui generis. Decima die oua omnia gallinacea subtrahantur, & alia item gallinacea totidem recentia supponantur, quot ablata sunt, ut trigesima luna, hoc est expletis trigınta diebus, possint cum pauoninis ouis aperiri. Oua autem pauonum, quæ gallinæ subiecta sunt, sæpe manu conuertantur, quia hoc ipsa facere uix ualebit. Vnam partem oui notabis, ut te subinde conuertisse cognoscas. Maiores tamen gallinas oportet eligere, nam minoribus pauciora suppones. Natos autem pullos si ad unam transferre à pluribus uelis, dicit Columella uni nutrici uigintiquinque sufficere. Mihi uero, ut bene educi possint, uidentur quindecim satis esse. Pimis diebus far ordei consfersum uino, pullis dabitur, uel undecunq; cocta pulticula, & refrigerata. Postea adijcietur porrum concisum, uel caseus recens, sed expreßus, nam serum pullis nocet. Locustæ etiam pedibus ablatis præbentur. Ita pascendi sunt usq; ad sextum mensem. Deinde ordeum poteris præbere solenniter. Trigesimoquinto tamen die postquam nati sunt, etiam in agrũ tutò eijci possint comitante nutrice, pascendi, cuius singultu reuocantur ad uillam. Pituitas uero, & cruditates ijs remedijs submouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum est, cum incipit crista produci, nam patiuntur langores infantum similitudine, cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

De Phasianis. T. XXIX.

IN phasianis nutriendis hoc seruandum est, ut nouelli ad creandos fœtus parentur, idest qui anno superiore sunt editi. ueteres enim fœcundi esse non possunt. Ineunt fœminas mense Martio, uel Aprili. Duabus unus masculus sufficit, quia cæteras aues salacitate non æquat. Semel in anno fœtus creant. Viginti ferè ouis pariẽdi ordo concluditur. Gallinæ his melius incubabunt, ita ut quindecim phasianina oua nutrix una cooperiat, & cætera sui generis supponantur. In supponendo, de luna, & diebus quæ sunt in alijs dicta, seruentur. Trigesimus dies maturos pullos in lumen emittet. Sed per quindecim dies discocto, ac refrigerato leuiter ordei farre pascentur, cui uini imber aspergitur. Pòst triticum fractum præbebis, & locustas, & oua formicæ. Sanè ab aquæ prohibeantur accessu, ne eos pituita concludat. Quod si pituitam patientur phasiani, allio cum pice liquida trito rostra eorum debebis assiduus perfricare, uel uitium, sicut gallinis fieri consueuit, auferre. Saginandi hæc ratio est, ut unius modij triticea farina in breuissimas offulas redacta clauso phasiano per. XXX. dies ministrata sufficiat. uel, si ordeaceam farinam præbere uolueris, unius, & semissis modij farina per prædictos dies saginam replebit. Obseruandum sanè est, ut offulæ ipsæ oleo leuigentur asperso, & ita inserantur faucibus, ne sub infima linguæ parte mergantur. quod si euenerit, statim pereunt. Illud quoq; magnopere curemus, ne præbeantur noua alimenta, nisi digestis alijs, quia eos facillime onus cibi hærentis extinguit.

De Anseribus. T. XXX.

ANSER sanè nec sine herba, nec sine aqua facile sustinetur. locis consitis inimicus est, quia sata & morsu lædit, & stercore. pullos præstat, & plumas, quas & autumno uellamus, & uere. Vni masculo tres fœminæ sufficiant. si desit fluuius, lacuna formetur. Si herba non suppetit, trifolium, fœnum græcum, agrestia intyba, lactuculas seremus alimento. Albi fœcundiores sunt, uarij, uel fusci minus, quia de agresti genere ad domesticum transierunt. Incubant à Calendis Martij usq; ad æstiuum solstitium. Plus parient, si gallinis oua illarum supponantur. Extremum partum matribus iam uacaturis educare permittimus. pariturae ad haram perducantur. Cum semel hoc feceris, consuetudinem sponte retinebunt. Gallinis sicut pauonina, etiam anseris oua supponas. Sed anserina oua ne noceant suppositis, subijciatur urtica. Parui primis decem diebus intus pascendi sunt,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

postea sereno eos poterimus educere, ubi urtica non fuerit, cuius aculeos reformidant. Quatuor mensibus bene saginantur, nam melius pinguescunt in tenera ætate. Polenta dabitur in die ter. Large uagandi licentia prohibetur, loco obscuro claudentur, & calido, sic maiores etiam secundo mense pinguescunt. Nam paruuli sæpe die trigesimo moriuntur. Saginantur uero melius, si ad satietatem milium præbeamus infusum. Inter anserum cibaria legumen omne porrigi potest, excepto eruo. Cauendum est etiam, ne pulli eorum setas glutiant. Græci saginandis anseribus polentæ duas partes, & furfuris quatuor aqua calida temperant, & ingerunt pro appetentis uoluptate sumunda. tribus per diem uicibus potu adiuuant. media quoq; nocte aquã ministrant. peractis uero. XXX. diebus, si ut iecur his tenerescat, optabis, tunsas caricas, & aqua maceratas in offas uolutabis exiguas, & per dies uiginti continuos ministrabis anseribus.

De piscinis. T. XXXI.

HIS ordinatis, cætera exequenda sunt. Nam piscinæ duæ uel solo impressæ, uel cæso lapide circa uillam esse debebunt, quas facile est aut fonte, aut imbre suppleri, ut una ex his usui sit pecoribus, uel auibus aquaticis, alia madefaciat uirgas, & coria, & lupinos, & siqua rusticitas consueuit infundere.

De fœnili, paleario, lignario. T. XXXII.

FOENI, palearum, ligni, cannarum repositiones nil refert in qua parte fiant, dummodo siccæ sint, atq; perstabiles, & longe remoueantur à uilla propter casum surripientis incendij.

De sterquilinio. T. XXXIII.

STERCORVM congestio locum suũ tenere debebit, qui abundet humore, & propter fœtoris horrenda à prætorij conuertatur aspectu. Humor abundans hoc præstabit stercori, ut siqua insunt spinarum semina, putrefiant. Stercus asinorum primum est maxime hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum uero pessimum, cineres optimi. Sed columbinum feruidissimum, cæterarumq; auium satis utile est, excepto palustrium. Stercus, quod anno requieuerit, segetibus utile est, nec herbas creat. si uetustius sit, minus proderit. Pratis uero recentia stercora proficient ad uber herbarum. Et maris purgamenta, si aquis dulcibus eluantur, mista reliquis uicem stercoris exhibebunt, & limus, quem scaturiens aqua, uel fluuij incrementa respuerint.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De locis horti, et pomarij, et sepibus, et serendi tẽpore. T.XXXIIII.

HORTI, & pomaria domui proxima esse debebunt. Hortus sit sterquilinio maxime subiectus, cuius succo sponte fœcundet. Ab area longe situs sit, nam puluerem palearum patitur inimicum. Felix positio est, cui leniter inclinata planicies cursus aquæ fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit, aut imprimendus est puteus, aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda est, ut illinc aquas pluuia conferente, hortus per æstiuos rigetur ardores. Si hac omni facultate carueris, semper altius tribus, uel quatuor pedibus ad pastini similitudinem fodies hortulũ, qui sic cultus negligat siccitates. Sed huic quãuis contra necessitatem mista stercore quælibet terra conueniat, tamen hæc genera sunt in electione uitanda, creta, quam argillam dicimus, atq; rubrica. Illud quoq; custodies in hortis, quos humoris natura non adiuuat, ut diuidas per partes, & hyeme ad meridiem, æstate ad septentrionem spatia colenda conuertas. Debent etiam horti esse clausi, sed munitionis multa sunt genera. Alij luto inter formas clauso, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus copia suppetit, macerias luto, et lapide excitant. Pleriq; sine luto cõgesta in ordinẽ saxa cõponunt. Nonnulli fossis spatia colenda præcingunt, quod uitandum est, quia horto subducit humores, nisi forte locus palustris colatur. Alij spinarum plantas, & semina in munitione disponunt. Sed melius erit rubi semina, & spinæ, quæ rubus caninus uocatur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata miscere, funes dehinc sparteos ueteres hoc genere mistionis sic inducere, ut intra funes semina recepta seruentur usq; ad uerni temporis initia. Tunc ubi sepes futura est, duos sulcos tribus à se pedibus separatos sesquipedis altitudine faciemus, & per utrosq; funes cum seminibus obruemus leui terra. Ita trigesima die procedunt sentes, quos teneros amminiculis opus est adiuuare, quibus inter se sentes per spatia uacua relicta iungentur. Partes sanè horti sic diuidendæ sunt, ut eæ, in quibus autumno seminabitur, uerno tempore pastinentur. quas seminibus uere complebimus, autumni tempore debebimus effodere. Ita utraq; pastinatio decoquetur beneficio algoris, aut solis. Areæ faciendæ sunt angustiores, & longæ, idest duodecim pedum longitudine, & sex latitudine, ut sint propter spatia utrinq; purganda diuisæ. Margines uero earum locis humidis, uel irriguis duobus pedibus erigantur, siccis uno extulisse sufficiet. Inter areas (si humor consueuit effluere) spatia altiora ipsis areis esse debebunt, ut facilius ingrediatur aream de superiore parte humor admissus, & ubi sitientem saturauerit, in alias possit exclusus auerti.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

serendi tempora licet per menses certa signemus, tamen secundum loci, & coeli naturam unusquisq; custodiat. Frigidis locis autumnalis satio celerior fiat, uerna uero tardior. Calidis autem regionibus, & autumnalis serior fieri potest, & uerna maturior. Quaecunq; serenda sunt, cum luna crescit, seminentur, quae secanda sunt, uel legenda, cum minuitur.

De remedijs horti, uel agri. T. XXXV.

CONTRA nebulas, & rubiginem, paleas, & purgamenta pluribus locis per hortum disposita simul omnia, cum nebulas uideris instare, combures. Contra grandinem multa dicuntur. Panno roseo mola cooperitur. Item cruentae secures contra coelum minaciter leuantur. Item omne horti spatium alba uite praecingitur, uel noctua pennis patentibus extensa suffigitur, uel ferramenta, quibus operandum est, sepo unguntur ursino. Aliqui ursi adipem cum oleo tusum reseruant, & falces hoc, cum putaturi sunt, ungunt. Sed hoc in occulto debet esse remedium, ut nullus putator intelligat, cuius uis tanta esse perhibetur, ut neq; gelu, neque nebula, neq; alio malo possit noceri. Interest etiam ut res profanata non ualeat. Contra culices, & limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem spargimus. Contra formicas, si in horto habent foramen, cor noctuae admoueamus, si foris ueniunt, omne horti spatium cinere, aut cretae candore signemus. Contra erucas semina, quae spargenda sunt, semperuiuae succo madefiant, uel erucarum sanguine. Cicer intra olera propter multa portenta serendum est. Aliqui cinerem de fico super erucas spargunt. Item squillam uel in horto serunt, uel certe suspendunt. Aliqui mulierem menstruantem, nusquã cinctam, solutis capillis, nudis pedibus contra erucas, & caetera hortum faciunt circumire. Aliqui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis figunt. Contra animalia, quae uitibus nocent, cantharides, quas in rosis inuenire consueuimus, oleo mersas resolui patieris in tabem, & cum putandae sunt uites, hoc oleo falces putatorias perunges. Extinguntur cimices amurca, & felle bubulo lectis, aut locis perunctis, uel folijs ederae tritis ex oleo, uel incensis sanguisugis. Vt olera animalia infesta non generent, in corio testudinis omnia semina, quae sparsurus es, sicca. uel mentam locis pluribus maxime inter caules sere. hoc praestare fertur eruum aliquantulum satum, praecipue ubi radices, & rapa nascuntur. Vel acre acetum succo iusquiami mistum fertur olerũ pulices necare, si spargas. Campas fertur euincere, qui fusticulos allij sine capitibus per horti omne spatium comburens, nidorem locis pluribus excitarit. Si contra easdẽ uitibus

tibus

tilus uoluerimus conſulere, allio trito falces putatoriæ feruntur ungendæ. Naſci quoq; prohibentur, ſi circa arborum, uel uitium crura bitumen, & ſulfur incendas. Vel ſi ablatas de horto uicino campas excoquas aqua, & per horti tui ſpatia uniuerſa diffundas. Ne cantharides uitibus noceant, in cote, qua falces acuuntur, ipſæ ſunt conterendæ. Democritus aſſerit, neq; arboribus, neq; ſatis quibuslibet noceri poſſe à quibuſcunq; beſtijs, ſi fluuiales cancros plurimos, uel marinos, quos græci καράβους nominant, non minus q̃ decem fictili uaſculo in aqua miſſos tegas, & ſub dio ſtatuas, ut decem diebus ſole uaporentur. Poſtea quæcunq; illæſa uolueris eſſe, ea aqua perfundas, & octonis diebus peractis hoc repetas, donec ſolide, quæ optaueris adoleſcant. Formicas abiges, ſi origano, & ſulfure tritis foramen aſperges. Hoc & apibus nocet. Item coclearum uacuas teſtas ſi uſſeris, & eo cinere foramen inculces. Culices galbano infuſo fugantur, aut ſulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aſperſa, uel cimino agreſti cum aqua trito, uel ſi cucumeris agreſtis ſemen aqua reſolutũ ſæpe infundes, uel aquam lupinorum pſilotri auſteritatibus iunctam. Mures ſi amurcam ſpiſſam patinæ infuderis, & in domo nocte poſueris, adhærebunt. Item necabuntur, ſi helleboro nigro caſeum, uel panem, uel adipes, uel polentam permiſceas, & offeras. Et agreſtis cucumeris, & coloquintidis ſuffuſio ſic nocebit. Aduerſus mures agreſtes Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle maceranda ante, q̃ ſpargas. Nonnulli rhododaphnis folijs aditus eorum claudunt, qui roſis his, dũ in exitu nituntur, intereunt. Talpas græci hoc genere perſequuntur. Nucem perforari iubent, uel aliquod pomi genus ſoliditatis eiuſdem. Ibi paleas, & cerã cum ſulfure ſufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, & reliqua ſpiramenta talparum diligenter obſtrui, unũ foramen, quod amplum ſit reſeruari, in cuius aditu nucem intus incenſam ſic poni, ut ab una parte flatus poſſit accipere, quos ab alia parte diffundat, ſic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari. Mures ruſticos, ſi querneo cinere aditus eorum ſatures, attactu frequenti ſcabies occupabit, ac perimet. Serpentes propè omni auſteritate fugantur, & nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, capræ ungulas. Hoc genere monſtra noxia prohibentur. Opinio græcorum eſt, ſi nubes locuſtarum repente ſurrexerint, latentibus intra tecta cunctis hominibus eam poſſe trãſire. quod ſi inobſeruantes homines ſub aere deprehendant, nulli fructuum noceri, ſi continuo omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicuntur amari lupini, uel agreſtis cucumeris aqua decocta, ſi muriæ miſta fundatur. Exiſtimant aliqui

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

locustas, uel scorpios fugari posse, si aliqui ex eis urantur in medio. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur. si permanserint, urina bubula, & amurca æqualiter mista conferueant, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre consperge. πρασοκορίδας græci uocant animalia, quæ solent hortis nocere. ergo uentriculum ueruecis statim occisi plenum sordibus suis spatio, quo abundant, leuiter debebis operire. Post biduum reperies ibi animalia ipsa congesta. Hoc cum bis, uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues. Grandini creditur obuiare, siquis crocodili pellem, uel hyænæ, uel marini uituli per spatia possessionis circumferat, & in uillæ, aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere. Item si palustrem testudinem dextra manu supinam ferens uineas perambulet, & reuersus eodem modo sic illam ponat in terra, & glebas dorsi eius obijciat curuaturæ, ne possit inuerti, sed supina permaneat. Hoc facto fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere. Nonnulli ubi instare malum uiderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubem (seu ut sibi obiecta displiceat, seu tanq̃ geminata alteri cedat) auertunt. Item uituli marini pellis in medio uinearum loco uni superiecta uiticulæ creditur contra imminens malum totius uineæ membra uestisse. Omnia semina horti, uel agri feruntur ab omnibus malis, ac monstris tuta seruari, si agrestis cucumeris tritis radicibus ante macerentur. Item equæ caluaria, sed non uirginis intra hortum ponenda est, uel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare, quæ spectant.

De area. T. XXXVI.

AREA longe à uilla esse non debet, & propter exportandi facilitatem, & ut fraus minor timeatur domini, uel procuratoris uicinitate suspecta. Sit autem uel strata silice, uel saxo montis excisa, uel sub ipso trituræ tempore ungulis pecorum, & aquæ ammistione solidata, clausa deinde, & robustis munita cancellis propter armenta, quæ, cum teritur, inducimus. Sit circa hanc locus alter planus, & purus, in quem frumenta transfusa refrigerētur, & horreis inferātur, quæ res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde undecunq; proximum tectum, maxime in humidis regionibus, sub quo propter imbres subitos frumenta (si necessitas coegerit) raptim uel munda, uel semitrita ponantur. Sit autem area loco sublimi, & undecunq; perflabili, longe tamen ab hortis, uineis, atq; pometis. nam sicut radicibus uirgultorum prosunt lætamen, & paleæ, ita insidentes frondibus eas ꝑforant, atq; arere compellunt.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De Apium castris. T. XXXVII.

APIBVS stationem non longe à domini ædibus in horti parte secreta, & aprica, & à uentis remota, & calidiore locare debemus: quæ in quadratam constituta mensuram fures, & accessus hominum, pecudumq; submoueat. Sit abundans floribus, quos in herbis, uel in fruticibus, uel in arboribus procuret industria. Herbas nutriat, origanum, thymum, serpyllum, satureiam, melisphyllum, uiolas agrestes, affodillum, citraginem, amaracum, hyacinthum, qui iris, uel gladiolus dicitur similitudine foliorum, narcissum, crocum, cæterasq; herbas suauissimi odoris, et floris. In fruticibus uero sint rosæ, lilia, fabæ, rosmarinus, ederæ. In arboribus Ziziphus, amygdalus, persicus, pyrus, pomiferæq; arbores, quibus nulla amaritudo respondet flore, uel succo. Syluestria uero glandifera robora terebinthus, lëtiscus, cædrus, tilia, ilex minor, & cinus, sed taxi remoueantur inimicæ. Primi saporis mella thymi succus effundit. Secundi meriti timbra, serpyllum, uel origanum. Tertij meriti rosmarinus, & satureia. Cætera, ut arbutus, & olera, saporem rustici mellis efficiunt. Sint autem arbores à septentrionali parte dispositæ. Frutices, atq; uirgulta ordines suos sub macerijs exequantur. Herbas deinde in plano post frutices conseremus. Fons, uel riuus huc conueniat otiosus, qui humiles transeundo formet lacunas, quas operiant rara, & transuersa uirgulta, sedes tutas apibus præbitura, cum sitient. Sed ab his apium castris longe sint omnia odoris horrendi, balneæ, stabula, coquinæ fusoria. Fugabimus præterea animalia, quæ sunt apibus inimica, lacertos, blattas, & his similia. Aues etiam pannis, & crepitaculis terreamus. Purus custos, frequens, & castus accedat, habens noua aluearia præparata, qbus excipiatur examinum rudis iuuentus. Vitetur odor cœni, & cancer adustus, et locus, qui ad humanam uocem falsa imitatione respondet. Absint & herbæ, titimallus, helleborum, tapsia, absinthium, cucumis agrestis, & omnis amaritudo conficiendæ aduersa dulcedini.

De uasculis Apium formandis. T. XXXVIII.

ALVEARIA meliora sunt, quæ cortex formabit raptus ex subere, quia non transmittunt uim frigoris, aut caloris. possunt tamen & ex ferulis fieri. si hæ desint, salignis uiminibus fabricentur, uel ligno cauatæ arboris, aut tabulis, more cuparum. Fictilia deterrima sunt, quæ & hyeme gelantur, & æstate ferueścunt. Sed inter ea loca, quæ muniri debere præcepimus, podia ternis alta pedibus fabricētur inducta testaceo, & albario opere leuigata propter lacertarum, cæte-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

rorumq; animalium noxam, quibus est moris irrepere, & supra hæc podia aluearia collocentur, ita ut non possint imbre penetrari, spatiolis inter se patentibus segregata. Angustus tamen aditus admittat exanima propter frigoris, & caloris iniuriam. Sane uentis frigidioribus altus paries resistat, qui locum possit defensis sedibus apricare. Aditus omnes soli opponantur hyberno, qui in uno corpore duo, uel tres esse debebunt ea magnitudine, quæ apis formam non possit excedere. Sic enim noxijs animalibus ingressu resistetur angusto. uel si apes obsidere uoluerint exeuntes, alio, ubi non fuerint, utentur egressu.

De Apibus emendis. T. XXXIX.

APES si emendæ sunt, prouideamus ut plena aluearia comparentur, quam rem uel inspectio, uel murmuris magnitudo, uel frequentia monstrat commeantis, ac remeantis examinis, & ex uicina potius q̃ ex longinqua regione, ne aeris nouitate tententur. Si uero longius aduehĕdæ sunt, collo nocte portentur, nec collocare, nec aperire aluearia nisi uespere instante debemus. Speculemur deinde per triduum, ne omne ianuas suas egrediatur examen. Hoc enim signo fugam meditantur assumere. Contra hæc, & cætera suo unũquodq; mense reuidebimus. Tamen creduntur non fugere, si stercus primogeniti uituli adlinamus oribus uasculorum.

De balneis. T. XL.

NON alienum est, si aquæ copia potiatur, patremfamilias de structura balnei cogitare. quæ res & uoluptati plurimum confert, & saluti. Itaq; balneum constituemus in ea parte, qua calor futurus est, loco ab humore suspenso, ne id uligo fornacibus uicina refrigeret. Lumina ei dabimus à parte meridiana, & occidentis hyberni, ut tota die solis iuuetur, & illustretur aspectu. Suspensuras uero cællarum sic facies. Aream primo bipedis sternis, inclinata sit tamen stratura ad fornacem, ut si pilã miseris, intrò stare non possit, sed ad fornacem recurrat. Sic eueniet, ut flãma altum petendo, cællas faciat plus calere. Supra hanc straturã pilæ laterculis argilla subacta, & capillo constructæ fiant distantes à se spatio pedis unius, & semissis, altæ pedibus binis semis. Super has pilas bipedæ constituãtur binæ in altum, atq; his superfundantur testacea pauimenta, et tunc, si copia est, marmora collocentur. Miliarium uero plumbeum, cui ærea patina subest, inter soliorum spatia forinsecus statuemus fornace subiecta, ad quod miliarium fistula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad solium

similis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

similis magnitudinis fistula procedat, quæ tantum calidæ ducat interius, quantum fistula illi frigidi liquoris intulerit. Cællæ autem sic disponantur, ut quadræ non sit, sed (uerbi gratia,) si. XV. pedibus longæ fuerint. X. latæ sint. fortius enim uapor inter angusta luctabitur. Soliorum forma pro uniuscuiusq; uoluntate fundetur. Piscinales cellæ in æstiuis balneis à septentrione lumen accipiant, in hyemalibus à meridie. Si fieri potest, ita constituantur balneæ, ut omnis earũ per hortos decurrat eluuies. Cameræ in balneis si signinæ fiant, fortiores sunt. Quæ uero de tabulis fiunt, uirgis ferreis transuersis, & ferreis arcubus sustinẽtur. Sed si tabulas nolis imponere, super arcus, ac uirgas, bipedas constitues ferreis anchoris colligatas, capillo inter se, atq; argilla subacta cohærentes, & ita impensam testaceam subter inducis. deinde albarij operis nitore decorabis. Possumus etiam, si compendio studemus, hyberna ædificia balneis imponere. hinc & habitationi teporem submittimus, & fundamenta lucramur.

De malthis, calidaria, & frigidaria. T. XLI.

SCIRE conuenit, quoniam de balneis loquimur, quæ sunt malthæ calidariæ, uel frigidariæ, ut siquando in solijs scissa sunt opera, possit repente succurri. Calidariæ compositio talis est. Picem duram, ceram albam ponderibus æquis, stupam picis liquidæ totius ponderis dimidiam partem, testam minutam, florem calcis, omnia simul mista in pila contundes, & iuncturis curabis inserere. Aliter. Ammoniacum remissum, ficum, stupam, picem liquidam tundis pilo, & iuncturas oblinis. Aliter. Ammoniacum, & sulfur utrunq; resolutum line, uel infunde iuncturis. Item picem duram, ceram albam, & ammoniacum super remissum, simul iuncturis adline, & cautere cuncta percurre. Item florem calcis cum oleo mistum iuncturis illine, & caue ne mox aqua mittatur. Aliter. Sanguini taurino, et oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficũ & picem duram, & ostrei testas siccas simul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines. Item malthæ frigidariæ, sanguinem bubulum, florem calcis, scoriam ferri, pilo uniuersa contundes, et ceroti instar efficies, & curabis adlinire. Item seuũ liquefactum cribellato cineri admistum frigidæ aquæ inter rimas labẽti, si allinatur, obsistet.

De pistrino. T. XLII.

SI AQVAE copia est, fusura balnearum debent pristina suscipere, ut ibi formatis aquarijs molis sine animalium, uel hominum labore frumenta frangantur.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De instrumentis agrestium. T. XLIII.

INSTRVMENTA uero haec, quae ruri necessaria sunt, praeparemus. Aratra simplicia, uel si plana regio permittit, aurita, quibus possint contra stationes humoris hyberni, sata celsiore sulco attolli. Bidentes, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore utamur, & uite. item messorias, uel foenarias, ligones, lupos, idest serrulas manubriatas minores, maioresq; ad mensuram cubiti, quibus facile est, quod per serram fieri non potest, resecando trunco arboris, aut uitis interseri. acus, per quas in pastinis sarmēta merguntur, falces à tergo acutas, atq; lunatas, cultellos item curuos minores, per quos nouellis arboribus surculi aridi, aut extantes facilius amputentur. Item falciculas breuissimas tribulatas, quibus filicē solemus abscindere, serrulas minores, uangas, runcones, quibus uepreta persequimur, secures simplices, uel dolabratas, sarculos, uel simplices, uel bicornes, uel ascias in auersa parte referentes rastros. Item cauteres, castratoria ferramenta, atq; tonsoria, uel quae ad animalium solent pertinere medicinam. Tunicas uero pelliceas, cum cucullis, et ocreas, manicasq; de pellibus, quae uel in syluis, uel in uepribus, rustico operi, & uenatorio possint esse communes. Expletis ijs, quae pertinent ad generale praeceptum, nunc operas suas singulis mensibus explicabimus, & à mense Ianuario faciemus initium.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBBER SECVNDVS.

De ablaqueandis uitibus. T. I.

IANVARIO Mense locis temperatis ablaqueandae sunt uites, quod Itali excodicare appellant, idest circa uitis radicem dolabra terram diligenter aperire, & purgatis omnibus uelut lacus efficere, ut solis teporibus, & imbribus prouocentur.

De pratis abstinendis in locis macris. T. II.

APRICIS, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda sunt, & à pecore uindicanda.

De proscindēdis agris, et iungēdis bobus, uel arādi disciplina. T. III.

PINGVES, & sicci agri proscindi, & apparari iam possunt.

Sed boues melius collo, q̃ capite iunguntur, quos, ubi ad uersuram uenerint, arator retineat, & iugum propellat, ut eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, q̃ centum uiginti pedum esse non debet. Seruandum uero est, ne inter sulcos non mota terra relinquatur. Glebæ omnes dolabris dissipandæ sunt. Sed æqualiter terram motam esse cognoscis, si transuersam per sulcos perticam mittas. Quæ res sæpius facta, bubulcos ab hac negligentia submouebit. Obseruandum est, ne lutosus ager aretur, aut (quod sæpe fit) post longas siccitates leui imbre perfusus. Nam terra, quæ lutosa tractatur in primordio, fertur toto anno non posse tractari. Quæ autem supra leuiter infusa est, & subter sicca, si tunc aretur, asseritur per trienniũ sterilis fieri. Et ideo mediocriter infusus ager, ut nec lutosus, nec aridus sit, proscindi debet. Si collis est, transuersus per latera sulcetur. Quæ forma tunc seruanda est, cum semen accipiet.

De ordeo gallatico serendo. T. IIII.

SI clemens fuerit hyems, ordeum gallaticum, quod graue, & candidum est, circa idus ianuarias seramus locis temperatis. Octo modijs iugerum complebitur.

De cicercula serenda. T. V.

CICERCVLA hoc mense seritur loco læto, cœlo humido. Tres modij iugerum complent. Sed hoc genus seminis raro respondet, quia decipitur austro, uel siccitate dum floret, quod tunc propè necesse est euenire.

De uicia serenda, cum disciplina sua. T. VI.

HOC Mense ultimo colligendi seminis causa non pabuli secandi uicia seritur. Iugerũ sex modij occupant. Serenda est in terra proscissa post horam secundam, uel tertiam, cum ros esse desierit, quem ferre nõ potest. Sed statim cooperienda est ante noctem. Nam si nuda manserit, noctis humore corrumpitur. Obseruandũ est ne ante uigesimam quintam lunam seratur, quia sic satam limaces persequuntur.

De fœno græco serendo. T. VII.

FOENVM Græcum in Italia colligendi seminis causa, mense Ianuario ultimo, circa februarias Calendas serimus. Sex modij iugero sufficiunt. Arandum est spisse, sed non alte. Nam si plus q̃ quatuor digitis obruatur, difficile nascitur. Iccirco quidam minimis aratris proscissa prius terra seminant, & sarculis statim sata cooperiunt.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De eruo serendo. T.VIII.

ERVVM seri & hoc mense nouissimo potest loco sicco, & macro. In iugero quinq; modij seruntur.

De sarriendis frumentis, & leguminibus. T.IX.

HOC mense serenis, & siccis diebus, dum gelicidiũ non est, sunt sarculanda frumenta. Quod opus pleriq; negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore subsecuto. Mihi autem uidetur herbosis locis tantum esse faciendum. sed triticum, & far sarritur quatuor foliorum, ordeum quinq;, faba, & legumina, cum supra terram quatuor digitis fuerint. Lupinus uero, qui unam radicem habet, si sarculetur, extinguitur, quod nec desyderat, quia herbas præter auxilium cultoris affligit. Faba autem si bis sarculetur, proficiet, & multum fructum, & maximum afferet, ut ad mensurã modij complendi fresa propemodũ sicut integra respondeat. Si siccas segetes sarculaueris, aliquid contra rubiginẽ præstitisti, maxime si ordeum siccum sarrietur.

De pastinandi generibus, & scrobibus uitium. T.X.

PASTINVM fieri nunc tempus est. quod fit tribus generibus, aut terra in totum fossa, aut sulcis, aut scrobibus. Terra tota debet effodi, ubi ager immundus est, ut syluestribus truncis, & radicibus filicis, uel herbarũ noxiarum spatia liberentur. Vbi autem mundæ sunt nouales, scrobibus pastinemus, aut sulcis. sed sulcis melius erit, q̃a humorẽ in tota spatia pastinata transmittunt. Fiunt ergo sulci tanta longitudine, quantam destinaueris tabulæ, latitudine pedum duorũ & semis, uel triũ, ita ut iuncti duo fossores designatũ linea spatium bidẽtibus p̃sequantur altitudine triũ, uel duorũ, et semis pedũ. Deinde si per homines uinea colẽda est, tantũ crudi soli relinquimus, & sic alter sulcus imprimitur. Si uero arandæ sunt uineæ, quinq;, uel sex pedũ spatia, quæ nõ sunt fodienda, in medio relinquemus. Quod si scrobes fieri placeat, faciemus tribus pedibus altas, duobus semis latas, tribus longas. siue fossoribus colãtur uineta, seu bubus, eadẽ spatia quæ inter sulcos sunt dicta, seruare debemus. Vltra uero tres pedes altius fodiendæ scrobes non sunt, ne laborent frigore sarmenta, quæ pangimus. Latera scrobibus æqualiter incisa sint, ne obliqua uitis sauc cietur alte nitentibus ferramentis cum fossor incumbet. Pastini uero, quod omne uersabitur, triũ, uel duorũ semis pedum altitudine terra uniuersa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudũ solum fraude oc-

culta

culta fossor includat. Quam rem subinde custos uirga, in qua prædictæ altitudinis modus designatus est, per spatia, quæ fodiuntur, exploret. Radices omnes, & purgamenta, maxime rubi, et filicis in summū regeri faciat. Quæ cura in omni positiōis genere, et ubiq; seruāda est.

De tabulis uinearum. T. XI.

TABVLAS autem pro domini uoluntate, uel loci ratione faciemus, siue integrum iugerum continentes, seu medium, seu quartanariam tabulam, quæ quartam iugeri partem quadrata conficiet.

De mensura pastini. T. XII.

MENSVRA uero pastini hæc est, ut in tabula quadrata iugerali, centeni octogeni pedes per singula latera dirigantur, qui in se multiplicati trecentas uiginti quatuor decem pedas quadratas per spatium omne complebunt. secundum hunc numerum omnia, quæ uolueris pastinare, discuties. Decem & octo enim decem pedæ, decies et octies supputatæ, trecentas uiginti quatuor explebunt. Quo exemplo doceberis in maiore agro, uel minore mensuram.

De solo, & cœlo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quæ illuc pertinet, disciplina. T. XIII.

SED solum uineis ponendis nec spissum sit nimis, nec resolutum, propius tamen resoluto, nec exile, nec lætissimū, tamen læto proximū, nec campestre, nec præceps, sed potius edito campo, nec siccum, nec uliginosum, modice tamen rosidum, nec salsum, nec amarū, quod uitium sapore corrupto uina contristat. Cœlum mediocris qualitatis, tepidum tamen magis q̃ frigidū, siccum potius q̃ nimis imbridum. Sed ante omnia uitis procellas, uentosq; formidat. Ad pastinandū rudes agros potius eligamus, uel maxime syluestres. Vltima cōditio est eius loci, in quo fuerunt uetusta uineta. Quod si necessitas coegerit, prius multis arationibus exerceatur, ut abolitis radicibus prioris uineæ, & omni earū carie, & squallore depulso, nouella uitis tutius possit induci. Tofus, & alia duriora, ubi gelu relaxantur, & solibus, pulcherrimas uineas ferunt refrigeratis æstate radicibus, & humore detento. Sed & soluta glarea, et calculosus ager, et mobiles lapides (si tamen hæc omnia glebis se pinguibus miscuerint) & silex, cui terra superposita est, quia frigidus est, & humoris tenax, radices æstate sitire nō patitur. Item loci, ad quæ de cacuminibus terra decurrit, uel ualles, quas fluminum saturabit aggestio, sed hoc in ijs locis, quæ gelu, & nebulis infecta esse non possunt. Argillosa terra commoda est, argilla

autē sola grauiter inimicat, & cætera, quæ in generalibus dixi. Nam locus, qui misera uirgulta produxerit, uel uliginosus, uel salsus, uel amarus, uel siticulosus, et aridus, reprobatur. Niger sabulo, & rubēs utilis est, sed cui fortis terra permista est. Carbūculus, nisi stercoretur, macras uineas reddit. In rubrica difficilius comprehēdūt, q̄uis postea nutriantur. Sed hoc genus terræ operibus inimicum est, quia paruo humore nimis madescit, & paruo sole nimis durescit. At maxime utile solum est, quod inter omnes nimietates temperamentum tenebit, & raro proximum, quàm denso fuerit. Plagam cœli uinea spectare debet locis frigidis meridianā, calidis septentrionalem, tepidis orientem, si tamen austros, uel euros regio non habeat inimicos. Quod si hoc est uitium, melius in aquilonem, uel fauonium uineta dirigimus. Sed locus qui pastinandus est, prius impedimentis, & omnibus elisis liberetur arboribus, ne post, calcatu assiduo terra effossa solidetur. Sic cāpus est, duobus semis pedibus pastinetur, si cliuus, tribus, collis præruptus quatuor, ne citius terra decurrat, uallis uero duobus pedibus. Sed ager uliginosus, qui humores altius fossus eructat, sicut rauennatis soli, non amplius quàm in pedem semis effodiatur. Illud experimentis assiduis cōprehendi, uites melius prouenire, si uel statim fossæ terræ, uel non longe ante pangantur, cum tumor pastini nondum repetita soliditate subsedit. Hæc quoque in faciendis sulcis, & scrobibus approbaui, maxime ubi mediocris est terra.

De lactuca, nasturtio, eruca, caulibus, allio, et ulpico serēdis. T. XIIII.

MENSE Ianuario lactuca serenda est, uel Decembri, ut planta eius Februario trāsferatur. Itemq; Februario seritur, ut possit Aprili mense trāsferri. Sed certū est eā toto anno bene seri, si locus sit lætus, stercoratus, irriguus. Ante q̄ pāgatur, radices eius resecemus æqualiter, & liquido fimo linamus, uel quæ iā pactæ sunt, nudatæ lætamen accipiant. Amant solū subactū, pingue, humidum, stercoratum. Inter has herba manu euellēda est, nō sarculo. Latior fit, si rara ponatur, uel cū producere incipiet caulē, eo leuiter inciso, gleba prematur, aut testa. Candide fieri putantur, si fluminis arena, uel litoris frequenter spargatur in medias, & collectis ipsæ folijs alligentur. Si uitio loci, uel temporis, uel seminis cito lactuca durescit, planta eius auulsa, & denuo posita teneritudinem consequetur. Item multis seminibus condita nascetur, si caprini stercoris baccam subula subtiliter excauaueris, & in ea semen lactucæ, nasturtij, ocymi, erucæ, radicis immiseris, & tunc inuolutam fimo baccam, terra optime culta, breui scrobe demerseris. Raphanus nititur in radicem, cætera semina in summo, lactuca

pariter mergente, prosiliunt, singulorum sapore seruato. Alij hoc ita assequuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt, quæ radicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus surculo punctis, præter raphanũ, semina supradicta deponunt, ac fimo adlinunt. Sic obruta iterum lactuca prædictorum seminũ caulibus ambietur. Lactuca dicta est, quod abundantia lactis exuberet. Hoc mense nasturtium constat, & omni tempore esse ponendum, loco quali placebit, & cœlo. fimum non desyderat. humorẽ, quamuis diligat, tamen deesse non curat. Si cum lactuca seratur, nasci fertur egregie. Et nunc, & mensibus, quibus uolueris, & locis, erucam serere nil moreris. Hoc etiam mense caules, & toto anno seri possunt, sed melius alijs, quibus adscriptum est. Hoc etiã mense allium, & ulpicum bene seritur, sed allio alba terra proficiet.

De pomis, sorbo, amygdalo, nuce, iuglande, & cæteris pomis. T. XV.

MENSE Ianuario, Februario, & Martio, locis frigidis, calidis uero Octobri, & Nouembri sorba seruntur egregie, ita ut matura in seminario ipsa poma pãgantur. Ego expertus sum multas arbores ex pomis spõte progenitas & in crescendo, & in ferẽdo extitisse felices. Plantas etiã si quis ponere uoluerit, habebit arbitriũ, dummodo calidis locis mense Nouẽbri, temperatis Ianuario, uel Februario, frigidis Martio inclinante disponat. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, & solũ pinguissimum, cuius indicium certissimũ facit, si frequens ubicunq; nascatur. Planta est transferenda robustior, scrobem desyderat altiorẽ, & spatia longiora, ut (quod illi maxime prodest) à uentis frequentibus agitata grandescat. Si uermes patietur infestos, qui in ea rufi, ac pilosi solent medullæ interna sectari, aliquos ex his sine arboris iniuria detractos, uicino crememus incendio. Creduntur hoc genere uel fugere, uel perire. Si minus ferre cœperit, tædæ cuneus eius radicibus inseratur, uel circa partem ultimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquetur. Mense Aprili sorba inseruntur in se, in cydoneo, in spina alba, uel trunco, uel cortice, sorba seruantur hoc genere. Lecta duriora, ac posita, ubi mitescere cœperint, fictilibus usq; ad plenum claudantur urceolis, gypso desuper tectis, & bipedanea scrobe loco sicco sub sole merguntur ore peruerso, & desuper spissius terra calcatur. Itẽ secta per partes siccantur in sole, & seruãtur in uasculis in hybernũ. Cũ uoluerimus uti, aqua feruenti macerata reuirescunt sapore iucundo. Aliqui cũ pediculis suis uiridia lecta suspẽdunt locis opacis, & siccis. Item ex sorbis maturis, sicut ex pyris uinũ fieri traditur, & acetũ. Alij sorba in sapa asserunt diu posse seruari.

De amygdalo.

AMYGDALVS seritur Ianuario, & Februario, item locis calidis Octobri, & Nouembri, semine, & plantis, quae de maiori radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris nihil utilius est, q̃ seminariũ facere. Fodiemus ergo altam pede uno semis aream, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis, ita ut acumina figamus in terra, spatio inter se binorum pedum separata. Amant agrum durũ, siccum, calculosum, coelum calidissimum, & quia mature florere consueuerunt, ita statuendae sunt, ut arbores ad meridiem spectent. Cum in seminario adoleuerint, relictis ibi quae spatio sufficiant plantis, alias transferemus mense Februario. Sed ipsa amygdala ad ponendũ & noua legamus, & grandia, quae ante q̃ ponamus pridie mulsã aqua, ita ut ne nimis maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Alij prius fimo liquido per triduũ nuces eas macerant. Deinde die, & nocte esse patiuntur in mulsa, sed quae suspicionem tantum possit habere dulcedinis. Cum in seminario amygdala disponimus, si siccitas intercesserit, ter in mense rigemus, & herbis nascentibus circumfodiendo saepe purgemus. Terra seminarij laetamen debet habere admistum. Spatia inter arbores uiginti, aut uigintiquinq; pedum dedisse sufficiat. Putandae sunt Nouembri mense, ut superflua, & arida, & densa tollamus. Seruandae sunt à pecore, quia si rodantur, amarescunt. Circumfodi non debent quoties florent, quia inde flos eius excutitur. In uetustate plus affert. Si ferax non est, tedae cuneum terebrata radice mergamus, uel silicem sic inseramus, ut libro tegente claudatur. Locis frigidis, ubi metus est de pruina, Martialis dicit hoc remedio subueniri. Ante q̃ floreant radices nudantur, & albi lapides minutissimi misti arenis congeruntur, & ubi iam tempus uidebitur, ut debeant germinare, effossi iterum lapides submouentur. Teneras nuces amygdalus creabit (ut dicit) si ante florem radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur. Ex amaris dulces fiunt, si circunfosso stipite tribus digitis à radice fiat cauerna, per quã noxium desudet humorem, uel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur, uel si circa radices suillum stercus affundas. Amygdala ad legendũ maturitatem fatentur, cum fuerint spoliata corticibus Haec sine cura hominis seruantur in longũ. Si difficulter corium dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Item decoriata, si aqua marina lauemus, aut salsa, & candida fiunt, & plurimum durant. Mense Decembri, uel Ianuario circa idus amygdalus inseritur, locis uero frigidis & Februario. Si tamen surculos condias

ante q̃ germinent, utiles sunt, qui de summitate sumuntur. Inseruntur & sub cortice, & in trunco. Inseruntur in se, & in persico. Græci asserunt nasci amygdala scripta, si aperta testa nucleum sanum tollas, & in eo quodlibet scribas, & iterum luto, & porcino stercore inuolutum reponas.

De nuce iuglande. T. XVI.

NVCEM iuglandem seremus extremo Ianuario, uel Februario. Amat loca montana humida, & frigida, plerunq; lapidosa. Potest tamen & locis temperatis iuuante humore nutriri. Serenda est nucibus suis eo more, quo & amygdala seruntur, & ijsdem mensibus. Sed quas Nouembri mense disponis, aliquatenus in sole siccabis, ut exiccetur noxium uirus humoris. Quas uero mense Ianuario, uel Februario positurus es, aqua simplici pridie macerabis. Ponemus autẽ transuersas, ut latus, idest carina ipsa, figatur in terra. Cacumen ipsum, cũ ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis subter, uel testa ponenda est, ut radicem non simpliciet, sed repercussa respergat. Lætior fiet, si sæpius transferatur. In frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Radices plantarũ (sicut in alijs arboribus solemus) in hoc genere resecare non debes. Fimo bubulo ima planta tingenda est, sed melius cinis aspergatur in scrobibus, ne calore stercoris aduratur, nam cinis creditur uel corticis teneritudinem procurare, uel fructuum densitatem afferre. Altis scrobibus delectatur pro arboris magnitudine, & desyderat interualla maiora, quia stillicidijs foliorum suorum proximis, uel sui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circumfodi, ne caua fiat uitio senectutis, quæ si uitietur, canalis longus à summo trunco ad imum debet excudi, sic beneficio solis, & uenti durescunt, quæ in putredinem transibant. Si dura nux erit, uel nodosa, cortex circumcidendus erit, ut uitium mali deducat humoris. Alij radicum summa præcidunt. Alij terebratæ radici palum de buxo imprimunt, uel cuprinum clauum, uel ferreum. Si tarentinam facere uolueris, solam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in seminario debebis obruere. Si ferentem iam in hoc genus uelis mutare, lixiuo per annum continuum ter rigabis in mense. Cortex in nuce dimissus maturitatis indiciũ est, qualis debet & poni. Nuces seruantur uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs suis aridis, uel arca ex ligno suo facta inclusæ, uel cœpis mistæ, q̃bus hanc uicissitudinem reddunt, ut eis acredinem tollant. Martialis asserit, et expertum se ait, uirides nuces tantum liberas putaminibus suis melle demergi, & post annum uirides esse, & ipsum mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

potio arterias curet, & fauces. Inseritur, ut pleriq; asserunt, mense Februario in arbuto, sed melius in trunco, ut alij, et in pruno, & in se.

De alijs pomis, quæ maxime per alios menses seruntur.

HOC mense tuberes inseruntur cydoneo. Nunc locis temperatis persicorum ossa ponuntur. Et inseritur eadem persicus in se, in amygdalo, & in pruno, sed pruno armenia inseremus, et præcoqua. Nunc etiam prunus inserenda est ante, q̃ gumminet, in se, & in persico. Et cerasus opportutu inseretur agrestis.

De signandis animalibus, & lardi, & pernarum confectione, & echini, & rapis. T. XVII.

HOC mense (sicut Columella dicit) maturi agni, & animalia oĩa minora, atq; maiora charactere signentur. Hoc tempore lardi, echini salsi, raporum condiendorum, & pernarum iusta confectio est.

De oleo myrtino. T. XVIII.

HOC mense ex bacis myrti oleum conficies hoc modo. Unciam foliorum per olei libram unam mittes, & per uncias. X. uini ueteris stiptici heminam, & cum oleo bullire facies. Icirco autem uino respergentur folia, ne frigantur ante, q̃ decoquantur.

De uino myrtite. T. XIX.

ITEM eisdem bacis uinum myrtite sic facies. In uini ueteris sextarijs urbicis. X. mittis grana myrti confracta sextarios urbicos. III. quæ sint decem & nouem diebus infusa. Postea expressis myrti granis colabis, & in eo uino medium croci scrupulum, & folij unũ scrupulum mittis, & ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

De oleo laurino. T. XX.

ITEM ex lauri bacis oleum conficietur hoc modo. Lauri bacas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua calida bullire facies, & ubi diu ferbuerint, olei, quod ex se dimiserint, supernatantis undam pennis leuiter cogentibus in uasa transfundes.

De oleo lentiscino. T. XXI.

LENTISCINI etiã olei matura cõfectio est, quæ fit taliter. Grana matura lentisci quãplurima colligis, et una die, ac nocte supra se aceruata esse patieris. Deinde sportã granis eisdẽ plenã cuicunq; uasculo supponis, et calida adiecta calcabis, et exprimes. Tunc ex eo

humore, q̃ defluxerit, suꝑnatans oleũ lentiscinũ sicut laurinũ colligetur. Memẽto autẽ (ne rigore possit astringi) aquã calidã saepe suffundere.

De gallinarum partu. T. XXII.

GALLINARVM partus fœcunditatem repetit hoc mense post brumalẽ quietem, & incipiunt ad educandos pullos oua supponi.

De cædenda materie. T. XXIII.

HOC etiam mense cædenda materia est ad fabricam, cum luna decrescit, & ridicæ, uel pali faciendi.

De horis. T. XXIIII.

HIC mensis in horarum spatio cum Decembri mense conuenit, quarum sic mensura colligitur.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS.

De pratis seruandis, & lætamine saturandis. T. I.

f EBRVARIO mense locis temperatis prata incipient custodiri, quæ prius (si macra sunt) sparso lætamine saturentur, quod eijciendum est luna crescente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis ualebit, quod à superiori parte fundetur, ut succus eius per totum possit elabi.

De proscindendis collibus. T. II.

LOCIS tepidis, aut si clemens tempus, & siccum fuerit, colles pingues uel hoc mense proscinde.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De satione trimestri. T. III.

HOC mense serendum omne trimestrium genus.

De serenda lenticula, item cicercula. T. IIII.

HOC etiam mense lenticulam seres solo tenui, & resoluto, uel etiam pingui, sed sicco maxime, quia luxuria, & humore corrumpitur. usq; ad duodecimam lunam bene seminatur, quæ, ut cito exeat, atq; grandescat, prius cum fimi ariditate miscenda est, atq; ubi ita requieuerit quatuor, aut quinq; diebus, tunc spargitur. Iugerum modij unius semen implebit. Hoc etiam mense cicercula seritur, loco, & modo, quo ante descripsi.

De serendo cannabo. T. V.

HOC mense ultimo cannabum seris terra pingui, stercorata, rigua, uel plana, atq; humida, et altius subacta. In uno pede quadrato sex eiusdem seminis grana ponuntur.

De agris medicæ parandis. T. VI.

NUNC ager, qui accepturus est medicam, de cuius natura, cum erit serenda, dicemus, iterandus est, & purgatis lapidibus, diligenter occandus. Et circa Martias Calendas subacto sicut in hortis solo, formandæ sunt areæ latæ pedibus. X. longæ pedibus quinquaginta, ita ut eis aqua ministretur, et facile possint ex utraq; parte runcari. Tũc iniecto antiquo stercore in Aprilem mensem reseruentur paratæ.

De eruo serendo. T. VII.

HOC mense toto eruum adhuc seri potest, quia Martio serendũ non est, ne pastu suo pecoribus noceat, & boues reddat insanos.

De curãdis uitibus, et arboribus, et ordeo gallatico serẽdo. T. VIII.

NUNC pomis, & uitibus uetus urina si affundatur, & numero fructuum præstat, & formæ, cui proderit, ut amurcam misceamus insulsam maxime in oleis. sed hoc frigidioribus diebus ante q̃ feruor incipiat. Etiam nunc ordeum gallaticum, quod graue, & candidum est, seretur locis frigidis circa Martias Calendas.

De ponendis uineis pastino, uel scrobibus, aut sulcis, & omni, quæ illuc pertinet, disciplina. T. IX.

HOC mense omnia genera pastinati soli, seu sulci, seu scrobes uitibus

tibus compleantur. Naturæ autem uitis cœlum omne, solumq; sustentat, si genera conueniẽter aptentur. Plano igitur loco statues uitẽ, cuius genus nebulas sustinet, & pruinas, collibus, quod siccitatem durat, & uentos. Pingui agro graciles, atq; infœcundas, macro feraces, & solidas, denso ualidas, atq; frondosas, frigido, & nebuloso, quæ hyemem celeri maturitate præueniunt, aut quæ duris acinis inter caligines securius florent, uentoso stabiles, & tenaces, calido grani teneriores, & humidi, sicco eas, quæ pluuias ferre non possunt. & ne multa dicamus, eligenda sunt genera, quæ professione uitiorum suorum contraria loca diligunt ijs, in quibus durare non poterunt. Placida sanè regio, & serena tutò genus omne suscipiet. Vitium genera numerare non attinet, sed notum est maiores uuas pulchræ speciei, grani callosi, & sicioris ad mensam, feracissimas uero, & cutis tenerioris, et sapore nobiles, & maxime quæ citius deflorescunt, uindemijs esse seruandas. Loca naturam plerisq; uitibus mutant. Solæ amineæ ubicunq; sint, uinũ pulcherrimum reddunt. Calidum statum potius q̃ frigidũ sustinebunt. De pingui ad macrum transire non possũnt, nisi stercus adiuuerit. Harum duo genera sunt, maior, & minor. Sed minor melius deflorescit, & citius, internodijs minoribus, & grano breuiore. Si arbori applicetur, pinguem terrã si colatur in ordines, mediocrem desyderat. Imbres contemnit, & uentos, nam maior sæpe uitiatur in flore. Sunt & apianæ præcipuæ. Satis est genera ista dixisse. Industrius uir probata deligat, & terris talibus mandet, quæ imitari eas possint, unde sumũtur. sic merita sua quæq; seruabit. Sed uitẽ, uel arborem melius erit de exili ad pinguem trãsferre. nã si à pingui terra ad solum exile transierint, utiles esse non poterunt. Eligenda sunt sarmenta, quæ pãgimus de uite media, neq; de summa, neq; de infima, quinq; uel sex gemmarum spatio, à ueteri procedentia, quia nõ facile degenerant, quæ de locis talibus transferuntur. Sumantur autem de uite fœcunda, neq; putemus brachia esse fertilia, quæ uuas singulas, aut binas producunt, sed quæ multa ubertate curuantur. nam potest ferax uitis feraciores in se habere materias. Erit & hoc signum fertilitatis, si de duro aliquo loco fructum citabit, si fœtu impleuerit ramulos ex ima parte surgentes. Sed hoc signis positis per uindemias est notandum. Ad pangendũ, nouellus palmes debet eligi, duri in se nihil habens, & ueteru sarmenti, quia hoc putrescente sæpe corrumpitur. Summa flagella repudiemus, ac surculos, qui licet bono loco nati sint, tamen feracitate caruerunt. Pampinarius, qui de duro nascitur, etiam si attulerit fructus, pro frugifero nõ est ponendus, in suo enim loco fœcundatur à matre, translatus uero tenet sterilitatis uitiũ, quod

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

nascendi conditione suscepit. Caput sarmenti, cum deponitur, torquendum non est, nec aliquo modo uexandum, nec demersa penitus fœcundiore parte, quod sterili proximum est, supra terram relinquatur. deinde quoniã ipsa tortura uexatio est, & pars ea, de qua radix futura præsumitur, iniuriæ nulli subijciẽda est, cum qua contendere cogatur, ante q̃ teneat. Ponendæ sunt uites placidis diebus, ac tepidis. Curandumq; ne sermenta sole urantur, aut uento, sed uel statim ponantur, uel obruta reseruentur. Hoc mense, ac deinceps toto uere uinea ponenda est regionibus frigidis, pruinosis, pinguibus campis, et humidis prouincijs. Sit autem mensura sarmenti cubitus unus. Vbi pinguis est natura terrarum, maiora inter spatia relinquemus. ubi exilis, angusta. Nonnulli itaq; in ijs uitibus, quas toto solo pastinato disponũt, ternos pedes inter singulas uites quoquouersus dimittunt. Sed hoc genere diuisionis in iugerali tabula pangentur tria millia tricenta uicena una sarmenta. Quod si duos semis pedes inter uites relinqui placuerit, in eadẽ tabula ponẽtur uites quatuor millia septingentæ quinquaginta tres. Sed ad ponendũ utemur hoc ordine. Lineã, seruatis ijs spatijs, quæ placuerit custodire, candidis signis, uel quibuscunq; notabimus. tunc tensa per tabulam linea, in eis locis surculos, uel calamos figemus, ubi unaquæq; uitis uentura est. Ita spatium totius tabulæ surculis complebitur ad numerum uitium futurarum. atq; is qui panctурus est, proiecta circa surculos sarmenta sine ullo errore deponet. Præterea non est uno genere uitium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus generi spem uindemiæ totius extinguat. Et ideo quatuor, aut quinq; eximij generis sarmenta pangemus. sed maxime expediet genera tabulatim disponi, & decimanis diuidi, nisi deterreat operis difficultas. quod si est uetus uinea, singulorũ generũ surculis tabulatim pnterimus inserere. & facile hoc genus colendi, quod est pulchrum, atq; utile consequemur. Ita & maturitatis, & floris tẽpora, quæ in uite diuersa sunt, suis temporibus opportunius obtinere poterimus. Nec paruo cõstabit, si legitur maturitas cũ acerbitate, dispẽdiũ, cũ unius tẽpestiuã uindemiam sequi, sit permista cruditate uitiosum, & alterius seras maturitates expectare damnificum. Huic cõmodo adijcitur, quod pro generum diuersitate per gradus accedente uindemia minor operarum numerus eã poterit expedire, & generatim cõdere, ac melius puros sapores, sine luctamine alterius generis unaquæq; uina seruare. Hoc si difficile uidebitur, nõ alias simul conseras, q̃ quæ & sapore, & flore, & maturitate conueniunt. Sed hæc in pastinis, uel sulcis ratio erit, in scrobibus uero per angulos. IIII. sarmenta deponis. Sed (ut asserit Columella) uinaceam stercori mistam simul

sparges, & si exile solum fuerit, pinguem terram scrobi inferes, uel aliunde portatam. Cum uero plantã, uel malleolũ disponimus, modice humido solo, sed potius arido, quàm lutoso duabus gemmis supra terrã relictis sarmenta ponemus obliqua, & sic facilius cõprehendẽt.

De arbustiuis uitibus, & plantis arborum uitiferarum. T.X.

QVOD SI arbustum te habere delectat, plantam generosæ uitis prius in seminario nutrire debebis, ut inde radicata transferatur ad scrobem, cui arbor iniuncta est. Seminarium uero dicimus æque fossam tabulam pedum duorum semis altitudine. In hac, quam pro numero ponendarum uitium, uel qualiũcunq; plantarum protendis, aut contrahis, breuissimo spatio distantia inter se sarmenta depones. si uallis, aut humectus est campus, triũ gemmarum exceptis minutis, quas habebit inferius, & ubi conualuerint, hinc post biẽnium radicatas uites, uel arbusculas transferas, quas cum depones in scrobe, ad singulas materias rediges, putatis omnibus, quæ scabra sunt, curtatis etiam radicibus, si quas potueris inuenire uexatas. In scrobe autem ad arbustum faciendum duas radicatas uites deponis, hoc seruans, ne se in radice contingant. sed lapides quinũ propè librarum medios in utrãq; constitues, & ipsas uites ad scrobis latera discreta coniunges. Mago asserit, scrobẽ non primo anno esse complendã, sed subinde coæquandam, quæ res uitem faciet altius fundare radices. sed hoc aridis prouinciis forte conueniet, humidis autẽ sata putrefient recepto humore, nisi statim terra cumuletur. Sed arbusta qui faciet, plantas arborum de his generibus ponat, si agro suppetit abũdantia, opulo, ulmo, fraxino in montanis, & asperis, in quibus ulmus minus læta est. Has etiã Columella dicit seminario debere nutriri. Mihi uidetur, quod nulla prouincia sit, quæ non ex his quancunque sponte producat, plantas etiã maiores de locis quibuscunq; translatas, uel eorum generũ truncos radicatos hoc tempore circa scrobem uitis oportere constitui. Sed si ager frumentarius fuerit, ubi arbusta disponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, ut seri possit, in exili autem uicenos. In scrobe uero uitis ab arbore sua sesqpedis spatio distare debebit. Nam uitis multũ subiecta arbori, incremẽto arboris opprimetur. Caueis etiam muniẽda est aduersum pecoris appetẽtis iniurias, et arbori suæ protinus alliganda. Est & aliud de transferenda ex arbusto uite cõpendium. Fit ex uimine parua corbicula, quæ mensura pedis, uel aliquãto minus circini spatio possit amplecti. Hæc ad arborem, cui uitis inhæret, fertur, & in fundi media parte pertunditur, quo sermentiuirgam possit admittere. Inducto itaq; sarmento uitis eius, de qua trãsfer-

re disponis, corbicula ipsa ex aliqua arboris parte suspenditur, & uiua terra repletur, ut sarmentum terra possit includi, quod sarmentũ prius intorquetur. Ita exacto annui temporis spatio, sarmentũ, quod clausum est, radices creabit intra prædictam corbiculam. Tunc sub fundo corbis incisum radicatum sarmentum cum ipsa corbe portabitur ad locum, quem uitibus arbustiuis destinabis implere, ibiq; obruetur circa arboris maritandæ radices. Hoc genere quantum uolueris numerum uitium transferes sine ambiguitate prehendendi.

De uineis prouincialibus. T. XI.

VINEAE in prouincijs multis generibus fiunt. sed optimum genus est, ubi uitis uelut arbuscula stat breui crure fundata. Hæc primo calamo iuuatur, donec solidetur. sed altior sesquipede esse non debet. ubi robusta fuerit, sola consistet. Aliud genus est, in quo cannis pluribus circa dispositis, ipsa uitis per cannas sarmentis ligatis in orbiculos flectitur se sequentes. Vltimæ positionis uitis est, quæ per terram proiecta discumbit. Hæ omnes & scrobibus ponuntur, & sulcis.

De putandis uineis communibus, altis, uel humilibus. T. XII.

HOC mense locis frigidis aliquatenus, & temperatis uitium iusta putatio est. Sed ubi multæ sunt uineæ, diuidantur, & pars earũ, quæ septentrionem respiciet, uerno putetur. alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione semper nitamur, ut uitis fiat in crure robustior, ne'ue debili uiticulæ duo duramenta seruemus. Auferenda sunt lata, intorta, debilia, malis locis nata sarmenta. Focaneus etiam, qui inter duo brachia medius nascitur, debet abradi. qui si pinguitudine sua brachium quodcunq; proximum debilitauerit, illi deciso ipse succedat. Erit tamen optimi putatoris, inferius sarmentum, quod bono loco natum fuerit, reparandæ uitis causa semper tueri, & ad unam, uel duas gemmas relinquere. In locis clementioribus altius uitem licebit expandere. in exilibus, aut æstuosis, aut decliuibus, aut procellosis humilior est habenda. Locis pinguibus, singulis brachijs uitium bina flagella dimitte. Sed erit sapientis æstimare uim uitis. Nam quæ altius tollitur, & fœcunda est, plus q̃ octo palmites habere nõ debet, ita ut conseruemus sẽp in inferiore parte custodem. Circa crus quicquid nascitur, amputandũ est, si non desyderet uinea reuocari. Quod si truncus uitis sole, aut pluuijs, aut noxijs animalibus est cauatus, purgamus quicquid est mortuum, plagasq; eas amurca linimus, et terra. quod proderit aduersum prædicta. Cortex etiam recisus, & pendens à uite tollatur. quæ res minorem fecem

reddit

reddit in uino. Muscus radatur ubicunque repertus. Sed plagæ, quas in duro uitis accipiet, obliquæ, & rotundæ esse debebunt. Decisis, sicut supra dixi, male natis omnibus, & ueteribus, nouellos, & fructuarios serua. Vngues etiam custodum siccos, & annotinos recide, et omnia, quæ uetera, uel scabra reperies. Illæ, quæ altius colūtur, ut in iugo, uel pergula, ubi quatuor pedibus supra terram leuatæ steterint, quaterna brachia habeant. Si macra uitis erit, in singulis brachijs singula flagella dimittimus, si pinguis, bina. Sed prouidendum, ne in ima parte sint sarmenta, quæ seruas. Quod cum fit, uitis, tanquam si fulgure tangatur, arescit. Relinquenda sunt sarmenta neque circa durum, neque in summo, quia hæc uelut pampinaria minus afferunt, illa uitem nimietate fœtus onerant, & longius ducunt. Quare in medio loco seruanda sunt, quæ tuemur. Plaga non iuxta gemmam, sed aliquanto superius fiat, & euertatur à gemma propter lachrymam defluentem.

De putatione arbusti. T. XIII.

VITIS, quæ in arbore collocatur, prima eius materia ad secundam, uel tertiam gemmam præcidatur. Deinde omnibus annis aliquid per ramos crescere subinde patiamur, unam materiam semper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructum uolunt maximum, materias plures per ramos submittunt. qui uinum melius, sarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures materiæ, debilioribus imponendæ sunt pauciores. Putandi autem ratio talis est, ut & uetera sarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, & noua circūcisis capreolis, & ramulis inutilibus dimittātur. Sed prouidendū est, omnibus annis uitem resolui, ac religari, quia refrigeratur. Ita formādi sunt rami arborū uitiferarū, ne alter sub alterius linea dirigatur, sed loco pingui ulmus à terra octo pedibus, gracili uero septē sine ramo relinquenda est. In solo rosido, & nebuloso rami arboris uitiferæ in orientē, & occidentē putatione dirigantur, ut latera uacua solis radijs membra totius uitis ostendāt. Agendum est autem, ut uitis spissa non sit in arbore, & deficientibus primis arboribus substituendæ sunt aliæ. In loco cliuoso humilius rami arborum seruandi sunt. in plano, & uliginoso altius. Palmites ad arborem non duro uimine ligentur, ne eos uinculum recidat, aut atterat. Hoc autem noueris, quia palmes quod extra ligaturam pendens habuerit, fructum induet, quod infra ligaturam, materiæ sequentis anni deputabit.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

De prouincialibus uineis putandis. T. XIIII.

VITES. quas prouinciali more uelut arbusculas stare dixi, si instituere uelis, ramos à quatuor partibus his relinques, et in eis brachijs sarmenta pro uitis possibilitate seruabis. Vites autẽ, quæ cannis in orbẽ cinguntur, sic putentur, quẽadmodũ eæ, quæ nituntur ridicis, aut palis. Illæ uero quæ sine amminiculis iacent, qđ pro sola indigentia faciendum est, uel necessitate prouinciæ, primo anno duas gemmas, deinde plures habebũt. Sed huius generis uinea strictius est putanda.

De nouellæ uitis putatione. T. XV.

NOVELLAM uitem Columella dicit à primo anno ad unã materiam esse formandam, nec recidendam totam, sicut Italiæ consuetudo est. Anno secundo expleto, quia uel intereant uites in totum recisæ, uel infœcunda sarmenta producant, quæ amputato capite uelut pampinaria de duro coguntur exire, quare iuxta ipsam commissuram ueteris sarmenti, unam, uel duas gemmas censemus relinquendas. quod est merito in uiticula fortiore seruandum, & sanè excipiendam calamis nouellam, uel exiguis palis, ut tertio anno robustiores possit accipere. Nam quadrima nouella, ubi lætum solum est, tres materias merito nutrire cogetur. Statim post putationem sarmenta decisa à uineis, & rubi, & impedimentum fossoris omne tollatur.

De propaginibus. T. XVI.

HOC Etiam mense propagandæ sunt uites. sed uetus, & exesa uinea, cuius duramenta longe processerunt, ut Columella dicit, mergis melius reparabitur, quàm si infossione totius corporis obruatur, quod agricolis certũ est displicere. Mergũ dicimus, quoties uelut arcus supra terrã relinquitur alia parte uitis infossa. Nam (ut ait Columella) cũ totæ stratæ sunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi uero post bienniũ reciduntur in ea parte, quæ supra est, & in loco iustas uites relinquunt. Sed (ut agricolæ asserũt) post biennium si recidas, plerunq; infirmas habent radices, & repente simul pereunt.

De insitionibus. T. XVII.

HOC mense calidis, & apricis locis optime celebratur insitio, quæ fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri possunt, tertium reseruatur æstati. Sũt autem genera inserendi hæc, aut sub cortice, aut in trunco, aut emplastro. Inseremus ergo sic. Arborem uel ramũ, in loco, qui nitidus est, & sine cicatrice, serra recidemus non læso cor-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sicę. Post serraturam, plagam ferramentis acutis nitidamus. Inde quasi cuneum tenuem ferreum, uel osseum, maxime leoninum, inter corticem, & lignum tribus propè digitis consyderanter deponimus, ne corticis fascia dissipetur, & in eum modum subducto cuneo, statim surculum mergimus una parte decisum salua medulla, & corticę partis alterius, qui supra arborem sex, uel octo digitis emineat. Duos, uel tres, uel plures surculos pro trunci qualitate constituimus. quaternis digitis, uel amplius inter eos spatium relinquimus. tunc iunco, aut ulmo, aut uimine stringimus, & supra lutum musco tectum ponemus, ac ligabimus, ut quatuor digitis super lutum possit surculus eminere. Plerosq; delectat strictum primo sectæ arboris truncum uinculis arctioribus in medio findere, & ibi surculos ex utraq; parte rasos in modũ cunei, ut integra sit medulla demergere, præmisso ante cuneolo, quo subducto, depositus surculus redeunte in plagam materia, possit astringi. Sed hoc utrunq; genus uernum est, & fit crescente luna, ubi incipit gemma arborum turgescere. Surculi autem, qui inserendi sunt, sint nouelli, fertiles, nodosi, de nouo nati, ab orientali arboris parte decisi, crassitudine digiti minoris, bifurci, uel trifurci, gemmis pluribus uberati. Si arborem minorem desyderabis inserere, in qua sine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terrã secato, & quod melius est, surculos inter lignum, corticemq; depone, tunc stringe. Quidam rasum ex utraq; parte surculum conuenientem soliditati arboris inserendæ sic in medio deponunt, ut cortex surculi nudiq; cortici arboris reddatur æqualis. Sed in nouella arbore terra mota usque ad ipsum insitũ colligatur, quæ res eam à uento, & calore defendet. Mihi asseruit diligens agricola, omne insitum sine dubio cõprehendere, si depositis surculis uiscum non temperatũ in ipsa plaga pariter mergamus, quasi glutino quodã succos materiæ utriusq; misturũ. De emplastratione suo mense dicemus. Quartum genus Columella sic retulit. Gallica terebra usq; ad medullam arborem perforandã, plaga interius leuiter inclinata. Ibi educto omni scobe, uitem, uel ramum ad modum foraminis impressi delibratum, succidum tamen, & humentem stricte imprimi, una aut duabus gemmis foris relictis. Tunc argilla, & musco locum diligenter operiri. Ita & uites in ulmo inseri posse cõmissas. Hispanus qdam mihi hoc genus nouæ insitionis ostẽdit, quod ex persico se asserebat expertũ. Salicis ramũ brachij crassitudine, solidum, longum cubitis duobus, aut amplius terebrari iussit in medio, & plantam persici in eodem loco, in quo consistit, spoliatam ramis omnibus, solo capite relicto, per ipsum saligni manubrij foramen induci. tunc eundem salicis ramum terræ capite utroque demer-

so, in arcus similitudinem debere curuari, foramen luto, musco, uincu lis stringi. anno deinde exempto, ubi infra medullam salicis caput plantæ sic cohæserit, ut unitas sit ex duobus mista corporibus, plantam subter incidi, atq; transferri, & aggerari terram, quæ arcum salicis cum persici cacumine possit operire. hinc persici poma sine ossibus nasci. sed hoc locis humidis conuenire, uel riguis, & salices aquationibus adiuuandas, ut & natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & superfluentem copiam succi germinibus ministret alienis.

De instituendis oliuetis. T. XVIII.

HOC mense locis temperatis instituemus oliueta, quæ uel pastinis conserenda sunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, uel suum locum tenebunt. Si ponuntur in pastino, radicatæ plantæ decisis capitibus, & brachijs, & in truncum redactæ usq; ad mensuram cubiti unius, & palmi in fermento terræ fossæ defigantur, locum palo antea deprimente ordei grana subteriaciantur, & amputetur ijs quicquid putridi inuentum fuerit, aut arentis, & tunc amputata capita luto uelentur, & musco, ulmeis uinculis, uel tenacibus quibuscunq; constricta. Sed maximum beneficium est, ut proficiat incremento, si rubrica partes notentur, quibus obuersæ steterunt, & contra eas simili ratione ponantur. Sint à se discretæ pedibus quindecim, uel uiginti. Omnis subinde circa eas herba uellatur. & quoties imber se infuderit, breuissimis, ac frequentissimis fossionibus solicitentur. Et subinde ducta à trunco terra, atq; permista in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quod si oliuetum suo loco facere uolueris, hæc genera terrarum sequeris. Terram, cui mista sit glarea, aut cretam sabulonis coniunctione resolutam, aut pinguem sabulonem, aut terram naturæ densioris, & humidæ. Creta figuli omnino repudianda est, & uliginosa, & in qua semper humor assistit, & sabulo macer, & nuda glarea. quamuis enim comprehendat, non conualescit. Potest seri & ubi arbutus, aut ilex steterat. Nam cerrus, & æsculus excisa radices noxias relinquit, quarum uirus oleã necat. Locis æstuosis septentrionali colle, frigidis meridiano gaudet. Medijs cliuis delectatur. Neq; imum locum, neque arduum patitur, magis modicos clinos diligit, sicut est regio Sabina, uel Bætica. Baccarum genus numerosum est, & pluriũ uocabulorum, sicut Pausia, Orchis, Radius, Licinia, Cominia, & cæteræ, quas nominare non attinet. Pausia tamen oleũ, quod reddit, dum uiride est, optimum est, sed cito uetustate corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his hæc generaliter præcepisse sufficiet, maiores baccas cibo, minores oleo profuturas. Si fru

mentarius

mentarius ager est, quem conserimus olíueto, quadragenis inter se pedibus distent. si macer, uicenis quinis. Melius faciemus, si ordines in fauonium dirigamus. Cum deponentur, in scrobes siccas constituantur quaternis pedibus fossas. Glarea etiam, ubi lapides defuerint, misceatur, & stercus. Si clausus locus est, modice supra terram, quæ ponuntur, emineant. Si pecora formidantur, altiores trunci esse debebunt. In siccis uero prouincijs cum pluuiæ desunt, rigare conueniet. Si prouincia indiget oliuetis, & non est unde planta sumatur, seminarium faciendum est, idest tabula effossa, sicut superius dixi, ut ibi (sicut Columella dicit) rami serra incisi in modum sesquipedalem deponantur. Inde post quinquennium poterit ualida planta transferri, & locis frigidis hoc mense plantari. Scio plerosq;, quod facilius, atq; utilius est, radices olearũ, quæ in syluis plerunq; sunt, aut in locis desertis, in cubitalem mensuram recisas, aut in seminario, si placuerit, aut in oliueto solere disponere, & admistione stercoris adiuuare. Quare prouenit, ut ex unius arboris radicibus numerosa planta nascatur.

De pomiferis, & spatijs earum generale præceptum. T. XIX.

ETIAM pomiferas arbores possumus in pastinis à septentrionali regione disponere, de quibus sigillatim dicemus, quæ specialiter sunt tenenda. nam pomis eadem conuenit terra, quæ uitibus. Scrobes autem maioris facies, ut materiæ prosit, & fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pedes relinques. Plantas statues radicatas, quod est melius, sed seruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut erosa non crescant. Vnunquenq; ordinem suo generi deputabis, ne infirmæ à ualentioribus opprimantur. Plantas similiter notabimus, ut ipsis, quibus steterant cardinibus, opponamus. De cliuo sicco, & exili, in planum, pinguem, & humidum transferemus. Si truncos ponere uolueris, supra terram propè tribus pedibus erigantur. Vbi duas in una scrobe plantas deponis, cauendum est, ne se contingant, nam uermibus interibunt. Sed (ut Columella dicit) feraciores sunt, quæ seminibus, hoc est nucibus suis, q̃ quæ plantis ponuntur, aut ramis. Vbi regio siccior est, aquationibus adiuuentur.

De fodiendis, palandis, & ligandis uitibus, uel lætandis arboribus, & plantis circumfodiendis. T. XX.

NVNC locis maritimis, et calidis fodiẽdæ sunt uites. uel (si hæc prouinciæ consuetudo est) exarandæ, & in eisdem locis palandæ, aut ligandæ sunt uineæ prius, q̃ gemma procedat, cuius concussione, uel attritu incurritur grande dispendium. Nunc oleæ, cæteræq; arbo-

res lætamen accipiunt decrescente luna. Sufficiet autem maiori arbori uehes una, minori media, ita ut subducta à radicibus terra, & fimo permista, reuocetur. Tempore hoc si quæ sunt in seminarijs plantæ, circunfodiendæ sunt, & amputandi eis rami superflui, uel radiculæ, quas circa in superiore parte miserunt.

De rosis, lilijs, croco, uiolis conserendis. T. XXI.

HOC mense rosaria conseremus, quæ sulco breuissimo, aut scrobibus ponenda sunt, uel uirgultis, uel etiam semine. Semina autem rosarũ non putemus medios flosculos esse aurei coloris, quos rosæ ferunt, sed bacas nutriunt, quas in breuissimi pyri similitudinem plenas seminibus post uindemiam reddunt maturas, quarum tamen maturitas ex colore fusco, & mollicie poterit æstimari. Si qua etiã sunt antiqua rosaria, hoc tempore circunfodiuntur sarculis, uel dolabris, & ariditas uniuersa reciditur. Nunc & quæ rara sunt, possunt ducta uirgarum propagine reparari. Si rosam temperius habere uolueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die. Nunc & liliorum bulbos ponemus, uel lilia ante habita sarriemus summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, & minores bulbulos sauciemus, qui à matre subtracti, atq; in alios digesti ordines noua lilieta formabunt. Item uiolarum plantæ, & croci bulbi serendi sunt, uel subtiliter (si fuerant ante) fodiendi.

De lini semine serendo. T. XXII.

HOC mense aliqui lini semen læto solo in iugerum. X. modios spargunt, & lina consequuntur exilia.

De cannetis, & asparagis, & plantis salicum, & genestæ, & seminarijs myrti, & lauri. T. XXIII.

TEMPORE hoc canneta ponenda sunt factis breuissimis scrobibus, & oculis cannarum per singulas scrobes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare debebunt. Si calidæ, & siccæ prouinciæ studemus, ualles humidas, uel irriguas opus est deputare cannetis. Si frigida regio est, locis medijs instituantur, sed succo uillarũ subditis. Inter hæc asparagorum etiam semina spargere possumus, ut mista nascantur, quia & asparagi coluntur, & incenduntur eo more, quo cannæ. Sed si sunt antiqua canneta, hoc tẽpore sarrientur, recisis, quæ in radice purganda sunt, id est putribus male porrectis, & si qua gignendi oculos non habebunt. Nunc salicis plantas, & omnium generum, quæ arbusto applicandæ sunt, uel genestas (ubi deerunt) obruemus. Ex bacis etiã myrti, & lauri seminaria faciemus, uel si fuerant, excolemus.

De hortis. T. XXIIII.

CIRCA Idus Februarias sepes hortorum ex congesto in funi bus spinarũ semine faciendæ sunt, sicut dictum est, cum de munimine loqueremur hortorum. Item græci dicunt de crassa rubi uirga fieri debere particulas, & palmaribus scrobibus obrui, et quotidie (donec frondeant) fossione, & rigatione nutriri. Hoc mense lactuca seritur, ut possit Aprili mense transferri. Item carduus seritur, & nasturtium, & coriandrum, & papauer, sicut mense Nouembri, & allium, & ulpicum. Nunc satureia seritur pingui agro, non stercorato, sed aprico, uel melius mari proximo, & cum cepullis mista seminatur. Hoc etiam mense cepullas seris, sed constat & uere, & autumno esse seminãdas. Si semen eius seueris, in caput crescit, & minus reddit in semine. Si capitulum ponas, ipsum macescit, & multũ semen educit. Terram cepæ desyderant pinguem, uehementer subactam, irriguam, stercoratam. Ibi areas faciemus omnibus herbis, & radice purgatas, seremus placido, & sereno die, maxime austro, uel euro flantibus. Si minuente luna serantur, tenues, & acriores proueniunt, si crescente, robustæ, & saporis humecti. Rarius sunt ponendæ, runcandæ, ac sarculandæ sunt sæpius. Si capita uoluerimus his esse maiora, folia omnia debemus auferre, & sic succus ad inferiora cogetur. De qbus uero semina colligenda sunt, iunẽtur amminiculis, ubi caulẽ cœperint excitare. Cum niger color seminis fuerit, præferunt maturitatis indicia. Vellendi sunt thalli adhuc semisicci cũ semine, & sic in sole siccandi. Hoc mense anetum seres locis frigidis. Omnem cœli statũ patitur, sed tepidiore lætatur. Rigetur, si se imber abstineat. Seratur rarius. Aliq semen eius nõ obruunt, opinantes ꝙ à nulla aue tangatur. Nũc & sinapi serere possumus. Hoc etiã mense caules seremus, qui & toto anno seri possunt. Solũ pingue, & satis subactũ diligunt. Argillã, & glaream timent. Sabulone, & arenis nõ delectantur, nisi perennis unda succurrat. Omnẽ cœli statum caulis patitur, frigidum magis. Contra austrũ positi citius ferunt, contra septentrionẽ serius. Sed hic caulis & sapore, & robore uincit. Cliuis delectatur, & ideo ponendæ sunt plantæ ꝑ puluinos arearũ. Gaudet stercore, & sarculatione. Rarius positus conualescit. Celerius coquitur uirore seruato, si dũ est trium, uel quatuor foliorũ, nitrũ tritum cribello desuper spargas, ut speciẽ pruinæ canentis imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluẽdas seruandæ uiriditatis causa, fimo simul adhærente. Ponẽdæ sunt plãtæ maioris incremẽti, qa licet serius cõprehẽdant, fortiores fient. Si hyems est, tepido iã die, si æstas, cũ sol in uespe

ram declinatur, planta pangenda est. Vastior fiet, si terra operiatur assidue. Semen brassicæ uetustum mutatur in rapa. Hoc mense post Idus spongias asparagorũ uel nouas formare incipiemus ex semine, uel antiquas ponemus. Mihi etiã illud utile uidetur, ac diligẽs, ut aspa ragi agrestis radices plurimas in unũ locũ cõgeremus cultũ, uel certe saxosum, quæ statim fructum dent ex loco, qui aliud nil alebat, & has annis omnibus incendamus in scopis, ut fructus frequentior surgat, & fortior. Hoc autem genus est sapore iucundius. Nunc etiã malua seri potest. Mentam quoq; sere plantis, uel radicibus loco humido, uel circa aquas. Apricum solum nec pingue, nec stercoratum desyderat. Hoc mense fœniculum seres loco aprico, & modice saxoso. seritur primo uere. Pastinaca & semine ponetur, & plantis loco pingui, soluto altius pastinato, aram statues, ut robur accipiat. Cunela etiã nunc seritur, & colitur eo more, quo allium, uel cepulla. Nunc cærefolium locis frigidis post Idus seratur. desyderat agrum lætum, humidum, stercoratum. Hoc mense betam seremus, quamuis possit & tota æstate seminari. Amat agrum putrem, humidum, lætum. Transferenda est quatuor, aut quinq; foliorum radicibus fimo recenti oblitis. Amat frequenter effodi, & multo stercore saturari. Hoc mense porrus serendus. quem si sectilem uelis, post duos menses, quàm satus est, poteris desecare manentem in areis suis. quamuis asserat Columella etiam sectiuũ diutius duraturum, melioremq;, si transferatur, & quoties secabitur, aqua iuuetur, & stercore. Si capitatum facere uelis, quod uere seueris, Octobri mense transferre debebis. serendus est loco læto, & maxime campestri, area plana, pastinata alte, & diu subacta, & stercorata. Si sectiuum uelis, spissius. si capitatum, rarius seres. Sarculo frequentandus est, & herbis liberandus. Cum digiti crassitudinem habuerit, à media parte præcisis folijs, & truncatis radicibus transferatur, oblitus fimo liquido, quaternis, uel quinis digitis separetur. Cum radices aget, modice comprehendendus, & alleuandus est sarculo, ut suspensus à terra quod spatij uacuum subter inuenerit, capitis uastitate cogatur implere. Item plura semina in unum ligata si deposueris, grandis porrus nascetur ex omnibus. Item si capiti eius rapæ semen immittas sine ferro, & pãgas, multum fertur increscere, melius, si frequenter hoc facias. Hoc mense inula seritur, quo canneta ponuntur. Seritur oculis sicut calami, quos abscindere, & terra leuiter debemus obruere, terra fossa, & subacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere, trium pedum inter se spatio separantur. Hoc mense colocasiæ bulbos ponemus. Amant humidum locum, pinguem, maxime irriguum. Circa fonces lætantur, & riuos, nec

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

de ſoli qualitate curant, ſi ꝑpetuo foueantur humore. Frondere propè ſemper poſſunt, ſi tanq̃ circetta tegumentis defendantur à frigore. Hoc menſe címinum, & aniſum ſeritur loco bene ſubacto, & cui lætamen admiſceas. Quod ſatum eſt, herbis purgetur aſſidue.

De pomis, & primo de pyro. T. XXV.

PLANTAS pyrorum menſe Februario locis frigidis ponemus, calidis uero Nouembri. ſed menſe Nouembri pyra locis tepidis conſerenda ſunt, ut ſolo iuuentur irriguo. ita & florẽ plurimũ proferent, & magnitudinẽ pomi turgentis acq̃rent. Naſci tamen tali ſolo maxime diligunt, quale uinetis diximus conuenire. ſed læto ſolo & ualidas arbores, & fructus plurimos conſequemur. Lapidoſi generis pyra uitium mutare creduntur, ſi terris mollibus conſerantur. Sed pyrum plantis ſerere propè tardus euentus eſt. tamen q̃bus hoc placuit, ut ſemina generoſa nihil ſibi de agreſti aſperitate ꝑmiſceant, plãtas bimas, aut trimas eo more, quo oleæ ponuntur, radicatas magnis ſcrobibus ponant, ſupra terrã tribus altas, uel quatuor pedibus, quarum decisa cacumina argilla miſta muſcus debet operire. Nam ſiquis pyrorum ſemen aſpergat, naſci q̃dem neceſſe eſt, originẽ ſuã refouente natura, cuius æternitati nulla tarditas poteſt afferre faſtidiũ. ſed homini hoc expectare longinquum eſt, cũ & ſerò ueniant, & de generis nobilitate decedant. Melius ergo hoc menſe Nouembri fiet, ut pyrorũ plantas radicatas ſeramus agreſtiũ, ſubactis bene ſcrobibus, ut cũ prehenderint, inſerantur. Hoc autẽ intereſt, quod quæ plantis ſuis ſeruntur, dulcedinem, ac teneritatem ſeruant, diu tamen ſeruata non durant. inſita uero, moram temporis ſuſtinebunt. Spatia inter pyros triginta pedũ menſura diſcernat. Genus hoc arboris (ut proficiat) freq̃ẽti humore, & aſſiduis foſſionibus eſt colendũ, uſqueadeo, ut tempore, quo florere conſueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, ſi eam tunc foſſor adiuuerit. Multũ proficis, ſi interiecto anno quale libet lætamen adiungas. ſed bubulũ ſpiſſa, & grauia poma generare fertur. Aliqui cinerem miſcent, credentes hinc contrahi pomis argutos ſapores. Generũ uarietates exequi ſuperuacuũ puto, cum in ponendis, uel excolẽdis nulla ſit diſtãtia. Si languida arbor eſt pyri, uel ablaqueatæ radicem terebras, & ibi ligneum palum de primis, uel in trunco ſimiliter terebrato ex teda cuneum figis, uel, ſi hoc deſit, ex quercu. Vermes eius arboris & nati necantur, & naſci prohibentur, radicibus felle taurino frequenter infuſis. Item feces uini ueteris recentes, ſi radicibus affundãtur per triduũ, diutius arbores in floribus laborare non faciunt. Si lapidoſa pyrus eſt, ab extremis radicibus terram

priorem leuabis, & secernes omnes lapillos, q̃bus diligenter remotis,
alterã terram cribro cretam in loco eius infundis. sed hoc proderit, si
rigare non cessas. Mense Februario, & Martio prius inseritur, more,
quo dictũ est, cũ de insitione loqueremur, sub cortice, & in trũco. Inse
ritur autẽ pyro agresti, malo, ut nõnulli, amygdalo, et spino, ut Virgi-
lius, orno, & fraxino, cydonio, ut aliqui, & punico, sed fisso ligno. Sur
culus pyri, qui inseritur ante solstitiũ, anniculus esse debet, & prius q̃
figatur, folijs, & omni tenera parte priuari. post solstitiũ uero eum fi-
gis, qui summum germen inclusit. Pyrus omni genere inseritur. Con
dienda sunt pyra ita, die placido decrescente luna à uigesima secun-
da usq; in octauam. Eadẽ poma sicca, & manu lecta ab hora secun-
da in quintam, uel à septima in decimam, à caducis diligenter electa
integra, & propè dura, & aliquanto uiridia in picato uase claudun
tur, quod operculo tegitur, & deorsum os eius inclinatur, atq; breui
scrobe obruitur in eo loco, circa quẽ perennis aqua decurrit. Itẽ quæ
dura sunt, in carne, & cute, prius in aceruo posita, ubi se mollire cœ-
perint, in uas fictile bene coctũ, picatumq́; ponuntur, & operculo sup
ueniente gypsantur. Vas breui scrobe demergitur in eo loco, q̃ quotidie
sole tangatur. Plurimi pyra obruta inter paleas, aut frumenta serua-
runt. Alij statim lecta cũ tenacibus suis picatis urceis cõdiderunt, &
oribus uasculorũ gypso, uel pice clausis ipsa sub diuo obruta sabulone
texerũt. Alij pyra, quæ se nõ contingerent, in melle seruarũt. Item py
ra diuisa, & purgata granis, ĩ sole siccantur. Aliq aquã salsam, cũ cœ
perit undare calefacta, dispumãt, & ei post iam frigidæ pyra seruan
da demergũt. Tunc exẽpta post tẽpus exiguũ cõdunt urceo, & eius
lito ore conseruant. uel nocte, & die in frigida salsa manere patiun
tur. post in aqua pura biduo macerant, deinde in sapa, uel passo, uel
dulci uino mersa custodiunt.

Vinum pyri, & acetum.

VINVM de pyris fit, si contusa, & sacco rarissimo cõdita ponde
ribus cõprimantur, aut prælo. Hyeme durat, sed prima acescit æstate.
Acetũ sic fit de pyris. Pyra syluestria, uel asperi generis matura in
cumulo reseruantur per triduum. Deinde mittuntur in uasculo, cui
fontana, aut pluuialis aqua miscetur, & opertum uas per. XXX.
dies relinquitur, ac subinde quantum sublatum fuerit aceti ad usum,
tantum redditur aquæ ad reparationem.

Liquamen ex pyris.

LIQVAMEN de pyris castimoniale sic fiet. Pyra maturissima
cum sale calcantur integra. Vbi carnes eorum fuerint resolutæ, uel in
cupellis, uel in uasculis fictilibus picatis condiuntur. Post mensem ter-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

tium, suspensæ eæ carnes liquorem dimittunt saporis iucundi, sed coloris albiduli. Circa hoc illud proderit, ut tempore, quo saliuntur, pro aliqua parte uina nigella permisceas.

De malo.

MENSE Februario, & Martio mala seramus, si calida, & sicca regio est Octobri, & Nouembri. Eorũ plura sunt genera, quæ numerare superfluum est. Amant pingue, ac lætum solum, & cui humorem non tam rigatio, q̃ natura suppeditet. Et si in arena, uel argilla sit, rigationibus adiuuetur. Montanis locis debent ad meridiem uersa constitui. Et frigido solo proueniunt, si cœli tepor adiuuerit. nec in asperis, & humectis sedem recusant. Macrum, & aridum solum poma uermiculosa efficit, & caduca. Seruntur omni genere, sicut pyri. neq; exarari, neq; effodi desyderant. Idcirco eis magis prata conueniunt. Stercus ouillum tantum non exigunt quidem, sed libenter assumunt, uel si cineris pulueres misceantur. Amant modestas rigationes. Putatio illis apta est, sed maxime ut arida, & male nata tollantur. Citius senescit hæc arbor, & in senectute degenerat. Si caduca sunt poma, fissæ radici lapis iniectus poma retinebit. lacertæ uiridis felle si tangantur cacumine, non putrescit. Vermes eius suillo stercore misto, humanæ urinæ, aut felle bubulo extinguntur. qui si plures circa arborem sunt, æreo scalpro semel rasi non ultra nascentur, si ea loca, unde rasi sunt, bubulum stercus obducat. Si spissa poma ramos onerabunt, interlegenda sunt quæq; uitiosa, ut alimentum cæteris succus æquiparet, & generosis abundantiam ministret, quam numerosa utilitate perdebat. Malus omni generi inseri potest, quo pyrus. Mense Februario, Martio, & alijs, quibus pyrus inseritur in malo, in pyro, in spino, pruno, sorbo, persico, platano, populo, salice. Diligenter legenda sunt mala, quæ uolumus custodire. Ea in locis obscuris, ubi uentus non sit, stramentis prius in crate subiectis, in cumulos secreta disponimus, qui cumuli frequenti diuisione separentur. Aliqui diuersa dixerunt, uel singula in uasculis fictilibus picatis, atque oblitis claudi, uel argilla inuolui, uel solos pediculos creta adlini, uel in tabulis substrata palea disponi, & stramentis de superiore parte cooperiri. Mala rotunda, quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari possunt. Alij in puteo, uel in cisterna mergunt uasa fictilia, quibus diligenter picatis, & clausis mala committuntur. Alij ex arbore mala illæsa sumpserunt, & pediculis eorum pice feruenti mersis, supra tabulatum per ordinem disponunt, nucum folijs subter expositis. Plerique scobem populi, uel abietis inter mala diffundunt. Constat mala sic ponenda, ut pediculorum partes deor-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.7

sum facias, neq; ante, q̃ usui necessaria uideantur esse, cõtingas. Vinũ, & acetum fit ex malis, sicut ex pyris ante præcepi. Cydonijs serendis pleriq; tempora diuersa dixerunt. tamen mihi usu compertum est in Italia circa Vrbem, mense Februario, uel inchoante Martio plantas cydoniorum radicatas in pastinato solo tenuisse adeo feliciter, ut sæpe sequentis anni fruge gauderent, si posita maioris status fuissent. Locis siccis, & calidis, extremo Octobri, uel Nouembri inchoante ponantur. Amant cydonij locum frigidum, humectum. Si in tepido statuuntur, opus est illis rigatione suaurri. Ferunt tamen statum mediocris situs, inter naturam frigoris, & caloris, & in planis, & in decliuibus proueniunt, tamen magis inclinata, & deuexa desyderant. Serunt aliqui cacuminibus, & talea, sed tardus est in utroq; prouentus. Ita ponẽdæ sunt largæ arbores cydonij, ne alterã quatiente uento stillicidium tangat alterius. Dum minor est, uel quando ponitur, iuuetur stercore, maior uero cinere, uel cretæ puluere semel toto anno radicibus misso. Poma in his & cito matura, & maioris incrementi assiduus humor efficiet. Rigandæ sunt, quoties cœlestis negatur infusio, & circunfodiendæ locis calidis, Octobri mense, & Nouembri, frigidis uero Februario, uel Martio. Nisi enim circunfodiãtur assidue, aut steriles efficiuntur, aut earũ poma degenerant. Putandæ sunt, sicut probaui, et à uitiosis omnibus liberãdæ. Si arbor ægra est, amurca aquæ æqualiter mista radicibus debet affundi, aut calx uiua temperata cũ creta, uel resina locularis, pici liquidæ mista trũco arboris adlini, uel ablaqueatæ arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda, & obruenda firmantur. quod annis singulis factũ, custodiet à uitijs, sed arboris longæ derogabit ætati. Mense Februario cydonia inseruntur, melius in trunco, q̃ in cortice. Recipiũt in se surculos propè omnis generis punici, sorbi, omnium malorum, quæ meliora producunt. Inseruntur autem nouellæ arbores, quibus sucus est in cortice. si maior est, circa radicem melius inseretur, ubi cortex, & lignum beneficio soli adhærentis humescit. Legenda sunt matura cydonia, quæ hoc more seruantur, uel inter binas tegulas posita, si luto ex omni parte claudantur, uel si defruto incoquantur, aut passo. Alij quæ maiora sunt, fici folijs inuoluta custodiũt. Alij tantum locis siccis reponunt, à q̄bus uentus excluditur. Alij canna, uel ebore in quatuor partes diuisa, sublatis omnibus, quæ in medio sũt, in uase fictili melle obruunt. Alij in melle sic integra dimittunt. In quo genere condiendi satis matura deliguntur, Alij milio obruunt, uel paleis separata demergunt. Alij plenis uino optimo uasculis mittunt. uel uini, & defruti ad seruanda cydonia, æquũ corpus efficiũt.